

जैन-चिन्धि-साहित्य शास्त्र माला (६)

श्रीबालचन्द्रसूरिप्रणीतवृत्तिसमुपेता श्रीआसङ्कविचिरचिता

विवेकमञ्जरी ।

(प्रथमो भागः)

भूजदेशान्तर्गत राजघन्यपुरवास्तव्येन श्रेष्ठत्रिकमचन्द्रतनुजेन कलिकाताविश्वविद्यालये संस्कृतप्राकृताध्यापक-परीक्षिण
न्याय-व्याकरणतीर्थपदवीकेन पण्डितहरगोविन्ददासेन संशोधिता संस्कृत-छायाया विभृषिता च ।

जैनाचार्यश्रीविजयवीरसूरिभूषरोपदेशेन आर्थिकसाहाय्यकर्ता आग्रानिवासी “ श्रेष्ठा लक्ष्मीचन्द्र वेद ”

धीर संघत् २४४४

मूल्यं रूप्यकद्वयम् ।

{

विक्रमसंघत् १६७४

PRINTED BY PT. ATMARAM SHARMA,
AT, THE GEORGE PRINTING WORKS, KALBHAIRO, BENARES CITY,

' and

Published by V G. JOSHI, Manager,
Jaina Vividha Sahitya Shastra Mala Office, Benares City.

श्री जैन विविध साहित्य शास्त्रमाला में छपी हुई पुस्तकों की सूची ।

- (१) सुरसुन्दरी-चरिअं—(कर्त्ता धनेश्वरसुरि) यह ४००० गाथा प्रमाण प्राकृतभाषा का बडा ही मनोहर सुंदर महाकाव्य है । यही विरचित प्रस्तानना सत्त सस्कृत में दी गई है, जिससे ग्रन्थकार तथा और ३ आचार्य संबन्धी अनेक ज्ञातव्य इतिवृत्तका ज्ञान होगा । मूल्य साधारण संस्करण रु. २-०-०, राजसंस्करण रु. ३-०-०
- (२) हरिभद्रसुरि-चरित्रम्—यह १४४४ प्रथके प्रणेता सुप्रसिद्ध विद्वान् जैनाचार्य हरिभद्रसुरिजीका सुललित गद्य में लिखा हुआ सपूर्ण जीवन चरित्र है । जो कि अनेक ग्रन्थोंका अवलोकन कर बड़े ही परिश्रम से लिखा गया है । मूल्य रु ०-४-० मात्र ।
- (३) सप्तसंधान—महाकाव्यम्—(कर्त्ता महोपाध्याय श्रीमेघविजयजी गणि) इसमें ऋषभनाथ, शान्तिनाथ, नेमिनाथ, पारश्वनाथ, महावीरस्वामी, श्रीरुष्ण और रामचन्द्र ये सातों महापुरुषोंके जीवन चरित्र वर्णित हैं । आश्चर्य की बात तो यह है कि इसके प्रत्येक श्लोकसे सातोंका जीवन चरित्र का वृत्तान्त निकलता है । बड़ाही आश्चर्योत्पादक ग्रन्थ है । ऐसा एक भी दूसरा काव्य सस्तुत साहित्यमें नहीं है । कठिन स्थलोंमें टिप्पण भी दिया गया है । मूल्य मात्र रु. ०-६-० ।
- (४) सुपासनाह-चरिअं—प्रथम भाग । (कर्त्ता श्रीलक्ष्मणगणि) प्राकृत भाषा का यह एक मनोहर व बंधप्रद महाकाव्य है । स्थल स्थल में अनेक मनोरञ्जक कथाओंसे भरपूर है । पाठ करने में सुगम हो, इस लिये प्रत्येक श्लोक की व्याख्या भी साथ में दी गई है । ऐसा मनोरम व सुरदृष्टप्राप्त काव्य अभी तक अन्यत्र कहीं नहीं छपा । पत्राकारका मूल्य रु. २-६-०, पुस्तकाकार का २-०-० ।
- (५) First Principles of Jaina Philosophy (second Edition) A succinct Summary of Jaina metaphysics and Logic, Price 10 As

- (६) सुपासनाह-चरिअ—दुसरा भाग । पुस्तकाकार का मूल्य २-०-०, पत्राकार का मूल्य २-८-०
- (७) शान्तिनाथ-चरित्रम्—(कर्ता महोपाध्याय श्रीमेषधियजयी गणि) सस्कृत साहित्य में "नेपथीय चरित्र" एक बड़ा ही सुख्य रोचक महाकाव्य है । जिसकी कीर्ति सद्यत्र फली हुई है । यह काव्य उसी काव्य की पादपूर्तिरूप से लिखा गया है । शान्तिनाथ भगवान् का चरित्र वर्णित है । बडा ही मनोहर काव्य है । मूल्य १-०-० ।
- (८) जैन लेख संग्रह—(प्रथम भाग) संग्राहक बाबू पूर्णचन्द्रजी नाहर एम ए, बी. एल, वकील, हाई कांट, फलकता । इस में प्राचीन जैन मूर्त्तियों तथा शिलाओं पर लिखे हुए १००० लेखों का संग्रह है । इस से इतिहास सम्बन्धी बहुत सी बातें जानी जा सकती हैं । बड़ परिश्रम से तय्यार किया गया है । मूल्य ५-०-०
- (९) विवेकमञ्जरी—(प्रथम भाग) मूल प्राद्वत, कर्ता आसड कधि । सस्कृत टीकाकार श्री बालचन्द्र सुरि । मूल्य २-०-० ।
- (१०) रयणसेहर-कहा—कर्ता श्री जिनहर्ष गणि । सस्कृत कथा से युक्त । मूल्य ६ ०-८-० । (डाक टांच सबका प्रजग)

छप रहे हैं ।

(१) सुपासनाह चरिअं—(तृतीय भाग)

(२) प्राकृतसूक्तरत्नमाला—इस ग्रन्थ में भिन्न भिन्न नियम के अनेक प्राचीन प्राकृत सुभाषितों का संग्रह किया गया है । सस्कृत कथा दी गई है । और साथ ही म अंग्रेजी भाषान्तर भी दिया गया है ।

(३) विवेकमञ्जरी—(द्वितीय भाग) पत्र व्यवहार इस पते से करना चाहिए—

जैन विविध साहित्य शास्त्रमाला कार्यालय, बनारस सिटी ।

॥ षट्सं ॥

श्रीबालचन्द्रयूरिविरचितट्टचिसमुपेता

श्रीआसक्तविकृता

विवेकमञ्जरी ।

धोनाभिगन्दनविमोर्वादन मुदेऽस्तु श्रीशास्त्रदासदनमसिगवात्तरम्यम् ।
स्कन्धाचक्षोषक्लिश्रुतिदोलयोर्यत्पर्यन्तयोरुपवनीयति कुन्तलाली ॥ १ ॥
देवाधिदैवतमतीव तवानि शान्ति श्रेयासि वो दिशतु संदृतविश्रयतान्ति ।
यत्पादयोर्नेत्ररुच प्रथेतेषु शान्तितोयञ्चद्वारवमक्षणञ्चवयं प्रयान्ति ॥ २ ॥
मयांदायापि कलित. प्रियनिम्नगोऽसौ कुप्राह्वानतिगभीरपयोऽन्वितोऽपि ।
दित्वा समुद्रमिति कम्बुरगाद् यदङ्क स श्रीजिनो युजिनमस्यतु शङ्कलक्ष्मा ॥ ३ ॥
निर्मेघमेघपथमेचकदेहधामा वामासुत स भवताद् भवता विमूल्ये ।
यन्मौलिनीनि ऋषिमण्डलसप्तसप्ते. सप्तपि सप्तय इवादिफणा स्फुरन्ति ॥ ४ ॥

ते चः शिवश्रियमपश्चिमतीर्थनाथपादारविन्दनखचन्द्रमसो दिशन्तु ।
 कामं कलङ्कविकलाः सकलाङ्कुसिंहभीमोपितोद्गस्तुगा इव ये विभान्ति ॥ ५ ॥
 नम्रासुरत्रिदशकोटिकिरीटकोटिशायानिशातपदपद्मनखेन्दुकान्ता ।
 कान्तानि च शिवसुखानि दिशन्तु शश्वदन्यैऽपि तीर्थपतयोऽजितनाथमुख्याः ॥ ६ ॥
 मोहान्धकारधिकारदीपिका मुक्तिवर्त्मनि । विवेकमञ्जरीवृत्तिरियं निर्वर्त्यते मया ॥ ७ ॥

इह हि महितयुगमहिमकुमुदहिमकरस्य मकरकेतुवाणवित्तस्तसमस्तजनपरित्राण्यवज्रपञ्जरस्य गूर्जरत्वसुग्धरावदनमण्डनमण्डली-
 नगरमण्डनश्रीमहावीरवैत्यप्रतिष्ठाकृतः सुकृतचरितचमत्कृतदेवेन्द्रस्य श्रीदेवेन्द्रगुरुस्वहस्तस्वपदविनियेदितस्य भुवनभद्रंकरस्य श्रीभद्रेश्व-
 रसुरियुरो पट्टनभस्त्रलालकरणकिरणमालिना प्रतिमादित्यदमनसौरिणा श्रीमदभयदेयसुरिणा समुपदिष्टसकलसर्वज्ञसिद्धान्तसारः संसार-
 धेरायसरसप्रपुष्टचेताः शिष्टसमयसरसिजवर्णोविकाराशैकरविधीमदासङ्कवि कविसमागृह्णार इत्यपरनामधेयः श्रेयःप्रशुत्सिभुभगंभाबुक्-
 भविकजनचक्रप्रमोऽसपादतञ्जैकचिद्विवेकमञ्जरीप्रकरणमभीष्टदेवतानमस्कारपुरस्सरं प्रतिजानीते, यथा—

सिद्धिपुरसत्थगाहं वीरं नमिज्जण चरिमिज्जणनाहं । सवणसुधारससरिअं बुञ्जामि विनेगमंजरिअं ॥ १ ॥

[सिद्धिपुरसार्थगाह वीरं नत्वा चरमजिनापम् । श्रवणसुधारससरितं वक्ष्यामि विवेकमञ्जरीम् ॥]

व्याख्या । अहं विवेकमञ्जरीं वक्ष्यामीति संबन्ध । किंविशिष्टम् । 'सवणसुधारससरिअं' श्रवणयोः कर्णयोर्विरयवतांविपम-
 विपसमुच्छ्लितातुञ्जमुञ्जविच्छेदकत्वात् सुधारससरिद् अमृततदो ताम् । किं कृत्वा । 'नमिज्जण' नत्वा । कम् । 'चरिमिज्जणनाहं'
 चरमश्चासौ जितनाथश्च चरमजिनाथश्चतुर्विंशतितमस्ततीर्थनाथस्तम् । किंविशिष्टम् । 'सिद्धिपुरसत्थगाहं' सिद्धित्वेव पुं मुक्तिरेव नगरं

तत्र सार्धो भगवत्सत्सघातस्तं चाहयति प्रापयतीति सिद्धिपुरसार्धथाहस्तम् । भगवतः सार्धथाहत्वे निरूपणभिवदमतिविशदमागमानुगामि,
यदाह श्रीभद्रबाहुस्वामिपादा —

“ पाँचिति निव्वुएपुर जिणोवदद्वेण वेव मग्गेण । अडचीइ देसियत्तं एय नेयं जिणियादाणं ॥ ”

सार्धं गहत्वे चास्य सामर्थ्यं नामैव प्रकाशयति । किंतामानम् । वीरम् 'इर गत्तो कम्पने च' इत्यनेन विपूर्वेण विशेषेण इरयति कम्पयति भावशून्येति वीरस्तम् । भगवत सत्स्वपि वर्धमानेतिप्रभृतिषु नामसु 'वीरम्' इत्यत साभिप्राया कवेकवितरिति । अत्राभिधेयं विवेकमञ्जरीप्रकरणम् । संबन्धो वाच्यवाचकरूप, वाच्या उपदेशाः, वाचको ग्रन्थ । प्रयोजनं च कर्तुरिह महती कीर्तिः, श्रोतुञ्च तत्त्वपरि-
ज्ञानम् । उभयोरपि परस्परफल मुक्तिरिति ॥ १ ॥

अथ प्रतिज्ञातायतारणाय परमार्थसपत्तायौपयिकमेक विवेक व्यतिरेकतः प्रस्तुतब्राह्म, —

दुष्टदृक्कम्पवसगा भंमंति भीमे भयम्भि निस्सीमे । भट्टविवेगपईवा जीवा न मुणंति परमत्थं ॥ २ ॥

[दुष्टदृक्कर्मवशगा भ्रमन्ति भीमे भवे नि सीमे । भट्टविवेकप्रदीपा जीवा न जानन्ति परमार्थम् ॥]

व्याख्या । जीवा. प्राणिनो भ्रमन्ति भ्राम्यन्ति पादायतवदूर्ध्वोऽधः कुलालचक्रवच्च तियंगनवस्थिता भवन्ति । क 'भवम्भि' भवे चतुर्ग-
तिरूपे संसारे । किंविशिष्टे । 'निस्सीमे' न विद्यते सीमा पर्यन्तो यस्यासावसीमा तस्मिन् । अत एव भीमे भयंकरे । भ्रमणे च तत्र तेषां
विशेषणान्तरमाह 'दुष्टदृक्कम्पवसगा' दुष्टानि निवृत्ताणि च तान्यथौ कर्माणि ज्ञानावरणदर्शनावरणवेवनीयमोहनीयायुक्कनामगोत्रान्तर-
यनामानि, तेषां वशगा आयत्ता. । न क्वल भ्राम्यन्तीति तेषां शोच्यम्, किन्तु 'न मुणंति' न जानन्तीत्यपि । कम् । 'परमत्थं' परमः पूज्य-
शाश्वतानन्दमयमुक्तिपुरीषरूपोऽर्थ परमार्थस्तम् । तदज्ञाने च तेषां विशेषणकारणमाह 'भट्टविवेगपईवा' भ्रष्टो विवेको रगद्वेषमोहादि-

१ प्राप्नुवन्ति निर्वृतिपुरं त्रिनोपदिष्टेनैव मार्गेण । अट्वया देशिकत्वमेव ज्ञेयं त्रिनेन्द्राणाम् ॥

दोषेभ्यः पृथग्भावरूपो निरन्तरान्तरपतिमिदंरसंहरणप्रवणः प्रदीपो येषां ते तथा । अंशश्चेद् द्विविधः । स च द्विविधः, असंपत्तौ प्रथमः, द्वितीयश्च कषायविषयविनिर्मितविहस्ततया विश्रस्तत्वलक्षण इति ॥ २ ॥

अधुना विवेकस्थेयान्वयेन माहात्म्यमुन्मीलयंस्तस्यैव हेतुमाह—

इह जीवाण विवेगो परमं चक्खु अकारणो बंधु । जइ कहमवि पाविज्जइ असरिसकम्मक्खओवसमा ॥ ३ ॥

[इह बीवाना विवेकः परमं चक्षुरकारणो बन्धु । यदि कथमपि प्राप्यतेऽसदृशकर्मक्षयोपशमात् ॥]

श्याख्या । इहास्मिन् जगति जीवानां विवेकः परमं चक्षुः प्रकृष्टं लोचनम्, यदुक्तम्—

“एकं हि चक्षुरमलं सहजो विवेकस्ताद्विद्धिरेव सह संवसतिद्वितीयम् ।

एतद्द्वयं भुवि न यस्य स तत्त्वतोऽप्यस्तथाप्यमार्गचलने वद कोऽपराधः ? ॥”

तथा, अकारणो बन्धुः कार्यानिरेसः स्वजनः । बन्धुर्हि कारणमन्तरेण न कोऽपि सौजन्यभङ्गोमङ्गीकरोति, यदुक्तमस्माभिः
सूक्तपद्यों—

“पद्माश्रय इति पद्म धिनोति कुमुदं न यद्वज्रबन्धुरपि । अब्जत्वे तुल्येऽपि हि तज्ज्ञातिः कार्यात्मैव ॥”

एवंविधो विवेकः ‘जर कहमवि पाविज्जइ यदि कथमपि प्राप्यते, तदानीं ‘असरिसकम्मक्खओवसमा’ असदृशोऽनन्यसामान्यः कर्मणां मिथ्यान्यमोहनीयादीनामुदीर्घानां क्षय’, अतुदीर्घानां चोपशमः, क्षयेण युक्त उपशमः, क्षयोपशमस्तस्मात् । विवेको हि श्रुतज्ञानभावना-समुत्पत्तः । तच्च श्रुतज्ञानं सापोपशमिकभावनासंभवम् । यद्गुरुः—

“ भावे खञ्जीवसमिप दुवालसगं पि होइ सुयनाणं । केवलियनाणलंभो नअराय खए फसायाणं ॥ ” इति ॥ ३ ॥
इह निसर्गमधुत्समपि वस्तु कियतापि विभूषण्येन विना न चमत्करोतीति, अतस्तस्य विभूषणमाहः—

तस्मिन् विभूषणमेगं मणसुद्धी मंजरीव रुखस्स । तीइ समिद्धो एसो सुहफलरिद्धिं पयच्छेइ ॥ ४ ॥

[तस्य विभूषणमेकं मनःशुद्धिर्मञ्जरीव वृक्षस्य । तथा समृद्ध एव सुख(शुभ)फलार्थं प्रयच्छति ॥]

व्याख्या । 'तस्य विवेकस्य एकमसाधारणं विभूषणमलंकरणम् । का । 'मणसुद्धी' मनसः शुद्धिर्मनःशुद्धिः कृष्णनीलकापोतलेश्या-
त्रितयकलङ्कपङ्कपहितालमसमुदयमतिशयतश्चेतसो नैर्मल्यमिति भावः । केय । मञ्जरीव पुष्पशुद्ध इव । कस्य । 'रुखस्स' वृक्षस्य । न केव-
लमिय मनःशुद्धिविवेकस्य वृक्षस्येव मञ्जरी विभूषणमात्रम्, किन्तु 'तीइ समिद्धो एसो' तथा मनःशुद्ध्या एव विवेकः समृद्धः सन् 'सुह-
फलरिद्धिं' सुखानि राज्यस्वर्गापर्गसंभवानि, तान्येव फलानि तेषामुद्धिः संपत् सुखफलार्थिस्तां 'पयच्छेइ' प्रयच्छति । वृत्तस्तु मञ्जर्यां समृ-
द्धः शुभफलार्थि परिपाकपेशलफलस्फूर्तिं प्रयच्छतीति गतम् ॥ ४ ॥

अथ सर्वोपदेशसंग्रहकारिकायाह—

तस्मात् खलु आयहियं चिन्तयेणं विवेकिणा एसा । कायव्वा मणसोही न होइ जह दुल्लहा वोही ॥ ५ ॥

[तस्मात् खल्व्वात्महित चिन्तयता विवेकिनैषा । फलव्या मनःशुद्धिर्न भवति यथा दुर्लभो बोधिः ॥]

व्याख्या । तस्मात् पूर्वोपदिष्टाद् हेतोः खलु निश्चितं 'आयहियं' आत्महितं स्वपथ्यम्, यद्वा, आयो ज्ञानादीनां लाभस्तस्मै हितं
आयहितं 'चिन्तयेणं' चिन्तयता चिन्तयता विवेकिना विवेको रागद्वेषादिदोषेभ्यः पृथग्भावरूपो गुणो विद्यते यस्य स विवेकी तेन 'एसा'

। भावे साधोपरात्मिके ह्यदशाङ्गमपि भवति श्रुतज्ञानम् । कैवल्यज्ञानलाभो नान्यत्र क्षयात् कषयाणाम् ॥

एषा 'कायव्या मण्यसोही' मनःशुद्धिः कार्यो, तपःश्रुतयमप्रैयैः किमन्यैः कायदण्डैरिति भावः । यथा किम् । 'न होइ जह दुल्लहा वोही' यथा बोधिर्जनधर्मावाप्तिर्न दुर्लभा भवतीति ॥ ४ ॥

अथ मनःशुद्धिकारणान्याह—

चउसरणे पडिवची समं अणुमोअणा गुणाण तथा । दुक्कडगरिहा तह भावणा य मणसुद्धिवीआई ॥ ६ ॥

[चतुःशरणस्य प्रतिपत्तिः सन्यगजुमोदना गुणानां तथा । दुष्कृतगर्हा तथा भावना च मनःशुद्धिर्वाजानि ॥]

व्याख्या । चतुर्णामर्हत्सिद्धसाधुकेवलप्रसन्नधर्माणां शरणं चतुःशरणं, तस्य प्रतिपत्तिः स्वीकारः । प्राकृतत्वात् सप्तमी पठ्यर्थे । 'समं अणुमोअणा गुणाण तथा' तथा सन्यग् मनोवाकाय कर्मभिरिति भावः, अजुमोदना अजुस्मरणम् । केपाम् । गुणानां सत्यशौच-तपस्त्यागाकिञ्चन्यब्रह्मचर्यादीनाम् । तथा 'दुक्कडगरिहा' दुष्कृतानां पापानां गर्हा निन्दा सा । तथा 'भावणा य' भावना द्वादशधा सा । चः समुच्चये । एतानि चत्वार्यपि 'मणसुद्धिवीआई' मनःशुद्धिर्वाजानि कारणानीति भाव इति ॥ ६ ॥

चत्वार्येतानि प्रकरणेऽत्र द्वापयि, तत्रादौ चतुःशरणप्रतिपत्तिद्वारं गाथाचतुष्केणाह—

निद्विवियअट्टकम्मा देसियदुल्लकल्लमुक्खवपुरमग्गा । तेलुक्कपरसंवंधू अरहंता मंगलं पढमं ॥ ७ ॥

सिद्धा य मंगलं सत्त्वे साहू मंगलयुत्तमं । धम्मो केवलियन्नत्तो सव्वजीवाण मंगलं ॥ ८ ॥

अरहंता लोगुत्तमा सिद्धा लोगुत्तमा तथा । साहू लोगुत्तमा एसो धम्मो लोगणयुत्तमो ॥ ९ ॥

अरहंता मम सरणं सरणं सिद्धा य साहुणो सरणं । धम्मो करुणारम्मो सरणं जिणनाहनिद्धो ॥ १० ॥

[निष्ठापिताष्टस्त्मानो देशितदुर्लभमोक्षपुरमार्गाः । त्रैलोक्यपरमबन्धवोऽर्हन्तो मङ्गलं प्रथमम् ॥

सिद्धाश्च मङ्गल सर्वे साधवो मङ्गलशुभतमम् । धर्मं केवलिप्रज्ञप्त सर्वजीवानां मङ्गलम् ॥
 अर्हन्तो लोकोत्तमा सिद्धा लोकोत्तमास्तथा । साधवो लोकोत्तमा एष धर्मो लोकानामुत्तमः ॥
 अर्हन्तो मम शरण शरण सिद्धाश्च साधव शरणम् । धर्मः कर्णारम्य शरणं जिननाथनिर्दिष्टः ॥]

सुगमाः ॥ ७ ॥ ६ ॥ १० ॥

अथेह भरतशुभो वर्तमानान्, अतीतान्, अनागताश्च जिनान् गाथाचतुष्टयेन शरण्यत्वेन प्रतिपद्यते; यथा—

सिरिसहजियसंभवअभिनंदणसुमइपउमपहनाहा । जिणवरसुपासचंदप्पहसुविहिसीअलसिज्जंसा ॥ ११ ॥
 वासुपुज्जविमलसामिअअणंतपहुधम्मसंतिकुंथुजिणा । अरमहिसुव्वयनमी नेमी पासो अ वद्धमाणो अ ॥ १२ ॥
 इअ चउवीसं तिहुयणनंसिआ वट्टमाणतित्यपरा । केवलनाणदिणेसा हरंतु मम मोहतिमिरोहं ॥ १३ ॥
 केरलनाणिएसुहा अईअतित्यंकरा य चउवीसं । तह पउमनाहएसुहा मम शरणमणागया अरिहा ॥ १४ ॥

[श्रीऋषभाजितसभवाभिनन्दनसुमतिप्रज्ञप्रभनाथा । जिनवरसुपासार्थचन्द्रप्रभसुविधिशोतलश्रेयासा ॥
 वासुपूज्यविमलत्वाग्यनन्तप्रमुधर्मशान्तिकुन्थुजिना । अरमहिसुव्रतनमयो नेमि पार्श्वश्च वर्धमानश्च ॥
 इति चतुर्विंशतिखिमुवननमस्यिता वर्तमानतीर्थकरा । केवलज्ञानदिनेशा हरन्तु मम मोहतिमिरौघम् ॥
 केवलज्ञानिप्रमुखा अतीततीर्थङ्कराश्च चतुर्विंशति । तथा पद्मनाभप्रमुखा मम शरणमनागता अर्हन्त ॥]

इमा अपि सुगमाः ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥

सिरिउमभवद्गणयचंद्राणवारिसेणामाणो । सासयजिणालयेसु वंदे हं सासए जिणिंदे ॥ १५ ॥
 [श्रीऋषभवर्धमानचन्द्राननवारिणेनाम्नः । शाश्वतजिनालयेषु वन्देऽहं शाश्वताङ्घ्रिनेन्द्रान् ॥]

स्पष्टा ॥ १५ ॥

अथ गाययुगेन विहरमाणानहंतः स्तौति,—

पुव्वविदेहे सीमंधरसामी विहरमाणतित्यपरो । अवरविदेहे जुगमंधरसामी मम सिवं दिसउ ॥ १६ ॥
 सुयसपहं पयडंतो वाहुजिणिंदो तथा सुवाहू य । अन्नेचि अरहंता हरंतु दुरिआइं विहरंता ॥ १७ ॥

[पूर्वाविदेहे सीमंधरस्वामी विहरमाणतीर्थकर । अपराविदेहे युगमन्धरस्वामी मम शिवं दिशतु ॥
 मोसपयं प्रकटयन् वाहुजिनेन्द्रस्तथा सुवाहुश्च । अन्येऽप्यहंतो हरन्तु दुरितानि विहरन्तः ॥]

इमे अपि सुगमे ॥ १६ ॥ १७ ॥

अथ तीर्थानि शाश्वतान्यशाश्वतान्यपि गायद्वयेन वन्दते,—

नंदीसरअट्टावयसतुंजयउज्जयंतसम्भेअ-पधुहाइं अहं वंदे तित्याइं परमभचीए ॥ १८ ॥
 सासयजिणालयाइं असासयाइंपि जाइं सव्वाइं । उड्ढमहतिरियलोए तेसिं पणमापि भावेणं ॥ १९ ॥

[नन्दीशराष्टापदशत्रुजयोज्जयन्तसम्भेत-प्रमुलान्यहं वन्दे तीर्थानि परमभक्त्या ॥

शाश्वतजिनालयान्यशाश्वतान्यपि यानि सर्वाणि । कर्ष्वार्षस्तिर्यल्लोके तानि प्रणमामि भवेन ॥]

स्पष्टे ॥ १८ ॥ १९ ॥

अथ गाथायुगलेन साधून्नुपश्लोकयति--

अद्दाइज्जा दीवा पन्नरस तेषु कम्मभूमिओ । जे केवि तत्थ साहू पंचमह्वयधरा धीरा ॥२०॥
अट्टारससीलंगसहस्सधुराधरणलद्धमाहण्णा । कंत्थपदप्पदलणा तेसिं चलणा सुहं दिट्ठु ॥२१॥

[अर्धतृतीयौ द्वीपौ पञ्चदश तयोः कर्मभूमयः । ये केऽपि तत्र साधवः पञ्चमहाव्रतधरा धीराः ॥

अष्टादशशीलाङ्गसहस्रधुराधरणलब्धमाहात्म्याः । कन्दर्पदर्पदलनास्तेषां चरणाः सुखं ददतु ॥]

व्याख्या । 'अद्दाइज्जा दीवा' "द्विवचनस्य बहुवचनम्" (हि० प्रा० ३।१३०।) इति प्राकृतलक्षणात्, अर्धं तृतीयः पुष्करत्वनामा द्वी-
पो ययोस्तावर्धतृतीयौ द्वीपौ धातकीखण्डजम्बूनामानौ 'पन्नरस तेषु कम्मभूमिओ' कर्मणां शुभानामशुभानामपि भूमयो जन्मस्थानानि कर्म-
भूमयः । तत्र जनितानि किमुच्यन्ते, अन्यत्रोपाजितान्यपि कर्माणि तासूपय जीवैर्भोगभूमिगैरुपभुज्यन्त इति । क सन्ति ताः । 'तेसु' त-
योर्धतृतीययोर्द्वीपयोः । कति । 'पन्नरस' पञ्चपञ्चभरतैरवतमहाविदेहसंशिताश्च ताः पञ्चदश । 'जे केवि तत्थ साहू' ये केऽप्यनिर्वचनीयमहिमा-
नस्तत्र साधवो मुनयः सन्ति । किंविशिष्टाः । 'पंचमह्वयधरा' पञ्चमहाव्रतधराः । अत एव धीरा धिया बुद्ध्या राजन्त इति धीराः । पुनश्च
किरूपाः । 'अट्टारससीलंगसहस्सधुराधरणलद्धमाहण्णा' शीलानि सञ्चरितानि तेषामङ्गान्यवयवाः शीलाङ्गानि, तेषां सहस्राः शीलाङ्गसह-
स्राः, अष्टादश ते च शीलाङ्गसहस्राश्च अष्टादशशीलाङ्गसहस्राः । तथाच वाचकः;—

"धर्माद् भूम्यादीन्द्रियसंज्ञाभ्यः करणतश्च योगाच्च । शीलाङ्गसहस्राणामष्टादशकस्य निष्पत्तिः" ॥

इति । तेषां धूर्मारोऽष्टादशशीलाङ्गसहस्रधुरा, तस्या धरणं यावज्जीवमुद्बहनम्, यदाहुः;—

! प्रशमरतिप्रवृत्तणे गाथा २४४ ।

“युग्मेति नाम भार तच्छिव्य युग्मेति वीसमंतेहि । शीलभरो वोढव्यो जावज्जीवं अविसामो ॥”

तेन जग्धं माहात्म्यं महिमा येस्ते तथा । अत एव ‘कन्दर्पदपदलणा’ कन्दर्पस्य सुपसुरविजयिनो मन्मथस्य दर्पं गर्वं दलयन्ति चूर्णयन्तीति कन्दर्पदपदलनाः । ‘तेसि चलणा’ तेषामेवंविधानां गुणरत्नसिन्धूनां साधूनां चलनाः पावाः ‘सुहं विंतु’ सुखं समाधानं ददन्विति ॥ २० ॥ २१ ॥

अथासत्रोपकारिणः श्रीमर्धमानविभोः प्रथमगणधरसुपश्लोकयन्नाह—

सिद्धंतसुचक्षो पयडियवरचरणकरणववहारो । भवियाण भवभयहरो सिरिगोयमगणहरो जयइ ॥ २२ ॥

[सिद्धान्तसूत्रधारः प्रकटितवरचरणकरणव्यवहारः । भविकानां भवभयह्रः श्रीगौतमगणधरो जयति ॥]

व्याख्या । श्रिया शानलक्ष्या उपलक्षितो गौतमो गौतमगोत्रसंभवश्चासाविन्द्रभूतिनामा श्रीगौतमगणधरः, जयति सर्वोत्कर्षेण यन्ते । किंविशिष्टः । ‘सिद्धंतसुचक्षो’ सिद्धान्तो द्वादशाहं, गणपिष्टकं तस्य सूत्रं त्रिपदी तां धारयति विस्तारयतीति सिद्धान्तसूत्रधा-
रः, यदुक्तमस्माभिर्गणधरावल्याम्—

“श्रीमाननेकपभट्टैकपतिर्नवीनः पायादपायगहनज्जगदिन्द्रभूतिः ।

विस्तार्य मन्जुलपदस्त्रीपदीमदीतजातिर्न जातु वत यः शिथिलीचकार ॥ ”

पुनः किंविशिष्ट । ‘पयडियवरचरणकरणववहारो’ प्रकटित. प्रकाशितो वरः शुद्धश्चरणकरणयोर्व्यवहारः क्रिया येन स तथा । चरण-
करणे च प्रत्येकं सप्ततिधा, यथा;—

१ उढन्ते नाम भारस्त एवोढन्ते विश्राम्यद्भिः । शीलभरो वोढव्यो यावज्जीवमविश्रामः ॥

“ वंयस्तस्य धर्मसंज्ञमवेयावचं च वंभगुत्तीओ । नाणाइतियं तवकोहनिगहा इइ चरणमेयं ॥ ”

तत्र व्रतानि अहिंसानृनास्तेयब्रह्मचर्यापरिग्रहनामानि पञ्च । अमण्यधर्मस्तु क्षान्तिमार्दवाजंयमुकितप संयमसत्यशौचाकिञ्चन्यत्र ह्यचर्यादिर्भेदैर्दशधा । अन्यच्च पञ्चाश्रयाद् विरमणम्, पेञ्चन्द्रियनिग्रहः, कृपायज्यः, दण्डव्रयविरतिञ्चेति संयमः सप्तदशभेदः । वैयावृत्य त्वाचार्योपाध्यायतपदिवशैल्लकालानकुलगणसयखायुसमानाज्ञेषु शुश्रूषाभेदैर्दशधा । अपरं च

“ वंस्तहि कइहनिजिजिदियकुट्टंरपुब्बकीलियणीए । अइमायाहारविमूसणाइं नव वंभचेरगुत्तीओ ॥ ”

ज्ञानादित्रिकं तु विदितम् । तपस्तु बाल्याभ्यन्तरपरइसैदैर्दशधा, यथा—

“ अणसणमूणोरिया वित्तिसंखवणं रसञ्जाओ । कायकिलेसो संलीणया य वज्झो तवो होइ ॥
पायच्चित्तं विणओ वेयावचं तहेव सज्झओ । भाणं उस्समोवि य अग्गिभतरओ तवो होइ ॥ ”

अपि च क्रोधादीनां चतुर्णां कयायाणां निग्रहः क्रोधनिग्रहः । अत्र शाकपाथिवादिदर्शनाद् मध्यमपदलोपी समास इति संपिण्डितं चर्यां सप्ततिया ।

- १ व्रतश्रमणधर्मसंयमवैयावृत्यं च ब्रह्मचर्यगुप्ती । ज्ञानादित्रिकं तपःक्रोधनिग्रहाविति चरणमेतत् ॥
- २ वसतिरुथानिपद्येन्द्रियकुब्धान्तरपूर्वकीडितप्रणतिम् । अतिमायाहारविभूषणानि नव ब्रह्मचर्यगुप्तयः ॥
- ३ अनशनमनूनादरिता वृत्तिसंक्षेपणं रसत्यागः । कायक्लेशः संलीनता च बाधं तपो भवति ।
प्रायश्चित्तं विनयो वैयावृत्यं तथैव स्वाध्यायः । ध्यानमुत्सर्गोऽपि चाभ्यन्तरं तपो भवति ॥

पिंडविरोही समिर्दं भावण पडिमा य इंदियनिरोहो । पडिल्लइणगुप्तीओ अभिग्गहा चेव करणं तु ॥

तत्र पिण्डादीनां चतुर्णां पिण्डवत्प्रशयापात्राणां विशिष्टा शुद्धिः पिण्डविशुद्धिः, यदाहुः—

“ पिंडं वार्यं च सेत्रं च चतुर्यं पायमेव य । अकल्पियं न गिण्डिज्जा पडिगाहिज्जा कप्पियं ॥”

अपि च । र्योर्मायेपणदाननित्सेपोत्संगंसंज्ञिताः पञ्च समितयः । भावनाञ्चानित्यतादयो द्वादश वस्यन्ते । प्रतिमाञ्च भिच्छूणां द्वा-
वरा । तत्र स्वनामसदृशार्थो प्रथमा एकमासिकी, द्वितीया द्विमासिकी, तृतीया त्रिमासिकी, चतुर्थी चतुर्मासिकी, पञ्चमी पञ्चमासिकी, षष्ठी
षाण्मासिकी, सप्तमी सप्तमासिकी, अष्टमी नवमी दशमी च सप्तसप्ताहोरात्रिकी, एकादशी तु अहोरात्रिकी, द्वादशी चैकरात्रिकी; यदाहुः

“मोसार्दं सत्तंता पढमा तु तरंय सत्तपाईदी । अहृताई एगताई, भिक्खुपुडिमाण वारसंगं ॥”

इन्द्रियनिरोधस्तु पञ्चविधः स्पष्टः । प्रतिलेखनाद्य पञ्चविंशतिर्वेत्स्य चतुस्रः पात्रस्य च, तद्यथा,—

“ईग दिहो छप्पुरिमा मव अखोड पखोड वत्थपणधीसा । भुय्युयसिरुहहियए तिय तिय चउ पुट्टि छ पय पणवीसा ॥

वारस वार्दिं ठाणा वारस ठाणा य हुंति मरुम्मि । पत्तपडिलेहणाप पणवीसयमो करुफंसो ॥”

१ पिण्डविशुद्धिः समितिर्भावना प्रतिमा चेन्द्रियनिरोधः । प्रतिलेखनगुप्ती अभिग्रहाश्चैव करणं तु ॥

२ पिण्डं वार्यं च शय्यां च चतुर्थं पात्रमेव च । अकल्पितं न गृह्णीयात् परिगृह्णीयात् कल्पितम् ॥

३ मासादयः सप्तान्ताः प्रथमा द्वितीया तृतीया सप्तात्रिदिवसिकी । अहोरात्रिकैकरात्रिकी, भिक्षुप्रतिमानां द्वादशकम् ॥

४ एकादृष्टिः पद् पूर्वभागा नवेतस्ततो वक्ष्यपञ्चविंशतिः । मुन्युगाशेरोमुलहृदयस्य त्रयस्यश्चत्वारः पृष्ठस्य षट् पादस्य पञ्चविंशतिः ॥

द्वादश बहिः स्थानानि द्वादश स्थानानि च भवन्ति मध्ये । पात्रप्रतिलेखनायां पञ्चविंशतितमः करस्पर्शः ॥

तिष्ठो गुप्तयस्तु विथुताः । अपि चाभिप्रहा द्रव्यक्षेत्रकालभावभेदैश्चत्वार इत्येकत्र संमीलितं करणमपि सप्ततिधा । पुनः किं-
चिशिषो भगवान् गौतमः । 'मयभयहरो' भवात् संसाराद् भयं भवमयं तद् हृत्यपनयतीति भवभयहरः । केपाम् । 'भविष्याणं' भवि-
कानामिति ॥ २२ ॥

अथ वादुल्लेन सर्वानपि गणभृताः स्तौति—

तिरिपुंडरीयगोयमपमुहा गणहारिणो महामुणिणो । तिहुयणपणमियचरणा सरणं मम मोहनिद्ववणा ॥२३॥

[श्रीपुण्डरीकगौतमप्रमुखा गणचारिणो महामुनयः । त्रिभुवनप्रणतचरणाः शरणं मम मोहनिष्ठापनाः ॥]

स्पष्ट ॥ २३ ॥

अथेह भरते द्वादश चक्रिणोऽभूवन्, तेषु च त्रयः शान्तिकुन्धुअरनाथास्तीर्थनाथा अपि वमूढुः । ते तु जिनाधिनाथवीथीषु शरणी-
कृतपूर्वाः । द्वौ च सुभूमम्रह्मवत्तनामानौ दुर्गतितत्वाद्योग्यौ । शेषांश्चक्रिरजर्पिन् शरणीकुर्वन्नाह—

भरहो सणकुमारो सगरो मयवं जओ य हरिसेणो । तह सुपजमो य सत्तवि चक्कवईमुणिवई सरणं ॥२४॥

[भरतः सनत्कुमारः सगरो मयवा जयश्च हरिपेणः । तथा सुपन्नश्च सत्तापि चक्कवर्तिमुनिपतयः शरणम् ॥]

इयमपि सुगमैव ॥ २४ ॥

अथ दलभद्रमुनीन् शरणीकुर्वन्नाह—

तिव्वतयखगखंडियभवपायववियडपडियपहावा । सरणं नव वलदेवा वरगुणरयणायरा मज्झ ॥२५॥

१ ग. घ. ० मीलने ।

[तीव्रतप स्वहृद्वण्डितभवपादपविन्दप्रकटितप्रभावा । शरण नव बलदेवा वरगुणरत्नाकरा मम ॥]

व्याख्या । नव च ते बलदेवा नवबलदेवा इचलविजयभद्रसुप्रभसुदुर्शनभ्रानन्दनन्दनपद्मप्रामनामानो बलदेवा राजर्षयो 'मरुत' मम शरण 'मन्तु' इति शेषः । किंविशिष्टा' । 'वत्पुण्यण्यपर' वराणि निर्दूयणानि च तानि तपोदमजपोद्यमसयमस्वाध्यायपयानरूपा गुणा एव रत्नानि तेयमाकरा प्रमयभूमय । पुन किंविशिष्टा । 'तिव्रतव' इति पूर्वार्धम्, तीव्र तीक्ष्ण च तत् तपश्च तीव्रतपस्तदेव खड्गस्तरवारिस्तेन वण्डितव्यासौ भवपावप ससारतश्च स तथा तेन विकट विपुल प्रकटित प्रभाषो महिमा यैस्ते तथा ॥ २५ ॥

इत्याचार्यश्रीबालचन्द्रविरचितायां विवेकमञ्जरीवृत्तौ चतुःशरणप्रतिपत्ति-

द्वारविवरणं नाम प्रथमः परिमलः समाप्तः ॥

शेषादिमूलकमित सुररीजशास्त्री ताराप्रसूनकमितोरुदियन्तशास्त्र ।

सूर्येन्दुमण्डलफल सुदमेय यावत् तावज्जय कलयतादिह जैत्रसिंह ॥ १ ॥

अथ गुणानुमोदनाद्वारम्भाह—

भरहार्दिण सुणीणं गुणगारववर्णणेण पावमलं । पक्खालेमि य सव्वं पवित्तित्तियोदएणंव ॥ १ ॥

[भरतादीनां मुनीनां गुणगौरववर्णनेन पापमलम् । प्रक्षालयामि च सर्वं पवित्रतीर्थोदकेनेव ॥]

ख्याख्या । न केवलमहंदादीन् चतुःशरण्यं प्रपद्ये, किन्तु 'पक्खालेमि य' प्रक्षालयाम्यपनयामि च । किं तत् । पापं, ब्रह्ममतिशयेन ।
नैदिकभवमेवेत्याह 'सव्वं' सर्वं पूर्वभवसंततित्तित्तमपीति भावः । केन । 'गुणगारववर्णणेण' गुणानां गौरवं महिमा गुणगौरवं तस्य वर्ण-
नमुत्कीर्तनं तेन । रूपाम् । 'मुणीणं' मुनीनाम् । किंचिशिष्टानाम् । 'भरहार्दिण' भरतः श्रीयुगादिजिनस्त्रुरावौ येषां ते तथा तेषाम् । केन ।
'पवित्तित्तियोदएणं' पवित्रं पङ्कपटलपिच्छलतारहितं च तत् तीर्थं नद्यादेरवतारस्थानं च पवित्रतीर्थं तस्य उदकं जलं तत्तथा तेनेव ।
कोऽत्र भावः ? । यथा पवित्रतीर्थोदकेन पापमलो निन्द्यमलः सर्वोऽपि चस्त्रदेहादेः प्रक्षाल्यते केनचित्, तथाहं भरतादिमुनिगणगौरववर्णनेन
पापमभ्यर्थं कर्म ब्रह्ममतिशयेनापनयामीति ॥ १ ॥

अधुना भरतगुणान् गाथायुगेनाह—

विहियं वेयावच्चं विहिणा साहूण सुद्धसीलाण । सिरिसिहसुओ भरसो जाओ भरहादिवो तेषं ॥ २ ॥

[विहितं वैयावृत्त्यं विधिना साधूनां शुद्धशीलानाम् । श्रीऋषभसुतो भरतो जातो भरताधिपस्तेन ॥]

ख्याख्या । श्रीऋषभसुतो भरतो भरताधिपः पट्टखण्डभरतक्षेत्रमूमण्डजाखण्डलस्तेन जातः संबृत्तः । यत्तदोर्नित्यसंबन्धित्वाद् येन

साधूनां यतीनां शुद्धशीलानामजिह्वाप्रहारिणां वेद्यावृत्यं भक्तपानीयादिसंपादनरूपं विहितं निर्मितम् । केन । 'चिह्निषा' विधिना पिण्डे-
पशाच्ययमप्रणीताचारेण, यदुक्तम् "दोषेणं हुंति उत्तमा भोगा" इति ॥ २ ॥

सो षडमचक्रवट्टी भरहो भविषाण कुण्ड कक्षाणं । आयरिसघरे केवलच्छीए जो संयं वरिओ ॥ ३ ॥

[स प्रथमचक्रवर्ती भरतो भविकानां करोतु कल्याणम् । आदर्शगृहे केवलक्ष्म्या यः स्वयं धृतः ॥]

व्याख्या । सोऽनन्यसामान्यगुणगारिण्या जगद्विल्यातः प्रथमचक्रवर्ती भरतो भविकानां कल्याणं शिवं करोतु । यः किम् । यः स्वयमात्मना रुच्येति भावः, 'वरिओ' वृतोऽङ्गीकृतः । कया । 'केवलच्छीए' केवलज्ञानलक्ष्म्या । किमुपशमस्थाने क्वापीत्याह—'आयरि-
सघरे' आदर्शगृहे । तच्च मोहस्यैकं निकेतनम् । यतोऽत्र विनश्यत्युचितत्नविभिन्नस्वरूपेऽपि यपुषि वैपरीत्येनाभिमानो भृगमुद्भृग्भते ।
अत एव स्वयं वृतोऽसौ, न तु तेन सा वृता । पलावता किमुक्तम् । पूर्वस्मिन् भवे शुद्धशीलसाधुवैयावृत्यं यथाविधि चित्तन्वतानेन तत्पु-
ण्यमगण्यमुपार्ज्यत, येन त्रिलोकीतिलकैरभिगम्ययापि केवललक्ष्म्या स स्वयमभिप्लुत इति ॥ ३ ॥

अथात्मभाषाविमूषाय बाहुबलिगुणविलय कलयन्नाह—

बालाण तवस्तीण य थरिगिलाणाण जेण साहूणं । वीसामणयं काही बाहुबली तेण बाहुबली ॥ ४ ॥

[बालानां तपस्विना च स्थविरगलानानां येन साधूनाम् । विश्रामणामकार्षीद् बाहुबलिस्तेन बाहुबली ॥]

व्याख्या । बाहुबलिर्भरतेश्वरलघुमान्ना बाहुबली बाहोर्बलमतीव धेष्टं यस्येति बाहुबली, तेन हेतुना, येन 'वीसामणयं काही' विश्रा-
मणेन भवन्त्युत्तमा भोगाः । २ क, ग. आयंस ।

मणामकार्षीत् 'पूर्वजन्मनि' इति शेष । केपाम् । 'साहृणं' साधूनाम् । 'कविशिष्टानाम् । 'बालाण' बालानां शैलकाणाम् । न कंचलमेपाम् । 'तरस्सीण य' तपो विद्यते येषां ते तपस्विनस्तेषां च । न केवलममीयां 'धविरगिलाणण' स्थविरा धयोवृद्धाः, ग्लाना. स्वाध्यायाध्ययना-
 दुष्टान्खिन्ना रोगपीडिता वा ते तथा तेषामिति संक्षेपार्थः । व्यासार्धस्तु कथानकावधसेय', तच्चैतत् ।—

अस्त्योयेति सपन्निकुरीकृतजना पुरी । यद्रभूमुखलाघण्यहन्तकारिनिशाकम् ॥ १ ॥ तारकाः प्रतिक्रान्ते नक्तं यन्मणिवेशमसु ।
 सगीतलघचन्द्रेणमुपलब्धुमिवागता. ॥ २ ॥ जिनधर्मक्रियासूत्रान् पौरान् सौराचदर्पितान् । कामार्थावयुवतेते यत्रैतौ किङ्कराविव ॥ ३ ॥
 यत्र कल्पद्रुमानेयोपादानीकृत्य निर्मिताः । पौरास्ते दानिनस्तेन हृष्यन्ते च द्रुमा न ते ॥ ४ ॥ भोगिनस्तरुणा यत्र प्रियासंगमलालसाः । मुन-
 योऽपि महात्मानः प्रियासङ्ग मलाऽलसाः ॥ ५ ॥ सदा समदयापूर्णाशयाऽत्र बहूशो भया । देहीप्यते मुनिश्रेणी क्षोणीन्दोरपि संसदा ॥ ६ ॥
 (उक्तानुक्तकर्तृपदः श्लोक.) परितः परिखाम्भोधिवेलाशोल इयोच्चकैः । गुहागृह्हायितैः शालः शालते यत्र गोपुरैः ॥ ७ ॥ पवनोऽह्लासितैः
 पापगलप्रहजुर्जर्ध्वजैः । आनयन्तीव चैत्यानि यत्र दिग्भयोऽपि संपदः ॥ ८ ॥ एकसत्येकमित्तैककुधैकपुरोत्तमा । द्यौर्जितेकधनाध्यक्षा तदने-
 कच्युपा यया ॥ ९ ॥ तस्यामिदयाकुचंशात्रिकन्व श्रीऋषम प्रभुः । आसीज्जिनोऽयसर्पिण्यास्तृतीयारे नरेश्वरः ॥ १० ॥ समस्ताचारत्वार्यु
 शिष्याचार्यतया तथा । स्रष्टेत्यरूपि पुरुषोत्तमनाभिप्रसूरसौ ॥ ११ ॥ मरुदेवा नृदेवानामपि बन्धा कथं न सा । ययाऽऽविक्षोर्णिमानाऽऽदिजिन-
 ध्यायमजन्यत ॥ १२ ॥ निरागतो निरातङ्का निराशङ्का निरीतयः । सुप्रजाः सुप्रजास्तत्र प्रजापाले वभुः प्रजाः ॥ १३ ॥ नरव्यन्तरविद्याभृद्दे-
 धदानधमानव. । यदाशामवहन् दक्षा रक्षामिव शिर स्थिताम् ॥ १४ ॥ मारिःसारिफलं बन्धः स्रज रोधश्च निम्नगाम् । कलिर्वनं विना-
 ऽन्यत्र तस्मिन् नाजति राजति ॥ १५ ॥ नृरेऽन्ये धन्विनः सन्तु भ्रूमात्राद् यत्र शास्तरि । इन्द्रस्तमुप्रधन्वापि नत्वाऽयत्त निजं धनुः ॥ १६ ॥

शोभेव शेषकौलेन्द्रकुलाद्रिकमठादिभि । धरेय धार्यतेऽद्यापि प्रभावेणैव तस्य तु ॥ १७ ॥ तापुष्पोपहारेण मण्डितेऽम्बरमण्डपे । यकी-
र्तिर्नतंकीदृक्कविट्टद भाति चन्द्रमा ॥ १८ ॥ सुमङ्गला सुनन्दा च तस्य पत्न्यावुभे शुभे । विरिञ्चनस्येव सावित्री गायत्री च वभूवतुः ॥ १९ ॥
तार्भ्यां सोऽयमनासकमना वेपथिकं सुखम् । भेजे भोगफल कर्मोदासीन्येनैव सादयन् ॥ २० ॥

इता वाहु सुबाहुश्च भक्त्यिश्चामणे क्रमात् । यतिपञ्चरातवियानृत्य नित्य वितेनतु ॥ २१ ॥ शुभेन विधिना तेन बाहुश्चक्रिपदप्रवम् ।
सुबाहुस्तु बलाथापि कर्म निर्मितवान् सुनि ॥ २२ ॥ प्रशसां च तयोश्चक्रे वज्रनाममुनीश्वर । तेन पीठमहापीठौ जातौ दुर्मनसौ मुनी ॥ २३ ॥
तदीर्घ्याञ्जनित कर्म ताभ्यामाञ्चन विना । स्त्रीभावफलद् चक्रे मायामिथ्यात्वयोगत ॥ २४ ॥ वज्रनाममुनीन्द्रोऽईन्द्रस्त्यादिस्थानकैः पुनः ।
विशत्याऽऽरधयामास तीर्थदृश्यामकर्म स ॥ २५ ॥ क्रमात् पञ्चापि ते पूर्वलक्ष्मण दीक्षां चतुर्दश । पालयित्वाऽथ सर्वाथसिद्धश्रियमशिशियन्
॥ २६ ॥ ततोऽसौ वज्रनामात्मा च्युत्वाऽऽत्मा जगतामयम् । श्रीनाभिमरुदेवाङ्गजन्मा श्रीमृपभोऽभवत् ॥ २७ ॥ सुमङ्गलासुनन्दे ते नन्दत । स्म सवि-
स्मयम् । प्रियात्वं तस्य विभ्वैकप्रभो प्राप्य कथचन ॥ २८ ॥ अथादपूर्णपदपूर्वलक्षा गर्भे सुमङ्गला । तौ बाहुपीठयोर्जायौ च्युतौ सर्वाथ-
सिद्धत ॥ २९ ॥ सुनन्दापि कृतानन्दा तदानीमुदरे दधौ । तौ सुबाहुमहापीठौ तत एव दिक्च्युतौ ॥ ३० ॥ दृष्ट्वा चतुर्दश स्वप्नानय रेधी
सुमङ्गला । स्वाम्युक्तचकिमावृत्प्रतीता युग्ममसूत सा ॥ ३१ ॥ सुतो भरत इत्यस्या द्राहीति च सुताऽभवत् । सुनन्दा बाहुवलिने सुन्दरी-
मथ्यजीजनत् ॥ ३२ ॥ पुनरेकोनपञ्चाशत्पुनयुग्मानि जीवत् । असूत सुकृताहृतमङ्गलानि सुमङ्गला ॥ ३३ ॥ काश्मीरकीरकायेरकाम्योज-
कमलोत्कला । करहाट्टकुरुकाणाकथकेदिककोशला ॥ ३४ ॥ केशकरुतकारुपकञ्चकृष्णटिकाकटा । केककोहृगिरी कामरूपकङ्कणकुन्त-
लाः ॥ ३५ ॥ कलिङ्गकलकूटौ च करकरुथश्च केरल । बसवर्खरखेटाश्च गौडाङ्गौ गोप्यगाङ्गकौ ॥ ३६ ॥ चौडचिल्लरचेयाश्च जालन्धरक-

दङ्कणौ । टको डियाण्डाहालतङ्गतायकतोसलाः ॥ ३७ ॥ दशार्णदण्डकौ देवसभनेपालनर्तकाः । पञ्चालपल्लवौ पौण्ड्रपाण्ड्यप्रत्यप्रथावुंदाः ॥ ३८ ॥
 बर्बरमीरभटीयमाहिष्मकमहोदयाः । मेरुण्डमखलौ मेदमरुमुद्गरमङ्कनाः ॥ ३९ ॥ मल्लवर्तमहायद्रूपयनारामराठकाः । जाटप्रह्लोचउग्रहावर्त-
 प्राहणवाहकाः ॥ ४० ॥ विदेहयद्गवैराटघनवासयनायुजाः । चाह्लोकवल्लवायन्तिवह्य. शकसिंहलौ ॥ ४१ ॥ सुहृत्सूरसौयीरसुराष्ट्रसुहृ-
 टास्मकाः । हण्डूरकहर्म्योजहंसा हुडुकहंरकौ ॥ ४२ ॥ इत्यष्टानवतिः सर्वेऽप्यभ्यधीयन्त ते सुताः । स्वामिना कृततज्जन्मोत्सवेनोत्सवपूर्व-
 कम् ॥ ४३ ॥ स्वामितस्तान्यपत्यानि धात्रीभि पञ्चपञ्चभिः । पाल्यमानान्यवर्धन्त भावनाभिर्नृतानि वा ॥ ४४ ॥ विमोर्धर्मशतद्गस्याह्ना-
 नीच शतमङ्गजा । रेञ्जिरे ते च ते च द्वे वैजयन्त्याधियाङ्गजे ॥ ४५ ॥ भरताय कला बाहुवलयेऽध्वादिजलक्षणम् । ब्राह्म्ये लिपीरपीर्याङ्कः सुन्दर्ये
 गणितं ददौ ॥ ४६ ॥ सदानतत्ररोचिष्णुकृत्कथ्रेणिशोभिताः । धिरजन्ति विभोः पुत्राः पादा इव गिरीशितु ॥ ४७ ॥

अथैकदा समुन्मील्य चक्षुरान्तरमात्मनः । विमुर्ष्यभायद् दु खवेष्टितं भवचेष्टितम् ॥ ४८ ॥ गतसारेऽत्र संसारे सुखम्रान्तिः शरी-
 रियाम् । जालापानमिवाङ्गुष्ठे बालानां स्तन्यचित्रम् ॥ ४९ ॥ उत्पद्यन्ते विपद्यन्ते तद्रसास्वादसादराः । शरीरिणोऽत्र संसारे कृमयो गोमये
 यथा ॥ ५० ॥ लोकः परिचितद्वेषी नवेच्छेन्नैत्यहो ! मृषा । यद् भवे न धिरज्येत न रज्येतापुनर्भवे ॥ ५१ ॥ दुःखात्मनि भवे सक्ताः शलभा
 इव दीपके । न कल्याणे तु वैकल्यादङ्गिनोऽपी सुखात्मनि ॥ ५२ ॥ सरस्तोयमिवास्यास्तु भवसौख्यमुपाधिजम् । निरुपाधि शिरानीरमिव
 मुक्तिमुखं स्थिरम् ॥ ५३ ॥ तदात्रिस्र व्रत पारवर्तमेष भवनीरधे । मोक्षं यामि जनाऽप्येष यथा मामनुवर्तते ॥ ५४ ॥ अत्रान्तरेऽन्तवद्मूतालोको
 लोकान्तिकैः सुरैः । व्यक्षप्यतेति कल्पक्षैः समयशोऽपि स प्रभुः ॥ ५५ ॥ वसर्पिण्यामिहाज्ञानतमः प्रकरभास्कर ! । राज्यवत् प्रथमं नाप ! धर्म-
 तीर्थ प्रवर्तय ॥ ५६ ॥ इति विश्वस्य यातेषु तदा तेषु जगत्पतिः । भरतं बाहुवल्यादियुतं सुतमज्जह्वत् ॥ ५७ ॥ प्रणम्यामे निविष्टाय तस्मै स्वामी-

दमादिशत् । वत्स ! राज्यमिदं धरस्व प्रविश्रजिष्वो वयम् ॥५८॥ ग्राह वाणीमिमां पाणी संपुटीकृत्य सोऽप्यथ । राज्यं त्वत्सेवनादन्यत्
तातेच्छामि न किञ्चन ॥५९॥ २२दश्रे प्लवमानस्य श्वेदाम्भोऽभिमतं यथा । तथा तात ! न मे राज्याभिषेकावर्जितं पयः ॥६०॥ तात ! त्वच्चरणा-
म्भोजरत्नसा मे यथा मुद । न तथा पट्टवन्धेन मूर्ध्नि साम्राज्यशंसिना ॥६१॥ यथा तुप्यमि ते तात ! सुप्रसादविलोकितेः । तथा न वार-
चनितोल्लासितैः सितचामरैः ॥६२॥ द्वार्यां पुरो निविष्टस्ते हस्तेन स्पृशता शिरः । यथा भजे तथा नाहमातपत्रेण कर्हिचित् ॥६३॥ त्वदीय-
शासनगिरा प्रीयेते मे यथा श्रुती । न तथा तात ! संप्रान्तवन्दिवृन्दसुभाषितैः ॥६४॥ सेवारम्भरतं ग्राह भरतं प्रमुदप्यथ । वत्स ! सेवा
पितुः सेयमाज्ञाऽवहायते न यत् ॥६५॥ अन्वर्थां नन्दनास्ते ये सितासितकृत पितुः । परेऽङ्गत्वमात्रेण द्वेष्याः खलु मला इव ॥६६॥ नि-
श्चिन्ता मुक्तिद्वेषनि कुर्वन्तो न पतन्ति यत् । पूर्वजा वत्स ! तनयस्तेनापत्यमितीष्यते ॥६७॥ पुरुषार्थत्रयीभारमाद्रियस्य तदद्य मे । निश्चिन्तो-
ऽहं चतुर्थाय पुमर्थाय यते यतः ॥६८॥ आर्त्तां सुरासुरैर्मन्यां निशम्येति निशातधीः । द्विधाऽप्यवाहमुखस्तस्यौ भरतः पुरतः प्रभोः ॥६९॥
साम्यादिष्टास्ततो हृष्टाः सचिवाः शुचिवारिभिः । भरतं परतन्त्रेच्छमभ्यपिञ्चन् पितुः पदे ॥७०॥ तद्वाहुबलिसुर्यानामपि बाहुबलिस्पृशाम् ।
विसुषिभज्य मूर्भगानङ्गजानामदाद् मुदा ॥७१॥ दत्तवार्पिकदानोऽथ चैत्रश्यामाष्टमीतिथौ । दिवाचन्द्रोत्तरापाढायोगे यामे च पश्चिमे ॥७२॥
सुपुसुरनरैः सेन्द्रैः कृतनिष्कमणोत्सव । व्रतकामी वनं स्वामी सिद्धार्थाभिधमभ्यगात् ॥७३॥ युगम् ॥ शिविकायास्तदोत्तीर्य तले किङ्कि-
हिमूरुहः । स्वयं जगदङ्कुरोऽलङ्कारानमुचद् विसुः ॥७४॥ शृङ्गे सुवर्णशेखस्य सिद्धसिन्धुप्रवाहवत् । वासवोऽसिऽथ देवस्य देवदूष्यं न्यवे-
शयत् ॥७५॥ दशमद्वाररोधेन सागराधानिव प्रभुः । ततश्चतसृभिः केशानुखावनैप मुष्टिभिः ॥७६॥ स्कन्धकल्याणकुम्भाप्रप्लुवाः सत्त्वमी
कचाः । इत्यसौ पञ्चमीं मुष्टिममोचि वृत्रविधिषा ॥७७॥ ततः क्षीरणैवे सित्त्वा केशमुष्टिचतुष्टयम् । तुषुले कुलिशाश्लेषेण सकले मुकुरीकृते

॥७८॥ चीर्णाष्टमत्तपाः स्यामी कृत्वा सिद्धनमस्त्रियाम् । सर्वसावद्योगानां प्रत्याख्यानमुदीरयन् ॥७९॥ अङ्गीचकार चारित्रं वहिन्नं भवनी-
रथेः । तन्मनःपर्ययानमस्त्रिभिव चाददे ॥८०॥ वियोपकम् ॥ चतुःसहस्रसंख्यैश्च समं भव्नां समन्ततः । मूपैः कच्छमहाकच्छगुह्यैर्दीप्ता तदा-
ददे ॥८१॥ स्तुत्या नत्वा च यतेषु सुतेषु त्रिदशेष्यपि । मौनेन जगदाधारो विजहारोर्वरातले ॥८२॥ विमुना व्रमता प्रापि भिन्ना न क्वापि
पारथ्ये । निश्चानभिज्ञः स्वर्णादि तदा लोको ह्यदौ ऋयत् ॥८३॥ तथाप्यनार्तः सुतृष्णाघातैः कच्छादिभिः प्रभुः । आलोच्याऽमोचि तस्ये च
गन्नाप्रस्ये फलाशनैः ॥८४॥

अथ कच्छमहाकच्छसुतो पूर्वनियोजितौ । तदा नमिवित्तस्याख्यौ पित्रोः पादान्तमीयतुः ॥८५॥ अर्धतौ प्रेषितौ ताभ्यां सेवि-
धितुं भरतेष्वरम् । अभ्यधत्तां गिरं गर्वगिरिखोतस्थिनीमिति ॥८६॥ चिभुं विहाय नाभेयं नावां सेवावहे परम् । घनाद् विगाऽन्यतरतोयं
किं कपीह समीहते ? ॥८७॥ संधामिति विधायपि पित्रोरापृच्छ च क्रमान् । प्रभुं गत्वा च नत्वा च तौ व्यजिह्वपतामिति ॥८८॥ क्षेत्रमात्रापि
किं तात ! भारेऽस्माकं न मूरभूत् ? । चिभुसोऽपीत्यद्वाद् दाचं ताभ्यां वाचंयमो न सः ॥८९॥ अथ भक्तिमत्त्वातां तौ भर्तार्यवर्क्यपि । नैत्रैः
फत्तापटः स्वर्गवासो वेति कृताग्रहे ॥९०॥ तत्कृपाण्ड्वयीमध्यगतो विशुरशोभत । जलकान्त इवापास्तपापनीरो भवाभ्युद्यौ ॥९१॥ प्रभुं प्रण-
न्तुमायातोऽन्यदाऽहोन्दुरवाच तौ । कौ युवां संथितौ किंवा मौनयानधनं जिनम् ? ॥९२॥ पृष्टाविति फणोन्द्रेण हृष्टावेतस्य तावपि ।
एकस्वामिवतावात्मवित्ताग्रहमशंसताम् ॥९३॥ तयोः फणिपतिः प्रीतः प्रशस्तिप्रमुखां ददौ । पाठसंसिद्धविद्याश्चत्वारिंशत्सहस्रिकाम् ॥९४॥
विद्याः किंजैता वैताढ्यं दक्षिणोत्तरपत्नयोः । प्राभयं प्रथयिष्यन्ति भवतोरित्युवाच च ॥९५॥ प्रभुप्रभावसंप्राप्तविद्यौ हृद्यौजसाधिमौ । गतौ
धैताढ्यमापेच पितृभ्यां भरताय च ॥९६॥ वर्षान्तेऽथ विभुः श्रेयान् श्रेयांसेनाद्भुतश्रिया । अकार्षतेऽनुसारेण पारणं पुरयकारणम् ॥९७॥

अथ वर्षसहस्रान्ते विद्यान्तेषु विकर्मसु । फाल्गुने मासि कृत्त्यायां प्रहरकादशीतिथौ ॥६८॥ चन्द्रे च सोत्तरपाण्डे न्यप्रोधस्य तरोस्तले ।
अथाप केवलज्ञानं शुक्लध्यानधनो जिनः ॥६९॥ युगम् ॥ तदैष्य वासवा भक्तिरुलिताञ्जलितासनाः । स्वामिनः केवलोत्पत्तिमहिमानं विते-
निरे ॥ १०० ॥

इतश्च भक्तिभक्तो भरतो मातरं पितुः । तदागमद् नमस्कर्तुं कुलदेवीमिवात्मनः ॥ १०१ ॥ तां च पुत्रवियोगात्पार्थो कुर्वन्तीमश्रु-
वर्षणाम् । नीलीलुप्तदंशं मेघच्छन्नैर्केन्दुं यथा दिवम् ॥ १०२ ॥ पौत्रोऽद्याऽऽयानयं मातस्त्वत्पादानभिचन्दते । विक्षप्येवं प्रणम्यास्या न्यविशद्
भरतः पुरः ॥ १०३ ॥ अथ तेनात्मपुत्रेण समं प्रीयितसंमदा । तदा सा निजगादेति शोक्रगद्गदया गिरा ॥ १०४ ॥ अवनं श्रितयान् वत्स ।
त्वमतुच्छपरिच्छदः । मदीयपुत्रको गात्रमात्रस्तु वनमासदत् ॥१०५॥ शरीरे सुकुमारे यत् तपस्तेन निवेशितम् । पद्मपत्रपुट्रीपात्रे तत् प्रदीपः
प्रर्षितः ॥१०६॥ एव तास्तस्याद्भुताभोगभोगमुख्याः सुखश्रियः ? । क्वेदानीं शीतवातादिपुष्टाः कष्टास्तपःश्रियः ? ॥१०७॥ नारायं नासनं
नैव प्रच्छदं न परिच्छदम् । अयगच्छामि यत्सस्य जीराम्यद्यापि पापिनी ॥१०८॥ भरतस्तामयावादीदनादीनवया गिरा । मातः । प्रसीद तस्य
त्वं मत्तातस्य जनग्यसि ॥ १०९ ॥ विद्यापि किमिविश्वेव पुत्रवात्सल्यमोहिता । विचिन्तयसि तांतेऽपि मातर्मानधमात्रताम् ? ॥ ११० ॥ स
ह्रिया लोकिकीं लक्ष्मीं लिप्सुलोकोत्तरां श्रियम् । यद् विद्यतेऽधुना मातस्त्वं फले तस्य पश्यसि ॥ १११ ॥ पवित्रामिति पौत्रस्य समासाद्य
सरस्वतीम् । सा विद्यादनिपादस्य मालिन्यं यावदत्यजत् ॥११२॥ ज्ञापितौ चेन्विद्या तावत् पुरुषौ द्वावथेयतुः । तयोरेकोऽवदत् प्रीतिरोचितो
रचितञ्जलि ॥ ११३ ॥ दिष्ट्याऽद्य वर्धसे देव । कानने शकटानने । उत्पेदे केवलज्ञानं युगादिजगदीशितुः ॥११४ ॥ अथावदद् द्वितीयस्तम-
द्वितीयगुणं नृपम् । आविष्टसीत् प्रभो ! चक्रत्नमायुधवेदमनि ॥ ११५ ॥ पूर्वं तातस्य कुर्वेऽहं महं चक्रस्य वाऽथवा । एव परत्र हितस्तात-

इगकं च नरेभैरिहकम् ? ॥ ११९ ॥ प्यायेति तुष्टियनेन हृष्टन्तौ विद्यन्तौ । मरुदेवामिति प्रीतिभरतो भरतोऽभ्यधात् ॥ ११७ ॥ मातः ।
 पुत्रियोगेन तु गिता त्वं पुत्र चिरम् । कृताक्षरं समाधिसः परं पश्य सुतधियम् ॥ ११८ ॥ पितामहो महीन्द्रोऽभिधायेत्यारोप्य च द्विपम् ।
 आत्मनापि ममारोहत् छत्रकौतुहमखलः ॥ ११९ ॥ सान्तःपुरपरीयारो नगराद् निरगादयम् । हास्ति काश्चीयपादात्सेन्यसंचलितायनिः ॥ १२० ॥
 अयं मन्त्रं गत्राकृष्टो मरुदेयामुयाय सः । मातराकर्ण्यतामात्मसुतयभयमद्भुतम् ॥ १२१ ॥ रूप्यकल्याणमाणिभ्यमयशालत्रयं सुराः । इदे
 परेजनागम गकिरं नत्रगायनात् ॥ १२२ ॥ अथ यन्दावभिवृन्दारैकैन्दियरैरिव । त्वपुत्रस्य पुरो मातः । क्रियते विजयध्वनिः ॥ १२३ ॥ अयं
 पुत्रुभिपराकृष्टो घनाग्न इय प्यनन् । मातस्त्रपुत्रमेत्रार्थमिग्राहयति विषपतीन् ॥ १२४ ॥ श्रुत्वेति मरुदेयाया हर्षवाण्यामृतेस्तदा । नेत्रयोनी-
 जिक्वागदूः ग्रासात् प्रसालिनः शगात् ॥ १२५ ॥ स्वयमेवाय पश्यन्ती सा तादृगिभुविभवम् । आनन्दविस्मयस्मेरलोचनेदमचिन्तयत् ॥ १२६ ॥
 अयं विभवमस्तीह्यु मद्भुयो युगनाद्भुतम् । भरतस्य घराकस्य घृया दोषमदामहम् ॥ १२७ ॥ शयिनो यावदुत्सङ्गे सुतास्तावत् किलालमनः ।
 यरीह्येभयः पुत्रो मय्योदासीन्यगानयम् ॥ १२८ ॥ मुधा तदहमप्यासं पुत्रमोहकदधिता । स्वार्थं विनाऽत्र संसारे न स्वः कस्यापि कोऽपि
 दत् ॥ १२९ ॥ इत्यस्याः गह्र मोदेन निलीनं चित्तमप्यथ । तत्रिप्रतारकरयानभरवानमयादिव ॥ १३० ॥ परमे परमेश्वर्यास्तस्या शानेविजृ-
 मिमते । आत्मा शरीरमप्यौगम्कद् न स्वमेतदपीति वा ॥ १३१ ॥ अस्यामस्यावसर्पिण्यां प्राच्यसिद्धस्य तद् वपुः । अभ्यर्च्यं निदधुस्तुषु
 पिबुधाः शीरनीरपी ॥ १३२ ॥ भरतः शोकहर्षाभ्यां कवोष्णाशुविभिधहृद् । स्वामिनो देशनासन्न प्रविवेश यथाविधि ॥ १३३ ॥ त्रिः परीय
 जगत्रापं मणिपत्य च मूपतिः । निरसाद् यथास्थानं पत्रकोशीह्लाञ्जलिः ॥ १३४ ॥ आयोजनविसर्पिण्या सर्वभाषाजुरुपया । भारत्या भगवान्
 धर्मदेगनामिति निर्ममे ॥ १३५ ॥ असावणारसंसारपारावापन्तप तपी । धर्मप्रवृत्तिरेकैव युज्यते कर्तुमात्मसात् ॥ १३६ ॥ सर्वदेशविरत्याल्म-

भेदाभ्यां सा द्विरूपभारु । शीघ्राद्यभेदा व्यस्तान्यभेदा मोक्षाय गच्छति ॥१३७॥ दानशीलतपोभावफलकैः परिकल्पिता । सुसम्यक्त्यप्रतिष्ठाना-
 सदा चारित्रशोभिता ॥१३८॥ गुरुरूपदेशिन्यामवाचा संचारिता जनैः । कर्मायतार्थकं हित्वा परं पारं प्रयात्यसौ ॥१३९॥ युग्मम् ॥ तद्
 मोक्ष इति विख्यातमन्तमपुनर्भवम् । अनामयमनावाधमचलं शिवमक्षयम् ॥ १४० ॥ श्रुत्वेति स्वामिनः शर्मदेशिनीमिति देशनाम् । यति-
 धर्ममधुः केऽपि श्राद्धधर्मं च केचन ॥ १४१ ॥ अतिनः पुण्डरीकायाः साल्यो ब्राह्मीपुरस्सराः । श्राद्धाः श्रेयांसमुख्याश्च आविक्राः सुन्दरी-
 मुखाः ॥ १४२ ॥ इत्थं चतुर्विधः संघः स्यापितः प्रभुणा तदा । पूज्यतेऽद्यापि लोकेषु देवदानवमानवैः ॥ १४३ ॥ तदोत्पत्तिव्ययधौव्यत्रिपदीतो
 विनिर्ममे । द्वादशाङ्गी गणधरैः पुण्डरीकादिभिः प्रसोः ॥ १४४ ॥

अथ स्वामी चामीकरगिरिवरो जङ्गम इवातुरेन्द्रेन्द्रेभ्रुनिभिरपि तैस्तैः परिलृतः ।
 द्यहार्पादुत्कर्षी प्रमदभरतः किञ्च भरतः, क्षमाचन्द्रोऽतन्द्रोऽदयनिधिरस्योष्यामधिययौ ॥ १४५ ॥

॥ इति भरतभूषणनामनि महाकाल्ये प्रथमः संगः ॥

शयायुधागारमुपेत्य चन्द्ररत्नं नभोरत्नमिवागतीर्यम् । युक्तं सहस्रेण करैरिद्यारैर्ननाम भूमान् भरतोऽभितुष्टः ॥ १ ॥ नैवेद्यजातैर्नव-
 म्भिर्यितन्यन् पूजामयं पायिनपूजनीयः । तस्याहितद्दमाभृदनिष्टमष्टादिकोत्सवं सारमतिथ्यकार ॥ २ ॥ अथानुचक्रं विशि जुम्भजेतुम्भेभ-
 रत्नेन महीमेन्द्रः । प्रास्थानिकं जन्मदिने स जातप्रस्थानकल्याणविधिः प्रतस्थे ॥ ३ ॥ इन्द्राश्वसेनान्यसिदण्डचर्मपुरोधसः काकशिष्यघर्क्री
 च । मयिः पुत्रुर्भृत्यरराणि रत्नान्यनेकशोऽमूनि तमन्वगुश्च ॥ ४ ॥ प्रयाणदका भरताप्रसैन्यनरैस्ताड्यन्त भृशं रसन्त्यः । तदा रिपूणां हृदयानि
 भिन्याधर्यं ध्यदीयन्त दिगन्तरेषु ॥ ५ ॥ सेनाशतस्रोदितमूमिगोलप्रेद्धोलधूलीस्यनितस्तवाङ्गकः । भेरीरवत्रस्ततुरङ्गछट्टरथः पपातेव कुहा-
 रि पुद्रजे ॥ ६ ॥ अस्मत्प्रमोः सैन्यमरेण भग्नफणः फणीन्द्रो म्रियते धराकः । इतीव तत्तन्त इलां किलाश्वयराः खुरम्रैस्तलिमां वितेजुः ॥
 ७ ॥ एषा रयाङ्गथनिभिर्महेमा गजांभिष्टना अपि हेपितेन । जनो जनैः शब्दपरस्परभिरलक्ष्यत क्षोखिरजोऽज्यकारे ॥ ८ ॥ ध्वस्तालकेच
 न्नापितीर्थनात्तैः लुरिर्दगीयां सनलक्षतेषु । प्रम्लानमाल्येषु जलैर्विदूनेभुक्तोऽभिज्ञता मूः कटकैस्तदाऽऽसीत् ॥ ९ ॥ अथानुचक्रं भरतेश्वरस्य
 यान्ती द्विगन्तृमितिः प्रयाणैः । सा याहिनी पूर्वपयोधिकान्तोपकण्ठसंश्लेषयती वमूय ॥ १० ॥ तत्कालमाद्वादशयोजनान्तं समन्ततो वर्धकि-
 निर्मितेषु । समापसञ्चायु नियासकेषु तत्सैनिकाः स्वेष्विव मन्दिरेषु ॥ ११ ॥ तत्रावधात् पौषधशालिकां च रत्नोच्चैर्वर्धाधिकिरत्नमुच्चैः ।
 मेदेमरीजादघतीर्यं तस्यां देवो य मास्थान् भरतो वियेश ॥ १२ ॥ कुशीलशास्ता कुशसंस्तरे स हृतोपवासत्रितयोऽङ्घ्रि तुयै । स्नात्वाऽथ
 छत्वा बलिर्कर्म शल्यपूर्णं रथं सौर्यमिवाकरोह ॥ १३ ॥ स धीरघण्टायुगुग्मरम्यं धीन्तुं द्विमास्वन्तमिगामराद्रिम् । महारथः सारथिना प्रणुञ्ज-
 रथ्यं समुद्रेऽप रथं निनाय ॥ १४ ॥ नाभेयसूरम्भसि नाभिदक्षे रथं समुद्रान्तरयो निवेशय । अधिज्यकोदण्डगुणप्रणादाद् यार्दांसि चक्रे चकि-
 तधर्यांसि ॥ १५ ॥ पयोनिधेर्मांगधतीर्थनायदेयं धरीषतुंमसौ नृदेवः । स्वनामचिह्नं किज धृतवाणमुद्भूतकन्दूतमिवोत्ससर्ज ॥ १६ ॥ स पद्म-

सूकारभरेण मीमः शरो गळ्मानिव चण्डवेगः । गत्वा सर्भां मागधतीर्थमर्तुर्भुर्जयस्तम्भ इचोल्ललास ॥१७॥ उद्वीच्य तं फोपफडाख-
 च्छुरित्यत्रवीत् पूर्वपयोधिपाता । अरे ! समायां मम कः ससर्जं शरं करं मौलिमणाविवोहो ? ॥१८॥ इति द्रुवाणः स्वयमेव वाणमुत्थाय तं
 पाणितले चकार । प्रकोपकम्राधरपल्लवस्तत्पुङ्खाक्षरश्रेणिमवाचयच्च ॥१९॥ नाभेयजन्मा भरताभिधानः समेत्य शास्ता विशतीति चक्री ।
 पञ्चतु दण्डं मम एतत्ख्या राख्यानि कर्तुं यदि वोऽस्ति चाञ्छ्वा ॥२०॥ इत्यत्तरालीमचलोक्थय मन्ममिवोरगस्तत्क्षणाभ्यां शान्तिम् । रत्नौ-
 धमादाय च मागधेशस्तनादिचक्रायुधमाजगाम ॥२१॥ तत्काण्डदण्डेन समं स दण्डं समर्प्य तं प्राञ्जलिरित्युवाच । अथाचहं देव । तव
 प्रसादवशाद् यसामोह निदेशकारी ॥२२॥ श्रुत्वेति तद्भक्तिवचः प्रसन्नचेताः स चक्री तमयो विखुल्य । नियतयामास रथं पयोधेः संरम्भतः
 स्वस्य मनोरथ च ॥ २३ ॥ निष्कण्टकोऽसौ कटकं समेत्य द्विद्वारणो निर्मितपारणोऽथ । अष्टाहिकां मागधतीर्थनाथमुद्दिश्य चक्री रचया-
 ङ्चकार ॥ २४ ॥ क्रमादपार्श्यां वरदामतीर्थाधिपं प्रभासाधिपतिं प्रतीचयाम् । सिन्धुस्रयन्तीपतिमप्यजैपीत् प्राग्बद्धं मनीषी भरतो नृपेन्द्रः
 ॥ २५ ॥ सैन्यैर्दैन्यैरनुचक्रत्वं गन्ता दिगन्तानपि गाहमानः । वैताड्यशैलं भरतार्धफालीद्वयान्तरासीथनिकामगात् सः ॥ २६ ॥ सैन्यं
 निवेशयत्य च दक्षिणस्यामुपत्यक्रायामथ पार्थिवेन्द्रः । विशिष्टभाला तपसाऽष्टमेनाचकप्यं वेताड्यकुमारदेवम् ॥ २७ ॥ आगत्य सद्यश्चजिता-
 सनोऽस्मै प्रौढानि हृत्वापि च दौकनानि । अद्यादि दासोऽस्मि तवेयुदित्वा यथागतं सोऽपि जगाम धाम ॥२८॥ कृत्वा नृपः पारणमाहिताष्टा-
 हिकाऽथ सेनापतिरुत्तमूचे । सखे ! सुपेणाभिध ! शाधि सिन्धुवैताड्ययोर्दक्षिणानिष्कुटं त्वम् ॥२९॥ उत्तीर्य सिन्धुं हृतचर्मरत्नत्सेतुं सुपे-
 णोऽपि ततः सुखेन । म्लेच्छान् विजित्यैत्य च सर्वदण्डं दण्डाधिपो दौकयति स्म तस्मै ॥३०॥ द्विष्टः पुनश्चक्रुत्ता तमिन्नां गुहामयोद्वाद्यितुं
 सुपेणः । उद्दिश्य चक्रे हृतमालयसमष्टाहिकान् तत्र कृताष्टमान्ते ॥३१॥ ततोऽध्वरत्नेन जघान तस्याः । भिक्षे च ते

मन्दिदन्ने पयेऽपूयं कथं करुणं तूणम् ॥३२॥ अथ प्रतीपत्वरिताभ्यर्त्तनैस्त्रेयनेनात्मविभोग्येवेति । चक्री त्वचालीद् मणिरत्नमस्य
 त्रिवेभ्य कुम्भेऽधिगतो मंहभम् ॥३३॥ गुहां तनिष्णामधियात् तमिष्णामधियात् तमिष्णामधियात् तमिष्णामधियात् तमिष्णामधियात् तमिष्णामधियात्
 मंत्रमियाभ्यर्त्तय ॥३४॥ अनुमयातां प्यजिनीजनानामालोकहेतोः पपिषाषिणीतः । पकोलपञ्चाशतमर्कभांसि चक्री चकारापि च मण्ड-
 क्षान्ति ॥३५॥ पारत्न्यतार्यां स्वस्तीपणां चोग्मप्रानवीनानुचरो नदीं सः । अल्लुहयद् वार्धकिवद् संतुमत्तलतायांमिह निन्नगां च ॥३६॥ उदयगुहा-
 द्वास्फुग्दत्तविनिर्गमांऽसौ विलसत्प्रतापः । चमेण्य राजन् दियसोऽनुजेवांतरं विजेतुं भरतार्धमाट्टत् ॥३७॥ संपातसंश्लेषिह भिल्लभूपैरदृष्ट-
 पूर्वाभिर्भवेदन्तैः । तस्यातिघोरोऽजनि सद्गस्तत्तातस्य दुष्टैस्त्रि कर्मवीरैः ॥३८॥ तैरग्रसैन्ये तरलीकृतेऽस्याभ्वरत्नमाख्य धृतासिरत्नः ।
 षचाल गेनापतिरत्नमेतान् हन्तुं सितध्यानमिचान्तरारीन् ॥३९॥ तेन व्यधीयन्त गतप्रपञ्चाः पञ्चाननेनेव गजा द्विपन्तः । गत्वा च ते सिन्धुतटा-
 न्तमारादापथयन्नात्मकुलाधिदेवान् ॥४०॥ तदा तदाराधनतोऽनुपेदेयेत्याहुः सुरा मेघमुखाभिधास्तान् । हंहो ! महोत्साहभरेण वत्सा विधानमा-
 रम्भि गुषा किमेतत् ॥४१॥ दूरे पयं जेतुमयं न शक्य. पुरन्वरेणापि कृतादरेण । तथापि युष्मज्जनितात्रिरोधाद् विधास्यते कश्चिदुपप्लवोऽस्य
 ॥४२॥ पुरः प्रतिश्रुत्य तदेतदेयां ते व्यन्तरा मेघमुलाभिधानाः । विटस्य मेघाब् नवचकिसैन्योपरि व्यधुर्दृष्टिमतीव घोरात् ॥४३॥ वर्षपद्भिर्व-
 वेर्गुगलप्रमाणपारभिरुधत्तमसं हृज्जभिः । अराणि मेघैः श्रुतिकोटराणि विदारयन्निस्तडितो वमद्भिः ॥ ४४ ॥ जाते तदानीं फटकस्य
 कण्टकप्रे घनाग्मस्यभित्तः क्षणेन । चक्री स्वहस्तेन स चर्मरत्नं व्यस्तारयद् द्वादश योजनानि ॥ ४५ ॥ तस्योपरिष्ठात् फटकेऽधिरूढे सच्छ-
 वरज्ञं च ततान तदन् । तदण्डमौलीौ मणिरत्नात्मलोकवजोकाय ततान देवः ॥ ४६ ॥ उत्तानि धान्यानि कुडुम्बिरत्नैनाहो मुक्तेऽन्ते च
 गतानि सिद्धिम् । प्राप्तानि शयत् प्रतिवेदम सैन्यजनस्य । दैन्यप्रसरं ममन्धुः ॥ ४७ ॥ चर्मात्पत्रद्वयसंपुटं तर्चोयान्तरालेतरदण्डतुल्यम् ।

प्रभाण्डसंज्ञा भुयनेऽत्र शक्तेः प्रिलोप्य लोकेन तदादि चक्रे ॥४८॥ सप्ताश्वतेजा. किल सप्तमेऽङ्घ्रि चकार चिन्तामिति चक्रवर्ती । यत्प्रत्यनीकं
 प्रपत्ते ममापि कः प्रत्यनीकोऽजनि धूमयोने ? ॥ ४६ ॥ इत्यस्य चिन्तामयधार्य चित्तानुवर्तनध्यानपरारतदैवाः । सुराः सहस्राः खलु
 षोडशापि यन्मापिरे मेघमुखातुषेय ॥ ४० ॥ रे रे शठा. ! केन हठाशयेन दैवेन दत्ता मतिरीदृशी व. ? । चक्री भवद्भिर्यदि नेक्षितोऽय
 तत् किं समाकर्ण्यत नात्ययापि ? ॥ ४१ ॥ तद् यात तदेवहताः सुदूरमरे ! नरेन्द्रो नहि यावेषः । चक्रेण शक्रायुधदुःसहेन
 भिनत्ति भीमो भयतां शिरासि ॥ ४२ ॥ श्रुत्वैत्यमी यज्ञचर्वालि काकनाश प्रणेशुर्दुतमेव देवा. । घनौघमुक्तः प्रतलाप चाकंस्तदार्यभेभूमूतं
 एय प्रतापः ॥ ४३ ॥ स्मोच्यधिपास्ते सह याजिहस्तिप्रष्टैः कनिष्ठाङ्गुलिमात्रदानात् । एत्यार्यभि क्रुद्धमतीव दत्ता निजोत्तमङ्गानि ततो ररञ्जुः
 ॥ ४४ ॥ अयोत्तरं सित्युतट सुवेन सुयेणसेनापतिना विजित्य । अलुद्रधी. छुद्रहिमालय स चक्री गुणक्रीतयशा जगाम ॥ ४५ ॥ गिरेर्नितम्बे
 किल दक्षिणेऽस्य निवेश्य विष्यक् शिविर नरेशः । हृत्वाष्टम स्यन्दनसरिथतोऽथ ससजं वाणं हिमवत्कुमारे ॥ ४६ ॥ द्वासप्तति तं खलु योज-
 नानि गत्या पतन्तं हिमवत्कुमारः । दृष्ट्वाऽत्र नामापि निरीस्य शान्तकोपो नृपं प्राप समं शरेण ॥ ४७ ॥ विनिर्मितोपायनमार्गभिस्त विखुल्य
 प्रप्रमङ्कटकूटे । जयप्रशस्ति निजनामचिह्नमहाय चक्रे विज काश्मिणीतः ॥ ४८ ॥ अष्टाहिकां तत्र समाप्य चक्री चक्रानुगो दिग्बिजयाद्
 निगुत् । उद्वनितम्बे फटकानि कान्याद्वैतानि धैताढ्यगिरेरनेपीत् ॥ ४९ ॥ तस्मिन् विजेतुं विनिर्मि नर्मि चोद्दक्षिणश्रेणिलगाधिनाथौ ।
 अग्न्यक्षिपत् क्षोणिभृतां प्रतीत्त. स्रग्दभप्रमरं शर स. ॥ ५० ॥ कुन्दाग्र्य द्वात्रपि वीक्ष्य सद्यस्त सायकं भूपतिनायनस्य । विद्याधरानी-
 क्युतौ समीकमाथातुमेतेन समीयतुस्तौ ॥ ५१ ॥ दलान्ययुयन्त समत्सराणि तेषां मिथो द्वादश वत्सराणि । एकानि भूमौ दिवि चापराणि
 नापचतीरीशत्वापराणि ॥ ५२ ॥ अथार्यभिः सङ्गतर्यभिन्नमनाः पुनानः स्वयमारमसैन्यम् । कौदण्डमुहण्डपटाप्रमोऽरीऽजेतु भुजे तुङ्गरथा

वगार ॥ ६३ ॥ मूर्यो नमःस्थानमितोऽपि राधायेधं चित्तन्वन्निन चक्रवर्ती । विव्याध विद्याधरसैन्यवीरान् धीराशयो व्योमसदां समस्रम् ॥ ६४ ॥ स्वस्मिन् एतेसौ विपद्येऽय सेन्ये म्लौ सुवह्नीजसिक्वापर्यमौ । पत्यापर्यंभि तं वित्तिर्मन्मिध प्रणस्य साष्टाङ्गमसान्त्वयेताम् ॥ ६५ ॥
 नाभेरजन्मद्विदमाययोस्त्वं क्षमापते ! दुर्जलितं समस्य । सता हि भूयानपि गाढरूढाटोफः प्रणामाघधिरैव कोपः ॥ ६६ ॥ अथ प्रसन्नस्य नमि-
 धिरत्नान्यगुण्य रत्नान्युपदीचकार । स्त्रीत्नमेकं धिनमिः सुमद्रां पुत्रीं तु मूर्तामिव चकिलस्मीम् ॥ ६७ ॥ तुष्टायेनार्पमिथा विवृष्टाचिमौ
 विनिष्ठानयको स्वरग्ये । सुतौ निषेभ्य द्रतमादिपातां युगादिनाथस्य विमोः समीपे ॥ ६८ ॥ चक्री पुनः सिन्धुवदाल्मवश्यां विधाय
 गङ्गामनुपगतङ्गात् । समासहस्रं पुमुजे सुपेणजितैर्नदीयोत्तरीरेदशः ॥ ६९ ॥ एण्डप्रपाताख्यगुहाधिनाथं प्रागवद् व्यजैपीद (?) थ नाट्य-
 मालम् । गुहामतिक्रम्य च तां निवास्य गङ्गातटे प्राप निधीन् नवापि ॥ ७० ॥ जितया सुपेयेन जयैकतागीभागीरथोदक्षिणनिष्कुटं सः ।
 नृगाधिपः स्योयगुदामिदकमूमानयोर्ष्यां प्रति संचयात् ॥ ७१ ॥ अस्मत्प्रभोस्तेजसि शृम्भमाणे तमोपहे कांऽयमनात्मवेदी ? । इतीव सद्यस्तिर-
 यांश्चभूरित्पयो पति पादरजोभिरभ्याः ॥ ७२ ॥ करेणवो दानभरेण दत्तच्छृट्टामिवोर्षी विदधुस्तदाऽस्य । खलीगलिभ्राननपातिमिध फेनैः
 सपुष्पकरामियाभ्याः ॥ ७३ ॥ ह्योंहिनिस्तक्षणकर्पितोर्षी सुरतथयामारमभुजप्रशरितम् । शृण्वन् भुजङ्गीगणगीयमानामियाय मानी निजरा-
 जधानीम् ॥ ७४ ॥ तदागमे पौरुतायचूलदुर्लभ्यद्वयोमनि हृदमार्गे । तन्मञ्जरत्नेषु करं न चक्रे व्यलीकभीत्येव दिवाकरोऽपि ॥ ७५ ॥ भूपं
 स्पष्टतन्तप्रतिमज्जरूपं यिलोकितुं पौरवधूमिषेण । मञ्चेषु पञ्चेपुवधूरिवारयादेकाप्यनेकाः परिकल्प्य मूर्तीः ॥ ७६ ॥ नरेन्द्रवीशाकुतुकी
 प्रमोदादमानियान्तनगरं जनौघः । अर्धंकरागारशिखाधिरुद्वधतुर्धलोकायितामाततान ॥ ७७ ॥ श्रुत्वाब्दशब्दानिव पञ्चशब्दान् नृत्यद्भिरुत्त-
 भितपिच्छभारैः । तदा मयूरैस्तरयोऽपि चक्रथप एवासन् भरतानुपङ्गात् ॥ ७८ ॥ पुरीमधु प्राविशेप योपिद्विस्त्रिसल्लालैरयकीर्यमाणः ।

विधिव्युत्पत्तिरिवाङ्गिर्वाघ्नोर्वाभिषेकस्य लताप्रवृत्तैः ॥ ७१ ॥ स माङ्गलिक्यान् प्रतिमञ्चमुच्चैर्गृह्णन् विधीन् पौरविधीयमानान् । पूर्वाचमं
 मानुरिवात्मसौपमसौ घणवज्रघरो जगाम ॥ ८० ॥ अग्रेत्य चाभ्येत्य महोत्सवेन विधीयमान विधिवद् नरेन्द्रैः । स वन्यतित्वपदाभिषेकं
 भजे भृश द्रव्य दत्तव्य वत्सराणि ॥ ८१ ॥ कथां शशाङ्कस्य कलाभिषाय स सुन्दर्यं सादरपीत्तमाणाः । तत्कार्यैर्हत्सूनि (?) नियोगित. स्वान्यपृच्छ-
 तेऽपीति शशंभुस्समे ॥ ८२ ॥ स्यामिन् । भवद्विधिव्यवशादिघृन्नात् पर्षिं सहस्राणि सप्त. समाधात् । वत्तप्रहाभिप्रहसचयाचामास्यान्यसौ म्जानि-
 कृत्तपघस्य ॥ ८३ ॥ श्रुत्वेति मूर्ध्निपतिता विपृष्टा नष्टापवष्टापदपर्वतेऽथ । युगादिदेवस्य पितुः करेण जग्राह दीक्षा गृह्णति स्पृहा सा ॥ ८४ ॥

भगतागतान् द्वादशवर्षिके साम्राज्याभिषेके भरतेऽवरोऽथ । अह्वातुमणनर्ति निजातुभुव. प्रभूतान्प्रजिजाय दूतान् ॥ ८५ ॥ राज्यानि कर्तुं
 पदि कोऽस्ति यादृक्का तदेत्य नाथ भरत धयस्मम् । निशम्य दूतीदितमित्यमी त्वरुक्षाशर मद्दु वमगिरेऽदः ॥ ८६ ॥ अस्माकमस्यापि भयत्प्र-
 भोर्भोः ! प्रादायि तातेन विभज्य राज्यम् । अस्मच्छुकाशात् स किमिच्छतीदमाच्छेत्सुमच्छेत्तजोभुपुष्टः ॥ ८७ ॥ नास्माकमस्मादधिकेन
 कार्यं स्वं रक्षितुं च स्वयमेव शक्ताः । तद् दूत ! भर्ता भवतामयोगक्षेमद्वर स्यात् कथमेव नाथ. ? ॥ ८८ ॥ अयं च यद्यस्ति समस्तवीर्याव-
 द्बौवलीयान्जग्लोकेमेव । तदेतु युद्धेन एव पराभास्तस्यैव तातस्य यतः सुताः स्म. ॥ ८९ ॥ स्वच्छन्दस्त. किन्तु न विद्यमाने ताते नितान्तेन
 धर्म भवानः । तत् त समापृच्छय सहस्रजेन योरस्यासदे तेन युयुत्सुनापि ॥ ९० ॥ उक्त्वेत्यथाष्टापदपर्वतेऽपी गत्या जिन् निर्बुजिन् प्रणम्य ।
 सर्वं तमस्मै मरुताभिषेकं विद्याय ते विष्णुपदांभूदुः ॥ ९१ ॥ सिञ्चन्निवेतानमृतान्मुपृष्ट्या इष्ट्या प्रसादाञ्चितया च वाचा । तत्कालमु-
 न्मीलितकोपवेष्टाय शान्त्यै मगवानुवाच ॥ ९२ ॥ बतलाः । किमिच्छाऽऽस्तैकजक्षीम्यूतेहजक्षमीमधिगतुमेताम् ? । चलाचलेय कपिकाभि-
 नीव ह्या स्याद् न कस्यापि भवाङ्तेऽपि ॥ ९३ ॥ कृत्वा त्रयं स्नेहदशगुणानां प्रदीपलेखिव पलायते श्री. । अवश्यमेकं त्ववशिष्यते तन्मा-

जिन्मस्मिञ्जनित तथा यत् ॥६५॥ सुप्ताः प्रसत्ता निपुणा अपीह यथा तथा वा बहु किं प्रवीमः । श्रिया पुमांसश्चक्षयाऽनुपेक्षं न वञ्चिताः
 के गडयोपेय ? ॥ ६५ ॥ इदं यपुर्मे प्रम राज्यमेतत् पुत्रा ममेते मम योपितोऽपुः । रत्नममाद् मन्वधियाभिहात्मीकारो मुधाऽयं भवबुद्बु-
 देत् ॥ ६६ ॥ इतिर्विजानिरेत्सनातनेष्ट संसारमोक्षः परदन्तकारुः । तुष्यन्ति रूढा इव देहिनोऽमी न मोक्षसाम्राज्यमुपाजंयन्ति ॥ ६६ ॥
 उमिंपण कारुको हरिभ्रियंयासससृप्यति नापि मृद्धिः । सत्सारमोर्गेन तथा जडाल्माऽनुजन्म तिष्ठेत् च मृत्यवेऽसौ ॥ ६८ ॥
 अयेयमागः पुण्यः पुमर्पे चतुर्पमभ्यायंविमोदितात्मा । उत्पद्यते चापि विजीयते च जले यथा पूतरको भवेऽन्न ॥ ६९ ॥ अनेकशो ये
 क्रिज पृष्टष्टा भोगास्तर्धे विमुखाभिलाषाः । मोक्षाय दत्ता भृशमुत्सहन्ते सोऽनन्तसुखानमयो ह्यपूर्वः ॥ १०० ॥ इच्छामशेषां समपास्य
 पत्सा मोक्षाय तत् पूयमपि त्यरन्म । असद्रतो शम्भुपस्थितायां षवेदम् पुन क्षत्रकुवादिलाभः ? ॥ १०१ ॥ श्रुत्वेत्यमी स्वामिवचः
 मपुञ्जः दुष्टारथाः संयममाद्रियन्त । विद्युय दृता अपि विस्मयेन स्वस्वामिने तत् प्रथयांनभूत् ॥ १०२ ॥ प्राज्यानि राज्यानि ततः समृ-
 द्द्याऽतर्पाणि सर्पाण्यपि सार्वभौमः । स जप्रदे षड्विद्विन्त्यन्तानि मूयांसि भोग्यानि च भस्मकीय ॥ १०३ ॥ अथैकदा दिक्पतिमौलिमाल्य-
 मपूज्यजातपदारविन्दम् । संसन्नतं धीभरतं सुपेणः सेनापतिः प्राञ्जलिरित्युवाच ॥ १०४ ॥ स्वामिन्नसामान्यमहं प्रतिष्ठानिरेतकाष्टावि-
 जयेऽपि नरक्षो । नेतद् विश्रुत्यायुधवेदम चक्रमचापि मत्तः करटीव शालाम् ॥ १०५ ॥ अथावदद् बुद्धिनिधि सुबुद्धिरस्मात्पनाथो भरता-
 धिनायम् । कोऽद्यापि नाथ । त्वयि विग्धजेत्रे तिष्ठेत् पूष्णीव तमिन्नलेशः ? ॥ १०६ ॥ आ शतमेको न वशंवदोऽस्ति तवैव देव । प्रथमोऽनु-
 जन्मा । बाहोर्बली बाहुबली रसायामसायसामान्यपराक्रमो यत् ॥ १०७ ॥ राज्याङ्गससार्विर्हो ! महासिधिलासिधूमान्धितवैरिर्गः । अमर्षचापू-
 न्जसितः कयंचिदय दिगन्तानपि दग्धुमीश ॥ १०८ ॥ निस्तेजयित्वापि दिगन्तमर्तुनमुं धरित्रीधरमुच्चष्टङ्गम् । स्वामिन्ननाक्रम्य तव प्रताप-

सुरस्य दूरप्रसर कथं स्यात् ? ॥ १०९ ॥ अण्डीरदोर्दण्डममु स्वजित्वा विजेत्रयात्राक्रमकैतवेन । त्वयैकपाल्याय विभो ! वणिज्याकृतैव
 देशान्तर एव चक्रे ॥ ११० ॥ तत् तुल्यसंबन्धपरानामस्ते नोपेक्षितु युज्यत एव देव ! । आलानदण्डे किमुभौ मदेभौ स्यातां किमेकत्र वने
 च सिद्धौ ? ॥ १११ ॥ अयादितस्त्व यदि योद्दुधुमीहसे न वान्धवं त किल बन्धुवत्सल । तथापि द्रुतोऽस्य मनस्विनीतिभिः परीक्षितुं
 कश्चिदपि प्रक्षीयते ॥ ११२ ॥ द्रुताद्भूत सामदानादिभिस्त्रमां वीरमन्यो मन्यते नो यदा तत् । गौरव्योऽपि द्विष्टदन्तीव यन्तुर्देवस्यास्ते स क्षणं
 निःश्रेणीय ॥ ११३ ॥

इति सचिवचयेन्द्रोमन्त्रमुत्साहकन्दोपममनिसुधाशु प्राप्य तस्मादुपांशुः ।

बचनस्वनभूत शिक्षयित्वाऽथ द्रुत तमभि च बसुवेगं प्रैपयत् तास्यैवेगम् ॥ ११४ ॥

॥ इति भरतभूषणनामनि महाकाव्ये द्वितीय सर्गः ॥

अथ श्रुतपुमानदोमनैः शकुनेः सांऽप्यनि चारितोऽप्यगात् । निजनाथनियोगकारितापरतन्त्रा दि सदाऽनुजीधिनः ॥ १ ॥ व्यति-
 दाहण नदीनगारजितगरद्वामथरां यसुंधरम् । बहुजं बहुलम्पटैर्भट्टैर्बह्वलीदेरामसावयासदत् ॥ २ ॥ सुपमानुपतेरिध स्थलेरथवा फ्रीडन-
 गैरिय भ्रियः । अनुगोष्ठमदो मद्दोप्रतेः कजितं धान्यकदम्बपरिशिभिः ॥ ३ ॥ अनुशालिवनं च गोपिकानिवहैरिचुतले निपादिभिः । बलिबा-
 ह्वजिसितीशिनुधरितोन्नानपैः परिष्टतम् ॥ ४ ॥ प्रतिशालमगाचिलादिशृद्गुणगीतिप्रवणैः सुरीगणैः । कनकाचलतोऽभ्युपागतैरपि-
 यूयमुमपतिपजितम् ॥ ५ ॥ मणिमूग्गकान्तिमञ्जरीवितमिक्वातु तमस्विनीच्यपि । दिवसेष्विव पान्यवाणिनीगणपाणिधमवत्तमंधोर-
 षिम् ॥ ६ ॥ तसुकेत्य सरंज्जोन्ननाद्धतलावण्यद्विदक्षया दिवः । श्रिदेशैरतिशायाभिभोगतो मुदितैद्युपरिहार्यमूतलम् ॥ ७ ॥ पञ्चभिः कुल-
 कम् ॥ अष्टाशुतयैभयाग्धितं बह्वलीदेरामसावयाय तम् । स्वभिदैव भवे जवाद् भवान्तरस्मायातमियोदमन्यत ॥ ८ ॥ अथ तक्षशिलाभि-
 धामसौ पसुपाग्नेररस्थालजशोभिताम् । दृढबाहुवजस्य संपदा बहुर्जा बाहुवलेः दुरीमगात् ॥ ९ ॥ परितोऽपि निमालयन्नयं वचनागोचरमत्र
 पैगयम् । पुरयासिभिद्युगतो निरेक्ष्यत विभ्रतजनादिवोद्भूतः ॥ १० ॥ घट्टिकागृहमेत्य भूपतेः क्षणमुत्तीर्य रथादथास्थित । स निजेश्वर-
 पान्त्रिकं तथामुत्पतीक्षाविगतं स्मरन्निव ॥ ११ ॥ अथ संसदि स प्रवेशितः प्रतिहारेण नृपस्य शासनात् । मणिकुट्टिमसंभृताम्भसंभ्रमसंको-
 चित्तन्वीर्यपुष्टयः ॥ १२ ॥ तत्ख्यंरिय तेजसा हरेरिध तदम्याऽक्षिपतेरिवौजसा । इह बाहुवलेः क्षितीशितुः प्रथिपत्यैप पुरो निधिष्टान्त्र ॥ १३ ॥
 मुरारप्रनिधिष्टभारतीकरचीणाश्चणकैलिवान्धयीम् । इति वाचमुवाच विस्मितद्युतिसचामरवीजितां नृपः ॥ १४ ॥ अथि शंस सुवेग ! वेगतः
 कुशली सांभ्रतमप्रजो मम । अपि तेन च शासिताः प्रजाः कुशजिन्यो गुरुसंपदश्च ताः ? ॥ १५ ॥ अजितस्य च राज्यमुन्नतिं भजतेऽङ्गेषु
 सदैव सत्तसु । अपि भारतभूमिमण्डलं कुशलैनेप जिगाय वाऽखिलम् ? ॥ १६ ॥ अपि भूमिभुजोऽप्रजेन मे विजितावजितदासिताः क्रमात् ।

न मयन्ति विपात्रभाजनं क्वथोऽप्यस्य सदैव शासनम् ? ॥ १७ ॥ समशीर्षिक्या प्रथार्धिसद्बुचनानामनुपरागवैभवेः । अपि तस्य न वाधते
 क्वचित् पुरुगार्थप्रितयं परस्परम् ? ॥ १८ ॥ इति वाचमुदीर्य भूयतौ स्थितिमासेदुपि सोऽप्रवीत् पुनः । कुशलं क्व नु तस्य पूञ्चयेते कुशलं
 इत् न भुयोऽपि यः स्वयम् ॥ १९ ॥ अपि चाकुशलं प्रजासु तास्वय्य राज्ये क्व नु तत्र संभवेत् ? । ननु यत्र समस्ति शास्तिरुद्र द्विपदाक्रान्तिग-
 नस्तथाप्रजः ॥ २० ॥ ननु तिष्ठतु धीरमण्डलीजयिनो विग्निजये पुरोऽस्य कः । क्रमते तिमिरस्य विक्रमः कुत एव प्रतपत्यहर्षतौ ? ॥ २१ ॥
 ननु तस्य दिगन्तपार्थिवः सममाद्यैरुत्तमाप्यनेकशः । शिरसा नियतेत्र जग्निभिर्दृशमिच्छा नियतेरिवोद्यते ॥ २२ ॥ अविवाधितवृत्तिभिर्मियः
 पुरुगार्थस्त्रिभिरप्य शेव्यते । भुञ्जेरिव हेममूधरो दिवसः सान्ध्यविभागाकैरिव ॥ २३ ॥ अपरैः परितो नृपैः परःशतसंख्यैः परिपेवितोऽप्ययम् ।
 अनुजानतिदूरगान् निजानविपश्यन् न कदापि मोदते ॥ २४ ॥ जगतीमत्रजित्य भारतीं भरतस्यात्मपुरीमुपेयुषः । नृपराजपदोत्सवं नृपाः
 समुद्रो द्वापशयार्थिकं व्ययुः ॥ २५ ॥ प्रवयुष्य निजानगतातनुजांस्तत्र मेहे महीयसि । अयमेकनृपः स्वपूरुषान् द्रुतमाह्वानुममूननोदपत्
 ॥ २६ ॥ अप्य ते तु महापियोऽन्तरा सविकल्पाः परिकल्प्य किञ्चन । वत तातपदव्याप्तिके द्रुतमेत्य द्रुतमेव भोजिरे ॥ २७ ॥ तदपरविद्योग-
 त्रिभ्रजमपसनायतविगर्गतं । तदमुं तव देव । सांप्रतं द्रुतमुद्धर्तुं मुपेत्य सांप्रतम् ॥ २८ ॥ ननु यद्यपि तत्र वन्धुताविवशस्त्वं न पुरा समागमः ।
 परिरक्ति तथापि तेऽन्यथा सहजादेव दुराग्रयो जनः ॥ २९ ॥ महतोऽप्यपये यथा तथाप्युपरागादपचीयते महः । तपनो हि तुलाविशुद्धिमानपि
 कन्यां गत इत्यतादृशः ॥ ३० ॥ तदहं नृप ! यन्मि ते हितं भरताधीश्वरलोचनाञ्चलैः । जगवादर्जःप्रमार्जनं कुरु संप्रत्यपि नापराध्यसि
 ॥ ३१ ॥ स्वयमेव सदाऽनुजीरिनामसमानार्थविसर्जनापटः । अभिमातयन्प्रियस्त्वय प्रणतेर्नाप्यदयं समीहते ॥ ३२ ॥ द्रविणाय न किन्तु
 तेजसे किञ्च धीराः कल्पयन्ति निकमम् । चिनिहन्ति पतन्निपुङ्गरः फण्डिनः किं फणस्त्वनमङ्गुया ? ॥ ३३ ॥ मम वन्धुरसाविति भ्रमादम-

यस्य फयचनापि मा स्म मूः । विजिगीषुमतेषु राजसु फव नु सवन्धफयोपयुज्यते ? ॥ ३४ ॥ अथवा यदि वीरमानिताग्रहिलो वीरमसुं न
 मन्त्यरे । ज्वलनेऽत्र हविर्भुंजीव तल्लभसे त्वं शलभत्वमल्लसा ॥ ३५ ॥ अथ जीवितराज्ययो स्पृहा यदि काचित् तव विद्यते हृदि । भर-
 तोऽप्यग्रासनं तदा परभूर्पेत्वि मूर्ध्नि धार्यताम् ॥ ३६ ॥ ननु यत्र विधीयतेऽत्र चरिवस्या त्रिदशसुरैरपि । तदिह प्रणतिं वितन्वतो नर-
 मानस्य तयास्तु का व्रणा ? ॥ ३७ ॥

इति द्रुतगिरामनन्तरं स्वभुजौ बाहुवलिर्विलोकयन् । अघस्तुतिकैतवात् कुधारुणितां याचमुवाच निरचल ॥ ३८ ॥ अथि
 द्रुत ! स मे समागमं यदि कन्तु प्रथमः समीहते । उपपन्नमिदं यदेष नः परिपूर्यः खलु तातसंनिभः ॥ ३९ ॥ इदमव्यतिसुन्दर तय
 प्रमुण्हास्त यदेष वाग्यघान् । महतां न हि कृत्यन्स्तुषु स्मृतिवैकल्पमिहोपजायते ॥ ४० ॥ यत् तातपदावुगाभिषु स्वयमेतेषु तदीयसंपदः ।
 यय गिलति स्म वाग्य' प्रतिबन्धोऽस्य स द्रुत ! नूतन ॥ ४१ ॥ भरतक्षितिरूपमामिषं यदवाप्यैष तिरोदधेऽनुजान् । तदहं भवदीय-
 भूपतेरिह गृहस्य च वेत्ति नान्तरम् ॥ ४२ ॥ किल भूदिह मा स्म निर्जितो लघुभिर्बेष्ट इति प्रजास्यः । यदि तातमशिश्रियत्तमी जित-
 काशी किमयं तव प्रसु ? ॥ ४३ ॥ सकलामवजित्य मेदिनीमनीशस्तव मां विरोधयन् । बहुगभितरास्यमात्मनः कृषिकर्माऽय मजीकरोत्य-
 फम् ॥ ४४ ॥ अथि द्रुत ! जतो विभापते वत मय्येव तव प्रभोर्न किम् ? । लघुवान्धवैभवानि योऽप्रसदुद्गन्तमियाशु कुषकुरः ॥ ४५ ॥ मम
 द्रुत ! युगादित्थैरुद् वरिवस्यः प्रसुरैक एव नु । किमनेन स लप्स्यते यदि प्रणतिं ज्येष्ठतयाऽन्यथा तु न ॥ ४६ ॥ यदि चैष महोऽभिनायते
 यदि मत्तोऽपि तवावलीपतिः । निशि वीपथिकीः फणीशितुः शिरसस्तम्भणिमाचुमीहते ॥ ४७ ॥ विजिगीषुमतेषु राजसु फव नु संवन्धक-
 धोपयुज्यते । इति ते वचनं कृथा, यतो मयि सत्येप कुतो विद्युग्भते ? ॥ ४८ ॥ ज्वलनेऽत्र हविर्भुंजं च ये शलभत्वं कलपन्ति ते परे ।

ब्रह्मस्य तु गान्धये शरण्यलियर्षी सधनुर्नाघनः ॥ ४६ ॥ भुवनाधिपसेवितकमः सविता यस्य युगादितीर्थदृत् । भुज्विक्रमस्तृणीकृत-
 भिन्नगत्कोऽनुज एव मद्रिधः ॥ ४० ॥ स सुरैरसुरैरनातं वरिऽस्यः कियदेतदभ्यधाः ? । इति द्रुत ! वदास्य दास्यदृत् ! यदसामान्यपराक्रमो
 पूया ॥ ४१ ॥ युग्मम् ॥ तदसुप्य न सेवने त्रया करुणा किन्तु ममाद्भुता इदि । अवलोस्य येदेप मां पुण खुरल्लोकैलितं सुपेयति ॥ ४२ ॥
 इदजालि पुट ततो दियः स पतन् कटुकुषड् धृतो मया । तवसुप्य किमद्य विसृतं स्मयमानस्य चटुञ्जवाट्टुभिः ? ॥ ४३ ॥ अथवा तव द्रुत !
 मूपतिः स्मपतो चक्रलेन संप्रति । तदितोऽपि यहत्वहंयुतां शकटं चक्रयुगं विभर्ति यत् ॥ ४४ ॥ वज तत् त्वमहोतिरहसा स समायातु तव
 स्वयं विमुः । करवायि यया स्वसायकेः स्मयगम्भीराङ्घ्रिकित्सनाम् ॥ ४५ ॥ सभयः स समागृह्णादथार्थभिद्रुतस्त्वरितं विनिययौ ।
 धरुणेसयमीक्षिनश्चिरं बलिभिर्बाहुबलैः पदातिभिः ॥ ४६ ॥ विविधायुधमीपणान् भटान् यमद्रुतप्रतिमान् विलोम्यन् । द्रुपतेः सवनाद्
 निर्तीय तन्नगरोतोऽपि निरीयते स्म सः ॥ ४७ ॥ मनसासासमंहसा वजन् बहलीदेशमतीय रुञ्जुतः । निजनायकदेशमाप्य च स्वमयं मानित-
 पान् पुनर्नयम् ॥ ४८ ॥ अथ बाहुबलेभ्याकुजान् परतोऽप्युत्तरकोशलानयम् । स्वयन् निजंहसाऽऽगतो भरतायेति चरो व्यलिशपत् ॥ ४९ ॥
 परि नाय ! कयञ्चिदश्लेरेपि धोयेत सहस्रदीपितिः । वनवहिरपन्नुत्केधनो यदि गृह्येत च मुष्टिना ष्वचित् ॥ ६० ॥ न तथापि तवानुज-
 स्तृणोऽस्तकिपत्रितणः स्वदोर्षजात् । विष्ट [?] होनुमहो महस्विभिः परिशक्येत सुरासुरैरपि ॥ ६१ ॥ समैर्करतेरसुप्य दोर्ध्वनिकोलाहल-
 काज्जारीः । धुतिमांगुणेपि नापट सुभटः स्वर्गिनपसुरैरपि ॥ ६२ ॥ वरिचस्यति मामयं पुरेत्यय कुर्यां मनसापि मा ब्रमम् । भरतोऽप्य-
 भिनामनक्रियातएजो यस्वरया निवार्यते ॥ ६३ ॥ इति मद्भु निशम्य चार्लो भरतः शोषिणपति क्रुधा जलम् । अग्निमातिमभि प्रयाणकाह-
 तटस्काभिर्योवचदुत्तम् ॥ ६४ ॥ एयञ्जील्लुत्तिवाजिहेभिः करमकन्दितहस्तिधृहितैः । पटुचेटरचैर्मिथस्तदा निनदोद्वैतमभूत् प्रयाणके ॥ ६५ ॥

कर्त्तुः क्व च घाजिभिः क्व च द्विरद्वैः क्वापि रथैरथ क्व च । तदनेहसि पादचारिणां निगमा दुर्गमतां प्रपेदिरे ॥ ६६ ॥ परितोऽपि
 तदाऽभ्यदरितापनिधूलोमयधूमधोरयोः । भरतेशमहोहविभुजः किल कीलाः करिकेतवो वशुः ॥ ६७ ॥ क्षितिरिण्डुतमस्सु दुन्दुभिमतिनादै-
 परितोऽपि यान्त्यपि । फटकानि बहुत्वतोऽत्यजभिविषां भरताप्रसेनया ॥ ६८ ॥ अघिलम्बकृतैः प्रयाणकैर्निजदेशं व्यतिलब्ध्व्य कैश्चन । भरता-
 पिपतिः समासद्द् बहुलीमण्डलमेदिनीमुखम् ॥ ६९ ॥

अथ बाहुबलिर्महाबलस्तरसाऽऽकर्ण्य तदा तदागमम् । जयद्विण्डिमघोषद्वैरभियानाय बलान्यतत्परत् ॥ ७० ॥ अतिर्योयंतया चतु-
 भुजम्बतुरम्भोधितटीषु विश्रुतः । अचलम्बतुर्द्रसेनया स चतस्रोऽपि विशो विलोडयन् ॥ ७१ ॥ प्रविशन्तु भृशं कुहूप्यमी रिपयो बाहुबलेः
 प्रणश्य मा । शुरिपाणि रजोभिरद्वैस्तिरयामासुरितीव घाजिनः ॥ ७२ ॥ करिकेतुसामन्वितं रजःपटलं व्योमतले तदा वभौ । फणिलोक-
 युता मही महाबलसंर्दमणाविचोद्रता ॥ ७३ ॥ द्विपतां यदनानि तद्वधूनयनानीह विहाय सर्वतः । तृणमशु च नान्यतो नरैर्ददृशे बाहुबलेः
 प्रयाणकैः ॥ ७४ ॥ अथ चक्रिचमुपकण्ठमूयलये बाहुबलेः पताकिनी । समुपेत्य निवासमग्रहीद् विष्टहीतेरिव मूलमात्रिका ॥ ७५ ॥ अनयोर्जगदादि-
 घोरयोः समरः प्रातरद्यो भविष्यति । इति दधतुमिवागतस्तदा दक्ष्यस्यावृणसारथिर्ययौ ॥ ७६ ॥ व्रजतोऽस्तमहर्षतेमहःपटलैः पाटलि-
 तानि तान्यय । कटकाशुमयान्यपि कुधा ज्वलितानीव मियो विरेजिरे ॥ ७७ ॥ परिसंवृतवत्यहो महःपटमास्फोट्य दिवातनं रथौ । तमसो-
 बद्धलितं पुराचलद्वलमालारजसेव तद्द्रुता ॥ ७८ ॥ उडुभिः सममिन्दुरथयौ परितो द्रुदुमिवाय कौतुकात् । असिजागरणानि दोंभृतामु-
 भयोरार्पभिसैन्ययोस्तयोः ॥ ७९ ॥ अग्निजागरवाघनिःस्यनश्रुतिविव्रस्तमिवैयमीक्षितुम् । निरगाद् मृगलाञ्छतो निशाकिगमेऽस्ताचल-
 द्युलिकावनम् ॥ ८० ॥ सकला रजनी स्थितः क्वचिद् मिजमन्त्राणि निमन्त्रयन्निव । रणबीक्षणहेतवे तयोर्दयाद्रावोधिरूढवान् रविः ॥ ८१ ॥
 बभयोरपि योद्दुधुकामयोर्दशस्ताद्विगतौ खगात्रिजौ । ज्ञानमार्पभिसैन्ययोस्तयोः करदण्डाद् दधतुस्तदाऽन्तर ॥ ८२ ॥

अथ भक्तिभेदेण तदुभायुगमस्वामिनिमार्गभौ नृपो । परिपूज्य रणोद्यताववीवदतां दुन्दुभिनामसैन्ययो ॥ ८३ ॥ रणदुन्दुभिनाद-
 संज्ञया समनान्त तयोर्बलान्पथ । अमिलंध युगान्तमत्तयोरिव पाथोसि भियः समुद्रयोः ॥ ८४ ॥ सुभटेः सुभटा रथे रथास्तुरगैश्चापि
 नुदन्नास्तदा । करिभिः करिणां रणोत्सवं किल तुल्यप्रतिपन्थिनो व्ययुः ॥ ८५ ॥ प्रथमं रणतूर्यगजितेस्तदुनु त्तोरिजोभिरुद्धतेः । शरधो-
 रधिभिस्ततोऽपि च शतिलेयं पिदधे नमस्तदा ॥ ८६ ॥ द्विपतां निधनाय धन्विभिः प्रहिताः प्रोतधृतोद्धरीपकाः । निजवध्यजनं रजस्तम-
 स्यभिपद्यन्त श्वेपयोऽग्रमन् ॥ ८७ ॥ तुमटत्तजस्रचन्तिका विलसन्त्यो वसुधातले वसुः । रणरेणुतमोऽग्रधलेः शरैरवलूना इव सूर्यरश्मयः
 ॥ ८८ ॥ प्रहतेमस्वाननेस्तुष्टिं समवाप्योच्चलितता भटासयः । रणरेणुपयोदमण्डले वयुरुदगडतडिहतायितम् ॥ ८९ ॥ द्विपद्वाहितकुन्त-
 पथिभिः परिणः शल्यकगूलिता वसुः । उपरुद्धकुमारिकौपधीसमुदगडप्रचिता इवाद्रयः ॥ ९० ॥ हतयुग्यहयाः कथंचनाप्यतिदुरे रथिनः
 पुरं स्थितान् । तल्लास्रनरीतद्रथाः समुपेत्यात्मरिपून् न्यपातयन् ॥ ९१ ॥ कटभद्रयसास्रगापागातरदुद्धुद्गवरङ्गशालिनाम् । गजमौलिगतै-
 र्निपाथिभिः समरुत्ताऽजनि सादिनामपि ॥ ९२ ॥ विकरालकरांहिपङ्कजे युनि कीलालचराचरे तदा । भटमस्तकनालिकेरके यमदूता
 निमृतोन्मयं व्ययुः ॥ ९३ ॥ अथ बाहुबलिचमूचरा भरताधोशुपताकिनीभटान् । तरथेः किरणाप्रपृष्टयास्तिमिराणीव तिरांशुः क्षणात्
 ॥ ९४ ॥ अथ भाग्नन्मिनासयः स्वयमाटोपमवाप कोपजम् । प्रचचाल युधे चलच्चमूर्भरनिष्पीडितपन्नोश्वरः ॥ ९५ ॥ अथवायं निजार्थ-
 मात्मना विलसास्रकरुसद्वरम् । समकालमर्ह्यर्हयोरमवद् बाहुबलिः पदं तदा ॥ ९६ ॥ अथ सोऽपि महासुजः स्वयं रणदीप्तामधि-
 गम्य रंहसा । उदयाद्रिमिगार्थमा क्षमापतिरारोहदिभेन्द्रमुचकेः ॥ ९७ ॥

स्वयमेव महामुजाग्निमौ समदशालिनरीच्य सोचमौ । सुसदोऽपि चकम्पिरे तदा प्रमभं हन्त ! युगान्तशङ्कया ॥ ९८ ॥ भरतं

समुपेत्य रंहसा पितरन्तोऽस्य जयाशिप सुराः । इदमूर्धुरथौचिधीचितं रचितप्राञ्जलय. प्रशान्तये ॥ ६६ ॥ तव साधयतोऽखिलाभिजां
यदि कश्चिद् गहि समुखोऽभवत् । मुजल्लङ्घुभिदे स्वग्धुना रणकाम. किमु लज्जसे न तव ? ॥ १०० ॥ अथ भूपतिराह भारत-
स्त्रिवशान् युक्तमिदं भवद्रवः । अधुना रणकारण पुनर्बत जानीथ न यूयमावयोः ॥ १०१ ॥ मुजल्लङ्घुभिदा निवन्धनं न युधः किन्तु
रथाङ्गमङ्ग ! मे । न वि शस्त्रगृहे विरात्यदः शिशुपत्यन्तशठो यथा मठे ॥ १०२ ॥ अचिरात् तदनुप्रविश्य मामिदमप्यश्रुगृहं श्रवेद्य
च । सक्तस्य किलास्य काश्यपीवलयस्यास्तु ममानुजः पतिः ॥ १०३ ॥ बत बोधयताऽमुना मनाग् वचसा बाहुवलि महाबलम् ।
यदि युद्धनिषेधहेतवे भवतामस्ति मनस्युपक्रमः ॥ १०४ ॥ अथ ते पुनरुचुरेप चेद् गहि बुध्येत तथापि न त्वया । रणकर्म विधे-
यमायुधे शपथाः श्रीनृपभग्नमोरिह ॥ १०५ ॥ ननु दृष्टियच.सुवृष्टिदोषिजसन्मुष्टिसुयष्टियुद्धतः । युवयोस्मर्दंलावलं परिभाष्यं, निशितिः
किमायुधैः ? ॥ १०६ ॥ इति भूमिमृता प्रतिश्रुते वचने बाहुवलि ययुः सुराः । समुदीर्यं जयाशिपं पुरस्तमभापन्त गिर सुधाकिरा
॥ १०७ ॥ नयनिष्ठ ! त्वेप वान्धवः प्रथमः सत्क्रियते न किं त्वया ? । भरतं प्रति देव ! संप्रति प्रधनारम्भमपोद्गुमर्हसि ॥ १०८ ॥
ऋषमस्य विमोर्न संमता नियतं तावदग्नी क्रुधादयः । तदग्नीपु तदङ्गजस्य ते परिपोपः किमयं वतोचितः ? ॥ १०९ ॥ नतमात्रतया त्वेप
यः परितोपं भजते किलाग्रज । प्रणिपत्य तमर्हमानते कुरुपे किं न महीमिहात्मसात् ? ॥ ११० ॥ अथ बाहुवलिर्गभीरया गिरया प्राह स
तानग्नी रयात् । कथमित्थमहो ! भवाद्दशैरपरिहातकथैरिचोच्यते ? ॥ १११ ॥ बत बन्धुतया ममान्तिकाद् यवि सत्कारमयं समीहते । उप-
पन्नमिदं तदेव यद् मम तातप्रतिमोऽयमग्रजः ॥ ११२ ॥ जितफाशितया परं महस्वितया माम्बहृत्य नामयेत् । न तदेतदहं सहे, सतां धन-
मेकं भुधि मान एव यत् ॥ ११३ ॥ न विनष्टममुष्य किंचन स्फुटप्रथापि महौजसोऽथवा । अपसर्पन्तु सह रावसावहमन्येप निवृत्त एव तत्

॥ ११४ ॥ निजशासनम्यमेदिनीपतिसामान्यचिकीरसौ मयि । समुपेत्य गिराविवास्फलं रत्नमङ्गं करटीव लप्स्यते ॥ ११५ ॥ न भवेऽत्र
 मये परत्र च प्रमुल्लयो मम तातमन्तरा । अभिगम्य रुचामधीश्वरं न विधीयेत बुधैः प्रदीपकः ॥ ११६ ॥ अथ बाहुवर्लिं उरु, सुरा जगती-
 मण्डलमौलिप्रण्डन ! । विशदापि सदापि शेषुयी नहि कार्ये भवतीह समुखी ॥ ११७ ॥ भरतेश्वरचक्रमेकतो भवदीयप्रणतेः समीहया । न
 गुहामिव केशरी विशाल्यकृतार्थं ध्रुवमायुधालयम् ॥ ११८ ॥ विनये धयमन्यतस्तवातिशयं धीर्य न धन्तुमीश्वहे । पुनरेकमिहार्ययामहे नहि
 योद्धयमसुभ्यायुधैः ॥ ११९ ॥ नयनाविरणैर्वलावलं प्रसमीक्ष्याशु जयव्यगस्थिति । युवयोः प्रविधास्यते, ध्रुवं वयमेवात्र भवाम साक्षिणः
 ॥ १२० ॥ प्रतिपन्नपतीदमत्र ते त्रिदशाः श्रीनृपमाङ्गया मदान् । विनिपिच्य युध शुचिं व्यधुर्ध्रुवमङ्गाङ्गिरणार्धमेतयोः ॥ १२१ ॥ उभयोरपि
 सैन्ययोर्मटा विनिपिद्या प्रमुपूलैरपि । समरादवलम्बरोपिता इव मुष्टा इव लज्जना इव ॥ १२२ ॥ अथ मङ्गु मिथो जयेयियौ स्प्रयपायो-
 धितमीशमीपतुः । नमसीच विभाविभावरोत्मणौ तौ रणमार्पभी नृपौ ॥ १२३ ॥ स्फुटदृष्टिविनादसाद्रौ चिरमेतौ समतिष्ठतां (?) स्थितौ ।
 घटितानिच विभ्रितापिवाहितयोगाधिव विस्मितोविव ॥ १२४ ॥ अतिकौतुकतोऽनिमेषिभिस्तदनुध्यानवशादिधाय तौ । अमर्गेनमसि स्थितैर्भुवि
 स्थितिविद्विभ्य नैर्नैरीक्षितौ ॥ १२५ ॥ अथ बाहुचले रचेरिव प्रसरद्दीधितिदशनाङ्गिते । भरतः स्रग्शौ निमीलयन् विजयायाऽऽदित तोयम-
 धुभिः ॥ १२६ ॥ अवितर्कमहो जितं बलिना बाहुवलिस्तितीनुना । नमसीति दिनैकसो व्यधु स्तुतियोप जयसाक्षिणस्तदा ॥ १२७ ॥
 अथ दृष्टितेन चक्रिणा सह तेनासहनीयविक्रमः । सुरसार्थसमत्तमाधित क्षितिपस्ताक्षशिलः स्वमाहवम् ॥ १२८ ॥ भरतस्य मृगेन्द्रगर्जित-
 पथितेन प्रसभं विसर्पता । फणिनां च नृणां च नाकिनामपि बाधिर्यमजायत क्षणम् ॥ १२९ ॥ अथ तक्षशिलापतिर्भृगाधिपतिध्वानमसूत्रयत्
 तथा । चर्जितं घट्टया ययाऽचलैः पतितं दिकारिभ्यश्च मूर्च्छितम् ॥ १३० ॥ प्रलयान्धुदशब्दधुना परितः क्षुब्धपयोधिनाऽमुना । भरतः

पुनरेव निर्जितो एवसा बाहुवलेयलीयसा ॥ १३१ ॥ अथ मुष्टिरणाय सोधमावपष्ट्याशु नराधिपाधिमौ । भयदौ भुयनेऽप्यधायतां कस्मु-
 त्पात्र्य यनरिपाविव ॥ १३२ ॥ अनयोः पदपीडितास्थिरभरपेयेय फणः सहस्रधा । फणिनः स्फुटितः, करेर्मुख विनत, सकुचितश्च फण्डपः
 ॥ १३३ ॥ भरतस्य करप्रह्वारतः । पुरतस्तत्तशिलानरेभ्यः । क्षणमेकममूर्च्छदन्तरा जयलामौपयिक मृशाग्रिय ॥ १३४ ॥ अथ तामवधूय तत्क-
 राहतिमूर्च्छी, भरत स मुष्टिना । निजघान तथाऽपतद् यथा सममेषोऽप भटाशुविन्दुभिः ॥ १३५ ॥ अथ चान्दनचारिसेकतः प्रगुणं बाहुबलि-
 र्भ्यधादमुम् । इदि मस्तरपूरितेऽप्यहो ! न हि नाभिः । प्रतिगन्धचौरिका ॥ १३६ ॥ अथ संभृतवण्डसङ्गराधितया निर्मितसङ्गराधिमौ ।
 इदवण्डकरायधावतां जगतां त्रासकरौ यमाविव ॥ १३७ ॥ बह्वलीपतिरप्यु ताडित शिरसि श्रीभरतेन वण्डतः । दनघातितवज्रतत् तवा-
 ऽमुडवानानु यमुन्धरोपरि ॥ १३८ ॥ अथ पङ्किलत किल क्षमातलतः स्वावयष्ट्य च क्रमौ । भरत इदवण्डघाततस्तरसाऽऽकण्ठमसायमज्जयत्
 ॥ १३९ ॥ नृपरत्नमथैय रोहणादिव 'हा देव !' गिराङ्किताननैः । प्रविश्य महीमकृष्यताऽऽयत्कुबालकरे स किंकरैः ॥ १४० ॥ किमु नाह-
 मिजातले त्वयं वत चक्रीति विपादमीयुषः । भरतस्य करे समायावय चक्र ज्वलदर्कविभवत् ॥ १४१ ॥ अनुजस्य यथाय तत्तथात्त्रिवदशां-
 स्त्रासयदम्बरस्थितान् । अविशङ्कमसौ मुमोच तत् प्रजयाम्भोद इवाशनिं नदन् ॥ १४२ ॥ तदनेकमद्रासिपट्टिसप्रकरप्रासनिष्क्रम्यथ ।
 बह्वलीपतिमापतद् भृशं भरतस्येय जगाशयोऽङ्गसन् ॥ १४३ ॥ स्वकुले प्रभवेद् न चक्रमित्यभितो बाहुबलिं परीय तत् । भरतेशकरे पुनर्ययौ
 निशि पत्नीव कुलाय पादये ॥ १४४ ॥ अयमेव करोमि भरमसात् सहसाद्य सचक्रमय्यमुम् । अथ बाहुबलिः क्रुथा कर समुदस्याचलदप्रजे
 प्रति ॥ १४५ ॥ गत एव निकेतनास्तिक हहहाऽसौ प्रतिचक्रवर्त्यसौ । इति नागमनुप्यनाकिनां तुमुष्टो व्योमतल ध्यगाहत ॥ १४६ ॥ अथा-
 त्तरे विजसितोऽकविवेकसूटः शाम्यत्तमा विमृशति स्म स वीर्यानी । क्रोधादिभिर्विजितमेनमिहाप्रजं मे जेतुं हहा ! विफल एव मनोऽभि

लायः ॥ १४१ ॥ एतात् किमद्ययविजयिनो यद्यङ्क जेतुमीशे तत्तातस्य त्रिभुवनगुरोरस्मि तस्याङ्गजन्मा । इत्युन्मीलन्मतिरयमपाकर्तुमन्त-
द्विपन्त तूलातीचोदखनदखिलान् पाणिना तेन केशात् ॥ १४८ ॥ वन्द्याः ऋवलिनः कथं नु लघयः स्वे वन्द्यवस्ते मया, तत्तेषां समता-
मयाप्य न्यतं यास्यामि तावान्तिकम् । इत्यालोड्य समाधिसाधितशमानन्दः सुनन्दाङ्गजः संधानं प्रतिपालयन्निव समागच्छत् तदोर्ध्वं
श्रियतः ॥ १४६ ॥ मानन्दं यादयन्तस्तदनु तनुमलां ध्यस्तकल्पान्तराङ्कैः शङ्केणनासकृत्तद्व्यनिभिरभिनभो हुन्दुभीरिन्दुभीमा । देवाः के वा
न सेमलुजदलिकलितरकीतसंगीतवक्त्र्यां गन्धाम्भ.पुष्पवृष्टिं विदधुरिदं सुनन्दासुतस्योपरिष्टत् ? ॥ १५० ॥

॥ इति भरतभूषणनामनि महाकाव्ये तृतीयः सर्गः ॥

ते तथाविधमालोक्य बान्धवं वाप्यमुद्रिरन् । विपण्णकर्मणा स्वेन चक्री चेत्तस्यचिन्तयत् ॥ १ ॥ धिग् भे चक्रपतित्वं बन्धु-
 भिर्धिरहो यतः । फलयत्वं मधूफद्रोः पत्रद्रोहि स्तवीति फः ? ॥ २ ॥ धुनवन्धुरहं निन्द्यः कालकुम्भुटयोपपि । यो प्रासमुपभुञ्जाते सममेव
 स्वबन्धुभिः ॥ ३ ॥ स्वपद्ममद्विपंस्तेजस्व्यपि राजति नान्यथा । सूर्यचन्द्रमसोश्चन्द्र एव राजा प्रहेषु यत् ॥ ४ ॥ ध्यात्वेति चिरस्रध्यात्म-
 बन्धुरं बन्धुमात्मनः । निपत्य पदयोश्चक्री निजागद सगद्गदम् ॥ ५ ॥ भ्रतस्तातसुतोऽसि त्वं नैवाहमधमाधमः । वध्येऽपि मयि यः कुर्वन्
 कृषां शममशिक्षिप ॥ ६ ॥ हतकोऽहं पुरा त्यक्तः समश्रैरपि बन्धुभिः । त्यजंस्त्वमपि मामेकाकिनं संप्रति मा कृथाः ॥ ७ ॥ तातराज्यमिदं
 ताततुल्यस्त्वं पातुमर्हसि । चक्रवर्त्यपि वर्तित्ये तवाहं दासलेशवत् ॥ ८ ॥ तात ! तात ! स्वकर्माशुशयाशनिहविर्भुजा । मह्यं प्रदह्यमानाय
 देहि यागमृतच्छत्राम् ॥ ९ ॥ भरतो विलपन्नेवममात्येरित्यबोधयत् । नाथ ! बाहुवलिर्नाऽद्य वयतासौ निश्चितव्रतः ॥ १० ॥ इति तद्वचनैश्चक्री
 जानन् बान्धयतिशयम् । उन्मुलः साशुदृक् पादन्यस्तहस्तोऽवदत् पुनः ॥ ११ ॥ न चेद् दास्यसि तद् मा दा वाचं वाचंयमोत्तम ! । प्रसाददृष्टि-
 वानेऽपि किं कापि स्याद् व्रतक्षितिः ? ॥ १२ ॥ अथ दृष्ट्वा मुनीन्द्रेण सुधावृष्ट्येव किञ्चन । मूढृत् संभावितः सोऽयं जातरोमाङ्कुरोऽभवत्
 ॥ १३ ॥ ततो बाहुजनेः पदौ प्रत्ताल्याशुजलच्छ्वैः । धम्मिल्लेन च संमार्ज्यं निर्ययौ भरतेश्वरः ॥ १४ ॥ अथ सोमयशा बाहुबलेः सुदुरन्त-
 रह । स्वयं तत्तशिलाराज्ये भरतेन न्यरिचयत् ॥ १५ ॥ ततः सकृदकः कुर्वञ्जलस्थलविपर्ययम् । ययावयोद्यामध्यास्त चक्रमप्यायुधालयम्
 ॥ १६ ॥ चतु पट्टिः सहस्राणि तस्यासन् शासितुः प्रियाः । द्वात्रिंशच्च सहस्रा मूमुजो मुकुटवर्धनाः ॥ १७ ॥ प्रत्येकं च रथाश्वेभ्यं लक्षाश्च-
 तुर्य्णीतयः । पदपञ्चाशत् कोटयश्चाभूवंस्तस्य पदातयः ॥ १८ ॥ निधयो नच रत्नानि चतुर्दश च जक्षिरे । तस्य विभ्यजयस्फातिसुमंग-
 फरणीजसः ॥ १९ ॥ अनन्यशासनामग्धिमेखलामखिलामपि । स शशास महीमेतामहीनभुजविक्रमः ॥ २० ॥

इत्यथ गगनात् बाहुवलिः कलितनिश्चयः । तस्यौ स्तम्भमिधरोप्य जेतुमान्तरवैरिणः ॥ २१ ॥ जयतस्तस्य पङ्कवर्गं दृढासनपरिप्र-
 षात् । अगस्त्येनिरै पाण्डिघातं पडपि दुःसहम् ॥ २२ ॥ हिमाद्रिवाणयन्त्रोत्थैराशुगैः स तथाऽऽशुगैः । हेमन्तः काण्ययन्स्थीन्मुह्यलास वि-
 पाणिनाम् ॥ २३ ॥ याव्यव्यैरिष्याहुर्न सानेपुन्दलमालिकाम् । शिशिरः प्रासरत् सूरमण्डलं रजसा गिलन् ॥ २४ ॥ प्रावर्तत वसन्तोऽथ
 निःसत्पल्लवपञ्चजात् । प्राहयन्त्र संन्यस्तशस्त्रानप्यत्रमहिषान् ॥ २५ ॥ ग्रीष्मो भीष्मोल्लसत्कृपावकाखविसर्जनैः । चूर्णयन् भूभृतस्त्व-
 र्णमय प्रादुर्भूद् मुनि ॥ २६ ॥ स रो हितधनुर्मुञ्चन् धापानाराचधोरणिम् । तर्जयन् विद्युदहुल्या प्रावृत्कालस्ततोऽभवत् ॥ २७ ॥ यत्राप
 चत्रभुजममभोयमपि मोंयताम् । शरपसारः कथंकात्मत्र मे प्रभवत्वयम् ! ॥ २८ ॥ प्रावृडेतद् विमृश्येव तं मुनिं विस्पावन्नैः । नागपाशैरिवा-
 बन्नात् सितिकन्धाद् मिनि वृत्तैः ॥ २९ ॥ युगम् ॥ याहिनीग्लंपयन् वाणासनन्यस्तशिलीमुखः । राजहंसपरीतोऽथ शरकाल समापयौ
 ॥ ३० ॥ शून्योऽभ्येत्य सर्वेऽपि क्रमेण कृत्तविक्रमाः । तत्र न प्राभवन् मत्तद्विषया इव नगोत्तमे ॥ ३१ ॥ धर्पनिशनयोगेन मत्वा तमथ निर्म-
 लम् । तपप्येतेनैव प्राप्नोसुन्दर्यौ प्रेरयत् प्रभुः ॥ ३२ ॥ युवाभ्यामिति वाच्योऽयं 'मत्तेभाद् भ्रातरुत्तर' । इत्यादाय प्रभोः शिष्यां व्रतिन्यौ ते
 ताम्यां कंजला छटिमन्त्रयत् । उक्तां निगम्य तां वाचं मुनिः सोऽपीत्यचिन्तयत् ॥ ३३ ॥ शब्दोऽयं नियतं ब्राह्मीसुन्दर्योः श्रुतिसुन्दरः । भा-
 र्ते गान्धनं चैते न चारुढोऽस्मि हस्तिनम् ॥ ३४ ॥ विकल्पात् कल्पयन्नेवं कथ्यौ वन्दे लघून् न यत् । मानोऽयमेव मे हस्ती तमारुढोऽस्मि
 सुर्विषः ॥ ३५ ॥ सत्यं मत्येति तातेन मय्यतीव दयालुना । प्रेषिते प्रतिबोधाय महासत्याविभे उभे ॥ ३६ ॥ लघून्पि गुणज्येष्ठान् वन्धून्
 रंयजन्गन्धुपत् । सिद्धार्थांनित्र तान् मूर्ध्नि करिष्ये सिद्धिदेतवे ॥ ३७ ॥ इत्यमानोऽप्यजद् यावज्जानेनापि स तत्तयात् । समानशीलयोः

सत्यमित्यमानेन सस्यजे ॥ ४० ॥ द्विवि दुन्दुभयो नेदुरासेदुः पुष्पतृण्यः । प्रापुस्तं च तदा भक्तिमासुरा घन्दितुं सुगः ॥ ४१ ॥ अथैष
 सुरसार्थेन स्त्र्यमानो मुनीश्वरः । जगाम देशनाथाम युगादिजगदीशितुः ॥ ४२ ॥ प्रसुं प्रदाक्षिणीकृत्य गत्वा केवलपर्यदि । केवली निपसा-
 दोडुमपङ्गे सितरश्मियत् ॥ ४३ ॥ अन्यदा समवासार्षोदष्टापदगितौ विसुः । समं समीयतुश्चात्र भरतेःस्वस्वास्यौ ॥ ४४ ॥ देशनान्ते तत-
 धन्ती वन्धुनालोक्ष्य घत्सलः । तेषां भोगविभागाय जिनराजं व्यजिज्ञपत् ॥ ४५ ॥ अथाविदेश भगवान् भूपते ! वन्धवस्तव । भोगान् रोगा-
 नितरापास्य किं मूयोऽभिलषन्त्यमी ? ॥ ४६ ॥ आनाय्य भोज्यमथ भूनाथो नाथं व्यजिज्ञपत् । भोजनतायादिश स्वामिन् । तर्हि मे वान्धवा-
 नमून् ॥ ४७ ॥ अथायादीज्जिनो नेदं प्रकारैः फल्पते त्रिभिः । कारिताभ्याहृतत्वाभ्यां राजपिण्डत्वतोऽपि च ॥ ४८ ॥ स्वामिनेति निविद्धे-
 ऽस्मिन् सयंया तखिदाभिदे । अवमत्तभिवाः पृष्टः शक्रेणाख्यज्जगद्गुरुः ॥ ४९ ॥ शकस्य चक्रियो राहः स्थानेशस्य गुरोरपि । पञ्चधाऽच-
 प्रहो, भावात् पञ्चानामपि पुण्यकृत् ॥ ५० ॥ अथ शकः प्रणम्याह प्रभो ! क्षेत्रेज्ज भारते । मया वासाय साधूनां प्रदत्तोऽयमवग्रहः ॥ ५१ ॥
 आरुण्यं भरतोऽपीति प्रीतो नत्वा जगद्गुरुम् । अतुजज्ञे निवासाय साधूनां भारती भुवम् ॥ ५२ ॥ अथापृच्छद्
 मवः । देयं कस्यान्नमनीतमिदमेवं निषेधताम् ॥ ५३ ॥ गुणाधिकेषु कर्तव्या पूजेयुक्ते विडौजसा । साधून् धिना गुणी कोऽस्ति मत्तोऽपीति
 विचिन्तयन् ॥ ५४ ॥ ज्ञातं सन्तितमां मत्तः श्रावकाः सदगुणाधिकाः । तेषां पूजा विधेयेति भरतो निश्चयं व्यधात् ॥ ५५ ॥ युग्मम् ॥ अथ
 नत्वा जिनं शक्रो धामयोष्यामिलापतिः । भगवानपि चान्यत्र जगामाष्टापदाचलात् ॥ ५६ ॥ भरतोऽपि रतो धर्मे श्राद्धानाहुय भूयसः । ५७
 जगाद् भोक्तव्यं भयद्विर्मम मन्दिरे ॥ ५७ ॥ क्रियासु कृपिमुख्यासु कार्यं चेतोऽपि न प्वचित् । भवद्भिः केवलं भाव्य धर्मकर्मसु कर्मठैः
 ॥ ५८ ॥ पाठ्यमेतच्च निश्राव्यं भोजनान्ते मद्प्रतः । जितो भवान् भयं चास्ति तस्माद् मा हन मा हन ॥ ५९ ॥ मत्वेदमथ ते श्राद्धा भवने

तस्य मुञ्चते । पठति च घञस्तत् तद्रचामोहगराकडम् ॥ ६० ॥ सोऽपि श्रुत्वा प्रमादीदं व्यमुत्तद् विजितोऽस्मि कैः । कुर्यायैभ्यमेतेभ्य-
स्तद् घात्याः प्राणिनो न मे ॥ ६१ ॥ प्रमादजाब्धयुक्तस्य नित्यं भरतमूरते । तद्वाक्यैरभवद् धर्मध्यानानलहसन्तिका ॥ ६२ ॥ श्राद्धाश्राद्ध-
धियेभित्तये तन्नियोगिनियेदिते । चकी चक्रे परीक्षां तदण्वतगुणव्रतैः ॥ ६३ ॥ श्रावकाणां तदा चक्रे निर्व्यूढानां परीक्षणे । रेखात्रयं
स शक्तिरया ज्ञानादिशयसूचकम् ॥ ६४ ॥ तत्स्वाध्यायकृते वेदान् यान् निश्चिक्ये स चरुभृत् । तीर्थच्छेदे त्वनार्यत्वं मिथ्यात्वं चा-
मजन्त ते ॥ ६५ ॥

इत्य तीर्थमृगभसेनादिमुनिसिद्धितः । स्वपादस्पर्शनाद्यापि प्रकाश्य विमलाचलम् ॥ ६६ ॥ स्वामी मत्वा स्वनिर्वाणसमयं समया-
गतम् । प्रत्यङ्गैरमियोष्णानुपकृदोऽष्टापदाचलम् ॥ ६७ ॥ प्रत्यपद्यत साधूनां सहस्रैर्दशभिः सह । चतुर्दशतपोयोगात् पादपोषणमासनम्
॥ ६८ ॥ निगोरकम् ॥ तथावस्थितमद्रीशपालो ष्यलोक्य तं प्रभुम् । गत्वा विश्वपयामास मृमिवासवमार्षमिम् ॥ ६९ ॥ श्रुत्वा चतुर्दशाहार-
परिहारं जगद्गुरोः । न चतुर्दगभिर्भेजे रत्नैरपि नृपो मुदम् ॥ ७० ॥ ततश्चरणचारेण चचाल भरतेश्वरः । परितो हरितो रुच्यन्नष्टावष्टापदं
प्रति ॥ ७१ ॥ वेगादयमथाकडस्तं तथावस्थितं प्रभुम् । अपश्यत् तावदायातान् सर्वान् गीर्वाणनायकान् ॥ ७२ ॥ स प्रणम्याभवद् याव-
दुपास्तिप्रस्तुतागतः । अपश्यत् तावदायातान् सर्वान् गीर्वाणनायकान् ॥ ७३ ॥ भक्तिशोकभरस्तोमभङ्गुरैः कृतकन्धरैः । तैः समं
शमिनामीगमुपासामासियानसौ ॥ ७४ ॥ मायकृष्णत्रयोदश्यां पूर्वह्निऽभीविगे विद्यौ । विद्यस्तकल्मसो मोक्षं स्वाभ्येकसमयादयात् ॥ ७५ ॥
सप्तकथेष्णिमागच्छ बाहुबल्यादयोऽपि च । मुनिं दश सहस्राणि मुनयः प्रभुवद् ययुः ॥ ७६ ॥ प्रमोर्मोक्षक्षणे तत्र नारकेष्वपि सौख्यदे ।
अज्ञातरदितबध्नी मूर्च्छिनः हेमातलेऽगतत् ॥ ७७ ॥ शोकप्रान्धियविभेदाय रक्षितं शिक्षयन् हरिः । तस्य कण्ठमथालस्य पुरकारं तारमात-

नोत् ॥ ७८ ॥ लक्ष्मणसशोऽथ राजापि रुदन्नुद्ये स्वर चिरम् । चिह्नं शोकपूरेण विलापानकरोदिति ॥ ७९ ॥ नाथ ! त्यक्तः कुतो बोधाद-
 नायोऽयं जनस्त्वया । युग्मद् विना कथं भावी भवारण्येऽशरण्यकः ? ॥ ८० ॥ वियोग सख्यते भानोः पुनरुद्गमनाशया । अनाद्युत्तिपदस्थस्य
 भयतस्तु सुदु सहः ॥ ८१ ॥ मूलतोऽपि न यैर्दृष्टस्तेऽस्मत्सोऽतिवर प्रभो ! । अदृष्ट्ये न तद् दुःख दृष्टनष्टे हि यद् भयेत् ८२ ॥ बन्धवो
 ऽप्यनुगन्तारस्त्वाममी मम सर्वथा । एक एवाहमनास्मि त्वया पङ्क्तिवहिष्कृतः ॥ ८३ ॥ भूत्वापि तत्सुतश्च किमिति शोकवशंवदः । अपि
 मुक्तिपदप्राप्तं किं व्रीडयसि तं प्रभुम् ? ॥ ८४ ॥ नृपः प्रलापान् कुर्वाणः स्वयं गीर्वाणभूजुजा । इत्य प्रबोधितः स्तोकशोकशङ्कुर्वभूव
 सः ॥ ८५ ॥ युग्मम् ॥

अथादिनापतजातीतरसिद्धाङ्गससृत्तिम् । यथाविधि विधयेन्द्रास्तत्र स्तूपत्रय व्ययुः ॥ ८६ ॥ ततश्चाष्टाहिकां नन्दीश्वरे कृत्वाऽऽश्रयं
 गता । न्यस्य माणव्यस्तम्भे विभुदंष्ट्रामपुजन् ॥ ८७ ॥ भरतोऽपि विभोर्द्भसस्कारासन्नभूतले । त्रिगव्यूतोन्नतं चेत्य चक्रे योजनविस्तृ-
 तम् ॥ ८८ ॥ तत्र चैतये चतुर्द्वारे प्रतिहार स मण्डपान् । विचित्रान् सूत्रयामास मणिभिर्मालप्रभैः ॥ ८९ ॥ प्रत्येकं तत्पुर प्रेक्षामण्डपान्श्च
 तुरो ध्यधात् । अक्षपाटकचैतपद्रुपीठपुष्करणीयुतान् ॥ ९० ॥ त गिरिं दण्डरत्नेन समीकृत्य स तेनिवान् । सांपान्योर्जोचञ्छ्येरेष्टाभिः
 परियेपितम् ॥ ९१ ॥ लोहयन्मयानेप्यज्जनाशातनशङ्कया । रत्नकानार्पभिस्तत्राकार्योदुर्दोर्णमुद्रान् ॥ ९२ ॥ तस्य सिंहनिपद्याख्यप्रासादस्य
 च मथतः । देवञ्चन्द्रं व्यधाचकी रत्नपीठप्रतिष्ठितम् ॥ ९३ ॥ प्रभूपदिष्टपूर्वेस्तद्वर्णचिह्नप्रसादिभिः । विम्बानि ऋपभादीनां चतुर्विंशतिमात-
 नोत् ॥ ९४ ॥ कृत्वा रत्नमयीः सर्वम्रातृणां प्रतिमा अपि । तत्रोपास्तिपरां चक्री स्वमूर्तिमपि निर्ममे ॥ ९५ ॥ बहिश्चैत्यं चितास्थाने प्रभोः
 स्तूपमपि ध्यधात् । म्रातृणामपि च स्तूपान् नवति स नवाधिकाम् ॥ ९६ ॥ प्रतिष्ठाप्य च विम्बानि तत्र चैत्ये यथाविधि । चक्रभृत् पूजया-

मास पूजया त्रिप्रकारया ॥ ६७ ॥ स चक्री चैत्यमुत्प्रेष्यन् मुहुर्वलितकन्धरः । वद्वान्तमार्जितोन्मज्जद्वाष्पाविलविलोचनः ॥ ६८ ॥ निभृतं मौनि-
भिर्भूरेृतोऽप्येक इव यजन् । मन्दं मन्दार्द्धिसंचारमुत्तार गिरेस्ततः ॥ ६९ ॥ युग्मम् ॥ असौ सेन्यजने. स्वस्ववाहनव्यखण्डालसे. । शोक-
प्रच्छादितोत्साहमयोप्यामगमत् पुरीम् ॥ १०० ॥ नाभेयप्रभुपादानां दिवानिशमसौ स्मरन् । त्यक्तान्यव्यापृतिरतत्र तस्थायस्वस्थमानसः
॥ १०१ ॥ तममात्यजनो धीरस्य सर्वरत्यपराह्मुखम् । इति प्रबोधयामास पितृभ्रातृशुचाकुलम् ॥ १०२ ॥ जगतोऽपि वृतालोकां लोकाग्रपदसं-
स्थितम् । तातं वृत्तविपत्प्रातं शोचितुं तव नोचितम् ॥ १०३ ॥ मृत्युनापदते वन्धुजने रोदिति वालिशः । वृती तु तद्विघाताय धममादाय
घायति ॥ १०४ ॥ त्यमप्याक्रान्तलोकेन शोकेन यदि जीयसे । शौर्यदीर्यगर्जितं तत्ते न घत्ते ध्रुमूर्जितम् ॥ १०५ ॥ शक्रोऽप्यक्रीडयत् पीडा-
विस्मरणविधित्तया । एन प्रतिदिनं नानाविनोदिरात्तसंमदम् ॥ १०६ ॥ सांसारिकसुखाभोगिमनो भरतभूपतिः । विभोमोक्षदिनात्
पञ्च पूर्वजसाययवाहयत् ॥ १०७ ॥

अन्येषुः स्वात्रनिर्णयिक्तगात्रयष्टिरिजापति । अन्तरन्तःपुरावासं मूरिमूपणभूपतिः ॥ १०८ ॥ रत्नादर्शगृहं प्राप वारस्त्रीपरिवारितः ।
वारिकानिकरोद्गसी शशीव गगनाङ्गणम् ॥ १०९ ॥ युग्मम् ॥ तदा विलोकमानस्य नृपस्य मण्दिदर्पणम् । रूपादर्शप्रतिरूपस्य प्रतिरूपमजायत
॥ ११० ॥ न्यस्तं मोहनेन द्विज्वीरमिव तस्य महीशितुः । तदा लीलालुलत्पायोर्निर्जगामाङ्गुलीयकम् ॥ १११ ॥ विना तेनाङ्गुलीयेण तदादर्शे
कनिष्ठिका । नि श्रीका निष्कलेयेन्दुमूर्तिस्तेन विलोकिता ॥ ११२ ॥ सौभाग्यं भूपणोरेव विभर्ति यपुरङ्गिनाम् । निञ्चेतुमिति मोक्षतुं स
नारसे भृगुण्णायलीम् ॥ ११३ ॥ विमुच्य मुकुटं हैममयं मौलि व्यलोकयत् । व्युत्तारुधिम्बमुदयगिरिष्टम्भमिवास्तच्छुक् ॥ ११४ ॥ मुक्ते मौ-
षिनकृताद्भ्रुकुणे च मुलमार्यभिः । अहंसमियुनोद्गसिषार्थमन्जमिवैक्षत ॥ ११५ ॥ व्यलोकयत् परित्यस्तहाय स हृदयावनीम् । घामिबो-
॥२४॥

उभयान्तोऽपि मत्तं घरापुयाप्रणीः ॥ ११६ ॥ श्रीयां विपुलायि क्यमैत्रेयाम रमं तत । गलाकामि न चेत्यस्य गलितामजसारिकाम् ॥ ११७ ॥
 न मुक्षी चतुःशतीश्री निरेष्टि निगादौ । प्रतिमानयिनिर्गुनौ दृत्तोन्द्रमानाविव ॥ ११८ ॥ हस्तावयास्तामाशिष्यकृष्णौ पश्यति स्म सः ।
 इ न नमानपतकारि विद्धिहिरुन्दौ ॥ ११९ ॥ श्रेया अन्यजुलीगुंकाजुलीयाः स व्यलोकयत् । अणुणाश्रमपकतरोः शाखा इव गतत्वियः
 ॥ १२० ॥ एवं विपुलाजङ्घारं तोऽप्यदद् पपुष्यमम् । कालुते माति प्रिप्रस्तापलायामि न पादपम् ॥ १२१ ॥ अचिन्तयच्च देहांड्यं भूयशोरेव
 मापने । पत्ताम्पूरिता चर्मस्यंदरि रगदिका ॥ १२२ ॥ शरीरं मज्जमञ्जूषा यहिदुंगन्धमीरुभिः । मूढैः कर्पूरकरतूरीचन्दनैरधिवास्यते
 ॥ १२३ ॥ मज्जाम्पद् मलैः पूषादितोऽज्ञाहीनमन्तर । वोरिजं सानमादेयं तरसो जलजं यथा ॥ १२४ ॥ स्वकीयान् यान्धयानेव मन्ये
 अगतामनिमात् । धेरिवं राग्यगुत्पन्न्य क्षेभे लोकांतरं पवम् ॥ १२५ ॥ अदं तु विपयास्वादपद्मनिःशुकशूकरः । गणयामि न नमैवमात्मानं
 गानुरेप्यपि ॥ १२६ ॥ नित्तयत्रिययं पीमानपूर्पकरायकमात् । भायनां भवनाशाय भाययामास भूयतिः ॥ १२७ ॥ त्रयोधैः सिद्धिसौधाप्रस-
 ह्वाययग्नोऽपः । रितीतः सपकश्रेष्ठीनिःश्रेष्ठीमाहंरंर सः ॥ १२८ ॥ मुनिस्तदानीमानोतंजलधीकरग्रहः । उत्सवोरसुकचित्तेन छुरेन्द्रेष्वा-
 भ्यगमत् ॥ १२९ ॥ न्यापयिना बलीपरुचं ध्यगहात्नपस्य सः । शक्रेणाभिधे दीलालिन्नप्रदशुद्धते ॥ १३० ॥ केशसंभारमुपाठ्य मुष्टिभिः
 पञ्चभिर्नृपः । एषं देवताया अंनं मुनिवेशमुपाददे ॥ १३१ ॥ सममेव महीगानां तद्वैश्याभिस्तादा । साम्रैर्जंशुद्धे दीक्षा दत्तैः स्वाम्यनुवृत्तये
 ॥ १३२ ॥ तदानीं क्रेपलमानमोदिमानं महामनाः । व्यधत्त तस्य नाभेयमोरिन क्लुमशुः ॥ १३३ ॥ भरतोऽपि ततस्तातधर्तनीमनुवर्तयन् ।
 अलिच्यद् देवनात्तारुथाभिरयनीयतीम् ॥ १३४ ॥ अतिक्रम्य ततः पूर्वजत्तं दीक्षादिनादसौ । आरोहद् मुषिताश्रेपकृष्टमष्टापदाचजम्
 ॥ १३५ ॥ तपेन मासत्रयं विप्राय शैलेशिकापांगपरायकोऽथ । जगाम सिद्धि सुरसार्धनायनिर्वृत्तनिर्वाणमहोत्सवश्रीः ॥ १३६ ॥
 ॥ इति भरतमूषणनामनि महाकाव्ये चतुर्थः सर्गः ॥

अथ सनत्कुमारगुणसारमसमानममुमोदब्राह्म—

सुचिंयं सणकुमारो सलहिज्जइ जो तथा समत्योवि । मोचूण दव्वरोगे चिगिच्चओ भोवरोगाणं ॥ ३० ॥

[स एव सनत्कुमारः श्लाघ्यते यस्तथा समर्थोऽपि । मुक्त्वा द्रव्यरोगांश्चिकित्सको भावरोगाणाम् ॥]

व्याख्या—‘सुचिंयं’ स एव ‘सणकुमारो’ सनत्कुमारत्वात् । ‘सलहिज्जइ’ श्लाघ्यते स्तूयते । ‘जो तथा समत्योवि’ यस्तथा तेन जयविजयैमानिकसुपुरुतः करकनिष्ठानुलीपुनर्तवीकरणरूपिणा प्रकारेण समर्थोऽपि खेलौपधीप्रभृतिलिङ्घित्वाङ्घ्रिपि ‘मुचूण दव्वरोगे’ द्रव्यरोगान् फालकुष्ठदीनेकयो मुक्त्वाऽवधीर्य ‘चिगिच्चओ’ चिकित्सकः । ‘भावरोगाणं’ भावरोगाणां दुष्कर्मणा-
मिति संज्ञेयार्थः । व्यासार्थस्तु कथानसादयसेयः । तच्चैतवः—

स्वस्तिभागस्ति कनकपुरं पुरमियामरम् । विक्रमी विक्रमयशास्तत्राजनि रसापतिः ॥ १ ॥ शतानि पञ्च तस्यासन् राश्यः स्त्रीरसि-
फालानः । तथाप्यतुस्तभ्योऽग्निः समिद्भ्य इव सोऽभवत् ॥ २ ॥ एकदाऽसौ व्रजन राजपाटिकायमलोकत । विष्णुश्रियं गवात्तस्यां
नामदत्तेभ्यवल्लभाम् ३ । धीधाम्नोऽस्य प्रविश्यान्तः सा मोहतिमिरोदये । प्रायेण पञ्चवाणस्य चित्तरत्नमचूचुरत् ॥ ४ ॥ कामादात्मसना-
भेस्तां विदित्वा चित्तचौरिकाम् । वृत्ताक्षेपेण चिक्षेपान्तःपुरं पृथिवीपतिः ॥ ५ ॥ अलङ्कारान्वितां बाहुपाशवद्धामिमामयम् । चकार विलस-
दमूर्तिं महारूद्रश्रयात् ततः ॥ ६ ॥ लग्नाकाया वियोगेऽस्या राकाया इव चन्द्रमाः । तमसा स्कन्धितो नागदत्तोऽमूद् विक्रलः किल ॥ ७ ॥
हा ! हंसगमने ! चन्द्रवदने ! पद्मलोचने ! । त्रिये ! विष्णुश्रि ! विष्णुलक्ष् ! क्यासि मे देहि दर्शनम् ॥ ८ ॥ क्रोशन्निति वृतो बलिर्मशकैरिच
गौरतौ । संनमी धंनमीति स्म चतुर्के चल्दरे त्रिके ॥ ९ ॥ युगम् ॥ राजा पुनस्तदासस्तस्तयाजान्तःपुरं परम् । नेहलोकं न च परं लोकां

विन्यति मम च ॥ १० ॥ स कामं करुणाचारं मुक्त्वान्यमविचारकः । स कामं करुणाचारं तथैव सह तेनिवात्र ॥ ११ ॥ एवं विष्णुश्रिया
 मार्यं ममस्य रतिनागरं । जगाम क्षणपद् सौमिण्यतेः कालः कियानपि ॥ १२ ॥ अन्याभिरप्य राक्षीभिस्तस्याः कार्मणमादधे । सपत्येकार्पि
 नृत्वात् ताप्यः किं पुनश्च ताः ॥ १३ ॥ ततः श्रद्धालुनेयारयामन्तकेनापि सा हृत्ता । राजा तु तच्छ्रयं कृत्योत्सङ्गे मूढोऽश्रवोदिति ॥ १४ ॥
 विष्णुगन्धर्वः कांऽपि कोपने । त्रिदितो मया । यद्यद्योगिनीव त्वं कृतमौत्स्यं न भापसे ॥ १५ ॥ निजं स्मरामि येनागस्तद् मनोऽश्रे त्वया
 ह्यम् । भार्येणो देहि मे देहि । किंकरः किं करोमि तत् ॥ १६ ॥ इत्यनेकप्रकारं स प्रणमन् मानिनीमिव । सान्वयामास तां मोहप्रहिलो
 नदितो नृगः ॥ १७ ॥ तं तथा त्रिभुजं पीक्ष्य मन्त्रद्वयजेत मन्त्रिणः । अनयश्चन्यतो मन्त्रिनरास्तद्य शवं बहिः ॥ १८ ॥ नृपतियावदायासीद्वा-
 लोच्य तथित्रीः तद । पासौकस्तायद्राक्षीद् मृगाक्षीश्रुत्यमञ्जसा ॥ १९ ॥ अथ क्रोशन्नमूंस्तोपामधावत वयाय सः । उज्जण्डोन्जण्डनद् दूरं
 गुणुने सन्निवेश्यम् ॥ २० ॥ त्रिशैर्दिनेः समागत्यामात्या यात्यायितं नृपम् । प्रहासगर्भितैर्मन्त्रियुषितवाभ्यैरसात्वयन् ॥ २१ ॥ किमर्थं
 देव । कांशोऽयं कृतहोपशमे त्वयि । कश्च ते मनसां मोहः परमोहविदाभृतः ? ॥ २२ ॥ जितविश्वकलाकेले ! कलाकेलिरयं त्रिमु । वाद्यते
 त्वां त्रिगणसत्रदशकतो ! विद्यात् ॥ २३ ॥ देव ! त्वमसि नो नाथः सदादेशं तयान्वहम् । वयं विदधमहे तस्मात् प्रसीद किमु सीदसि ? ॥ २४ ॥
 श्रुयेति पचनं तेरां स्वाप्नदमहिलो नृपः । विष्णुश्रीर्वर्यतां मह्युवाच सचिवानिति ॥ २५ ॥ प्रोचुस्ते देव ! सा चण्डकोपाऽध्यास्ते पुराद्
 बहिः । मानिनी मानयामस्तां संमूय चलताऽयुना ॥ २६ ॥ इत्युक्त्वा नृपतिर्नीतो विनीतैरिव मन्त्रिभिः । तत्र, राक्षीशवं यत्रारक्षे रक्षित-
 मस्ति तत् ॥ २७ ॥ तत्र दुर्गन्धमाप्राय सर्वे नाशापुटं व्ययुः । हा ! किमेतदिति प्रोन्ता मन्त्रिणोऽप्युचिरे नृपम् ॥ २८ ॥ देव ।
 वांयेन दुष्टिता देवी कुञ्जेऽव वर्तते । गन्धोऽयं दुस्सहोऽन्येषां तस्य गन्धकंठेरिव ॥ २९ ॥ तद् द्यूयमेव गत्वा तां पुरः सात्वयत सशयम् ।

उपरोस्यामहे पश्चादागत्य वयमप्यमृम् ॥ ३० ॥ मग्निभिः प्रेरितो राजा तत्र कुड्जं यावदभ्यगात् । पवनानूर्णभस्त्रावदुच्छूनं तावदग्रतः ॥ ३१ ॥ चलत्कृमिकुण्डीर्णं फलमौदुश्चर यथा । नवश्रोत्रमुखोद्धान्तमिषुयास्त्रकिल्बिषम् ॥ ३२ ॥ फेरुण्डखण्डितोपाङ्गं शकुन्याठुष्टलोच-
 नाङ्गमियमिदं हृत्वा । ३३ ॥ विशेषकम् ॥ स दद्वेदं सनिर्दं चिन्तयामासिधानिति । वरराकीयं मृता हन्त !
 परुते जातिलंघ्वा शीलं दुलं यथा । त्वया त्यक्तं तथा त्यक्तो भवानेकपदेऽपि हि ॥ ३६ ॥ त्यस्तोऽनया यथाऽरुस्मादायुयापि भवांस्तथा ।
 रयदयतेऽसौ यथा त्यक्ता तज्जीव ! सुकृतं कुरु ॥ ३७ ॥ विचिन्त्येति निरत्याघ स्वमनोऽध्वं च चञ्चलम् । सौधमागत्य सामन्तचक्रे चक्रे-
 ऽपिपं सुतम् ॥ ३८ ॥ सुप्रताचार्यतः प्राण्य स व्रतं संयुतेन्द्रियः । मृत्ना कल्पेन कल्पेऽमृत् तृतीये निदशस्ततः ॥ ३९ ॥

इत्थास्ति पुरं रत्नपुरं तत्रामवद् नृप । नरवाहन इत्येव भिक्षुकाणां गते रतः ॥४०॥ तत्र ऋत्वा स देवत्वान्जिनधर्मदृढाशयः ।
 जिनधर्माभिधानोऽमृद् महेभ्यतनयो नयी ॥ ४१ ॥ संसारसागरे मर्त्यरत्नद्वीपमुपागतः । स दौर्गत्यच्छिद्रे रत्नचर्याजतपरोऽभवत् ॥ ४२ ॥
 रत्नपुररमायासीदमासीद् नृपतिश्च तम् ॥ ४३ ॥ स राजपूजितः पूजां लोकानां लभते पुरं । प्राक्सुतु जिनधर्मोऽस्य द्रुमात्रेणापि नानमत्
 ॥ ४४ ॥ त्रिदण्डी पूर्ववैरात् तमनमन्तं विशेषतः । रक्षाशो रोपतः सैव पिकटादकटाक्षयत् ॥ ४६ ॥ अन्यथा पारणे भूपामग्निः तव
 विति । मां भोजयसि चेत् तन्मेऽभिग्रहं मृपते ! शृणु ॥ ४७ ॥ जिनधर्माभिपथेष्ठिपृष्ठगिव्यस्तमोजनः । पारये परमान्नेनावसथे तव
 नान्यथा ॥ ४८ ॥ रामोचेऽन्यस्य पृष्ठेऽस्तु त्रिदण्डी नेति सोऽवद्त् । द्विधापि जिनधर्मस्य नामन्यपि वहन् रुयम् ॥ ४९ ॥ तत्रा तदाग्रहं

रसा शक्तिः सत्त्वयानयम् । सत्त्वमद्वैतिये तस्मै प्रथः पृष्ठमदाद् मुद्रा ॥ १० ॥ स तसपायसोत्तपात्रञ्जोपितपुद्रजः । सत्त्वकाष्ठां परां
 ज्ञान एतं एव परिष्ठात् ॥ ११ ॥ अचिन्त्यश्च रे जीय ! पूर्वजन्मनि जन्मिनाम् । हृत्तापकात्वि ! किं पृष्ठतापं न सहसेऽधुना ? ॥ १२ ॥
 अग्निमं दिना कर्म धर्मयोगस्य किं सृष्टयेत् ? । रे जीय ! तव धक्तस्य कथं याऽऽर्जवसंभवः ? ॥ १३ ॥ इत्यदीनेन लीनेन सत्त्वे सत्त्वव-
 ताऽनुता । सुस्थितेन स्थितं यावत् परित्राजकभोजनम् ॥ १४ ॥ कल्याणपात्रं कल्याणपात्रस्यास्य त्वचेतनम् । भागीव भागमादाय पृथग् जज्ञे
 नृगात्राः ॥ १५ ॥ अथागत्य निजागात्मापृच्छ्य स्वजनानयम् । वीक्षां गृहीत्याऽप्यारोहद् विवेकमिध पर्वतम् ॥ १६ ॥ साक्षादिवाप्रमत्तत्व-
 क्षिणरं मुनिगेतरः । तत्रारुह्य किजामुरारप्रसानशनं व्यधात् ॥ १७ ॥ अन्वर्धमासं प्रत्याशं परां काष्ठां चकार सः । लोकपालैः समं
 सत्त्वं मायीन्द्रो घटयथिव ॥ १८ ॥ तस्योत्सर्गद्भयो गृध्राः पृष्ठमांसादनं व्यधुः । अतः सत्त्वं चकारो यद् मुनेरपि वनेऽरयः ॥ १९ ॥ तत्रैवं
 एतयन्गस्ते स्तौ घारमिव स्युः । महात्मा सोऽधिसेहे तु निजदेहेऽपि निःसृष्टः ॥ २० ॥ यष्टि दिगान्यनाहारः प्राप्यायु पारमात्मनः । इन्द्रो
 बभूव सौधमं त्रिनयमो महाभुनिः ॥ २१ ॥ त्रिदण्डप्याभियोगेन कर्मणोपार्जितेन सः । मृत्वाऽस्य घाहनरथेन तन्नामूदभ्रमूपतिः ॥ २२ ॥ कवा-
 न्ति कर्मणा जीपस्तेन कर्म कदाचन । यथाऽथ क्रियतेऽमूर्तां तौ भवान्तरितौ तथा ॥ २३ ॥ गजश्च्युत्वा भयं भ्रान्तवा मर्त्ये चाब्धानकपटतः ।
 यतोऽसितास इत्यासीदसौ कैलासमूर्धरे ॥ २४ ॥

इत्यथ भारते क्षेत्रे कुठमण्डलमण्डनम् । इतिहास्तिहास्तिपुरं पुरं सुरपुरोपमम् ॥ २५ ॥ शुनासीरनिभस्तत्रारिभूमृत्पत्तशतन . ।
 विभ्यस्याप्यभ्यसेनोऽमूद् विभ्यसेनो नरेभ्यः ॥ २६ ॥ सहदेवीति तस्यासीद् देवी देवीच रूपतः । दासो यदाननस्येन्दुरद्वितः शङ्कितो जनेः
 ॥ २७ ॥ च्युत्याऽप्य जिनधर्मेत्रस्तस्याः कुत्तिकुर्येयये । चतुर्दशमहास्वमस्त्वितः समवातरत् ॥ २८ ॥ जिनो वा चक्रवर्ती वाऽवतीर्णोऽय-

प्रिति स्वयम् । मिथः स्वप्नान् विचार्याऽन्यमोदेतां राजदम्पती ॥ ६६ ॥ अथो नचतु भासेषु पूंशेषु नृपवह्निमा । विष्वजैत्रिमियं पुत्रमस्तु
 श्रीरिव स्मरम् ॥ ७० ॥ जन्मोत्सवं विधायोषैः पितरौ दुस्तरौजसः । सनत्कुमार इत्यस्य व्यथातामभिधामय ॥ ७१ ॥ पञ्चोच्चग्रहजन्माऽसौ
 पुनः पञ्चजनेशितुः । धानीभिः पञ्चभिः पाल्यमानोऽभूत् पञ्चवार्षिकः ॥ ७२ ॥ शस्त्रशालाकलापात्रं वर्धमानः क्रमादयम् । रमारामाभिरामा-
 न्नोऽभवद् यौवनमाश्रितः ॥ ७३ ॥ महेन्द्रसिंहवामाऽस्य सपांशुक्रीडितः सुहृत् । वभूव शूरकालिन्दीसुतः सत्प्रीतिविश्रुतः ॥ ७४ ॥ अन्यदा
 पन्यदायानिव्यंशुकानिह किशुकान् । तन्वंस्तापयितुं पाणान् वसन्ततुंरवर्तत ॥ ७५ ॥ समं सनत्कुमारेण समहेन्द्रेण भूपतिः । उद्यानमगमत्
 धीढाकियौ तत्र मधूत्सवे ॥ ७६ ॥ कुमारः सार्ववीक्षार्थं निजाश्वस्य कशामदात् । यावत् तावदसौ भेजे मनसोऽपि नवं जवम् ॥ ७७ ॥
 तस्मिन्प्रदर्शनीभूते वृत्तान्तं विभ्वसेनपाट् । क्षात्वाऽजुष्यान् महेन्द्रेण निषिद्धः स्वपद्ग्रहम् ॥ ७८ ॥ देव । प्रसादमाधाय निवर्तंस्य पुरं प्रति ।
 यत् शुद्धिं कुमारस्यानेश्वे कृतिग्यैर्दिनेः ॥ ७९ ॥ पवमुक्त्वा नृपं म्लानमुखान्जं शूरनन्दनः । जगाम मित्रमन्वेष्टुं सध्याराग इव क्षणात् ॥ ८० ॥
 स भ्रायन्मन्युहृत्पूरपूरितः परितोऽपि हि । सनत्कुमारमप्रस्थं जातरूपमथैक्षत ॥ ८१ ॥ प्रतिप्राप्तं प्रतिपुरं प्रत्यद्रि प्रतिपत्तनम् । पर्यट-
 तदर्थी चापि त्रिश्राम न नाम सः ॥ ८२ ॥ यावत् संवत्सरं भ्रास्यन् सनत्कुमारपरिदिक्षया । प्रवृत्तिमपि न प्राप क्वापि दुःस्थ इव श्रियम्
 ॥ ८३ ॥ सदा व्रनन्नरण्यानीं सवागतिरिवाप्यदा । क्षीरण्यमिन्द्राक्षीदप्रतो विपुलं सरः ॥ ८४ ॥ स हंसवयंस स्वच्छं प्रकृत्या विपुलाशयम् ।
 एतुम् युमुने सारं शसारं तं कुमास्वत् ॥ ८५ ॥ तत् प्रविश्य सरो यावज्जलेलि चकार सः । तावदस्याभवत् न र्णसङ्गी संगीतकच्चनि ॥ ८६ ॥
 ततस्तदनुसारेण प्रज्जेष्य ह्योचकैः । शिशिरं सरसः सेतुमृष्ट्रेण स दृष्टवान् ॥ ८७ ॥ उद्वलपुच्छकलोलं वाजिबृन्दं समुद्रवत् । तत्रैकतो
 ददेश्च गजानपि यनानि ॥ ८८ ॥ शिशिरदक्षिणेनैश्च तेनाशोकवनीतले । आस्थानी च सुधर्मव शस्या कस्यापि मृपतेः ॥ ८९ ॥ परितस्ता

त म इन्द्ररत्नदेहिद गत्रिनः । अर्केन्दुकतितोलाकालोकफूटानियोज्ञदात्र ॥ १०॥ कारयन्तं च संगीतं तदन्तः स्फीतैर्मयम् । धारणी-
 पानरंजीगमनं तानन्यमानसम् ॥ ११ ॥ अन्ना शौरिस्तक्षकारं सर्वया पृथिवीपतिम् । किं कुमारोऽयमित्यन्तध्विन्तयामास चिस्मितः
 ॥ १२ ॥ युग्मम् ॥ पराकिं०ऽस्य गुरुरागपुत्रस्य कुतो ह्यदः । सायज्यमपया कश्चिद् द्युपोऽन्योऽयं तदाकृतिः ॥ १३ ॥ इत्ययं संशयानोऽत्र
 प्रये परिप्रागंऽदृश्यात् । तन्नुमात् । नन्द त्वं त्रियसेगवृगाङ्गज ! ॥ १४ ॥ ध्रुवेति मुदितः शौरिर्लिनतं विलसद्भुजः । धन्योऽहमद्य
 पगोऽशमिपुत्रेऽपस्त्व ग्न्यः ॥ १५ ॥ ध्रुवेति तं च दृष्ट्वापलक्ष्य वैगोऽभ्यघायत । परिरुधुं कुमारोऽग्विधरिव राकानिशोकरम् ॥ १६ ॥
 म्रियः रत्नज्ञो तो वल्ल्यागुभिः शोहमशील्यम् । चन्नुर्विषण्णखुष्टं रोमाञ्चैः पत्रलं किल ॥ १७ ॥ अन्तः प्रवेष्टुमनसौ किल तौ मिलितौ
 भ्रियः । गुग्गुर्गलापिनदी न स्पष्टेतां कणदग्त्र ॥ १८ ॥ शूरसुतुल्नेन विनयेन नृपाङ्गजम् । अयो ननाम रजता रवं ललाम ललामयन्
 ॥ १९ ॥ ययातनमयासीनौ तानुमावय भूम्भूः । उवाच शौरिं कञ्चित् ते शुभं ताताभ्ययोरपि ॥ १०० ॥ सोऽप्यूचे देव ! विष्वस्य चिष्व-
 स्यात्तप त्रिपते । शुभं त्वयि जगज्जीये द्विष्ट्या दृष्ट्या विलोकिते ॥ १०१ ॥ इति ऋमेण कथितशेषवातोऽस्मादरात् । कुमारदेशतो वार-
 स्त्रभिः शनान्नरायत् ॥ १०२ ॥ भुक्तोत्तप्यायोचत् कुमारमिति शूरसः । स्वामिताभ्यापहारोर्ध्वं यथावत् कथयस्व मे ॥ १०३ ॥ स्वयं
 स्यपुण्यारगतुं नोचिंतं मदतामिति । कुमारो वकुनमतीं दयितामादिशद् दृशा ॥ १०४ ॥ सा तु प्रब्रसिदियायाः प्रभावात् परिभाष्य तत् ।
 कुमारं क्तिता निद्रागोऽस्मि तद्दूरुत्तमचीकपत् ॥ १०५ ॥ दृष्टु देवत् ! देवोऽयमपहृत्कार्यया तदा । क्षिप्तः पापगमनाऽऽरण्यं भवी भवमिवासखः
 ॥ १०६ ॥ कर्तुं कर्ममयं पल्लां विद्युः लिप्तकरोऽप्युचत् । अश्वोऽपि सोऽप्ययाशित्तर्तैरेव चरन्थैः स्थितः ॥ १०७ ॥ ततोऽवतीर्य पर्याण-
 ग्न्योऽप्य इच्छया तपु । यदाऽमोचि तदा प्राणैरपि स्वामिद्विपधिति ॥ १०८ ॥ आर्यपुत्रस्ततस्त्वृष्णतुरोऽनासज्जलः प्वचित् । गच्छन् सप्त-

च्छब्दद्वयां मूर्च्छितो न्यपतद् भुवि ॥ १०६ ॥ तद्बृहत्सासिना यत्सेयोःशितोऽयं ततोऽम्भसा । लब्धसंज्ञो जलं पीत्वाऽपृच्छत् कस्त्वं कुतो
 जलम् ? ॥ ११० ॥ निष्कारणोपकारी स कुमारणोदितोऽवदत् । अहं यत्नः समौनैप मानसात् स्वत्कृते जलम् ॥ १११ ॥ ऊचे कुमारस्तापो
 मे शान्त्यस्तत्रैव मज्जनात् । यत्तत्रके तथाऽमज्जदयं सज्जञ्च जातवान् ॥ ११२ ॥ तत्रासिताक्षयक्षेण वीक्षितः पूर्ववैरिणा । खलीकृतश्च, य-
 त्नेमद्वेयो जग्मानुगामिनौ ॥ ११३ ॥ कुमारयत्नौ तौ फर्याम्भोदसोदरगर्जितौ । युध्यन्तौ मल्लयुद्धेन दशशते सुरेरपि ॥ ११४ ॥ यत्नो मुष्टि-
 प्रहारण कुमारेण हतोऽनशब्द । हृद्यथास्योपरिष्ठाच्च पुष्पवृष्टिं व्यभु सुप्त ॥ ११५ ॥ मानसावयतीर्थोऽयमथ स्त्रीपदपद्धतिम् । अद्राक्षीत्
 पथि पथेऽपुत्रगालीमिव सर्जिताम् ॥ ११६ ॥ विस्मितोऽप्रे गतोऽपश्यदसावष्टौ कुमारिकाः । आसामाशाधिदेवीनामिगमज्जञ्च मानसे ॥ ११७ ॥
 अतिरुह्य कुमारेस्ता नन्दनोद्यानमरुष्याः । अपृच्छद् नाम का यूयं किमरण्येऽत्र तिष्ठथ ? ॥ ११८ ॥ ताः मोचुरित एवास्ति पुरी नः प्रिय-
 संगमा । विषाघरपतिर्मानुयोगोऽस्यो तद्भुयो ययम् ॥ ११९ ॥ अस्त रविकेपरेणैव भद्र ! तस्माद् भवानपि । विद्यामं कुरुतामित्य नगर्या
 न, पच यास्यति ? ॥ १२० ॥ इत्युक्त्वा ताभिर्पाल्मीयर्किकरेर्दशिता ततः । नीतो नगर्या चयडांशुरपि द्वीपान्तरं ययौ ॥ १२१ ॥ ततः कञ्चु-
 किना ताभिर्नोयितो राजमन्दिरम् । असावभ्युरिषितो भानुवेगेनापि मधीभुजा ॥ १२२ ॥ विहितोचितसन्मानो राज्ञोऽसौ भण्डितस्ततः ।
 दुमार । विरूमाधार ! ममाष्टौ कन्यका इमाः ॥ १२३ ॥ जेता तदसिताक्षस्य तामसस्येव भानुमान् । पतिर्दिशामिवैतासां त्व दिष्टोऽस्यचि-
 मालिना ॥ १२४ ॥ एमास्तदुद्धर्तुकः कुमारेस्तत् तथाऽकरोत् । ताभिः सवैकपल्यङ्के वासवेशमन्ययेत च ॥ १२५ ॥ अप्रान्तरे छलान्वेषी
 निद्राणं तं परिभ्रमात् । असिताक्षः समुत्पाठ्याक्षिपद् गिरिसरिच्छेदे ॥ १२६ ॥ यावज्जागर्ति बयसां विराधैर्विगमे निशः । कुमारस्तावदात्मानं
 शयितं भुवि दृष्टवान् ॥ १२७ ॥ न ताः कन्या न तद् वैश्रम न तद् राज्यं न सा पुरी । किमेदित्यसावन्तर्विस्मितोऽप्य व्यचिन्तयत् ॥ १२८ ॥

पाणिप्रहस्रकाः किं स्वप्नोऽनूदपयसाऽस्यस्यम् । यद्वाऽयं न यतोऽयंतापहृतोऽस्येक एव हि ॥ १२६ ॥ पाणिप्रहस्रकस्तद् नूनं स्वप्नोऽम-
 पद् मम । मत्प एव पुनः पाणिकडुशोनामुना मनाद् ॥ १३० ॥ कुमारेऽध्विन्तयित्त्वेनमबिखिन्नमनास्ततः । धम्मिह्य परिधानं च श्ठीकृत्याम-
 तोऽज्जल ॥ १३१ ॥ यावत् किञ्चिदसौ चर्म ययौ तावत् पुरो यने । दिव्यं भवनमद्राक्षीदेकमद्रित्तोगतम् ॥ १३२ ॥ इन्द्रजाल किमप्येत-
 दपि स्यादिति जगिष्यान् । यावत् तावदिदाम्ब्रौपीदेव स्त्रीकदितघ्नन्तिम् ॥ १३३ ॥ अथ यावत् कारुण्यात् क्वयं किं रोचितीत्ययम् । वधौ
 तावद् श्यजापीथ्येति धीनतपन्नरम् ॥ १३४ ॥ कुलवंदानमध्वन्द्र । विश्वसेननुपाङ्गज । सनत्कुमार । चेद् नेह भर्ताऽमूर्धे कथचन ॥ १३५ ॥
 तत् परत्र भयंस्त्विमुद्वैर्येति श्रियता तत । कुमारे विम्मितोऽधावत् तत्स्वक्यं निरूपितुम् ॥ १३६ ॥ उत्कालध्वन्द्रशालायां गतध्यायमलो-
 क्त । उद्गन्धनगतमैतामनिमेवां सुपीमिय ॥ १३७ ॥ आर्यपुत्रस्तु तत्पाशाग्रन्धि छुरिकया रयात् । द्वित्वा तामह्ममारोप्य वीजयामास घाससा
 ॥ १३८ ॥ विलांश्य सापि मूर्च्छान्ते कुमारेमिति साध्यसात् । अद्वाद् नोत्थातुमशकत् पङ्कगविव जरद्वी ॥ १३९ ॥ आर्यपुत्रोऽग्रवीदेतां
 श्रितयिच्छुरिताधरः । किं ते सनत्कुमारः स्यादिति यस्य कृतेऽकृयाः ? ॥ १४० ॥ साऽभ्यधत्त स मे भर्ता मनोरथनियेशितः । पितृभ्यां
 यवत् तस्योद्यत्पूर्वमथायिषि ॥ १४१ ॥ असंधुत्तपिवाहां तु मामेकः लेचराङ्गज । कुट्टिमापहृत्त्येहानीय शून्याथयेऽमुञ्चत् । १४२ । आ-
 मना तु गतः पत्रापीत्युक्तमात्रेऽनया तदा । कुमारः त्रेचरेणैत्येहोह्लाहितः कन्दुको यथा ॥ १४३ ॥ हाहास्वपरा सा तु मूर्च्छिता पतिता
 शुषि । पञ्चशेव कुमारेण पतता स तु मारितः ॥ १४४ ॥ आर्यपुत्रः समाश्वस्य तामथ स्वं न्यवेदयत् । स्त्रीरत्नं पर्येषीथ सुनन्दाख्यामि-
 मां मुता ॥ १४५ ॥ कुमारमारुतिस्यास्य स्वता संश्यावनीत्यथ । प्राप्ताऽद्राक्षीद् निजं विदुद्वेगाल्यं मृतमप्रजम् ॥ १४६ ॥ क्रुद्धा साऽऽदौ
 ततोऽस्मापीदिति भीमिषिकोदितम् । यद् अतुयथकोऽमुष्या. परिशेता भविष्यति ॥ १४७ ॥ त्रिमृशेति विवाहार्थमार्यपुत्रमुपास्थित ।

सुन्दानुमतेनेयम्युदुखत चामुना ॥१४८॥ अत्रान्तरे समायातौ खेचरौ द्वौ सुराविव । आर्यपुत्रं प्रणम्येति प्राञ्जली समभापताम् ॥ १४९ ॥
 हरिचन्द्रचन्द्रसेनौ देयाऽऽयामभिधानतः । चन्द्रवेगभानुवेगखेचराधिपयोः सुतौ ॥ १५० ॥ तातावपि समायान्तौ तिष्ठतस्त्यामुपासितुम् ।
 त्यदर्शं प्रदिते ताभ्यामेते च रयनमणी ॥ १५१ ॥ यस्मादशनिवेगाख्यः खेचरेन्द्रस्तवोपरि । भ्रागच्छन् सबलोऽस्त्यात्मसुतं श्रुत्वा त्वया
 एताम् ॥ १५२ ॥ इति यावत् कुमारप्रे शुद्धिमावेद्य तौ स्थितौ । चन्द्रवेगभानुवेगौ तावत् तावप्युपागतौ ॥ १५३ ॥ प्रश्रुत्सिमार्यपुत्राय तदा
 संशयायली त्वदात् । वेगादशनिवेगश्च परिपन्थी समागमत् ॥ १५४ ॥ चन्द्रवेगभानुवेगौ ससैन्यावतिदुर्धरौ । वलेनाशनिवेगस्य सह योद्धु-
 मद्भौकताम् ॥ १५५ ॥ सैन्ययोरुभयोः शब्दाशस्त्रिवह्निकणच्छब्दात् । तदा संग्रामभीत्येव तत्रसुस्तारका दिवि ॥ १५६ ॥ मरुणा शुश्रुणेने-
 याश्चैव विषेण युष्यताम् । पाणिपादानैः पद्भिरिव रंजे तदाजिभूः ॥ १५७ ॥ कुमारोऽशनिवेगेनाङ्गाङ्घ्रिशब्दात्तरका दिवि । रणं चकार परितो
 धीस्थिमाणः सुपसुरैः ॥ १५८ ॥ अत्रान्तरे कुमारस्य पूर्वपुत्रयमिवाङ्गवत् । चक्रमाणात् करे तेन लूनं वैरिशिरोऽमुना ॥ १५९ ॥ चक्री सन-
 त्कुमारोऽयं चतुर्यो जयतादिह । इति देवाः स्तुघन्तोऽस्मिन् पुष्पवृष्टिं व्युस्तदा ॥ १६० ॥ ततः कुमारमशनिवेगविद्याधरेशितुः । राज्य-
 जप्त्नीरुपेयाय बालादित्यमिव युतिः ॥ १६१ ॥ ततो घंताढ्यमगमच्छकी विद्याधरैः सह । तत्र विद्याधराधीशपदे तैरभ्ययिष्यत ॥ १६२ ॥
 नन्दिनीश्चन्द्रयेगस्य शतमन्याः सहस्रशः । पर्यणीयीदसौ विद्याभृतां दद्याः कुमारिकाः ॥ १६३ ॥ वैताढ्यगिरिकूटेषु जिनायतनकोटिषु ।
 कुमारः कार्यामास ततोऽधारीमहोरसवान् ॥ १६४ ॥ इति च क्रीडन् कुमारोऽयमिहायातोऽद्य विद्यते । भगंध दत्तसंकेत इवास्य
 मिलितः पुनः ॥ १६५ ॥

उभते षडुज्जमतेयेति स्वचरित्रेऽखिलेऽपि हि । मुक्तनिद्र इषोदर्यात् कुमारस्तत्कृतस्तथा ॥ १६६ ॥ ततश्चमूसमूहेन वेताढ्य गत-

कानयम् । प्रसाधे क्यापि विष्णुः शौरियेति ससौष्टवम् ॥ १६७ ॥ तव देव ! धियोनेन पितरावतिदुःखितौ । तव तयोर्वर्शनं कर्तुं प्रसादः
 क्षियतां मयि ॥ १६८ ॥ भुर्येति तत्सर्वादेव पिमान्निश्चादयन् नमः । प्राप्तः सनाकुमारोऽथ हस्तिनाप्रपुरं पुरम् ॥ १६९ ॥ प्रजाः पुरप्रवेशोऽस्य
 मुषा सूर्यमपिष्यकः । असंमान्य एयामीषु वेभननामारुहन् शिलाः ॥ १७० ॥ कुमारं पितरौ दृष्ट्वाऽभजतां परमां मुदम् । श्रद्धिमस्य विजो-
 क्येती हृत् न विद्यो यदृहतुः ॥ १७१ ॥ अयातो साययामास श्रित्खिसण्डामपि क्षितिम् । अत्यण्डितप्रतापथ्य साध्राज्यं सम्पालयत् ॥ १७२ ॥

अगस्य चमिषां भोगान् गुञ्जनरयान्यदा भुवि । सौधमंत्रसमां प्रापेयान्ततः संगमः सुरः ॥ १७३ ॥ सौधमर्वासिनो देयाः प्रभया
 तस्य निपन्नाः । अग्निरे मास्यतो भासा मसिस्तास्ताएता एव ॥ १७४ ॥ पृष्टोऽथ निरिलिख्येवैवेन्द्रः सान्द्रचिस्मयः । फयं संगमदेवस्य
 एयामिरतेजोऽतिदुरसदम् ? ॥ १७५ ॥ शकोऽथ्ययत्त विदधे तपोऽनेनातिदुस्तपम् । आचाम्जयधर्मानाख्यं तेजस्तेनौजसायते ॥ १७६ ॥
 तयेति पुनरुचुरते काऽप्यन्यांऽपि क्यचिद् विमो ! । विद्यते हृद्यतेजोभिर्मासुरोऽयं सुरो यथा ? ॥ १७७ ॥ ततः शकोऽध्रवीदस्ति
 हस्तिनाप्रपुरेऽप्यत् । क्षितौ सनाकुमारोऽस्मावपि रूपमहोमहान् ॥ १७८ ॥ जयस्य विजयध्याय देवो शक्रस्य तद्वचः । अथ्रद्धानो
 ते द्रष्टुं स्वर्लोकादयतेरतुः ॥ १७९ ॥ विप्रयेक्यतवेतो प्रतीहृरनियेदितौ । प्रविष्टौ स्नानशालायां तद्वींशमप्रशयताम् ॥ १८० ॥
 अयो भियांऽपि तौ तस्य रुगतिययपञ्जितौ । रोमाञ्चोऽभुयितौ मौलिं धुग्यानाविदमूचतुः ॥ १८१ ॥ अहो ! तैलामिषयत्तस्या-
 व्यगूणभृतोऽपि हि । पराथिपरिधानस्याप्यस्य रूपं निरूप्यते ॥ १८२ ॥ रूपं सनत्कुमारं यव तद् न धैमानिकं च्वपि । इति
 शान्त्यचो नृणमगृयोपमजायत ॥ १८३ ॥ अयाद चकी हे विमो ! किमागमनकारणम् ? । तावृचतुर्नृणान्यद् न तव रूपमिच्छ-
 यात् ॥ १८४ ॥ तद् मूप ! रूपयुस्तस्योत्तार्य वेधास्तयोपरि । अक्षिपल्लयणं दिक्षु तेन क्षारपयोधयः ॥ १८५ ॥ रूपगर्वाद्यो-

वीशः स्मित्वाऽयोचद् द्विजोत्तमौ । युवामसमये रूपं निरूपितुमुपागतौ ॥ १८६ ॥ अतः स्रग्ं प्रतीक्षेथां स्नात्वा यावदहं तनूम् । अजंकुर्वे समां चापि प्रतिहापदिनोद्भटाम् ॥ १८७ ॥ ततस्तौ पट्टशालैकदेशे राहोदितौ स्थितौ । स्नात्वा भूमानपि स्फारं चक्रे शृङ्गारमादरात् ॥ १८८ ॥ चामरैर्वीज्यमानश्च स्तूयमानश्च वन्दिमि । वन्द्यमानश्च भूपाथैरयासावासदत् सदः ॥ १८९ ॥ फनकस्थालमारोप्य कणिकादीपिदास्ततः । चक्रे वात्पथमूल्यास्तस्य नीराजनाविधिम् ॥ १९० ॥ अथाहताविमौ विमौ चक्रिणं वीक्ष्य तत्क्षणात् । जातौ दुःखान्निभूयामिदिव रुष्णमुखच्छवी ॥ १९१ ॥ अथाह विस्मितश्चक्रौ युवां किं विमुखाविव ? । तावूचतुरनित्यत्वं दृष्ट्वा रूपश्रियस्तव ॥ १९२ ॥ यतो देय ! यदाऽभ्यट्ट्यमानोऽभूस्त्वं तदा तव । आसीदप्रतिरूपस्य रूपलक्ष्मीरनश्वरी ॥ १९३ ॥ अयुना तु युनान्येया मनसो मुदमायोः । कुष्टेनोत्तिष्ठमानेन लुप्यमाना शनैः ॥ १९४ ॥ नृपोऽप्रवीद् युवां विमौ ! जानीयः कथमय्यहो ! । तावूचतुः सुरावावां जानीयो दिव्यचञ्चुपा ॥ १९५ ॥ तव रूपश्रियं शक्रादाकर्यावां समागतौ । विप्रवेपथरावेतौ कौतुकेन विजोकितुम् ॥ १९६ ॥ दृष्ट्वा चेयं विनष्टा च धिग् नृयामस्थिरं यपुः । इत्युक्त्वा तौ सुरीभूय मद्दृष्टपतनां दिवि ॥ १९७ ॥

ततो नरपतिः पश्यन् विस्मयेन निजं यपुः । ददर्शांयं गतच्छायं मूपितं मूपणैरपि ॥ १९८ ॥ अथैव जातवेराययश्चिन्तयामासिवा-
निति । एतन्मैत्रीव देहोऽयमहो ! स्रग्वितनश्वरः ॥ १९९ ॥ यत् प्रातः सिद्धमहायापराहरोऽन्नं विनश्यति । तदाधारं वपुर्नृणां किल स्थैर्यं कुतोऽस्तुताम् ? ॥ २०० ॥ नवधोत्रविलेऽमुष्मिन् कलेवरगृहे किल । जीवरय वसत कालव्याजतः कुशलं कियत् ? ॥ २०१ ॥ यद्भोगा-
दत्रमुच्चिष्टं यिनष्टं द्रव्यमुच्यते । मलिनं च पयोऽप्यस्य वपुषः केव शोचनो ? ॥ २०२ ॥ यो देवसाधुबन्धुभ्योऽप्यधिकं वीक्ष्यते जनैः । दृष्टः पश्चिरियानिष्टे स देहो नारामनः सरला ॥ २०३ ॥ तदस्य नश्यतो लामं ग्रहीष्ये धर्मकर्मणा । अथकथंकुटीवाप्यं बहतां किमनेन मे ? ॥ २०४ ॥

एतद्गुणनिर्वाहान्तरंगान्मना नृणः । सद्यो विहाय साम्नायं पटप्रान्तपरतपसत् ॥ २०५ ॥ सत्यं प्रतमादाय सुस्थिताचार्यसंनिधौ ।
 गुणतत्र ईरुताही दिनात् १५९ यत्तद् गन्म् ॥ २०६ ॥ युगम् ॥ चतुःषष्टिसहस्रान्तःपुरत्वीपरिचरिता । निरानन्दा सुनन्दा खीरलं चाट्टनि
 तन्मतो ॥ २०७ ॥ सुरन्तो दिव्यरूपेण पत्राया निषयो नव । त्राश्रियाय सहस्राणि भूषा मुकुटवर्धनाः ॥ २०८ ॥ रत्नान्यपि चिरजानि
 तन्मतीति ननुदंन । घ्राणभ्रामी पत्रिनि तमन्ययुः प्रतिराननम् ॥ २०९ ॥ विगोपकम् ॥ पुण्यकर्मणि सं राज्यमिति प्राज्यमनुयजत् । सिंहा-
 यलोक्तिंगालुतोकं स्तोकं स तु प्रभुः ॥ २१० ॥ असौ कांद्रवफूरेण बध्यगीतक्रेण पारणम् । चतुर्यंतपसो लेभे ततः पष्टापांडकरोत् ॥ २११ ॥
 ततः प्रभृति येजातिक्रमैः करगनेरपि । रंगास्त्रस्याभयन् काशकच्छूश्लेषज्यरात्रयः ॥ २१२ ॥ शिरोऽक्षिक्रयं हृत्कुक्षिनखपुष्टेषु जसिरे ।
 तस्य गूजानि स्तोति पूर्णकर्मविपाकतः ॥ २१३ ॥ ससयंशतीमस्य सहतः शूलवेदनाः । कफविमुष्मलामशादयोऽजायन्त जग्धयः ॥ २१४ ॥
 त यंगी निःस्पृहो देहे विप्रेहे रोगविद्वयम् । लब्धिमानीपि दुष्कर्मविजययथानतमनाः ॥ २१५ ॥

अस्मिन्नसरे गुरुः सुधर्मायमयस्थितः । प्रशंसत् तं शिरो धुन्यन् पुरतः स्वर्गिणामिति ॥ २१६ ॥ सनत्कुमारयोगीन्दोरहो ।
 गार्हममसुताम् । चिकित्सयति नो रोगान् प्राग्जितस्त्रिदशैरपि ॥ २१७ ॥ जयञ्च विजयञ्चेति श्रुत्वा तावेव नाकिनौ । सत्त्वं सनत्कुमारस्य
 द्रष्टुमुपेतुर्दियः ॥ २१८ ॥ वैद्ययेपधर्तौ गथा नत्या तमिदमूचतुः । त्वामुह्यां मुने ! कुर्वोऽनुजानोहि चिकित्सितुम् ॥ २१९ ॥ एवं पुनः
 पुनस्तागगार्गयितः स महापुनिः । समाधिं पारयित्वाह भापासमितिसंमितः ॥ २२० ॥ धर्मशीलो ! युवां वैद्यौ मम रोगांश्चिकित्सथः ।
 पुनः कथयतं पूर्वं द्रव्यतो भावतोऽथवा ? ॥ २२१ ॥ काशकुष्ठद्वयश्चिते द्रव्यात् कर्माणि भावतः । तद् द्रव्यरोगानहमप्यलंमू-
 ष्टुधिचिकित्सितुम् ॥ २२२ ॥ तथाहि पदपतमिति प्रुवायः स्वाङ्गुलीमय । श्लेष्मथा मर्दयित्वाऽयं चक्रे वीपशिखासखीम् ॥ २२३ ॥

ततश्चमरुतापेतौ चलाकुण्डलधारिणौ । प्रत्यङ्गीभूय तं योगिनाथमस्तुवतामिति ॥ २२४ ॥ यथाऽसि द्रव्यरोगाणामतिशायी चिकित्सकः । तथैव भावरोगणामपि त्व योगिनां वर ! ॥ २२५ ॥ धन्यस्त्व सुकृती सत्त्वश्लाघां यस्य पुरन्दर । चक्रे, त्वां द्रष्टुमायावस्तेनावामपि ऋतुकात् ॥ २२६ ॥ लौकिका योगिनः कायस्थैर्योगयशिलाञ्छिन । रहुता इव न कर्मारिमारिमाध्यातुमीशते ॥ २२७ ॥ भवांस्तु लब्धिमाने-
पमपि देहानुपेक्षया । समिताबुधमन् कर्मानीकमर्माणि भक्तस्यति ॥ २२८ ॥ तदुग्रमतिशीर्यन्तीं तनू स्वामपि योऽन्वहम् । उपेक्षतेऽन्तरङ्गारी-
ञ्जेतुं तस्मै नमोऽस्तु ते ॥ २२९ ॥

तौ स्तुत्वेति सनत्कुमारमरौ नत्वा च सत्यात्मतां तत्त्वा चास्य तथा यथागतमगच्छतां सुधर्मात्मभि ।

सोऽपि स्वं शमिपट्ट समाप्य शरदां लक्षैस्त्रिभिः समृत सर्वायुः समये विषद्य च सुरः कल्पे तृतीयेऽभवत् ॥ २३० ॥

॥ इति सनत्कुमारकथा ॥ ३० ॥

अथ भवभ्रमणोपजातलेदचिच्छेदनिबन्धन गजसुकुमालच्छायाशालमभिप्रयन्नाह,—

जसस जलणेण सीसं क्षाणेण य क्षत्ति कम्म नीसेसं । पज्जलिय समकालं गयसुकुमालं च तं नमिमो ॥३१॥

[यस्य ज्वलनेन शीर्षं ध्यानेन च श्रुति कर्म नि शेषम् । प्रज्वलितं समकाल गजसुकुमाल च त नमाम ॥]

संक्षेपार्थोऽस्या ध्यस्त एव, व्यासार्थस्तु कथानकादवसेयः, तच्चैतत्,—

पुरी द्वात्वतीत्यस्ति पश्चिमाग्मोधिरोधसि । हेमहर्म्या हरिहयो हरिदेतोर्व्येक्ष्यत याम् ॥१॥ दशारो दशमस्तत्र वसुदेवो वसूपमः । आसीत्
स्रत्प्रशिरोत्ल पिताम्बरस्य य ॥२॥ देवकी सेवकीमूतमूर्धुव स्वर्ध्वजना । तत्प्रियाऽजनि यश्कुन्ताबुवास गरुडच्वजः ॥३॥ सान्यदा यदुत्प्ल-

स्य नेत्रिनाथत्रिनेत्रितुः । नारवा पादौ समापान्ती याप्ययानमधिष्ठिता ॥४॥ निजसौधतले काञ्चित् पुत्रं पुत्रवतीं निजम् । शुम्भन्तीं लालयन्ती चो-
 ऽप्यपन्तीमलोरुत ॥५॥ युग्मम् ॥ ततोऽसौ चिन्तयामास बाष्पाविलविजोचना । धन्येयं या स्यं स्वीयमेवं लालयते सुतम् ॥६॥ धिक्पुनः पुण्य-
 विह्वला किल मां कोकिलामिव । यदपरयाग्यपालयन्त यदन्यैश्चिरजीविभिः ॥ ७ ॥ युग्मम् ॥ मत्वा मातुःप्रियायं श्रीकृष्णो नैगमेपिणम् ।
 देयमात्तपयामास तुष्टः सोऽप्येवमग्रवीत् ॥ ८ ॥ भावी तवानुजः किन्तु यौघने प्रव्रजिष्यति । तस्मिन् गते ततः कृष्णः प्रातर्मातुर्न्यवेदयत्
 ॥ ९ ॥ तदा च देयकीकुसौ देयः कोऽपि दिवश्च्युतः । अयतीर्णो गजस्वप्नसूचिताद्भुतवैभवः ॥ १० ॥ बभूव समये विष्वक्स्वरूपस्ततः
 सुतः । नाम्ना गजसुकुमालो देयस्या लाजितः स्यम् ॥ ११ ॥ उप्येमे द्दमापसुतामेव नाम्ना प्रभावतीम् । सोमां च सत्त्रियाजातां सोमश-
 मंदिजाद्रजाम् ॥ १२ ॥ उचोयनः समं ताभ्यां प्रियाभ्यामन्यदा गजः । श्रिनेमिव्याख्यया जातवैराग्यो द्रतमग्रहीत् ॥ १३ ॥ पृष्ट्वा प्रभुं स्मशाने
 स मत्तिमान् प्रतिमां व्यधात् । इष्टः भ्यशुरेकणात्र प्रहृष्टा सोमशर्मणा ॥ १४ ॥ सैव प्रव्रज्य मरुशुर्नी व्यडस्वयदिति कुधा । तन्मूर्ध्नि विदधे
 पार्श्वौ शृदाऽशृदुमना द्विजः ॥ १५ ॥ चिताङ्गारचित्तां चक्रे तामसौ तामसौजसा । गजस्तया ज्वलन्त्याऽऽसीदोपप्येव नगो निशि ॥ १६ ॥
 उत्तमाङ्गे ज्वलार्युर्धोर्गजो गजनिमीलिकाम् । चक्रे शरीरं मन्वानः सर्वथा पृषगात्मनः ॥ १७ ॥ वह्निर्यथा यथा तस्याऽज्वलद् मूर्ध्नि तथा तथा ।
 पातालपद्मत्रयेतः शमामृतमजीजनत् ॥ १८ ॥ अन्यत्र कारणं कार्यमन्यथास्य तदाऽभवत् । जज्वालास्य शिरस्यग्निः कर्माऽदहत् चेतसि
 ॥ १९ ॥ अन्यत्र कारणं पद्मत् कार्यं चित्रममूर्तुः । तमो विलीनमप्रेऽस्य पद्मान्वातेन्दुरुच्यौ ॥ २० ॥

उद्बुद्धानश्रीप्रणयस्सनिर्वासितरजा गजात्मा शैलेशीविधिमयधूम्रोपितवपुः ।
 कपाले दीप्रान्नौ नुत्रदिति विभिन्ने किल तदा मुदा प्रहृष्टारदविशवपुर्नजन्मभवतम् ॥ २१ ॥

॥ इति श्रीगजसुकुमालकथा ॥३॥

अथ दौर्गत्यद्वलनदृढसारदण्डणकुमारगुणरत्नभारसुदाहरकाह—

घोरंतरायरुम्माणुसएणं सोवि ढंढणकुमारो । उम्मूलइ उज्जुत्तो म्ब्वाइं चैव कम्माइं ॥ ३२ ॥

[घोरान्तरायकर्मार्णुशयेन सोऽपि ढण्डणकुमार । उन्मूलयत्युद्युक्त सर्वाण्येव कर्माणि ॥]

ध्याह्या । अपीति संभावनायाम् । यस्य यदुवंशनभोरत्नं नवमोऽर्धचक्रो पिता, द्वाविंशतितमश्च जिनेश्वरो गुरु, अतः सुप्रसिद्धो ढण्डणकुमार. 'उज्जुत्तो' उद्युक्तोऽद्वीकृताभियोगमङ्गीकः, 'सब्बाइ चैव' सर्वाण्येव कर्माणि ज्ञानावरणादीनि 'उम्मूलर' उन्मूलयति समूल-
काय कयति, गुम्फनकाले कविमन्सि वर्तमानत्वादस्येति वर्तमाना । केन हेतुना । 'घोरंतरायकर्ममाणुसएण' घारे भयंकरे अन्तरायकर्मणि योऽनुगयो दृढमत्सरः स तथा तैल; यदुक्तमस्माभिः,—

“यकापराधे वद्वोत्रं निर्मूलं कुरुते जयो । निहन्ति यत्समोजातं तमसाकं. खलीकृत. ॥”

इति संक्षेपाद्यो, व्यासार्थस्तु कथानकादवसेयः, तच्चैतत्,—

घारंरत्यस्ति नगरी गरीय. श्रीनिरेकतन्म । स्फारक्षारयिताग्मोधि निकया नाभिवद् युवः ॥१॥ तत्रार्धचक्रो नवम. कृष्णनामाऽभवद् नृपः । यत्रतायप्रदोयस्य कज्जलं मण्डलं दिव. ॥२॥ द्वात्रिंशच्च तस्यासन् शासितु. मिया । तारम् इदण्डणनाम राश्येकाऽनेकसद्गुणा ॥३॥ तत्कुसिगुक्ति कारत्नं तस्य प्रासविवर्जितः । पुत्रो बभूव ढण्डणकुमार इति विश्रुतः ॥४॥ उद्यौवन क्रमेणायं कृष्णिभिरिव द्विप. कन्याभिरवन्ती-
शानां हरिया परिणायितः ॥ ५ ॥ ध्रोनेमिरेकदा विश्व बोधयन् रैवताचले । समेत्य समत्रासार्थोदोन्द्रपरिधारित. ॥ ६ ॥ श्रुत्वेति द्वारकानाथः
सनाथः संमदश्रिया । सान्तःपुरपरिचारो धिषुं वन्वितुमायौ ॥ ७ ॥ यथाविधि नमस्स्य निधिषु नृपादिषु । स्वामी मुक्तिपुरीमार्गदर्शिनी

देवतां वृष्यान् ॥ ८ ॥ देवतान्ते गतौ पुर्यामापृच्छ च पितृवयम् । कुमानो दण्डणः स्वामिसविवे प्रथमप्रहीत् ॥ ९ ॥ तप्यमानस्तपस्तीव्रं
 तदमानः परीयन् । स्वयं सोऽप्येष्ट क्षिप्रान्ते स्वविवेभ्यः सिपराशयः ॥ १० ॥ अन्वदा कर्म तस्योच्चैरन्तरायक्रमुद्ययौ । हन्ताऽयं जामहन्ता-
 ऽमूर्देन गम्य परस्व च ॥ ११ ॥ गार्धयोऽयं जगन्नाथमपृच्छन् किं न दण्डणः । कुत्रापि लभते किञ्चिन्नगयांमृद्धिमाजयपि ॥ १२ ॥ अथावदद् विमु-
 ष्ठीमे भग्नपूराभित्ते पुरा । विषो मगधदेशेऽमूर्दयं नाम्ना परासरः ॥ १३ ॥ प्राप्ते राजनियुक्तोऽसौ प्राभ्यः क्षेत्राणि चाप्यन् । सीतामाकर्ष-
 यन्नेऽग्नौनेऽपि वृषवपृषक् ॥ १४ ॥ प्रमुक्षितानपि धान्तानपि वृष्यातुरानपि । वृषान् दासांश्च स क्रूरो न मुमोच कथंचन ॥ १५ ॥ इत्य-
 न्तर्यामिण्या कर्म घ्राग्या निरं मये । दण्डणो विष्णुपुत्रोऽमूर्त् पृथं क्रमोदितं च तत् ॥ १६ ॥ समाकर्ष्येति संविग्नः कृष्णसूनुः पुरः प्रभोः ।
 अग्न्यप्रहीदिं यद् नो भोदयेऽहं परलब्धिभिः ॥ १७ ॥ परलब्धं न तद् मुदके लभते न स्वयं कचिद् । फालक्षेपमसाविरथं चक्रे दुष्करकारकः
 ॥ १८ ॥ पातुदेशोऽप्यसाऽपृच्छद्नेमिनाथं तमास्थितम् । मुनीनामन्तरं स्वैर्याको नु दुष्करकाः ॥ १९ ॥ स्वाम्याह दुष्करकराः सर्वेऽमी दण्ड-
 ण्यन्ति । इत्थं योऽप्यगाकालं सोढा जामपरीयहम् ॥ २० ॥ नत्याय स्वामिं कृष्णः पुरीं दारवतीं विरान् । मुनिं दण्डणमालोन्याऽनम-
 दुरीर्यं मुञ्जतरत् ॥ २१ ॥ विष्णुनापि पद्मदेऽस्ताविति केनापि मोदकेः । दण्डणो गृहमायातः श्रेष्ठिना प्रत्यजाभ्यत ॥ २२ ॥ दण्डणोऽभ्येत्य
 सर्वमं गत्या देवं स्पृक्षिष्यत् । किं मेऽन्तरायकं कर्म क्षीणं भित्तं यद्वानवम् ? ॥ २३ ॥ जिनो जगद नो कर्म क्षीणं लब्धिश्च नैव ते । वन्द-
 मानं हर्ति वसु यस्यां स प्रत्यजाभयत् ॥ २४ ॥ रागादिरहितः सोऽय परलब्धिरस्ताविति । परिष्ठापयितुं भित्तं प्राग्भे स्यण्डिज्जावनौ ॥ २५ ॥
 भोषकानिष्टकादावचूणं सह चूणं दन् । तदश्वमयमातरिगात्रभगमिवातनोत् ॥ २६ ॥ कराम्यां भोदकानेप कणशः कणशो वहिः । कर्माणि
 पूर्णं गमास शुक्लाप्येनेन चान्तर ॥ २७ ॥ किमयदथ स प्राग क्लानं भोदकमद्भुतम् । एकोऽपि मण्डकः पञ्च पलानि किमु वा बहु ? ॥ २८ ॥

शुतं केवलमिदं सूरसार्थैः धीनेभिना समं विद्वत् । कालक्रमेण मोक्षं गतवान् ढण्डणकुमारोऽयम् ॥ २६ ॥

॥ इति ढण्डणकुमारकथा ॥ ३२ ॥

अथ स्थूलभद्रमुनिमुमत्चारभट्टो प्रकटीकुर्यन्नाह,—

उन्मदवेसा वेसा सा कोसा तस्स थूलभद्रस्स । किं कुणइ जस्स न मण मणंपि धीरत्तणं मुअइ ? ॥ ३३ ॥

[उद्भटवेसा वेरया मा कोशा तास्य स्थूलभद्रस्य । किं करोति यस्य मनो मनामपि धीरत्वं न मुञ्चति ? ॥]

व्याख्या—तस्य जगद्विदितमहिम्नः स्थूलभद्रस्य शकटालसुतमहामुनेः सा 'कोसा' कोशानाम्नी 'वेसा' वेरया 'उन्मदवेसा' उद्भटः स्मारः कोटीरहारकेयूरकरुणपूरतिलकताडङ्कचीरमञ्जीरमेखलाकनकटङ्कलावलययद्गुलीयकाद्यशेषो वेपो मण्डनं यस्याः सा तथा, 'किं कुणइ' किं करोति, न किमपीति भावः । यस्य किम् । 'जस्स मणं' यस्य मनश्चित्तं 'मणपि' मनामपि लेशमात्रमपि 'न धीरत्तणं मुअइ' न धीरत्वं न धैर्यं मुञ्चति । यत्,

“विषयगणः कापुरगं करोति वशवर्तिनं न सापुरपम् । वञ्जाति मशकमेव हि लूतातन्तुनं मत्तमम्” ॥ ३३ ॥

अथ तमेव भक्तिमत्तरत्नतया पुरस्थमिव परयन्तुपश्लोकयति,—

ज दुकरदुकारकारवत्ति भणिओ सि थूलभद्र ! तुमं । मयणभवायभंजण ! तं छज्जइ तुज्झ गुरुवयण ॥ ३४ ॥

[यद् दुष्कारदुष्कारक इति भणितोऽसि स्थूलभद्र ! त्वम् । मदनमदवादादभञ्जन ! तद् राजते तत् व्याख्या । हे स्थूलभद्र 'ज' यत् 'तुमं' एवं 'मणिओ सि' मणितोऽसि । किम् ।]

दुर्गायज्ञं' मन्त्रस्य मन्त्रस्य मन्त्रादः दुरासुन्दनेयपरविजयरूपा चारमटी मन्त्रमन्त्रादः तं भनक्ति विदुष्यतीति स तथा तस्य संबोधनं हे
 मन्त्रमन्त्रादमन्त्रानां 'तं' तद् 'गुरुरययं' गुरोः श्रीविजयसंमृतिगान्धो षवर्तं गुरुवचनं पूर्वोक्तम्, यद्वा, गुरु सिंहगुहद्विपादिकृपोपकण्ठकृ-
 त्तरिगतिः पत्तिः पुनरुत्तरात्कृतिस्वागतान्त्र्यादिकेकेण गरीयो षवर्तं गुरुवचनं 'गुरु' तय 'द्वज्ज्ज' राजते इति संक्षेपार्थः । व्यासार्थस्तु
 कथाकारयोगः । तच्चेतवः—

देवतोपमगिन्योत्प्रापटलैः पाटलीकृतम् । पाटलीपुत्रमित्यस्तिपुटं पुटमिवासरम् ॥ १ ॥ त्रिलण्डशासिता चण्डचैरिमुण्डविलण्डनः । गुणो-
 षिष्यज्जानन्तौ न्वंऽमूदिह मूपतिः ॥ २ ॥ प्रकटः सेचधिः धीणां धियां कुट्टिम संकटम् । शकटाल इति ख्यातस्तस्यामात्यवरोऽभवत् ॥ ३ ॥
 प्रणापजनिगता द्वौ तस्यार्केन्दू इय त्विया । स्थुलमद्रस्तयोर्ज्येष्ठः कनिष्ठः श्रीयकः पुनः ॥ ४ ॥ यत्ता यत्तदत्ता मूला मूतदत्ता तथैव च ।
 नेणा पेणा तथा रेणा प्राणाः पुत्र्योऽस्य मन्त्रिणः ॥ ५ ॥ उर्वशीवावतीर्णोर्ब्यौ पशीकृतजगन्मनाः । वेण्याऽऽसीत्तत्र कोशेति रतिकोशो मनो-
 भुयः ॥ ६ ॥ प्रत्यहं स्थूलमद्रोऽनुकूलभोगपरयथाः । वसति स्म तदावासे समा द्वादश तन्मनाः ॥ ७ ॥ श्रीयकस्त्वङ्गरत्नोऽमूद्भूक्षो नन्दस्य
 भूपतेः । जृम्भमाणोरुविग्रमस्तस्य स्वान्तमिवाङ्गवत् ॥ ८ ॥ अमूथ तत्र कविताशिविर्वरुचिर्द्विजः । नन्दमानन्दयत्काल्येनैरयमर्हनिशम् ॥ ९ ॥
 मन्त्री त्येकादिसंस्थाभिः स्यपुत्रीभिस्तमन्यदा । परामूय प्रभोस्तुष्टिदानापात्रमसूत्रयत् ॥ १० ॥ ततो वररुचिश्चक्रे गङ्गान्तर्न्यत्रमत्र च । वल्ले
 बहूना न्यथाद् यथौ वीनारज्यतमष्टयुक् ॥ ११ ॥ प्रणे गङ्गामयं स्तुत्या यन्त्रमाकमदंद्दिणा । दीनारास्ते च तस्यास्मादुत्पत्य न्यपतन् करे ॥ १२ ॥
 पयं स विदधेऽकस्मावृ विश्मापितजनोऽन्यद्वम् । राजा तच्च समाकर्ण्य कथयामास मन्त्रिणे ॥ १३ ॥ इदं यद्यस्ति सत्यं तत् प्रातर्धीक्षामहे
 स्वयम् । श्लुको मन्त्रिणा राजा तयेति प्रत्यपद्यत ॥ १४ ॥ दत्त्वा शिवां वरः सायं प्रेषितस्वत्र मन्त्रिणा । शूरस्तम्बनिडीनोऽस्थात् पत्नी-

पाणुग्लशितः ॥ १७ ॥ तदा घरुचिर्वात्वा मन्दं मन्दाकिनीजले । दीनारप्राचरश्यातग्रन्थि न्यस्य ययौ गृहे ॥ १६ ॥ दीनारग्रन्थिमादाय तज्जी-
 रितमिषेर तु । चरः समर्पयामास गरया तां लघु मन्थियो ॥ १७ ॥ स्वयं गुप्तात्तदीनारस्ततोऽमात्यो निशात्यये । ययौ राज्ञा समं गङ्गामागाद्
 पररुचिब्र मः ॥ १८ ॥ द्रष्टुकामं नृपं दृष्ट्वात्कृष्टमानां विरुष्टवाक् । गङ्गामद्वौकत स्तोतुं मूढो वररुचिस्ततः ॥ १९ ॥ स्तोत्रान्तेऽचालयद् यन्त्र-
 मंढिगात्सौ परन्तु न । दीनारग्रन्थियत्पत्य पपात करकोदरे ॥ २० ॥ तत्ततोऽन्वेपयन्नेप मन्त्रिणाऽभापि किं न ते । दत्ते न्यस्तमपि द्रव्यं गङ्गा
 यन्मुहुरीसमे ॥ २१ ॥ उपलक्ष्य गृहाण्येदं निजद्रव्यमिति द्रुयन् । तस्मै दीनाय दीनारग्रन्थिमर्पयति स्म सः ॥ २२ ॥ निशि विन्यस्य विप्रोऽयं
 मिप्रतारयितुं प्रजाः । द्रव्यं प्रातरसौ गृह्णातीति च प्राह भूपतिम् ॥ २३ ॥ द्वन्द्वदं साधु विज्ञातमिति मन्त्रिणमालपन् । आययौ विस्मयस्मेरः
 स्वयेन धाधुधाप्रयः ॥ २४ ॥ अमर्षणो घरुचिः प्रतिकारय मन्त्रिणः । पृच्छन् गृहकयामित्यमहासीचेष्टिकामुखात् ॥ २५ ॥ श्रीश्रीयकवि-
 षोऽप्य नृपामन्त्रणतपरः । मन्त्री मणुणयन्नस्ति गत्वादि प्राभृताय च ॥ २६ ॥ क्लृप्तस्तच्छूलं प्राप्य वरं वररुचिस्ततः । चणुकादि प्रदा-
 येति दिग्भरुणायणपटयत् ॥ २७ ॥ न येति राजा यदसौ शकृत्वालः करिष्यति । नन्दं व्यापाद्य राज्येऽस्य श्रीयकं स्थापयिष्यति ॥ २८ ॥ एवं
 दिने दिने डिग्भान् पठतः प्रतिचत्वरम् । जनयुत्या ततोऽश्रौपीदिति चाचिन्तयद् नृपः ॥ २९ ॥ बालका यच्च भापन्ते भापन्ते यच्च योषितः । औत्पा-
 तिकी च या भाया मृया भगति सा न हि ॥ ३० ॥ तत्प्रत्ययाय राज्ञाय प्रेषिनां मन्त्रिवेभ्यमनि । पुरुषः सर्वमागत्य यथाहृष्टं व्यजिज्ञपत् ॥
 ३१ ॥ नमतो मन्त्रियोऽप्याभूद् भूयः कोपात्परादसुखः । तद्भायवेदी वेदसैत्याऽमात्यः श्रीयकमब्रवीत् ॥ ३२ ॥ राज्ञेऽस्मि कथितः कंन्याप्य-
 मन्तोऽहं द्वियन्त्रिय । अस्तावरुस्मादस्माकमुच्यौ तदुल्लस्यः ॥ ३३ ॥ रक्षंस्तं नमतो राज्ञे शिरश्चिद्या ममासिना । अमकः स्वामिनो घष्यः

१ क. ल. यन्पुः श्रीयकौद्वेदे मोस्यते मन्त्रिवेभ्यमनि । तद्दौकनाय शुक्लादि सज्ज्यमानग्निहास्ति च ॥२६॥

निगमिन्नि पदेराः ॥ ३४ ॥ नरराणि यियासौ मयेयं याते पगमुनाम् । २३ मरुजगृहस्तम्भो नन्दिष्यसि चिरं ततः ॥ ३५ ॥ धीयः ॥ ३५ ॥
 इन्द्रधेपमद् गद्रया गिरा । ततः ! घोरमिदं फमं कुर्मति श्यपचोऽपि किम् ? ॥ ३६ ॥ अमाहयोऽथाप्रवीदेवसेयं कुञ्जं विचारणाम् । मनोर-
 दन् पुरत्यगि नेरिर्नामय केपारम् ॥ ३७ ॥ पिश्रुत्यापि ते नात्तयिदं मां हिसतस्तदा । पियेयं वोधितोऽसौ तत् प्रतिपेदे चकार च ॥ ३८ ॥
 हिमराटि लदंयुतः इनामुजा धीयकोऽपदत् । अमको यत्प्रभोस्तेन पितापि निहलो मया ॥ ३९ ॥ कृतौर्ध्वदेहिकं नन्दस्ततः श्रीयकम-
 प्रीम् । गप्यगारासद्विता मुद्रयं श्रुतामिति ॥ ४० ॥ व्यजिद्वपदिति इमापं धीयभोऽस्ति ममाप्रजः । स्थूलभद्रः समः पित्रोपपंश भोग-
 लान्तः ॥ ४१ ॥ आह्वय रानमद्रस्वमर्थं मूमुजोदित । पर्यालोच्यामुमादेश करिष्यामीत्यभापत ॥ ४२ ॥ अघंशालोचयेयुक्त स्थू-
 भद्रोऽग्य मूमुजा । अशोक्यनिरा गत्या विममरोति चेतसा ॥ ४३ ॥ अयनं शयनं स्नातमन्यश्च सुखहेतुकम् । कालेऽपि नानुमूयंत दुग्-
 तेरिय मेयकेः ॥ ४४ ॥ लपया निजापमत्यर्थं राजार्थं कुर्वतामपि । उपद्रवन्ति पिशुना उद्बद्धानामिव द्विकाः ॥ ४५ ॥ यथा म्यदेहसर्वस्व-
 व्यदेनापि प्रफयते । राजार्थं तद्राजार्थं यत्यते किं न धीमता ? ॥ ४६ ॥ विमृश्येयं व्यधाकंशोत्पादनं पञ्चमुष्टिभिः । दत्तं देवतया श्रेयमुनि-
 वेयमयादे ॥ ४७ ॥ ततश्च त महासत्सो गत्यापनुगति शुभम् । आलोचितमिदं धर्मलाभः स्तादिति निययौ ॥ ४८ ॥ हिमेष कपटं कृत्वा
 पायाद् वेदयगुहं पुनः । इत्यप्रत्ययतः इमापः सौधाप्रस्थस्तमैस्त ॥ ४९ ॥ प्रदेशे शयदुर्गन्धेऽव्यकृणितविकृणिकम् । यान्तं अद्भुत यतीन्द्र तं
 नरद्रोऽधुर्गंयिदुष्टः ॥ ५० ॥ भगवान् यीतपगोऽसावस्मिन् धिये कुचिन्तितम् । इत्यात्मानं निनिन्दोच्चेनन्दस्तमभिनन्दयन् ॥ ५१ ॥ स्थूलभ-
 द्रोऽपि गत्या धीसंभृतिविजयान्तिके ॥ वीरतां सामायिकोच्चारपूर्विकां प्रत्यपद्यत ॥ ५२ ॥ उपरुच्य नृपेणापि कृतः श्रंकरणाधिपः । चकारश्री-
 यको राग्यचिन्तामयदितः सदा ॥ ५३ ॥ कौशाया नित्यभायासे विनीतः श्रीयको ययौ । स्थूलभद्रवियोगार्तां सापि त वीच्य चाऽरुदत् ॥ ५४ ॥

तेनैविसौ वररुचिः पापो नस्तातघातकः । स्थूलभद्रद्वियोगं ते विदधे दावदारणम् ॥४५॥ त्वद्यस्यामुपकोशायामासक्तो यावदस्त्वयम् ।
 तावत्प्रतिश्रियां काञ्चिद् विचिन्तय मनस्विनि ! ॥ ४६ ॥ तदादिशोपकोशां यत् प्रतार्य कथमप्यसौ । विधीयतां वररुचिर्मद्यपानरुचिस्त्वया
 ॥ ४७ ॥ प्रेयोवियोगजाद् दुःखाहासिण्यणैवेवस्य च । तत्प्रतिज्ञाय सा सद्यस्तत्तथा सर्वमातनोत् ॥ ४८ ॥ अथ कोशासुखान्मत्या श्रीय-
 कस्तं सुपरत्तम् । जेभे जनकवैरस्य विदित प्रतियातनम् ॥ ४९ ॥ शकटालमहामात्यात्यात्प्रभृति सोऽप्यमृत । भद्रो वररुचिर्भूपसेवाधमर-
 तत्परः ॥ ६० ॥ अन्यदा नन्दभूपालः शकटालस्य संस्मरन् । सदसि श्रीयकामात्यमिन्युवाच सगद्गदम् ॥ ६१ ॥ भक्तिमान् शक्तिमान्मन्त्री
 शकटालो ममामनन् । द्वियस्पतेरिय प्राज्यप्रज्ञोपेतो बृहस्पतिः ॥ ६२ ॥ एवमेव विपन्नोऽसौ देवादय करोमि किम् ? । मन्ये शून्यमिवास्यान-
 मां तेन जिनात्मनः ॥ ६३ ॥ उवाच श्रीयकोऽप्येवमिह किं देव ! कुर्महे ? । इदं वररुचिः सर्व पापं व्यधित मद्यप ॥ ६४ ॥ सत्यमेव सुरां
 भद्रः पितृतीति नृपोदिते । श्वोऽमुं दर्शयितास्मीति श्रीयकः प्रत्यवोचत ॥ ६५ ॥ प्रातः सोऽथ सदस्यानां पद्ममैकैकमार्पयत् । तस्मै भद्राय
 मदनरुजाभोभासितं पुनः ॥ ६६ ॥ भद्रः सोप्यनयद् घ्रातु घ्राणमि पङ्कजं निजम् । चन्द्रहाससुरां रात्रिपीतां सद्यो ववाम च ॥ ६७ ॥
 सर्वपदुरयमाणोऽथ निर्ययौ सदसो द्विजः । विप्रस्यश्च सुरापानप्रायश्चित्तमयाचत ॥ ६८ ॥ तापिनन्नपुणः पानमेतस्मै ते न्यवेदयन् । तदाचर्य
 विपेदेऽसायमोघास्त्रं हि धीः सताम् ॥ ६९ ॥

स्थूलभद्रोऽपि संभूतिविजयाचार्यसन्निधौ । अपालयद् घृतं पादद्व्या विष्वागमाम्बुधेः ॥ ७० ॥ प्रावृष्यथ गुरुं नत्वाऽभ्यगृह्णन् यतयः
 वनात् । मिहृदगिर्यसर्पोक रूपेऽनशनां स्थितिम् ॥ ७१ ॥ योग्यान् मरुता गुरुः साधून् यावत्तान्वमन्यत । स्थूलभद्रः पुरोभूय नत्विथ तावद्-
 त्रयोन् ॥ ७२ ॥ कोशाभिधाया घेदयाया गृहे या विप्रशालिका । तत्राष्टतपः भंविशेयः पद्मरसाशनः ॥ ७३ ॥ स्थास्यामि चतुरो मासानिति

मेऽभिप्रहः प्रसा ! । शाल्योपयोगाद् योग्यं तं गुरुस्तान्त्वमन्यत ॥७४॥ साधयोऽथ ययुः सर्वं स्वं स्वं स्थानं प्रतिश्रुतम् । स्थूलभद्रोऽपि च
 प्राप कोशावेद्यानिर्गतम् ॥ ७५ ॥ तमग्युदस्थाकोशापि विकोशाङ्गमुखी ततः । ऊचे च स्यागतं स्वामिन् ! किङ्करी किं करोमि ते ?
 ॥ ७६ ॥ चतुर्मांसीवसत्ये मे चित्रशालेयमर्प्यताम् । इत्याह स्थूलभद्रस्तां सा तूचे गृह्यतामिति ॥ ७७ ॥ तया प्रगुणिते सद्यो वासवेभ्यमग्यु-
 यास सः । मुनिरूप इयंवाग्निस्तत्र कामरसारण्ये ॥ ७८ ॥ अथ सा पद्मसाहारभोजनस्यापि नाशकत् । मनः क्षोभयितुं तस्य विश्वचेतोह-
 रापि हि ॥ ७९ ॥ मुनेस्तस्येन्द्रियजयप्रकर्षेण चमत्कृता । प्रपेदे श्रावकत्वं सा गृहीत्वैवमभिप्रहम् ॥ ८० ॥ तुष्टः कदापि कस्मैचिद्ददाति यदि
 मां नृपः । विना पुर्मांसमेकं तमन्यत्र नियमो मम ॥ ८१ ॥ निर्व्यूढाभिप्रहंखींस्तान् प्राण्योऽतिक्रमाद् यतीन् । स्यागतं दुष्करकरा इत्यूचे
 गुरुतगतान् ॥ ८२ ॥ अथायान्तं स्थूलभद्रमुत्थाय गुरुत्प्रवीत् । दुष्करदुष्करकर ! स्यागतं ते महासुने ! ॥ ८३ ॥ सासूयाः साधवस्तेऽथा-
 चिन्तयप्रित्यहो ! गुरोः । इदमामन्त्रणं मन्त्रिपुत्रतोदितुकं खलु ॥ ८४ ॥ यद्यसौ तत्तथा वृत्त्या कृतदुष्करदुष्करः । इदं यथान्तरे तर्हि प्रतिशा-
 स्यामहे वयम् ॥ ८५ ॥ क्रमादथाप्रमासान्ते प्रणिपत्य पुरो गुरोः । साधुः सिंहगुहावासी चक्रोरेति प्रतिश्रवम् ॥ ८६ ॥ कोशावेद्ययागृहे नित्यं
 पद्मसाहारभोजनः । भगवन् ! समवस्थान्ये चतुर्मांसीमिमामहम् ॥ ८७ ॥ स्थूलभद्रस्य मात्सर्थादेतदङ्गीकरोत्ययम् । विचार्यैत्युपयोगेन
 क्षारजा च गुरुत्प्रवीत् ॥ ८८ ॥ वास ! माभिप्रहं कार्यरतिदुष्करदुष्करम् । क्षमः कर्तुमसुं स्थूलभद्र एवाद्रिनिश्चलः ॥ ८९ ॥ न हि मे दुष्करोऽप्येप
 कथं दुष्करदुष्करः । तदवश्यं करिष्यामीत्युक्त्वा कोशामगाद् मुनिः ॥ ९० ॥ स्पर्धया स्थूलभद्रस्यायाति मन्ये तपस्वयसौ । भवे पतन् रत्न-
 शीय इत्युत्थाय ननाम सा ॥ ९१ ॥ वसत्यं याचितां चित्रशालां तस्य समर्थ्य सा । वक्त्रे भुक्तयोर्ध्वमागत्य क्षणं सत्यपरीक्षणम् ॥ ९२ ॥
 चुक्षोभ स मुनिः प्रेक्ष्य तत्क्षणं तां मृगेक्षणम् । स्मरत्संयुक्षणं तादृग् भोज्यं हि स्त्री च तादृशी ॥ ९३ ॥ स्मरत्यां याचमानं तं कोशाह

भगवन् । ययम् । येभ्याधनस्य वदयाः स्मो मन्मथस्यापि नान्यथा ॥ १४ ॥ स मुनिः प्राह लोकाक्षि ! प्रसीद मयि सीदति । अस्मिन् इव्यं किमस्मासु
 तैलं च चण्डकेष्वित ॥ १५ ॥ नेपालमूर्खोऽपूर्वसाधने रत्नकम्बलम् । दत्ते तमानयेयूचे सापि खेदयितुं मुनिम् ॥ १६ ॥ तनाकालेऽपि गत्वा
 मृपालाकम्बलमाप्य च । स मुनिर्वले तत्र यत्नन्यासंश्च तस्करा ॥ १७ ॥ आयाति लक्षमित्याह्वयत्तयां सिद्धाब्जन. शुकः । तेरप्युपेक्षिते
 भित्तौ याति यातीति चावदत् ॥ १८ ॥ मुनिं चौरपतिः प्राह सत्यं वद किमस्ति ते ? । तेन वंशान्तरस्त्रीति ख्याते सोऽमुञ्जयताऽमुना ॥ १९ ॥
 समागत्य च कोशायै स ददौ रत्नकम्बलम् । साऽक्षिपत् सालपङ्कं तं सोऽब्रवीत् किमिदं शुभे ! ॥ २० ॥ सोचे शोचासि मूढेदं न स्व नररूपा-
 तिनम् । सोऽवदद् बोधितः साधु साध्वहं रत्नितो भवात् ॥ २०१ ॥ शुद्धै गुहं प्रयास्यामि धर्मलामोऽस्तु तेऽनघे ! । साह क्षमेथा वंशाय
 मया यदासि खेदित ॥ २०२ ॥ इच्छामीति भणित्वा स गुर्वन्तिकमुपेत्य च । गृहीत्वालोचनां तीव्रमाचचार पुनस्तपः ॥ २०३ ॥ राजाऽप्यत
 कोशापि तुष्टेन रथिनेऽन्यदा । नृपायचेति सा रागं धिनापि तमुपाचरत् ॥ २०४ ॥ स्थूलभद्रगुप्तस्तोत्रपरायै शयितो रथी । वाणाल्यनीत-
 माकन्दलुग्ग्याऽस्यै स्मरौचयत् ॥ २०५ ॥ सापि सर्पपराभ्युत्सुचीन्यस्तसुमोपरि । नरिन्ति स्म नो सुख्या विद्धा राशिश्च न क्षतः ॥ २०६ ॥
 स ततः प्राह तुष्टोऽस्मि दुष्करेणामुना तव । सोवाच विस्मयेया मा किमभ्यासस्य दुष्करम् ? ॥ २०७ ॥ माकन्दलुग्गीद्वेदभ्ते नृत्य मे नः
 दुष्करम् । अशिक्षितं स्थूलभद्रथके यत्तत् तु दुष्करम् ॥ २०८ ॥ द्वादशाब्दानि शुमुजे यत्र भोगात् मया सह । तत्रैव चित्रगालायां तरथौ
 सोऽखण्डितमतः ॥ २०९ ॥ स्थूलभद्रं नितान्येषां मनो मथ्नाति मन्मथः । न सुरा नासुराः केचिदत्र भग्ना महारथ ! ॥ २१० ॥

श्रीनेमितोऽपि शकटालसुतं विचार्य मन्येत को न शुबने भट्टमेकमेव ।

देवोऽद्रिदुर्गमधिरुह्य जिगाय मोहं यन्मोहनालयमयं त्वधिगम्य धीरः ? ॥ १११ ॥

जगदेकमुनेस्वस्य संसर्गं प्रमाप्यहो । नृपादिपुंजिनाऽन्यस्य पुंसोऽस्ति नियमः खलु ॥१२॥ थुर्येति सोऽप्यद्वं भद्रं स्थूलभद्राय
 साधये । वास्यानि तस्य पत्न्यां भग्यैय निवेदितम् ॥१३॥ भद्रमस्तु च ते भद्रे ! पालय स्वमभिप्रहम् । उक्तयैय सुगुरो पाश्वे स
 गत्या प्रानादरे ॥१५॥ द्वादशान्दीपयुक्तासंस्कृते गलितं श्रुतम् । संमूयाऽमीमितरस्य पाटलीपुत्रपत्तने ॥१६॥ संघेन प्रदितौ गत्या
 भेगात् यतिनामुमी । षष्टिपादभृतं भद्रबाहुमाहयतामथ ॥१६॥ सोऽप्युगन् महाप्राणायामसिद्धौ समेष्यते । तद्ववस्ती मुनी संघस्यागत्या-
 न्नेतानामथ ॥१७॥ संघेन श्रद्धिगम्यौ शिष्ययित्येत्ययो मुनी । संघाशालोपिनो वृण्डः कः स्यादिति स वाच्यताम् ॥१८॥ संघाद् बहिः स
 क्तंस्य इति पक्तिः पदा तु सः । तर्हि तद्व्यङ्गयोऽसीत्याचार्यो वाच्य एव सः ॥१९॥ ताभ्यां तथैवोक्तो भद्रबाहुः स्यावदत् । भेन
 कर्तुं भगपान् सघः क्तिनु करान्तरः ॥२०॥ मयि प्रसादं कुर्याणः श्रीसंघः प्रहिणोत्विव । शिष्यान् भेधाविनस्तेभ्यो दास्यामि खलु
 पाचनाः ॥२१॥ ताभ्यामेत्य तथाऽऽख्यते श्रीसंघोऽपि प्रमोदभाष् । प्राहिणोत् स्थूलभद्राविमुनिपञ्चशतीमथ ॥२२॥ सूरिस्तान् वाचयामास
 तोऽप्यागन्त्यात् धुतागुधेः । उन्नयेयुर्निजं स्थानं स्थूलभद्रस्वनास्थित ॥२३॥ उन्नय्यते किमियुक्तः सूरिणा सोऽन्मीदिदम् । नोऽन्नये
 भगयन् ! क्तिनु मनाख्या एव पाचनाः ॥२४॥ सूरिरूचे मम ध्यानं पूर्णंप्रायमिदं ततः । तदन्ते वाचनास्तुभ्यं प्रदास्यामि त्वदिच्छया ॥२५॥
 पूर्णं ध्याने ततः सूरिर्भूदिशस्तमपाठयत् । द्वित्रस्त्वानि पूर्वाणि दश यावत्पपाठ सः ॥२६॥ सूरयः पाटलीपुत्रमथाजगुः सहामुना ।
 तस्वध्यापने प्रापुधात्र वन्दार्यो जनाः ॥२७॥ प्रतित्यः स्थूलभद्रस्य मगिन्यो वन्दनागताः । गुरु प्रणम्य पप्रच्छुः स्थूलभद्र ! कः तु
 प्रभो ! ॥२८॥ इह यत्नालोऽस्तीति गुरुक्ते ता उपेयुकीः । दृष्ट्वा चित्रयितुं स्थूलभद्रः शार्दूलतमभात् ॥२९॥ वीक्ष्य सिंहं तु भीतास्ताः
 एरित्मेत्य व्यजिस्रवन् । ज्येष्ठार्यं जगसे सिद्धस्तत्र सोऽद्यापि चिद्यते ॥३०॥ शाल्वोपयोगादाचार्योऽप्याह सिंहो न सोऽस्ति तु । अथोपेताश्च

ताः स्थूलभद्रं धीक्ष्य वयन्दिरे ॥१३१॥ यक्षोचे श्रीयको दीक्षां मया सह समाददे । छुधालुः कारितश्चायं तपः पर्युपगणादिने ॥१३२॥ पौरुष्या
 सार्धपौरुष्याऽपार्धेनाननं क्रमात् । शालवत्कवलेर्मौञ्चं कारितोऽसौ मया मुनिः ॥१३३॥ निशीथे स ततो धर्मध्यानामृतत्वा दिवं गतः ।
 मया च याचितः संघः प्रायश्चित्तं तदेनसः ॥१३४॥ अदुष्टभावात्सं शुद्धेत्युक्ताऽनेन तथाप्यहम् । तास्यन्ती प्रापिता देवंतया सीमन्धरं जिनम्
 ॥१३५॥ भरतादागताऽर्षेयं निदेशित्वववज्जिनः । कृपया मन्त्रिमित्तं च व्याचक्रं चूलिकाद्वयम् ॥१३६॥ ततोऽहं द्विस्रसं देहा देव्यात्र प्रापिता
 पुनः । धीसंयस्यापित्तघती चूलिकाद्वितयं च तत् ॥१३७॥ उक्तेति स्थूलभद्राय ययुस्ताः सोऽप्यगाद् गुरुम् । न ददौ वाचनां तस्यायोग्यो-
 ऽसीति शुषङ्गौ ॥१३८॥ दीक्षादिनात्मभृत्येयोऽप्यपराधानचित्तयत् । ऊचे च न स्मराम्यागो गुर्वादिष्टोऽस्मरच्च तत् ॥१३९॥ न करिष्यामि
 म्योऽद इत्युदित्वा नमन्नयम् । गुरुण्योचेऽथ ते दास्ये न पुरो वाचनानमहम् ॥१४०॥ स्थूलभद्रार्थितेनाथ संघेन मणितो गुरुः । जगौ
 पया विचक्रेऽनेनान्योऽपि विकारिष्यति ॥१४१॥ स संघेनाग्रहादुक्तो धिवेदेत्युपयोगतः । न मत्तः शेषपूर्वाणामुच्छेदो भाव्यतोऽस्तु तत्
 ॥१४२॥ अन्यस्मै श्रेयपूर्णाणि प्रदेयानि त्वया न हि । इत्यभिप्राह्य भगवान् स्थूलभद्रमवाचयत् ॥१४३॥ सर्वपूर्वधरमथ स्थूलभद्रमहासुनिम् ।
 तमाचार्यपदे धीमान् भद्रयादुरतिष्ठपत् ॥१४४॥ गते वर्षशते धीरमोक्षात्सप्ततिनाधिकं । भद्रयादुरथ स्वामी यौ स्वर्गं समाधिना ॥१४५॥
 आचार्यः स्थूलभद्रस्तु थावस्त्वामन्यदा ययौ । उद्यानेऽस्याच्च तं नन्दुमागमच्च पुरीजनः ॥१४६॥ गत्वा पुरो निविष्टेषु मन्त्रेषु भगवानपि ।
 चिरं चकार संसारयासिनीं धर्मदेशनाम् ॥१४७॥ देशान्ते स्वसुहृदं थावस्तीवासिनं विभुः । धनदेवमनायातं विश्वायैवमचिन्तयत् ॥१४८॥
 स नः प्रियः सुहृन्नूनमिदं नास्ति कुतोऽन्यथा । पुलोकः सकलोऽप्यागात्र पुनः ब्रह्मलोऽपि सः ॥१४९॥ गतो देशान्तरं वा स्याद् रोगी वा
 स्यादिति श्ययम् । गच्छामस्तद्गृहमपि सोऽनुप्राप्तो धियेषतः ॥१५०॥ इति निश्चित्य भगवान् संघलोकसमन्वितः । बन्दिभिः स्तुत्यमानः

स्त्रीगीयमानतपोगुणः ॥१५१॥ नगरीमस्यचेत्यानि धन्द्मानः पदे पदे । जगाम पूर्वसुहृदो धनदेवस्य धामनि ॥१५२॥ युग्मम् ॥ विशंस्तत्र
 धनेश्वर्यां धनदेवगृहस्थया । अभ्युत्थाय वयन्देसायासितश्च महासने ॥१५३॥ भगवानप्ययो धर्मवार्ताभिरुगृह्यताम् । पप्रच्छ धर्मशीले ! किं
 धनदेशो न दृश्यते ॥१५४॥ धनेश्वर्यप्यदोऽयादीत् भगवन् ! श्रावको धनम् । व्ययते स्म, निधिं पश्चादपश्यद् न च पेटुकम् ॥१५५॥ ततोऽयं-
 हीनस्त्वणवह्युग्मन्योऽत्र पत्तने । ययौ देशान्तरमसौ द्रविणाजन्तहेतवे ॥१५६॥ क्षात्वापयोगाद्धर्मोपदेशव्याजादय प्रभुः । अध.स्थितनिधि-
 स्तम्भं दर्शयन् हस्तसंज्ञया ॥१५७॥ ज्याद्वार्यादयि ! संसारस्वरूपं पश्य कीदृशम् । गृहमीदृग्भवद्गुर्वाण्ड्यं तस्य तादृशम् ॥१५८॥ युग्मम् ॥
 भगवानेवमारुषाय धनेश्वर्यं मुहुर्मुहुः । ययौ विहर्तुमन्यत्र जिनधर्मं प्रभावयन् ॥१५९॥ यथागतागतस्याख्यद् धनदेवस्य तदिप्रया । धर्म्या
 स्तम्भं समुद्दिश्य स्थूलभद्रकर्यां तथा ॥१६०॥ व्यसृशद्नदेवोऽपि स्तम्भमुद्दिश्य देशनाम् । वंके यद्भगवान् नूनिमिह भाव्यो निधिस्ततः
 ॥१६१॥ दुदृश्वेति तत्तस्याचेन स्तम्भमूलमखन्त्यत । निधिश्चाविरमूत्तत्र कन्द पुण्यतरोरिव ॥१६२॥ धनदेवोऽभवत्सेन धनेनातिधनेश्वरः ।
 स्थूलभद्रमसावोऽयमिति च व्यस्मरद् न हि ॥१६३॥ धनदेवोऽन्यदा गत्वा पाटलीपुत्रपत्तनम् । स्थूलभद्रमयन्दिष्ट तमुचे च कृताञ्जलिः
 ॥१६४॥ त्वत्प्रसादेन द्वादिचसमुद्रं तीर्णवानहम् । त्व गुरुशब्दं च मे स्वामी तदाविश करोमि किम् ? ॥१६५॥ भूयास्त्वमाहृत इति स्पृज-
 भद्रस्य भावितम् । धनदेवोऽभिशुष्याथ स्वस्थानमगमत्पुनः ॥१६६॥ स्थूलभद्रोऽथ शिष्यो द्वौ महागिरिस्तुहस्तिनौ । यत्तार्यापालितावेता-
 यितार्योपपदौ व्यथात् ॥१६७॥ तौ स्थूलभद्रहेमाद्रिसूर्याचन्द्रमसाविव । साङ्गानि दश पूर्वाणि महाप्रबलवधीयतुः ॥१६८॥ विश्वदर्शितया नेत्रे
 षुश्रुततया श्रुतौ । जनोच्चारतया हस्तौ तौ श्रुतस्य विरेजतुः ॥१६९॥

तपोनिधी तौ तमधीतविधौ शान्तौ च दान्तौ गुरुलधिधमन्तौ ।

कामाद्याचार्यपदे निवेश्य श्रीस्थूलभद्राखिदिवं जगाम ॥१७०॥

॥ इति श्रीस्थूलभद्रकथा समाप्ता ॥३५॥

अथ दृढप्रहारिमुनिपरिदृढतामभिधौति—

छम्मासनिराहरो तवसोसिययोरकम्पणभारो । सिद्धिसुहं संपत्तो दृढप्रहारी महासत्तो ॥३५॥

[पणमासनिराहारस्तपःशोपितघोरकर्मप्राग्भारः । सिद्धिसुहं संपाप्तो दृढप्रहारी महासत्त्वः ॥]

अस्याः पदार्थः स्पष्टः, व्यासार्थस्तु कथानकादवसेयः । तथैतत्—

पुरा मुसोमनि प्राप्ते भूतशमांभवद् द्विजः । तस्यासीत्कपिला विद्युदिव वारिमुचः प्रिया ॥१॥ द्वायार्कयोरिव शनिस्तयोरजनि
नन्दनः । पिन्नजः ष पिन्कीडाकम्पिताखिलबालकः ॥२॥ तद् दुष्कर्मोपतसाभ्यां पितृभ्यामयमन्यदा । गृहाद् निर्वासितञ्चौरपल्लीभेकां
समासदत् ॥३॥ नृनंसचरितैस्तेस्तेपात्मनस्तुल्य इत्यसौ । चौरसेनाधिपतिना पुत्रत्वेनाऽन्यमन्यत ॥ ४ ॥ चौरपल्लीपतौ तस्मिन् यातेऽथ
यन्धामनि । तत्पुत्र इति चौरैस्तत्पदेऽसौ विनिवेशितः ॥५॥ निर्लिशाघातेरुद्वण्डेर्गण्डेशीलानपि क्षिपन् । अस्सौ दृढप्रहारीति नाम्ना
निज्ञापदे जनेः ॥६॥ अग्यदा विष्यत्युपद्रुकः स लुण्ठ्याकचमृदुतः । प्राप्तं कुरास्थलं लुण्ठालम्पदो लुण्ठितुं ययौ ॥७॥ ब्राह्मणो देवशर्मति
तत्रासीत् तस्य मन्दिरे । धेनोर्नग्नस्मृताया राद्धं दुग्धेन पायसम् ॥८॥ भाजनेषु शिशूनां तद् मेहिनी पर्यवेपयत् । यावत्तावदमी चौरास्तत्रैव
समुपायतुः ॥९॥ युग्मम् ॥ चरुशुद्धिम्भरूपाणां भुङ्क्तां भाजनानि ते । तत्पायसं चलादुश्च दुश्चरिना द्विका इव ॥१०॥ दृष्ट्वेति डिम्भकृपाणि

विलपन्ति निशम्य च । देवशर्मा मुधा घोरः परिघेण जघान तान् ॥ ११ ॥ शश्यानीय खले तेन कुड्यमानान् विलोक्य तान् । अस्पृश्यश्च
 स्थितिकुर्वन् प्राप चौरचमूपतिः ॥ १२ ॥ तत्रागार्यासिद्धेन द्विजमुण्डमखण्डयत् । तदखण्डविभ्रान्ता त्रोटयामास दाम गौः ॥ १३ ॥
 श्रुत्वाप्रेरुहिलन्तो सा दस्यून् पूकारभीषणा । उल्लाल खुरोदग्रा पताकीकृत्य बालधिम् ॥ १४ ॥ तामत्येवोऽहुं विभ्वदुर्जनीभाव-
 दुर्मेद । द्विधा एत्वाऽसिघातेन पातयामास पातकी ॥ १५ ॥ आ पाप ! निष्कप ! वृत् किमेतदिति चाग्निनी । बेलामासवती तेनाग्या-
 यान्ती प्रदक्षी हता ॥ १६ ॥ ततो जरायुमयस्थ तस्या गर्भे द्विधा कृतम् । विश्फुरन्तमुद्वेष्टिष्ट स पापिष्ठशिरामणि ॥ १७ ॥ दृष्ट्वेति
 बिलहस्यास्य निखिन्सो न्यपतस्करात् । तन्मूलेव मन स्थानेऽप्युच्चिखिशतापि सा ॥ १८ ॥ तत प्रोद्भूतकाण्यपरिचाहैरिवाश्रुभिः । पूर्य-
 माणोत्तण साऽप्य चिन्तयामासिवानिति ॥ १९ ॥ आस्तदेतद् मयाऽकारि कुर्यान्न श्वपचोऽपि यत् । दशयिष्ये च कस्याहमद्रष्टव्यदुखो मुखम् ?
 ॥ २० ॥ अस्यैकस्यामजीवस्य कृते किं किं कृतं मया । इदं तु तर्कते यस्य फले दुर्गतिरप्यणु ॥ २१ ॥ सगोभूखौ हतौ हन् ! मयैतौ
 द्विजदम्पती । अमून्येतदपरयानि जीवन्त्यपि हतानि हा ! ॥ २२ ॥ वरकाणाममीयां कः फलको हा ! भविष्यति ? । ममापि कः शरण्यः
 स्याद् घारदुर्गतिपातिन ? ॥ २३ ॥ ध्रुवमेतन्न मे कोऽपि प्रायश्चित्त प्रदास्यति । ज्वलन्तमग्निमाभीयगेष्टे त्रिपति कः किज ? ॥ २४ ॥
 ईहापापवृत्तः प्राय प्रायश्चित्त न मे भवेत् । श्रेयतिमा कापि जायेत नीलीरक्तस्य दाससः ? ॥ २५ ॥ तदह भेरवं पातं करिष्यामि
 गिरेरत् । शरीरं पापकारीति खण्डशो येन जायते ॥ २६ ॥ हृदप्रहारी सुदृढ चिन्तयश्रिति यातवान् । प्रत्यासन्ने गिरौ तत्र मुनीन्
 हृद्वा ननाम च ॥ २७ ॥ धर्मलाभाशयं वृत्वा समभापन्त तेऽपि तम् । परिस्तानमुखो भद्र ! भग्नमान इवासि किम् ? ॥ २८ ॥ स
 द्वावेत्यहं पापी भाग्यमाखोऽपि पाप्मने । मलिन स्पृश्यमानोऽपि मलिनीकुर्वते परम् ॥ २९ ॥ येषामेकतममपि श्वप्नपाताय तान्यहम् ।

प्रसखीघ्नगोघातपातकान्यदृशोऽङ्गलपम् ॥३०॥ मामीदृशमपि श्रांतुं साधवो यूयमर्हथ । किमपि स्थानमस्थानं भानोर्भासयतो भुवम् ॥३१॥ अथ ते यतयस्तस्मै यतिधर्ममुपादिशन् । सर्वपापत्रयोपायमखिलापायतायिनम् ॥३२॥ भो भद्र ! कियदेवैतदैहिकं तव पातकम् ? । तपसा हन्यतेऽनन्तभयसंभृतमप्यदः ॥३३॥ नीचोऽपि क्रियते मूर्ध्नि पात्रीभूय हृतव्रतः । विषोढानलसंपर्कः पङ्क एव निरूपणम् ॥३४॥ तपः संप्रहृतमूलं प्रतिफलं शुचां तपः । तपो भवाम्बुधेः फूलं कुकूलं कर्मणां तपः ॥३५॥ मनःक्षेत्रे शुभध्यानकृपिमोक्षफला तदा । पृथते ऽप्ययुगीयं चेत् क्षेत्रज्ञो ननु निन्दति ॥३६॥ इति ध्रुत्वा श्रुतिसुधाकिरस्तेषामयं गिरः । व्रतं निवृत्तिकामोऽथ समादत्त समाहितः ॥३७॥ न भोदये तत्र यथाहि स्मरिव्यान्यस्य पाप्मनः । करिष्ये सर्वथा क्षान्तिं सोऽग्रहीदित्यभिग्रहौ ॥३८॥ पूर्वावरकन्दिते तस्मिन्नेव ग्रामे कुर्यास्पले । विवेकी विज्रहापत्तमकर्मक्षयचिकीरसौ ॥३९॥ स पथायं वक्रग्यानी पापः पापीयसामपि । इत्यभन्त्यंत लोकेन स तस्मिन् विहरन् मुनिः ॥४०॥ ब्रह्मस्त्रीघ्नगोघातपातकी वत कीदृशः । निखपो दशयत्यास्यमूर्धस्फोटं न याति किम् ? ॥४१॥ परतः स्फिट पापिष्ठ ! व्रती कंतासि निर्मितः ? । दूष्यते व्रतमप्येतद् गुरोरेव पयस्त्वया ॥४२॥ जल्पतेति जनेनोच्चैः श्वेव लोष्टिरकुड्यत । विशन् गृहेषु भित्तार्थे स र्पांसमितो मुनिः ॥४३॥ विशेषकम् ॥ स्मर्यमाणो जनेनेति तत्पापमयमन्धहम् । शान्तस्वान्तो न भुङ्क्ते स्म तादृशां किमु दुष्करम् ? ॥४४॥ केष्टुभिर्मुष्टिभिः पांशुष्टिभिर्यष्टिभिर्जनाः । यच्चक्षुः सोऽधिसेहे तत् सस्यक् चैवमभावयत् ॥४५॥ आत्मन् ! मा वेदमायासीरमी कर्म-प्रदीपनम् । शमयन्तीति कुवांणास्त्वयि तेनोपकारिणः ॥४६॥ शापाभिवारमन्त्रेण कर्मदोषं तवोक्तम् । अमी इत्यं निगृह्णन्तः किं न स्युरपकारिणः ? ॥४७॥ दूये तु कर्मदोषोऽयं मां विमुच्य कयञ्चन । निष्कारणोपकर्तृणाममीयां यद्भिगिष्यति ॥४८॥ एवं मैत्रीपवित्रेण मुषितामोदराजिना । उपेक्षापदमलेनाऽन्तःकथय्याशर्यात्मना ॥४९॥ सुहृपालाभशीतोप्यवधाक्रोशपरीपहान् । सहता तेन पणमासी दिनेकवदलदृष्यत ॥५०॥

इत्थं तेन हृदप्रहारिमुनिना कर्मघचक्रे तपोवह्निना भवभीतिशीतजनितात् श्रातुं स्वसुरकम्पतः ।
 लोकाजोक्तमोऽपहेन महसा तत्कालमुन्मीजता हृद्भवेप पुरो विमुक्तिवनितामाकृष्य भेजेऽपि च ॥३१॥

॥ इति हृदप्रहारिकथा ॥३१॥

अथ स्कन्दकाचार्यशिष्यचरित्रचित्रिपमाणचित्तः प्रवक्तिः—

खंदगसीसेहि तदा पीलिज्जंतेहि अहह जंतेहि । जं तेहि पीलियाइं नियकम्माइं तमच्छेरं ॥३६॥

[स्कन्दश्चिष्यैस्तथा पील्यमोनिरहह ! यन्त्रैः । यत् तैः पीलितानि निजकर्मणि तदाश्चर्यम् ॥]

व्याख्या—स्कन्दकाचार्यशिष्यैस्तथा तेन प्रकारेण घोरेशोरथः, “ पीलिज्जंतेहि ” पील्यमानैः, अहहेत्यनेकार्थत्वात् तादृग्निरप्य-
 धनुनिविनाशाविडम्बनानुस्मरणान् खंदे भ्रन्तुते च, वक्ष्यमाणमाह—“ जंतेहि ” “ द्वितीयावृत्तीययोः सप्तमी ” (इ० प्रा० ३।१३५)
 इति प्राकृतलक्षणाद् यन्त्रेषु पीलनोपकरणेषु ‘ जं तेहि ’ यत्तैः पीलितानि पेयितानि ‘ नियकम्माइं ’ निजानि च तानि कर्माणि च
 निजकर्माणि, ‘ तमच्छेरं ’ तदाश्चर्यम् । अपि चोक्तस्माभिः—

“ कल्याणवर्षिणिकानृचचे गरीयान् सहजानरीन् । क्रियमानोऽपि क्लिभाति नागो धातुनिवाखिलान् ॥ ”

इति संक्षेपार्थः । ध्यासार्यस्तु कथानकादवसेयः । तच्चैतत्—

धावस्ती नाम भरतमूमावस्तीह पूर्वप । जितशत्रुरिति ख्यातस्तत्र धात्रीधवोऽभवत् ॥१॥ धारिणीति कलामाजभारिणी तस्य

वृत्तमा । तस्यां च स्कन्दकः पुत्रः पुरन्दरयथाः सुता ॥२॥ कुम्भकारदृतामिष्यपुरक्षोणीभृता वृता । राज्ञा दण्डक्रिसंज्ञेन नीता च परिणीय
 सा ॥३॥ एकदा पालको नाम मन्त्री दण्डक्रिभूपतेः । श्रावस्यामायायात्मात्मराज्यकार्येण केनचित् ॥४॥ जितशत्रुमहीभर्तुः प्रतीहारनियेदितः ।
 स त्रियेश सदःपद्म कासापमिव कासरः ॥५॥ तदा तु राजा सर्वश्लोपशतत्वविशारदः । आसीत् कुर्दन् सम सभ्यैर्धर्मार्थगर्वविचारणाम् ॥६॥
 पालकः स तु चार्वाकचातुरीं तत्र सूत्रयन् । द्विभ्रजिह्व श्वाकारि स्कन्दकेन निरुत्तरः ॥७॥ ततः सभाजनेः सर्वैरपि गर्वस्य पाततः । हसितो
 न्यद्मुखीभूय विलसः स्यपुरं ययौ ॥८॥ श्रावस्यामन्यदा स्वामी सुप्रतः समवासरत् । स्कन्दकेन समं राजाऽभ्येत्य तं प्रणनाम च ॥९॥
 प्रणम्योचितभूपीठप्रतिष्ठेण नृपादिषु । भगवान् भवैराग्यजननीं देशनां व्यधात् ॥१०॥ श्रुत्वाथ भगवद्व्याख्यां स्कन्दको नृपनन्दनः ।
 राजपुत्रैः समं पञ्चदास्या मतमुपाददे ॥११॥ भगवानथ सद्भव्यराजीराजीवभास्करः । विजहार भुवं ग्रामनगराकरमण्डिताम् ॥१२॥ तव्यमान-
 स्तपस्तीव्रमधीयानः श्रुतं महत् । कालक्रमेण गणभृत्यदस्थः स्कन्दकोऽभवत् ॥१३॥ स राजपुत्रमुनिभिस्तेरेव सह दीक्षितैः । पञ्चशत्या
 वृत्तोऽदीपि यूयाधिप इव द्विपः ॥१४॥ अन्येषुः प्रतिबोधाय पुरन्दरयशःस्वसुः । स्कन्दको नाथमापृच्छत् कुम्भकारकृतं प्रति ॥१५॥
 स्वाम्युचे पत्स ! भावी तेऽनर्धस्तत्र व्ययात्मकः । त्वां विनाऽऽराधकाः सर्वे भवितारथ्य संयताः ॥१६॥ यदमी साधकाः सर्वे तदा प्राप्तं न किं
 मया ? । चिन्तयित्वेति चण्डितः स्कन्दकस्तपुरं प्रति ॥१७॥ पालकस्तु समाकर्ण्य समायान्तं स्फुरत्तमाः । श्रायुधानि न्यथाच्छन्नं प्रासुको-
 षानभूमिषु ॥१८॥ एत्य च स्कन्दकाचार्यो मुनिपञ्चशतीवृतः । तत्रैव समवासायीत् तं नन्तुं चाययौ नृपः ॥१९॥ श्रुत्वा तद्देशनां क्षीराश्व-
 लम्प्यातिवन्धुराम् । प्रशंसन् दण्डकी राजा प्रवियेश पुरं ततः ॥२०॥ याचित्वैकान्तमेकान्ते मत्सरी पालको नृपम् । जगाद स्कन्दकोऽयं ते
 राज्यार्थ्यस्ति समागतः ॥२१॥ अनेन सह योद्धारः सर्वे पालण्ड्यारिणः । शस्त्राणि गोपयित्वाभ्यो सर्वे त्वां हन्तुमुचताः ॥२२॥ सञ्जनाकृतयः

कुयुंजना जनयातनाम् । हरेर्देष्ट्राइकुराः किं न निम्नन्तीन्दुमलाकला ? ॥२३॥ प्रत्येपि यदि मे न त्व स्वयं तदवधारय । सत्यायुधानि
 यद्येषां तत्रमाण वचो मम ॥२४॥ श्रुत्वेति तद्विरं राजा शङ्कितस्तत् तथाऽकरोत् । दृष्ट्वा च भुवि शलाणि द्रुप्यति स्माविचारकः ॥२५॥ ऊचे
 च पालकं साधु साधु जातमिद त्वया । अतः परं त्वमेवैतान् निगृहाण यथावधि ॥२६॥ संसिद्धेऽपिसतमानी स कीनाश इव निर्धुणः ।
 मुनीनां पीलनायाय घने यन्मसूत्रयत् ॥२७॥ प्रत्येकं पीलयामासातीयदुष्टो यतीनयम् । तेषां तु स्कन्दराचार्यः पर्यन्ताराधनां व्यधात्
 ॥२८॥ अथेकं तुल्यकं दृष्ट्वा पर्यन्ताराधनोद्यतम् । जगाद स्कन्दकाचार्यः शिष्यघातसत्यमोदित ॥२९॥ बालकस्यास्य पुरतो यन्त्रे मां क्षिप
 पालक ! । यपालमलोचनैरस्य पश्यामि मरणं न हि ॥३०॥ श्रुत्वेति पालकस्तस्य विग्रोपासिकृते शडः । तमेव सुलोकं यन्त्रे शिष्यघातं पूर्वमपी-
 लयत् ॥३१॥ यतीनां पीलयमानानां कपालैः साकमनुटन् । कर्माणि सर्वथा शुद्धभायनाभावित्वात्मनाम् ॥३२॥ संग्राप्य केवलालोकं लोकं पृ-
 थगुणश्रियः । ते सर्वेऽपि सदानन्दं महानन्दं प्रपेदिरे ॥३३॥ अथोत्पन्नमहाकोपो निदानं स्कन्दकोऽकरोत् । पालकंऽस्मिन् वधाय स्यां दुष्टे
 राष्ट्रं च राजनि ॥३४॥ इत्थं कृतनिदानोऽसौ सद्यो यन्त्रातिथीकृतः । स्कन्दकस्तु विपद्यामि कुमारैर्पूद्रपद्यत ॥३५॥ नयन्यन्त्रावितं तस्य
 रजोहरणमम्बरे । पुरन्दरस्यशःसौधे शकुनी समपातयत् ॥३६॥ पुरन्दरस्यशा वीक्ष्योपलक्ष्य च तद्व्रतः । रुरोत्र रोदयन्ती सा प्रासादं
 प्रतिनि स्वनेः ॥३७॥ विलपन्त्याह भर्तारं हा पाप ! किमिद कृतम् । रजोहरणमेतन्मे बन्धोस्तत्किं हृतरत्वया ? ॥३८॥ त्वां धिना तव सर्वेते
 विना पात्रेव पत्तने । को हन्ति हन्त ! वैरीति निरीहस्यास्यं कः पुनः ? ॥३९॥ बहुधा विलपन्तीति रुदती सातिदु खतः । सद्यो निहन्तु-
 मात्मानं भूम्यां चास्फोटयन्विवरः ॥४०॥ अत्रान्तरे समागत्य स्कन्दकोऽग्निकुमारकः । नीत्वा सुव्रतपादान्ते प्रतिनीं तामकारयत् ॥४१॥

तत सर्वेशं सपुरं च समजं सपालकं दण्डकिं प्रकोपवान् । आच्छाद्य संयतं कमारुताहृतैः काष्ठैः स देवः कुरुते स्म मस्मसात् ॥४२॥

॥ इति स्कन्दकफथा ॥ ३६ ॥

अथ गायायुगेन चिजातीपुत्रचरित्रसद्भाचमुद्भाचयन्नाहः—

सोणियंगधविणिगयपिवीलिया वज्जकीलियाउब्ब । जस्स पविट्ठा चलणेहि णिगगया सीसदेसम्मि ॥३७॥

अहह ! मह पावदुब्बिलसियाणमेयं कियत्ति चिंततो । पत्तो चिलाइपुत्तो सुरलोअ निचउज्जोयं ॥३८॥

[शोणितगन्धविनिर्गतपिपीलिका वज्जकीलिका इव । यस्य प्रविष्टाश्वरेणु निर्गता, शीपदेशे ॥

[अहह ! मम पापदुर्बलसितानामेतत् क्रियदिति चिन्तयन् । मासश्चिलातीपुत्रः सुरलोकं नित्योद्द्योतम् ॥]

ध्याख्या—शोणितगन्धेन कृत्तुमुमाशिरःप्रसरद्वरुधिरपरिमलेन धिर्निर्गता नि वृताश्च ताः पिपीलिकाः क्रीटिकाश्च शोणितगन्ध-
पिनिर्गतपिपीलिकाः कश्यं । का इव । ' वज्जकीलियाउब्ब' वज्जकीलिका इव ' जस्स पविट्ठा ' यस्य प्रविष्टाः । केषु । ' चलणेहि ' चरणेषु
न केवलं प्रविष्टाः किन्तु ' निगगया ' निर्गता निःसृताः । फय । ' सीसदेसम्मि ' शीपंस्य देशः प्रदेशस्तन ॥ ' यत्तदोर्नित्यसंबन्ध-
इति पाम्यात् स चिजातीपुत्रः सुरलोकं देवलोकं नित्योद्द्योतं सततप्रकाशभासमानं ' पत्तो ' प्राप्तः । किं दुर्बन् । ' चिततो ' चिन्तयन् ।
किम् । ' अहह ' इति खेदे, ' मह पावदुब्बिलसियाणमेयं कियत्ति ' मम पापदुर्बलसितानामेतत् पिपीलिकोपसर्गवेदनारूपं कियत् ? न
क्रियदेवेति संक्षेपायं । ध्यासार्यस्तु कथानकादचसेयः । तर्च्चतत्तुः—

सिन्धिप्रतिष्ठितपुरे यद्भदेवो ब्रिजः पुप । विजित्य पण्डितंमन्यो सूरिणकेन दीक्षितः ॥१॥ ततः शासनदेव्याऽसौ चित्ताह्लादकिरा
गिरा । इदोहृतो प्रते निन्धानीतो गज इवनिशम् ॥२॥ ततः प्रभृति चारित्रं विपुलं पालयन्नयम् । दीनः प्राचीनसंस्काराद् हीनदेहमलो-
ऽभवत् ॥३॥ तस्य प्रियाऽनुरागात्तिमनुग्भक्त्यन्यथा पुनः । वश्यो मेऽस्त्विति मूढाऽस्मै पारयो कर्मणं ददौ ॥४॥ क्षीयमाणोऽमुना मृत्वा स मुनिः

स्वर्गमासद् । तत्प्रियाय परिप्रय तदनालोच्य देव्यभूत् ॥१५॥ यद्भदेवस्य जीवोऽप्य च्युत्वा राजगृहे पुरे । धनसार्थपतेश्चेष्टयाश्चिलात्या-
 स्तनयोऽभयत् ॥६॥ यद्भदेवप्रिया जीवरच्युत्वाऽनुसुतपञ्चकम् । भद्राया धनभार्यायाः सुसुमेति सुताऽजनि ॥७॥ धनो नियोजयामास चिला-
 तीतनय च तम् । सुसुमाया स्वदुहितुर्बालाग्राहककर्मणि ॥८॥ देशेचे वर्तमानामप्यसौ प्राग्भवससृष्टनः । नीलीरागो वभाजेतां रोलम्ब इव
 मालतीम् ॥९॥ तदन्यायतो वासः श्रेष्ठिना निर्यासि सः । गवां स्तनानभिलिहन्निव दूरेण कुम्भकुर. ॥१०॥ सोऽप्य सिंहगुहां चौरपह्नीं
 गत्वा तदीशितुः । पुत्रकोऽभूत्पुत्रस्य चौरसुख्यो वभूव च ॥११॥ यौवनं सुसुमाऽप्यापद्रसमा रूपसपद्रा । दूरस्योऽपि स तां दृश्यौ मत्सम
 इव नर्मदाम् ॥१२॥ चिलातेयोऽन्यदोचे स्वानस्ति राजगृहे पुरे । अन्तर्धनां धनः श्रेष्ठो दुहिता चास्य सुसुमा ॥१३॥ तस्तराः । तत्र गच्छामो
 धन यः सुसुमा च मे । आस्थायेति ध्यवस्थां सोऽपतखनगृहे निशि ॥१४॥ प्लस्त्वाऽवस्त्राणिर्ना विधां चौरैरप्राहयद्धनम् । क्षापयित्वा स्वमा-
 यातं सुसुमा स्यमग्रहीत् ॥१५॥ हृदि स्मरत्प्रभिश्रेऽथ स पृत्वा सुसुमौपधीम् । चलातेय. पलायिष्ट सलोन्त्रैः सह दस्युभिः ॥१६॥ आ-
 ह्यारत्तपुययात्र धनश्रेष्ठीरयमापत् । वित्तं वस्तस्करोपात्त समानयत् मे सुताम् ॥१७॥ ततो धन-सहारत्तै. पुत्रेष्वायुधपाणिभिः । पुरोगः
 स्यमनःस्पन्दयेव त्यरितमन्यगात् ॥१८॥ इतः पीतमितो भुक्तमितः स्थितमितो गतम् । पत्रं वदद्भिः पदिकैः स दस्यून् समया ययौ ॥१९॥
 बहो ! इत हताहाय गृह्णीतेति च भाषिणः । मलिम्बुचानाममिलभ्रात्तपुरुषास्तत ॥२०॥ काकनाशं ननाशुस्ते दित्वा लोच्रं मलिम्बुचाः ।
 सुंसुमां स तु नासुञ्चत् पुरेऽव्यासतपूपिकाम् ॥२१॥ आरत्तपुरुषास्ते तु तद्धन प्राप्य पुष्कलम् । व्यावर्तन्त कृतायो हि तर्च. रथादन्यथामतिः
 ॥२२॥ कृपाण पाणिनेकेन द्वितीयेन च सुंसुमाश्च । उद्ग्रहन्नविशत्पह्नीं चिलातीतनयः पुनः ॥२३॥ धनस्तु तदनु प्राप सुनुभिः सह पञ्चभिः ।
 मोचयिष्यन् सुतां तस्माद् मृगीमिद मृगादिव ॥२४॥ धने सविधेमायाते रगान्धोऽथ मलिम्बुचः । सारप्राही भयामीति तत्तत्तणोत्पन्नया धिया

। २४० ॥ शिर प्रधान गात्रस्येयुरदृत्त्याऽऽदत्त त मुखम् । वीक्षणमाणस्ततस्त्वर्णे पलायिष्ट प्लवङ्गवत् ॥ २६ ॥ युग्मन् ॥ सुसुमाया ध्वन्धस्यान्तिके
 श्रियत्या रुद्रन् धन । घारीय वापद्भ्रमेन नयनाञ्जलिभिर्द्विदौ ॥ २७ ॥ तच्च सस्कार्यं तत्रैव पुरे गत्वौघ्वदेहिकम् । हृत्वा वैराग्यतो घोर
 पादान्ते मृतमप्रदीत् ॥ २८ ॥ चेलतेयोऽपि सतापहर द्यायातरु यथा । मुनिमेक ददर्शात्रे कायोत्सर्गस्थित पथि ॥ २९ ॥ स स्वेन कमणा तेन
 किञ्चिद्विप्रमानस । तमुवाच समाख्याहि धर्मं मन्नेपतो मम ॥ ३० ॥ अन्यथा सुसुमाशीर्षच्चेदोत्कर्षवताऽसिना । शिरस्ते पालयिष्यामि
 फलं तालतरोरिव ॥ ३१ ॥ स क्षानाद् मुनिरक्षासीद् बोधिबीजमिहाहितम् । सरजस्क्रेऽपि सत्क्षेत्र इव स्फातिं गमिष्यति ॥ ३२ ॥ विधेष्टुपशम
 श्रेक ! पियेकमय सपरम् । इत्युक्त्वा स मुनिर्व्योम्न्युत्पपाताकाशचाराण ॥ ३३ ॥ पदानि मन्त्रवसानि परान्तयतस्तत । जज्ञे चिलातीपुत्रस्य
 पदार्थोल्लेख ईदृश ॥ ३४ ॥ भवेदुपगम क्रोधे क्षयमीयुपि तत्करे । तन्मूल शखमेतद् मे यस्याज्यमिति सोऽत्यजत् ॥ ३५ ॥ भवेद् विवेको रागस्य
 विलये तत्करेऽस्ति मे । तत्याज्यमङ्गनामनमिति तच्चापि सोऽमुचत् ॥ ३६ ॥ भवेच्च सवर सर्वेन्द्रियाणामिह सधृतौ । सा तु योगनिरोधे
 स्यादियुरसर्गेण सोऽस्थित ॥ ३७ ॥ ततोऽस्य चित्रगन्धालमिश्रे वपुषि कीटिका । रन्ध्राणि पापनिस्सारद्वाराणीव वितेजिरे ॥ ३८ ॥
 सक्रीटिक क्षीणविकर्मणेनाजयप्रशस्तिं परितो दधान । चारित्रमूपालपवित्रकीर्त्तिस्तम्भो यथाऽराजत सुप्रतिष्ठ ॥ ३९ ॥

। इत्था सुदृष्टा इव कीटिकाभिः दृष्टाच्चिलातीतनयस्य जीव । पुरान्तपयुर्विधृतोऽपि सार्थाहोरात्रयुग्मेन यथावथ द्याम् ॥ ४० ॥

इति चिलातीपुत्रकथा ॥ ३७ ॥ ३८ ॥

। अयायन्तीसुकुमालमुचालमकिमरसिद्धाऽऽज्जनोन्नुम्भमाणान्तश्चलुषा पुरःस्यमिव पश्यन्नाह —

जं दुष्टसिगालीए ववसिअमसंजसं तए सहियं । तं मह सुअंपि सामिय ! अयंतिउमाल ! भयजणयं ॥३९॥

[यद् दुष्टशृगाल्या व्यवसितमसमजसं त्वया.सहितम् । तद् मम श्रुतमपि स्वामिन् ! अवन्तिसुकुमाल ! भयजनम् ॥]

व्याख्या—हे स्वामिन् ! अयन्तीसुकुमाल ! 'जं दुष्टसिगालीए ववसिधं' यद् दुष्टशृगाल्या क्षुधा परिक्षीणतया निष्करणफेरुण्डर-
यडया व्यवसितं कृतं आपादान्ताङ्गोपाङ्गभक्षणमिति भावः । किंविशिष्टम् । असमज्जसमरीतिकम् । शृगाला हि जीवतो यपुपि न लग-
न्तीत्यमीयां नीतिः, तथा तु जीवतोऽपि तत्र यषुरुपाजीव्यतेत्यतोऽसमज्जसम्, 'तए सहियं' त्वया सहितं मर्यितम्, 'तं मह सुयंपि' तद्
मम श्रुतमप्याकर्णितमपि 'भयजणयं' भयजनकमातङ्कहेतुरित्यन्तरार्थः । व्यासार्थस्तु कथानकादवसेयः, तच्चतत् ;—

अस्यवन्तिपु विख्यातोच्चयिनीति पुरी वरा । पुरन्दरपुरोदारसंपदुज्जयिनी श्रिया ॥१॥ त्रिलण्डभोक्ता भक्ताऽरिभूविभूयश्रुजोष्मणः ।
संप्रतिस्तत्र नाम्नाऽभूद् गुणैरप्रतिमो नृपः ॥२॥ इभ्युत्रोऽभवत्तत्र सुत्रामसुतसन्निभः । अवन्तीसुकुमालाल्यः सुकुमालः प्रसूनवत् ॥३॥
यस्य कोटिघञ्चक्षुषायाः कामं मायामशिश्रियन् । वेशमनि द्रविणद्रोहरत्तादशाऽहिसंततेः ॥४॥ भाग्यलक्ष्मीरिवाप्युप्य प्राचीनभयसंभवा । माता
भद्रेति सर्वाणि गृहकार्याण्यचिन्तयत् ॥५॥ स्वदेहलक्षणश्रीभिरिव मूर्त्ताभिरप तु । द्वात्रिंशता स्त्रीभिः प्रेमवतीभिः सुखमन्वमभूत् ॥६॥
सूरिरार्यसुहस्त्रयागान्दया तत्र पत्ने । जीवन्तस्वामिनं नक्तुं मुनिपञ्चशतीयुतः ॥७॥ बाह्योद्याने च भगवान् सुहस्ती समवासरत् । मध्ये
पुरि च स प्रेषोद्धसतिं याचितुं मुनी ॥८॥ तौ तु भद्राभिधानायाः श्रेष्ठिन्या जग्मतुर्गृहे । पप्रच्छ सापि तौ नत्वा किं नामाऽऽदिशतां युवाम् ? ॥
॥९॥ तावप्युच्यतुरावां हि शिष्यायार्यसुहस्तिनः । तदादेशेन कल्याणि ! वसतिं प्रार्थयागृहे ॥१०॥ अथैकां सार्वयाम.स वसत्ये विकटां
कुटीम् । चारित्रनृपइस्तीति सुहस्ती तामशिश्रियत् ॥११॥ परवर्तितुमारभे स्वाध्यायसमयेऽन्यदा । आचार्यैर्नलिनीगुल्माभिधमध्ययनं

निनि ॥१२॥ यथूभिः सह भद्रियः सप्तमूमग्रहोपरि । श्रीडंस्तदा ददौ कर्णं तन कर्णरसायने ॥१३॥ अग्रन्तीसुकुमालस्तत् श्रुत्वा गीतमिचो-
 रसुकः । कस्तुरिकाभृगः मूढिघसतिद्वारमाययौ ॥१४॥ अनुभूतं मया ष्वेदमिति चिन्तापरः स तु । जातजातिस्मृतिज्ञानो ययावाचार्यस-
 त्रियौ ॥१५॥ नया चोराच भगवन् ! भद्रायास्तनयोऽस्स्यहम् । पुरा च नलिनीगुल्मविमाने त्रिवशोऽभवम् ॥१६॥ कदाचिद् यूयमप्यत्र तस्यादेव
 समागताः । ज्ञानीय नलिनीगुल्मेतितृप्तं कथमन्यथा ॥ १७ ॥ सुरिरूचे महाभाग ! न तस्माद् वयमागताः । लोका लोकः समग्रोऽपि साक्षात् स्वा-
 प्यायिनां पुनः ॥१८॥ श्रुत्येयुराच भद्रियो यदीदं भूत तत्प्रभो ! । विमानं नलिनीगुल्मे पथा केन प्रयाग्न्यहम् ? ॥१९॥ सुरिराह व्रतं वरसोपात्तमेक-
 दिनेऽपि हि । अग्नयमनसो मोक्षं न चेदत्ते दिवं ध्रुवम् ॥२०॥ सोऽप्याह नलिनीगुल्मं जातिस्मृत्याऽहमस्मरम् । तन्नैव गन्तुं भूयोऽपि
 परिमिज्जिगाम्यतः ॥२१॥ प्रमाजयत मामेवमर्थयत् तमसुं गुरुः । जगादेदं वरं किन्तु सुकुमालोऽसि बालक ! ॥२२॥ सुचवर्गा लोहचणकाः
 सुरेण पङ्क्तिवपः । दुष्करं तु जिनोपसमतीचारींश्चित्तं यतम् ॥२३॥ भद्रियोऽभिदधे भूमना प्रत्रल्योत्कण्ठितोऽस्स्यहम् । सामाचार्यं चिरं
 कालं न च पालयितुं क्षमः ॥२४॥ आदावेव परिग्रज्यां तस्मादनशान्विताम् । आदास्ये सत्वमालम्ब्य स्तोकेखेदमिदं खलु ॥२५॥ गुरुरूचे
 महाभाग ! जिपृशसि यदि व्रतम् । अनुभापय तद् बन्धूनन्धूनिवाग्धकारिणः ॥२६॥ सोऽप्याह किमनुशातैरैर्विज्जविधायिभिः । पर
 यत्री भयन्नस्मीर्युच्चरान शितेरुहान् ॥२७॥ स्वनेवोपात्तलिङ्गोऽसौ मा भूदिति सुहृत्स्यपि । तं परिव्राजयामास प्रव्रज्यावि-
 धिगुचत् ॥२८॥

त्रिपद्यालं तप ऋषिनिर्जरं कर्तुमक्षमः । गुरुणापृच्छ च सोऽन्यत्र ययाग्रनशनं चिकीः ॥२९॥ अग्रन्तीसुकुमालस्य पादयोः सुकुमारयोः ।
 अग्रयिर्मन्त्रं शोभिः गोप्यान्नेमालभारिणी ॥ ३० ॥ शृगालाकृष्टकूलाभ्युदङ्गवटस्वरम् । नृत्यद्वेतालमुत्तालशिवाहृदितगीति-

कम् ॥ ३२ ॥ प्रतिस्थानं चितावह्निन्वालापह्वितं ततः । सांऽगान्पितृवनं क्रीडावनं पितृपतेरिव ॥ ३२ ॥ युग्मम् ॥ कन्यारिकाकुड्जान्
 न्तस्तस्यावनशनेन सः । समाहितः स्मत्स्व पञ्चपरमेष्ठिनमस्कृतिम् ॥ ३३ ॥ तत्पदान्यस्त्रद्विभ्राण्य लिहन्ती सह बालकैः । शुगाली कापि
 तन्नागाद् तच्छुडङ्गं विवेश च ॥ ३४ ॥ शोधयन्ती च सा प्राप तत्पदं ब्राह्मणास्पदम् । तं च खादितुमारभे कृतान्तस्थेव किङ्करा ॥ ३५ ॥
 श्रोतं श्रोतं पलं पायं पायं रुधिरमन्तरा । तं भञ्जं भक्षमस्थश्च त् पादं सा कर्कटीमिव ॥ ३६ ॥ तस्यैकं भक्षयन्ती सा तं पदं निरशेषयत् ।
 तद्विम्बरुपाण्यपरं प्रथमे प्रहरे निशः ॥ ३७ ॥ तथापि न चकम्पे स दधौ प्रत्युत सात्त्विकः । शरीरं जोष । काराभं भक्ष्यते यदि भक्ष्यताम्
 ॥ ३८ ॥ पत्रं द्वितीययामे तदूर्ध्वं श्रुता चराद् सा । जीवोऽयं बुधितस्तृप्यत्विति चक्रे कृपां स तु ॥ ३९ ॥ तत्तुन्दं भक्षयामास तृतीये प्रहरे
 च सा । स तु दधौ तुदयंहोर्बुन्दं तुन्दमियं न मे ॥ ४० ॥ यामे तुयं च यामिन्या महासत्त्वो विपद्य सः । विमाने नलिनीगुल्मे महर्द्धिरम-
 रोऽभवत् ॥ ४१ ॥ महान्ती महापुण्यो महासत्त्वोऽयमित्यथ । तत्कालभूमौ तत्कालं विदधे महिमाऽमरैः ॥ ४२ ॥ तद्विप्रयास्तमपश्यन्त्यः
 पृच्छन्ति स्म सुहस्तिनम् । आरुग्राहि भगवन्नस्मत्पतिः कथमभूदिति ? ॥ ४३ ॥ उपयोगेन विनाय सुहस्त्यपि च तत्तथा । तद्दुत्तं सर्वमा-
 वरुथौ ताभ्यो मधुकिरा गिरा ॥ ४४ ॥ अवनतीसुकुमालस्य वधो गत्वाथ धामनि । भद्रायाः पुरतः सर्वास्तं वृत्तान्तं न्यवीचिदन् ॥ ४५ ॥
 पत्रपातोपमं भद्रा तं निशाम्य निशात्यये । स्मशाने प्रययौ तत्र कन्यारिवनमारिते ॥ ४६ ॥ आकृष्टं विशि पूर्वस्यां दृष्ट्वा सूनोः कलेवरम् ।
 भरोर तस्पर्शान्पि भवेति विललाप च ॥ ४७ ॥ हा वत्स ! यदि चैराग्यादस्मांस्तृणवदत्यजः । शरीरं तत्किमत्याक्षीर्यदाद्यं धर्मसाधनम् ?
 ॥ ४८ ॥ हा वत्स ! रोसितोऽपि त्वमेकस्मिन्नपि वासरे । किं नाऽलमकथाः स्वस्य विहारेण गृहाङ्गणम् ? ॥ ४९ ॥ हा वत्स ! शयने पुष्पपत्र-
 ॥ ५० ॥ ॥ ५१ ॥ ॥ ५२ ॥ ॥ ५३ ॥ ॥ ५४ ॥ ॥ ५५ ॥ ॥ ५६ ॥ ॥ ५७ ॥ ॥ ५८ ॥ ॥ ५९ ॥ ॥ ६० ॥ ॥ ६१ ॥ ॥ ६२ ॥ ॥ ६३ ॥ ॥ ६४ ॥ ॥ ६५ ॥ ॥ ६६ ॥ ॥ ६७ ॥ ॥ ६८ ॥ ॥ ६९ ॥ ॥ ७० ॥ ॥ ७१ ॥ ॥ ७२ ॥ ॥ ७३ ॥ ॥ ७४ ॥ ॥ ७५ ॥ ॥ ७६ ॥ ॥ ७७ ॥ ॥ ७८ ॥ ॥ ७९ ॥ ॥ ८० ॥ ॥ ८१ ॥ ॥ ८२ ॥ ॥ ८३ ॥ ॥ ८४ ॥ ॥ ८५ ॥ ॥ ८६ ॥ ॥ ८७ ॥ ॥ ८८ ॥ ॥ ८९ ॥ ॥ ९० ॥ ॥ ९१ ॥ ॥ ९२ ॥ ॥ ९३ ॥ ॥ ९४ ॥ ॥ ९५ ॥ ॥ ९६ ॥ ॥ ९७ ॥ ॥ ९८ ॥ ॥ ९९ ॥ ॥ १०० ॥

मोहः किममूस्ते यदुल्लिखताः ? ॥ ५१ ॥ हा वत्स ! रात्रिः कलयानी का भविष्यत्यतः परम् । स्वप्ने या दर्शयित्वा त्वामस्मान् संजीवयिष्यति ? ॥ ५२ ॥ अनेकशो विलप्येति भद्रा सिप्रानदीतटे । तस्यौर्ध्वदेहिकं चक्रे रुदती समयोचितम् ॥ ५३ ॥ भद्रासुनोर्गृह्णियोऽपि विलप्य च विलप्य च । सिप्रायां चक्रिरे शहोद्वरणं क्लिन्न्रवाससः ॥ ५४ ॥ सुतस्युसमुद्रभूतशोकानलकपालिता । भद्रा तदैच्चत्प्रव्रज्यां शामामृततरङ्गिणीम् ॥ ५५ ॥ समेत्य सद्ने साय मुत्तैकां गुर्विणीं वधूम् । सवधूना परित्रज्य व्यहरद् गुरुभिः समम् ॥ ५६ ॥

गुर्विण्यास्तनुभूः क्रमाच्च जनतः श्रुत्वेति यन्मे पिता चक्रे कालमहो महान्तमिह तन्मृत्यो सनाथं ततः ।

प्रासादं तटिनीतटेऽतिविकटं निर्माणयामासिदानद्याप्यस्ति स विश्रुतः किल महाकालाख्ययाऽवन्तिषु ॥ ५७ ॥

॥ इत्यवन्तिषुकुमालकथा ॥ ३६ ॥

अथ सुकोशलमुनेर्वधपरीपहसहनकौशलकलाकिसलयेनात्मघात्रीं वसन्तयन्नाहः—

जणणी जाया कर्षी तीए तह दारिओवि मुणिवसहो । अद्वियासितो अहिअं सुकोसलो निव्हुइं पत्तो ॥ ४० ॥

[जननी जाता व्याघ्री तथा दारितोऽपि मुनिवृषभः । अधिसहमानोऽधिकं सुकोशलो निर्वृतिं प्राप्तः ॥]

व्याख्या—जननी माता ध्यात्री सिंही जाता, तथा तथा तेन प्रकारेण दाखणेनेत्यर्थः, दारितोऽपि खण्डशः कृतोऽपि 'मुणिवसहो' मुनिवृषभो मुनिषु प्रतिपन्नपरिपहोपसर्गनिर्वहणतया वृषभो धवलः स तथा, यद्वा, मुनिश्रेष्ठः, 'सुकोसलो' सुकोशलनामा 'निव्हुइं पत्तो' निर्वृतिं सुखं प्राप्तः । यः किल विदार्यते स कथं सुखमाप्नोति ? इति व्यतिरेकोऽयम् । अन्वयस्तु निर्वृतिं निर्वाणं प्राप्तः । किं कुर्वाणः । 'अद्वियासतो' अधिसहमानः । किं तत् । 'अहिअं' अहितं धपुर्विदारणस्वरूपं, यद्वा, अधिकं

“सह कत्रेयत्वेद्रमचिन्तयन् स्वयशतापि पुनस्तव बुलंसा । चिरतरं च सहिष्यसि जीय हे परवशो न च तत्र गुणोऽस्ति ते ॥”

इति भायनातिरिक्तं यथा भवतीति संक्षेपायः । व्यासार्थस्तु कथानकादयसेयः । तच्चैतत्,—

अस्ति श्रीद्रुचसंकेतं सांकेतमिति पत्तनम् । तत्रासीदिन्द्रुविशदकीर्तिः कीर्त्तिधरो नृपः ॥ १ ॥ सहदेव्या महादेव्या सह वैपयिकं
सुगम् । असत्तद्दयोऽमुद्भक्त हवींशः श्रियेय सः ॥ २ ॥ कालक्रमेण तनयः सहदेव्या सुकोशलः । अथयत सुधम्मोधिबेलयेव सुधा-
करः ॥ ३ ॥ अयान्यसंयताभावादात्मानं भयचारकात् । मोचयिष्यन् नृपस्तत्र मुवितः पुत्रजन्मनि ॥ ४ ॥ मोक्षार्थंकुशलो बालमपि राज्ये
सुरीगलम् । धिन्यस्य विजयाचार्यपादान्ते मतमप्रहीत् ॥ ५ ॥ युग्मम् ॥ धात्रीभिः पञ्चभिः पाल्यमानो वृद्धि सुकोशलः । भेजे समि-
तिभिर्धर्मोऽनिश कीर्त्तिधरस्य तु ॥ ६ ॥ सुकोशलः क्रमेणाय पर्यमानः स यौवनम् । मुनिः कीर्त्तिधरो गुर्वनुश्रया तु ययौ वनम् ॥ ७ ॥
उपोगयान् रिपून् जिग्ये बहिरद्गान् सुकोशलः । मुनिः कीर्त्तिधरस्त्वेरन्तरङ्गाभिरन्तरम् ॥ ८ ॥ एको गुणान् परो जीवनिकायान् पडपाल-
यत् । उपायांश्चतुरर्षीकः सद्ग्यानांशान् परोऽथ्रयत् ॥ ९ ॥ एकः शक्तित्रयं चान्यो गुप्तित्रयमपालयत् । राज्यचिह्नान्यथादेकोऽपरः पञ्च
प्रतानि च ॥ १० ॥ सायंतनगरे मासोपचासी पारयोच्छ्रया । भित्तार्थमाजगामासौ मध्याह्ने तत्र चात्रमत् ॥ ११ ॥ सहदेवी गधाक्षस्था तं च
बभ्रुग्यचिन्तयत् । पत्न्यौ प्रमत्तितेऽमुष्मिन् पतिहीना पुराञ्चमम् ॥ १२ ॥ सुकोशलोऽपि हृष्टेनं वैवतः प्रमजेद् यदि । निर्वीरायास्तदा मेऽद्य
मुषि इस्तायुगायपि ॥ १३ ॥ तस्मात्त्रिरप्यप्योऽपि मर्तापि प्रतथार्थपि । राज्यस्येमच्छते सूनोर्निवांस्योऽयं पुराद् मया ॥ १४ ॥ इत्यन्यलि-
त्रिभिः सार्धं राक्षी तं निरयासयत् । किमेकमिव कुर्वीत नाहृतंयं जन्तुरात्मने ? ॥ १५ ॥ धात्री सुकोशलस्याय स्वामिनं व्रतधारिणम् ।
पुरात्रिर्पाशितं मत्वा रोदिति स्म दिवानिशम् ॥ १६ ॥ सुकोशलोऽयं तामृचे मातः ! किमिति रोदिति ? । सापीति कथयामास तस्मै गद्गद्वया

गिरा ॥१७॥ राज्यं तथा बालकं न्यस्य तत्र कातधरः पता । प्रावाजादद्य साऽवत्तद् भन्नाथामहं पत्तने ॥१८॥ तद्दर्शनं त्वं तवाप्यद्य व्रत-
 प्रहणशङ्कया । निर्वासितः स ते मात्रा दुःखेनानेन रोदिमि ॥१९॥ श्रुत्वा सुकोशलोऽप्येतद् गत्वा च पितुरन्तिके । प्रणम्य प्राञ्जली
 राज्यत्रिक्तोऽयाचत व्रतम् ॥२०॥ तत्प्रिया चित्रमालाय गुर्वेत्य सह मन्त्रिभिः । उवाचाऽस्वामिकं स्वामिन् ! न राज्यं त्यक्तुमर्हसि ॥२१॥
 नृपोऽप्युवाच गर्भस्ते गोपताधिह नन्दने । त्यक्तगुर्वद्यहं यामि राजा तत्रोचितं न किम् ? ॥२२॥ इत्युक्त्वाऽमात्यसात् कृत्वा राज्यं स्वपितु-
 र्न्तिके । सुकोशलः प्रथमाज कुशलो धर्मकर्मसु ॥ २३ ॥ तप्यमानो तपस्तीव्रं सहमानो परीपहान् । महीतले महर्षी तौ पितापुत्रौ विजहतुः
 ॥२४॥ तदुजस्य वियोगेन खेदभारु सहदेव्यपि । श्रार्तध्यानपरा मृत्वा व्याड्यंभूद् गिरिगह्वरे ॥ २५ ॥

एतद्य तावपि मुनी कुत्रापि गिरिकन्दरे । स्थितौ वर्गचतुर्मासीमासीनौ ध्यानवर्त्मनि ॥२६॥ प्रावृडन्ते प्रयान्तौ तौ पारणाय महामुनी ।
 दृष्टौ मागं तथा द्याघ्नचा कालरात्र्येव घोरया ॥ २७ ॥ व्यात्तवचनान्तरा लोलजिह्वासौ दीप्रलोचना । शुर्धुरामुखरा घ्नन्ती पुच्छेन्नोर्वीमधा-
 वत ॥ २८ ॥ एतस्यामापतन्त्यां तावतिमात्रजमाधरौ । जमाधरौ यथाऽस्थातां कायोत्सर्गेण निश्चलौ ॥२९॥ सा तु व्याघ्री समुत्सृत्य पपा-
 तादौ सुकोशले । दूरापाताप्रहारेण पृथ्यां च तमपातयत् ॥ ३० ॥ दारं दारं धपुस्तस्य रक्तं पापा पपावियम् । त्रोटं त्रोटं पलं चाश्नाद् भञ्जं
 भञ्जमथास्थपि ॥ ३१ ॥ मर्माणि न हि कर्माणि सहायेयं भिनत्ति मे । इति भेजे मुदं मम्लौ स मुनिर्न मनागपि ॥ ३२ ॥ व्याड्येति
 भश्यमाणोऽपि शुद्धध्यानपरायणः । उत्पन्नकेवलो मोक्ष सुकोशलमुनिर्ययौ ॥ ३३ ॥ मुनिः कीर्तिधरोऽप्युच्चैस्तदा व्याघ्रीभयादिय । क्षपक-
 ध्रेणिकारुढः कंजलज्ञानमासदत् ॥ ३४ ॥ सापि व्याघ्री तदङ्गानि खान्दं खादमशेषतः । तृप्ता सुकोशलस्यास्यं विलोभ्येदमचिन्तयत् ॥ ३५ ॥

इदमुखं मया कापि विलोभितचरं किल । इत्युहापोहलो जातिस्मृतिं शिषाय सा ज्ञणात् ॥ ३६ ॥ अहं पूर्वमेव कीर्तिधरस्य

शृण्वीमृतः । सहदेवीति कान्ताऽऽसं मम पुनः सुकोशलः ॥ ३७ ॥ तौ व्रतं प्रतिपेदाते तद्वियोगादहं पुनः । आर्तध्यानाद् विपद्याऽस्मि जाता
 व्याघ्री यनान्तरे ॥ ३८ ॥ तदिदं मुरमेतद्वि सुकोशलमुलोपमम् । आः ! स्वपुत्रो मया प्राज्यपापया मारितः स्वयम् ॥ ३९ ॥ अयं कीर्तिधरः
 सायुर्वो मया मन्दभागया । पारण्ये व्रमन् भित्तां नगराद् निरवास्यत ॥ ४० ॥ अधिकाधिकपापिष्ठां धिग् धिम्नां पूर्वजन्मतः । धन्यावेतौ
 पितापुत्री पुनः सत्कर्मनिर्मलौ ॥ ४१ ॥ अथमा पापिनी दुष्टा तदहं करवाणि किम् ? । पतामि पर्वताद् येन प्रयामि विशरारुताम् ॥ ४२ ॥
 भियामि ज्वलति क्वपि यद्वा दग्धुताशने । भस्मीभवामि येनेति चिन्तयन्ती लुलोठ सा ॥ ४३ ॥ चक्रन्द दीनवदना स्वनखैर्विलिलेख च ।
 दन्तैः पाण्यो चयादोषैः क्षिनावास्तोऽयच्छिदरः ॥ ४४ ॥ अथाह केजली कीर्तिधरस्तां करुणापर । शुभे ! संसारललितमीहगेव शरीरिणाम्
 ॥ ४५ ॥ अत्रिचारितरम्योऽयं भवोऽनर्थपदं पुनः । तृष्णा तस्यापि चूलेयं देवासुरविडम्बिनी ॥ ४६ ॥ जन्तवोऽपशवोऽप्येतद्वशाः स्युरविवे-
 रिनः । पशुजन्मनि जातायाः शुभे ! तव किमुच्यते ? ॥ ४७ ॥ यत्त्वं चिन्तयसे पातं गिरेर्वह्नौ प्रवेशनम् । तन्न भद्रे ! समीचीनं धर्मध्यानं तु
 संश्रय ॥ ४८ ॥ दाश्रीततपोभावभेदैस्तच्च चतुर्विधम् । पशोस्ते तु तपःशीलभावैश्चैधं विशुद्धिदम् ॥ ४९ ॥ तत्रापि भावनाशुद्धं तप
 पञ्चाधनर्षणम् । यद्गाराय दिवं प्रापुः पञ्च पातकिनोऽपि हि ॥ ५० ॥

श्रुत्वा कीर्तिधरादिति व्यतिकरं धर्मस्य निर्माय च व्याघ्री सानयनं निपद्य च पदं वैमानिकानामगात् ।
 राजर्षिः स तु धौर्धतान्तररिपुस्तत्रैव शैले स्थितः शैलेशीकरणं विधाय करणं मुत्तवा च मुक्तिं ययौ ॥ ४१ ॥

॥ इति सुकोशलमुनिकथा ॥ ४० ॥

अथ तद्गुणानुद्धानरसैकतानमानसतया पुरो द्रष्टेवानुत्तरविमानमणिकिङ्किणीकणलयपरायणं शालिभद्रमुच्चिद्रव्यत्वाह;—

तत्र सुकुमालो तत्र भोगलालसो शालिभद्र ! क्व शु तुमं । दुद्धरनियमधुरं पडिवन्नो नमिऊण वीरजिणं ? ॥ ४१ ॥

[तथा सुकुमालस्तथा भोगलालसः शालिभद्र ! कथं नु त्वम् । दुर्धरनियमधुरां प्रतिपन्नो नत्वा वीरजिनम् ? ॥]

व्याख्या—दे शालिभद्र ! 'क्व शु तुमं' 'शु' इति वितर्के, कथं त्वं दुर्धरनियमधुरां दुर्वहाभिन्नहधुरां पादपोपगमानशनरूपां 'पडिवन्नो' प्रतिपन्नः । किं कृत्वा । 'नमिऊण वीरजिणं' वीरजिनमपधिमतीर्थनाथं नत्वा, तदाक्षामादायेति भावः । किंविशिष्टस्त्वम् । 'तत्र सुकुमालो' तथा तेन शक्रोरण्य सुकुमारो यथा महाराजश्रेणिकस्यापि चपुरुषमया त्वं व्यथां प्राप्तः । 'तत्र भोगलालसो' तथा तेन प्रकारेण भोगा विपया-स्तेषु लालसो जम्पट, यथा साक्षादात्मयपुलंसखलक्ष्मीभिरिव द्वात्रिंशता यधुभिरसूर्यपश्यामिः सह सुरलोकादागतं गन्धमाल्यवसनमण्ड-नाशुनरसमनुदियसमयदामानसस्त्वं विलसन्नलनः स्वामिसत्तामपि नाद्वासीरिति संक्षेपाथः । व्यासार्थस्तु कथानकादवसेयः । तच्चेतत्;—

अस्ति राजगृहं हस्तिविराजन्नोपुरं पुरम् । धराहारसमाकाश्याकारपरिवारितम् ॥ १ ॥ चतुरङ्गरण्यक्रीडास्वजेयो द्यूतकारवत् । परीभृताक्षचारोऽत्र नृपः श्रेणिक इत्यमूत् ॥ २ ॥ प्रिया तस्य प्रियालापचयाऽमूच्चिहृण्याभिधा । यस्या मुखस्य खण्डाभमचण्डट्टुतिमण्ड-लम् ॥ ३ ॥ पुरे तत्र सुरेन्द्रश्रीकोशागारिकवैभवः । पुण्यैः पट्टखण्डगो भद्रः श्रेष्ठी गोभद्र इत्यमूत् ॥ ४ ॥ गेहिनी गेहिनीतिज्ञा तस्य श्रीरिव जत्रमा । निफलङ्कमहारीलभद्रा भद्राभिधाऽभवत् ॥ ५ ॥ शालिचेत्रमहास्वमसुचितं गर्भमन्यदा । विभरामास सा रत्नं रत्नमूधरमूरिव ॥ ६ ॥ उदामदानसन्ममतिंसोहदानय । दोहदान् भद्रधीरस्या गोभद्रः पर्यंपूरयत् ॥ ७ ॥ पूर्णे काले ततः पुत्रः पूरण्दुरिव पूर्वया । तथाऽस्यत, सुभेष्टं श्रेष्ठी जन्मोत्सवं व्यधात् ॥ ८ ॥ दृष्टस्वन्ननुसारेण चक्रतुः पितरापथ । सुतोः श्रीशालिनः शालिभद्र इत्यभिधां ततः ॥ ९ ॥ धारणा-

गिर्या प्यानं तपः समितिभिर्यथा । वयुधे पाल्यमानोऽसौ धात्रीभिर्य पञ्चभिः ॥ १० ॥ स पञ्चवर्षदेशीयोऽध्यापकानां समर्पितः ।
 मिन्योराय इनागस्यो निष्पयो सरुलाः कलाः ॥ ११ ॥ प्रनङ्गीकृत्य पञ्चेषु तदङ्गैरेव निर्मितः । स प्राप यौवनं त्रैणनेत्रालिलवलीवनम्
 ॥ १२ ॥ धन्या कर्पिगतं कन्याः पित्रा तुनामसन्निभः । अथेप लक्ष्मीसंवासहस्त्रिणा परिणयितः ॥ १३ ॥ शालिभद्रः समं ताभिस्ताराभि-
 रिय चन्द्रमाः । पितृभ्यां पूर्वमाणेष्टभोगो भोगानमुद्धक सः ॥ १४ ॥ दान्तः श्रीवीररपादान्ते गोभद्रो व्रतमग्रहीत् । कृत्वा चानशनं मृत्वाऽम-
 त्यंभूमिं जगत् ॥ १५ ॥ पूर्यामास तत्पुण्याद् दिव्यभोगानथान्वहम् । आगत्य सवधूकाय शालिभद्राय सोऽमरः ॥ १६ ॥ कार्य-
 मत्योन्नितं ययद् भद्रा ततदत्साधयत् । पूर्वपुण्यप्रभागेण भोगानैरेव भुक्तवान् ॥ १७ ॥ यण्णिजोऽन्येबुराजगुर्गृहीत्वा रत्नकम्बलान् । महार्धा-
 निति नारत्त नृपो भद्राऽप्रहीतु तान् ॥ १८ ॥ चिह्नणाप्रार्थितेनाथ राक्षकं रत्नकम्बलम् । याचिता यण्णिजोऽशंसन् भद्रा तानग्रहीदिति
 ॥ १९ ॥ प्रथानपुरुयेगाथ भूविगू रत्नकम्बलम् । महामूल्यं यथामूल्यमेकं भद्रामयाचयत् ॥ २० ॥ भद्रोचे तान् वधूपादप्रोञ्चनीकृतवत्यहम् ।
 सन्त्येतानि तु जीर्णानीत्यतां निहप्यतां त्रिभुः ॥ २१ ॥ स गर्वितजगौ राक्षे राश्युचे चिह्नणा त्वदः । पश्याऽस्मद्रण्णिजां कान्तधैह्वर्याणामिवा-
 न्नाम् ॥ २२ ॥ तमेव पुरुषं त्रेष्य श्रेणिकेनातिभौतुकात् । शालिभद्रे समाहूते गत्वा भद्रेदमग्रवीत् ॥ २३ ॥ वह्निर्न हि महीनाथ । जातु नियति
 मेऽराजः । प्रलायः श्रियतां देव ! तद्गृह्यागमनेन मे ॥ २४ ॥ कौतुकात् प्रतिपेदे तद् भूशुजा श्रेष्ठिनी ततः । आराजसौधं स्वगृहादतिशोभा-
 गकारयत् ॥ २५ ॥ तयाहूतस्ततो राजा पुण्येराजानुराजिताम् । ज्वलद्भूपधतीधूमां क्षौर्मांशुरुसमुच्छ्रयाम् ॥ २६ ॥ रम्भासमूहसंरम्भामति-
 जम्भारिपत्तनाम् । चन्द्रोदयचमूह्यामतिथां च पुरः पुरः ॥ २७ ॥ विपञ्चयमानसंगीतां प्रतिमञ्चं पदे पदे । स्थाने स्थाने च निष्पाद्यमान-
 नीराजानोत्सयाम् ॥ २८ ॥ परिस्फूर्जत्पुरसोभां वृष्टसोभां निमालयन् । प्राप संपत्कलाशालिशालिभद्रनिर्कतनम् ॥ २९ ॥ कलापकम् ॥

गोपुरोभयतः नल्लेन्द्रेनीलकदलीवनम् । मण्डिमयप्रतीहारस्तम्भितेक्षणमङ्गिनाम् ॥ ३० ॥ परःसहस्रमाणिन्यस्तम्भं कनकभित्तिमत् । सुजा-
 लरूप्यमलभि कुरुविन्दारमकुट्टिमम् ॥ ३१ ॥ सप्तभूमितया सप्तलोभ्या मण्डनिकामिव । साहस्राक्षमिवाङ्गं वा गवक्षिर्गणनातिगैः ॥ ३२ ॥
 नानादियांशुस्रोहोत्रोचमानं समन्ततः । प्रतिकोणं ज्वलद्भूषणघटीधूमाधिवासितम् ॥ ३३ ॥ कृतकस्तूरिकालेपं स्वस्तिकन्यस्तमौक्तिकम् ।
 स्वर्णपिप्लवन्नन्दामश्रेणिविथाणितोत्सवम् ॥ ३४ ॥ विमानमिव जित्वेदं नृत्यकोटिध्वजाभुजैः । विलसद्विस्मयावेशस्तद्विवेश विशां पतिः
 ॥ ३५ ॥ पद्भिमिः कुलरुम् ॥ तस्याग्रस्त्रीत्र त्त्रणव् धात्रीविभुरालोक्य विस्मयात् । तुरीयं त्त्रणमारुह्य सिंहासनमुपाविशत् ॥ ३६ ॥ सप्तम्यां
 भुवि भद्रैस्त्य शालिभद्रमज्जहवत् । आयातः श्रेणिकोऽस्तीह वरस ! तं द्रष्टुमेह्यधः ॥ ३७ ॥ अम्ब ! त्वमेव यद् वेत्सि तत् मूल्यं तस्य कारय ।
 किं मया तत्र कर्तव्यमिति भद्रामुवाच सः ॥ ३८ ॥ अथाह भद्रा हे वरस ! केतव्यं वस्तु न ह्यदः । किन्त्वसौ सर्वलोकानां शुभमारुमपि च
 प्रभुः ॥ ३९ ॥ श्रुत्वेति शालिभद्रोऽन्तः सधियादमचिन्तयत् । धिम्सांसारिकमैर्बर्यं यद् ममाप्यपरः प्रभुः ॥ ४० ॥ रंगैस्त्रिवाहिभंगैर्यां भोगैरस्त-
 मतः परम् । करिष्यामि तथा स्वामी यथा नान्यो भवेद् मम ॥ ४१ ॥ अथोपरुद्धो मात्राऽयमुत्तारः शिरोपृहात् । समं वधूभिराकाशादप्सरो-
 भिरिधामरः ॥ ४२ ॥ वेणीभुजगमज्जीरुहृत्सज्जितसंयुताः । कर्पूरवृक्षं निकृष्या श्रीलण्डलतिक्ता इव ॥ ४३ ॥ अन्वायान्तीर्षधूः शालिभद्रभै-
 क्षिष्ट भूपति । अग्नयेत्य सांऽपि राजाननमद् विनयाञ्चितः ॥ ४४ ॥ युगम् ॥ सस्त्रजे शालिभद्रोऽथ स्वद्वे सुत इवासितः । राज्ञा शिरसि
 चाप्रातः खिन्नो ग्लानोऽभवत् त्त्रणात् ॥ ४५ ॥ ततो भद्रा जगादैवं देवायं मुच्यतां यतः । मनुष्यमाल्यगन्धेन मनुष्योऽप्येव बाध्यते ॥ ४६ ॥
 देवमूर्तिं गतः श्रेष्ठो सभार्यस्यास्य यच्छ्रुति । दिव्यनेपथ्यवल्खाङ्गरागादि प्रतिग्रासम् ॥ ४७ ॥ ततो राज्ञा विद्युष्टेऽस्मिन्ध्वन्शालामुपेयुषि ।
 भोगतुं भद्रार्थित सस्तौ राजा मुद्राऽस्य चापत्तत् ॥ ४८ ॥ गवेययति राज्ञीमां भद्रादेशेन दासिका । चाप्यम्भोऽयत्र निग्युः सांऽप्यदयत्तत्र

महो मदन् ॥ ४६ ॥ तन्मध्ये शुद्रिकां चन्द्रसिम्हादू रू लिकामित्र । इन्द्रा स कुहनयनो विस्मयादुदधारयत् ॥ ५० ॥ किमेतदिति राक्षोक्ता
दास्ययादोविहान्यहम् । निर्मात्यं गालिभद्रस्य सभार्यस्यापि धीयते ॥ ५१ ॥ सर्वथा धन्य पन्नायं धन्याऽहमपि यस्य मे । राज्ञे येनेदृशाः
गन्तीत्यन्तत मुमुदे नृपः ॥ ५२ ॥ एजाथ बुभुजे जातसंमदः सपरिच्छदः । स्वालयं च ययौ वल्लरत्नालङ्कारपूजितः ॥ ५३ ॥

गालिभद्रोऽपि संसारत्रिक्तः सुददाऽन्यदा । वधितो धर्मघोषस्य प्रसोरागतिवार्तया ॥ ५६ ॥ आरुह्य रथमध्येयाचार्यपादान् प्रणम्य
च । निमिषो देननाभेऽनौ पप्रच्छेति कृताञ्जलिः ॥ ५७ ॥ प्रभो ! के ते महापुण्या येषां स्वामी न विद्यते ? । भगवान्पुत्रवचिबं दीक्षां गृह्णन्ति
ये जनाः ॥ ५८ ॥ आपृच्छन्नुत्सर्वा मत्तमहं प्रहीष्यामीत्युदीर्यन् । गुरूत्वा गृहं गत्वा सावित्रीमित्ययं जगौ ॥ ५९ ॥ अम्बाऽद्याशृणुषं धर्म
धर्मघोषभातरहम् । भद्राऽयादीद् वरं यत्स ! पितुस्तस्यासि नन्दनः ॥ ६० ॥ नचोचे गालिभद्रश्चेद् मातरेखं प्रसीद तत् । प्रहीष्यामि परि-
मर्यां पितुस्तस्य सुतोऽस्म्यहम् ॥ ६१ ॥ भद्राऽन्यथ तै योग्यो नास्ति साधुव्रतोद्यमः । किञ्चान पुत्र ! पेयाग्निज्जालामाला निरन्तरम् ॥ ६२ ॥
तुमार । सुकुमारस्त्वं दिव्यगोपथ लालितः । रम्भास्तम्भो गजालानमिव किं चाङ्कसि व्रतम् ? ॥ ६३ ॥ गालिभद्रोऽभ्यधाद् मातः ! सत्त्वस्य
किन्तु दुष्यन् । गृणालमृदुलः श्रेयः सभाभारं दधाति यत् ॥ ६४ ॥ भद्राऽयादीत् पुरो वत्स ! भोगाननुदिनं त्यज । सहस्रव त्वं मनुष्याणां
गन्धान् पश्चाद् व्रतं भव ॥ ६५ ॥ गालिभद्रस्ततो भद्रावचनं प्रतिपद्य तत् । भार्या च तूलिकामेकां मुञ्चति स्म दिने दिने ॥ ६६ ॥

इत्थानीपुरे तस्मिन् धन्यः सत्कर्मधन्यधीः । सुभगंभाबुकः श्रीभिः गालिभद्रस्य भाबुकः ॥ ६६ ॥ गालिभद्रस्वसा साशु स्नापयन्ती
तु तं तथा । किं रोदिषीति तेनोक्ता जगादेति सगद्गदन् ॥ ६७ ॥ व्रतं प्रहीता मे भ्राता मुञ्चत्येकां दिने दिने । भार्या च तूलिकां चाहं तेन रोदिमि
पेतुना ॥ ६८ ॥ धन्यः सनमं तामूचे वराकः फेरयोतवत् । हीनसत्त्वस्तव भ्राता य एवं कुर्वते किल ॥ ६९ ॥ अन्याभिरिति च प्रोचे स

प्रतिलाभितः ॥ १०८ ॥ श्रुवेति पारणं कृत्वाऽऽश्राप्य च जिनाधिपम् । सधन्यः शालिभद्रोऽद्री वैभारेऽनशनं व्यधात् ॥ १०९ ॥ तदा तदम्बा भद्रा च श्रेणिकश्च महीपतिः । भक्तियुक्ताबुपेयातां श्रीवीरचरणात्तिके ॥ ११० ॥ नत्वा भद्राऽभ्यधात् धन्यशालिभद्रौ ऋतु तौ मुनी । भित्तार्थं नागतौ कस्मादस्माकं भवने विभो ! ? ॥ १११ ॥ सर्वबोऽभिदधे भद्रे ! भवद्वेम्भागताविभो ! क्षातौ त्वया तु नैवेहागमनव्यग्रचित्तया ॥ ११२ ॥ प्राजन्ममाता सूनोस्ते धन्या यान्ती पुरं प्रति । ददौ वधि तयोस्तेन तौ व्यधत्तां च पारणम् ॥ ११३ ॥ उभावपि शुभावेतौ भवत्या- गाय सत्वरौ । पादपोंपगमं कृत्वा वैभाराद्री स्थितावय ॥ ११४ ॥ वैभाराद्रिं ययौ भद्रा श्रेणिकेन समं ततः । तथाभ्यतावपश्यच्च पतितौ तौ द्रुमाधिव ॥ ११५ ॥ तद्दुःखमिति पश्यन्ति स्मरन्त्यपि च तत्सुखम् । करोद् रोदयन्ती सा कन्दराः प्रतिनिःस्वनेः ॥ ११६ ॥ हा वत्स ! गृहमायातोऽप्यद्य निःपुण्यया मया । न क्षातोऽसि प्रमादेन प्रसीद मयि मा वयः ॥ ११७ ॥ हा वत्स ! यद्यपि त्वं नोऽत्याक्षीः पूर्वं तथाप्यमूर्ख । मनोरथो यदागत्य शिशिरीकुर्ये दृशौ ॥ ११८ ॥ हा वत्स ! वपुपस्यागहेतुनाऽनेन कर्मणा । मनोरथं तमपि मे मङ्गुमुद्यतवानसि ॥ ११९ ॥ हा वत्स ! इंसतूलीपु वपुस्ते सुखलालितम् । कथं विपहते ब्रूहि कठोराशमतलव्ययाम् ? ॥ १२० ॥ हा वत्स ! श्रेणिकस्यापि यदम्बलायि वपूम्भणा । तत्कथं कर्कशां भूमिं सहते शंस ते वपुः ? ॥ १२१ ॥ हा वत्स ! मृदुसंगीतपानतुर्ललितौ तव । सहित्येते कथंकारं कर्णौ फेद- षडकूकृतिम् ॥ १२२ ॥ अथोचे श्रेणिको हर्षस्थाने रोदियि किं शुभे ! । इदम् यस्याः छुतः स्त्रीपु त्वमेका पुत्रवारयसि ॥ १२३ ॥ असौ वृणमियात्यात्सील्लक्ष्मीं भोसांध रोगम् । मुक्तिसंपत्पदान् पादान् प्रपेदे स्वामिनः पुनः ॥ १२४ ॥ असौ श्रीचीरशिष्यत्वानुरूपं तप्यते तपः । त्वया तु स्त्रीरजभावेन मुधा मुग्धेऽभितप्यते ॥ १२५ ॥

इत्थं श्रेणिकमूर्खुजा निजकैररलुम्पताशूदकश्रेणिं पङ्कजबन्धुनेच नलिनीचालम्ब्य संबोधिता ।

मद्रा धाम जगाम सा निजमयो मूमागपि स्वामिनः धीवीरस्य पदौ प्रणम्य विमनाः स्वां राजधानीमगात् ॥ १२६ ॥

अथ जगति सप्रन्यः शालिमद्रः स धन्यः सुकृतनिकृतकर्मां भिन्नसंसारमर्मां ।

घनदानमिति कृत्वा भावयुद्धं च मृत्वा वितुषुलसमृद्धिं प्राप सर्वार्थसिद्धिम् ॥ १२७ ॥

॥ इति श्रीशालिमद्रकथा समाप्ता ॥ ४१ ॥

अथ धीवन्नस्यामिनं तदपूर्वगुणप्रदणपूर्वं प्रथममन्नाह;—

तरुणीजनेण धणसंचरणेण तद्द गुरुअवंधुनेहेण । न विलुद्धं जस्स मणो तस्स नमो वयरसामिस्स ॥ ४२ ॥

[तरुणीजनेन घनसंचयेन तथा गुरुवन्धुस्नेहेन । न विलुद्धं यस्य मनस्तस्मै नमो वज्रस्वामिने ॥]

व्याख्या—तरुं पन्नस्यामिने नमः, 'जस्स मणो' यस्य मनः 'न विलुद्धं' न विमूढम् । केन । 'तरुणीजनेण' प्रार्थनापरस्वशाभिन्नव-
पौषणयुपतीजनेन । न क्लमनेन, किन्तु धनसंचयेन धनानां गणिमधिरिमेयपाच्छिद्यानां संचयः समूहस्तेन । न केवलममुना, 'तद्द'
तथा 'गुरुअवंधुनेहेण' गुरुरेव गुरुकः स चासौ वधुस्नेहोऽत्र मातृवात्सल्यं गुरुकवधुस्नेहस्तेन । यदुक्तमस्माभिरपि गणधरावल्पाय;—

“बाल्ये न मातृवर्चनेरतिदीनदीनेः स्निग्धाङ्गनार्थनगिरा न हि यौवनेऽपि ।

श्रीसंचयैरपि चञ्चल मनो न यस्य तस्मै नमोऽस्तु वशपूर्वभृतेऽन्तिमाय ॥”

इति संक्षेपायं; व्यासार्थस्तु कथानकावसेयः; तथैतत्—

अस्त्यग्नित्तु विख्यातं पुरं तुम्बवनाभिधम् । श्रेष्ठी धनगिरिर्नाम तस्मिन् गुरुधनोऽभवत् ॥ १ ॥ स बाल्यादपि संसारविरक्तात्मा
सुनन्द्या । धनपालेभ्यनन्दिन्याऽऽग्रहतः पर्यणीयत ॥ २ ॥ अन्यदा तु ऋतुस्नातां सुनन्दां ब्रह्मधीरपि । भेजे धनगिरिर्भोगफलं कर्म हि नान्यथा
॥ ३ ॥ इत्थाष्टादशगिरौ गौतमेन गण्येन्दुना । प्रथितं पुण्डरीकाख्यायनं यं पुराऽऽशृणोत् ॥ ४ ॥ स हि वैश्रवणाभिख्यः यज्ञसामानिकः सुरः ।
प्रच्युर्यायतरत्तस्याः सुनन्दायास्तदोदरे ॥ ५ ॥ युगम् ॥ अन्तर्वलीमथो पत्नीं भवता धनगिरिर्जगौ । एष गर्भो द्वितीयस्ते भविता प्रब्रजास्यहस्र
॥ ६ ॥ अमनीपित प्वामूत् संवन्धोऽपि त्वया सह । प्रब्रह्मैव प्रिया मेऽतः पर स्वस्त्यस्तु ते पुनः ॥ ७ ॥ उक्त्वेत्युक्तांचकारैतामवक्रय-
कुटीमिव । गुरोः सिंहगिरेः पार्श्वे गत्वा च व्रतमाददे ॥ ८ ॥ सुनन्दासोदरोऽग्रेश्चामूरार्यसमितो व्रती । समं तेन तपस्तेपे स विपोढपरी-
पद्दः ॥ ९ ॥ नवमास्यां व्यतीतायां सुनन्द्यापि हि नन्दनम् । अजीजनञ्जनानन्दकन्दमिन्दुमिवेन्द्रदिक् ॥ १० ॥

सुनन्दाश्रीतिपात्राणि संख्यो याः सुतिकाशुहे । प्रतिजागरण्यायातास्ता बालमिदमृचिरे ॥ ११ ॥ यदि जात ! न ते तातः प्राव्रजि-
प्यत्तदोत्सुकः । तव जन्मोत्सवः श्रेयानमविष्यत्तदा खलु ॥ १२ ॥ विना पुमांसं नायान्ति नार्यः कार्योपयोगिताम् । अङ्गुल्यो मुष्टिवन्थाय
यिनाङ्गुष्ठं भवन्ति किम् ! ॥ १३ ॥ स तु बालोऽपि संशयान् शानारखलाघवात् । तासामाकर्णयामास तं संलापं समाहितः ॥ १४ ॥
अचिन्तयश्च मे तातः परिग्रज्यामुपाददे । एवं स चिन्तयन्नेव जातिस्मरणमासदत् ॥ १५ ॥ जातजातिस्थृतिज्ञानः संसारासारतां विदन् ।
अङ्गुष्ठः सीरकण्ठोऽपि तातमार्गमिषेय सः ॥ १६ ॥ कथमुद्विज्य मां माता त्यस्यतीति विचिन्त्य सः । मातुरुत्सङ्गलीनोऽपि रोदिति स्म
दिवानिनाम् ॥ १७ ॥ गानेन क्रीडनेनाङ्गुलीर्न च न चाटुभिः । वाघेन चुम्बनेनापि विरराम स रोडनात् ॥ १८ ॥ एवं च रुदतस्तस्य शिशो-

१. क. स. नादिका ।

मांताः वदन्तु । गुणानि सर्वान्निनाऽजनि तेन तदनुया ॥ १६ ॥ तत्र सिंहगिरिस्थ्यागादन्यदा सन्निवेशने । विनेयेर्धनगिर्यार्यसमिताविभि-
 र्गणः ॥ २० ॥ तं गुरु धानिगिर्यसमितायिष्यद्वृत्ताम् । प्रभो ! नौ स्वजना ह्यत्र तान् विवन्वयिष्यावहे ॥ २१ ॥ निमित्ततः कुतोऽप्याह
 निगमगानिनी गुरुः । नाथी लाभो महात् प्राणं सचित्ताचित्तमद्य तत् ॥ २२ ॥ सद्गोऽप्य सुनन्दाया जगत्तुस्तो महामुनी । तस्याः सखीभिः
 सन्धं प्रायंकां विधेद्विधौ ॥ २३ ॥ सोऽग्राममूर्धिर सत्य सुन्दरे । अर्पणीयो धनगिरेः क नेष्यत्येष दृश्यताम् ॥ २४ ॥
 गुणगानि त्रिराम्या त्मादाय स्तान्धयम् । तेन निर्धितोदस्थादृत्रे धनगिरि च सा ॥ २५ ॥ इत्यन्त कालमात्मेव बालकः पालितो मया ।
 नष्टिपदं तर्जनाचरनिनं रत्ना भूराम् ॥ २६ ॥ यदि श्रमजितोऽसि त्व तथात्येनं स्वमङ्गजम् । गृहाण मामिव त्याक्षीर्मा स्मेनमपि संप्रति
 ॥ २७ ॥ भूया धानिगिरिम्याह विन्स्त्वानुत्पयस्त्रिकः । कल्याण्येवं करिष्यामि पश्चात्ताप तु यास्यसि ॥ २८ ॥ मा कृयाः संवयेदृचं कुरुष्ये
 वा वृक्ष्य तत् । ममसं मारिष्ठा भद्रे ! पुनर्नं हि लप्स्यसे ॥ २९ ॥ ततश्च साक्षिण कृत्या सन्निवेद सुनन्दाया । तस्मै स मुनये सूनुवर्षित-
 र्गो नानरे ॥ ३० ॥ बालं धनगिरिः पात्रपयने तं न्यधत् च । रोदनाद् दत्तलंकेत इवासौ विरराम च ॥ ३१ ॥ ततः सुनन्दासदनाद् मुनी
 तायासवाथी । गुणोत्पाजको भूयोऽपीयतुंगुंरसंनिधौ ॥ ३२ ॥ तद्भोरण्य नमद्वाहुं दृष्ट्वा धनगिरिं गुरुः । अभायतामुना भिक्षाभोरण्यायासितो
 मया ॥ ३३ ॥ तदेनमपंयास्माक विधाम्यतु भुजस्तय । इत्यार्षयद् धनगिरिंरुरोर्धलेन तं सुतम् ॥ ३४ ॥ बालार्थमिव तं बालं भासमानं
 तन्मारे । गुरुः करयुगेगारिसंस्था शोखनमोरुवा ॥ ३५ ॥ तद्भारभ्रुकरो गुरुराह सविस्मयः । अहो पुंरूपभृद्वज्रमिद धर्तुं न शक्यते ॥ ३६ ॥
 भाथी प्रपयगाथारो महापुत्रयः पुमानयम् । साध्वीनामिति तं बालं पालनायाऽऽर्षयद् गुरुः ॥ ३७ ॥ तं बालं गुरुणा गुप्तवज्रनामानमार्थिकाः ।
 शप्यातरकुलो भलेः पालनापार्षयंस्ततः ॥ ३८ ॥ दसाः कुमारपार्षयंस्ततः ॥ ३९ ॥ स्वस्वपुत्राधिक्रमोत्या पश्यन्त्यः पर्यपाल-

यन् ॥ ३६ ॥ ययोदृष्टपरिणामो वज्रः सज्जानवत्तया । बालोऽपि नाप चापल्यं किञ्चित्तासामसौख्यदम् ॥ ४० ॥ ज्ञानोपकरणानैर्बालिकेति
स कल्पयन् । वज्रः प्रमोदयामास प्रतिवासरमार्यिकाः ॥ ४१ ॥ वज्रं दृष्ट्वा सुनन्दोद्यन्मोहा शय्यातरानय । अयाचिष्टतरां ते तु गुरुस्वमिति
मार्पयन् ॥ ४२ ॥ महता तूर्परंधेन सा तेषामेव वेश्मनि । धात्रीव लालयामास स्तन्यपानादिना सुतम् ॥ ४३ ॥ पाल्यमानोऽभवद् वज्रः
क्रमेणाय त्रिहायनः । साधवो धनगिर्यांघ्रास्ते च तनापयुस्तदा ॥ ४४ ॥ प्राप्ते धनगिरावत्र प्रहीष्यामि स्वमङ्गजम् । चितयन्ती सुनन्दैवमाया-
तेऽस्मिन्नमोदत ॥ ४५ ॥ सुनन्दाय महर्षिभ्यः स्वनन्दनमयाचत । ते पुनर्नापयामासुः प्रत्यभायन्त चेदृशम् ॥ ४६ ॥ अयाचितस्त्वया सुब्रह्मे !
दत्तोऽस्मभ्यमयं शिशुः । त्रिकीर्तेष्विव दत्तेषु स्वामित्यमपराध्यति ॥ ४७ ॥ पक्षयोद्धमयोरेवमुञ्चेविवदमानयोः । लोकोऽबादीदसुं वादं राजा
निर्यारयिष्यति ॥ ४८ ॥ तवः सुनन्दा लोकेन सहिता नृपसंसदि । जगाम संघसहिताः श्रमणा अपि ते ययुः ॥ ४९ ॥ राज्ञो
न्ययोदृष्टानेन सुनन्दा दक्षिणेन तु । श्रीमान् संघः समस्तोऽपि यथास्थानमथापरे ॥ ५० ॥ आत्तवज्रो जगौ श्रुत्वा द्वयोर्मापो-
त्तरं नृपः । येनाद्भुतः समायाति बालस्तस्य भवत्वसौ ॥ ५१ ॥ कृपयानुमता साय जनेन जननी शिशोः । विविधैः क्रीडनैर्भोज्यैश्चाटु-
षिभ्य तमाह्वयत् ॥ ५२ ॥ न मातुरपकाराणां कोऽपि स्यादन्वृणः पुमान् । एवं विदन्नपि सुधीर्यञ्च एवमचिन्तयत् ॥ ५३ ॥ यदि संघमुपे-
रिश्ये हृत्वा मातुः कृपामहम् । तदा स्याद् मम संसारोऽसारो दीर्घतरः खलु ॥ ५४ ॥ धर्म्येयं च सवित्री मेऽल्पकर्मां प्रब्रजिष्यति । आय-
नितुः एतांशाय ततः स्यां भोगजादिवत् ॥ ५५ ॥ दीर्घदर्शी विमृश्येवं वज्रो वज्रदृढाशयः । प्रतिमास्थ इव स्थानाद् न चचाल भनागपि ॥ ५६ ॥
ततो राज्ञा धनगिरिः प्रात्ताऽसस्मीरिति । रजोहरणामुर्क्षिष्य जगादिवं मितात्तरम् ॥ ५७ ॥ व्रते चेद् व्यवसायस्ते तत्त्वज्ञोऽसि यदि स्वयम् ।
तद् रजोदृश्यं धर्मापन्नमादत्स्व मेऽनघ ! ॥ ५८ ॥ वज्रस्तममि धावित्वा धर्मपयितघुर्गुरः । रजोहरणमादत्त जीजाग्भोजं व्रतश्रियः ॥ ५९ ॥

सप्तो म्यानसुगणभोजा पद्मिनीय दिनात्यये । हस्तयिन्यस्तचिबुका सुनन्दैवमचिन्तयत् ॥ ६० ॥ ज्ञाता प्रमजितो भर्तापि च प्रमजितो मम ।
प्रमजिष्यति पुत्रोऽपि प्रमजाम्यहमप्यतः ॥ ६१ ॥ विनिश्चित्यात्मनैवेति सुनन्दा सदनं ययौ । वज्रमादाय वसति प्रययुमुनयोऽपि ते ॥ ६२ ॥
प्रतन्तुनं गपौ स्तन्यं यज्ञन्तावद्रपा अपि । हत्याचार्यैः पट्टिान्य साधोभ्यः पुनरर्पितः ॥ ६३ ॥ सुनन्दापि यतं भजे वज्रस्त्वेकादशापि हि ।
पटशर्यामुखाञ्चृष्यप्रथेष्टानानि सगमतिः ॥ ६४ ॥ अष्टवर्षोऽभवद् वचो यावदायप्रतिश्रये । ततो वसत्यामानिन्ये हृषितैस्तेर्महर्षिभिः ॥ ६५ ॥
अग्नया पङ्गुण्यः प्राययन्ति प्रतस्थिरे । अन्तघ घनयुष्टे च तस्थुर्यत्नमे क्वचित् ॥ ६६ ॥ प्राग्जन्मसुहृदो वज्रस्यामरा जुम्भकास्तदा । सत्व-
वीसाहते तत्र पयिजीमूय चायतन् ॥ ६७ ॥ यारिदे विरतप्राये गुरून्त्याय ते सुराः । मित्रार्थमभयन् यज्ञं गुरवस्त्वनुजशिरे ॥ ६८ ॥
यज्ञोऽप्यायदयकीं कृत्वेयोपरोऽपरस्तद्युक्तु । गच्छन्नप्यायकृणिकास्पशंभीतो न्यवर्तत ॥ ६९ ॥ वृपमात्रामपि ततो वृष्टिं देवा निरुध्य ताम् ।
यिद्वतुंमनयन् यज्ञं तासांये सोऽपि यातवान् ॥ ७० ॥ ससन्नमेपु देवेषु तेषु भक्तादित्सया । द्रव्यक्षेत्रकालभावेरुपयोगमदत्त सः ॥ ७१ ॥
रूष्माण्डकारिकं द्रव्यं पुतो राद्धमसंभवि । इदं तृज्जयिनीक्षेत्रं स्वभावादेव कर्कशम् ॥ ७२ ॥ प्राट्टपि प्रयमायां च द्रव्यस्यास्य कथापि का ? ।
यातारोऽप्यनिमेषाशाः तातात्पद्व्याममृष्टशः ॥ ७३ ॥ तद् ध्रुवं देवपिण्डोऽयमकृत्व्यो यतिनामिति । चलितोऽसौ प्रणस्योचे प्रत्यक्षीभूय
तेः सुरैः ॥ ७४ ॥ ययं दि जुम्भका देवाः प्राग्जन्मसुहृदस्तथ । त्वां द्रष्टुं चागमामेह कृथाः स्नेहगुणेन ते ॥ ७५ ॥ अथ वैक्रियलभ्याख्या
यिषां यज्ञाय तेऽमराः । समन्ततः फलसमाया इव दत्त्वा तिमोऽभवन् ॥ ७६ ॥ ज्येष्ठे मास्यन्यदा तद्वत् परीक्ष्य बहुरूपिणीम् । विद्यां यज्ञाय
दत्तामी यथागतमगुः सुराः ॥ ७७ ॥ यज्ञोऽय सुस्थिरीभूत्कादशाङ्गो महामतिः । अधीयमानमादत्त श्रुत्वा पूर्वगताद्यपि ॥ ७८ ॥ स्थविरा-
द्यगम्भभीष्ट शक्तिं स्वामप्रकाशयन् । पठन् स्वपाठमव्यक्तं सोऽश्रौतीत्पठतोऽपरान् ॥ ७९ ॥ अन्यस्मिन्नहि मर्त्याहे विद्वतुं व्रतितो ययुः ।

वह्निर्भूमौ च गुरवो वज्रोऽस्थाद् वसतौ पुनः ॥ ८० ॥ साधूनां मण्डलेष्वेव वेष्टिकाः स न्यवीविशत् । आचार्य इव साधूनां तासां चादत्त
 वाचनाः ॥ ८१ ॥ वसतिद्वारमायाता दूरदेवातिर्गर्जितम् । श्रुत्वा तद्वाचनाच्चानं गुरवोऽचिन्तयन्निति ॥ ८२ ॥ अस्मदागमन त्वेते पालयन्तो
 महर्षयः । स्वाध्यायं कुर्वते भित्तां समादाय समागताः ॥ ८३ ॥ इत्याचार्याः क्षणं स्थित्वा विदाञ्चक्रुर्विसृश्य च । यथेय वज्रपालर्षेर्वाचनां
 ददतो घ्वनिः ॥ ८४ ॥ असौ पूर्वगतस्यैकादशाङ्ग्या अपि वाचनाम् । यद् दत्ते तत्किमथैष्ट गर्भस्थो विस्मयामहे ॥ ८५ ॥ स्थविरैः पाठ्य-
 मानोऽयमत पवालसायते । वाल्यात्पाठालस इति ह्यात्वा त प्रेरयामहे ॥ ८६ ॥ अस्मदाकर्णनाशङ्की ललितो मा स्म भूयम् । रोमाञ्चिताः
 दिव्यगुणैरित्याचार्या अपासरन् ॥ ८७ ॥ शब्देन महताऽऽचार्याश्चक्रुर्नैपेधिकीमय । गुरुणां शब्दमाकर्णयोर्वस्थाद् वज्रोऽपि विष्टरात् ॥ ८८ ॥
 समुपेत्य मन्दगतिर्न यावत्प्राचिशद् गुरु । तावत्ता वेष्टिकाः सर्वाः स्थाने वज्रो मुमोच च ॥ ८९ ॥

गुरोर्दण्डं समादाय तस्य चांही ममार्जं च । धौतवांश्चासनस्यस्य ववन्दे च पदादकम् ॥ ९० ॥ गुरवोऽचिन्तयन्नस्य त्रतिनः श्रुत-
 सेवधेः । यथा जानन्ति माहूत्स्यं प्रयतिव्यामहे तथा ॥ ९१ ॥ इत्याचार्या विभावयां शिष्येभ्योऽकथयन्ति । यास्यामो ग्रामममुकं द्वित्राहं
 तत्र नः स्थितिः ॥ ९२ ॥ वज्रो यो वाचनाचार्यो भवितेति गुरोर्वचः । भक्तत्वादत्रिचार्यैव प्रत्यपद्यन्त ते तथा ॥ ९३ ॥ प्रातःकृत्ये कृते वज्रं
 निपथार्या न्यपादयन् । आचार्यस्येव विनयं तस्याकार्पुश्च साधवः ॥ ९४ ॥ सर्वेषामपि साधूनामानुपूर्व्यां परिस्फुटान् । संक्रान्त्या वज्रले-
 पाभान् घञ्जोऽप्यालापकान् ददौ ॥ ९५ ॥ अमोघवचनो वज्रो वभूवातिजडेष्वपि । तद् नव्यमद्भुतं दृष्ट्वा गण्डः सर्वो विसिन्धिमये ॥ ९६ ॥
 आलापान् साधनः पूर्वमधीतान् सुस्फुरानपि । संवादार्थमपृच्छंश्च वज्रोऽप्याख्यत्तथैव तान् ॥ ९७ ॥ एकवाचनया वज्रात् तावत् पेतुर्म-
 हर्षयः । यावद् न गुरतोऽमृभिलेकाभिरपि श्रुतम् ॥ ९८ ॥ तेऽभ्यधुः साधवोऽन्योन्यं गुरुयदि विलम्बते । वज्रपाश्वे तदा शीघ्रं श्रुतस्कन्धः

समर्प्यते ॥ ६६ ॥ गुरुभ्योऽप्यधिकं वज्रं मेनिरे मुनयो गुणैः । तेद्भूतमपि किं पुण्यं वृक्षेभ्यो नातिरिच्यते ? ॥ १०० ॥ पतावता गणो भावी
 क्षातयज्ञगुणः खलु । इत्यायातान् गुरुन् वज्रसहिता मुनयोऽनमन् ॥ १०१ ॥ पृष्टं स्वाध्यायनिर्वाहे गुरुणा मुनयोऽभ्ययुः । पूज्यप्रसादाद्
 वज्रेणाऽज्ञानशैलो व्यभेदि नः ॥ १०२ ॥ वज्रोऽस्माभिरवज्ञातो ह्यज्ञाततद्गुरोश्चिरम् । इदानीमयमस्माकं बालोऽपि भगवत्समः ॥ १०३ ॥
 बालोऽप्यस्त्येष गच्छस्य तदतुच्छगुणो गुरुः । ज्योतिश्चक्रस्य नेतास्ति ध्रुवोऽणुरपि किं न हि ? ॥ १०४ ॥ गुरवोऽभ्ययुं युष्माकमस्य क्षाप-
 यितुं गुणान् । अगमाम वयं प्राममाचार्योऽयं च वोऽर्पितः ॥ १०५ ॥ अन्यथा वाचनाचार्यपदवीं नायमर्हति । गुवंदत्तं यतोऽनेन कर्णश्रु-
 त्याददे श्रुतम् ॥ १०६ ॥ संश्लेषविधिरूपोऽस्योत्सारकल्पो महाशयाः । । कार्यः पूर्वमिहाचार्यपदयोग्यस्ततो भवेत् ॥ १०७ ॥ ततश्च
 प्रागपठितं श्रुतमर्पसमन्वितम् । वज्रमध्यापयामासानायासादञ्जसा गुरुः ॥ १०८ ॥ हृद्यभूद् दृष्टिवादोऽपि यावानेतस्य तावतः ।
 साप्तिमात्रीभवन् पात्रीचक्रे वज्रमुनिं गुरुः ॥ १०९ ॥ अन्यथा विहरन्तोऽमी पुरं दशपुरं ययुः । भद्रगुप्तस्तदाबन्त्यां दशपूर्वधरो-
 ऽभयत् ॥ ११० ॥ तदादिशन्नमी वज्रं त्वं वत्सोज्जयिनीं व्रज । दशपूर्वामिहाधीश्व भद्रगुप्तगुरोर्मुखात् ॥ १११ ॥ इत्यात्मना वृतीयोऽयं
 प्रेषितो गुरुणा तस्यात् । वज्रोऽगाद् भद्रगुप्तांहिपूतामुज्जयिनीं पुरीम् ॥ ११२ ॥ तदैक्षिष्ट गुरुः स्वप्नं यदादाय कस्तद् मम । पतद्ग्रहं
 पयःपूर्णं कश्चिद्वागन्तुकोऽपिबत् ॥ ११३ ॥ स्वप्नादिति स्वशियेभ्यो भद्रगुप्तः प्रगे जगौ । यदेष्यत्यतिथिः कोऽपि स ममाध्येष्यते
 श्रुतम् ॥ ११४ ॥ वज्रोऽपि नगरीद्वारे शर्वरीमतिवाह्य ताम् । प्रभाते भद्रगुप्तस्याचार्यस्य वमति ययौ ॥ ११५ ॥ प्रसिद्धिसदृशी
 वज्रस्याकृतिं परिभाष्य च । वज्रोऽयमिति निश्चिन्त्ये भद्रगुप्तो जहर्ष च ॥ ११६ ॥ वन्दनाभिमुखं वज्रं भद्रगुप्तोऽथ सस्वजे । ब्रह्ममारोप्य
 चोवाच तन्मुखन्यस्तलोचनः ॥ ११७ ॥ कश्चित्तुलविहारस्त्रे कश्चित्तेऽङ्गमनामयम् । कश्चित्तपस्ते निर्विघ्नं कश्चित्ते कुशली गुरुः ॥ ११८ ॥

किं किञ्चित्कार्यमुद्दिश्य विहारक्रमतोऽथवा । इहागतोऽसि चक्रपे । कथयास्मान् प्रमोदय ॥१६॥ वन्दित्वा भद्रगुप्तपिं वज्रो विरचिता-
 झलिः । उवाच वदन्ढारविन्यस्तमुलबल्लिकः ॥१२०॥ यद्यत् सुखविहारादि पूज्यपादैरपृच्छ्यत । तत्तत् तथैव देवानां गुरुणां च प्रसादतः
 ॥१२१॥ अप्येतुं दश पूर्वाणि त्वामागां गुर्वनुष्ठया । तद्वाचनाप्रदानेन प्रसीद भगवन् । मयि ॥१२२॥ ततश्च दशपूर्वीं तं भद्रगुप्तोऽध्यजी-
 गपत् । गुरोरजनितस्लेशो वज्रश्च दशपूर्व्यमूत् ॥ १२३ ॥ भद्रगुप्तमयापृच्छ्य वज्रो दशपुरं ययौ । पूर्वानुष्ठा कृता सिंहगिरिणा गुरुणाऽस्य
 तु ॥ १२४ ॥ तदनुष्ठादिने तस्य विदधे जुम्भकामरैः । गन्धाम्बुवृष्टिकुसुमप्रकरैर्महिमाऽद्रभुतैः ॥ १२५ ॥ गणं वज्रमुने सिंहगिर्याचार्यः सम-
 प्यं सः । प्रत्याख्यायाश्रपानादि कालं कृत्वा ययौ दिवि ॥ १२६ ॥ वज्रस्वामी ब्यहार्षीच मुनिपञ्चशतीवृत । महीमहीनसौभाग्यश्रुतशीला-
 दिविद्युतः ॥ १२७ ॥

इतश्च पाटलीपुत्रे धनिश्रेष्ठोऽभवद् धन । तत्कन्या रूपधन्याऽभूद्भिधानेन रुक्मिणी ॥१२८॥ सा च तद्यानशालास्थसध्वीभ्यो
 गुणसंस्त्वम् । भीवज्रस्वामिनो नित्यमनृणोद् मच्छाशया ॥१२९॥ ततोऽसौ भाग्यसौभाग्यमासुर तद्गुणश्रवात् । वज्रमेव पतीयन्तीं न्यै-
 रसौदृपणन् घरात् ॥१३०॥ त्रतिन्यो जगदुर्ध्वतामयि ! मुधाऽसि रुक्मिणि । वज्रं प्रव्रजितं वीतरागं यत् त्वं बुवूर्यसि ॥१३१॥ रुक्मिण्यभि-
 दधे यज्रो यदि प्रव्रजितस्तदा । प्रव्रजिष्याम्यहमपि या गतिस्तस्य सैव मे ॥१३२॥ इतश्च विहरन् वज्रः पाटलीपुत्रपत्तने । आगत्योद्यान
 एकस्मिन् गमयान् समयासत् ॥१३३॥ तदागमनसंभ्रान्तः पाटलीपुत्रपार्थिवः । पत्य श्रीवज्रचरणानंचयित्वा नमोऽकरोत् ॥१३४॥ वज्रोऽपि
 विदधे क्षीराश्रयलज्जयाऽय देशनाम् । निशम्य तामतिप्रीतो राजा स्वं सौधमाययौ ॥१३५॥ ततोऽन्तःपुरनारीभ्यो हर्षोद्भारं चकार सः ।
 ययाऽद्य वन्दितो यज्ञस्वामी चामीकरच्छ्रविः ॥१३६॥ तं वन्दित्वा च दृष्ट्वा च तद्धर्म निशमय्य च । मम गात्रं च नेत्रे च श्रोत्रे चागुः

कृतार्थताम् ॥१३७॥ तद् यूयमपि वज्रपि हे देव्यो ! द्रष्टुमर्हथ । त्वरितं यात, नैकत्रस्थायिनो यतयो यतः ॥१३८॥ इति वैद्योपदिष्टेतुल्य-
 याऽप नृपाश्रया । नन्तुं त्रिलोकिंतुं श्रांतुं राशयो वज्रमुपाययुः ॥ १३६ ॥ भगवानपि वज्रस्ता मत्याऽऽयाता नृपाङ्गनाः । कुरूपीभूय विदधे
 देवनामतिपेगलाम् ॥ १४० ॥ रासो राशयोऽपि गत्याऽप्य शंशुरिति सस्मितम् । देव ! गौरिच रम्याऽस्य द्युया रूपक्या पुनः ॥ १४१ ॥
 राज्ञा त्वघटमानं तत् श्रुत्वा द्रष्टुं स्वयं च तत् । विस्मयेन द्वितीयेऽद्वि घषं वन्दितुमागमत् ॥ १४२ ॥ अनेकलब्धिमान् वज्रो विकृत्य
 कृतकान्बुजम् । त्रियतादात्रमुक्तोऽर्क इव स्वं रूपमुद्रहन् ॥१४३॥ उक्ते च लोको वज्रस्य रूपं स्वाभाविकं हृदः । गुणानामाकृतेऽद्याद्य सहजो-
 ऽभून् समागमः ॥ १४४ ॥ राजापिध्याजहारैर्यं विस्मयस्मेरमानसः । यथेष्टरूपनिर्माणलब्धिर्वज्रमुनिः खलु ॥ १४५ ॥ मा भूवं प्रार्थनीयोऽहं
 योरितानामिति शङ्कया । सामान्यं ह्यस्तनं रूपं व्यक्तं शक्येयं निर्ममे ॥ १४६ ॥

इतध्यात्रान्तरं रुक्मिण्युयाच पितरं निजम् । वज्रस्यास्यांगतोऽस्तीह यं युवूयांम्यहं सदा ॥१४७॥ तन्मां वज्रकुमाराय संप्रदत्ताऽन्यथा
 तु मे । मरणं शरणं तात ! हयल्लेपेव गौरियम् ॥१४८॥ आभिजातसखीं लज्जां विहायेवं व्रवीमि यत् । तत्रेदं कारणं वज्रो मत्पुण्येरय-
 मागतः ॥१४९॥ एष प्रायेण न स्यात्सुयंघयेव हि गच्छति । किं ज्ञायते कदाप्येति भूयोऽप्युद्गीनपक्षित् ॥१५०॥ तस्मादंते विलम्बेन देहि
 पत्राय तात ! माम् । विरकौमारदीनां मां कथं पश्यन् न दूयसे ? ॥१५१॥ नोद्वत्स्यन्गनगरोऽयमिति शङ्कां च मा कृयाः । व्रतस्थोऽपि न
 किं गौरीमुपायंस्त महेम्बरः ? ॥१५२॥ एवं धनोऽतिनिर्वन्ध्यामुपवज्रं निनाय ताम् । सद्यः कृत्या विवाहाहंसवर्तलंकारभूपिताम् ॥१५३॥
 पुत्र्या सममनेयीष धनकोटीरनेकशः । प्रजोमनं वरयितुयंथा स्यादिति जातधीः ॥१५४॥ उपवज्रं गतः श्रेष्ठी रूपं तस्य निरूपयन् । प्राशं-
 सवारमनः पुत्री साप्रह्वां तत्स्वयंवरं ॥१५५॥ धनस्य हृदये स्वार्थप्रार्थना कर्तुमिच्छतः । न वज्रदेशनार्थोऽस्यात् सौमि लाक्षानुरागवत्

॥१५६॥ देशान्तेऽघदद् यञ्च धनश्रेणी कृताञ्जलि । कृत्वा प्रसादं मत्पुत्रीमिमामुद्वह मानद ! ॥१५७॥ क्व भयानिन्दुतुल्य क्व चेष्य
 जल्मश्लिखोपमा । तथाप्येता स इव तामाद्रियस्व कृपा कुव ॥१५८॥ विवाहानन्तर यञ्च ! हस्तमोचनपर्वणि । द्रव्यकाटीरसंख्ययातास्तुभ्यं
 दास्ये भवत्वद् ॥ १५९॥ यञ्चस्तमञ्च विद्याय स्मितोचे करुणापर । पर्याप्त द्रव्यकाटीभि कन्यया च तवानया ॥१६०॥ संध्यारागसहा-
 प्यायी शम्पासंपातसोदर । स्वप्नाभिनयशैलूपस्त्याज्योऽर्थोऽनर्थमूरयम् ॥१६१॥ नितम्बिन्यश्च तुम्बिन्यस्त्याज्या दूरेण हृष्वरे । यकाभ्यो
 यागिना योगरसबन्धो विलीयते ॥१६२॥ शचीशचापचपला जन्तूना यौवनश्रिय । किम्पाकफलपर्यन्तविपमा विपया अपि ॥१६३॥ एकै
 क्नोऽपि विपयाः क्षयाय खलु देहिनाम् । पतङ्गमृङ्गपाटीनकुम्भकरियापिच ॥१६४॥ न कामविपयादन्य कोऽपि नीचपदप्रदः । द्विपदो-
 पीह जायेत यस्मादङ्गी चतुष्पद ॥१६५॥ अहत्वा विपयान् मोहयामिकान् न मुमुक्षुभि । जरामरणजन्मादिशुक्लला खलु मोक्ष्यते ॥१६६॥
 महानुमाय ! धन्याया कन्याया अपि ते धन ! । युज्यते विपयत्यागोऽस्मासु यद्येकतानता ॥१६७॥ इत्थ भगवतस्तस्य सुत्रासागकिरा गिरा ।
 शक्तिमयी शातविपयविपयेगाऽऽदित मतम् ॥१६८॥ धर्मोऽयमेव हि श्रेयान् यत्र निलोभतेदशी । एव विमृश्य बहव प्रतिसोध जना ययुः
 ॥१६९॥ तेनाद्भ्रेऽन्यदा विद्या पदानुसृतिलब्धिना । महापरिह्लाचाराङ्गान्तरस्थकाशगामिनी ॥१७०॥ ऊचे च भगवानेवमनया विद्यया मम ।
 जम्बूरीपाद् गतायस्ति शक्तिरामानुयोत्तरम् ॥१७१॥ धर्मैवेय महाविद्या हन्त ! देया न कस्यचित् । अल्पस्योऽल्पसत्त्वाश्च भाविनोऽन्ये
 ह्यतः परम् ॥१७२॥

जगम विहरन् यञ्च पूर्वस्या दिशमुत्तराम् । रङ्गारालकरालोऽभूद् दुष्कालोऽत्रे तदा पुन ॥१७३॥ ततस्तदचित सघ पटे कृत्वा
 विदायसा । पुरीं नागपुरीं निन्ये सुभित्तुभगामयम् ॥१७४॥ तस्यां जैनाश्च बौद्धाश्च स्पर्धमाना परस्परम् । चकिरे देवपूजादि जैनैर्बौ-

द्वाभ्य निगिर ॥ १७५ ॥ तेऽप्य यौदेनिगिरेभ्यो मालारुद्रयो नृपासया । नालमन्तार्थं तु लिताप्यगस्तिकुसुनानपि ॥ १७६ ॥ तदा पयुपगाप-
 पंण्यागतेऽर्हयुगामकाः । तत्तयाऽऽकथयन् वक्षस्यामिनेऽशुमुलास्ततः ॥ १७७ ॥ समाश्वसित हे श्राद्धाः ! यत्तिये चः सुतेजसे । श्रयुक्तयो-
 त्तस्य भगवान् ययौ माहेभ्यर्षी पुरीम् ॥ १७८ ॥ हुताशनाभिधानस्य देवस्थोपवने स्थितः । योऽमृद्वारामिफस्तत्र भित्रं धत्तगिरेः स तु ॥ १७९ ॥
 अकस्माद्गतं वस्रं इन्द्रोप तडिताभिः । उवाच दिष्ट्याऽतियये किमात्रियं करोमि ते ? ॥ १८० ॥ वज्रोऽभ्यघत्त कुसुमेः कार्यं मे प्रत्युवाच
 सः । इह संपादयिष्यामि पुष्पलत्ताणि विशतिम् ॥ १८१ ॥ तर्हि त्वं प्रगुणीकुर्यां इत्युक्त्वा भगवानपि । उत्प्लुत्य तार्क्ष्यवद् व्योम्नाऽगात्
 ह्युद्रहिमयत्रिरिम् ॥ १८२ ॥ धीदेव्या भक्तिस्तत्र दत्तमादाय पङ्कजम् । वैश्वानरत्वनं प्रत्याययौ वज्रोऽतिरंहसा ॥ १८३ ॥ विद्याशक्त्या विच-
 क्रेऽय यिमानं भगवानिह । न्यथाच पुष्पलत्तांस्तान् विशतिं पङ्कजं च तत् ॥ १८४ ॥ छत्रस्येवाभ्युजस्याधो निपद्य भगवानय । चिन्तितो-
 पनतैः फलसमेक्षणो जुग्मकामरैः ॥ १८५ ॥ पुर्वे नागपुरीमेत्याहंन्मतस्य प्रभावनाम् । चक्रेऽतिशायिनीं बौद्धशासनं न्यस्यकार च ॥ १८६ ॥
 युगम् ॥ ध्रीयन्नयिहितां वीक्ष्याहंन्मतस्य प्रभावनाम् । बौद्धभक्तिं विहायात्र भूयोऽभूत् परमाहंतः ॥ १८७ ॥

इतथौद्रायणो राजा जज्ञे दशपुत्रे पुरे । सोमदेवश्च विप्रोऽस्य रुद्रसोमाहंती प्रिया ॥ १८८ ॥ तयोः सुतावभूतां द्वौ युद्ध्या शुद्ध-
 सुतायिन । नाम्नाऽऽर्यरक्षितो ज्यायान् कनीयान् फल्गुरक्षितः ॥ १८९ ॥ तत्रार्यरक्षितो विद्यास्थानान्याप्युं चतुर्दश । जगाम पाटलोपुत्रं
 शतार्थः पुनराययी ॥ १९० ॥ प्रयेक्षितः पुरे रात्रा गजमारोप्य गौरवात् । विविधोपायनैः पौरैरपि तेनैव पूजितः ॥ १९१ ॥ स बन्धुस्महितो
 विद्याधी इघारुतिरानमन् । मात्राशीर्यादितः प्रातिवेशिमक्षेप निरादरम् ॥ १९२ ॥ व्यजिष्णुपदय स्यान्वां सोऽपि मातर्विलोक्ष्य माम् ।
 षथीतयिचमायातमिह किं नाद्य माद्यसि ? ॥ १९३ ॥ साह ! धत्स ! त्वया हिंसोपवेगकमधीयत । ततस्त्वां नरकाध्वन्यं दृष्ट्वा हृष्याम्यहं

कथम् ? ॥ ११४ ॥ यदि त्वं मयि भक्तोऽसि यदि मां मग्यसे हिताम् । अधीष्ट्व दृष्टिवाचं तद् हेतुं स्वगांपवंगयोः ॥ ११५ ॥ अथार्यरक्षितः
 प्राह स्वार्थीते विद्यादाशयः । दृष्टिवाचं पठिष्यामि मातरख्याहि तद्गुरुम् ॥ ११६ ॥ रुद्रसोमापि तनयविनयोच्छ्रवसिता सती । भ्रमयन्त्यञ्जलं
 तस्मै निजगाइ प्रसादमाह ॥ ११७ ॥ इदानीं नहि जिहेमि त्वयाऽहं तनुजन्मना । मदादेशमनुष्ठानुं यद्कार्योर्मनोरथम् ॥ ११८ ॥ सन्ति तोस-
 लिपुत्राख्या आचार्यां अर्पयन्ति ! । इच्छुवांतं ममैवेतः प्रतिपन्नप्रतिश्रयाः ॥ ११९ ॥ तत्पादपङ्कजोपास्तिमृङ्गतामङ्ग ! तां भज । ते त्वामध्या-
 पयिष्यन्ति दृष्टिवाचं जिनागमम् ॥ २०० ॥ एवं प्रातः करिष्यामीत्यभिधायार्यरक्षितः । दृष्टिवादाभिधां ध्यायन् नाऽशेत रजनावपि ॥ २०१ ॥
 दृष्टिवादाभ्यायेतुमाष्टच्छय जननीं प्रणे । दृष्टिवादाखंवागस्त्यमियाय चार्यरक्षितः ॥ २०२ ॥ अथैकं द्विजमायान्तं साधेज्जुनवयष्टिकम् ।
 कांऽसि त्यमिति सोऽष्टच्छदालिङ्ग्यैय तमव्रवीत् ॥ २०३ ॥ अहं ह्युपतप्तप्रामात् त्वां द्रष्टुं त्वल्पितुः सखा । प्रापं कल्पे, मया कार्यव्यप्रेणासि न
 योऽक्षितः ॥ २०४ ॥ गृहन्तामित्तयञ्चैते मयाऽऽनीताः कृते तव । गुरूणां दातुमुचिता लघुभ्यो हि सुखादिका ॥ २०५ ॥ उवाच सोममूरि-
 चंस्तात ! मन्मातुरर्पयेः । अहं शरीरचिन्तार्थं गच्छश्नस्मि बहिर्भुवि ॥ २०६ ॥ इदं च कथयेस्तस्ये यद्रुच्छन्नार्यरक्षितः । अधुनेज्जुलतापाणि-
 मद्राप्तीदादितोऽपि माम् ॥ २०७ ॥ तथेति तत्कृते दक्ष्यौ रुद्रसोमा निमित्तवित् । पूर्वाणि नय खण्डं च पुत्रो मेऽध्येष्यते ह्यतः ॥ २०८ ॥
 नयाहं दृष्टिवादास्य पूर्वाण्यस्ययनानि वा । दशमं खण्डमस्येप्ये दक्ष्यौ यानिति सोममूः ॥ २०९ ॥ गत्वा चेच्छुगृहद्वारे चतुरोऽयमचिन्तयत् ।
 कथमन्तर्दिगाम्यहं द्रमांचापाविश्यादः ? ॥ २१० ॥ प्रातर्वन्दनकायातभ्रमणोपासकः सह । वसत्यन्तः प्रवेदयामि प्रतीचे क्षणमन तत् ॥ २११ ॥
 इत्यार्यरक्षितस्तस्यौ दारंऽपि द्वाप्याजयत् । शृण्वन् सुधीरधीयानसाधूनां प्रच्युत गिरः ॥ २१२ ॥ तत्रागाड्डड्डरो नाम भ्रमणोपासकः प्रणे ।
 वन्दनाय महर्षीणां हरेयोत्कर्षिताशयः ॥ २१३ ॥ नैवेधिकीं विधायैव प्रविद्येज्ज प्रतिश्रयम् । अथेयांपथिकीं प्रत्यक्रामदुश्चेस्तरस्वरः ॥ २१४ ॥

तदन्तस्मात्प्राणांश्च साधून्पि यथाविधि । यन्दित्या नियसाद्यप्रे विष्टरं प्रतिलिख्य स ॥ २१५ ॥ तदेतद्वचार्यार्यरक्षितोऽपि यथाक्रमम् ।
 अग्निनीय गुरुगन्ते नियसाद् एतान्जलिः ॥ २१६ ॥ ध्यानक गूढन मरगा ढड्ढरायन्दनेन तम् । अपृच्छन्न गुत्वो वत्स ! कुतो धर्मागमस्तव ?
 ॥ २१७ ॥ तंनोऽत्र ध्यायन्नास्मादृष्टिं मुनयः प्रभो ! । रुद्रमामासुन. सोऽयं विद्वान् माग्यो मदीपतेः ॥ २१८ ॥ अयमाद्यगुणस्थानस्थितानां धुरि
 मन्पते । आर्षार्थं ध्यानं कृत्यं परिस्पृशति किं ह्यद. ? ॥ २१९ ॥ अथाह सोमम् : संप्रत्यस्ति श्रायकृता मम । रत्नता सलिलस्येव लोहस्येव सुवर्णता
 ॥ २२० ॥ इति निरूपयामास चाचार्यान्तार्यरक्षितः । प्रसीद भगवन् ! हृष्टियादस्याव्यापनेन मे ॥ २२१ ॥ मया विवेकहीनेनोन्मत्तेनेप हृता-
 म्ना । द्विसोपदेनक संयमधीतं नरकायहम् ॥ २२२ ॥ आचार्यां अपि त दान्तं योग्यं मत्प्रेममूर्च्छिरे । यदि त्व हृष्टियादाधिजिगांसुस्तव
 परिमज्ज ॥ २२३ ॥ सोऽप्युवाच परित्यज्यामिदानोमपि दत्त मे । किन्तु पूर्वैरतः स्थानावस्ति गन्तव्यमन्यतः ॥ २२४ ॥ मामन स्थितवन्तं
 दि राजा पुरज्जनाऽपि च । अत्यतमनुरागेण प्रमदयां त्याजयेदपि ॥ २२५ ॥ आचार्यां अपि तस्योपरोधेन सपरिच्छिदाः । गत्याऽन्यत्र तमुरस-
 प्रयुज्जिनं पर्यपिजन् ॥ २२६ ॥ अधीतेकादशाङ्गेन क्रमेणाचार्यसंनिधौ । हृष्टियादोऽभवद् यार्थान्तावांस्तेन समाददे ॥ २२७ ॥ अर्थार्यरक्षि-
 तायाग्यर गुत्वो गौर्योचितम् । यद् मूयान् हृष्टियादोऽस्ति वज्रयैः संभ्रति स्फुटः ॥ २२८ ॥

धीरन्ध्रम्यामिनमथ प्रति यानार्यरक्षितः । अवन्यां भद्रगुप्तस्य प्रभो. पादानवन्दत ॥ २२९ ॥ गुणवन्तं तपोराशि पूर्वविश्याकुतीधि
 कम् । उपलक्ष्य तमाचार्याः परिपस्वजिरे मुदा ॥ २३० ॥ ऊचुध्व वत्स ! धन्योऽसि कृतायोऽसि सुधीरसि । ब्राह्मण्यं योऽधिगम्यापि
 धामण्यं प्रत्यपचयाः ॥ २३१ ॥ अथाहं क्षीणशेषायुष्कर्म त्वाभ्यर्षयेऽनघ ! । कर्तुंकामोऽस्म्यनशनं मम नियामको भव ॥ २३२ ॥ तथेति
 प्रतिपेशनं तमथो स्मृत्स्वरात् । मा वज्रेण समं वत्स ! वसेरुप्रतिधये ॥ २३३ ॥ पृथक्स्थितिरधोयेथा यदेकामपि यामिनीम् । यो वसेत्

सह वज्रेण तमनु ध्रियते हि सः ॥ २३४ ॥ एवं करित्वेऽहमिति प्रतिपद्यार्यरक्षितः । तेषां नियमणां कृत्वा पुरीं वज्राश्रितां ययौ ॥ २३५ ॥
 नगपयो बहिरैवास्यात् तां निशामार्यरक्षितः । निशाशेषे स्वप्नममुं वज्रस्वामी ददर्श च ॥ २३६ ॥ यद्यद्य पयसा पूर्यः केनाप्यस्मत्पतद्ग्रहः ।
 अप्पाय्यागन्तुना मूरि किञ्चिदस्याच्च तल्पय ॥ २३७ ॥ वज्रस्वामी महर्षीणां स्वप्नार्थं व्याकरोत् प्रगे । बहुपूर्वश्रुतग्राही कोऽप्येप्यत्यति-
 थिमम ॥ २३८ ॥ प्रातरेत्य कृतोपास्ति स्वान्युवाचार्यरक्षितम् । कुतः समागा , सोऽप्याह गुरोस्तोसलिपुत्रतः ॥ २३९ ॥ वज्रस्वाम्यत्र-
 षोद्वार्यरक्षितस्त्वं किमाख्यया ? । सोऽप्याख्येदेवमिति च पुनर्वन्दनपूर्वकम् ॥ २४० ॥ वज्रस्वाम्यपि त ज्ञात्वा सप्रसादमदोऽबदत् । स्वागतं
 तय, कुत्र त्वं प्रतिथयमदिश्रियः ? ॥ २४१ ॥ बहिरासासितोऽस्मीति तेनोक्तं स्वाम्यभाषत । महात्मन् ! किं न जानासि दूरस्योऽध्येष्यसे
 कथम् ? ॥ २४२ ॥ तेनोचेऽहं पृथग्व्याली भद्रगुप्तगुरोर्गिरा । वज्रोऽप्याहोपयोगात् त्वां युक्त पूज्या वभाषिरे ॥ २४३ ॥ वज्रोऽथ पृथगावा-
 सस्थितमप्यार्यरक्षितम् । अपूर्वप्रतिभ पूर्वाण्यध्यापयदमु नव ॥ २४४ ॥ ततो दशमपूर्वस्य यमकानि गुरोर्गिरा । अध्येतुं विपमाप्यार्य-
 रक्षितार्यः प्रचक्रमे ॥ २४५ ॥ मातापितृभ्यामाहातुमयंनं फलगुररक्षितः । प्राणप्रियोऽनुजस्तस्य प्रप्यागत्य स तं जगौ ॥ २४६ ॥ किमेवं
 कटिनाऽमूस्वमनुकण्ठः कुटुम्बके । भ्रातः ! पद्यपि दिक्चक्र भ्रान्त्वाऽभ्येति भुव निजाम् ॥ २४७ ॥ वैराग्यपशुना छिन्नं यद्यपि प्रेमबन्ध-
 नम् । तथापि तव फारुण्यमस्ति पुण्यनिबन्धनम् ॥ २४८ ॥ शोकसकटमनोऽस्ति बन्धुवर्गश्च सांप्रतम् । तदागत्य तमुद्धर्तुं भगवंस्तव
 सांप्रतम् ॥ २४९ ॥ इत्युक्तो बन्धुना वज्रमापप्रच्छाऽऽयंरक्षितः । पठेत्युक्तोऽमुना भूयः पठन्भूवे च बन्धुना ॥ २५० ॥ बान्धवास्ते
 पटित्प्यामनोरप्यरस्यिता । न कुत्रापि प्रवर्तन्ते त्वया सारथिना विना ॥ २५१ ॥ तदेहि देहि बन्धूनां व्रत गुप्त ! सत्व-
 रम् । श्रेयस्यपि सकृणोऽपि किमद्यापि प्रमाद्यसि ? ॥ २५२ ॥ अथार्यरक्षितः समाह यति म पति

दस्य सर्वविश्वहितं मतम् ॥ २५३ ॥ श्रुत्यैत्येवेऽमुना देहि तदानीमायंरक्षितः । स्वयं तमनुजग्राह दीक्षया शिक्तयापि च ॥ २५४ ॥
 पातुमुक्तोऽप्यद्वा फलपुरहितेनार्यरक्षितः । अधीतानेक्यमको गन्तुमूचे पुनर्गुणम् ॥ २५५ ॥ तन्नियिद्धस्त्वधीयानो यमंकेभ्यः पराजितः ।
 सोऽपृच्छद्गुरुमयापि शिष्यतेऽद्भः श्रुतं क्रियत् ॥ २५६ ॥ सस्मितं गुरुरप्याह पूर्वमेतद् तथाग्रिमम् । विन्दुमात्रं त्वयाऽधीतमग्धिगतुल्यं
 तु शिष्यते ॥ २५७ ॥ श्रेयस्पचिरेणापि त्वमामयसि श्रुतम् । धीमन्धोऽर धोरोऽसि किमकारणे विपीदसि ? ॥ २५८ ॥ षवमाश्वसित-
 स्तेन गुरुणा कठणावता । पुनः प्रवृत्त सोऽप्येतुं ममोत्साहोऽपि भक्तिभाक् ॥ २५९ ॥ फलयुःरक्षितमन्येऽमुर्मूर्तिमद्वन्द्वुवाचिकम् । दर्शयन्तु-
 त्सुको गन्तुं श्रीवज्र स पुनर्जगौ ॥ २६० ॥ अयमुरसाहायानोऽपि हन्त । गन्तुमनाः कथम् ? । एवं विचिन्तयन् वज्रस्वाम्यमूढुपयोगभाक्
 ॥ २६१ ॥ सोऽध्यामंस्तेत्यतो यातो नायमायास्यति ध्रुवम् । स्तोकमायुध मे पूर्वं मन्येव दशम स्थितम् ॥ २६२ ॥ अनुशातस्ततस्तेन गमनायायं-
 रक्षित । सफलपुरक्षितः शीघ्र पुरं दशपुः ययौ ॥ २६३ ॥ तत्राम्युपेत्य भूमर्त्वा मात्रा पिना च वन्द्युभिः । पौरैश्च वन्दितश्चक्रे देशना-
 मायंरक्षितः ॥ २६४ ॥ प्रबुध्य तद्विरा राजा सम्यनरमपरं पुनः । पित्राद्या वन्धव्यास्य प्रमन्यां प्रतिपेदिरे ॥ २६५ ॥

इत्थं विद्वन् वज्रः प्रययौ दक्षिणापथम् । घनागमेऽत्र केकीच विषेकी मुमुदे जनः ॥ २६६ ॥ श्लेष्मवाधोदेऽन्येद्भुः सुण्ठीमानाव्य
 साधुना । शुक्लैतां भक्तियुष्मामिति स्वामी श्रवसि न्यधात् ॥ २६७ ॥ भक्तितुं विस्मृता सा च स्वामिनोऽध्ययनादिना । मुखवस्त्रिकया
 काय प्रयुपेक्षयतोऽपतत् ॥ २६८ ॥ पतितां तां च खान्दुशस्मरद् वज्रो मुनीश्वरः । हाहा शिष्णुं त्रिक् प्रमादोऽयं ममेति स्वं निनिन्द च ॥
 २६९ ॥ प्रमादे संयमो न स्याद् निष्कलङ्कः कथंचन । तं विना मानुषं जन्म जीवित च निरर्थकम् ॥ २७० ॥ कुर्मस्ततो वपुस्त्यागं वज्र-
 स्वामीत्यचिन्तयत् । अजायत समन्ताथ दुर्मितं द्वादशाब्दिकम् ॥ २७१ ॥ वज्रसेनाभिधं शिष्यं स्वाम्यथ श्रुतपारगम् । इत्याविदेश र्वं

घत्स । सांप्रतं विहरान्यतः ॥ २७२ ॥ लज्जमूर्ख्यौदनाद् भित्तां यत्राहि त्वमगान्नुयाः । सुभिस्रमवबुधेयास्तदुत्तरविनोपसि ॥ २७३ ॥ सोपा-
 रकपुरे श्रेष्ठी जिनदत्तो महायन । भार्यया सममीश्वर्यां चतुर्भिश्च सहाङ्गैः ॥ २७४ ॥ त्वामुभिक्षोपदेशेन निवृत्त्यापमृतैः कृती । आदास्यते
 प्रतं त्वत्तो मार्यंजन्मतरो फलम् ॥ २७५ ॥ युग्मम् ॥ चत्वारो भवितारस्तत्सुता गच्छादिकन्दलाः । नागेन्द्रचन्द्रौ विद्यामृच्चिद्वृती नामतश्च
 ते ॥ २७६ ॥ एतमादि समादिश्य स्वामिना प्रेषितस्ततः । विहर्तुं वज्रसेनोऽपि प्रावृत्तद् नीवृत्तोऽभितः ॥ २७७ ॥ भिक्षामलभमानास्तु
 दुर्मित्ते चक्रसाधवः । अन्वहं गुरुभिर्दत्तं वियापिण्डमभुञ्जत ॥ २७८ ॥ द्वादशान्दानि भोक्तव्यः पिण्डोऽयं वस्ततो यदि । संयमस्य न
 बाधास्ति तमाहृत्य ददात्यहम् ॥ २७९ ॥ नो वा तदा सहास्रेण तनोस्यागं विद्वग्मेहे । इत्युक्त्वा गुरुभिर्धर्ममतयो यतयोऽभ्यशु ॥ २८० ॥ युग्मम् ॥
 धिक् पापणमिम पिण्डं पिण्डपोष्यमिदं च धिक् । प्रभो ! प्रलोद येनैतत् त्यजामो द्वितयं वगम् ॥ २८१ ॥ अथादाय मुनीन् वज्रा वालि-
 खिन्यानियार्यमा । गिरिं प्रत्यवजल्लोकांतरं द्योतयितुं जगत् ॥ २८२ ॥ तत्रैकः सुल्लको नास्थाद् धार्यमाणो यदा तदा । क्वापि प्रतार्यं तं
 प्रामे समारोहद् गिरिं गुरु ॥ २८३ ॥ सुल्लकश्चानुगदिक्कोभूयाऽऽगात् तद्विररथः । मा मूढ् गुरूणामप्रीतिरिति तत्रैव चास्थित ॥ २८४ ॥
 मध्याह्नकूरुर्षुर्गुनापाद् ब्रह्मणपिण्डजत् । विलीय विमलारामाऽसौ तत्तत्तणाद् दिवमीयिधान् ॥ २८५ ॥ तदीयसत्त्वंसंभारचमत्कारवशंवदाः ।
 त्रिदशा पूजयामासुराशु तस्य कलेयम् ॥ २८६ ॥ श्रीवज्र यतयोऽप्यूचुः प्रेक्ष्यावतरतः सुरान् । किमत्रावतरन्त्येते देवाः सर्वद्वयः, प्रभो ! ?
 ॥ २८७ ॥ सोऽप्यूचे सुल्लकः कार्यमिदानीं स्वमसाधयत् । महिमानं ततस्तस्य सुपर्वाणः प्रकुर्वते ॥ २८८ ॥ युत्वेवं मुनयो द्रष्टुः शिशुनाप्य-
 मुना यदि । स्वकार्यं साधितं वृद्धाः साधयामो न किं वयम् ? ॥ २८९ ॥ इति संवेगिनः साधुंश्चारिचज्ञानयोगिनः । श्रावकीभूय तत्रैवं
 मिथ्यादग् देवताऽऽजन्त ॥ २९० ॥ पारणं भवतामद्य भगवन्तः ! प्रसीदत । गृह्णीत शंकराक्षोदमोदकान् पानकं च नः ॥ २९१ ॥ अबप्रहोऽयं

नैतस्याः प्रीतिद्वितुस्ततोऽन्यतः । यामो घ्यात्वेति जग्मुस्ते तवासंभ्रं नगान्तरम् ॥ २१२ ॥ कृत्वा मनसि तत्रत्यदेवतां साधवो व्यधुः । कायो-
 त्सर्गमयागय नत्वा तानित्युवाच सा ॥ २१३ ॥ अत्रुग्रहोऽयमस्माकमिह यूयं यदागताः । असंभवो हि मलयतरुणां मरुमण्डले ॥ २१४ ॥
 त पयं तद्विद्य प्रीता- श्रौयन्नस्त्रामिना समम् । कृतानशनकर्माणः सत्कर्माणो विव ययु ॥ २१५ ॥ मवैतद् गोत्रभिद् गोत्र तमागत्य रथस्थितः ।
 प्रमोदात् पूजयामास यन्नादीनां यंपुण्य ॥ २१६ ॥ शक्रः प्रवत्तिणीचक्रे तं गिरि सारथस्तदा । शाखिनो नमयन्नुद्ये स्वदेहमिव भक्तितः
 ॥ २१७ ॥ चिनम्ना पय तेऽद्यापि विद्यन्ते तत्र पर्वते । ततस्तस्याभिधा जज्ञे स्यावर्तं इति तितौ ॥ २१८ ॥

याते दिव मुनिपतायिह वज्रनाम्नि दुष्कर्मपर्वतघटावलनेकवज्रे ।

विच्छेदमाप दशमं किल पूर्वमूर्ध्व्या दुःखादिवास्य वत संहनन च तुर्यम् ॥ २१९ ॥

॥ इति वज्रस्वामिकथा ॥४२॥

अथ सद्यस्मयं मुनिजनार्यमेतार्यगुणचर्यामाह, —

द्विवसिरवेदनिपीडणनिगयनयणोवि जं न परिकुविओ । मेअज्जलमासमणो मे अज्जवि तं चमकेइ ॥ ४३ ॥,

[दृढशिरोवेष्टनिपीडननिर्गतनयनोऽपि यद् न परिकुपित । मेतार्यसमाश्रमणो मेऽद्यापि तच्चमत्करोति ॥]

व्याख्या—‘मेअज्जलमासमणो’ मेतार्यनामा समाश्रमणो महामुनि ‘द्विवसि’ दृढध्यासौ शिरसो वेष्ट आर्द्रवज्रबन्धनं दृढशिरोवेष्ट,
 तेन निपीडन तन्निपीडनं तेन निर्गते निःसृते नयने नेत्रे यस्य स तथा, अर्पीत्यतिशये, इत्थंमृतोऽप्यसौ ‘जं न परिकुपिओ’ यत्र परिकुपित,

‘मे अञ्जवि तं चमकेइ’ ममाद्यापि तच्चमत्करोतीति संक्षेपर्ययः । व्यासार्थस्तु कथानकादवसेयः । तच्चैततः—

अस्ति राजगृहं नाम पुरं तिलकवद्भुवः । यत्र मुक्तापरीवेपः शालवेपः प्रकाशते ॥१॥ तत्र वित्रासितारातिथ्रिणिः श्रेणिक इत्यमृत ।
 राजा सुकृतसंदर्भराजितः परमाहंतः ॥ २ ॥ त्रिसंध्यमर्चयित्वाहर्दचां तस्याः पुरोऽन्वहम् । स्वस्तिकं कुरुते स्वर्णयैवरशतेन सः ॥ ३ ॥
 पुरेऽस्मिन्नेकैकाकिविहारप्रतिमास्थितः । मेतार्यो दशपूर्व्यागादर्यमेव तमोऽपहः ॥ ४ ॥ वैभारमूर्धरे कृत्वा स माससप्तपणं प्रभुः । सैर्ही
 धृत्तिं प्रपेदानः पारणायाऽविशत्पुरीम् ॥ ५ ॥ स्वामीर्यासमितो भ्राम्यन्नेपणावीक्षणपरः । राक्षः सुवर्णकारस्य गृहाङ्गणमयं गतः ॥ ६ ॥
 दरिद्रस्यैव कल्पदुरन्धस्यैव सुधाकरः । मेतार्यपादास्तितृन्तो रेजिरेऽस्य गृहाङ्गणे ॥७॥ देवतावसरायोर्वोपतेः स्वर्णयवान् कृतान् । विमुच्य
 स्वर्णकारोऽयं गृहान्तरविशत्तदा ॥ ८ ॥ भ्राम्यन्नभ्येत्य तत्क्रीडाकौञ्चः पक्षी कृमिन्नमात् । जवादेव यवोनेतानपलूणमचूनयत् ॥ ९ ॥ याव-
 त्सुवर्णकारोऽपि गृहमध्यादुपाययौ । नालुलोके यवांस्तावद् दृश्यौ चेति चमत्कृतः ॥ १० ॥ पतावन्मात्रकाले हा ! ययुः क तु यवा मम ? ।
 देवार्चासमयध्यायं नाग्यान् घटयितुं सहे ॥११॥ इहापराधे हा हन्त राजान्तक इव क्रुधा । मां विमुच्यपरं दण्डं नवखण्डं विधास्यति ॥१२॥
 तदेनं सत्यवचनं मुनिं पृच्छामि तत्कथाम् । असौ तन्नाशसाप्ती यत् कर्मसाक्षीय मूचरः ॥१३॥ ध्यात्वेति दीनवदनोऽभिखट्य मुनिमब्रवीत् ।
 यवाः केन गृहीता मे प्रसीद कथय प्रभो ! ॥१४॥ शृण्वन्नपि मुनिश्चियानशृण्वन्नपि तद्विरम् स कौञ्चकृपया भेजे मौनं सर्वार्थसाधनम् ॥१५॥
 क्रियासमभिहारेण पृच्छ्यमानोऽपि नावदत् । यदा तदामुनाऽशङ्कि खल्वयं यवतस्करः ॥१६॥ गृहान्तरादुरात्मासौ ततःसौवर्णिको मुनिम् ।
 नीत्वा कृत्वात्तरात्नेपपूर्वं पप्रच्छ तत्कथाम् ॥ १७ ॥ यावत्तथापि नाशसद् महात्मासौ कृपापरः । तावत्कुट्टयितुं तेन प्रारेभे यष्टिमुष्टिभिः
 ॥ १८ ॥ घटो हरति तोयानि ताड्यते भ्रूजरी यया । दीपालिकाऽत्ति पिबति सृषो वा कुड्यते यया ॥ १९ ॥ तथा कौञ्चो यवान्हरनाद

दुर्लभं गद्गुणान्ति । विरिंहे स तु मेतायः पलादस्य कर्ष्यन्तम् ॥२०॥ स यावज्जात्यहेमेव ताव्यमानोऽपि नास्कुट्टत् । कलादेनामुना तावत्
 मारुद्गुणचक्रमे ॥ २१ ॥ कथं क्त्वाभितो यत्रं नीलघ्न मूर्ध्नि स कुधा । कीलौ मुनिवृपस्यास्य निवखान विपाणवत् ॥ २२ ॥ यथा यथा
 एषा जज्ञे मुनिरेव तथा तथा । प्रमोदमरत्रीशरुययेत्तापुण्योऽभयद् भृशम् ॥ २३ ॥ कर्मकीजानपाकर्तुमाहस्य प्रतिकीलिकाः । वरं कार्या
 हटीनोऽस्मि कृष्यमाणो मुधाऽमुना ॥ २४ ॥ निर्निमित्तोपक्रायं निःशेषदुरितापहम् । कथञ्चनापि कल्याणीवोधिरत्नमचाप्नुयात्
 ॥ २५ ॥ मे तायं सरुजो लोको वराकोऽयं तु मज्जति । वृधा मेतायं नामाहमेतस्मिन्नभयं हहा ! ॥ २६ ॥ देहोऽयं याति तवृ यातु यद्यस्येप
 तदस्तु या । किन्स्य चिन्ता हास्माकं स्थित्याऽद्यः श्वोऽपि यास्यति ॥ २७ ॥ इत्यस्य ध्यायतः पत्तपुटतो निःसृते दृशौ । एतत्समोऽस्ति
 कोऽप्यन्य इतोय पहिरीस्तितुम् ॥ २८ ॥ क्षपक्रेष्णिनि श्रेष्णिमयारोहत्रयं मुनिः । केवल गुणमासाद्य सद्यो लोकाप्रमीयिवान् ॥ २९ ॥
 तदाली स्यस्यंष्ट्रं द्रव्यद्रुणं कश्चिदक्षिपत् । इन्धनं तद्भद्रदृष्ट्या भीतः क्रौञ्चोऽयमद् ययान् ॥ ३० ॥ तान् विलोक्य जन. क्रोशन् निनिन्द
 मुनियतकम् । निजेन कर्मणा सोऽपि मयांलित इवामयत् ॥ ३१ ॥ राज्ञा विज्ञाय तन्नृणं स्वर्णकारं नियुम्भितुम् । प्रेषिताः पुरुषाः प्रापु-
 ष्वन्मोगन्त इवारयः ॥३२॥

संसारस्य नृपस्य च प्रतिभयादुत्पन्नीः स्वर्णकृत् श्रामण्यं सकुटुम्बकोऽपि स निजायासे समासेदिवान् ।

मुक्तः शोणियुजा तर्देव यतिरित्येतद् वयं मन्महे संसारेण तु मोक्षते कचिदसौ जानाति तत्कंचली ॥ ३३ ॥

अयं तदसीमशीलगुणध्यानमधानमानस संजातपुरोदर्शनमिव सुदर्शनमभिनन्दयन्नाहः—

भयमणनिम्भाए अभयाए पाडिओचि तह विसमे । निवृद्धो सि सुदंसण ! तुह किची तेण महमहइ ॥४४॥

[भवन्नमणनिर्भययाऽभयया पातितोऽपि तथा विभवे । निर्व्यूढोऽसि सुदर्शन ! तव कीर्तिस्तेन मामहीति ॥]

व्याख्या—हे सुदर्शन ! भवन्नमणनिर्भयया अभयया 'तव विसर्गे' तथा तेन निरपायचतुरुपायसारेण प्रकारेण विषमे संकटे बह्वाधिव क्रनकपिण्ड 'पडिञ्चोवि' पातितोऽपि, यत्तदोन्वित्यसंग्रह्यत्वात्, येन 'निर्व्यूढोऽसि' निर्व्यूढोऽसि तस्माद् विषमादिति भावः विशेषमहिमानमादाय निःसृतोऽसि । 'तुह किञ्ची तेण महमहर' तव कीर्तिस्तेन हेतुना बहुलपरिमला प्रसरतीति संक्षेपार्थः । व्यासार्थस्तु रुथानकादवसेयः । तथैतत्,—

अस्त्यङ्गदेशे दत्तारिकम्पा चम्पाभिधा पुरी । दुग्धोदधियशास्तस्यां नृपांऽमूद् दधिवाहनः ॥ १ ॥ अभया निभया स्वास्यदासितेन्दुः प्रिया-
स्य तु । रूपलावण्यकलिता कैटभायैरिवेन्द्रिया ॥ २ ॥ इतस्तस्यां पुरि श्रेष्ठो गरिष्ठा धर्मशालिनाम् । अभूद् दृपमदासोऽस्याह्वासीति प्रिया-
सती ॥ ३ ॥ श्रेष्ठिनस्तस्य महिरीपालः सुभग इत्यभूत् । निनाय महिरीनित्यं स तु चारयितुं वने ॥ ४ ॥ माघमासे वनादेय निवृत्तः साय-
मग्न्या । अप्राचरणमद्राक्षीत् कायोत्सर्गस्थितं मुनिम् ॥ ५ ॥ अस्यां हेमन्तरात्रौ यः स्थाता स्थाणुरिव स्थिरः । असौ धन्यो महात्मेति
चिन्तयन् स गृहं ययौ ॥ ६ ॥ महर्षिं हर्षितमहाहिमानीवर्षवेदनम् । तमेवाद्रमना ध्यायन् यामिनीं तामनीनयत् ॥ ७ ॥ निशायामविभाताया-
मादाय महिरीस्ततः । स ययौ तत्र यत्रास्ति स मुनि प्रतिमास्थितः ॥ ८ ॥ नतिमानतिमानं तमुपासामासिवानसौ । तदास्यस्पर्धयेत्तर्क-
उद्ययौ तदुपास्तये ॥ ९ ॥ स 'नमो अरिहंताण' इत्युक्तोदपतद् मुनिः । तत्पदं खेचरीविद्याधियान्त' सुभगस्त्वध्यात् ॥ १० ॥ स्वपञ्जाम्रद्व-
दंस्तिष्ठन्नक्तमहि गृहे बहिः । तदेवापठदुच्छिष्टोऽप्येकग्राहा हि तादृशः ॥ ११ ॥ पप्रच्छ विस्मितः श्रेष्ठी तत्प्रवृत्तिमयं ततः । शृणुंस् तत्तथो-
द्भूतां श्रेष्ठो पुनरुवाच तम् ॥ १२ ॥ आकाशगमने हेतुरसौ विद्या न केवलम् । किन्तु हेतुरसावेव गतौ स्वर्गोपवर्गयोः ॥ १३ ॥ क्रिमिक-

मुच्यते पञ्चपरमेष्ठिनमस्कृतेः । अस्या यस्या प्रभावेण किङ्करीक्रियते जगत् ॥ १४ ॥ विद्येयं साधु यत्प्राप्ता पठ किन्त्वखिलामिमाम् ।
 उच्छिद्यो मा जपेः श्रेयः परत्रेह च ते यथा ॥ १५ ॥ सोऽथ श्रेयनमस्कारमद्योत्य श्रेष्ठिनो मुखात् । परान्तयताजघ्नं धनं प्राप्येव निर्धनः
 ॥ १६ ॥ एवं तस्य नमस्कारजापव्यापारिणः सतः । क्रियत्यपि गते काले घर्षाकालः समाययौ ॥ १७ ॥ नीचेभ्यस्तपययो नीचैरुच्येचस्त-
 रापयथ । तदानीमेरुदानीव घनः स्वधीयश्रियाऽधिनेत् ॥ १८ ॥ गृह्यद् गृहीत्या महिरीजगाम सुभगो घनम् । नदीं तीर्त्वा महिष्यस्तु परत्नेत्रे
 तपयिषान् ॥ १९ ॥ दृष्ट्वा ताः सुभगः शीघ्रं नमस्कारपरायणः । दत्तहम्पो नदीपूरे चिद्धः कीलेन कृतचित् ॥ २० ॥ तथेनायतंयन् पञ्चपर-
 मेष्ठि विपद्य सः । श्रेष्ठिपत्यास्ततः कुत्तौ तत्रभावादवातरत् ॥ २१ ॥ तस्मिन् गर्भगते श्रेष्ठी देवसंघार्चनादिकान् । पत्न्या ऋपभद्रासोऽय
 पूरयामात् बाँदयान् ॥ २२ ॥ सार्द्धहासी ततः पुत्रमसूत शुभलक्षणम् । पुत्रजन्मोत्सवं श्रेष्ठी यथाविभवमातनेत् ॥ २३ ॥ पितृभ्यां सोत्सवं
 वस्त्राणामा रेषु सुवर्शनः । धर्ममानः क्रमेणोन्दुरिवाप सकलाः कलाः ॥ २४ ॥ कन्यां मनोरमां नाम्ना मनोरमकुलोद्भवाम् । रतिं स्मरमिच
 श्याी तमगो पर्यणाययत् ॥ २५ ॥ पित्रोर्न केवलं नेत्रे कुमुदानन्दमिन्दुवत् । चक्रे रासोऽपि लोकस्य सर्वस्यापि सुदर्शनः ॥ २६ ॥ इतो नगर्या
 तपार्थं पशियात्कन्युपतेः । पुरोभाः कपिलः सोऽथात् सौहृदं श्रेष्ठिसुना ॥ २७ ॥ अर्जुनस्य विधुः पञ्चशरस्य च विधुर्यथा । सुदर्शनस्य
 र मार परिभा मिर्षते ॥ २८ ॥ कपिलं कपिलानामा भार्याऽपृच्छत् तमन्या । विस्मरन् नित्यकृत्यानि प्रयेत्कालं धिलम्बसे ? ॥ २९ ॥ पोश्च
 प्ररक्षन्कथार्त्तं सिन्धुतीति तपिरिते । कोऽसौ सुवर्शन इति तयोक्तः प्रत्युयाच सः ॥ ३० ॥ मम मित्तं सतां धुर्य विभ्वेकप्रियदर्शनम् ।
 सुवर्शनं न तेषु नेरिस्त्वं तेषु नेरिस्त्वं तेषु नेरिस्त्वं तेषु नेरिस्त्वं ॥ ३१ ॥ तं सापयानुनापीति तयोक्तः कपिलोऽवदत् । असादृग्भवत्तस्य श्रेष्ठिनस्तनयो नयी

सुतोपमाः । नखाधिगतामिणिसखास्त्वक् कल्पद्रुप्रघाजरुक् ॥ ३४ ॥ अस्मिन् गुणमये प्राप्तलीलः शीलगुणो महान् । मुक्तास्थले यथा एल-
 मिङ्गुकान्तममूल्यकम् ॥ ३५ ॥ थुत्वेति कपिला कामविह्वला तद्वृणथ्रवात् । सुदर्शनेऽभिसर्तुं सा चक्रे चिन्तामहर्निशम् ॥ ३६ ॥ अन्यदा
 नृपतेर्गुढादेशाद् ग्रामान्तरं गते । कपिले कपिलेयाय सुदर्शनमुवाच च ॥ ३७ ॥ अद्य ते सुहृदो देहापाटवं तेन ते गृहम् । नायौ त्वां समा-
 ह्वानुमातुरो मां न्ययोजयत् ॥३८॥ हा ! न वेश्मीदमित्युक्त्वा तं गृहं द्रुतमागतम् । नीवैकान्ते द्युयस्यन्ती कपिला प्रार्थयत् किल ॥३९॥ पतितः
 संकटे तस्याः स्मितोवाच सुदर्शनः । भद्रे ! युक्तमिदं यूनां भवस्यापि फलं ह्यदः ॥ ४० ॥ पण्डः परमहं मूढे ! पुंरूपेण ममामुना । फलेन
 शाल्मलितरोः शुक्लीवाऽसि वञ्चिता ॥ ४१ ॥ ततो विरक्तासा सद्यो याहि याहीति भाषिणी । द्वारमुद्घाटयामास निर्ययौ च सुदर्शनः ॥४२॥
 स्तोत्रेण दुर्गतेर्द्वारञ्छुटितोऽस्मीति चिन्तयन् । कल्याणीशीलवृत्तिः स्वं धाम धीमानयं गतः ॥ ४३ ॥ नार्योऽनार्योचितीगीलाः कीला इव
 हविर्भुजः । भस्मर्ता मेलयन्त्यात्मपरश्रयमसंस्तुताः ॥४४॥ एताभ्यो भीररस्मीति विमृश्याथ सुदर्शनः । प्रत्यङ्गासीत् परगृहे नैको यास्याम्यतः
 परम् ॥ ४५ ॥ देहवद् इव न्यायो विवेक इव मूर्तिमान् । प्रत्यज इव धर्मोऽसौ नावचं किञ्चिदाचरत् ॥ ४६ ॥ यथाकालमथायाते तत्र चेन्द्रमहो-
 त्सवे । सुदर्शनपुरोध्याभ्यां सहोद्यानं ययौ नृपः ॥ ४७ ॥ इतो नरविमानस्थाऽभया कपिलयान्विता । शरहृत्मीरिवोत्फुल्लनयना नृपमन्यगात्
 ॥४८॥ सुदर्शनप्रिया पद्भिः समं पुत्रैर्मनोरमा । तत्रागाद् यानमारुह्य धर्मसंपद् गुणैरिव ॥४९॥ अभयां कपिलाऽपृच्छत् पद्पुत्रा केयमङ्गना ? ।
 महादेवीव देहैक्यात् किमत्र पण्मुखान्विता ? ॥ ५० ॥ राज्यलक्ष्मीस्त्रि गुणैः सुतैः पद्भिरियं युता । सुदर्शनप्रियाऽश्वायि न त्व-
 येत्यभयाऽवदत् ॥ ५१ ॥ थुत्वेति विस्मिता स्माह कपिला देवि ! यद्यसौ । सुदर्शनस्य गृहिणी तदस्यास्तनयाः कुतः ? ॥ ५२ ॥ अथ
 ॥ ३२ ॥ सैष रूपेण पञ्चेपुस्तेजसा तेजसां पतिः । सौन्दर्येण शरच्चन्द्रो गम्भीरेण तु वारिधिः ॥ ३३ ॥ दानिनोऽस्य करेऽङ्गुल्यः कामधेनु-

स्मित्याऽभयाऽवोचत् पुमान् किं न सुदर्शनः ? । साऽवादीद् नैव राक्षसे चतुरे ! वेत्स्यवः कथम् ? ॥१३॥ इत्युक्ता स्वानुभूतं साऽभयाये कपिला
 ततः । सुदर्शनस्य पराढाद्यवृत्तान्तं तत्तथा जगौ ॥ १४ ॥ अभयाव्यग्रयीदेयं यद्येयं वञ्चिताऽसि तत् । मूढे ! पण्डोऽयमन्यस्त्रीजनै नात्म-
 मृगीदृशि ॥ १५ ॥ अतो विलसा कपिलाऽप्यग्रवीदित्यसुयया । वञ्चिता चेदहं मूढा प्रौढायाः किं तवाधिकम् ? ॥ १६ ॥ अभयोचे मया
 चन्द्रकलयेय कराञ्चितः । असंज्ञोऽपि द्रवेद् प्राया ससंज्ञः किं पुनः पुमान् ? ॥५७॥ सेभ्यमूचेऽप्य कपिलाऽप्येवं मा गयमुदह । गर्व वदसि चेद्
 देवि ! रम्यतां तसुदर्शनः ॥१८॥ व्याजहारभया देवी साहंकारमिदं ततः । हले ! रमितमेवैनं मया विधि सुदर्शनम् ॥१९॥ योपाभिः पशु-
 वेपाभिरपि ते मुनयो वने । नीरसा अप्यरम्यन्त प्वासौ स्मरवशो गृही ? ॥६०॥ विलसामि न यद्येनं तद् विशामि हुताशनम् । इत्यालपन्त्या-
 बुधानं प्रपेदाते क्षणेन ते ॥ ६१ ॥ चिरं चिक्रीडतुस्तत्रोद्याने वानेयसंपदा । अभयाकपिले भ्रान्ते निशान्ते जग्मतुस्ततः ॥ ६२ ॥ अभयात्म-
 प्रतिज्ञातमय मग्मयजीवितम् । उपायपण्डितायै तत्पण्डितायै न्यवेदयत् ॥६३॥ अथैतां पण्डिता ग्राह खण्डिताननवीधितिः । पात्रापात्रमनाजोच्य
 धिक् प्रतिज्ञामिमां तव ॥ ६४ ॥ अन्योऽपि परनारीषु सोदरः भावको भवेत् । असौ किं नु महासत्वशिरोरत्नं सुदर्शनः ? ॥ ६५ ॥ सदा
 गुरुकुलासेवी र्यानमौनरतः सदा । भ्रानेतुमभिसर्तुं वा स कथं नाम युज्यते ? ॥ ६६ ॥ वरं सिंहसदासर्पफणारत्नप्रहाप्रहः । न तु शीज-
 धिजोपाय प्रतिज्ञातः सुदर्शनः ॥ ६७ ॥ जिनाधिवासितोऽप्यन्तर्गभीरोऽपि सरित्पतिः । क्षये त्यजति मर्यादां न तथापि सुदर्शनः ॥ ६८ ॥
 सदैन्यमभयाऽवादीदेकवेजं कथञ्चन । आनयेनं ततः सर्वं भलिष्यामि न ते रुक्मम् ॥ ६९ ॥ अयो तयोदयप्रशामण्डिता ग्राह पण्डिता ।
 निश्चयेत्तवाय तदस्त्युपायो मया स्मृतः ॥ ७० ॥ पर्वाहै शून्यगेहादौ कायोत्सर्गं करोति सः । भ्रानेतव्यो यदि परं तथास्यो नान्यथा
 पुनः ॥७१॥ उपायः साधु साध्वस्मिन् यतितव्यं रथयानियम् । इत्युक्तवर्यां तात्पर्याद् देव्यामामेत्युवाच सा ॥७२॥ सुदर्शनसमां कामप्रतिमां

तत्र कामपि । पूजायै पण्डिता प्रवर्गशरीरु समानयत् ॥७३॥ तस्यामानीयमानायां प्रतिपर्वतिशं भृगाम् । तथा विश्वासमानीताः सर्वेऽन्तः-
 पुरयामिकाः ॥ ७३ ॥ एवंकारं व्यतीतेषु दिवसेषु कियत्स्यपि । विश्वानन्दी समागच्छत् कौमुदीयो महोरसवः ॥ ७४ ॥ तदुत्सवाय राजाय
 पटहोद्घोषपूर्वकम् । सर्वद्वयोर्यथानमहास्त समस्तमपि पूर्जनम् ॥ ७६ ॥ शतरेप्यश्चतुर्मासधर्मकर्मश्रुते कृती । सोपायनो नृप गत्वा पृच्छ-
 ति स्म सुदर्शनः ॥ ७७ ॥ अत्रुवातो नृपेणाहि द्वितीये श्रोमदर्हताम् । अर्चां विरचयञ्चैत्यपरिपोर्षी चकार सः ॥ ७८ ॥ ततो राज्ञौ गृहीत्वैष
 पौषधं दुरितौषधम् । कायोत्सर्गेण कुत्रापि स्थितः शून्यपृष्ठान्तरे ॥ ७९ ॥ इतोऽभयापि विहितशिरोऽस्तिच्छन्नना तदा । तस्यै नृपतिमा-
 पृच्छच्च यदुत्पन्नधियः स्त्रियः ॥ ८० ॥ अथो सुदर्शनं याने, न्यस्याच्छाद्य च वाससा । ह्याःश्वरस्खलिता नीत्वाऽभयायै पण्डिताऽऽर्पयत् ॥ ८१ ॥
 तमस्पृष्टान्नरोल्लापा सा पाणिप्रणयीकृतम् । स्वयन्ती कम्पमानाय शार्थयपर्याथिवप्रिया ॥ ८२ ॥ मामकीनमनोमीनं यसन्तं रागसागरे ।
 अग्रहीद् गुणज्ञानेन धृतस्तेनासि धीवर ! ॥ ८३ ॥ क्षितो हृद्वत्खरे बाढं बाहुपात्रेण वन्धनम् । मत्तो नयनवस्कारं मारकर्म च लप्स्यसे
 ॥ ८४ ॥ पुंनागस्यास्य सुमनःकृष्टिमाघातुमुच्चकैः । गिरं व्यापारन्तीति, कुटिलामङ्कुटीमिव ॥ ८५ ॥ स्कन्धे ललन्धे बाहुभ्यां शृदुलाभ्यां
 मृणालवत् । रम्भास्तम्भाभिरामाभ्यामूरुभ्यां मरुमप्रहीत् ॥ ८६ ॥ चतुर्भिः कलापकम् ॥ ततः सुदर्शनाऽत्यर्थं समाधिस्तिमिताऽभवत् ।
 वर्षोसत्पिरीरुध्यः किमग्निश्चरलायते ? ॥ ८७ ॥ पुनरप्यमयाऽद्यादीदनादीनत्वभावयुक् । प्रसीद नाथ ! सीदन्तीमिति मां किमु-
 पेत्तसे ? ॥ ८८ ॥ मन्मथो हन्ति मां हन्त दुर्वाऽप्रसर्तः शरैः । सनाभिपिसि तस्यातः पाहि मां शरणागताम् ॥ ८९ ॥ अनीतश्चञ्चननासोति
 कोपं मा स्म नृया कृयाः । वद्व्याऽऽनीतो नदीपूरः प्रजाशाः किं न पूरयेत् ? ॥ ९० ॥ अतकृष्टमिदं मुञ्च मत्प्राप्त्या फलितं ह्यदः ।
 स्वर्गोपवर्गयोर्वातो स्मार्तानां गल्लभ्लरौ ॥ ९१ ॥ ताग्यन्तीं याचमानां मां तत्रां मानय मानद ! । देवात् करमुपायातां सुधां पिबसि

किं नहि ? ॥ ६२ ॥ कियद्द्यापि सौभाग्यमर्षमुद्राटपिप्यसि ? । इत्यालपन्ती सा पीनस्तनाभ्यां तमताडयत् ॥ ६३ ॥ इत्थं यथा यथा चक्रे
 सोपसर्गमनर्गला । सुदर्शनः शुभध्यानमाहरोह तथा तथा ॥ ६४ ॥ स दध्यौ चेति चेद् मुच्ये कयडिचदहमेतया । पारयामि तदुत्सर्गमग्नया-
 नशनं मम ॥ ६५ ॥ प्रमानिताथ घटितश्रुकुटिः कुटिलाशया । तं भापयितुमारभे भगन्ती निर्भयाऽभया ॥ ६६ ॥ रयौदमूपरे नर्च मूर्खे ! रे
 धर्षितं मया । न वेत्सि मानिनी तुष्टाऽमृतं रष्टा विवं पुन ॥ ६७ ॥ चापस्येयाधुना जीयाधानं ते नमतो मयि । अग्न्यथा त्यध्वरे जात एवा-
 सीधम हविर्भुज ॥ ६८ ॥ इत्थं यथा यथाऽभैपीदभया पतकाभया । तथा तयासौ सञ्चयान्तमानगे निजमानसे ॥ ६९ ॥ चिन्तनामाभया कामं
 धिक्कला सकलां निशाम् । न चुक्षेम लयावात्मदर्शनस्तु सुदर्शनः ॥ १०० ॥ ततः प्राभातिकीं वोदय रजनीं राजयल्लभा । विलला स्यं
 विलिरयाशु नखैः पूरकारमातनोत् ॥ १०१ ॥ आयागन्ति स्म ततो यानद् यामिकास्तत्र संप्रमात् । कायोत्सर्गस्थितं तावद् ददृशुस्ते सुदर्शनम्
 ॥ १०२ ॥ अस्मिन्न संभ्रमत्येतद्विति द्रुतमुपेत्य तैः । विह्वतो मूर्षतिस्तत्रायौ पप्रच्छ चामयाम् ॥ १०३ ॥ सोचेऽनुज्ञाप्य देव ! त्वामहं
 याचदिह स्थिता । आविर्भूतः पुरो भूत इवायं तावदीक्षितः ॥ १०४ ॥ ततः पट्टनि चाट्टनि कुगाणः स्मरघस्मरः । असौ पशुरिवोन्मत्तो मां
 रिरंसुरयाचत ॥ १०५ ॥ अनिच्छन्त्यां मयि ततो बलात्कारमयं व्यधात् । मया च पूरुक्तं नाग्यदवलानां बलं यतः ॥ १०६ ॥ अस्मिन्निद्रमसं-
 भाव्यमिति मत्वा महीपतिः । किमेतदिति पप्रच्छ सुदर्शनमनेकधा ॥ १०७ ॥ पृष्टोऽपि राजीरुपया किञ्चिद् नोचे सुदर्शनः । येनापकारिका-
 भ्याऽपि सन्तो हन्तोपकारिण ॥ १०८ ॥ ततः संभावयामास दोष तस्यैव भूपतिः । पारदारिकदस्यूनां तूष्णीकत्वं हि लक्षणम् ॥ १०९ ॥
 इति क्रुधः समादिक्षदखिलेऽप्यन पत्तने । दोषप्रख्यापनां कृत्वा दुष्ट एव निगृह्यताम् ॥ ११० ॥ अधारत्तैस्ततो धृत्या कंशेप्यमकृष्यत । यथा
 तथापि जायन्ते यौवने हि विगोपकाः ॥ १११ ॥ स मुखे चर्धितो मप्या देहे चूर्णेन चित्रितः । विल्वैरलकृतो मूर्ध्नि कण्ठे निम्बदलजजा ॥ ११२ ॥

रासभारोपितः स्वर्णतपत्रस्तत्र पत्तने । वाद्यमानेन वाद्येनारेभे भ्रमयितुं भट्टेः ॥ ११३ ॥ कृतापराधः शुद्धान्ते वष्यतेऽसौ सुवर्शनः । नात्र
 दोषो नृपस्येति चक्रुराघोषणां च ते ॥ ११४ ॥ न युक्तं कृतवानेव नेह संभयतीदृशम् । अस्मिन् राजापि नेदत्तः कुपितोऽत्र विधिः सल्लु
 ॥ ११५ ॥ धर्मो धिगस्य किं श्रेते पुराकर्म किमप्यदः । अयं मुच्येत नः सर्वद्रव्यैर्नो जीर्धितरपि ॥ ११६ ॥ मिथो विचारयत्येधं हाहाकारं
 च कुर्षति । पूजने रोदिति भ्राम्यन्नाश्रुमैः स्वयेदमनः ॥ ११७ ॥ विशेषकम् ॥ अदृश्यत महासत्या स मनोरमया ततः । अचिन्ति च सदा-
 चारो मत्पतिः किमिदं दृष्ट्वा ! ॥ ११८ ॥ इत्यन्तर्धियशा पेशममथ्यमग्यास्य सत्यरम् । अर्चयिष्या जिने कायोत्सर्गस्येदमचिन्तयत् ॥ ११९ ॥
 शृण्वन्तु भगवत्यः श्रीजिनशासनदेवताः ! । चन्द्रे लाञ्छनमस्तीव्रं सर्वथा मत्पतौ तु न ॥ १२० ॥ परमप्राधकस्यास्य सास्त्रिभ्य चेरकरिव्यय ।
 तददहं पारयिष्यामि कायोत्सर्गमिमं सल्लु ॥ १२१ ॥ अग्न्यर्धं स्थितिद्युगोऽनशनं ध्रुवमेव मे । धर्मच्यंसे पतिचंचसे किं जीषन्ति कुलस्त्रियः ?
 ॥ १२२ ॥ सा कृपाः पुत्रि ! निर्वंदं भलिष्यामोऽखिलं वयम् । सा समाधिस्थिताऽश्रौषीद् गिरं दिव्यां कुतोऽप्यथ ॥ १२३ ॥ ततश्च
 न्ययुरारक्षाः शूलिकायां सुवर्शनम् । स्वर्णाभोजासनममूर्धियं तस्य महात्मनः ॥ १२४ ॥ अथारक्षेर्वंधायास्य हृदं व्यापारिता अपि । कण्ठ-
 पीठेऽसिष्वडानां प्रहाप हास्तामगुः ॥ १२५ ॥ मौली सुकुडलायं च कर्णयोः । बाह्वोः केयूरतां भेजुः पादे कट्टकतां
 च ते ॥ १२६ ॥ तद् दृष्ट्वा चक्रितेर्तीर्धिवत्सो वसुधापति । आरुह्य करिणीं सोऽगाद् वेगावधिसुवर्शनम् ॥ १२७ ॥ मीडामुकुलितास्येभु-
 स्तामलिङ्गेषु नृपांऽयदत् । विष्ट्या न हि चित्तघोऽसि श्रेष्ठिन् । आत्मप्रभावतः ॥ १२८ ॥ भगान् विनाशयते कापि माहशेरविधेकिभिः ।
 धर्मो यस्याहृत्सोऽस्ति जागरूकः सनातनः ? ॥ १२९ ॥ स्त्रीणां विवेकशस्त्रीणां वचनार्थां निहन्ति यः । अयिमृदयकरः पापी नापरो
 दधियादृहनात् ॥ १३० ॥ सुवर्शाजोऽप्यकृत्यानि कुरुते प्रेरितः शिष्या । स्नेहजं दधि मथ्नाति पश्य मथ्यानको न किम् ? ॥ १३१ ॥ मया

मायाप्रधानायाः स्त्रियो वाक्येन यत्त्वयि । अपराद्धमशेषं तत् क्षन्तासि त्वं सुदर्शन ! ॥ १३२ ॥ एवमालपता राक्षा करिण्यामघिरोप्य
 सः । नोरवा स्वहस्ये स्नपितश्चन्द्रैश्च विलेपितः ॥ १३३ ॥ वस्त्रालंकारजातं च परिधाप्य सुदर्शनः । राक्षा पृष्टो निशावृत्तं यथातथम-
 चीरुयत् ॥ १३४ ॥ राज्ञोचे भयतैराहमकृत्यं कारितोऽस्मि हा ! । तदा यत्त्वं महासाधो ! मया पृष्टोऽपि नावदः ॥ १३५ ॥ अथामया
 प्रति कुन्दो मूपतिर्निग्रहोन्मुस । न्यपेधि श्रेष्ठिना तेन शिरः प्रक्षिप्य पादयोः ॥ १३६ ॥ श्रेष्ठो करिण्णमारोप्य महीतरणिना ततः । नायितो
 न्यायिना गेहं गौरवेण गरीयसा ॥ १३७ ॥ अमयापि तदाकर्ण्योद्ध्यात्मानं व्यपद्यत । पण्डिता पाटलीपुत्रे देवदत्तान्तिके ययौ ॥ १३८ ॥
 सुदर्शनोऽपि संलारविरक्तो व्रतमग्रहीत् । तपःकृशाङ्गो विहरन् पाटलीपुत्रमगमत् ॥ १३९ ॥ भजन्मायुर्करीं वृत्तिं दृष्टः पण्डितयात्र सः ।
 कथितो देवदत्ताया' सोऽपि तस्या गृहं ययौ ॥ १४० ॥ गृहस्य कुमुदस्येव वद्द्यास्यं देवदत्तया । धृतो लक्ष्म्येव, दिवसं यावच्चुत्तोम नैप
 तु ॥ १४१ ॥ ततो मुक्तस्तया सायमुद्यानं गतवानयम् । तत्रापि दृष्टोऽभयया व्यन्तरीभूतया तया ॥ १४२ ॥ स्मरन्त्या प्राक्तनं कर्म तस्य
 मर्माचिधोऽनया । स्वामिनः संगमेनोपसर्गास्तेनिर निशि ॥ १४३ ॥ क्लिश्यमानो बहु तया महासत्त्वः सुदर्शनः । क्षपकश्रेणिमारोहद-
 पूर्वकरणक्रमात् ॥ १४४ ॥ तस्यापि केवलशानमुग्निमील समुज्ज्वलम् । समेत्य महितश्चायं देवदानवमानवैः ॥ १४५ ॥ देवनिर्मितेह-
 माञ्जमासितो भगवानयम् । विदेश कर्मणां मर्माचिधं धर्मं चतुर्विधम् ॥ १४६ ॥ तस्य देशनया तत्रान्येऽप्युच्यन्त न केवलम् । पण्डिता देव-
 दत्ता चाभया चापि व्यबुध्यत ॥ १४७ ॥

इत्थं स भास्वानिव कान्तिशाली नालीकयांश्च विरचय्य गोभिः । सुदर्शनः केवलमूर्तिरयुर्दिनावसानेऽजनि निर्धुंतात्मा ॥ १४८ ॥

॥ इति सुदर्शनकथा ॥ ४४ ॥

अथ दशार्णभद्रलाघासुहाययन्नाह;—

वंदे दसन्नभद्रं समसीसीए अहो सुरिदस्स । वित्तूण तथा विरइं जेण पइत्ता सुनिब्बूढा ॥ ४५ ॥

[वन्दे दशार्णभद्रं स्पर्धया अहो ! सुरेन्द्रस्य । गृहीत्वा तथा विरतिं येन प्रतिज्ञा सुनिर्व्यूढा ॥]

व्याख्या—‘दससन्नभद्रं’ दशार्णभद्रनामानं मुनिं ‘वंदे’ नमस्करोमि, ‘जेण’ येन ‘पइत्ता’ प्रतिज्ञा ‘तथा श्रीवीरस्वामिनं वन्दिष्ये, यथासी न केनापि वन्दित.’ इति संधा, ‘सुनिब्बूढा’ सुष्ठु अतिशयेन निर्व्यूढा निर्गोहमनोयत । कया । ‘समसीसीए’ समशोषिकया स्पर्धया । ‘अहो’ इति विस्मये । कस्य । ‘सुरिदस्स’ सुरेन्द्रस्य दाकस्य । किं कृत्वा । ‘वित्तूण’ गृहीत्वा । काम् । ‘विरइं’ विरतिं प्रव्रज्याम् । कथम् । ‘तथा’ तेन प्रकारेण सेन्द्रैरपि सुरैरसाध्येनेत्यर्थः । अचिरता हि देवा देशविरतिमप्याप्तुमनलंभूष्णवः, फव पुनः सर्वविरतिमिति संक्षेपार्थः । व्यासार्थस्तु कथानकादवसेयः । तद्यत्तत्—

दशार्णदेशभूसुसूत्रकिरीटप्रतिमं पुरम् । दशार्णपुरमित्यस्ति नेकरत्नविराजितम् ॥ १ ॥ दशार्णमद्र इत्यासीत् तत्रासीमयशा नृपः । संपदाभेकवरिता सरितामिव सागरः ॥ २ ॥ एकदा तं सभासीनं सायमित्यूचिरे चराः । देव ! देवाधिदेवः श्रीवीरः प्रातरिद्वेष्यति ॥ ३ ॥ पर्यादगर्जयेवामूत् तद्विरा भूविमू रयात् । धाराकदम्बवकुल्लपुलकाङ्कुरदन्तुरः ॥ ४ ॥ सभासमत्तमूचे च प्रगे ऋद्धया तथा प्रभुम् । वन्दिष्ये न यया कश्चिद् वयन्दे त्रिजगत्यपि ॥ ५ ॥ इत्यमात्यादिकान् सर्वान् समुदीर्यं विखुज्य च । भीतचेता जगामान्तःपुरं पृथ्वीपुरन्दरः ॥ ६ ॥ वन्दिष्ये भक्तिभागेय स्तोत्रे चैवं प्रगे प्रभुम् । कथञ्चिच्चदिति चिन्तावान् यामिनीं तामनीनयत् ॥ ७ ॥ त्वावगुद्वितेऽप्येव समाहूय च भूपसः । अदिगप्रगराधत्तप्रभृतीनिति भूपतिः ॥ ८ ॥ मदीयसदनस्वामिसदसोन्तरा चिरात् । कार्यं यानाय मे मुक्तद्रूपं मार्गमूर्णम्

॥ ६ ॥ इतश्च तत्र भगवानाथरौ नगराद् बहिः । अयेऽपि च सुराश्चक्रुर्विशालं देशनासदः ॥ १० ॥ शासनं नृपतेस्तेऽपि तेनैरे तन्नियोगिनः ।
 राज्ञां हि वचसा सिद्धिर्मनसा मरुतामिव ॥ ११ ॥ कलिता कुङ्कुमाम्भोभिः सुमनोभिश्च तत्र भूः । संध्यारागवती ज्योतिष्मती च चौर-
 राजत ॥ १२ ॥ मुक्तावचूलेखलोचा स्वर्णस्तम्भैर्विरिञ्जिरे । सबलाकाः सगङ्गेयधारा धाराधरा इव ॥ १३ ॥ सुप्रपञ्चा विरेचुश्च मञ्चा-
 स्तारण्यदामभिः । शत्रुमह्ना इधोरतुङ्गाहकारभरतो मियः ॥ १४ ॥ पदे पदे स्वर्णकुम्भेरशोभन्त च मण्डपाः । स्थिरभानूनि सानूनि
 लोकालोकागिरेरिव ॥ १५ ॥ घण्टापथेषु हट्टानि चञ्चलेः कृतनाञ्चलेः । मञ्चस्थशालामञ्जीनां न्युञ्जन्तानी च तेनैरे ॥ १६ ॥ शुभ्रेषु ताडि-
 तौल्लोचपटेषु प्रतिमण्डपम् । दधुर्धुपघटीधूमावर्ताः पञ्चमपत्रताम् ॥ १७ ॥ परित कदलोस्तम्भा वल्लेखलासिर्भिवभु । अङ्गरत्ना इव श्रीणा-
 मुल्लासितरवारयः ॥ १८ ॥ बस्त्र घन्दनमालाश्च पुटपुटिका यमुः । सफेता गगनाम्भोधे कुटिला इव वीचयः ॥ १९ ॥ क्वचित् क्वचिच्च भान्ति
 स्म तोरयो चित्रकत्वचः । मण्डिस्तम्भभ्राम्भोधायवतीर्णा घना इव ॥ २० ॥ एव मार्गमतिस्वर्गं विरचय्य नियोगिनः । राज्ञे व्यजिज्ञपन्
 स्वामिदर्शनौत्सुक्यधारिणे ॥ २१ ॥ स्नात्वा राजापि दिव्याङ्गरागः सर्वाङ्गभूषणः । चारुचीरथर स्रग्धी गजमारोहदुत्तमम् ॥ २२ ॥ स
 रराजातपत्रेण पूर्वाचल इयेन्दुना । चलाभ्यां चामराभ्या च रवीन्दुभ्यामिवोदधिः ॥ २३ ॥ चामरैर्वैज्यमानाश्च वर्यपर्यङ्किकासनाः । साचीकृत-
 शचीरुपा अन्त पुर्यस्तमन्यगु ॥ २४ ॥ नरेन्द्र प्राचलप्राण्यमणिभूषणभासुरेः । असाधनुगतो भूपै रूपे स्वैरिच वेंक्रिये. ॥ २५ ॥ हरिसेरा-
 हदुङ्गाहनीलपाटलरोवियाम् । राजा राजिमिभ्रवानां यथावर्णं पृथक्पृथक् ॥ २६ ॥ बन्दिभि स्तूयमानश्च गीयमानश्च गायनेः ।
 दर्शयमानात्मविशानो मार्गालङ्कारकारिभिः ॥ २७ ॥ उपयुषिर्नि नीरभ्रमिलितस्त्रीमुखाम्बुजैः । पश्यन् मञ्चेषु मञ्चेषु शतचन्द्रं नभस्तलम्
 ॥ २८ ॥ मेरीताम्रनरत्रेरीफल्लपीकम्बुकृजिते । विद्वत्पथं विदन् सेवाकारिणां हस्तसङ्घया ॥ २९ ॥ जगमाद्यानलेखावसामन्तश्रीकरीभरे ।

क्रमेण प्राप समवसरण स महीपति ॥ ३० ॥ पञ्चभि कुलकम् ॥ स त्रि प्रदक्षिणीवृत्य वन्दे परमेश्वरम् । आसान्विक्रे यथास्थानमास्थाने
 नृद्धिगर्वित ॥ ३१ ॥ तन्मृद्धिगर्वित बोधपाक शासितुमात्मना । अग्भोमय विहृतवान् विमान पाकशासन ॥ ३२ ॥ स्फटिकाच्छपयोमिति
 प्रान्तकान्तमृणालिकम् । तद्वरालविचालस्थमरालमिथुनाद्भुतम् ॥ ३३ ॥ शिरस्यानीभयपन्नतन्नाजस्तम्भशाभितम् । नीलवह्नीतुल पद्म-
 परगोहोचराचितम् ॥ ३४ ॥ उन्नोरशिलप्रान्तकुम्भीभूताञ्जकुङ्कुमलम् । वीचिदण्डोपस्त्रिद्वत्फेनकेतुपटोत्तरम् ॥ ३५ ॥ उपात्तोदारमन्दार
 पतत्कुसुमपूजितम् । मन्वैरग्भसिकैरुहमान धुर्यैरिवोद्धतेः ॥ ३६ ॥ जलकातविमान तत् शनोऽप्यास्त सहामरे । चामरेरमरस्त्रीभिर्वी-
 ज्यमान सहस्रश ॥ ३७ ॥ पञ्चभि कुलकम् ॥ गन्धर्वारुन्धसङ्गीतदत्तकर्णो मनाग् मनाक् । मत्तलोकमयातारीदमर्त्याधिपतिस्तत ॥ ३८ ॥
 जान्मूतवान्मुजन्यस्तपादमष्टापदात्रतम् । विभ्राण पार्श्वयोर्घण्टे सूर्याचद्रमसाविव ॥ ३९ ॥ देवदूत्यकुचद्वन्द्वपृष्ठ प्रष्ठ पुकुम्भिनम् । मर्त्य-
 लोकावतीर्णोऽथान्यारुतोह पुरन्दर ॥ ४० ॥ युगम् ॥ गजापदन्तीमाणि न्ययाप्यम्भोजेषु भूरिश । द्वार्निगत्यानवन्धेन सङ्गीतमवधारयन् ॥ ४१ ॥
 आगादधोपसमवसरण भक्तिभावित । जितेन्द्रपादान् वन्दारुद्वन्द्वन्दारकशिरोमणि ॥ ४२ ॥ युगम् ॥ गजस्थ पव सूत्रामा विमानेनानुगा-
 मिना । प्रत्यम्युज सुरस्त्रैणसगीताद्वेतशालिना ॥ ४३ ॥ स त्रि प्रदक्षिणीवृत्य स्वामिनो देशनासद । उत्तीर्य च गजात् तत्र प्राविशत्सपरि-
 च्छद ॥ ४४ ॥ तत्र स्थिते सुरनरैर्विस्मितैर्वीक्षिता हरिः । प्रभु ननाम हारेण स्वस्तिक रचयन् भुवि ॥ ४५ ॥ दर्शार्णभद्र इन्द्रस्य तथा
 नृद्धचाय हृष्टया । नुरनृद्ध्या प्राम्य इव स्तम्भिताङ्गोऽभवत्तणाम् ॥ ४६ ॥ दृष्यौ चेति दर्शार्णेशो विस्मयस्मेरलोचन । अहो ! शक्रविमा
 नस्य शाभेय भुवनाद्भुता ॥ ४७ ॥ अहो ! दक्षिणगात्रत्वं सुरेन्द्रकरिणोऽस्य तु । अहो ! सन्मृद्धिविस्तारः कोऽपि वास्तोष्पतेरयम् ॥ ४८ ॥
 स्वसपद्मिमिनोऽय व्यथायि धिगहो ! मया । गोष्पदाङ्गयोरिवैतद्धि मम शक्रस्य चान्तरम् ॥ ४९ ॥ नृद्धिगर्वाद्य स्वत्मा हहा । तु

ऋचीष्टतो मया । कूपकच्छपकेनेव प्रागहेदृशार्दिना ॥ ५० ॥ एवं भाषयतस्तस्य वैराग्यं गच्छतः शनैः । परिणामः शुभतरो बभूवेत्यल्प-
 कर्मणः ॥ ५१ ॥ ऋद्ध्या यद्यप्यनेनाह विजितोऽस्मि विजितोऽस्मि विजितोऽस्मि । प्रमज्याग्रहणेनाद्य पराजिते तथाप्यमुम् ॥ ५२ ॥ न केवल विजेत्येऽमुं
 प्रतादनेन संप्रति । कर्मांतीनापि ज्ञेय्यामि भवन्नमस्यकारिणः ॥ ५३ ॥ विवेकी चिन्तयन्नैव दशार्णपुरपरार्थिवः । तत्रस्थ एव व्यमुचत् किरी-
 टकटादिकम् ॥ ५४ ॥ दशाणेत्रोऽथ कर्मद्रोमूलानीथ समन्ततः । पञ्चभिर्मुष्टिभिः केशानुघखानोत्तमाङ्गतः ॥ ५५ ॥ शक्रे निरीचमाणेऽथ
 विस्मयस्मेरचञ्चुपि । स गत्वा गणभृत्पाश्वे यत्तिलिङ्गमुपादे ॥ ५६ ॥ गत्वा प्रदक्षिणापूर्वमपूर्वोत्साहसाहसः । दशार्णभद्र-श्रमणो जगन्ना-
 यमवन्वत् ॥ ५७ ॥ तमिन्द्रः प्राह धन्यात्मन् ! अहो ! पौरुषमद्भुतम् । तवेदममुनाऽज्ञेपीर्मानिन्यस्य कथेय का ? ॥ ५८ ॥
 स्तुत्वेति नत्वा च सुरेश्वरस्त जगाम धाम स्वमनश्चरधीः । दशार्णभद्रोऽपि तपोऽभितप्य निर्धूय कर्माणि च मोक्षमाप ॥ ५९ ॥

॥ इति दशार्णभद्रकथा ॥ ४५ ॥

अथ प्रसन्नचन्द्रमुनिचन्द्रचरित्र चिन्त्रीयमाण आह--

तद् सत्तमीए वद्धं कर्ममसेसपि जेण तद् खवियं० कह न कुणइ अच्छरिअ पसनचंदस्स सचरियं ? ॥ ४६ ॥

[तथा सप्तम्या बद्ध कर्मशेषमपि येन तथा क्षपितम् । कथं न करोत्याश्चर्यं प्रसन्नचन्द्रस्य सचरितम् !]

व्याख्या-तथा तेन दुर्मुल्लवचनश्रच्छोपजातरौद्रच्यानावेशवशमनोवृत्तिसमृद्धेन कथेऽनुभवेकसाध्येन वा निखिलजनप्रसिद्धिसारेण
 प्रकारेण सप्तम्यां नरकयुधि बद्धं दृढीकृतं कर्म अशेषमपि, तथा तेन शिरस्करस्वीकारप्रगुणीकृतकरस्पृष्टुञ्चितशिरःस्पृतात्मानुशयनिवर्त-
 मानकपायपरिणामातिशयजागरूकवैराग्यपरभागतारेण प्रकारेण येन क्षपितमुन्मूलितं, कैश्चिच्चिरकालवद्धमच्चिरैण, कैश्चिश्चाच्चिरकालबद्धं

विशेष कर्म क्षपितम्, अनेन तु महात्मना तत्कालं बद्धं क्षपितं चैतिरूपं सखरितं प्रसन्नचन्द्रस्य राज्ञेयैः कथमार्थ्यं न करोति ? अपि तु करोतीति संक्षेपार्थः । ध्यासार्थस्तु कथानकाद्वसेयः । तच्चैतत्,--

इहास्ति पोतनपुरं पुरं तत्र महीपतिः । प्रसन्नचन्द्र इत्यासीत् प्रसन्नचन्द्रवद् गुणैः ॥ १ ॥ तत्रैकदा पुरप्रामाकट्टीणमुखादिषु । विहरन्नाजगाम श्रीवीरो देवासुरेवृतः ॥२॥ नगराद् बहिरोगाल्यां दिशि देवा वितेनिरे । देशनासदनं स्वामी तदन्तर्निपसाद च ॥ ३ ॥ श्रुत्वा स्वामिनमायातं पोतनाधिपतिर्नृपः । प्रयन्तुमाययौ पौरसामन्तामाल्यसंयुतः ॥४॥ प्रणम्योचितभूषीठप्रतिष्ठेषु नृपादिषु । स्वामी चकार वैराग्य-
देशिनीं देशनामिति ॥ ५ ॥ जन्तुभिः पतितैरस्मिन्नगाधे भवनीरघौ । कथंचिद् मानुषं जन्म प्राप्यते यानपात्रवत् ॥ ६ ॥ प्राप्यापि तरकाण्डे तद् गुहं नियामकं विना । विना चारित्रमीहन्ते नानुकूलं किमप्यमी ॥ ७ ॥ इदं धारितदन्तादिभारमप्यङ्गवाहनम् । मृत्युम्रष्टिं समारोप्य जरा-
वात्या विनाशयेत् ॥ ८ ॥ तद् यावद् न जराधात्या मृत्युम्रष्टिश्च न क्वचित् । तावच्चारित्रमादाय परं पारं प्रयात भोः ! ॥ ९ ॥ श्रुत्वैति देश-
नां सद्यो जातवैराग्यवैभवः । राजा व्रतमयाचिष्ट वीरं विरचिताञ्जलिः ॥ १० ॥ प्रतिबन्धं कृथा मेति नाथादेशादसावथ । गत्वा पुरे सुतं बालमपि राज्ये न्यवेशयत् ॥ ११ ॥ सुतेन सह साम्राज्यधुरामारोप्य मन्त्रिषु । स्वयं व्रतधुरां धीरो वीरोपक्षां वमार सः ॥ १२ ॥ तस्माद-
थ महावीरस्तेन राजपिण्या सह । विहरन्नन्यदा प्राप पुरं राजगृहमभिधम् ॥१३॥ वैभारोदयशैले श्रीजिनेश्वरदिनेश्वरः । जगतां जनितश्रेयो-
वासरः समवासरत् ॥ १४ ॥ शैलपालात् तदाकर्ण्य राजा राजगृहेश्वरः । प्रचवाल प्रभुं नन्तु सर्वद्वर्षां सपरिच्छदः ॥ १५ ॥ रङ्गदुत्तुङ्गमा-
तङ्गमदामोदेनं मेदिनीम् । वासयन् वासवः क्षोणेनगराद् निरगादयम् ॥ १६ ॥ राक्षोऽप्रसैनिकौ तस्य नाम्ना सुमुखदुमुंलौ । एकांक्षिणा त-
स्थिर्बाह सुकौ गन्तुमिवोत्सुकम् ॥१७॥ लम्बितैकभुजं जन्तुसुदुर्तुमिव दुर्गतेः । उदञ्चितैरुपाणिं चोत्सन्तुं तानेव सद्गतौ ॥ १८ ॥ दिवा-

कंऽपि मुकुट इव न्यस्तविलोचनम् । तन्मण्डलमिवा मार्गं मार्गन्तमिव मुक्ये ॥ १९ ॥ घमंभोविन्दुमिश्रक्षेत्रं स्वर्णचलमिषोडुभिः ।
 सख्यानमुद्रया कान्तं शान्तं ददृशतुमुनिम् ॥ २० ॥ कलापकम् ॥ तयोरेकतमोऽयाद्रीदहो ! मुनिमतङ्गजः । वन्दनीयो महात्मार्यं य एवं त-
 व्यते तपः ॥ २१ ॥ एकपादेन कस्तिष्ठेत् कः पश्येद्य खरतिथपम् । एवं सुहृत्तमप्ये ममहो ! दुष्करकारिता ॥ २२ ॥ स्वर्गो वाव्यपवर्गो वा
 नास्य दूरे महात्मनः । तपोभिदुस्तपैः किं किं नासाध्यमपि साध्यते ? ॥ २३ ॥ द्वितीयोऽपि जगदैवं वयस्य ! न हि वेतिस किम् ? । राजा
 प्रसन्नचन्द्रोऽयं न धर्मोऽस्य मुया तपः ॥ २४ ॥ वक्रैऽसौ हि सुतं बालं राज्ये तस्मात् स मन्त्रिभिः । प्रच्यावयिष्यते दुग्धात् तरिपधान-
 मिवौतुभिः ॥ २५ ॥ तस्मिन्नुच्चैदिते बाले वंशो नास्त्यस्य सर्वथा । स्वपूर्वजग्निनां नामनाशनादेप पातकी ॥ २६ ॥ दुर्लभाः सुतपोभ्योऽपि
 लब्धा ह्येतेन याः स्त्रियः । ता वियुज्य प्रव्रजितस्थास्य किं न तपो वृथा ? ॥ २७ ॥ समाधिपादपे तद्वाग्वात्ययोन्मूलिते तदा । विच्छाद्यश्चि-
 न्तयामास राजर्षिरिति चेतसि ॥ २८ ॥ अहो ! तेषां मयाऽकारि सन्मानो यः कुमन्त्रिणाम् । स भस्मनि हुतं नूनमूपरे च प्रवर्षितम् ॥ २९ ॥
 मत्सुनोः क्षीरकण्ठस्य तैः सर्वैः पापकर्मभिः । राज्यमाच्छेत्सुसारेभे धिक् तान् विश्वस्तघातकान् ॥ ३० ॥ जीवितेनामुना किं मे तपसा मूय-
 सा च किम् । फर्णातिथिरभूदात्माङ्गमुवो यत्पराभवः ? ॥ ३१ ॥ तत्राहमभविष्यं चेत् तदा तेषां दुरात्मनाम् । अकरिष्यं नवनैर्निर्गहैरनुशा-
 सनम् ॥ ३२ ॥ चरणस्खलनादेयमन्तःसंसारचावरम् । राजर्षिश्चलितः क्रोधभूतेनाभूदनीदृशः ॥ ३३ ॥ इहान्तरे नरेन्द्रोऽपि समायातः
 शमीश्वरम् । दृष्ट्वा तं सहस्रोत्तीर्य गजाब् भक्त्या नमोऽकरोत् ॥ ३४ ॥ उद्वाहमेकपादस्थं तं दृष्ट्वाऽऽतापनापरम् । अन्वमोदिष्ट शुद्धात्मा
 राजा राजशृङ्गेरवरः ॥ ३५ ॥ राजर्षेस्तस्य तपसामुत्कर्षं तमनुस्मरन् । पर्यदि स्वामिनः प्राप पञ्चाभिगमनेन सः ॥ ३६ ॥ प्रभुं प्रणम्य
 पञ्चाङ्गं ययास्थानं निपद्य च । प्राप्य चायसरं राजा पप्रच्छेति कृताञ्जलिः ॥ ३७ ॥ ध्यानस्थः समये यत्र प्रसन्नर्षिर्मयैद्यत । तत्रैव चेद्

विपद्येत तत्कामासाद्येद् गतिम् ? ॥३८॥ स्वाम्युचे समये तत्राप्रतिष्ठानं व्रजेवयम् । राजा दस्यौ गतिः केयमस्योप्रतपसोऽपि हा ! ? ॥३९॥
 नृपो भूयोऽपि पप्रच्छ समयेऽस्मिन्महामुनिः । स कालं यदि कुर्वीत कां लभेत ततो गतिम् ? ॥४०॥ प्रभुरूचेऽस्ति योग्योऽयमनुत्तरगतेर्नृप ॥
 राजापीति जगौ नाथ ! किमियं व्याकृतिर्द्विधा ? ॥ ४१ ॥ स्वान्याचख्यौ यदा राजन् ! राजपिर्विन्दितस्त्वया । रौद्रध्यानी तदा सोऽभूत्
 शुक्लध्यानी तु संप्रति ॥ ४२ ॥ राजा प्राह पुनः स्वामिन् ! ममाहस्य निवेदय । रौद्रध्यानी कथमभूत् शुक्लध्यानी कथं च सः ? ॥ ४३ ॥
 प्रभुरूचे च राजंस्त्वदप्रसैनिकवार्तया । शुश्रावाभिभवं सुनोर्मन्त्रिभ्यः स्वैभ्य एव सः ॥ ४४ ॥ स्पृष्टः सुतममत्वेन प्रसन्नो विस्मृतव्रतः ।
 मनसा योऽसुरेभे तैः समं क्रूरकर्मभिः ॥ ४५ ॥ प्रत्यक्षैरिव तैः साक्षाद् युष्यमानोऽधिकाधिकम् । निष्ठितास्त्रः प्रसन्नोऽमूदप्रलभमनाः क्रुधा
 ॥ ४६ ॥ स संनन्दं स्वमहासीदिति चाचिन्तयत् क्रुधा । शिरस्केणापि हन्येतान् सर्वं शस्त्रं हि दोष्यताम् ॥ ४७ ॥ ततश्च शिरसि न्यास्य-
 च्छिरस्कादित्सया करम् । तल्लुञ्चितं स्पृशन्नात्तव्रतात्मानमस्मरत् ॥ ४८ ॥ अचिन्तयच्च धिग् धिमां रौद्रध्यानानुबन्धिनम् । किं तेन
 स्रुता किं तैरमात्यैर्निर्ममस्य मे ? ॥ ४९ ॥ इति चिन्तयतस्तस्य विलीने मोहदुर्दिने । विवेकमास्करः प्रादुरभूद् भूयोऽपि भासुरः ॥ ५० ॥
 भक्त्या तत्रैव वन्दित्वा सोऽस्मान्ने स्थितानिव । आलोच्यथ प्रतिक्रम्य प्रशस्तं ध्यानमास्थित ॥ ५१ ॥ प्रसन्नचन्द्रधिच्छेद शुक्लध्यानेन
 दुष्कृतम् । प्रदोषसंभवं ध्वान्तमुदयाद्रिवेन्दुना ॥ ५२ ॥ पप्रच्छ श्रेणिको मूयः प्रणम्य परमेश्वरम् । किमेव देवसंपातो दृश्यते चोत्तिता-
 स्वरः ? ॥ ५३ ॥ स्वाम्यप्याख्यः प्रसन्नपर्यंरुपन्नमिह केवलम् । कर्तुं च तन्महिमानममराः संपतन्त्यमी ॥ ५४ ॥ व्यापारेषु ध्रुवं चित्तव्यापारो
 यलवत्तरः । प्रापय्य सप्तमीं यावज्जीवं नयति यः शिवम् ॥ ५५ ॥

शुचैवं मगधपतिः प्रमोदशाली व्याख्यान्ते स्वपुरमगाञ्जिनं प्रणम्य । राजपिः स तु भगवान् प्रसन्नचन्द्रो निर्निद्रोदयमपुनर्भव जगाम ॥५६॥
 ॥ इति प्रसन्नचन्द्रराजपिकथा ॥५६॥

अथ कूरगड्डुकमहापिंगुयोत्कर्षमुदुघोपयन्नाह ;—

सा कावि खमा तं किपि मह्यं अज्जवं च तं किपि । जह कूरगड्डुयमहेसिणो समत्ताइं कज्जाइं ॥४७॥

[सा कापि क्षमा तत् किमपि मादिवमार्जवं च तत्किमपि । यथा कूरगड्डुकमहर्षेः समाप्तानि कार्याणि ॥]

[सा कापि क्षमा तत् किमपि मादिवमार्जवं च तत्किमपि । यथा कूरगड्डुकमहर्षेः समाप्तानि कार्याणि ॥]

व्याख्या—इह हि वचनगोचरतीता अपि कूरगड्डुकमुनेः क्षमामादंवाजंवाद्यो गुणास्तदीयतात्कालिकलोकोत्तरफलसंपत्तिस्मृति-
पात्रस्य फवेरुमवैकसाध्यसदर्थेन प्रसिद्धार्थेन तच्छब्देनैवोक्ताः । अतः पदार्थः स्पष्टः । व्यासार्थस्तु कथानकादवसेयः । तथैतत् ;—
क्षितिप्रतिष्ठितं नाम्ना क्षतानीतिप्रतिष्ठितम् । पुरमेत्य पुरा प्रावृष्याचार्याः केऽपि तस्थिरे ॥ १ ॥ तदीयः क्षपकः कश्चित् ब्रह्मकेनानु-
गामिना । बहिर्भूमौ मज्जन् भेकी प्रमादेनाहिणाऽश्रूणात् ॥ २ ॥ इयं भेकी विवेकीश ! त्वया हन्त ! इता मुने ! । इत्युक्तः ब्रह्मकेनायं दर्शयन्
गणशोऽपराः ॥ ३ ॥ जनलज्जावशादृचे दुष्ट रे शिष्यपांशन ! । किमेपापि किमेपापि मया हता ? ॥४॥ युगम् ॥ प्रतिकमणवेलाया-
मयमालोचयिष्यति । विनृश्येति स्थितस्तूर्ण्णीं ब्रह्मोऽपि विनयी नयी ॥ ५ ॥ स तमावश्यमेऽप्याह तवनालोचनाकृतम् । महर्षे ! धर्षितां
भेकीमालोचयसि किं नहि ? ॥६॥ अहो ! विगोपयत्यन्तः साधूनामपि मामयम् । तदेनमात्मना हन्मि यया बृह्ब्रुवतेऽपि न ॥ ७ ॥ घ्यात्येति
ब्रह्मकं हन्तुं धावन्नुद्यम्य विष्टम् । सोऽन्तरा मर्मणि स्तम्भास्फालितो न्यपतद् भुवि ॥ ८ ॥ हा ! जीवैहैव कोपद्रुफलं भुङ्क्वाधमाधम ! ।
इति स्यं गर्हयन् सोऽय मृत्वा ज्योतिष्कदेव्यभूत् ॥ ९ ॥ इतश्च पुरमस्येकं वसन्तपुरसंक्षितम् । तत्रारिदमनोऽन्यथाभिधानः पार्थिवोऽभवत्
॥ १० ॥ पुत्रस्तस्यैकपुत्रस्य स्वगृहोपपन्नेऽन्यदा । पुण्याणि पाणिना विन्वन् दृष्टो दुष्टेन भोगिना ॥ ११ ॥ तन्मत्वा दुःखितो राजा पट्टहेने-
त्यघोपयत् । संजीवयति यः पुत्रं स मे राज्याधर्महति ॥ १२ ॥ ततो गाण्डिकः कश्चिद् नृपमेरयाशु मण्डलम् । सर्पाकृष्टिच्छतेऽलेखीद्

गन्धनागन्धनाभिषमम् ॥ १३ ॥ पर्यङ्कासतवन्धेन कृत्तनिर्वम्भकुम्भकः । स सर्पाकर्षिणीं विधां समृद्धिकमस्मरत् ॥ १४ ॥ तथा सुस्तुत्याकृष्टाः
 फणिनः पुरवासिनः । गन्धनागन्धनकुलाः स्वं स्वं मण्डलमापतन् ॥ १५ ॥ अथाह मान्त्रिकः सर्पानां शिष्यात्ततमुष्टिना । मुक्त्वापराधिनामरे ।
 परे यान्तु निरागसः ॥ १६ ॥ यथागतमगुः सर्पास्ततस्ते ये निरागसः । स एवैकः स्थितो येन राजसुन्दरदम्यत ॥ १७ ॥ मान्त्रिकोऽग्नि-
 चित्तां कृत्वा तत्र चार्हं तमप्रवीत् । स्वमादत्स्व विषं दंशादहे ! वा दहने विश ॥ १८ ॥ अगन्धनकुलीनवाद् न चान्तमपिवद् विषम् ।
 सर्पोऽप्य त्वविशद्वह्निमेकरूपा हि मानितः ॥ १९ ॥ मृते पुत्रेऽप्य राजापि सर्पजातौ समरसरः । ददौ दीनारभेरैकं सर्पतुण्डच्छिद्रं प्रति ॥ २० ॥
 जामदम्य इव जन्तानहीनुत्खातुमुद्यतः । असर्पी कर्तुमारंभे स एवमवनीं नृपः ॥ २१ ॥ इतश्च क्षपकात्मा स ज्योतिष्कैर्म्यद्व्युत्तस्तदा ।
 दृग्विपाहिकुले सर्पो देवताधिष्ठितोऽभवत् ॥ २२ ॥ सैष नातिस्मृतिज्ञानो मद्द्रष्ट्या मा स्म भस्मसात् । सवन्तु जन्तव इति प्राग्यति स्म
 दिवा न हि ॥ २३ ॥ दयालुर्न ब्रसानश्नाद् निशायां निःसृतोऽपि सः । पायं पायं तु पवनान् प्रातः प्रातर्विलेऽविशत् ॥ २४ ॥ अन्यदा
 राजदीनारलुब्धः पन्नगलुब्धकः । विलोम्य घर्षणं तस्य विवेद विपिने विलम् ॥ २५ ॥ तेनौपधी विलद्धारे मुक्ता द्रागहि रूषिणी । तयाकृ-
 प्यत सर्पोऽयमथस्कान्तेन लोहवत् ॥ २६ ॥ मद्द्रष्ट्या मा स्म दहन्तां जीवा इति कृपावशात् । निस्ससार महात्माऽसौ पुच्छ्रपत्नेण पद्मगः ॥ २७ ॥
 यावान् यावान् निराविष्ट तायांस्ताषानयं जघात् । खण्डशः क्रियते स्माहितुण्डिकेन दुरात्मना ॥ २८ ॥ खण्ड्यमानमिदं नाङ्गमस्ति किन्तु
 विकर्म ते । शुभोदकांमिमां पीडां रे ! जीवाधिसहस्व तत् ॥ २९ ॥ इति ध्यायन्नमस्कारपरः पञ्चत्यमाप्य सः । तस्यैव मूपतेः पत्न्यां
 पुत्रत्वेनोपपद्यत ॥ ३० ॥ तदा च तदधिष्ठात्री रवन्ने धात्रीशमप्रधीत् । राजन् ! मा स्म वधीः सर्पान् पुत्रस्ते भविताऽचिरात् ॥ ३१ ॥ पुत्रस्य नाम

दातव्यं नागदत्त इति त्वया । इत्याख्याय महीशाय देवता सा तिरोदधे ॥ ३२ ॥ राजापि द्वैधमप्याप प्रबोधं तमसोऽत्यये । राक्षी तु पूर्णमाषोष्टदोहदा
 गर्भमायत् ॥ ३३ ॥ असुत च क्रमात्पुत्रमसौ प्राचीव भास्करम् । नागदत्तं च तं राजाऽभ्यधत्तोत्सवपूर्वकम् ॥ ३४ ॥ धानीभिर्गुणपा-
 त्रीभिः पात्यमानोऽयमर्भकः । पञ्चभिर्विषयेच्छाभिरिव कामो व्यवर्धत ॥ ३५ ॥ स पञ्चवार्षिकं पित्रा पण्डितेभ्यः समर्पित । बालेन्दुरिव
 नर्धिच्छुप्रहीदुज्वला. कला ॥ ३६ ॥ परुद्रा वहिष्ठ्याने गतेन शिशुनामुना । वन्दिता. सूर्यस्तेभ्यः शुश्रुवे धर्मदेजनाम् ॥ ३७ ॥ प्रकृत्यो-
 पशमी सोऽय श्रुत्वापशमदेशनाम् । सविग्गमानसो दीक्षाभ्याश्चिष्ट गुरून्थ ॥ ३८ ॥ गुरुकृतेऽस्ति चेद् वस ! व्रतेच्छा पृच्छ तस्मिन्नी ।
 पितरौ तन्मतायाशु तुभ्य दास्यामहे व्रतम् ॥ ३९ ॥ ततो नत्वा गुरून् गत्वा सोऽपृच्छ त्रिपतराविति । तात ! मातरहं किञ्चिद् याचे वां पुत्र-
 वासलौ ॥ ४० ॥ तावूचतुदिदं सर्वं तवैव किमु याचसे ? । राज्यादपि परं किञ्चिदस्ति चेद् ब्रूहि वस ! तत् ॥ ४१ ॥ सोऽभ्यधत्त प्रणम्यैतौ
 दीक्षां दापयताऽद्य मे । तौ तु वाग्द्वलमात्मीय निन्दन्ताविदसूचतुः ॥ ४२ ॥ क तात ! नतकथं तत् क च ते कोमलं वपुः ? । रम्भास्तम्भो
 गृहस्तम्भः क्रियते वापि पुत्रक ! ? ॥ ४३ ॥ स्मित्वाऽवादीदयं केयं दयाऽङ्गस्य प्रयास्यत । दयां कुरुत मे मुक्तिफलं दापयत व्रतम् ॥ ४४ ॥
 अथेतौ निग्रहस्थानपतिताविव वाहिनौ । त व्रतायान्वमन्येतां तत्र प्रत्युत्तरासहौ ॥ ४५ ॥ नागदत्तस्ततः पित्रा कृतनिष्कमणोत्सवः । मुदा-
 ऽऽइत्त परिमग्नां सुनापुगुर्वक्षन्निश्री ॥ ४६ ॥ सिंहत्वेन चिनिष्कस्य विस्मापितजगत्त्रयः । सिंहत्वेनैव गुरुभिः सहाभ्यां विजहार सः ॥ ४७ ॥
 स तु प्राकनतिर्यक्तानुभागेन सुध्रुविकः । कूरगङ्गुडक इत्यन्यनामा जेनन्नभूर मुहुः ॥ ४८ ॥ शानदर्शनचारिणाण्यरयोदीयु. सुधा समम् ।
 इन्दोरिव सहस्रं न स्कायदेशप्रदेशसः ॥ ४९ ॥ चत्वारो देवतायन्त्र्या गच्छेऽन तपकोत्तमा । परुद्धिचिचतुर्मांसान् तपन्ति स्म क्रमेण ते ॥ ५० ॥
 यावज्जीवं च तद्वैयाहुर्याभिग्रहप्रसहीत् । मत्वा तत्पुण्यमक्षयं बालीर्षि कूरगङ्गुडकः ॥ ५१ ॥ द्युसुतत्यैरुदा तेषां मुनीनां खेलनहृत्काः ।

परिष्ठापयितुं तस्य व्यस्मर्यन्त महात्मनः ॥ ४२ ॥ विद्वत्पुत्रीतले भानुद्वये चायमुपागतः । मुनीन्निम्नत्रयामास मासश्चपणिनस्तथा ॥ ५३ ॥
 ते तु खुंङ्कृत्य जगदुः कोपिनस्तं प्रमद्वरम् । भोजनैकस्मृते ! खेलं त्रिपामः क्वेति शंसिनः ॥ ५४ ॥ ततो निमग्नणायाविष्कृते तरपात्र पृथ्वे ।
 स्रपकाः खेलममुचन् गरलं पद्मगा इव ॥ ५५ ॥ तन्मुखाब्जच्युतं खेलं मन्वानो मकरन्दयत् । स त्रमापद्मलस्यान्तश्चिन्तयामासिवानिति
 ॥ ५६ ॥ परिष्ठापयितुं खेलमल्लकान् व्यस्मर हहा ! । निष्ठिवितुं न कल्पेतां वासिते खेलमल्लके ॥ ५७ ॥ मया प्रमद्वरेणैपामन्यमक्तिरपि क्षता ।
 यद्वदतुः प्रियालापोऽन्यत्र जाभान्तराधिकम् ॥ ५८ ॥ अशनव्यसन धिम्मां पशुवद् प्रासजालसम् । क्षुत्परीपहसोढारस्त्वमी धन्यास्तयो-
 धना ॥ ५९ ॥ सिञ्च्यमानो रसैरात्मा सार्द्रतुम्बमिव द्रुडेव । तेनैते शोषयन्ति स्वं तितारथिपवो भवात् ॥ ६० ॥ क्षान्त्या तितउनेधैवं चालयन्
 प्राक्तनं रजः । स लेभे केवलं रत्नं लोकालोकप्रकाशकम् ॥ ६१ ॥ तदा शासनदेव्यागाद् नमश्चक्रे च तं मुनिम् । स्रपकास्तद् धिजोष्येता-
 मभापन्तोन्मिपरक्षुधः ॥ ६२ ॥ हित्वा तपोधनानस्मानद्य त्वं कटपूतने ! । अमुं कथमवन्दिष्या रे क्रूरे ! कुरगड्डुकम् ? ॥ ६३ ॥ सोचे पवि-
 त्रमस्यामूज्ज्वानप्रतिपातिकम् । अवन्यिपमहं तेन वन्द्यं यूयमप्यमुम् ॥ ६४ ॥ ततस्ते विस्मयानन्दविपादभरमायिताः । तस्य केवलिनः
 पादाभ्युजेऽभूवन्मधुव्रताः ॥ ६५ ॥ तेषामपि तदात्मानं निन्दतामभिर्गहताम् । विलिख्यिरे धिकर्माणि प्रादुरासीद्य केवलम् ॥ ६६ ॥

देवा दुन्दुभिनादपूर्ध्वमवर्नी गन्धोदकोपस्कृतां कुर्वन्तः समुपेत्य केवलमहं कृत्वा च जगमुद्विगम् ।

कालात् केवलिनः प्रपञ्चिततद्यत्तौ धर्मस्य पञ्चापि ते साम्राज्याय शुभप्रदा इव जगत्पुञ्जः स्थिता जग्निरे ॥ ६७ ॥

॥ इति कुरगड्डुकमुनिकथा ॥४७॥

प्रणतिपूर्वमभयकुमारानगारगुणभारमथ विस्तारयन्नाह ;—

स्वन्दियमोहपगारं अभयकुमार नमामि अणगारं । अज्जवि जस्स मईओ जणस्स चित्ते चमफंति ॥ ४८ ॥

[ताण्हितमोहप्राकारमभयकुमारं नमाम्यनगारम् । अद्यापि यस्य मत्तयो जनस्य चित्त चमसुर्वन्ति ॥]

अभयकुमारनामाननगार महर्षिं नमामि नमस्करोमि । किंविशिष्टम् । 'खण्डितश्चूर्णीकृतो मोहो मूढतैय मुक्ति-
पुरीप्रवेशे प्रत्यूहकाटः प्राकार शालो येन, यद्वा, खण्डितोऽचगणितो मोहस्य प्रकृष्टो महतामप्यलङ्घ्य आकारो घाटः साम्राज्यतोभमयो
येन स तथा तम् । यस्य किम् । मत्तय औत्पातिकीचैनयिकीकर्मजापारिणामिकीतिसंज्ञाश्रयश्चो बुद्धय , तथाहि सिद्धान्त —

“ देव्यत्तिया घेणइया कम्मया परिणामिया । बुद्धी चउव्विहा घुत्ता पचमा खोवलब्भइ ॥ १ ॥

पुव्वमदिट्ठमसुरयसवेइअतक्खयविसुद्धगहियट्ठा । अब्वाहयफलजोगा बुद्धी उप्पत्तिया नाम ॥ २ ॥

मरनित्यरणसप्तथा तिवग्गसुत्तयगहियपेयाला । उभउलोगफलवई विणयससुत्था हयइ बुद्धी ॥ ३ ॥

उवथ्रोगदिट्ठसारा कम्मपसंगपरिघोल्लणविसाला । साहुकारफलवई कम्मससुत्था हयइ बुद्धी ॥ ४ ॥

१ औत्पातिकी चैनयिकी कर्मजा पारिणामिकी । बुद्धिश्चतुर्विधोक्ता पञ्चमी नोपलभ्यते ॥ १ ॥

पूर्वादृष्टाश्रुताविदिततत्क्षणविशुद्धगृहीतार्था । अब्वाहतफलयोगा बुद्धिरौत्पातिनी नाम ॥ २ ॥

मरान्तरणसमर्था त्रिवर्गसूत्रार्थगृहीतप्रमाणा । उभयलोकफलवती विनयसमुत्था भवति बुद्धि ॥ ३ ॥

उपयोगदृष्टसारा कर्मप्रसङ्गपरिघोल्लनविशाला । साधुकारफलवती कर्मसमुत्था भवति बुद्धि ॥ ४ ॥

श्रेष्ठमाण्डेउदिदंतसाहिया वयविवागपरिणामा । हियनिस्सेयसफलवई बुद्धी परिणामिया नाम ॥ ५ ॥ ”

इत्येताः 'अज्ञवि' अद्यापि बहुधा श्रुता अपीति भावः, जनस्य लोकस्य 'चित्ते' मनसि 'चमकंति' चमत्कुर्वन्त्याश्चर्यं जनयन्तीति सन्नेपायं । व्यासार्थस्तु कथानरूढवसेयः । तच्चैतत् ;—

अस्ति राजगृहं नाम पुं तन्नाभवद् नृपः । प्रसेनजिधिति ख्यातः प्रतापी भानुमानि ॥ १ ॥ तस्यासन् सूनुवो नैके श्रेणिकाद्या महौ-
जसः । पयोधेरिव भास्वन्तो मणयः कौरुमुमादयः ॥ २ ॥ अन्यदा तु स्वपुत्राणां राज्याहृत्यं परीक्षितुम् । भोज्याय पायसस्यालाने-
कगदीदपद् नृपः ॥ ३ ॥ प्रवृत्तेषु ततो भोक्तुं कुमारेषु कुशाग्रधीः । सारमेयानयं सिंहसारमेयानमूमुचत् ॥ ४ ॥ कुमारः द्रुतमुत्तस्थुः
कुम्भुरेष्वापतस्वयम् । तथैव श्रेणिकस्त्वस्थाच्चलितोऽङ्घ्रिव घ्रुवः ॥ ५ ॥ स्तोत्रं स्तोत्रं ददौ सोऽन्यस्यालेभ्यः पायसं शुनाम् । यावद्विलिखिरं ते
तत् तावच्च बुभुजे स्वयम् ॥ ६ ॥ येन केनाप्युपायेन परानेप निरोत्स्यति । भोक्ष्यते च स्वयं राज्ञं यज्ञा तेनेति रक्षितः ॥ ७ ॥ राज्याहमा-
निनो भैनं महान्तं ज्ञासिषुः परे । इत्यवज्ञाय तं देशान् कुमारैर्यो ददौ नृपः ॥ ८ ॥ ततोऽभिमानो स्वपुराद् निःसृत्य श्रेणिको गतः । वेद्ना-
तदपुरं मद्रश्रेष्ठिनोऽष्टमुपाविशत् ॥ ९ ॥ प्रभूतक्रायकैः श्रेष्ठी सोऽभवद् व्याकुलस्तदा । कुमारोऽप्यार्षायद् वदद्वा तत्पुत्रापुत्रिकादिकम् ॥ १० ॥
द्रव्यं माहात्म्यतस्तस्य श्रेष्ठां भूयिष्ठमार्जयत् । भानोः प्रभावतः किं न लभते मुकुरः प्रभाम् ॥ ११ ॥ अद्यावितथपुण्यस्य कस्यात्तिधिरसीत्यय-
म् । श्रेणिकः श्रेष्ठिना पृष्टो भवतामित्यभाषत् ॥ १२ ॥ नन्दयोग्यो वरो हृष्टः स्वने योऽयं स एव सः । इति श्रेष्ठो हृदि स्यायन् घन्योऽह-
मिति चाब्रवीत् ॥ १३ ॥ संवृत्यादृमथ श्रेष्ठो तं नीत्या च स्वयंशमनि । ज्ञापयित्वा परिधाप्य सगौरवमभोजयत् ॥ १४ ॥ पाणिग्रहं च नन्द्या-

१ अनुमानेरेतद्वृष्टान्तसाधिका वयोविषाकपरिणामा । हितनि श्रेयसफलवती बुद्धिः । परिणामिकी नाम ॥ ५ ॥

याः स्यन्दिन्याः परेद्यधि । श्रेष्ठिना कारितो भोगानमुदक स तथा सह ॥ १५ ॥ इतश्चाकस्मिक रोगं प्राप्य राजा प्रसेनजित् । तज्जः श्रे-
 ष्ठिकमाह्वतुं शीघ्रमादिशदौष्टिकान् ॥ १६ ॥ औष्ट्रिकेभ्यः परिक्षाप्य पितुरत्यर्तिमुदुकः । नन्दां संवोच्य सस्नेहं प्रतस्थे श्रेष्ठिकस्ततः ॥ १७ ॥
 ययं पाण्डुकुट्यां गोपाला राजगृहे पुरे । आह्वानमन्प्रतिमान्यत्तराणीति चार्पयत् ॥ १८ ॥ गत्वा च श्रेष्ठिको राजगृहे राजानमानमत् । सा-
 द्राज्यदीक्षितं वृत्वा तं राजापि ययौ दिधि ॥ १९ ॥ विश्रयं विश्वंभराभारं दभार श्रेष्ठिकस्ततः । तेन गर्भवती मुक्ता गर्भे नन्दा च दुर्बहम् ॥
 २० ॥ तस्यां दोहर इत्यासीद् गंजाळ्ढा शरीरिणाम् । महाभून्योपकुर्वाणा भवाम्यभयदा यदि ॥ २१ ॥ विह्वपय्याथ राजानं तपिन्नाऽपूरि-
 दांहदः । पूरणं काले च सासूत सुतं चन्द्रमिवेन्द्रदिक् ॥ २२ ॥ दोहदार्थानुसारेण तस्याथ दिवसे शुभे । चकाराभयकुमार इति मातामहो-
 ऽभिषाम् ॥ २३ ॥ क्रमाद्धीतविद्योऽष्टवर्षोऽमर्षेण केनचित् । अतर्ज्यतेप कोऽसि त्वं पिता यस्य न विद्यते ॥ २४ ॥ ऊचेऽभयकुमारस्तं ननु
 भद्रः पितु मम । त्वन्मातुः स पिता तेनोदिते नन्दां जगाद् सः ॥ २५ ॥ भद्रस्तव जनको मातर्मदीय जनक वद । पुत्रेणोयुदिते नन्दा नि-
 रानन्देदमप्रवीत् ॥ २६ ॥ देशान्तरादुपेतेन परिणीतास्मि केनचित् । मम च त्रयि गर्भस्थे तमीयुः केचिदौष्ट्रिकाः ॥ २७ ॥ रहः स कि-
 ष्टिचदुक्त्वा तैः सदैव क्वचिदप्यगात् । अद्यापि त न जानामि कुतस्त्यः कश्चिदित्यहम् ॥ २८ ॥ स यानुवाच किञ्चित्त्वामिति पृष्टाभयेन सा ।
 अक्षराण्यपितान्येतानीति पत्रमदर्शयत् ॥ २९ ॥ तद्विभाव्याभय प्रीतोऽब्रवीद् मम पिता नृपः । पुरे राजगृहे तत्र गच्छावो ननु सप्रति
 ॥ ३० ॥ आपृच्छ्य श्रेष्ठिनं भद्रं सामग्रीसंयुतस्ततः । नान्देयो नन्दया सार्धं ययौ राजगृहं पुरम् ॥ ३१ ॥ मातरं बहिर्दधाने विमुच्य सप-
 रिच्छद्गाम् । आत्मनात्मपरीवारः प्रविवेशाभयः पुरे ॥ ३२ ॥ इतश्च मन्त्रिणां फलसमेकोनशतपञ्चकम् । तत्पूतो श्रेष्ठिकः कश्चिदुत्कृष्टमग-
 वेपयत् ॥ ३३ ॥ ततश्च तत्परीत्तार्थं शुक्रकूपे निजोर्मिकाम् । नृपश्चिह्नोप लोकांश्च पट्टेनेदमादिशत् ॥ ३४ ॥ आदास्यते करेयौतामूर्मिकां

यस्तदस्थितः । तस्य धीकौशलकीला मदीया मन्त्रियुयता ॥ ३५ ॥ तदाकर्यय जना प्रोचुः कूपकण्ठगता इति । पायिनेन्दुं य आदत्ते स इमा-
 मूर्भिकामपि ॥३६॥ ततोऽभयकुमारोऽपि संप्राप्तस्तत्र सस्मितम् । ऊचे किं गृह्यते नेया किमेतदतिदुष्करम् ? ॥३७॥ तं दृष्ट्वा च जना दय्युः को-
 ऽप्यसावतिशायिणी । समये मुखरागो हि नृणामाख्याति पौरुषम् ॥३८॥ ऊचुस्ते तं गृहाणेमानूर्मिजां तत्पणीकृताम् । यदीच्छसि थियं राज्ञो
 धुर्यतां चास्य मन्त्रिषु ॥ ३९ ॥ ततोऽभयकुमारोऽपि मुद्रिकां कूपमध्यगाम् । आद्रंगोमयपिण्डेन निजघानोपरिस्थितः ॥ ४० ॥ स निजो-
 त्पातिकांबुबेर्न्युब्कनीमूतमुच्चैः । तोयचक्रममायात गोमय पाणिनाऽऽददे ॥ ४१ ॥ तत्परिखाय चारसेराजुहावाभयं नृपः । आल्लिलिङ्ग च
 तं पुत्रप्रतिपत्त्या प्रमोदभाक् ॥ ४२ ॥ कुतस्त्वमागतोऽसीति पृष्ट श्रेणिकमृजुजा । अभयः प्राह संप्राप्तो वेभ्रातदपुरादहम् ॥ ४३ ॥ राजा-
 ऽभ्यघत्त भद्रास्य ! तत्र भद्र इति श्रुतः । श्रेष्ठी किमस्ति किं चास्य नन्दानाम्नी च नन्दिनी ? ॥ ४४ ॥ अस्तीत्युक्तोऽमुना राजा प्राह नन्दोद-
 रिण्यमूर्त् । किं जातं, सोऽभ्यघत्पुत्रं सासूताभयसंश्रितम् ॥ ४५ ॥ किरूपः किगुणः सोऽस्तीत्युदिते सति भूजुजा । ऊचे ह्यसौ स एवाहं
 स्वामिन्नस्मीति चिन्त्यताम् ॥ ४६ ॥ राजा तमङ्कमारोप्यालिङ्ग्यात्राय शिरस्यथ । प्राहानन्दाश्रुमान् वत्स ! माता कुशलिनी तव ? ॥ ४७ ॥
 अभयोऽप्याह भृङ्गीव त्वत्पादाभोजकाश्चक्षिणी । स्वामिन्नायुष्मती मेऽम्बा बाह्योद्यानेऽस्ति संप्रति ॥ ४८ ॥ ततो नद्यां समानेतुमानन्दादमयं
 पुरः । प्रस्थाप्य स्वयमुत्कण्ठोत्सुकोऽथागाद् महीपतिः ॥४९॥ अनञ्जनाक्षीं शिथिलचक्ष्यां लुलितालकाम् । इदं राजा सानन्दो नन्दामुद्यान-
 चासिनीम् ॥ ५० ॥ नन्दामानन्द्य नगरं प्रविश्य च महीपतिः । पट्टराक्षीपदे चक्रे जानकीमिव राघवः ॥ ५१ ॥ पुत्री स्वसुः सुसेनाया सुख्यतां
 चापि मन्त्रिषु । राज्यार्थसंपत्वा साकम्भयाय ददौ नृपः ॥ ५२ ॥ भर्तुंभस्याऽभयः स्वस्मिन् पदातिपरमाण्डलात् ॥ मन्वानः साधयामास
 द साप्यागपि भभक्तः ॥ ५३ ॥

॥ इत्यभयकुमारकथायामौत्पातिकीबुद्धिनिवर्धनं नाम प्रथम. प्रकाशः ॥

इत्थं श्रीविशालास्ति वैशालीति पुरी वरा । तत्र चेटीकृतारतिनृपोऽभूच्छेटको नृपः ॥ १ ॥ पृथग्रक्षीभवास्तस्य बभूवुः सप्त
कन्यकाः । तद्व्रतापोच्छृण्वत्सप्तार्चियो ज्वाला इवोज्ज्वलाः ॥ २ ॥ प्रभावती पद्मावती मृगावती शिवापि च । तथैव ज्येष्ठा सुज्येष्ठा
चिह्नुणा चेति ताः क्रमात् ॥ ३ ॥ प्रभावती वीतभयेश्वरोदायनभूपतेः । पद्मावती तु चम्पेशदधिवाहनभूसुज ॥ ४ ॥ कौशाम्बीशशतानीक-
नृपस्य तु मृगावती । शिवा तूज्जयिनीशस्य प्रद्योतपुष्यिणीपतेः ॥ ५ ॥ कुण्डग्रामाधिनाथस्य नन्दिवर्धनभूसुज । श्रीवीरनाथज्येष्ठस्य
ज्येष्ठा दत्ता ययाक्रमम् ॥ ६ ॥ सुज्येष्ठा चिह्नुणा चापि कुमारीवैव तस्थतुः । रूपश्रियोपमाभूते ते मियो विम्बिते इव ॥ ७ ॥ कलाकलापकु-
शले श्रुतार्योपनिषद्विदौ । मूर्ती इव सरस्वत्यास्ते रेमाते परस्परम् ॥ ८ ॥ अपरेरुश्च सुज्येष्ठाचिल्लणाभ्यामलंकृतम् । कन्यान्तःपुरम-
भ्यागादेका स्यधिरतापसी ॥ ९ ॥ सा च व्याचष्ट धर्मं स्व मिथ्यात्वद्रुमसारणिः । उत्फुल्लगल्लमज्ञानपर्यदीव तयो पुरः ॥ १० ॥ सुज्येष्ठा
तु शुण्धेष्ठा तस्या धर्मं निराकरोत् । श्रुतकूपनिपानाभैर्वचोभिर्युक्तिवर्मितैः ॥ ११ ॥ स्वस्वामिनीजयोन्मत्तास्तामन्तःपुरचेदिकाः । उक्ता-
लतुमुला कण्ठे गृहीत्वा निरवासायन् ॥ १२ ॥ उपादातुं गता दांतुं पतितेवाथ तापसी । पूजार्थिन्यागता सैवं प्रत्युतानर्थमासदत् ॥ १३ ॥
यान्ती च तापसी दृश्याविमां वैदुष्यगर्विताम् । भूयसीषु सपत्नीषु दुःखपात्रीकरोम्यहम् ॥ १४ ॥ सुज्येष्ठारूपमित्येषा जिखित्वा चित्र-
पट्टकं । श्रेणिकायोपनिन्येऽथ गत्वा राजगृहे पुरं ॥ १५ ॥ तां दृष्ट्वा लिखितां रूपमुचितामरनायिकाम् । राजा राजगृहाधीशः प्राशसद् धून-
यन् शिरः ॥ १६ ॥ अपृच्छच्च शुभे ! कस्य किंकुला कस्य नन्दिनी । कुमारी परिणीता वा कां पुरीमधितिष्ठति ? ॥ १७ ॥ तापसी कथया-
मास सुज्येष्ठेयं कलानिधिः । विशालेशसुता कन्येद्वोदुमेतां स्वमहंसि ॥ १८ ॥ विस्तृत्य तापसी तस्थौ कथञ्चिदथ पार्थिवः । पत्नौ त्रियाय

वैशाखां यियासुरिव तां स्मरन् ॥ १६ ॥ दूतेन प्रायेयामास सुज्येष्ठां चेटकाद्येमां चेटकांऽपीति चावदत् ॥ २० ॥
 दूतेनाथ तथाख्याते श्रेणिकं खिलमभ्यधात् । अभयस्तात ! मा शोचीः करित्ये वः समीहितम् ॥ २१ ॥ इति दैनयिणीबुद्ध्याऽभिधायैत्य
 गृहेऽभयः । चिट्टूपो रूपमलित्वत् फलके मगधेशितुः ॥ २२ ॥ ततो गुटिकया वर्णस्वरभेद विधाय सः । वणिग्वेपं गृहीत्वा च वेगालीं नगरीं ययौ
 ॥ २३ ॥ उपचेटकराजान्त पुरं चापणमग्रहीत् । तनान्त पुरचेटीनां क्रेतव्यमधिकं ददौ ॥ २४ ॥ अभयद्याचंयन्त्रित्यं श्रेणिकं लिखिते पटे ।
 दासीपृष्ठाऽयमाचख्यौ देवो मे श्रेणिको नृपः ॥ २५ ॥ दास्यश्च कथयामासुः सुज्येष्ठायै सविस्मयाः । रूप तादृग्यथादृष्टं श्रेणिकस्यातिदे-
 वतम् ॥ २६ ॥ ज्येष्ठदास्या समानाव्य पटकं कौतुकेन तत् । ध्यायन्त्यासीच्च निश्चेष्टा सुज्येष्ठा योगिनीच सा ॥ २७ ॥ जगाद च क्षणं
 स्थित्वा गत्वा खदसि सत्वरम् । गूढामिप्रायसर्वस्वनिधानवसुधां सखीम् ॥ २८ ॥ यस्येदं फलके रूपं धीमतीञ्छामि तं पतिम् । तत्संघ-
 द्ययितुं त्वेनं विधिमद्वारकोऽस्तु कः ? ॥ २९ ॥ यद्ययं मे पतिर्न स्यात् तदानीं हृदयं सखि ! । द्विधा भविष्यति नूनं दाडिमं व पचेलिमम्
 ॥ ३० ॥ तद्भद्रे ! क इहोपाय उपायो यदिवाऽस्त्ययम् । शरणं वणिगैवैप य एतद्रूपमर्चति ॥ ३१ ॥ सुज्येष्ठाम्यथावादीदमयं सोऽपि तां
 जगौ । अचिरात्पूरयिष्यामि स्वामिन्यास्ते मनोरथम् ॥ ३२ ॥ सुरङ्गां खानयिष्यामि तमानेष्ये नया रयात् । अधिष्टेयश्च तत्कालं त्वत्सामि-
 न्यापि तद्रथः ॥ ३३ ॥ म्यानेऽमुष्मिन् दिनेऽमुष्मिन् चणोऽमुष्मिन् सुरङ्गया । राज्ञ्यतीति संकृत तन्मुखेनाभयो ददौ ॥ ३४ ॥ दासी
 तस्य तदाख्यायागत्य चाभयमग्रवीत् । प्रमाणं त्वद्वच इति पुनश्चान्तपुरं ययौ ॥ ३५ ॥ अभयोऽपि हि संकृतकथाख्यापनपूर्वकम् । पितृ-
 प्रयोजनप्रह्वं ग्राहत् पितरमाश्वपि ॥ ३६ ॥ सुज्येष्ठा तत्प्रभृत्येव स्मरन्ती श्रेणिकं नृपम् । प्रभूतां प्रापदरतिं रतिनाथवशंवदा ॥ ३७ ॥ अन्यदा

१ ग. घ. पचेलिमभिवैर्वारु द्विधा नूनं भविष्यति ।

त्वहि निर्गति श्रेणिक सुलमासुते । सप्रहचारिभिर्विव्यानुभावादेकनालजे ॥ ३८ ॥ प्रसेनजिसुहृन्नागरथिकस्य सुते श्रुते । द्वात्रि
शता सम प्राप सुहृन्नामा सुहृन्ना ॥ ३९ ॥ युग्मम् ॥ सुरङ्गानिर्गत प्रेक्ष्य सुज्येष्ठा मगधेश्वरम् । चिनदृष्टानुसारिणोपलक्ष्य मुमुदेतराम् ॥ ४० ॥
साख्याय सर्ववृत्तान्तमापप्रच्छद्य चिह्नणाम् । प्रत्यशासीच्चिह्नणापि स्यास्यामि त्वहते न हि ॥ ४१ ॥ रथमारोपयदथ सुज्येष्ठा चेल्लणा
पुर । स्वय चागात्समानैनु द्रुत रत्नकरण्डिकाम् ॥ ४२ ॥ न स्थानुमुचित वैरिगृहे चिरमितीरिमिः । प्रेरितोऽनुचरैरल्लिया चेरल्लणां
यवले नृप ॥ ४३ ॥ सुज्येष्ठाऽऽगादितो यावत् तावत् त मगधेश्वरम् । न ददर्श घनच्छन्नमिव चन्द्रचकोरिका ॥ ४४ ॥ तदा चाऽपूर्णकाम-
त्वाद् भगिनीहरणावपि । साऽऽट्टद् मुष्मुषाऽस्मि हियते हन्त ! चेह्यणा ॥ ४५ ॥ ततश्चेदरुमुद्यान्त रथो वैरङ्गिको रयात् । उवाच कोऽयमा-
क्षेपा मयि सत्यपि नाथ ! ते ? ॥ ४६ ॥ कन्याप्रत्याहृतावन्यागता यातः सुरङ्गया । सौत्सेयान्त सयानेकेनैवेयुणाऽवधीत् ॥ ४७ ॥ तद्भये
रुद्धमार्गोऽस्यादय वैरङ्गिको रथी । सुरङ्गान्तमगात् तूर्णै श्रेणिकस्तु सचेरणः ॥ ४८ ॥ सुज्येष्ठा विषयाकाहृताविरक्ताऽऽपृच्छद्य चेष्टकम् ।
समीपे चन्दनार्याया परिप्रज्यामुपादे ॥ ४९ ॥ सुज्येष्ठे ! इति जल्पन्त श्रेणिक त्वाह चेह्यणा । सुज्येष्ठा नागता देव ! तत्कनिष्ठाऽस्मि
चेह्यणा ॥ ५० ॥ श्रेणिको व्याजहारैता नायासोऽभूद् मुधा मम । सुषु ! त्वमसि सुज्येष्ठा तरया न खलु हीयसे ॥ ५१ ॥ चेह्यणा पतिलाभेन
भगिनीवञ्चनेन च । श्रेणिकस्तु तदावाप्या सौलसेयव्ययेन च ॥ ५२ ॥ कलितौ हर्षशोकाभ्यां तो रथप्रजयादय । इयतुर्नगरं पश्चात्
एतकार्षोऽभयाऽपि हि ॥ ५३ ॥ युग्मम् ॥ गान्धर्वेण निवाहेन परिणीयाथ चेल्लणाम् । सुलसानागयोगत्या राजाऽऽख्यत् तत्सुतान् नृतान्
॥ ५४ ॥ नृपात् तौ दम्पती श्रुत्वा सुतादन्तममङ्गलम् । मुक्तकण्ठमकुण्ठासिदीनो रुददतुश्चिरम् ॥ ५५ ॥ अथानित्यकथाभिस्तावाचार्य
इय तत्वयित् । अमयो बोधयामास श्रेणिकेन सहागत ॥ ५६ ॥ ततश्च चेल्लणादेव्या सम मगधमूपति । निर्विघ्न बुभुजे भोगान् पोजो

न्येव पुरन्दरः ॥ ५७ ॥ त्रयोऽस्यास्तनवोऽशोकचन्द्राख्यस्तेषु कृणिकः । ज्यायान् हल्लो द्वितीयस्तु विहल्लोऽमृत कनिष्ठकः ॥ ५८ ॥

इतश्च नगरे तत्र सार्धवाहो धनावहः । आसीदसीमविभवो द्वितीय इव यत्तराट् ॥ ५९ ॥ भद्रेति दयिता तस्य ततो गर्भमधारयत् ।
 कृतपुण्य इति ग्रीत्या व्याख्यातमखिलैर्जनेः ॥ ६० ॥ असूत सा सुतं काले कालेयञ्चविभासुरम् । सार्धवाहो महोत्साहस्तदा चक्रं महो-
 रसवम् ॥ ६१ ॥ पुरस्कृत्य जनस्योक्तिं पूज्यपूजापुरस्सरम् । कृतपुण्यक इत्यस्य पितृभ्यां नाम निर्गमे ॥ ६२ ॥ क्रमेण चर्धमानोऽसौ स्वर्ध-
 मानो नवेन्दुना । कलाकलापं जग्राह चित्रं दोषाकरस्तु न ॥ ६३ ॥ धन्यमभ्यां तदीयाप्त्या कन्यां सुकुलसंभयाम् । पितृभ्यामुत्सर्धेनैव तस्याः
 परिणायितः ॥ ६४ ॥ तमथो साधुसंसर्गाद् विषयेषु पराङ्मुखाम् । न्ययुञ्क्त शठगोष्ठीषु धेष्टी तद्भोगकौतुकी ॥ ६५ ॥ अथ तादृक्सुहृद्भर्ग-
 संसर्गेण निर्गलः । स पश्यकामिनीदर्शं यथाकाममकामयत् ॥ ६६ ॥ स क्षणात् तैरुपास्ययैः किञ्चिदध्यापितस्तथा । यथा यातुं पितुर्मा-
 तुर्न सस्मार स्मरातुरः ॥ ६७ ॥ अन्यदाऽनङ्गसेनाख्यां विख्यातां पण्ययोपितम् । सरसां कामयामास पीयूषसरसीमिव ॥ ६८ ॥ आनन्द-
 मकरन्दैः स दूरमन्यातिशायिभिः । तृप्यति स्म न तां प्राप्य रोलम्ब इव मालतीम् ॥ ६९ ॥ कोटिजः कुट्टिनीकूटपादावर्तैरवर्तत । रसातल-
 तलस्थानां तद्धनानामुदञ्चनम् ॥ ७० ॥ तस्य द्वादश वर्षाणि दिनानीवातिचक्रमुः । कालः स्यादतिजङ्गलस्तन्वह्नीसङ्घिरद्विगाम् ॥ ७१ ॥
 अक्षीयत ततो लक्ष्म्या चिरसंचितयापि च । दुःखिताभ्यां पितृभ्यां च देवभूयमभूयत ॥ ७२ ॥ कुट्टिनी तदपि कुरा पुनरेव घनाशया । प्रेषयामा-
 स सा चेदं चतुरोक्तिपटीयसीम् ॥ ७३ ॥ निकेतं कृतपुण्यस्य सातिवेगादुपाययौ । भित्तिगोपुरसोपानञ्चशाख्यातघनक्षयम् ॥ ७४ ॥ प्राणो-
 शमङ्गलाशंसिस्सौलकौसुम्भवाससम् । नव्यावतीर्ण्यतारुण्यां साऽपश्यत् तत्र योपितम् ॥ ७५ ॥ कृतपुण्यस्य पत्नीति तां निश्चित्य कुलञ्चन ।
 अघोचत यत्रा चेटी धाचं शिक्षाकमोचिताम् ॥ ७६ ॥ कल्याणि ! तव कान्तेन प्रहिता स्मि त्वदन्तिकम् । विजातुं कुशलोदन्तं घनं चानेत-

मञ्जसा ॥ ७७ ॥ अतिप्रसन्नवपत्राञ्जा सा चकोरविलोचना । जगाद दयितादेशविलसत्पुलकाङ्कुरा ॥ ७८ ॥ सखि ! वान्तस्य तस्याशा
मम सीमन्तखेलिनी । किमाचक्षे पुनः क्षेमं देवे प्रार्त्तोपिके सति ? ॥ ७९ ॥ तथातिवत्सलस्तातस्तादृक् श्वश्रुः प्रियंवदा । जग्मदुर्ध्रवापि
दिनं धिष्णु मे मन्दमाग्यताम् ॥ ८० ॥ श्वशुराभ्यां श्रियोऽप्येताः प्रेपं प्रेपमशेषिताः । प्रियस्य तनयस्यार्थे धन को हि धनायति ? ॥
८१ ॥ अस्ति पित्रा वितीर्णं मे किञ्चिदङ्गविमूषणम् । तत् त्वं गृहाण भूयाद् मे शीलमेधाङ्गभूषणम् ॥ ८२ ॥ इत्युदीर्य समुत्तार्य तनोरा-
भरणानि सा । अर्पयामास तान्येतत् प्रीत्यै कुलशृगीदृशाम् ॥ ८३ ॥ भुञ्जिष्या तान्युपादाय विस्मयस्मेरमानसा । चिन्तयन्ती तदौचित्यं
निजमन्दिरमायौ ॥ ८४ ॥ अन्नङ्गसेनया सार्धं कृतपुण्यस्य पश्यतः । उपनिन्ये च कुट्टिन्या यथादृष्टं जगाद च ॥ ८५ ॥ अङ्गस्य यदलङ्कारः
प्रेषितः कुलयांपिता । उदकतस्योदपानस्य तदेवा तलसृत्तिका ॥ ८६ ॥ अलमेतेन कौस्तुभरसनिर्यासरूपिणा । चिन्तयित्वेति तत्पत्न्यां
कृगालुरय कुट्टिनी ॥ ८७ ॥ तदलंकारसर्वस्वमेकावद्यादिसंयुताम् । दीनाराणां सहस्रेण सह प्रीत्याऽऽर्पयत् पुनः ॥ ८८ ॥ विशेषकम् ॥
कुट्टिन्या कामिनां माग्या दुहिताऽभिहिता रहः । पुत्रि ! पश्यपुरन्धीणां निर्धनेन जनेन किम् ? ॥ ८९ ॥ गण्यतां कृतपुण्योऽपि निर्धनेक-
शिरोमणिः । इत्युक्त्वाऽन्नङ्गसेनापि प्रत्युवाच वचस्विनी ॥ ९० ॥ मातर्नातः परं माता मदीया नितरामसि । अग्रगल्भं प्रगल्भापि यदेवं
खलु जल्पसि ॥ ९१ ॥ ऊढप्रौढिभिरेतस्य वताढ्यंकरणैर्धनैः । परःकोटिभिरायातः सौहित्यं किं न तेऽभवत् ? ॥ ९२ ॥ गुणैरेतस्य मे
चेतः केतकोदरसोदरैः । घासित यत् तदन्यत्र गन्तुमुत्सहते नहि ॥ ९३ ॥ इति निर्वन्धमेतस्याः सम्यग्-मनसि कुर्वती । जज्ञोऽसौ जरती
जाग्रतृष्णा कृष्यानना ततः ॥ ९४ ॥ सावज्ञां कारयामास तत्र दासीभिरन्वहम् । नार्घं ददाति यत्कोऽपि निःश्रीके सवितर्यपि ॥ ९५ ॥
तथा तासामवज्ञानां निदानमय चिन्तयन् । अफकाकर्तुकमेवेति बुबुधे स बुध-स्वयम् ॥ ९६ ॥ अनुकृतब्रुताशनेन हृदि दंदलते स्म च ।

स्मरोन्मादपरीणामं जनो जानाति पृष्ठतः ॥ ६७ ॥ अथ मानी विनिःश्रुत्य जगाम निजधामनि । स प्रियां च परिम्लानां वीक्षते स्म तदन्तरे ॥ ६८ ॥ स्वं तस्य पश्यतो धाम श्यामायितमुखत्विषः । धीरस्यापि पदं प्रापुर्नेत्रयोर्बाष्पविन्द्वः ॥ ६९ ॥ सापि दृष्ट्वा तमायान्तमवलोक्य विकस्वरा । विकल्पान्कल्पयामास सरोमाञ्चं सुलोचना ॥ १०० ॥ दिष्ट्याऽयं किं ममाभ्येति पाणिपीडनपण्डितः । यद्वा भाग्यपरीपाको मादशामीदृशः कुतः ? ॥ १०१ ॥ अथ निश्चितय प्रथम मनसा परतो दृशा । उत्सेकेन ततोऽङ्गेन प्रत्युघातः पतिस्तया ॥ १०२ ॥ तस्य तेनोपचारेण विहितेन तया समम् । अमृतेनेव निर्वाणः पूर्वः परिभवानलः ॥ १०३ ॥ विनीता तेन सा रात्रौ पाठिता भोगमात्रिकाम् । गर्भरत्नं बभारान्तः प्रबोधमिव देहिनाम् ॥ १०४ ॥ स कदाचित् प्रियामूचे मदन्वो नास्ति मूढधीः । निष्फला मयि शास्त्रार्थदृष्टिर्बुष्टिरिवोपरै ॥ १०५ ॥ पितरौ यद् मयाऽगाधे क्षितौ दुःखमहारणवे । धनं निधनमानीतं पितृपर्यायसंचितम् ॥ १०६ ॥ अलमालप्य लोलात्ति ! यत्तवो-पकृत पुनः । किमन्यत् त्वं सुधासिन्धुः, कालकूटार्णवस्त्वहम् ॥ १०७ ॥ अशुना तु धुनात्येष दुष्टदौर्गस्यकुञ्जरः । च्युतो हस्तात् प्रशस्तास्ये ! यतो मे विभवाङ्कुराः ॥ १०८ ॥ कुर्वे सुवाणि । वाणिल्यं धनं यद्यस्ति किञ्चन । इति पृष्ट्वा प्रिया दृष्ट्वा जगद् दयितं ततः ॥ १०९ ॥ अन-व्योऽयं समाकल्पः सुस्वाधीनं धनं हि वः । दीनापाणां सहस्रश्व गृह्यतामनुगृह्यताम् ॥ ११० ॥ तदात्राय स लाभाय क्रीत्वा वस्तु यथो-चितम् । प्राचीप्रस्थितमन्विष्य स्फीतार्थं सार्धमायथौ ॥ १११ ॥ तत्रानुयायिनीं पत्नीं निवर्यं प्रीतमानसः । असौ विनिद्र, पयास्ते सुप्तौ देयकुले षवचित् ॥ ११२ ॥

इतोऽस्ति तत्र वास्तव्या काचिद्विभ्यकुट्टुम्बिनी । स्यधिरा स्येयसी तस्याः स्रुतु स्रुतुविवर्जितः ॥ ११३ ॥ उदन्वति विप-
श्रोऽभ्रदुस्पातैः पोतमङ्गतः । मा गाव् राजकुले लक्ष्मीरतो वार्ता निगोष्य ताम् ॥ ११४ ॥ सार्धं तमेत्य सा किञ्चिन्निश्चिन्तयिष्यति ॥ ७३ ॥

स्वचेतसि । दृढपुण्यकमुत्पायानिनाय निजमन्दिरम् ॥ ११५ ॥ विशेषकम् ॥ स्तुपाचतुष्टयस्यापि पश्यतस्तत्र निरुपा । तदीयं कण्ठ
 मालम्ब्य दृढयेवमयोचत ॥ ११६ ॥ हा घत्स ! बहुयात्सल्य ! विहाय निजमातरम् । एतावन्ति दिनानि त्वं क्व यातोऽसि क्व च स्थितः ?
 ॥ ११७ ॥ निरालम्बा धरालम्ब ! तवाग्नाऽस्मि न सशय । त्वं पुत्र ! जातमात्रोऽपि हृतः केनापि पाप्मना ॥ ११८ ॥ नामतः श्रीनिवासो-
 ऽसि त्वद्वियोगद्वानले । पतिता प्राप य तापमसौ कस्यापि मा स्म भूत् ॥ ११९ ॥ सगमोऽद्यैव दैवज्ञैः सर्वैय फलशालिना । रात्रौ कल्यां
 द्विपल्लोकस्यजेन च तयादित ॥ १२० ॥ ब्रह्मासेदुयी सार्धं लेभे त्वामतिदुर्लभम् । भाग्येवजागरैर्जन्तूनभ्यागच्छति वाञ्छितम् ॥ १२१ ॥
 इदानीं तावक्रीनस्य ज्येष्ठदग्धोर्विपत्तित । तव सपत्तितश्चास्मि शोकहर्षसमाकुला ॥ १२२ ॥ बन्धुवधश्चतस्त्रोऽमूरमूध्व विपुलाः श्रियः । एता
 नच इष्याभ्रं धिमगाथ त्वानुपस्थिता ॥ १२३ ॥ तदेतासामसामान्यतारुण्यमहिमाजुषाम् । धीणां स्त्रीणां च भोगेन सुभगकरणो भव ॥ १२४ ॥
 इति श्रुत्वा किं वैचिन्त्यमेतस्याः कृतपुण्यकः । विस्फुरद्विस्मयस्मेरचेतोवृत्तिरचिन्तयत् ॥ १२५ ॥ श्रीयोगः सुदृशां योगः स्वयवरमिदं द्वयम् ।
 उपस्थितमतो ध्योमप्रसूतैः किं विकल्पनैः ? ॥ १२६ ॥ ततस्तामददद् मातर्न स्मरामि किमप्यदः । स्थविराऽसि त्वमेवेत्यमिनिहासे प्रगल्भने
 ॥ १२७ ॥ मया तु मातुरादेशश्चक्रे सैष शिखामणि । सर्वकपा हि गुर्वान्ना दृश्यते चेदवह्नया ॥ १२८ ॥ यथेव ताश्चतस्त्रोऽपि परिशेतिरि भर्तारि ।
 अयतन्त तथा तस्मिन् प्रेमस्थेमवशवदा ॥ १२९ ॥ पुत्रा गोत्रजनक्रोडक्रीडावनकुण्डकाः । उदपद्यन्त चत्वारस्तासां चतसृणामपि ॥ १३० ॥
 भोगे सण्मिव स्त्रीणा तस्य द्वादशवत्सरी । कालो हि सुखनिर्गमैर्गच्छन्नपि न लक्ष्यते ॥ १३१ ॥ स्थविरा स्वार्थसपत्तिकृतार्थमग्नमा-
 नसा । एकान्तवग्यमेकान्ते पधूर्गममापत ॥ १३२ ॥ सजाता सुतसपत्तिरिदानीं मुच्यतामयम् । नादरः सहकारेऽपि पुसामात्तफलोत्करे
 ॥ १३३ ॥ अभ्ययुस्तास्त्वया दत्त कान्त कान्तगुणैकम् । मुक्तश्चास्माभिरप्येव मातर्न त्यागमर्हति ॥ १३४ ॥ वभापे, स्थविरा रोपञ्जकु

त्रिर्यपुटानना । ममादेशधिपयांसो ह्यः ! कोऽप्येष वो गवः ॥ १३५ ॥ माऽऽदत्तां, विसमस्माकं भूपाल इति भीतया । कश्चिदप्यय-
 मानीतो मया संतानहेतये ॥ १३६ ॥ इदानीं सूनयोऽधृदल्लक्ष्मीरक्षणयामिकाः । तत् किमेतेन निष्पीतरससारैरुबन्धुना ? ॥ १३७ ॥
 शाल्या नदाग्रहं ताभिर्बन्धा वाससि मोदकाः । क्षिप्याऽतमंणयो भुक्तास्तदीयोऽत्रीपंके तदा ॥ १३८ ॥ सुखसुप्तः सशय्योऽपि तत्र देवकुले
 निशि । अमोच्यत स चेटीभिर्दुष्टस्थयिरया रयात् ॥ १३९ ॥ स एव तत्तृणात् तत्र प्राच्याः सार्धः समाययौ । अनेदीयोऽपि नेदीयः कुरुते
 मथितव्यता ॥ १४० ॥ निद्राविरामे स श्रात्या वृद्धव्यापारमीदृशम् । अनुपार्जनमात्मानं यावञ्जगुप्सते मुहुः ॥ १४१ ॥ प्राच्याः सार्धः
 समायात इत्युपशृत्य तुष्टया । तुष्टये प्रहितः पत्न्या पदातिस्तावदागमत् ॥ १४२ ॥ भो भद्र ! कुरालं तस्याः किं च गर्भेऽभवत् तदा ।
 पृथाऽनेनेति हृद्योऽस्मै पत्तिः पुत्रमचीकथत् ॥ १४३ ॥ मोदकांस्तानुपादाय द्रव्यानर्जनदुर्मनाः । स पश्चात्पातिभिः पादैराययौ निजमन्दिरम्
 ॥ १४४ ॥ अभ्युयानादि सा तस्मै चकारोचितमञ्जसा । सपथापदि वा पत्न्यौ समा खलु कुलस्त्रियः ॥ १४५ ॥ सा भक्ता भर्तुरभ्यङ्गं
 मञ्जनाय चकार च । सुतोऽप्ययनशालाया भोजनायाजगाम च ॥ १४६ ॥ एकमारुष्य सा तस्मै ददौ शम्बलमोदकम् । स तं कवलयन्नेव
 जगाम च्छात्रमण्डलीम् ॥ १४७ ॥ आदत्त दन्तसंपकांश्च मणिं पाणौ स भास्यस्म् । चित्रीयमाणशङ्कोत्रेभ्यो दर्शयामास चोत्सुक ॥ १४८ ॥
 प्रार्थकं स मणिर्यस्तु श्रिमेतदिति जल्पताम् । तेषां पापाणसचारं संचचार करात्करे ॥ १४९ ॥ बालः कन्दलितानन्द पाणिनाऽऽन्दो-
 लयन् मणिम् । रममाणः क्रमेणागादेकं कान्दविक्रापणम् ॥ १५० ॥ तत्र तस्य मणिः पाणोरुत्तुपात्रे, पपात च । तदनुकं, तु धवलं द्वेधा-
 भायमाप च ॥ १५१ ॥ कन्दुवित्तस्तमालोक्य जलकान्तोऽयमित्यमुम् । निश्चित्य चेतसा धूर्तस्तेभं बालमग्रणीत् ॥ १५२ ॥ नित्यं दास्यामि
 ते पूरणेतस्मादरमनः प्रति । इति निष्पाद्य तं बाल कन्दुवित्तस्तमाददे ॥ १५३ ॥ हस्तिरत्नमयो नद्यां सिञ्चन्सेचनको यपुः । तदानीं पाद-

॥ १५५ ॥ गजयर्गाऽप्य संघातः समाचर्यो द्वितीयितुः । निशातदुखिद्विष्णोर्य चाभयमन्त्रिणः ॥ १५५ ॥
 ततोऽभ्यनुमांग भाण्डागारे गयेरितः । जलकान्तः पर नातो नानारत्नौघनिहनुतः ॥ १५६ ॥ मा भूदन्याहितं हस्तिरत्नस्येति कृतत्वरः ।
 पट्टेन मदीनायः त्वयंश्रियमयोपपत् ॥ १५७ ॥ जलकान्तमर्षि वेगाद् यः कश्चिदुपढौकयेत् । परिशेता सुतामर्धराज्योपेतां स भूपतेः
 ॥ १५८ ॥ स्तुत्रमोदकन्देन कन्दुचित्तंन डियिडमः । स्पृष्टः सत्यरमागल्य जलकान्तश्च ढौकितः ॥ १५९ ॥ मणिविघट्टयाञ्चुक जलमूले-
 रयत्नमः । शात्रमनुरिपानेऽत् तनुः स्पलभयातुरः ॥ १६० ॥ रमे स्तभ्येत्स स्वेर कुराली नृपवेदमनि । कन्दुचित्तस्य चित्तेऽप्य स्फारः
 कञ्जगनोरप ॥ १६१ ॥ प्राणुपिशाप दातव्या कथ कथ्या मनोरमा । इति चिन्ता महोभर्तुर्जागर्ति स्म पदे पदे ॥ १६२ ॥ ह्यात्वा भूमर्तुराकू-
 तममयेन भयंकरैः । पगंभिस्ताडितस्तथ्य कपयामास पौषिकः ॥ १६३ ॥ अभ्यधात्रभयः सत्यं स एवास्पदमीदृशाम् । कल्पद्रूणां
 गुपयंश्री इत्यने समयः परम् ॥ १६४ ॥ परिखिन्ये ततः कर्त्या दुपुष्यः कृतपुण्यक । शत्र्यं राज्यं च तल्लेभे भाग्यैः कि नाम दुर्घटम् ?
 ॥ १६५ ॥ सुमन-नालिनरत्तस्य सुरभेः सुरसंगुणैः । सदाभयकुमारस्य प्रीतिरासीत् कलायतः ॥ १६६ ॥ सोऽभ्यधात्रभयं जातु सखे !
 पानीनतुष्टम् । ममास्तितुपुत्रमश्रित परं वेन्द्रि न मन्त्रिणम् ॥ १६७ ॥ प्रमयः प्राह चित्र भां ! गृहिणीचित्तिस नो गृहम् । ततः सर्वोऽपि
 पूषात्तमेन पूर्वो नियेदितः ॥ १६८ ॥ प्रासात्रं चाप्योमास विद्वारमभयस्तत् । द्वारमेकं प्रवेशाय निर्गमाय तथाऽपरम् ॥ १६९ ॥ यत्तस्य
 क्षेत्र्यप्रतिमा इतपुण्यममाष्टति । तदन्तः स्थापिता को हि प्रह्वारगम- सताम् ? ॥ १७० ॥ यो यत्तस्य नमस्यीय न मनुष्यो यतिष्यते ।
 तनुदुग्धस्य तस्यापि सत्यापि स निधास्यति ॥ १७१ ॥ इत्युत्तिमंभयोपभां परिभाय पुरीजनः । तमुपास्ते समस्तोऽपि निष्पर्यायसपर्यया

। विभासयन्तपदिरूपान्ययत्वेन अस्ति = विद्यन्ते पुत्रा यस्य पत्नीचतुष्टयस्येत्यास्तिपुत्रमिति समास- ।

॥ १७२ ॥ द्वारेणायान्तमेकेन नियान्तमपरेण च । कृतपुण्याभयौ दक्षौ जनं वीक्षां बभूवतुः ॥ १७३ ॥ लीलावचालभूतालवालालभिवतपाणयः ।
 पूर्वगत्य समाजगु कृतपुण्यस्य ता अपि ॥ १७४ ॥ पत्युः सदृशं तं यत् दृष्ट्वा स्मृत्या च सास्त्रव । सवेपथु सरोमाञ्चमवोचन्त स्मरतुराः
 ॥ १७५ ॥ भर्तृकृतकमस्माक तन्वेत् स्यात्किलकिञ्चित्तम् । मोदकांस्तत्परोलक्षान् दास्यामो यत्न ! ते मुदा ॥ १७६ ॥ दिष्टु बह्वुः क्षिपन्ती-
 मिस्ताभिर्दृष्टव्य बह्वभः । समधत्त व पञ्चापि सम पञ्चशरः शरान् ॥ १७७ ॥ तात तातेति जल्पन्त प्रमोदात् फुल्ललोचना । यत्ताङ्कुर्यालीप
 ल्यङ्कुर्याप्युस्तनयास्तदा ॥ १७८ ॥ कृतपुण्यस्ततः प्राह दिष्ट्वेता मम बह्वभा । इमे रस्या कुलव्योमभानवः सुनवध्वं मे ॥ १७९ ॥ देशत्यागे
 समादिदय स्यविरा रंयधिराशयः । अमयस्तास्तादायत्ता रमा रामाश्च निर्ममे ॥ १८० ॥ आगादनङ्गसेनापि प्रियसंब्रह्मचारिणम् । यक्ष वीर्यं
 स्मरोन्मादगद्गदं निजगाद च ॥ १८१ ॥ शुनानां शकुनस्वप्नप्रभृतीनामिदं प्रभो ! । त्वदीक्षणममृत पुष्पं फलमस्तु तदीक्षणम् ॥ १८२ ॥
 एतस्याऽऽधमीचन्द्रमालयाऽय निभाजितः । अतिप्रगल्भमस्येत्य प्रीत्या चैवममायत् ॥ १८३ ॥ जीवितेश ! बहुकलेशं देशे देशे पुरे पुरे ।
 मया गवेरित, किन्तु नातोऽसि स्वल्पभाष्यया ॥ १८४ ॥ परं, पुरुषमथित्य योऽभवद् न कदाचन । वेणीदण्डस्य वद्धस्य मोक्षः सोऽस्तु
 त्ययाऽनुता ॥ १८५ ॥ अमयानुहया सोऽय प्रेयसीः प्रेममूयसीः । ताः समादाय पञ्चापि निजं मन्दिरमाययौ ॥ १८६ ॥ सप्तार्चिरिव रोचि-
 ष्णुर्जंशु प्राञ्चद्वियोगतः । प्रिया, कुर्वन् प्रियाः सप्त दीप्यते स्म स तेजसा ॥ १८७ ॥ मोहाग्न्यतमस्र्चवंसी वैभारगिरिमूर्धनि । उदेति स्म
 तदा वीरजिनेश्वरनेश्वरः ॥ १८८ ॥ आगाद् गुणमणिभ्रेणिक्षोणिः श्रेणिकमूपतिः । अमयः कृतपुण्यश्च तत्र वन्दारय, सुराः ॥ १८९ ॥
 सद्योपलभसिद्धार्यः सिद्धार्यकुलकौस्तुभः । स दग्भजोतदग्भोलिदेशानां तत्र निर्ममे ॥ १९० ॥ अयावत्पत्मासाद्य विच्यस्तवृजिन जिनम् । विबो
 विह्वपयामास कृतपुण्यः कृताञ्जलिः ॥ १९१ ॥ जगन्नाथ ! कथकारमुपकारपरोऽपि सन् । निर्मन्तुपि संप्रापं सपदो विपद्गन्तरा ? ॥ १९२ ॥

अगद्व दशानग्योस्नापूःपूषंसमं प्रभुः । पूर्वे जन्मन्यभूर्वत्स ! वत्सपालकबालकः ॥ १६३ ॥ नित्यद्वौर्गत्यनिर्विचतः परमात्ममयं महम् । पुरे
 निरीरय क्षैरेयीमयावस्तप मातप्य ॥ १६४ ॥ अग्बा तव निराजग्बा सर्वसपत्सिदुःखिता । दरोव, प्रतिवेशिन्यः, स्त्रीरादि छुपया वदुः ॥ १६५ ॥
 संश्टय पायसं पात्रे परिपेशय तवाग्बिका । बहिर्यौ मुनिष्वागाद् मासत्तपणपारणे ॥ १६६ ॥ स्थानादुत्थाय हर्षाश्रुरोमाश्चकचचञ्चितः ।
 भाजनात् पायसस्यास्मै भागमेकमदात्तदा ॥ १६७ ॥ अल्पं मासोपितस्यैतद्विर्यंशं व्यतरः परम् । घृतादिश्लाघ्यमर्चय्य तस्मै पाश्चात्य-
 मयदाः ॥ १६८ ॥ निर्निदानं मुनेर्दानं वृत्तं भागीब्जिभिस्तदा । भागास्तेन, तवेदानं, समायन्त, सान्तराः ॥ १६९ ॥ आकर्णयं वं शुभा-
 कर्णिसकथंः प्रभुदेशनाम् । उन्मीलद्विपयोद्वेगः स संवेगमुयागमत् ॥ २०० ॥ गृहमारं सुते ज्येष्ठे निवेद्य दृतपुययकः । धोधीराव्, प्रतमा-
 दाय तपया सन्नतिभागभूत् ॥ २०१ ॥

इतद्यार्द्रकनामास्ति देवो मध्येययोनिधि । तत्रार्द्रकपुरस्वामी भूमानार्द्रक इत्यभूत् ॥ १ ॥ अजनिष्टार्द्रकादेवीकुशिकासारकैरयम् ।
 तस्यार्द्रकपुराहयः कुमारो मारसंनिभः ॥ २ ॥ तस्य चार्द्रकराजस्यं धभूव, धेणिकस्य च । पारस्पर्यगता प्रीतिश्चन्द्रकैरययोरिव ॥ ३ ॥
 अन्यथा धेणिकः प्रेमीवृ निजामास्यमुपांद्रकम् । समर्थं प्राप्तुं प्रान्यं सौहृददुमदौहृदम् ॥ ४ ॥ स्वयमुप्राभृतं निम्बकम्बलप्रभृति द्रुतम् ।
 मन्त्री गारोपनिन्ये तदावदे चार्द्रको नृपः ॥ ५ ॥ महत्या प्रतिपत्या तं संभाष्यार्द्रकभूविभुः । पप्रच्छ कश्चित् कुशलं मदन्यधोर्मगधेशितुः ?
 ॥ ६ ॥ स्यस्यामिकुराजोदन्तेर्मन्त्री पीयूषपेजलिः । तद्वात्रयथिमतनोज्जातरोमाश्चुपहृयाम् ॥ ७ ॥ अपृच्छदार्द्रकिस्तात ! को नाम मगधाधिपः ? ।
 तप येनेहदी प्रीतिर्मयोस्विय मनोभुया ? ॥ ८ ॥ राजोचे, धेणिको नाम, राजास्ति मगधेभ्वरः । पारस्पर्यागता मैत्री तदकुले मत्कुलेऽपि च

॥ ६ ॥ द्रागुन्मीलितमुत् प्राहार्द्रकिर्मन्त्रिणमस्ति ते । प्रसोः कोऽपि सुतप्रष्टतेन मैत्रीचिकीरहम् ॥ १० ॥ मन्व्यूचेऽस्ति धियां पात्रं
 पञ्चमन्त्रिराताधिपः । अमयो नाम तनयः श्रेणिकस्य महीपतेः ॥ ११ ॥ दाक्ष्यदाक्षिण्यनैपुण्यपुण्यपयकलामयम् । नाभयं निर्भयं विश्वविचं
 वेरिस कुमार ! किम् ? ॥ १२ ॥ आर्द्रक्रेन्द्रोऽपि पुत्रं स्वममये सौहृदार्यिनम् । ऊचे सन्मार्गसंलग्नः कुलीनोऽसि ममाङ्गज ! ॥ १३ ॥ अवाप्य
 पितृपदेशं स्वमनोरथसंनिमम् । अनान्तिकेन सचिधं तमुवाचाद्रकासुतः ॥ १४ ॥ मामनापृच्छ्य मा यासो ! श्रोतव्यं गच्छता त्वया ।
 अमयं प्रति मे स्नेहसोमसुत्रसं वचः ॥ १५ ॥ मन्व्येवमिति प्रोचे कुमारं सुकुमारगोः । ययौ राज्ञा विसृष्टश्च वेत्तिदशितमाश्रयम् ॥ १६ ॥
 परेषुमंणिमणिक्यप्रभृति प्राभृतं नृपः । अप्रपियिवा स्वरुपं व्यन्नाक्षीद् मन्त्रिणं च । तम् ॥ १७ ॥ अप्यार्द्रकिः कुमारोऽपि हस्ते तस्यैव
 मन्त्रिणः । प्रीयीद् विदुममुक्तादिवस्तून्यमयेहेतवे ॥ १८ ॥ स पुमान् मन्त्रिणा सत्रा गत्वा राजगृहे पुरे । प्राभृतान्यर्पयामास श्रेणिकायामयाय
 च ॥ १९ ॥ किञ्चामयकुमाराय मन्त्रिणोऽवाचि वाचिकम् । यदार्द्रककुमारस्ते सख्यसौमित्रमिच्छति ॥ २० ॥ अथ कर्मजया बुद्ध्याऽभ-
 यत्रिन्नितप्रानिति । विराधितव्रतत्वेन जातोऽनार्येषु स ध्रुवम् ॥ २१ ॥ नूलमासप्रभयः स महात्मा राजपुत्रकः । अमव्यदूरभव्यानां न
 मया सख्यकामना ॥ २२ ॥ तदुपायेन केनापि कृत्वा तं परमाहृतम् । आसौ मवाभि स ह्यासौ योऽत्रिमो धर्मवर्त्मनि ॥ २३ ॥ तस्यार्द्रककुमा-
 रस्य तीर्यच्छिम्बदराणात् । उत्पद्यते यदि पुनर्जातिस्मरणमुत्तमम् ॥ २४ ॥ तत् प्राभृतच्छलेनार्द्रप्रतिमां प्रेषयाम्यहम् । चिरं तद्रत्नघटितां
 महाचार्यप्रतिष्ठिताम् ॥ २५ ॥ इत्यादिनायदेवस्याप्रतिमां प्रतिमां व्यधात् । पेटामध्ये समुद्रस्थां श्रेय कामगवीमयम् ॥ २६ ॥ ततश्च धूपद-
 इनयष्टिकादीनि तत्पुरः । कुमोच देवपूजोपकरणान्यखिलान्यपि ॥ २७ ॥ ददौ च तालकं द्वारे मुद्रयित्वाऽभयः स्वयम् । श्रेणिकोऽथा-
 र्द्रक्रेन्द्रस्य मन्त्रिणं तं ह्यसर्जयत् ॥ २८ ॥ अभयोऽपि हि तां पेटां तस्य हस्ते समापयत् । तं चोवाचेति सत्कृत्य वाचा स्वादुसुधामुच्चा

॥२१॥ पराऽऽर्द्रकुमारस्य पुरः पेटोपद्वीस्यताम् । मदीयं तस्य महन्धोर्याच्यमेतच्च वाचिकम् ॥३०॥ रहस्येकाकिना भूत्योऽमुद्रच पेटामिमां
 स्यम् । तद्वर्तयन्तु समेक्ष्यं दर्शनीयं न कस्यचित् ॥ ३१ ॥ इति कर्तव्यमित्युस्या स पुमान् स्वपुरं ययौ । उपायानान्यापयञ्च स्वस्वामि-
 स्यामिपुत्रयोः ॥ ३२ ॥ तच्चार्द्रकुमारायाचख्यायभयवाचिकम् । ततो रहसि स स्थित्वा तां पेटामुदघाटयत् ॥ ३३ ॥ ददर्श च तदन्तस्थं
 तमस्युद्योतकारकम् । विभ्रं तदादिनायस्य योगीय ज्योतिरान्तरम् ॥ ३४ ॥ कथौ च किमिदं किञ्चिदज्ञामरणमुत्तमम् । मूर्ध्नि कण्ठे
 क्रिमाराप्यं हृदयेऽन्यत्र वा क्वचित् ? ॥ ३५ ॥ दृष्टपूर्वमिवेदं मे क्वापीति प्रतिभासते । न तु स्मृतिपथं याति मन्दाभ्यासस्य शास्त्रवत्
 ॥ ३६ ॥ इत्यार्द्रकुमारस्य चिरं चिन्तपतः सतः । मूर्च्छां जातिस्मृतिज्ञानजन्यजनि, भ्रूणसी ॥ ३७ ॥ उपपन्नजातिस्मरणः स्वयमे-
 यात्तचेतनः । स पर्यं चिन्तयात्मास पूर्वजन्मकर्यां निजाम् ॥ ३८ ॥ इतो भवात् तृतीयस्मिन् भवे मगधनीषुति । कुटुम्ब्यास पसन्ताख्ये
 पुरे सामायिकाभिधः ॥ ३९ ॥ भार्या कथुमती मेऽमृद्भ्रौपं च तथा सह । यथावदाहृतं धर्मं सुस्थिताचार्यसंनिधौ ॥ ४० ॥ आदिपि
 च प्रतं पृथः कथाचन विलोक्य ताम् । अन्यराहृतमिदं मत्वा सा कृत्वाऽनशन मृता ॥ ४१ ॥ तथामृतां च तां श्रुत्वा मयाप्ये-
 तद् विचिन्तितम् । महानुभावा मृता सा मतमङ्गभयात् खलु ॥ ४२ ॥ भग्नव्रतं पुनरहं तद्वलं जीवितेन मे । कृत्वेत्यनश-
 नमहं विषय त्रिवशोऽभयम् ॥ ४३ ॥ ततरह्युत्वाऽहमुत्पन्नोऽस्म्यनार्यो धर्मयज्ञितः । प्रतिबोधयिता यो मां स कथुः स गुरुश्च मे
 ॥ ४४ ॥ तदनुभाप्य पितरमननुभाप्य पाप्यहम् । आर्यदेशं गमिष्यामि यत्र मेऽस्स्यभयो गुरुः ॥ ४५ ॥ इरथं मनोरथं कुर्वन्नादि-
 नार्थार्चनापरः । आरुह्यदृग्गदा तातं स यातुमभयान्तिकम् ॥ ४६ ॥ अवादीदारुकरास्तं न गन्तव्यं खलु त्वया । वरस ! स्थान-
 स्थितानां हि सौहृदं श्रेणिकं न ॥ ४७ ॥ पित्राश्रया निषिद्धांशोरकण्ठित्वाभयं प्रति । श्रवदश्रुः कुमारोऽस्थान् वारीषश्च इव

द्विप ॥ ४८ ॥ आसने शयने याने भोजनेऽन्यक्रियास्वपि । अमयांलंकृतामाशां दृशामेते चकार सः ॥ ४९ ॥ कीदृग् मगधदेशोऽस्ति
कीदृग् राजगृहं पुरम् । कस्कोऽष्वा तत्र गमनेऽपृच्छेदेवं चः पार्श्वगान् ॥ ५० ॥ दृश्यादाद्रंकराजोऽपि कुमारो मम निश्चितम् । यास्य-
त्यकथयित्वैव कदाप्यभयसंनिधौ ॥ ५१ ॥ ततश्च पञ्च सामन्तशतान्यादिशदारंक्रः । युष्माभिर्यत्कुमारोऽयं रक्ष्यो देगान्तरं प्रजन्-
॥ ५२ ॥ देहच्छायेव तत्पार्श्वे सामन्तास्तेऽत्यजन् नहि । बन्धे धृतमिवात्मानमाद्रंक्रोऽप्यमन्यत ॥ ५३ ॥ अयेन हृदये कृत्वाऽमयो-
पगमनं सुधीः । प्रत्यहं कर्तुमारंभे बाह्यात्यां बाहवाहनम् ॥ ५४ ॥ अश्वरूढाश्च पार्श्वेऽस्युः सामन्तास्तेऽङ्गरत्नकाः । कुमारो याह-
यश्वं किञ्चिद् गत्वा न्यवतंत ॥ ५५ ॥ एवं च बाहयन् बाहं स ययावधिकाधिकम् । पुनः पुनश्च व्याघुत्वाययौ ते च चिरा-
श्वसुः ॥ ५६ ॥ आद्रंकसुत्रुत्त्येष्टं पुंभिः प्रत्यायितैर्निजै । याने सज्जीकृते रत्नपूर्णे तां प्रतिमां न्यधात् ॥ ५७ ॥ तदैवं चाहयन्नश्वमदृश्यी-
मूय पूर्ववत् । तच्च यान समाह्वय स ययावार्यनीवृत्तम् ॥ ५८ ॥ यानादुत्तीर्य संप्रथ्य प्रतिमामभयाय ताम् । सप्तलेख्यां धनान्युत्त्वा यति-
लिङ्गमुपादेद ॥ ५९ ॥ उच्चारयितुमारंभे यावत् सामारिकं च सः । आकाशस्थितया तावदूचे देवतयोक्तेः ॥ ६० ॥ यद्यपि त्वं महास-
त्वोऽग्रहीर्दीक्षां तथापि मा । कूर्भभोगफलं तेऽद्याप्यास्ते गमय तेन तत् ॥ ६१ ॥ सुक्त्वा भोगफलं कर्माददीयाः समये प्रतम् । अथभ्यमेव
हि भोक्तव्यं भोग्यं तीर्थं कृतमपि ॥ ६२ ॥ महारमंस्तद् व्रतेनालं यदात्तमपि हास्यते । ज्ञानेन तेन किं हस्तिस्नानायेत पुरेव यत् ॥ ६३ ॥
अथार्द्रं कुमारोऽपि स्वमूरीकृत्य पौरुषम् । देवीं वाचमनाहत्य प्रव्रज्यां स्वयमादे ॥ ६४ ॥ प्रत्येकबुद्धः स मुनिः पालयन् निशितं व्रतम् ।
विहरन्नेकदा प्राप धसन्तपुरपत्तनम् ॥ ६५ ॥ बाह्यदेवकुले क्वापि तस्यौ प्रतिमया च सः । सर्वाधिपशिहारेण समाधिमथिजम्भिवान् ॥ ६६ ॥
इतोऽत्र धनदत्तस्य सुता धनपतीभवा । श्रीमतीत्यभवद् वन्धुमतीजीवो विद्यदच्युतः ॥ ६७ ॥ तत्र देवकुलेऽन्धेषुः पौरवालाभिर-

न्विता । धीमती पतिरमणमीड्या रत्नुमाययौ ॥ ६८ ॥ मतीरं घृणुतेत्युच्यते सर्वाश्च वालिका । कयापि कोऽपि सर्वाभिर्घराः स्वरुचि
 परिं ॥ ६९ ॥ धीमत्युयाच सख्योऽसौ घृतो मद्धारको मया । तत साधु घृतं साधु घृतमित्याह देवता ॥ ७० ॥ रत्नघृष्टिं च तन्वाना
 श्रेयता गर्जितं र्ययात् । तद्गीताऽलीयत मुनेः धीमती तस्य पादयोः ॥ ७१ ॥ उपसर्गोऽनुकूलोऽय मद्भक्ततापथ्यमत्र धिक् । इति ध्यात्वा-
 ऽन्यतः सोऽगाङ्गनागरशिखिमणिः ॥ ७२ ॥ अदित्त्वं रत्नघृष्टिं तां राजा देव्या न्यवार्यत । अस्ये वरणके दत्तं द्रव्यमेतद् मुवाणया ॥ ७३ ॥
 ततश्च तद् धनं सर्वमाददे धीमतीपिता । सर्वं स्व स्वं ययुः स्थानं तदा सायमिवाण्डजाः ॥ ७४ ॥ अयोद्धां दुमदौकन्त धीमतीं बहवो घराः ।
 धीमती त्याह पितरं महर्षिः स घृतो मया ॥ ७५ ॥ मम तद्वरणोऽवाच द्रव्यं तद्गृह्यदेवता । तद् द्रव्यमाददानेन त्वयाऽप्यनुमत हि तत्
 ॥ ७६ ॥ तत् तस्मै कल्पयित्वा मां नान्यस्मै वातुमर्हसि । सकृत् कन्याः प्रदीयन्ते इति तात ! न किं श्रुतम् ? ॥ ७७ ॥ श्रेष्ठयूचे स कथं
 प्राप्यो न टोकत्रायतिष्ठते । अलि पुष्पमिव स्थानमातिष्ठति नवं धवः ॥ ७८ ॥ स किमायास्यति नया प्राप्तोऽपि ज्ञायते कथम् ? । किं नाम
 तस्याभिधानं कति नायान्ति भित्तयः ? ॥ ७९ ॥ श्रीमत्यूचे मया तात ! तवा गर्जितमीतया । दृष्ट लक्ष्मास्ति तत्पादे-धानयैव विलगनया
 ॥ ८० ॥ तस्माद्दत् परं तात ! तया कुरु ययाऽखिलान् । यातायातपरान् साधून् पश्यामि प्रतिवासरम् ॥ ८१ ॥ तातादिष्टा स्वयं तेभ्यः
 शेषा भिक्षां वृत्त्यय । विदत्तमाणा तल्लक्ष्मांही मुनीनामचन्दत ॥ ८२ ॥ द्वादशाब्दे च दिङ्मूढः स महामुनिरन्यदा । उपालक्षि तया
 तत्रागतस्तल्लक्ष्मयीक्षणात् ॥ ८३ ॥ तमृषिं धीमती प्राह तत्र देवकुले तदा । त्वं घृतोऽसि मया नाथ ! त्वमेव हि घरो मम ॥ ८४ ॥ तदा
 गताऽसि मां मुग्धां निर्धयं स्वैवकिन्दुयत् । पच यास्यसि मया प्राप्तस्त्वमृगं धारयन्निव ॥ ८५ ॥ दृष्टनष्टो यदाऽमूस्त्व तदाद्यपि हि नाथ !
 मे । परासोरिय कालोऽगात् तत् प्रसीद भजस्व माम् ॥ ८६ ॥ एवं स्थितेऽपि नैष्टुर्याद् यदि मामयमन्यसे । भूत्वा तदग्निसाद् दास्ये तव

स्त्रीघातपातकम् ॥ ८७ ॥ राज्ञा महाजनेनान्यैर्योद्धाहाय सोऽर्धितः । तां स्मरन् देवतीं वाचं श्रीमतीं परिणीतवान् ॥ ८८ ॥ भुञ्जानस्या-
 निशं भोगान् श्रीमत्या सह तस्य तु । गार्हस्थ्यकीर्तनं सुखरूपेदे क्रमयोगतः ॥ ८९ ॥ वर्धमानः क्रमेणाय क्षीरकण्ठश्चसुखजन् । स बभूवु-
 मुब्जुसञ्जिहो राजकीर इयामवत् ॥ ९० ॥ पुत्रे तावति स प्रोचे श्रीमतीं मतिमद्वरः । अतः परं सहायस्ते पुत्रोऽस्तु प्रव्रजाम्यहम् ॥ ९१ ॥
 श्रीमती धीमती, तत्रान्तरे ज्ञापयितुं सुतम् । सतूलशूलिकां तर्कुमादाय ससुपाविशत् ॥ ९२ ॥ प्रोत्से कर्तनमियं पप्रच्छ च स
 बालकः । मातः ! किमेतदारब्धं, कर्म कारुजनोचितम् ? ॥ ९३ ॥ साऽब्रवीज्जात ! ते तात, प्रव्रत्यार्षं गमिष्यति । गतेऽस्मिन् पति-
 मुकतायाः शरणं तर्कुरेव मे ॥ ९४ ॥ बालकोऽपि जगादेवमन्तरैर्लल्लमग्मनैः । बद्ध्वाऽहं धारयिष्यामि कथं यास्यति मे पिता ? ॥
 ॥ ९५ ॥ इत्युक्त्वा तर्कुस्त्रेण जालयेवोर्यनामकः । अवेष्टयत् पितुः पादौ स मुग्धमधुराननः ॥ ९६ ॥ जगादाम्बां च माः भैषीः
 स्वस्या भव मया यतः । बद्धपादुः करीवासौ प्रयातुं कथमातुरः ? ॥ ९७ ॥ श्रीमतीपतिरत्येयमचिन्तयद्ब्रह्मो शिशोः । कोऽपि स्नेहलुब्धोऽयं
 मन्मनःपक्षिपाथ्यभूत् ॥ ९८ ॥ मत्पदोस्तदृक्ताः सन्ति यावन्तः सुत्रवेष्टकाः । तावन्त्यद्भानि धास्यामि पुत्रमेष्णा गृहस्थताम् ॥ ९९ ॥ पादयो-
 स्तनुबन्धाश्च गणित्वा द्वादशाभयन् । गार्हस्थ्ये द्वादशाब्दानि ततः सोऽप्यत्यवाहयत् ॥ १०० ॥ संधावधौ च संपूणे वैराग्येणोर-
 रीकृतः । यामिन्याः पश्चिमे यामे स धीमानित्यचिन्तयत् ॥ १०१ ॥ भवकृपाद् विनिर्गन्तुं व्रतमालम्बरज्जुवत् । मया प्राप्तं च मुकतं
 च मनुस्तत्रास्म्यहं पुनः ॥ १०२ ॥ मनसैव व्रतं भनं प्राग्जग्मनि तथाप्यहम् । अनार्यत्वं प्रपन्नोऽस्मि का गतिः स्याद्वत् परम् ? ॥ १०३ ॥
 भवत्विदानीमप्याप्तपरिग्रज्यस्तपोऽग्निना । साक्षात् प्रक्षालयामि स्वं मलिनीभूतेहेमवत् ॥ १०४ ॥ प्रातश्च श्रीमतीं पत्नीं स सभाष्यानुमान्य
 च । यत्तिलिङ्गमुपादापु निर्ममो निर्ययौ गृहात् ॥ १०५ ॥ सोऽभि राजगृह गच्छन्नस्तपाले ददर्श तत् । चौर्यवृत्तिपरः स्वस्य सामन्तशतपञ्च-

कम् ॥ १०६ ॥ उपलक्ष्य स तैर्भक्त्या वन्दे सोऽवदष्ट तान् । किमेषा जीविका पापहेतुंभामभिराहता ? ॥ १०७ ॥ तेऽत्रोचन् वञ्चयि-
 त्वाऽस्मान् पलायिष्ठा यदा प्रभो ! । न तदा दर्शयाम स्मात्मानं भूमिभुजो ह्रिया ॥ १०८ ॥ तदेवान्वेषणे जज्ञा समन्त. सागराम्बराम् ।
 चौर्यदृष्टैव जीवाम. किमन्यद् नि स्वशस्त्रिणाम् ? ॥ १०९ ॥ मुनिरप्यभ्यघाद् भद्रा ! कष्टमापतित यदि । धर्मानुबन्धि तत्कार्यं सफलं
 लोकयोर्द्वयो. ॥ ११० ॥ वनापि पुण्ययोगेन मानुष्यकमवाप्यते । प्राप्तस्य तस्य च फल धर्म. स्वर्गापवर्गद ॥ १११ ॥ दया जीवेषु सत्यो-
 भितरस्तेयं ब्रह्मचारिता । आकिञ्चन्यं च धर्मोऽयमार्हतोऽभिमतोऽस्तु व ॥ ११२ ॥ स्वामिनकाः स्थ हे भद्राः ! राजेव भ्वाभ्यह च वः ।
 तन्मर्मवेनमध्वान प्रपद्यन् समाहिता ॥ ११३ ॥ तेऽप्युबुस्य पुर. स्वामी सांप्रत गुरुरप्यसि । त्वया क्षापितधर्मा. स्मो दीक्षयाऽदुष्टहाण
 नः ॥ ११४ ॥ इत्यार्द्रककुमारस्तान् प्रवाज्य सहितश्च तैः । वन्दितुं श्रीमहावीरमथ राजगृह ययौ ॥ ११५ ॥ तद्वाह्योपयते हस्तितापसाः
 सन्ति मूरियः । ते हस्तिमांसमश्नन्तो दिवसानत्यवाहयन् ॥ ११६ ॥ ऊचुस्ते चेति हन्तव्यो वरमेकां मतङ्गजः । यस्यैकस्यापि मांसेन मूयान्
 कालोऽतिषाणते ॥ ११७ ॥ एकेन्द्रियस्य धान्यस्य जायन्ते पञ्चभिः कणै. । पञ्चेन्द्रियत्वं तच्चृत्तिर्भूरिपञ्चेन्द्रियव्ययात् ॥ ११८ ॥ एवं च
 ते दयाभासधर्मनिष्ठास्तपस्विनः । करिणं मारणायैक बबन्धुस्तस्मिन् सह ॥ ११९ ॥ मभारद्गुह्लावक्षो यत्र चासीद् मतङ्गज । तेनार्द्रकि-
 पया प्राप महर्षिः कर्णार्द्रधी. ॥ १२० ॥ महर्षिदर्शनात् तस्य वन्दनोत्सुकचेतसः । अयस्याशा व्यशीर्यन्त कर्मपाशा इवाभितः ॥ १२१ ॥
 निरर्गल करी सांऽथ वन्दितुं तं महामुनिम् । अग्न्यसारीज्जनस्तूचे मुनिरैव हतो हतः ॥ १२२ ॥ पलायांचक्रिरे लोका मुनिस्तस्यो तथैव
 सः । इतोऽप्ययनमकुम्भस्यलः प्रणमति स्म तम् ॥ १२३ ॥ स हस्ती पुनरुत्थाप भक्तिमग्न्यया दशा । पश्यन् महर्षिं प्राविज्ञवरण्यानी-
 मनाकुलः ॥ १२४ ॥ तत्प्रभावाद्भुतं वीक्ष्य प्रणतास्तापसाश्च ते । मुनिना प्रत्यबोधयन्त जीवतत्त्वोपदेशतः ॥ १२५ ॥ तत्र श्रेणिकराजोऽपि

तत्तया गजमोक्षणम् । तापसप्रतिबोधं च श्रुत्वाऽऽगाद्भयाग्धितः ॥ १२६ ॥ भक्त्या वन्दितवन्तं चानन्द्यामास पायिधम् । 'सर्वकल्याण-
कारिण्या धर्मलामाशिषा मुनिः ॥ १२७ ॥ राजापि मुनिमुकुल्लनेत्रो विरचिताञ्जलिः । भक्त्याऽऽपृच्छद् ममाध्वर्य भगवन् ! हस्तिमो-
क्षणात् ॥ १२८ ॥ मुनिरुत्वे न मूपाल ! दुष्करं करिमोक्षणम् । आमतर्कुलतातन्तुपागमोक्षस्तु दुष्करः ॥ १२९ ॥ रात्रा पृष्टञ्च म् मुनिस्त-
कुलन्तुकयां तथा । कथयामास राजापि सलोकोऽपि विसिन्धिमये ॥ १३० ॥ मुनीन्दुराद्रंकेयोऽप्याभयमेवमनापत । निव्यारणोपकारी त्वं
ममान्तर्धर्मवाग्धवः ॥ १३१ ॥ त्वया हि प्रेरिता राजपुत्रार्हप्रतिमा मम । नदृशनादहं जातिस्मरीमूयाहंतोऽभवम् ॥ १३२ ॥ अना-
यत्त्वमहापङ्के निमग्नोऽहं त्वयोद्धृतः । त्वद्बुद्ध्या बोधवानायं देगायातोऽभवं मती ॥ १३३ ॥ किं किं त्वया न दत्तं मे बोधित्वं
प्रयच्छता ? । ततोऽभयकुमार ! त्वं लभस्वानुत्तरा श्रियम् ॥ १३४ ॥ श्रेणिकश्चाभयैश्चितं नत्वाऽयातां स्वमाश्रयम् । आद्रंकिः श्रीमहावीरं
दृष्ट्वा शिवपदं ययौ ॥ १३५ ॥

॥ इत्यभयकुमारकरायां कर्मजमुद्धिनिवन्त वृतीयः प्रकाशः ॥

अयैकदा ससदि चीरमर्तुहंद्वाऽभयो मद्भुत्तु महर्षिमेकम् । पप्रच्छ नाथ भगवान् ! क एष मुनीश्वरो योग इवाह्वयुक्तः ? ॥ १ ॥
अथाह नाथ शृणु वत्स ! त्रीतभयाख्यमास्ते नगरं प्रतीच्याम् । राजा तद्वीयोऽयमुदायनोऽस्मद्गिरा भवोद्धिगनमना वभूव ॥ २ ॥ प्रभाघती-
कुश्लिभयं च राज्ये निषेदय क्रेगाख्यमय स्वपुत्रम् । अस्मत्करेण व्रतमाप मोक्षमिहैव गन्ताऽखिलरूपमहन्ता ॥ ३ ॥ सत्पारिणाभिव्यभिधान-
बुद्धिरथाभयः प्राञ्जलितिर्युवाच । राजर्षिरुत्यो भविता प्रभो ! कः स्वामी जगावत्र युगेऽयमेव ॥ ४ ॥ नत्वाऽथ नाथं नगरे च गत्वाऽभयो
सवावर्तभयोपगूढ । आपृच्छते स्म प्रयतो व्रताय गुणैरगाधो मगध्राधिनाथम् ॥ ५ ॥ न धेणिकं प्राह विहस्य वत्स ! त्वं युक्तमेवाभिदधामि

किन्तु । साम्राज्यदातां पुरतो गृहाण दीक्षां प्रहीतु समयो ममायम् ॥ ६ ॥ अथामय. श्रेणिकमित्युवाच देव ! त्वदाशां शिरसा यद्दहानि ।
 राजर्षिमन्त्र्यं परमादिशद् मे वीरो विभुर्वीतभयाधिनाथम् ॥ ७ ॥ त्वत्पुत्रतां प्राप्य पुराणपुण्याज्जगद्गुर वीरज्ञान च देवम् । न चेद् भवन्नस्ति-
 विधिं त्रिधास्ये मत्तोऽयमस्तत् क इवापरोऽस्तु ? ॥ ८ ॥ नाम्नेव नामाऽस्स्यभयो भवान्तु मूर्खो भुयो भर्तारह विभेमि । प्रसीद तद् मां प्रहिणु
 प्रयामि श्रीवीरमघाभयदं त्रिलाम्या ॥ ९ ॥ अघोपगृह्येनमुवाच पृथ्वीपति सुतस्नेहविमोहितात्मा । यदा ह्युषे त्वां परतो व्रजेति व्रतं तदा
 यत्स ! समाददीया ॥ १० ॥ वज्रेण यज्र तु यथा तथास्ति धेच्या स्वबुद्ध्या नृपबुद्धिरेषा । ध्यात्विति धीमानभयोऽथ भूप व्यजिज्ञपद् देव !
 तदेवमस्तु ॥ ११ ॥ अथान्यदा हन्त हिमंतुरासीदृष्मा खरांशोरपि यद्भयेन । निखीयते स्मायत्कोटरेषु नारीस्तनाद्रिप्यधिरोहति स्म ॥ १२ ॥
 कथं वा देह्यतां वृतास्मिन्नभोऽपि सकाचमियाय शीतात् । इत्थ न चेत् तत् कथमस्य पारमहाय याति प्रभवोऽयमहाम् ? ॥ १३ ॥ यत्रा-
 नुगोसर्गमनंगत्तेन गीतेन दूयेत दिवाकरोऽपि । तेनेष पूर्वमपहाय तन्तु दिशं कृगानोभृशमभ्युपेति ॥ १४ ॥ प्रियानुरागंधुस्तृणाङ्गरागेर्माङ्गिज-
 ष्टरागंस्तृणांशुकैश्च । ध्यानैरियास्मि ध्वनिन कडारे गीतासिंहाले वशयन् सुखानि ॥ १५ ॥ निगासु सध्यासु दिनेषु यस्मिन्पुरःपुर पृष्ठ-
 निधेजितेन । रोरैरैर्जातुकृगानुमानुत्रयेण गीत क्रमतो विनीतम् ॥ १६ ॥ श्रीवीरनाथो भगवांस्तदानीं नानामुनिश्चष्टनिषेव्यमाणः । यन्दाम
 धुन्दारकरवन्दित्युन्दसंस्तूयमान समुपाजगाम ॥ १७ ॥ श्रीश्रेणिकश्चेष्टयथा समेतस्तदाऽपराह्णं परमेधरं तम् । नन्तुं विनीतोऽभिजगाम
 धर्म शुश्राव च धामकपुङ्गवोऽस्मात् ॥ १८ ॥ ततो नमस्तस्य विभु निवृत्तौ तौ दम्पती क्वापि नदोपकण्ठे । अपश्यतामेकमनुत्तरीयं
 शीतेऽपि कृतप्रतिमं महर्षिम् ॥ १९ ॥ अथो रथात् तावतीर्य जायापती यतीन्द्र तमवन्दिपाताम् । गताङ्गमाश्च च पुण्यगताः प्रवर्त-
 यन्तौ परमोयत्थ ॥ २० ॥

इतस्तदानीं हिमसंनिपाते संख्याभ्रकन्यापिहितोऽपि सद्यः । श्रौचांभिनतापे विधृतोऽपि धाया विनायुगोऽन्तेऽस्तमियाय भानुः ॥ २१ ॥ अस्त गते भास्यति भर्तरीव दिक् पश्चिमं विधवेव नारी । विजापिनी वार्धिलजलेषु सन्ध्यारागं तदा घट्टमिवास्यति स्म ॥ २२ ॥
 तारामयोदारशिखामणीकैस्तामोमयै, श्यामलददशूकै । दष्टं जगज्जीवयति स्म वेगाद्गादुपेत्य स्वयमोषधीग. ॥ २३ ॥ विग्नयोपितामानन-
 कालिमा यः स स्वेरिणीनामगमद् मुखेषु । तदाननौज्ज्वल्यमगादमूपां मुखेषु शीतत्विविपि जुम्भमाणे ॥ २४ ॥ रोद-पुटीयं कजशी तदन्त-
 ज्योत्स्ना समन्तादपि तक्रपूरः । तत्राधयन् बुद्बुदतामुद्दिनि चन्द्रोऽप्यधान्द्रक्षणापिण्डगोमाम् ॥ २५ ॥ अत्रान्तरे निर्मितसंवरणकृत्यः कृती
 श्रेणिकमूमिपालः । देव्या समं चेल्लणयाऽप्युवास विजासवेरमागरुधूपधूमम् ॥ २६ ॥ एकेकनाहौ विहितोपधानान्योन्यदो श्लिष्टतनू रतान्ते ।
 चूर्जीतले षट्सुकुलकलृसावगुण्टनावस्यपितामुरौ तौ ॥ २७ ॥ निद्राज्जलथाश्लेषतयाथ देव्या वमूव हस्तौ बहिरुत्तरीयात् । दुनश्च शीतेन स
 कोमलाङ्गाऽलि. कण्टकेनेय सुदु सहेन ॥ २८ ॥ ततः प्रबुद्धा सहसैष देवी शीतात्तित सीरुतिमादधाना । करेण तेनाम्बुजसंनिभेन नरेन्द्र-
 पक्ष त्रियमर्चति स्म ॥ २९ ॥ निरुत्तरीय तमृषि तदानीं स्मृत्वा च सोवाच कृगलुरेतत् । शीतेऽतिघोरे पततीदृशे हा महाजुभावो भविता
 कथ सः ? ॥ ३० ॥ उक्त्वेति सेय सरलस्थभावा निद्रामथावाप तथैव देवी । प्रायेण निद्रा सुलभैव तेषां येषां विकल्पा हृदये न क्रेऽपि ॥ ३१ ॥
 सीत्कारमधेण तदा च तस्या नृपोऽल्पनिद्रः सहसा प्रबुद्धः । तद्वाक्यमाकर्ण्य तथास्वरूपं प्ररूपयागास विकल्पमेवम् ॥ ३२ ॥ रिरंसितो
 निश्चितमस्ति कश्चिदन्यः प्रियोऽस्या हृदि भावलम्बः । शीतात्तिसंभावनयाऽयमित्थं संकृतमूमायनुशोचतीयम् ॥ ३३ ॥ ताम्यत्तिश्रावशगो
 निशां तां स गोपतिर्जाग्रदयो निनाय । सचेतनो हि प्रियजामिच्छेत्तनीर्ष्यक रयाद् न कदाचिदेव ॥ ३४ ॥ अत्रान्तरे मङ्गलव्यंनानादादनन्तरं
 मङ्गलपाठकास्ताम् । प्राबोधयन् पठचमरागमुच्चैः प्रपञ्चयन्त श्रुतिशुक्तिपेयम् ॥ ३५ ॥ विभाता विभावरीशोऽस्तमय

प्रयाति । विनायरीजप्रययश्च सैष विभाररीयानरुणेऽभ्युदेति ॥ ३६ ॥ हतान्धकारेभघटान्नशोणमायान्तमालोचय हरिं पुरस्तात् । तारासृगी-
 भिः नममिगुच्छम्भार प्रतीचीं विधुः प्रयाति ॥ ३७ ॥ घ्याग्तादिद्रे संप्रति गभंगाम्नादियाधिरासाऽखिलमेव विशयम् । तेनार्कतेजोऽरुण-
 त्पदंजोऽस्य कर्षांतिधिः कांस्यस्यः प्रियेत ॥ ३८ ॥ दिशोऽप्यकारेण मिलन्ति नीलीरगा मृगाङ्गुण समं हसन्ति । ततोऽनुत्प्लयन्ति दिवा-
 क्रेण धिक् चन्द्रजगत् चणत्तणानाम् ॥ ३९ ॥ श्रुत्येति राजा रमणीविरको विप्लव्य देवीं स्वनिर्कतनाय । आह्वय चामात्यमयाममाख्यमि-
 त्यादिदेगाभिनियोगमीमः ॥ ४० ॥ सत मयाऽन्तःपुरम्भ साक्षाद्रे दुराचारमशेषमेतत् । प्रज्वाल्यतां तद् द्रुतमेव मा मूर्खनीदृशस्त्वं
 भित्त मागुगोहात् ॥ ४१ ॥ आदिदय तत्रामयमित्यमीदृणमभीस्तदा क्रोधयशाद् भयस्य । नन्तुं जिनेन्द्राय जगाम राजा यिराजमानोऽदुराज-
 तद्भया ॥ ४२ ॥ अथ श्यभानादमयो विमृश्यकारीति दृष्यौ सभयः स्वताते । सतीपु धुर्यां मम मातराऽमू रद्यास्तश स्यामहमेव तातः
 ॥ ४३ ॥ एवं त्यसनाप्यतम विफल्य तातेन दिष्ट किमह करोमि ? । कापो हि कोऽपीह महीपतीनां पुरो नदीपूर श्याविपहाः ॥ ४४ ॥
 तस्यानुत्सर्धि परिकल्प्य कालक्षेपो मया श्मेमविधौ विधेयः । प्रभारविद्याऽन्तमुपैति कालक्षेपाद् यदि क्रोधमरः प्रशान्तिम् । ४५ ॥ श्यात्वेति
 धीमाननयस्तदीयाग्येण सुजीयेभदुडोमघातीत् । चकार चोच्चैर्नृपतेर्निदेशाद् ददाह शुखान्त इति प्रघोषम् ॥ ४६ ॥

एतन् पीरं नृपतिस्तदानीं मानी समानीय करावपृच्छत् । किमेरुपत्नी किमनेरुपत्नी स्वामिन् ! ममावेदय चेद्दृशेति ? ॥ ४७ ॥
 श्यामी जगौ धेयिक ! तावकीना मय्य समस्ता अपि धमपत्न्यः । जगाद् शीते निशि चेदृणा तु स्मृत्या मुनिं तं 'भविता कथ सः ?'
 ॥ ४८ ॥ भुयंति सद्यः प्रगृतापुतापदाहृगरो डामरितान्तरात्मा । श्रौवीरनाथ प्रणिपत्य राजधानीं प्रति क्षाणीपतिदंभावे ॥ ४९ ॥ प्रदीपनं
 तत्र विधाय पैगादश्यागत देनसत्तनोऽप्रे । जगाद् राजाऽभयमादरेण त्रया निदेशः किमनुष्ठितां मे ? ॥ ५० ॥ भयात्तकम्पस्त्वभय' प्रणम्य

कृताञ्जलिः श्मापतिमित्युवाच । आश्ना परेयामपि तावकीना तात ! प्रमाणं वत किं पुनर्मे ? ॥ ५१ ॥ राजापि कोपारुणलोचनस्तं जगद्व-
 पापिन् । परतो ब्रजाशु । रे दर्शयस्यात्ममुख स्वमानंदृग्मा त्वमग्नौ पतितोऽसि किं न ? ॥ ५२ ॥ अयामयः प्राह पतद्भृत्युक्तः श्रुताईद्व-
 चनस्य मे न । तात ! प्रसादाद् भवतो प्रह्रीष्ये वत तु दिष्ट्या भगवत्पदान्ते ॥ ५३ ॥ नृपोऽप्यनार्कणितकेन तूष्णे पुरं गतोऽन्तःपुरम्नततं
 तत् । जीर्णभशालां ज्वलितां च दृष्ट्वा विमृश्यकारिण्यभये जहर्ष ॥ ५४ ॥ ततोऽभये यत् 'परतो ब्रजे' ति कोपात् तदामाव्यत तद् विमृश्य ।
 तैरेय पादैः प्रभुपर्वदि श्मापतिः सुत सान्वयितुं जगाम ॥ ५५ ॥ तत्रैष तं दीक्षितमालुलोकं श्रीवीरनाथस्य पुरो निपण्णम् । विपण्णमेनं
 त्यभयो मुनीन्दु मावाधयद् बोधयितव्यमेवम् ॥ ५६ ॥ तदात्मसंघावचनं विचिन्त्य राजन् ! विपादं हृदि मा दधीथा । मया गृहीतं भगव-
 त्पदान्ते वतं भगवन्पुनोदतां तत् ॥ ५७ ॥ श्रुत्वेति राजा प्रणिपत्य नाथ मुनीनथान्यानभयं च भक्त्या । तं क्षामयित्वाऽशुमुखः स्वनि-
 म्दापरः कथंचित् पुरमाजगाम ॥ ५८ ॥ श्रीवीरपादमूले तस्या चिरमायुषोऽन्तमधिगम्य । अभयकुमारमुनीन्दुर्गतिमृहेऽनुत्तरां क्रमतः ॥ ५९ ॥

॥ इत्यभयकुमारकथायां पारिणामिकीबुद्धिनिबन्धनं चतुर्थः प्रकाशः ॥

अथ जम्बूस्वामिसत्त्वमहिमानमनुमोदयन्नाह—

नवनवङ्गरुणयकोडी चङ्कणं तह य अट्ट रमणीड । गहङ्कण संजमं जंबूसामिणा साहिअं कज्जं ॥ ४९ ॥

[नवनवतिकनरुकोटीस्त्यक्त्वा तथा चाष्ट रमणी । गृहीत्वा सयम जम्बूस्वामिना साधित कार्यम् ॥]

सुगमेवेयम्, पर 'साहिअ कज्ज' साधितं सिद्धिमानोत कार्यं कृत्यं केवलज्ञानावासिमुक्तिप्राप्तिरूपमिति संक्षेपार्थः । व्यासार्थस्तु कथा-
 नकादवसेय । तथेदम् ।—

श्रीरात्रिराजितं राजगृहमित्यस्ति पत्तनम् । यत्पौराणां वयिङ्गुपुत्र इव सोऽपि धनेश्वरः ॥ १ ॥ नृपस्तत्र क्षतारिस्त्रीश्रेणिः श्रेणिक
 रापमूर्त् । धर्मा यो मार्गणक्षेपं विदन्नपि विवेद न ॥ २ ॥ धीमान् वीरः शुनासीत्प्रमुखामरसेवितः । तत्रैत्य समवासाप्रीद् विभुर्वेभार-
 पन्ते ॥ ३ ॥ निशाम्य स्वामिनं प्राप्तं राजा राजगृहेश्वरः । सपौरान्तःपुरामात्यः प्रीतो नान्तुं समाययौ ॥ ४ ॥ प्रणम्योचितभूपीठे निविष्टेषु
 नृपादिषु । स्वामी संसारधिक्कारदायिनीं देशतां व्यधात् ॥ ५ ॥ अत्रान्तरे समायासीद् दासीकृतरविस्त्वया । चतुर्भार्यः प्रभुं नान्तुं कश्चिदिन्द्र
 इयामरः ॥ ६ ॥ प्रदक्षिणाश्रयीपूर्व प्रणम्य परमेश्वरम् । निगसाद् यथास्थानं सोऽपि रोपितविस्मयः ॥ ७ ॥ शक्रादिसुरचक्रेषु ज्वलन्
 रत्रिस्त्रिंशदुषु । अक्रुरोद् दुष्करं किं किं देवोऽयं पूर्वजन्मनि ? ॥ ८ ॥ श्रेणिकक्षोणिकान्तेन पृष्टः स्पष्टमिति प्रभुः । देवस्य तस्य वृत्तान्तं कथया-
 मासिगानिति ॥ ९ ॥ युग्मम् ॥ राजन् ! मगधदेशेऽन प्राप्ते सुप्रामनामनि । राष्ट्रकूटान्वयी श्रीमानार्योवानार्यवागभूत् ॥ १० ॥ रेवती-
 बुक्षिजौ तस्य सुतो भुवनविश्रुतौ । अमृतां भवदत्तश्च भवदेवश्च नामतः ॥ ११ ॥ भवदत्तोऽग्रहीद् दीक्षां सुस्थिताचार्यसन्निधौ । भाव-
 देवमपि क्रान्तुं भवाद् प्राहयति स्म तम् ॥ १२ ॥ भावदेवः प्रियां दस्यौ वामितोऽपि तपस्यया । लज्जया धारितः बुद्रः स्मरत्येव मरुस्थलीम्
 ॥ १३ ॥ दुग्ते भवदत्तेऽथ भावदेवः प्रियामगात् । भन्नालानः करी विन्याटवीभेवाभिधावति ॥ १४ ॥ अथ श्लथगुणप्राप्तः सुप्रामप्राप्त-
 लीमनि । चित्यसमेतयेत्युक्तः स शमी कान्ताया तया ॥ १५ ॥ मूढाशय ! नवामूढामिव मां मनुषे हृदि । जराजर्जरितां पश्य संसारस्य कुसा-
 रताम् ॥ १६ ॥ अस्मिन् गविप्रयस्तूनामपाचिड्यनिवन्धने । देहे जरापरयन्ते विमुहस्यधुना मुधा ॥ १७ ॥ विपं माममृतं दीक्षामन्यथा मा स्म
 मन्यथाः । तद् व्याधुत्व फटित्येव गुहं वज कुहं व्रतम् ॥ १८ ॥ इति प्रवाधितः प्रीतो नागिनाया गिरा चिरात् । साधु साध्विति तां स्तुत्वा
 साधुः सुरि रयादयात् ॥ १९ ॥ आलीन्य तद् गुरोस्त्रे तदुक्तं स व्रतं व्यधात् । येनाजनिष्ट सौधर्मे प्रमातिभासुरः सुरः ॥ २० ॥ क्षेत्रे महा-

विदेहेऽथ विजये पुष्कलाऽभिधे । नगर्यां धीतशोकायां भवदेवो दिवश्च्युतः ॥ २१ ॥ पुत्र. पद्मरथस्यासीद् वगमालाङ्गसंभवः । नाम्ना शिवकुमारोऽय पितृभ्यां परिणायितः ॥ २२ ॥ युग्मम् ॥ अन्यदाऽसौ गवाक्षस्थः सार्धवाहस्य कस्यचित् । वेदमन्युपात्तसन्निक्षं मुनिमेकमलो-
 क्त ॥ २३ ॥ अयास्थानगनं पापवारणं कृतपारणम् । गत्वा नत्वा मुनिं राजाङ्गोऽन्ते समुपाविशत् ॥ २४ ॥ ततोऽसौ ह्यनवानूचे भयदत्तो-
 ऽस्यहं पुत्र । सर्वांध्र भवदेवोऽमृदावामात्तव्रतौ तथा ॥ २५ ॥ दिवश्च्युस्याहमभवं विलयेऽत्रैव विश्रुते । नगर्यां पुण्डरीकियां यज्जदत्तस्य
 चक्रिणः ॥ २६ ॥ एन्यां यशोधराख्यायां सुतः सागरसंज्ञित । पित्रा धाम्नोऽशुपुत्रीभिस्तल्पः परिणायितः ॥ २७ ॥ युग्मम् ॥ एकदाऽनेकदारास्त-
 र्वती मन्दिरमूर्च्छनि । दृष्टनष्टनलोकात् प्रबुद्धो व्रतमादिपि ॥ २८ ॥ गृहीततीर्थरूढीक्षो गुतेरमृतसागरात् । तप्यमानोऽयधिज्ञानी
 चाभवं प्रथियन् भवम् ॥ २९ ॥ श्रुत्वा शिवकुमारोऽद्. प्रबुद्धः शुद्धमानसः । नत्वा यतिं गत प्रष्टुं पितरौ निश्चितव्रतः ॥ ३० ॥ पितृभ्या-
 मननुज्ञातस्ततश्चाकृतभोजनः । गत्वा पौषशालायां तस्थावस्थानमंहसाम् ॥ ३१ ॥ अथैष जगतीभर्तुपदेशाद् दृढधर्मणा । धादेन
 बांधितो मुहुंके पट्टादाचाम्लपारणः ॥ ३२ ॥ ईदृक्तप प्रकाशी च प्राशुकाशी व्रतीव तः । तत्र शुश्रूषित्तुस्त्यत्कर्मणा दृढ-
 धर्मणा ॥ ३३ ॥ अथ द्वादशवर्षान्ते भावनिर्यूढसंयमः । विद्युन्मालीति देवोऽमूद् ब्रह्मलोकंऽद्भुतद्युतिः ॥ ३४ ॥ राजन् सो-
 ऽयमिति श्रुत्वा श्रेणिकः पुनरब्रवीत् । भविव्यति भुवि स्थामिन् कीदृशोऽयमतश्च्युतः ? ॥ ३५ ॥ विभुराह पुरेऽत्रैव ऋपमश्रेष्ठिसूरसौ ।
 जम्बूनामावसर्पिण्यां भावी चरमकेवली ॥ ३६ ॥ तद् विद्युन्मालिनः कान्ताश्चतस्रो विनयाऽऽनताः । तीर्थेशमिति पप्रच्छुः कार्स्माकं
 भाविनीं गतिः ? ॥ ३७ ॥ धेष्ठिनां तनुजीमूय यूयमप्यस्य योपितः । भविव्यथ पुरेऽत्रैव तविदं विभुरभ्यधात् ॥ ३८ ॥ अथ तद् दिवसादेव
 स देव. सप्तमेऽहनि । धारिण्या ऋपमश्रेष्ठिपत्न्याः कुक्षाववातरत् ॥ ३९ ॥ पूर्णैरथ दिनैः श्रेष्ठिमिया सा सुपुत्रे सुतम् । ब्रानन्धामृतरोचिष्युं

सरसीय सरोरुहम् ॥ ४० ॥ इतश्च श्रेष्ठिनो भ्राता जिनदास इति श्रुतः । मृत्या शश्वतजम्बूद्रौ जातवानस्ति देवतम् ॥ ४१ ॥ तस्योपया-
 पितादेव प्रसूतः पुत्रित्यथ । पितृभ्यां विदितो जम्बूकुमार इति नामतः ॥ ४२ ॥ समुद्रश्रीरिति तथा पद्मश्रीरिति च श्रुता । पद्मसेनेति
 कनकसेनेति च समाख्यया ॥ ४३ ॥ विगुग्मालिसुरस्यैताश्चतस्रश्चित्तवल्लभाः । गृहेषु श्रेष्ठिमुख्यानामवतेरुदिवश्च्युताः ॥ ४४ ॥ युग्मम् ॥
 नममेना च कनकश्रीश्च कनकवत्यथ । जयश्रीरिति चामुंश्चतस्रोऽन्याः कुमारिकाः ॥ ४५ ॥ अष्टौ मूर्त्यन्तराणीव महिषीणां विडौजसः । ताः
 पुंरुद्र वसुर्वालाः सिद्धयोऽष्टादिवायवा ॥ ४६ ॥ दातुं ताः पितृभिः जम्बूस्वामिने ऋषभोऽर्धितः । सर्वमेने न फस्तुल्यगुणसङ्गाय कौतुकी ?
 ॥ ४७ ॥ तदानीं च महामोहतमोहतिदिवाकरः । श्रीसुधर्मा समायासीद् वैभारगिरिकान्तम् ॥ ४८ ॥ श्रुते तस्मिन् समायाते
 निर्यातं नगरादथ । जर्नभृङ्गित्वाम्भोजाद्राजायितविराजितैः ॥ ४९ ॥ श्रीसुधर्मगणार्धांशं नमस्कर्तुं समागमत् । तदा जम्बूकुमारोपि
 समारोपितसंमदः ॥ ५० ॥ संसारसागरोत्तारतरीविरमरीणया । गिरा गुरुश्चकारास्य पुरस्ताद् धर्मदेशनाम् ॥ ५१ ॥ जम्बूरम्बूज्ज्वलां वाचं
 गुदो संयत्वात्तदा । पीत्या रोमाञ्चरूपेणाभितः पल्लवितोऽभवत् ॥ ५२ ॥ नत्वा मुनीन्द्रमुग्निद्रव्रतप्रहमहोद्यमः । जगामाऽयममायः सन्
 सद्ने मद्नें द्विपन् ॥ ५३ ॥ सत्वरः पितरो नत्या जम्बूः कम्बूज्ज्वलस्मितः । निजगादाऽयमादाय व्रतं प्रीतो भवाम्यहम् ॥ ५४ ॥ इत्याकर्ण्य
 ततः कर्णकालकूटोत्कटं पचः । सुतं व्रतनिषेधाय पितरावूचतुस्तराम् ॥ ५५ ॥ एकस्त्वमावयोर्दीपो भानुर्भूतमसोरिव । त्वां विना वत्स !
 नितमां तर्मास्यभिभवन्ति नौ ॥ ५६ ॥ मनोरथशताहृतप्रसूतव्रतकर्मभिः । दुर्लभस्तात लब्धोऽसि त्वमुदुम्यरपुष्पवत् ॥ ५७ ॥ तन्नश्चिरेण
 संपूर्णमनोरथमहारथम् । किमीदृग्याग्यनाघातेर्युक्तं भङ्गश्चतुं तयानघ ! ? ॥ ५८ ॥ ययाचिरे चिरेख्येता रूपाद्रिताङ्गयष्टयः । अपृयाः कान्यक्तास्तुभ्यं
 त्यजस्येताः कुतः सुत ! ? ॥ ५९ ॥ स्वसङ्गसुभगमन्याः कन्याः परिणयप्रिमाः । कुतूहलं श्रुतोत्प्लुराययोः पूरयाऽऽवयोः ॥ ६० ॥ आशाना-

मिव चैतासामन्तश्चन्द्र एव स्फुरन् । कलायन्त्रावयोरनेत्रकुमुदानां मुदं कुरु ॥६१॥ श्रुत्वा पित्रोरिमां वाचमचलत्रतनिश्चयः । उचितसहः कुमारो-
 ऽयमभ्यधाद् मधुरं वचः ॥६२॥ तावदाचर्यत प्रहसन्नताय नियमो मया । कुतूहलाय धां कार्यं पाणिग्रहणमभ्यदः ॥६३॥ विवाहस्य द्वितीयेऽद्वि
 प्रह्रीष्यामि पुनर्दंतम् । चेपं मूर्धन्यवारसत्याद् नाहं भवदवानले ॥ ६४ ॥ आसां मृगीदृशां प्रेमस्येमसंखधन्धने । पतित्येन पतित्वाऽसौ
 क मोक्षाय यतिष्यते ? ॥ ६५ ॥ इत्यालोच्य मियस्ताभ्यां पितृभ्यां तन्मतं वचः । प्रकारि च मुदा पाणिपीडनोपक्रमक्रमः ॥ ६६ ॥ युग्मम् ॥
 अथ जम्बूकुमारं शापिते स्वव्रतोद्यमे । पितृन् किंकार्यतामूढानाहुस्तानिति कन्यकाः ॥ ६७ ॥ इहापि परलोकंऽपि जम्बूस्वामी गतिः स
 नः । पद्मश्रियामिगोष्पांशुर्विश्रुतामिव धाम्बुदः ॥६८॥ रामनोऽभिमते मागे मोऽस्माभिस्तेन वा वयम् । नेनद्या. सत्यमित्यस्तु स्पर्धावन्धः
 परस्परम् ॥६९॥ महासतीषु धन्यानां कन्यानां वचनैरिति । तेऽप्युद्दिश्य विवाहस्य दिनमानन्दिनः स्थिताः ॥७०॥ अयानेन्दुनिर्गच्छद्द्रुतुलसु-
 धया तथा । स्त्रीषु संजीवयन्तीषु भवदग्धं मनोभवम् ॥७१॥ वन्धूनामुपरोधेन विरोधेन तु चेतसः । लने जम्बूकुमारोऽयमुपयेमे कुमारिकाः
 ॥ ७२ ॥ युग्मम् ॥ सह ताभिः स्मरशरैः सहिताभिस्तदा वदन् । गतस्पृहो गृहावासे वासधेश्मन्यवास्त्रित ॥ ७३ ॥ इतश्च विन्ध्यां विन्ध्याद्रौ
 व्यधाज्जयपुरेश्वरम् । पुत्रं प्रभुमथ ज्येष्ठः प्रभवो निरगान् क्रुधा ॥ ७४ ॥ चौरपञ्चशतीयुक्तः कुर्वन्तुर्व्यां स चोरिकाम् । जह्रेऽवस्वापिनीता-
 लोढाटिनीविद्ययोः पदम् ॥ ७५ ॥ गृहं तदा तदागत्य जम्बूस्वामिनिवेदितम् । विद्ये प्रयुज्य तन्वानर्ध्वीयं स्तम्भमयाप सः ॥ ७६ ॥ क्रेनाहं
 स्तम्भितो भृत्यैः सहितोऽपीति चिन्तयन् । हजं प्रतिदिग् चौरप्रामणीरक्षित्ततः ॥ ७७ ॥ अथ मुक्तेऽखिले लोके कुमारं स्त्रीभिरावृतम् ।
 अपयज्जाप्रतं सोऽज्जखण्डकैरखलण्डवत् ॥७८॥ प्रभवस्तमुवाचाप जम्बूनामानमानतः । स्तम्भनीं देहि मे विद्यां गृह्णन् विद्याद्वयं मम ॥७९॥
 जम्बूस्वामी ततो वाचमाचष्टे स्म शमैकभूः । नास्ति मे स्तम्भनी विद्या त्वद्विद्याभ्यां च किं मम ? ॥ ८० ॥ काहृक्षामि यदहं गेहधिरहं निर-

इति । त्रतं प्रातर्ब्रह्मिणि सुधर्मस्वामिसंनिधौ ॥२१॥ अथाह प्रभव श्रीमन्निति प्रभवभागवतान् । भुनक्ति नेत्र किं भोगान् त्रताय यतसे
 युतः ? ॥ २२ ॥ वरुणोदमयागादि तथावादिनि तस्करे । सकर्ण ! त्वमुमाकर्णि समाकर्णय मदिरम् ॥२३॥ रसवीर्यविपाकेन किम्पाकेभ्योऽपि
 द्रागृणात् । अभिद्य कोऽनुभुञ्जीत विषयान् मुखपेशलान् ? ॥ २४ ॥ विरसा अपि रोचन्ते विषया विहृतात्मसु । कपायिणि मुखे सारमपि
 क्षीपयने जलम् ॥ २५ ॥ विषयेच्छापयः प्राणी परिभूयेत फर्मभिः । आशान्दो रसः किं न क्रियते भस्म चार्त्तिकः ? । २६ ॥ तदलं
 विषयेन्नासारैः सुगुरुसगमात् । तिष्ठामेदं मदानन्दसौख्यायान्तसपदे ॥ २७ ॥ अथाह प्रभव स्वस्मिस्तत्त्व बन्धुपु पराङ्मुखः । पितरौ
 दुःप्रतीकारौ कथंकारं विमुञ्चसि ? ॥ २८ ॥ अथ जम्बूख्यनैमहो माह शरीरिणाम् । बान्धवो बन्धवः केऽत्र पितरौ पितरश्च क ? ॥ २९ ॥
 पितृमातृमहन्नाणि भ्रातृपुत्रायुतानि च । जातौ जातेर्व्यतीतानि कस्याह कस्य ते पुनः ? ॥ ३० ॥ अहमेको न मे कोऽपि नाहमन्यस्य कस्यचित् ।
 न त पदयामि यस्याहं हृदयते न स यो मम ॥ ३१ ॥ मातृभूय पितृभूय पुत्रादीभूय भूरिश । प्राणिनोऽत्र विवर्तन्ते ज्ञातेयं कयोपयुज्यताम् ? ॥ ३२ ॥
 बन्धूनां प्रतिगन्धस्य ललूक्त्वा वार्त्तयापि तत् । धर्मं प्वाङ्गिनां शर्मं दत्ते माता पिता सुहृत् ॥ ३३ ॥ अथाह प्रभवः पुत्रमुत्पाद्य प्रव्रजेस्ततः ।
 अपुत्रस्यास्ति न स्वर्गो न च वृत्तिरमुत्र यत् ॥ ३४ ॥ विहस्याद्य जगौ जम्बूर्गण शम्बूकगौरया । स्वर्गः पुत्रेण चेत पुंसां वृथा धमक्रिया ततः
 ॥ ३५ ॥ श्रानशूकरत्सर्पाद्या हृदयन्ते बहुसूतव । तत् ते दिव प्रयास्यन्ति न बालब्रह्मचारिणः ? ॥ ३६ ॥ पुत्रेरावर्जितं पिण्डं जमन्ते पितरौ यदि ।
 वृत्तास्तत् किमु भुक्तेन कस्यापि पितरो घयम् ॥ ३७ ॥ विषयप्रोत्थालं तरपुत्रोत्पादनयात्तया । इत्युक्ते जम्बुना जले प्रभवः पिहितोत्तरः ॥ ३८ ॥
 अयोयाच समुद्रधीर्नायेयं श्रीरनंगला । प्राप्ता त्वया कथमिमां हित्वा भिक्षुत्वमीहसे ? ॥ ३९ ॥ जम्बूख्वाच हे कम्बूपमकम्बि ! निशम्यताम् ।
 को विषयास श्रियोऽमुष्याधश्चला चपलेव या ? ॥ ४० ॥ यात्मनो जनकं धर्मं हन्ति निरयोपकारिणम् । निरुपायाः श्रियस्तस्याः पतिद्रोहे-

ऽपि का त्रपा ॥१०१॥ तदेनां स्वयमुरस्त्वय प्रव्रजिष्यामि भामिनि ! । त्यज्यमानं प्रतीक्षिष्ये नात्मानमनया पुनः ॥ १०२ ॥ यमश्रीरित्ययावा-
दीवनादीनव ! नाथ ! ते । गार्हस्थ्यदपरो धर्मः शर्मदो नोपयुज्यते ॥ १०३ ॥ गृहस्थाधारतो धर्मे यतन्ते यतयोऽपि हि । पक्षपाताद् विना
मानुर्जीवन्ति एव नु जन्तवः ? ॥१०४॥ यथा सरोऽभिगच्छन्ति द्वाचराः खेचरा अपि । तृष्णाच्छिद्ने तथा यान्ति गृहस्थं धार्मिकाः परे ॥१०५॥
गृहधर्मं दुराधेयं, सुरैरप्यसुरैरपि । पालयन्ति नराः शूरा दूरदुर्जन्तानि चापरे' ॥ १०६ ॥ अथ जम्बूरुवाचे शमुपकुर्वन्ति सेवकाः ।
प्रधानत्वं तदीशस्य सेवकेषूपयुज्यते ॥१०७॥ मानुषत्वच्युतेः पान्ति विशन्ति च परं पदम् । क्षेमयोगकृता नाथा लिङ्गिनस्तेन गेहिनाम् ॥१०८॥
न भ्यायन्ति न जल्पन्ति न चलन्ति न भुञ्जते । सावद्यं यतयो ये ते गृहिभ्यो नोत्तमाः कथम् ? ॥१०९॥ मेरुसर्पयोयं द्दन्तरं रविकीटयोः ।
१११॥ जगाद् पद्मसेनाय नाथ ! ते सुन्दरं वपुः । व्रतकष्टोचितं नैव कदलीगर्भकोमलम् ॥११२॥ अथ जम्बूरुवाचे दमयुचेः कृतघातनः । का-
पेत्ता वपुषः प्रेक्षावतां शश्वद्विनाशिनः ? ॥ ११३ ॥ स्वतन्त्रः परतन्त्रेण निर्मलः समलेन च । देहेन चेंदुराल्येत धर्मतरिक्षुणमत्र किम् ? ॥
११४॥ जगाद् जयसेनाय नाथ ! तीर्थकरैरपि । कृत्वा राज्यं परित्रज्याददे तत्वं किमुत्सुकः ? ॥११५॥ जम्बूरथाह ते शानादविदम् कालमात्मानः
स्पर्धां तैर्नोऽस्तु काऽऽतङ्के प्रजानामिव राजभिः ? ॥ ११६ ॥ कृतान्तस्य करोऽयस्मादेत्यकस्मादजन्तितः । काहिं चालयिता सार्धं संवलेन
वदाङ्गिनाम् ॥ ११७ ॥ दुष्कर्मचौरहन्तारः सहायाः साधवोऽथ मे । कुर्वन्पथ्यवर्नं धर्मं यामि तन्मुक्तिपत्तनम् ॥ ११८ ॥ नभःसेना विहस्याथ
ऽपवर्गो रतिशालिनाम् ॥१२०॥ अथ जम्बूर्जगादेति वदन्ती नापराध्यसि । तैलमेधामृतं तस्य येनाज्यं नैक्षि कर्हिचित् ॥१२१॥ स्वर्गापवर्गयोः

सौख्यममाऽऽनभसोरिय । यत्र तत्र भ्रिये । मर्त्यसुखाभासस्य का कथा ? ॥ १२२ ॥ सुपुसिद्धुचुपामत्तिरतिमूर्त्रपुरीषयोः । अस्तिभोगे वियो-
 ने च फ नास्तिमयंजन्मनि ? ॥ १२३ ॥ तद् विमुच्यसुखमयान् भोगान् रोगानिविहिकान् । मोक्षसौख्यलताबीजं ब्रह्मीव्ये प्रहिण्णि ! व्रतम् ॥ १२४ ॥
 कनकश्रीरयायाच न कः प्रार्थयते सुखम् ? । परं प्रत्यक्षमेवैतत्परोक्षस्य कथा वृथा ॥ १२५ ॥ तपः क्रियेत भोगेभ्यस्तेषु लब्धेषु तद् वृथा ।
 प्रज्ञानयति को यद्विमन्ते पारुषुपेषुपि ? ॥ १२६ ॥ अथ जन्मजगौ प्रत्युत्पन्नदृष्टिस्त्वमीदृशी । प्रत्युत्पन्नदृष्टां दीर्घदृश्वरास्त्ववनीश्वरा-
 ॥ १२७ ॥ स्वर्गापवर्गं प्राप्य मानुष्यं तरसुत्पददृशः । चित्तदयन्त्यायतौ मूढा बीजभोजिकुडुम्भिवत् ॥ १२८ ॥ तरिदं राज्यवह्नुन्त्वा मानुष्यं
 दिनपञ्चकम् । तत् करिव्याम्यहं यद् न कृतं जन्मरतैरपि ॥ १२९ ॥ अथो कनकवत्पूचे त्वमपूर्वं करिष्यसि । हित्वा हस्तगतं भोज्यं
 कूर्परान्तं विलेस्यसि ॥ १३० ॥ युमारोऽथ जगौ गौरि ! क्रान्ता लोकैः शुक्लैरिव । युट्यमाना भ्रमं भोगाः स्यन्ति शाल्मलिकोशवत् ॥ १३१ ॥
 भयंशैलेऽत्र पुंयांनिचित्राद् विषयान्धलाः । क्षिप्यन्ते दुर्गतौ प्राप्ता अपि सिद्धरसासये ॥ १३२ ॥ तदहं युवतीलोभं व्यतीत्य सुगुरोर्गिरा ।
 वत्याणसिखये सिद्धरसायंयास्मि सादरः ॥ १३३ ॥ जयश्रीरित्यथावादीद् नाथ ! साधूदित त्वया । परं परोपकारो यः स पुण्यखनिरिष्यते
 ॥ १३४ ॥ त्वं द्विष्यपि तद् भोगान् भजास्मकृतये कियत् । धनो जनोपकाराय क्षाराभोऽपि न किं पिबेत् ? ॥ १३५ ॥ विपं तदपि तरप्रसं-
 सुधायेत ययाऽग्निनाम् । तथा न श्रेयसे भोगास्तेऽपि योगात्तव प्रभो ! ॥ १३६ ॥ तत् कृपालो ! कृपां कृत्वा स्वसंगमसुखामृतैः । संजीव-
 याऽऽस्मान्कामार्त्तां पहरोरिव नीरदः ॥ १३७ ॥ जन्मूरथाह तां कामहतां स महतां वरः । असन्निवन्धमाधातुमल कमललोचने ! ॥ १३८ ॥ भोगा
 युष्माकमस्माकमुभयेपासमी विपम् । यद्यतुर्गतिकस्तेभ्यो भवो भवति भीषणः ॥ १३९ ॥ तिर्यग्नारकदुर्देवनृतादु-खस्य का कथा ? । एकशोऽपि
 विपद् घोरा गर्भवासे निशम्यताम् ॥ १४० ॥ सूचीभिरन्विवर्णाभिभिर्धमानस्य लोमसु । यथा तु ख भवेच्चन्तोर्गर्भेऽष्टगुणितं तथा ॥ १४१ ॥ हस्त

नाल इवामेधे नीट इव धसन् भवी । नव मासोऽद्धानि चत्वारि नयत्यसमदुःखभाक् ॥ १४२ ॥ तत्रस्यश्चिन्तयत्येव निवृतोऽतः कथं वन । तत्करिष्ये
 यथा नात्र भूयोऽपि निपताम्यहम् ॥ १४३ ॥ ततोऽपि जायमानस्य यद् दुःखं योनिसंकटे । मूर्च्छितस्येव जालमोऽयं न स्मरेद् घातमात्मनः ।
 ॥ १४४ ॥ स्मारितोऽहं तु तत्पूज्यैरपुनर्भवनायकैः । स्मृत्या तच्च भवत्योऽपि भवताऽप्यनि मामके ॥ १४५ ॥ अयोत्तरङ्गवैराग्यरसाङ्गी-
 कृतचेतसः । अथावपि समं जम्बूकुमारमिदमभ्यधुः ॥ १४६ ॥ आश्रितो यस्त्वया पत्न्याः सोऽस्माभिरपि संश्रितः । ततः सहेव नेतासि
 तेनास्मान् शिवपत्तनम् ॥ १४७ ॥ उवाच प्रभवोऽप्युच्चैर्महासत्त्व ! भवद्गुणैः । कृष्टस्वामनुयास्यामि पुत्राद्यापृच्छक्य सत्वरम् ॥ १४८ ॥ मा प्रमादी-
 मंहभाग ! विवेकोचितमाचरेः । इत्युक्तो जम्बुना यात . प्रभवो भवनं निजम् ॥ १४९ ॥ ह्यत्वा जम्बूकुमारस्य सदारस्यापि निश्चयम् ।
 श्वशुराः पितरौ चाऽऽसंस्तमेनानुयियासवः ॥ १५० ॥ अथ जम्बूकुमारोऽपि विधाय जिनपूजनम् । संधं विधिवदभ्यर्च्यं संमान्य स्वजनादि-
 कान् ॥ १५१ ॥ स्नानीयगन्धपानीयकृतमज्जनमङ्गलः । चन्दनेन सितघ्यनेनेव सर्वाङ्गभासुरः ॥ १५२ ॥ रत्नाभरणसंभारैः सत्प्रसारैरिवा-
 श्रितः । असमैः कुसुमैः स्वस्य यशोभिरिव शोभितः ॥ १५३ ॥ संवीतः सितयासोभिः पुण्येन्दुकिरणैरिव । बाह्यान्तरसहस्रेण शिवि-
 कामधिरूढवान् ॥ १५४ ॥ कलापकम् ॥ ततो जन्मान्तरस्नेहसेन सहचारिणा । अनादृतेन देवेन कृतनिष्कामणोत्सवः ॥ १५५ ॥ प्रवेशिताभि-
 राकम्य सेम्यचारित्रमूभुतः । सेनाभिरिव पञ्चेयोः प्रियामिस्ताभिरावृतः ॥ १५६ ॥ दानेरावर्जयन् दानांस्तूर्यैर्मुखरयन् नभः । मायूरच्छ-
 द्रण्डेन मण्डलं तिरयन् रवेः ॥ १५७ ॥ आलोक्यमानो लोकेन विस्मयालोलमौलिना । पौरीभिर्दीयमानाशीरसतक्षेपपूर्वकम् ॥ १५८ ॥
 वन्दित्वन्जयघ्वानमुखरीकृतदिङ्मुखः । सुधर्मस्वामियादग्गणवानं वनमीयियान् ॥ १५९ ॥ पञ्चभिः कुलकम् ॥ याप्ययानादयोत्तीयं
 प्रतीष्टाचारमङ्गलः । मध्ये प्रविश्य नत्वा च गुरुपादान् व्यजिज्ञपत् ॥ १६० ॥ संसारसागरोत्तारकर्णधारमुनीश्वर । मां सकुटुम्बं चारित्रया-

नपात्रेण तारय ॥ १६१ ॥ ततः स्वपाणिपद्मेन गणधारिधुरन्धरः । स्वजनैरन्वितं जम्बुकुमारं तमदीक्षयत् ॥ १६२ ॥ प्रभवोऽप्यन्यदाऽभ्येत्य
 सुधर्मस्यामितक्षी । भावशत्रुप्रतिकेपदक्षो वीक्षामुपाददौ ॥ १६३ ॥ गणधारिधुरीणेन तदानीं प्रभवो मुनिः । कृतः । सुकृतवान् जम्बूपा-
 दाभ्युजमधुमतः ॥ १६४ ॥ ततः धीवीरनिर्वाणाद् व्यतीत्य दशहायनीम् । सुधर्मस्वामिना जम्बूस्वामी स्वामी गणो कृतः ॥ १६५ ॥ श्रीसुध-
 र्मगणाधीनो ध्रितै निःश्रेयसश्रियम् । जम्बूः प्राबोधयद् विश्वं सरंजमिव भास्करः ॥ १६६ ॥ अथ वषट्चतुःपद्यौ गतायां वीरनिर्वृतेः ।
 श्रीजम्बूस्वामिना चक्रे गण्डेशः प्रभवः प्रभुः ॥ १६७ ॥

आजन्मगीलकलनाविह जम्बुनाम्नि सौभाग्यमद्भुतमिद्वैव विभौ बभूव ।

यस्मादमुं समधिगम्य गतेऽपि तस्मिन्नद्यापि नान्यमधिगच्छति केवलश्रीः ॥ १६८ ॥

॥ इति जम्बूस्वामिकथा ॥४६॥

अथ चतसृभिर्गाथाभिर्मुनिमतह्निष्कानिकायं नामतः प्रस्तुयन्नाह—

धन्नो तह कयपुन्नो विण्हुकुमारो य अन्नियाउत्तो । जसभदभदवाहू अइमुत्तो नागदत्तो य ॥ ५० ॥
 सिज्जंभवो अ पभवो सिरिओ उंदायणो अ मासतुसो । केसी इलाइपुत्तो मेहकुमारो अ पुंडरीओ ॥ ५१ ॥
 अइयकुमारसाहू कित्तथरो नंदित्सेणकरकंदू । हल्लविहल्लमुणिदा सालमहासालसीहगिरी ॥ ५२ ॥
 अज्जमहागिरिअज्जसुहत्थी तह अज्जरकित्तओ संवो । पज्जुन्नमुणी कुम्मापुत्तो तह भइयुत्तो य ॥ ५३ ॥

[धन्यस्तथा कृतपुण्यो विष्णुकुमारश्चान्निकापुत्रः । यशोभद्रो मद्रबाहुरतिमुक्तो नागदत्तश्च ॥
 शय्यंभवश्च प्रभवः श्रीयक उदायनश्च माषतुप । केशीलातिपुत्रो मेघकुमारश्च पुण्डरीकः ॥
 आर्द्रिकुमारसाधुः कीर्तिधरो नन्दिषेणकरकण्डू । हल्लविहल्लमुनीन्द्रो शालमहाशालसिंहगिरयः ॥
 आर्यमहागिर्यार्यसुहस्ती तथाऽऽर्यरक्षितः शान्भः । प्रद्युम्नमुनिः कूर्मापुत्रस्तथा मद्रगुप्तश्च ॥]

व्याख्या—आसां पदार्थः स्पष्टः । व्यासार्थस्तु कथानकेभ्योऽवसेयः ॥ तत्र धन्यः शालिभद्रकथायाम्, कृतपुण्यः पुनरभयकुमारकथा-
 यामुद्दिष्टः । सम्रति विष्णुकुमारकथा यथा;—

कुरुषु स्वस्तिभागस्ति हस्तितानागपुरं पुरम् । तत्रैत्राकुरमूत् क्षोणीपतिः पद्मोत्तराभिधः ॥ १ ॥ ज्वालादेवो च लक्ष्मीध्वामूर्तां द्वे तस्य
 बहूभे । सम्यदृष्टिस्तयोराद्या मिथ्यादृष्टिः परा पुनः ॥ २ ॥ प्रासूत द्वौ सुतौ ज्वाला सिंहस्वप्नेन सूचितः । तयोराद्योऽभवद् विष्णुकुमार
 इति विद्भुतः ॥ ३ ॥ चतुर्दशमहास्वप्नसूचितः द्मभावसूचितः । द्वितीयस्तु महापद्म इत्यभूत्पद्मलोचनः ॥ ४ ॥ उभावपि शुभाकारौ तौ नरेन्द्र-
 कुमारकौ । अवर्धेतामर्मकत्वं चन्द्रादित्याविवाश्रितौ ॥ ५ ॥ कलाकलापकलितौ तौ क्रमेण कुमारकौ । युवतीरुनिपकीचूतवनं यौवनमीयतुः
 ॥ ६ ॥ प्रहृत्याऽपृष्टुना विष्णुकुमारेण निराकृते । राशाय युवराजत्वे महापद्मो न्यवेद्यत ॥ ७ ॥ इतश्चाञ्जयिनीपुर्यो श्रीवर्मा पार्थिवोऽभवत् ।
 मिथ्यात्वश्चिरासीच्च मन्त्री नमुचिसंश्रितः ॥ ८ ॥ तत्पुरोपवनेऽन्येद्युः शिष्यः श्रीसुव्रतप्रभोः । समेत्य सुव्रताचार्यः शमवान् समयासरत्
 ॥ ९ ॥ तद्वन्दनाय नियांतं वीक्ष्य राजा पुरीजनम् । पप्रच्छ नमुचिं लोकोऽस्तोकोऽस्यं क नु गच्छति ? ॥ १० ॥ नमुचिः प्राह देवात्रोपवने
 केऽपि सूर्यः । सन्त्यायाताः प्रणतुं तांस्तद्भक्त्या यान्त्यमूः प्रजाः ॥ ११ ॥ राजोचे यावस्तर्ह्यांघामपि मन्याह तत्र च । मध्यस्थेन त्वया

मान्यं तन् कृत्विणे निगलतएन् ॥ १२ ॥ ओम्भिरपुस्तानुपस्ततेन सह सूरीनुपाययौ । धर्मतत्त्वं च नमुचिः पप्रच्छद्विज्ञप्य तानथ ॥ १३ ॥
 मया सुदुर्ननुं पुस्तंन कंनानि गूरयाः । तदा पराजयन्ते स्म पादिना षट्तिवादिनम् ॥ १४ ॥ सोऽप्य यातः समं राशा रजन्यां तु समत्सरः ।
 एतं शानं गुनीन् हन्तुं यन्नदेव्या न्यषण्यत ॥ १५ ॥ प्रातर्लोकंन राज्ञा च श्रुतो मुनिषु मात्सरी । अस्सामान्यं विभाग्याथ नमुचिर्निरयास्यत
 ॥ १६ ॥ दग्निनापुरमायागः स विजसो विज्ञापमः । महापद्मस्य तत्रापि युपरजस्य मन्यमूत् ॥ १७ ॥ इतः सिंहबलोऽन्वयर्षनामा स्त्रीमा-
 तमृगिणिः । गन्तं भञ्जं महापद्मयंत्रं युगं विजाल्यसौ ॥ १८ ॥ महापद्मेन रुष्टेन ततो नमुचिरीच्यत । मन्दिन् ! सिंहबलच्चंसोपायं कमपि
 निग्नमि ? ॥ १९ ॥ वेदुभ्येनेति मन्दिनाय सोऽपि सिंहबलं गतः । भद्रुत्तया तद्दुर्गमचिरात्त वदुत्तया च समानयत् ॥ २० ॥ वरं दृष्वि-
 त्पन्नादि महापद्मः प्रमथ तम् । यदा याचे तदा देय इत्युच्ये नमुचिश्च तम् ॥ २१ ॥ यौवराज्यं महापद्मे पालयत्येतदम्बया । ज्वालय-
 त्तिष्टां त्रेणत्पेनाममगोरयः ॥ २२ ॥ लक्ष्मीदपि सपत्न्यस्याः स्पर्धया प्रसृणो रयः । कारयित्वा अमयितुं तत्पूर्वमुपचकमे ॥ २३ ॥ तन्म-
 त्ताऽप्यम्रीग्ज्याता तमक्षं भूयतेरिति । नात्रेऽर्द्धद्वययात्रा चेत् तत्परत्र ममादानम् ॥ २४ ॥ रथयात्रं नृपेणाय न्यपेत्सातामुभे अपि । द्वयोः
 वा दग्निर्मान्दे ङ्गीज्येपि च का यतः ? ॥ २५ ॥ इति प्रंस्य महापद्मः स्याम्यापरिभय द्रुधा । अनापृच्छदैव पितर ययौ देशान्तरं भिक्षि ॥ २६ ॥
 र्थ्याभिः धीभिः गणनांश्चमिपतीष पदे पदे । को विदेशः स्वदेशो वा पूर्वोपात्तरुयर्मक्षाम् ? ॥ २७ ॥ ततो नवमचक्रित्वपवलक्ष्मीमुपाज्यं
 मा । शपुरं पुनरागच्छनेननृपमेपितः ॥ २८ ॥ पित्रा सहर्षमभ्येत्य तत्र तेनादरायसौ । प्रविश्यत पुरं पौरवद्वयन्दनमालिकम् ॥ २९ ॥
 गाथा शौभनसौ भग्यगुणा स्थाननी गमन् । तयाऽन्यत सानन्दमश्चयन्त्या कराञ्जलम् ॥ ३० ॥ सुग्रतः सुनताचार्यः पुराद् बहिरिहा-
 न्तं । आपयापयंमेषान्यो हतमोहतमोगरः ॥ ३१ ॥ पद्मोत्तरुयः सान्तःपुरपौरपरिच्छदः । परयाथन्दिष्ट तत्पादोन्न निकषा निपसाव

च ॥ ३२ ॥ सूरिः संसारवैराग्यकन्दकादम्बिनीं तदा । चकार देशनामुप्रक्लेशनाशपटीयसीम् ॥ ३३ ॥ देशनान्तेऽथ भूपालो भवधैरा-
ग्यमुद्रहन् । गन्धा पुर जगौ विष्णुकुमारं राज्यहेतये ॥ ३४ ॥ स त्वाह तात ! राज्येऽस्मिन् महापद्मो निवेशयताम् । युष्मानिरेष सत्राहं
प्रवित्रजिपुरस्मि तु ॥ ३५ ॥ ततो राज्ये महापद्मं कृत्वा पद्मोत्तरो नृपः । व्रतं विष्णुकुमारेण सहाऽऽदत्त महामतिः ॥ ३६ ॥ चक्रवर्तिपदे
किञ्चाभिपेको द्वादशाब्दिकः । अभ्येत्याग्येत्य भूपालैर्महापद्मस्य निर्ममे ॥ ३७ ॥ तावन्त कालमस्थातां रथौ वादे तथैव तो । मियो-
ऽप्याशाप्रहाधीने रथे सैन्ये इवेशयोः ॥ ३८ ॥ लक्ष्मीरथं निराकृत्य मिथ्यात्वमिति मूर्तिमान् । महापद्मं स्वजननीरथयात्रामसूत्रयत् ॥ ३९ ॥
किञ्च कुम्भकुटसपातप्रमाणान्तरभूमिका । अकार्यन्त जिनेन्द्राणां विहारस्तेन कोटिशः ॥ ४० ॥ जिनशासनभक्तेऽस्मिन् जनोऽपि जिनभक्ति-
मान् । सर्वोऽप्यभवदुक्तं हि यथा राजा तथा प्रजाः ॥ ४१ ॥

इत पद्मोत्तरस्तीव्रतस्त्रयतमहासिना । हतकर्मरिपुः सिद्धिं जयश्रियमिवाश्रयत् ॥ ४२ ॥ मुनेर्विष्णुकुमारस्य तपतो दुस्तापं तपः ।
लब्धयो धैक्रियाकाशगामिन्याद्या जजृम्भरे ॥ ४३ ॥ इतश्च सुव्रताचार्या वर्षास्या हस्तिनापुरे । ज्ञाता नमुचिना पूर्वधित्स्तेन दुरात्मना ॥
॥ ४४ ॥ ततोऽनेन महापद्मश्चक्री पूर्वप्रतिश्रुतम् । वरं यश्चक्रियाहेतो राज्यं देहीत्ययाच्यत ॥ ४५ ॥ अस्मै राज्यं प्रदायान्त पुरान्तरविशद् नृप ।
स चामूत् कैतवाद् यस्त्ववीक्षितो राज्यदीक्षितः ॥ ४६ ॥ मुत्तवा जेनमुनीनेन वर्धापयितुमाययुः । अन्यदर्शनो विप्राः पौरा प्रकृतयोऽपि च ॥ ४७ ॥
न श्वेतभित्तवोऽभ्येयुरिति सप्राप्य सञ्चलम् । आह्वय सुव्रताचार्यामित्यूचे नमुची रथा ॥ ४८ ॥ यदा यं कुरुते राज्यं यथावर्णं स लिङ्गिभिः ॥
द्रष्टव्यो नियतं राजरत्तिता द्वि तपोधनाः ॥ ४९ ॥ यूय तु गवंकठिनाः सर्वगालण्डदूषिणः । विप्रनिन्दापराः क्षिप्रमिदं राज्यं तदुज्ज्वल
॥ ५० ॥ तमूचुः सूर्यो नास्मत्कल्योऽथ तेन नागताः । न निन्दामश्च कमपि समभावा हि साधवः ॥ ५१ ॥ घञसा शीतलेनापि तप्ततेजमि-

यास्युना । मज्ज्यजन् नमुचिः प्राह सूरौरुत्कृतः क्रुधा ॥१२॥ दत्ता ससाहिकाऽह्वाय यात यूय यथाखचि । तदूर्ध्वं तु यथाहृष्टं हंस्यामि जिन-
 लिङ्गिनाम् ॥ ५३ ॥ श्रुत्येति घसताधेत्य जगदुः सूरयो यतीन् । किं विधेयं महासत्त्वाः ! संकटेऽस्मिन्दुपस्थिते ? ॥ ५४ ॥ अथैकः प्राह
 भगवन् ! महापद्मस्य सोदृ- । अनेकजग्धिमान् विष्णुकुमारोऽस्ति महातपा ॥ ५५ ॥ तद्वाक्याश्रमुचिर्नमसाबुपशमिष्यति । विना भानु-
 प्रभां नैनं तमो नश्यति कर्हिचित् ? ॥ ५६ ॥ परं मन्दरशैलेऽस्ति तप्यमानः स सांप्रतम् । यो विद्यालब्धिमान् साधुस्तमाह्वातुं प्रयातु सः
 ॥ ५७ ॥ अथान्यः प्राह गमने शक्तिर्नागमने तु मे । गुरुस्त्वाह भवान् विष्णुकुमाररेखागमिष्यते ? ॥ ५८ ॥ गुर्वाज्ञातः समुत्पत्य गरुत्मानिव
 स क्षणात् । ययौ विष्णुभारेण शालमानं शिलोच्चयम् ॥ ५९ ॥ इन्द्रा विष्णुकुमारस्त निश्चिकायेति चेतसि । सद्यकार्यं भुव किञ्चित्
 प्रादृष्येव यद्वागतः ॥ ६० ॥ ततो नतोऽमुना विष्णुकुमारस्तत्तथा कथाम् । श्रुत्वाऽस्मात्सह तेनैवांपत्यागाद् गुरसनिधौ ॥ ६१ ॥ गुरुन् नत्वा
 तदाज्ञातो गतश्च नमुचेः सद्यः । तं विनाऽन्यैर्नृपैर्नत्वोपायेदयत् महासने ॥ ६२ ॥ तत्र विष्णुकुमारोऽथ धर्माख्यानपुरस्सरम् । नमृचिं प्राह
 तन्नयेते पापद्वयां महर्षयः ॥ ६३ ॥ नमुचिस्तुचिवान् राज्यं हित्वा मेऽथ यसन्त्वमी । मुनिरूचे पुरे चेन्न सन्तूयाने पुराद् वहिः ॥ ६४ ॥
 कांपाद् नमुचिक्रूचेऽप्य पुरोधानस्य का कथा ? । राज्येऽपि मम न स्येयं कार्यं चेज्जोवितेन च ॥ ६५ ॥ सप्रहाम मुनिः प्राह राज्यमग्मोधि-
 सीम ते । तस्याग्यं कथमेतेषां देहि स्थानं पदत्रयम् ॥ ६६ ॥ नमुचिः प्राह दत्त चेत् मेत्सिष्येऽहमतां वहिः । त करिष्ये शिरशिच्छत्वा धका-
 रात्तरसांश्वरम् ॥ ६७ ॥ तन्तो विष्णु शरीरान्त कोपेनेव प्रसर्पता । वधूचे हिमवन्मुख्यान् पर्वतानपि खर्वयन् ॥ ६८ ॥ नेमुचि पाथिष्यातेन
 पातितस्तेन चासनात् । परासु प्रययौ शीघ्रं सप्तमीं नरकावनिम् ॥ ६९ ॥ त्रस्त चीट्टत्य दिग्नागैस्त वीक्षयाथ भयंकरम् । धिष्ण्यैस्तुपवडु-

१ क. ग. प. पाददर्शिकापातैश्चक्रम्ये तस्य मेदिनी । तदात्वप्रस्तनमुचिविषमिभरादिव ॥ ६९ ॥

इीनं तद्ग्राणाकोणमाहैः ॥ ७० ॥ तादृङ्ङितेन्दुमार्तण्डं लतामितसुरापगम् । तं वीहयाद्रिद्रीभिन्द्रोऽविशद् मुक्त्वा कृशोद्रीम् ॥ ७१ ॥ वि-
बायावधिनेन्द्रस्तं मुनीन्द्रं कुपित ततः । प्रीयोदस्य प्रबोधाय गान्धर्वानीकगायनी ॥ ७२ ॥ कर्णांग्यर्णं समेत्यैतास्तस्य गीतानि तेनिरे । उत्क-
णस्य महामन्त्रवादिन्य इव भोगिनः ॥ ७३ ॥

क्रोधं प्रभो संहरं यन्निमित्तमयं कृतोऽसौ नमुन्निर्नस्तः । कृतेऽन्नपाक स्वयमात्मनीनैः किं स्वाश्रयाग्नि प्रशम न नेयः ? ॥ ७४ ॥

क्रोधः प्रसूतत्रिजगद्विरोधः क्रोधः कृतापत्प्रकरप्रबोधः । क्रोधः शिवाख्वन्त्यजनैकरोधः क्रोधः प्रणेत्य कृतिभिस्ततोऽधः ॥ ७५ ॥

इत्यम्बरे शम्भधराङ्गनाभिः पृथ्व्यां च सधेन महीभुजा च । कथकयच्चित्प्रतिबोध्यमानः सस्मार स स्वं कुपितः कुमारः ॥ ७६ ॥
संहृत्य चाशु स्वतनोः प्रवृद्धि रूपं प्रवृद्धि च विधूय मूलात् । प्राप्तः स्वभावं क्षमितो जगित्वा पादे महापद्मनरेश्वरेण ॥ ७७ ॥

१ श्रीसंघदौ स्थ्यमिति विष्णुकुमार एव भित्त्वा क्रमेण निजकर्मवजं च जित्वा ।

उत्पन्नकेवलकलाकलितः प्रबोध्य विश्वभरं शिवगतिं विभरं वभूव ॥ ७८ ॥

॥ इति श्रीविष्णुकुमारकथा ॥

अथान्निकापुत्रकथा यथा,—

उभे स्ता मथुरानाम्नी नगर्णौ दक्षिणोत्तरे । मुख्यज्जनेन विभ्राणो श्रियं क्षोणीदृशोरिव ॥ १ ॥ मथुरायामुदीच्यां च देवदत्तोऽभवद्
वणिक् । दक्षिणस्यां धनावाप्त्यै मथुरायामिमाय सः ॥ २ ॥ वणिजा जयसिंहेन तत्रासीत्तस्य सौहृदम् । स्वसाऽऽसीज्जयसिंहस्य चान्नि-

का नाम कल्परा ॥ ३ ॥ जयसिंहोऽन्यदा जामिमन्निकामादियद् निजाम् । समित्त्रोऽप्यद्य मोक्षयेऽहं रम्यां रसवतीं कुह ॥ ४ ॥ इत्युक्त्वा जय-
 सिंहेन देवदत्तो निमग्नितः । आगाद्य तद्दृष्टे भोक्तुं तो ह्यपि निवेदतुः ॥ ५ ॥ भक्षयमेवानयो मिष्टानष्टादश महारसान् । ह्योरप्यत्रिका
 सा तु सुयेया पर्ययेयत् ॥ ६ ॥ तयोर्थात्त्रियार्कतुं निराकर्तुं च मत्तिकाः । धुन्यती व्यजनं चक्रे कर्मैकं ह्यर्चयकारि सा
 ॥ ७ ॥ घोञ्जनालोजदोसिजलकृद्गणां तां मृगेक्षणाम् । देवदत्तो भृशं पश्यन्नमृत्कामधरांशवद् ॥ ८ ॥ तद्रूपरसनिस्यन्दपाननिस्पन्दलो-
 धनः । सोऽपिदन् भोजनस्यावं पुभुजे गजलीजया ॥ ९ ॥ देवदत्तो द्वितीयेऽहि जयसिंहादथात्रिकाम् । स्वमित्रैर्योचयामास सोऽपि
 तानेयमृन्त्रियान् ॥ १० ॥ दुलीनोऽयं कलाशोऽयं सश्रीकोऽय सुधीरयम् । युवाऽयं किं बहु धूमः सर्वे वरगुणा इह ॥ ११ ॥
 क्रितु यामि प्रदास्यामि तस्मे यो मे गृहात् क्वचित् । न याता धीर्यते प्रातरुधितैः स हि सज्जनः ॥ १२ ॥ एष संभाव्यते यास्य-
 अद्य दयो वापि सुन्दरः । किं न श्रुतं हि यद् भ्रामा पसन्ति प्राधुर्यैः किमु ? ॥ १३ ॥ प्राणप्रिया स्वसेय मे जंगमा श्रीरिवौकसि ।
 तदिमां संप्रहेष्यामि न भर्तुरपि पेशमनि ॥ १४ ॥ असौ कर्तुं क्षमोऽपत्पजग्मावधि यदीदृशम् । तदुद्वहतु मे जामि देवदत्तोऽन्निकामिमाम्
 ॥ १५ ॥ देवदत्तानुमत्येते ओमिति प्रतिपेदिरे । देवदत्तोऽपि तां कन्यां परिखिन्ये शुभेऽहनि ॥ १६ ॥ तत्र तस्यान्निकामेमपाशवदस्य
 तस्युपः । त्रेषुदग्मपुरास्थाभ्यां पितृभ्यां लेख ईदृशः ॥ १७ ॥ आयामन्धौ जराजर्णौ जीवन्तौ यदि धीक्षसे । तदुद्वापय नौ नेत्र रुदतोरिह
 पुत्रक ! ॥ १८ ॥ पितृयात्सल्यवद् मूर्तं स तं लेखमवाचयत् । पथिभ्रान्तोऽयमित्यश्रुसलिलः स्नपयन्निव ॥ १९ ॥ अचिन्तयच्च धिग् धिग्मां
 पितरौ यिस्मृतौ हि मे । अहं यिपयल्नोऽस्मि पित्रोः पुनरिय दशा ॥ २० ॥ किं करोमि कथं यामि पतितोऽहं महापदि ? । स्वजिहयाथ
 वदस्य गतिः का मे भविष्यति ? ॥ २१ ॥ अधिका तरकराहेलमादाय तमवाचयत् । तद्दु लकाण्यं सधो विवेद च जगाद् च ॥ २२ ॥

सर्वथा मा कृथाः खेदमार्यपुत्राचिरादहम् । आतरं बोधयिष्यामि करिष्यामि त्वदीप्सितम् ॥२३॥ गत्वा आंतरमूचे च नितरां कुपितेव सा ।
विवेकिन् ! किमिदं आतर्भवतामुष्टितं घद ॥ २४ ॥ स्वकुटुम्बवियोगेन- क्लिष्टयते तव भावुकः । इत्यश्वशुरपादानामहसुरकण्ठिताऽस्मि
च ॥ २५ ॥ अनुमन्यस्व मे नाथं स्वस्थानगमनं प्रति । तन्मन्वेप्याभ्यहमपि तस्याऽऽयत्ता न ते यतः ॥ २६ ॥ स्यास्यत्येवैष चाग्न्यदः प्रणन्तुं
श्वशुरौ त्वहम् । एकाकिन्यपि यास्यामि किं कार्यं तदनेन ते ? ॥ २७ ॥ इति साप्रहसुकस्तु जयसिंहो व्यसर्जयत् । ताबुदग्मयुरां प्रत्या-
गन्तुं लम्नौ च तौ द्रुतम् ॥ २८ ॥ अन्निकाऽभूत्तदा गुर्वी नेदीय प्रसनापि च । इति मागंऽपि साऽसूत सुतं लक्ष्णविश्रुतम् ॥ २९ ॥
नादचामस्य तौ नाम पितरौ तत्करिष्यतः । अन्निकापुत्र इत्येनं तज्जनस्तद्गुलापयत् ॥ ३० ॥ उत्तरामन्निकानाथो जगाम मयुरामथ । तौ
ववन्दे च पितरौ ताभ्यां मूर्धन्यचुम्बि च ॥ ३१ ॥ देशान्तरोपार्जनेयं ममोपादीयतामिति । हुवाणः सोऽर्मकं पित्रोरप्यामास हृष्टयोः ॥ ३२ ॥ इयं
वधूर्यः पुत्रोऽयं ममैतत्कुत्तिसंभवः । इत्यावस्थ्यौ च संबन्धं भक्तिवन्धुरया गिरा ॥ ३३ ॥ स्थविरौ चक्रतुस्तस्य शिशोः संधीरणाभिधाम् ।
अन्निकापुत्र इति तु लोकनाम्ना स पप्रये ॥ ३४ ॥ वर्धमानाऽन्निक्तासूनुः स्पर्धनात्तो नवेन्दुना । चतुर्यर्गाजनेजंस्त्रि प्रपेदे मध्यम वयः ॥ ३५ ॥
भोगान् रोगान्वापास्य यौवनेऽपि स धीधनः । जयसिंहशुरोः पार्श्वं परिव्रज्यामुपाददे ॥ ३६ ॥ स क्रमेण परिक्रान्तचारिप्रज्ञानदर्शनः । वभूत्
गणभृद् गच्छकमलाकरभास्करः ॥ ३७ ॥ स सूरिः सपरोधारो वृद्धत्वे विहरन् ययौ । नगरं पुष्पमद्राख्यं गङ्गातटविभूषणम् ॥ ३८ ॥
तनामूद् भूयति- पुष्पकेतुस्तस्य तु बह्वभा । वकुलस्येव घासन्ती पुष्पवत्यभिधानतः ॥ ३९ ॥ अभूतां शुभजौ तस्याः पुत्रः पुत्री च
सुन्दरौ । अभूत्तयोः पुष्पचूलः पुष्पचूलेति चाभिधा ॥ ४० ॥ वर्धमानौ सहैवतौ रममाणौ सहैव तौ । प्रीतिमन्तौ मिथोऽमूतां मराल-
पृथुकाविव ॥ ४१ ॥ राजा दध्यौ च यद्येतौ दारकौ स्नेहलौ मिथ । वियुज्येते तदा नूनं मनागपि न जीयतः ॥ ४२ ॥ वियोगं सोऽडु

महामन्थनं मूर्च्छुरेतयोः । मियस्त्वदेतयोरेव युक्तमुद्गाहमङ्गलम् ॥ ४३ ॥ मिरनाणि मन्त्रिणः पौरानथ पप्रच्छ पार्थिव । अन्तःपुरे यदुत्पन्नं
रानं तस्य कश्चिदः ? ॥ ४४ ॥ ते प्रोचुर्देशमथेऽपि रत्न किमपि यद्भवेत् । तस्यापीशो महीनाथः का कथाऽन्तःपुरे पुनः ? ॥ ४५ ॥
यद् यदुत्पद्यते रत्न स्वदेगे तद्विद्यापतिः । यथाकामं नियुञ्जीत बाधकस्तस्य कोऽपि न ॥ ४६ ॥ तेषां भावानभिज्ञानामालम्ब्याय वचो
नृपः । युक्ते फले ह्यागये ते मिय पर्यणाययत् ॥ ४७ ॥ राक्षी पुष्पवती तस्य श्राविकाऽभूत्तया नृपे । अर्घार्पत तथा कुर्वस्तामवाजीगथत्पुनः
॥ ४८ ॥ क्रमेण पुष्पकंतौ तु कयागेपत्वमीयुधि । पुष्पचूलाऽभवद् भूपः पुष्पचूला महिल्यभूत् ॥ ४९ ॥ अकृत्य वारयन्ती तत्तदापत्या
पमानिता । राशो पुष्पवती तात्वा व्रतं तस्या ययौ दिवि ॥ ५० ॥ स देवाऽऽरधिनाऽपश्यत्तामकृत्यनियोजिताम् । निजां दुहितर स्नेहात्
पुनरयमचिन्तयत् ॥ ५१ ॥ मम प्राच्यभये प्राणप्रियेयं दुहिताऽभवत् । करोमि तत्तथा घोरे नरके न पतेद्यथा ॥ ५२ ॥ इति स्वप्नान्तरे
तस्या नरकान्तिसाख्यानं । वंश्यामास निर्दोषमाणसांराविनारकान् ॥ ५३ ॥ वर्तिका श्येनसुक्तेव सृगीव दचनिंगता । सा दृष्टनारका
भीत्या प्रबुद्धापि श्यकम्पत ॥ ५४ ॥ तत्तयाऽकथयद्भ्रतभीता सा पत्युरेप तु । शिवेच्छुः पुष्पचूलायाः कारयामास शान्तिकम् ॥ ५५ ॥ स
तु पुष्पवतीजीवदेवस्तद्वित्काम्यया । तादृशानेव नरकाननुगतमदर्शयत् ॥ ५६ ॥ अषाख्यन् नरकान् राक्षे पृथाः पाखण्डिनो यथा । तथा
मन्यत राक्षी न स्वप्नदृष्टविलक्षणान् ॥ ५७ ॥ आह्वयद्याद्विकापुत्रं राजाऽपृच्छत्तदेव हि । नरकान् स तथैवाख्यद् दृष्टाः स्वप्ने यथा तथा
॥ ५८ ॥ राश्यप्युवाच भगवन् । किं मत्रद्विरपीदृशः । मयेव धीचितः स्वप्नो वित्थेय कथमन्यथा ? ॥ ५९ ॥ सूरिः प्रोवाच हे वत्से !
यिनापि स्वप्नदर्शनम् । संसारं नास्ति तद् यद् न विज्ञायेत जिनागमात् ॥ ६० ॥ पुष्पचूलाथ पप्रच्छ भगवन् ! केन कर्मणा । ईदृशान्नरकान्
घोषान् प्राप्नुयन्ति गरीरिणः ? ॥ ६१ ॥ आरुशति स्मान्निकापुत्रो महारम्भपरिग्रहे । मांसाशनैर्गुरुप्रत्यनीकत्वेनाग्निनां वधैः ॥ ६२ ॥ ततश्च

जननीजीवदेवस्तस्यास्तदादि तु । स्वप्ने पूर्वमिष प्राज्यसुखान् स्वर्गानिदर्शयत् ॥ ६३ ॥ प्रबुद्धा कथयामास सा पत्ये स्वर्गदर्शनम् ।
 सोऽथ पाखण्डिनोऽपृच्छत् ब्रूय किं स्वर्गलक्षणम् ? ॥ ६४ ॥ तेल्वेके प्रोचिरे स्वर्गस्वरूपं प्रियसंगमः । पुष्पचूला न तत् स्वप्नदृष्टस्वर्गोऽन्य-
 मन्यत ॥ ६५ ॥ राक्षा पृथोऽन्निकापुत्रः स्वर्गान् द्वादश तप्तया । नव त्रैवेयकांश्चाप्यनुत्तरानाख्यदुत्तरान् ॥ ६६ ॥ प्रमाणं वचनं जैनमिति
 निश्चित्य राक्षय । गुहं पप्रच्छ भगवन् ! स्वर्गसिः केन कर्मणा ? ॥ ६७ ॥ सूरिराह जिने देवे सुसाधौ च गुरौ मतिः । यस्य तस्याङ्गिनः
 स्वर्गपदवी न दवीयसी ॥ ६८ ॥ पुनश्चारिषधर्मं च गुरुणा कथिते सति । सा राक्षी लयुकर्मत्वान्नयोद्विग्नेवमभ्यधात् ॥ ६९ ॥ भगवन् !
 पतिमापृच्छ्य पादमूले तवैव हि । उपादास्ये पतिव्रज्यां मर्त्यजन्मतरोः फलम् ॥ ७० ॥ इत्युक्त्वा पुष्पचूलाय गुरुप्रत्वा विशृज्य च ।
 आप्रच्छ महीनाथं सोऽपि तामिदमूचिवात् ॥ ७१ ॥ तदा त्वामनुमन्येऽहं व्रथाय यत्त्वयिनि ! । ममैवौकसि चेद्भिज्ञामादरसे व्रतिनी सती
 ॥ ७२ ॥ तथेति प्रतिपेदाना दत्तदानार्तिषु व्रतम् । पुष्पचूलादे दे मूपकृतनिष्कर्मणोरसया ॥ ७३ ॥ सा शिञ्जामाददे सर्वा गुर्वादेशपथानुगा ।
 तपश्चचार चातीव तीव्रकर्मारिहन्तनम् ॥ ७४ ॥ विज्ञाय भाविदुर्भिक्षं त्रैपि देशान्तरे गण्यः । जडघाबलपरित्रीयेस्तस्ये चात्रैव सूरिभिः ॥ ७५ ॥
 आनीयान्तःपुराङ्गकपानादि प्रतिवासरम् । गुरवे पुष्पचूलाऽदात् पित्रे पुत्रीव भक्तिभाक् ॥ ७६ ॥ अनन्यमनसस्तस्या गुरुणां पशुपासनात् ।
 भावयन्त्याः स्वमुत्पेदे केवलज्ञानमन्यदा ॥ ७७ ॥ पुरा हामूत् प्रयुञ्जान् कृत्यं यो यस्य तस्य सः । केवल्यपि च कुर्वीत स यावद् वेत्ति त
 नहि ॥ ७८ ॥ पुष्पचूलाऽथ विज्ञाय केवलज्ञानचतुषा । सर्वं संपादयांचक्रे सूरियद् यवचिन्तयत् ॥ ७९ ॥ सूरिः पप्रच्छ तां सार्थी वल्ले !
 वेरिस कथं ननु । ममाभिप्रायमेवं यत् संपादयसि चिन्तितम् ? ॥ ८० ॥ उवाच पुष्पचूलापि प्रकृतिं वेत्ति वः खलु । यो यस्य शब्दवासान्तः
 प्रकृतिज्ञो हि तस्य सः ॥ ८१ ॥ सार्यिका पिण्डमानिन्येऽप्यदा वर्पति यारिदे । सूरिणोचे श्रुतज्ञाऽसि वृषो किमिदमहंति ? ॥ ८२ ॥

साऽप्रयीद् यत्र मार्गंऽमृदृष्कायोऽचित्त एव हि । आयासिपमहं तेन प्रायश्चित्तागमोऽत्र न ॥ ८३ ॥ अचित्ताऽऽयमध्वानं कथं
 चेत्सीति सूरिणा । उदिते पुष्पचूलाऽऽख्यदुत्पन्नं मेऽस्ति केवलम् ॥ ८४ ॥ मिथ्या मे दुष्कृतं क्रेवत्याशातित इति युवन् । आचार्य-
 प्रवया द्वायौ सेरस्यामि किमहं न वा ? ॥ ८५ ॥ केवल्यूचे मुनिश्रेष्ठाः ! मा ह्यवीध्वमनिर्वृतिम् । गङ्गामुत्तरतां वोऽपि भविष्यत्येव
 केवलम् ॥ ८६ ॥ उत्तरीतुं ततो गङ्गां लोकेन सह सूरयः । तदैवाकुरुनुबिं को हि स्वार्थमुपेक्षते ? ॥ ८७ ॥ स सूरिः पुण्यसारत्वाद् निप-
 साद् यतो यत । ततस्ततोऽनमद् वेडा तद्भारेणाऽधरीकृता ॥ ८८ ॥ ततो नौस्थितलोकेन सूरिः सोऽक्षेपि वारिणि । शूले न्यधात् प्रवचन-
 प्रत्यनीकामरी च तम् ॥ ८९ ॥ अल्पायादिदयासारं स सूरिर्भावयस्तदा । क्षपकश्रेणिमारूढोऽन्तर्हृत्केवल्यजायत ॥ ९० ॥ तुरीयशुभल-
 प्यानस्थः सद्यो निर्याणमाप सः । निर्वाणमहिमान च तदासन्ना व्यधुः सुराः ॥ ९१ ॥ यस्मिन् शिवगतिमहिमा चक्रं सुमनोभिरश्रिकाएलुः ।
 तीर्थं प्रयाग इति तद्भवति स्म भुवीह विख्यातम् ॥ ९२ ॥ ॥ इत्यश्रिकापुत्रकथा ॥ ।

यशोभद्रः शय्यम्भनकथार्या वस्यते । भद्रबाहुवंशस्वामिकथायामुक्तः । अयातिमुक्तो यथा—

पौलासपुरमिरयस्ति पुरं पुष्कलैवभवम् । तत्रासीद् विजयोज्ज्वली विजयो नाम पार्थिव ॥ १ ॥ श्रीदेवीति प्रिया तस्य सिंहस्यनेन
 सृष्टितम् । असूत सुतमुक्तमतिमुक्तकसंश्लितम् ॥ २ ॥ तत्राप्यदा पुरेऽभ्येय श्रीवीर समवासस्तु । गौतमस्तु धिवेशान्तर्विहृतं गणभृद्वरः
 ॥ ३ ॥ क्रीडन्नासीत्तदा दासीदासेऽनुगतः पथि । क्रमाष्टवर्षदेशीयो राजपुत्रोऽतिमुक्तकः ॥ ४ ॥ स गौतमं समायान्तं वीक्ष्य चन्द्रं चक्रो-
 रथम् । हृष्टोऽभिवृत्तय नत्या च जगदेति कृताब्जलिः ॥ ५ ॥ के यूय भगवन्नत्र कथं विचरथोच्यताम् । अथ स्वामी जगौ स्मित्वा कुमारं
 सुकुमारणी ॥ ६ ॥ देवानुम्रिय ! निर्गन्था घयं श्रमणलिङ्गिनः । भित्तिर्धे विचरामोऽत्र पुरे पौलासनामनि ॥ ७ ॥ ततोऽतिमुक्तकः प्राह

भित्तां धो दापयाम्यहम् । इति स्वाम्यद्गुलीलम्नः स्वमगारमगाच्च सः ॥ ८ ॥ श्रीदेवी गौतमं वीक्ष्यातिमुक्ककसमग्धितम् । हृष्टाऽभ्येत्य
 प्रणम्याग्रप्रानीयैः प्रत्यलाभयत् ॥ ९ ॥ निर्यान्तमय साकृतं कुमारः प्राह गौतमम् । भगवन् ! वसतौ कस्यां यूयं वसत कथ्यताम् ॥ १० ॥
 स्वामी जगाद् देवालुप्रिय ! धर्मगुरुर्मम । श्रीवीरो यत्र समवसृतोऽस्ति नगराद् बहिः ॥ ११ ॥ ततो विष्टुष्टेन धीर्गौतमोऽभ्येत्य भक्तिभाक् ।
 उपासामासिवान्, वीरस्वामिनं भवनामिनम् ॥ १२ ॥ अयातिमुक्ककः प्रीत्या मातापितृसमन्वितः । अग्र्येत्य भगवत्पादानवन्दत समाहितः
 ॥ १३ ॥ भगवानपि संसारसुखधिसंस्कारदयिनीम् । चक्रे पीयूषदेशीयां देशनां यशिनं वरः ॥ १४ ॥ अय प्रभुं प्रणम्यंचे राजपुत्रोऽतिमु-
 क्तकः । आदिस्वामि प्रभो ! वीत्तां वीक्ष्यातिविरसं भवम् ॥ १५ ॥ मा कृयाः प्रतिबन्धं त्वमित्यूचे भगवानपि । सोऽपि गत्वा स्वमायास-
 मुयाच पितराविति ॥ १६ ॥ पितरौ ! दुस्तरावस्माद् विभेमि भयसागरात् । तन्मे वापयितुं वीक्षामङ्गिनीं यूयमहंय ॥ १७ ॥ ततस्तौ सा-
 स्रमूचाते पुत्र ! त्वमसि कोमलः । व्रतभारं कथं वोढा सोढासि च परोपहान् ? ॥ १८ ॥ राजपुत्रोऽभ्यधादात्मवशो धर्मात्मसो जनः ।
 संकटेऽन्यवशः सर्वं सोढा वामत्वमस्य धिक् ॥ १९ ॥ तद्मत्तदहदयं कृत्वा नापथ्यं भावरोगिणः । मम वाच्यं किमप्युचैः पितरै ! वां बह्वमोऽस्मि
 चेत् ॥ २० ॥ इत्युक्तियुक्तिभिः कृत्वा पितरौ स निरुत्तरौ । जग्राह साग्रहो वीत्तां श्रीवीरचरणान्तिकं ॥ २१ ॥ स्वामिना वीत्तयित्वाऽसौ स्यविरभ्यः
 समर्पितः । क्रमेणाधीयमानश्चैकादशाङ्गधरोऽभवत् ॥ २२ ॥ वर्षाकालेऽन्यदा बृष्टौ जातायां बाल्यकौतुकात् । पतद्ग्रहं समादाय ययावेय
 बहिर्भुञ्चि ॥ २३ ॥ स्फारीकृत्य पयःकुल्यां मृत्पालीबन्धतोऽभितः । चिकीड स धिरं तत्र वेडीकृत्य पतद्ग्रहम् ॥ २४ ॥ हृष्टेति संयमाऽवा-
 धां कुर्वाणमतिमुक्ककम् । पमञ्चुक्कसुका वीरमृपयोऽस्मिन् कृपालवः ॥ २५ ॥ प्रसीद सुकृतश्रीद ! निवेदय महोदय ! । कुत्र या-
 ता भये मुक्तिं बालपितृपतिमुक्ककः ? ॥ २६ ॥ स्वाम्युवाच भवेऽत्रैव सेरस्येत्येप महामनाः । कुर्वीध्वं बालमित्येनं गर्हितं मा स्म कर्हिचित् ॥

२७ ॥ स्वाम्याद्वातमिति शुल्बा'स्यविषा यावता स्थिताः । आकारसंवृतिं कृत्वा तावत्प्रापातिमुक्कः ॥ २८ ॥ प्रतिश्रयान्तरविशात् कृत्वा
 नैवेधिकीमयम् । गुर्वनुशामयाचिष्ट नर्त्तवैर्पापधिकीविधौ ॥ २९ ॥ तत्प्रमादानधिकैतयेव गुरवोऽपि तम् । तदाऽनुश्रुपयामासुरीर्योप्यप्यगति-
 क्रमम् ॥ ३० ॥ ततोऽयमिच्छामोस्तु कृत्वा प्रतिकामन् समहितः । 'दग्मद्वी' पदस्यार्थं स्मरन् संवेगमित्यगात् ॥ ३१ ॥ अहो 'दग्' इहात्कायो
 ये तल्लेशेऽपि जन्तयः । चेत्ते सर्पपमानाः स्युर्जम्बूद्वीपे न मान्ति तत् ॥ ३२ ॥ 'मद्वी' च सृष्टिका ज्ञेया ये तल्लेशेऽपि जन्तवः । चेत्ते पारा-
 पताङ्गा स्युर्जम्बूद्वीपे न मान्ति तत् ॥ ३३ ॥ तद् मया चिन्मयालोकविकल्पेन दुरात्मना । विराट्वास्तवचये जीवाः सामायिकविराधिना
 ॥ ३४ ॥ अनालोच्यत्मानो वीक्षामनालोच्य जिनागमम् । अनालोच्य गुरोः शिज्ञामनालोच्य तु दुर्गतिम् ॥ ३५ ॥ हहा ! मयातिमूढेन
 तरुतं किल दुष्कृतम् । स्मरतोऽपि न यद् माति हृदि मे निर्दयादिमे ॥ ३६ ॥ एवं जातलयः शिंप्रं क्षपकश्रेणिमाश्रयन् । घातिकर्म विधात्यैप
 लेभे केऽलमुत्तमम् ॥ ३७ ॥ दुन्दुमीस्ताडयन्तोऽथ वपन्तः कुलुमादकम् । स्तुगन्तोऽभ्येत्य ते देवा सेवामस्य वितेतिरे ॥ ३८ ॥ इत्यतिमुक-
 कनामा बालार्थिः सपदि धर्षितविकर्मा । भव्यान् विबोधय भुवने चिरमथ मुक्तिश्रिय भेजे ॥ ३९ ॥

॥ इत्यतिमुककमुनिकया ॥

अथ नागदत्तो यथाः—

अस्ति वापाणसो नाम नगरो श्रीगरीयसी । जितशशुनृपस्तत्र तत्रार्थमर्थनोऽभवत् ॥ १ ॥ राजप्रसादपात्र च श्रेष्ठी तत्र महाधनः ।
 धनदत्तोऽभवत्तस्य धनश्रीरिति गेहिनी ॥ २ ॥ साऽपश्यद्वन्द्या स्वप्ने नागदेव्या स्वकण्ठतः । उत्तार्य सादरं हारं निजकण्ठे निवेदितम्
 ॥ ३ ॥ तदैत्य परपुराचरुषौ प्रातः प्रीतिभरेण सा । सोऽभ्यधाद् नागदेवी नः सा प्रिये ! कुलदेवता ॥ ४ ॥ तस्याः प्रसादतः पुत्रोऽचिरेण

भविता तव । इत्युक्त्वा तेन सा गर्भं कभार क्रमयोगतः ॥ ४ ॥ दोहदेषु ततः संघपूजादेवार्चनादिषु । श्रेष्ठिना पूर्यमाणेषु पूणेषु च दिनेषु सा ॥ ६ ॥ असूत किरणस्यूतदेहद्योतितदिङ्मुखम् । सुतं रूपयुतं देवी पद्मवासेव मन्मथम् ॥ ७ ॥ जन्मोत्सवं विधायास्य श्रेष्ठी स्वप्नानुसारतः । नागदत्त इति ह्यातनामानं तनयं व्यधात् ॥ ८ ॥ घात्रीभिः पाल्यमानोऽयं वधूधे प्रतिवासरम् । भानोरमृतनाडीभिरिव बालः सुधाकारः ॥ ९ ॥ स पञ्चयर्षदेशीयो जगृहे सकलाः कलाः । आरुरोह च सौन्दर्यभवनं यौवनं क्रमात् ॥ १० ॥ पित्रा सार्धं ब्रजन् देवगुरुणा माथ्रये सदा । शृण्वन् धर्ममभूच्चैप विपयेषु पराङ्मुखः ॥ ११ ॥ तद्रूपमोहिताः कन्याः समाजगुरनेकशः । चिद्रूपचन्द्रमाः किन्तु स नोबोद्धुममन्यत ॥ १२ ॥ इत्थं विपयवैमुख्यं शान्ताऽस्य पितरावथ । दुर्दान्तमित्त्रगोष्ठीषु निरतं कुरुतः स्म तम् ॥ १३ ॥ अनिच्छन्नप्यसौ चित्ते मित्राथामुपरोधतः । कृपारामविहारेषु विजहार दिवानिशम् ॥ १४ ॥ सहस्राभ्रवणोद्यानं वयस्यैरयमन्यदा । नीतः कन्दर्पशिविरभिवाञ्छस्तवकाञ्चितम् ॥ १५ ॥ क्रीडावाप्या कृतस्नानोऽवचित्य कुसुमान्यथ । विवेश तत्र तीर्थेशभवनं सह तैरथ ॥ १६ ॥ कयाचित् कन्यया तत्र कृतां पूर्वमविष्टया । जिनपूजामघालोक्य नागदत्तो विसिन्धिये ॥ १७ ॥ नागदत्तं च सा नागकुमारमिव रूपत । स्वभावं स्वसखीभ्योऽपि गोपयन्ती निरैक्षत ॥ १८ ॥ तस्य रूपसुधाम्भोधेर्नीरङ्गीवसन्तान्तरम् । लाघण्याग्भः पपौ नेत्राञ्जलिभिः सा विवैरिनी ॥ १९ ॥ अथ तत्रानुरक्ता सा लज्जमाना सखीवृता । निर्ययौ जिनगेहात् तं निधायन्ती मुहुर्मुहुः ॥ २० ॥ नागदत्तस्तु तीर्थेशं पूजयित्वाऽभिवन्द्य च । वयस्यानाह केयं भोः ! कन्या कस्या च नन्दनी ? ॥ २१ ॥ तैरुचे प्रियमित्त्रस्य सार्धवाहस्य नन्दनी । जाता नागश्रिया नागवसुनाम्नी कुमारिका ॥ २२ ॥ इयं विश्ववधूत्पृष्टिगलाका विश्वकर्मणः । पृष्ठमखं च पश्चेपोर्जतुं कमपि दुर्जयम् ॥ २३ ॥ अनुरूपवरप्राप्तिर्दोषोऽस्यामेक एव हि । त्वया विलोकितायां तु सोऽपि

१ ग. घ. वामस्थलमालितम् ।

संप्रति मारुजित् ॥ २४ ॥ अथाह नागदत्तस्तान् वृथाय विस्तरो गिराम् । प्रास्तूयत भयङ्गिर्मे मनोभावयद्दिर्मुखे ॥ २५ ॥ मनागपि न रागोऽस्यां
कारण्य प्रच्युने त्वदः । अस्या जिनेशपूजायां कौशले कौतुक मम ॥ २६ ॥ सवयोभिः सम त्वैतैरालापानिति कल्पयन् । चित्याद् निर्गल्य गत-
यान् नागदत्तो निज गृहम् ॥ २७ ॥ इतश्च सापि सद्धिता सखीभिः स्वनिकेतनम् । तं ध्यायन्ती ययौ नागयसुर्वसुमिव श्रियाः ॥ २८ ॥ तत्र
नाशेत् नाशुङ्क नापिबद् नालपच सा । मारितापि सखीभिर्नादत्त हुङ्कारमप्यहो ! ॥ २९ ॥ मात्रा मत्थेति सातङ्कं सा सवाण्यमथोदिता ।
प्रियेऽह शंस हा वत्से ! देहे किं तव वाघते ? ॥ ३० ॥ अथ नागवसुः प्राह मात ! किमपि वेल्लि न । परं विद्भुम्भते वाढ देहे दाहज्वरो
मम ॥ ३१ ॥ ततोऽसो परिहासेन सखीभिरिति भाषिता । किं न दाहज्वरः प्रातः पीत्वा सलवण सखि ! ॥ ३२ ॥ स्मित्वा मन्दाक्षमन्दाक्ष
रथौ नागवसुस्तत । हन्त दक्षाभिरैताभिर्हताह किं करोमि तत् ? ॥ ३३ ॥ ततो रहसि वृष्टाभ्यस्तसखीभ्यस्तदाशयम् । मत्वा नागशि-
याऽशसि प्रियमित्त्राय तत्तथा ॥ ३४ ॥ प्रियमित्त्रस्ततोऽवादीत् तामथ प्रीतिमानिति । स्थाने तु रागमाधत्त प्रिये ! पुत्रीयमावयोः ॥ ३५ ॥
नागश्रीस्त्वस्यामास त हर्षेण घदन्यद् । त्वरस्य प्रिय ! मपुत्र्या नागदत्तं पतीकुरु ॥ ३६ ॥ तथेति प्रियमित्त्रोऽपि गतयांस्तन्निकेतनम् ।
घनदत्तेन पृथश्च स्मितपूर्वमिदं जगौ ॥ ३७ ॥ श्रेष्ठिन् ! यानीह रत्नानि स्थलेषु च जलेषु च । उत्पद्यन्ते पदं तेषां भग्नतो भयनं किल ॥ ३८ ॥
तन्नागवसुनाम्रास्ति सुतारलं गृहे मम । तद् दातुं नागदत्ताय प्राप्तोऽहं तव सुनये ॥ ३९ ॥ अथाह घनदत्तोऽपि युक्तमुक्तं त्वया सखे ! ।
पर मे विपयोद्विग्नः स्वभावादेव नन्दनः ॥ ४० ॥ प्रियमित्त्रस्ततोऽवादीद् यद्यल्येव तथापि मे । सा सुता नागदत्तेकमानसा नान्यमिच्छति
॥ ४१ ॥ घनदेवोऽभ्यधाद् भद्र ! यद्येवं तन्नजं सुतम् । बोधयित्वा तदुक्तं ते कथयित्वाभि निर्णयम् ॥ ४२ ॥ इत्युदीर्यं विष्टेऽस्मिस्तदर्थं
प्रार्थितः स्वयम् । श्रेष्ठिना नागदत्तो न पाणिग्रहमन्यत ॥ ४३ ॥ इतथासीत् तलारत्नाधिकारी तत्र पत्तने । बहूदत्त इति ख्यातो जित-

शशुनृपप्रियः ॥ ४४ ॥ इष्टा नागवसुस्तेन यातायनतले तदा । आगत्य गृहसुदोढं प्रियमित्त्राद्याचत ॥ ४५ ॥ तेनोचे नागदत्ताय धनदत्तात्मजं नमने ।
 दत्तं किं प्रदीयन्ते कापि कन्याः पुनः पुनः ? ॥ ४६ ॥ वसुदत्तः पुनः प्राह मोहात्कन्यां प्रयच्छ मे । द्रव्यं समीहसे यावत् तावद् दास्यामि ते
 धुवम् ॥ ४७ ॥ प्रियमित्तो हसन्नाह कथं कन्यादृमस्ति मे । द्रव्यैर्विकीयमाणां ते येन यच्छामि कन्यकाम् ॥ ४८ ॥ इत्युक्तः प्रियमित्त्रेण विल-
 सवदनस्ततः । वसुदत्तो निजं धाम स गत्वेवमचिन्तयत् ॥ ४९ ॥ हतक्रो नागदत्तोऽय याधत्तायदियं न मे । तच्छले पातयित्वेनं मारयामि
 नृपाह्वया ॥ ५० ॥ चिन्तयित्वेत्यसौ दुष्टो नागदत्तं निशुम्भितुम् । द्रव्यानि मृगयामास स्वयमेव दिवानिगम् ॥ ५१ ॥ बाह्यालीतो निवृत्तस्या-
 न्येष्टुष्टयानवर्तमनि । पयात नृपतेः कर्णात् कुण्डलं बाजिवल्गनात् ॥ ५२ ॥ तद् विवेद न भूपालस्तदाश्वक्रीडयाकुलः । सेनारजोऽन्धिधेतेरन्यै-
 रपि तत्र विलोकितम् ॥ ५३ ॥ प्रासादमागतो भाण्डागारिकाय समर्पयन् । भूषणानि नृपोऽज्ञासीत् पतितं कापि कुण्डलम् ॥ ५४ ॥ वसुदत्तमया-
 दिन्नत् कुण्डलं येन केन मे । गृहीतं तत्परिणाय मत्पुत्रमपि जित्तयेः ॥ ५५ ॥ देव ! प्रमाणमादेश इत्युदीर्य निरीय च । असौ गवेपयामास
 स्वयमन्यैश्च कुण्डलम् ॥ ५६ ॥ इतश्च नागदत्तोऽपि कायोत्सर्गविधित्तया । नगर्यां निर्ययौ सायं सहस्राश्रवणं प्रति ॥ ५७ ॥ अग्नेऽगाद्
 नागदत्तश्च वसुदत्तश्च पृष्ठतः । खल्वित्विसमायोगः सोऽयं विधिकृतो ह्यहा ! ॥ ५८ ॥ दृष्ट्वाशकुनं मार्गाद् नागदत्तो न्यर्तत । दृष्टोऽयं
 वसुदत्तेन वृक्षान्तरितनर्पणा ॥ ५९ ॥ नागदत्तः पयान्येन सहस्राश्रवण गतः । तस्यौ प्रतिमया चित्ते धर्मभयानपरायणः ॥ ६० ॥ वसुदत्तश्च
 दृश्यौ किं नागदत्तोऽयमभवत् । एतस्माद् बबले शीघ्रं तत्र पश्यामि कारणम् ॥ ६१ ॥ ध्यात्वेति दुष्टधीः सोऽयमगमद् यावदप्रतः । तावत्पति-
 तमद्राक्षीत्कुण्डलं रविबिम्बवत् ॥ ६२ ॥ दृष्ट्वा तच्चिन्तयामास हर्षलोत्कर्षमानसः । द्रव्यमेतदहो ! लभं नागदत्तं निशुम्भितुम् ॥ ६३ ॥
 बबले कुण्डलं दृष्ट्वा पुरः कुण्डलिनं यथा । तथापि पातयाम्यथ साधुतामस्य मूर्धनि ॥ ६४ ॥ चिन्तयित्वेदमाधाय कुण्डलं त्वरितक्रमः ।

सहस्राभ्रवणं सोऽपि गत्वा चैत्यान्तराविशत् ॥ ६५ ॥ कायोत्सर्गस्थितं तत्र नागदत्त चलानकं । स दवर्शं कुधीर्दशं इव राहुदि-
वाकरम् ॥ ६६ ॥ सुषेन प्रोतयित्वाप्य कुण्डलं कण्ठलम्बितम् । विधाय नागदत्तस्य पाश्र्वे पत्नीन् न्ययुञ्क्त सः ॥ ६७ ॥ सरा-
वेणोव शुशुभे तेनासौ कण्ठलम्बिता । मार्गन्निव जगन्नाथात् कल्याणं निजमुक्तये ॥ ६८ ॥ गत्वाथ मायिकः पृथ्वीनायकाय शशंस
स । देव ! किं कियते तत्र यत्र स्यादमृतं विषम् ? ॥ ६९ ॥ य एव नगरस्तम्भो धनदत्तो महाधनः । तस्यैव सुनुना नागदत्तेना-
ऽहारि कुण्डलम् ॥ ७० ॥ सबाह्याग्न्यन्तरं देवादेशतः पश्यता पुरम् । स्थगयन् कुण्डलं दृष्टुः स माकन्दवने मया ॥ ७१ ॥ ततोऽसौ धारि-
तस्तत्र चैत्य एवास्ति पत्तिभिः । यदादिशति देवोऽतः परं तत्क्रियते हुतम् ॥ ७२ ॥ अथाह नृपतिः क्रुद्धो धनदत्तस्य मन्दिरे । मुच्यन्तो
पत्तयः शीघ्रं कार्यां क्रियतामयम् ॥ ७३ ॥ स च कुण्डलचौरस्तु तत्र देवकुले घृतः । प्रातः पौरसमक्ष तं महादण्डेन दण्डयेः ॥ ७४ ॥
स्वामिन् ! प्रमाणमादेश इत्युक्त्वा तत्तणादयम् । पत्नीन् गृहे विमुच्य्यास्य धनदत्तमधारयत् ॥ ७५ ॥ तद्दृष्टान्तमजानाना प्रातर्नांगवसुः पुनः ।
सहस्राभ्रवणे चैत्ये ययौ ननुं जिनाधिपम् ॥ ७६ ॥ पूजयन्ती जिन यावत्तत्रास्ते सा सखीवृता । राजतन्त्रयुतस्तावद्बुद्धुत्त समाचरौ ॥ ७७ ॥
अरे ! गृह्णीत वञ्चीत राह्व कुण्डलतस्करम् । मण्डपस्थो जगर्जेति वसुः त्तो मृगेन्द्रवत् ॥ ७८ ॥ नागदत्तः पुनस्तस्मिन्नपि काटण्यपुण्यधीः ।
दक्ष्यौ प्रकटितो हा ! धिम्बराकोऽयं मरिष्यति ॥ ७९ ॥ तदिदं प्राक्कृतं किञ्चिद्द दुष्कृतं सहतां यपुः । उपैतेवास्य युज्येत कृतघ्नस्य विना-
शिनः ॥ ८० ॥ वसुदत्तगिरा दण्डपाशिकैर्येष्टिभिर्युष्टिभिः । तडयित्वा दृढ नागदत्तोऽवध्यत धिम्बिधिम् ॥ ८१ ॥ ततो नागवसुर्दृष्ट्वा नागदत्तं
तथापदि । हा ! हतास्मीति जटपन्ती मूर्च्छिता न्यपतद् भुवि ॥ ८२ ॥ सपूत्कारं सखीभिस्तु चन्दनव्यजनादिभिः । हृतमूर्ध्ना व्यलापीत् सा
बदती सुदती भृशम् ॥ ८३ ॥ हा सर्वह ! मदीयं किं दुष्कर्मोदयमागतम् । येनाय साधुमूर्धन्योऽभीष्टो मे कष्टभागमूर्त् ? ॥ ८४ ॥ जिन-

शासनदेव्यः ! स्य क्वापि हा ! यदि मातर ! तदागच्छत शीघ्रं मे पतिभिन्नां प्रयच्छत ॥८५॥ देव ! रे केव रेखा ते निम्बुत्सेषु निब्रंढय ।
यदस्य मृदुलाङ्गेषु बन्धवैशसमाहितम् ॥ ८६ ॥ यदि मे कुपितो देव ! तदा मामेव मारय । कल्याणपात्रमेनं तु रत्न रत्न मम प्रियम् ॥ ८७ ॥
तस्या निष्कारणप्रेमग्रहिलाया इतीरितम् । निशम्य नागदत्तोऽथ चिन्तयामास चेतसि ॥ ८८ ॥ यदि शासनदेवीनां प्रभावेण द्रुष्टिष्यते ।
तदा निरुपमप्रेमवतीयं परिणेष्यते ॥ ८९ ॥ नो चेदाहारदेहादि द्युत्सृष्ट सिद्धसाक्षिणम् । नाहं कस्यापि मे कोऽपि न च मुत्तवा जिनेश्वरम्
॥९०॥ हवात्कण्ठेऽथ धृत्वा ते चकर्षुर्दण्डपाशिकाः । हन्यमानाश्च नानास्त्रैर्जिनशासनदैवतैः ॥९१॥ अथ ते परितः पेतुर्वमन्तो रुधिरं मुसेः ।
नागदत्तयशोवृक्षं सिञ्चन्तः कलशैरिव ॥९२॥ वन्याश्च नागदत्तस्य तुष्टुदुस्तत्तथादपि । हर्षाद् नागवसोध्यापि फञ्जुकान्तरसेयका ॥९३॥
किमेतदिति साकूते नागदत्ते पुरोऽभवन् । जिनशासनदेव्योऽस्य वर्पन्त्यः कुसुमोत्करम् ॥ ९४ ॥ जय जीवाभिनन्देति ददत्योऽस्मै महाशियः ।
तास्तद्दऽप्रतिचक्राद्या नागदत्तं वभापिरे ॥ ९५ ॥ विस्मयं वरस ! मा कार्षीयं शासनदेवताः । पुरयात्तव कुमारायांश्च कारुण्यगदित्यकार्षीहि
॥ ९६ ॥ अथोचे नागदत्तस्ता भगवत्यो वरं कृतम् । एतान् लम्बितशिचांस्तु सञ्जीकुरुत बालिशान् । ९७ ॥ अथो तदुपरोधेन प्रगुणीकृत्य
तानमूः । सत्वं च नागदत्तस्य सर्वाः स्तुत्या तिरोऽभवन् ॥ ९८ ॥ अथेति क्षातवृत्तान्त- पौरमात्यान्वितो नृपः । तत्रागत्य समालिङ्ग्य
नागदत्तमभाषत ॥ ९९ ॥ श्रेष्ठिपुन ! तव धूमः किं वयं महिमाद्भुतम् । धन्योऽहमपि यत्पुर्या पुरयपात्रं भवादृशाः ॥ १०० ॥ यत्र त्वं
तत्कुलं पुण्यं यस्य त्वं स पिताऽद्भुतः । यस्याः कुशाववासीस्त्वं सा श्लाघ्या जननी खलु ॥ १०१ ॥ अक्षानादपरार्द्धं यद् मया त्वयि
महत्तमनि । सर्वथा मर्षणीयं तदेव बद्धोऽब्जलिस्तव ॥ १०२ ॥ संभाष्येति महीपालस्तमारोप्य करीश्वरम् । पुर्या प्रवेशयामास गौरवेण
गरीयसा ॥१०३॥ सदैव धनदत्तेन नीत्वावासं निजं नृपः । भोजयित्वा नवीनानि चीनानि परिधाप्य च ॥ १०४ ॥ भूपणैर्भूषयित्वा च स्वा-

सनाथे निवेद्य च । पप्रच्छ कुण्डलकथां दत्त्वा शपथभारमन. ॥ १०५ ॥ युग्मम् ॥ असूनां वसुदत्तस्य मार्गपित्वाभय ततः । नृपाय नागदत्तोऽपि
 यथावृत्तमशंसत ॥ १०६ ॥ अतिप्रीतस्ततो राजाऽऽरोप्य भूयोऽपि तं गजम् । सौधाय द्यखजद् वीक्ष्यमाण पौरखधूजनैः ॥ १०७ ॥ वसुदत्तं च
 नृपतिस्तत्तच्छाञ्चूर्णचित्रितम् । धृतसूर्प शिखावद्धविल्यमारोप्य रासभम् ॥ १०८ ॥ नागदत्तापकार्येण इति घुष्टागसं भृशम् । पुयन्तं भ्रामयित्वा
 तं विदध्रे देशतो वहिः ॥ १०९ ॥ युग्मम् ॥ इतश्च प्रियमित्रेण पुनरागत्य मन्दिरे । पुन्या नागवतीरथे धनदत्तोऽभ्यधीयत ॥ ११० ॥ ततस्ता-
 तगिरा नागदत्तोऽपि तदमन्यत । मनसा प्रतिपन्नं हि नान्यथा जायते सताम् ॥ १११ ॥ अथ नागवसुर्नागदत्तेनात्मानुत्तमिणी । द्रव्याबुरूप-
 सामग्र्या तेन सा पर्यणीयत ॥ ११२ ॥ असक्तो विषयानेय ततोऽभुङ्क्त तथा सह । पयसीवास्तुज प्रेमिणि निमग्नोऽप्यलिप्तोऽमुना ॥ ११३ ॥
 अथैरुदा सम पत्या सूक्तिगोष्ठौ वितन्वती । गवात्तस्थाऽशृणोद् नागवसुराक्न्दितं क्वचित् ॥ ११४ ॥ पप्रच्छ नागदत्त सा किमिद श्रूयते
 प्रिय ! । नागदत्तोऽग्रवीत्कान्ते ! भवनाटकमीदृशम् ॥ ११५ ॥ विद्वद्गोष्ठी क्वचित् कापि कलहः कापि गीतयः । क्वचिदाक्न्दितं यत्र तत्र
 रज्येत कः सुधीः ? ॥ ११६ ॥ ततो नागवसुः प्राह धिग्भवं त्यज्यतामयम् । नागदत्तोऽभ्यधाद्रीहृग् मनो मेऽपि त्वरस्व तत् ॥ ११७ ॥ पर-
 स्परमयापृच्छथ पितरौ तौ व्रतार्थिनौ । संघपूजार्थिसत्काराभयदानादि तेनतु ॥ ११८ ॥

तौ सुस्थितौ सुस्थितसूरिपार्श्वे व्रतं गृहीत्वा महतोत्सवेन । तत्त्वा तपो दुस्तपमायुयोऽन्ते सौधमंश्लपे त्रिदशावभूताम् ॥ ११९ ॥

॥ इति श्रीनागदत्तकथा ॥

अथ शय्यग्भवो यथा—

अस्ति श्रीमोचितस्वर्गस्पृहं राजगृहं पुरम् । तत्र शय्यग्भवो नाम याज्ञिकोऽभुद् द्विजोत्तमः ॥ १ ॥ पुरोपान्तसर.पालौ विजसद्यश-

मण्डपः । आहूतानेकवेदान्ती स यन्दुमुपचक्रमे ॥ २ ॥ इतश्च प्रभवस्यामी तदाऽऽगात्तत्र पत्तने । मया श्रुतोयोगेन त योग्य धोत्रसंपद-
 ॥ ३ ॥ आदिशच्च द्वयामुंन्योर्यशौकसि युवां जवात् । गत्वा भिक्षार्थिनौ ब्रूत धर्मलाभाशिष सुखम् ॥ ४ ॥ अदातुमिच्छुभिस्तत्र यक्षजाटङ्घ्रि-
 जातिभिः । अपि प्रस्थाप्यमानाभ्यां युवाभ्यां वाच्यमीदृशम् ॥ ५ ॥ अहो ! कष्टमहो ! कष्ट तत्त्व विशायते न हि । अहो ! कष्टमहो ! कष्टं
 तरुं विशायते न हि ॥ ६ ॥ अथ बन्दनमालाङ्कद्वारमुत्तम्भितत्त्वजम् । द्वाभुंत्ताचामनाहाचं समिद्धचापृतमाणवम् ॥ ७ ॥ स्तूपावबद्धगजं
 वेदिमध्येद्धपावकम् । होमद्रव्यमृतानेकपानमृत्विभिरञ्चितम् ॥ ८ ॥ समिदाद्यर्पणव्यग्राच्यमध्वरवाटम् । तौ मुनी जग्मतुर्भिक्षालमये
 गुर्वलुब्धया ॥ ९ ॥ विशेषकम् ॥ भिक्षामदिच्छुभिर्विप्रैर्विषुष्टाद्यथ नौ मुनी । गुर्वोदिष्टमहो ! कष्टमित्याद्युचतुरच्चकैः ॥ १० ॥ अधरे दीक्षितस्त-
 स्मिन् सैप शय्यभवो द्विजः । यक्षबाटान्तरद्वारस्थितोऽध्रौयीद् वचस्तयो ॥ ११ ॥ दृष्यौ चोपशमस्फातिप्रधानाः साधवो ह्यमी । न मृपा-
 वादिनस्तेन तत्त्वे संदेग्धि मे मनः ॥ १२ ॥ इत्यपृच्छद्गुणाध्याय किं तत्त्वं मद्भु कथ्यताम् । उपाध्यायाऽवदत्तत्त्व वेदाः स्वर्गापवर्गदाः ॥ १३ ॥
 शय्यममवाऽभ्यधाद् नून प्रतारयसि मादृशान् । यक्षादिदक्षिणालोभाद्धेदास्तत्त्वमिति ब्रुवन् ॥ १४ ॥ मुनयो निर्ममा वीतरागद्वेषपरिग्रहाः ।
 सर्वज्ञपुत्रका नेते पदन्ति वितथ कचिच्च ॥ १५ ॥ न गुरुस्त्वं त्वया यस्माद्धिभ्यमाजन्म वञ्चितम् । नितान्तं शिक्तणीयोऽसि प्रत्युताद्य दुराशयः
 ॥ १६ ॥ यथावस्थितमाख्याहि तत्त्वमेवमपि स्थिते । न चेच्छेत्स्यामि ते मौलिमित्यसि काशतोऽकृपत् ॥ १७ ॥ उपाध्यायोऽव्यदो दृष्यौ
 मिमारयिषुरेप माम् । यथार्थतत्त्वकथने समयोऽयमुपस्थितः ॥ १८ ॥ इदं च पठ्यते वेदेष्वान्नायोऽल्पे न. सदा । कथ्य यथास्थित तत्त्वं
 शिष्यद्वेदे हि नान्यथा ॥ १९ ॥ तस्मात्प्रकाशयाम्याशु तत्त्वमस्मै यथातथम् । यथा जीवामि जीवन् हि नरो भद्राणि पश्यति ॥ २० ॥
 इत्याचर्याबुपाध्यायो प्यायन् कुशलमात्मनः । अधस्तादस्य यूपस्य न्यस्तास्ति प्रतिमार्हत ॥ २१ ॥ पूज्यतेऽत्र स्थितेवेषा सिद्धपुत्रोऽन्य-

याऽधरम् । हन्ति प्रौढतया हन्त ! नाखः परमार्हतः ॥ २२ ॥ इति यूपमुपाध्यायस्तदुत्पाद्य यथास्थिताम् । तामर्हःप्रतिमां पुण्यां दर्शयित्वा
 धमप्रवीत् ॥ २३ ॥ इयं हि प्रतिमा यस्य देवस्य श्रीमद्वृतः । तस्यं तदुदितो धर्मोऽध्वरादि तु विडम्बनम् ॥ २४ ॥ चिरं प्रतास्तोऽसि त्वं
 मया स्वोदरपूतये । नातः परमुपाध्यायस्तयास्मि स्वस्ति तेऽन्ध ! ॥ २५ ॥ शय्यम्भवोऽपि तं नत्वा यज्ञोपाध्यायमग्रवीत् । त्वमुध्याय
 पनासे सत्यतयप्रकारानात् ॥ २६ ॥ इति इत्याऽस्य यज्ञोपकरणं सर्वमप्यसौ । ययौ मुनिपदैरेव प्रमयस्यामिसंनिधौ ॥ २७ ॥ वन्दित्वा
 सपरीयारं गुरुमग्रे निविष्टवान् । पप्रच्छ धर्मतस्यं स मुक्तिमार्गमनंगलम् ॥ २८ ॥ अहिंसा सत्यमस्तेयं ब्रह्माकिञ्चन्यमित्यथ । धर्मतस्यं
 विदेशास्मै प्रभवोऽपि भवोऽग्नम् ॥ २९ ॥ श्रुत्वेति विलसद्बोधः प्रभवस्वामिनोऽन्तिके । शय्यम्भवो भवोऽहिंसाः परिब्रज्यामुपादे ॥ ३० ॥
 तयमानस्तपस्तीव्रमधीयानो महामतिः । गुरुपादप्रसादेन स चतुर्दशपूर्यमूत् ॥ ३१ ॥ श्रुतज्ञानादिना तुल्यं मूर्त्यन्तरमिवात्मनः । प्रभवस्तं
 पदे न्यस्य परजोकमसाधयत् ॥ ३२ ॥ शय्यम्भवो यदा पर्ययाजीह्वोकस्तदाखिलः । तद्गार्या ददतीं दृष्ट्वा शौचयश्चिदमग्र्यधात् ॥ ३३ ॥
 मटः शय्यम्भवः कष्टं निष्ठुरेभ्योऽपि निष्ठुरः । स्वप्नियां तरुणोमेतां सुशीलामपि योऽत्यजत् ॥ ३४ ॥ पुत्राशयेव जीवन्ति योऽपितो हि पति
 चिना । अमृतुत्रोऽपि नैतस्याः कथमेया भविष्यति ॥ ३५ ॥ पृच्छन्ति स्म च लोकास्तामयि ! शय्यम्भवप्रिये ! । गर्भसंभावना कापि किं नामा-
 स्ति तवोदरे ? ॥ ३६ ॥ मनागित्यभिधातव्ये सापि प्राहृतभापया । ऊचे मण्यपमित्परमात्रगर्भां ह्यमूत्तदा ॥ ३७ ॥ तस्याध्व ववृधे गर्भः प्रत्याशेव
 शनैः शनैः । समयेऽपि सुतो जज्ञे तन्मनोऽग्भोधिचन्द्रमाः ॥ ३८ ॥ तदा मण्यपमित्यासीद् ब्राह्मण्या कृतमुत्तरम् । अतस्तस्यापि बालस्याभिधा
 मणक इत्यमूत् ॥ ३९ ॥ पाल्यमानोऽर्भकः सोऽष्टयर्षीभूतो जगाद ताम् । फव नाम तातो मे मातर्वेण्याविद्यवासि यत् ? ॥ ४० ॥ सोचे यज्ञ-
 रतस्तातस्तव शय्यम्भवोऽभवत् । प्रतार्यं प्रतिभिर्धूर्तनीतो गर्भगते त्वयि ॥ ४१ ॥ पितुः शय्यम्भवस्यपैर्मिलनायोत्सुकः स तु । निरियाय

गृहाद्बालो वञ्चयित्वात्ममातरम् ॥ ४२ ॥ तदा शय्यम्भवाचार्यश्चम्पायां विहरन्नमूत् । ययौ बालोऽपि तेनेव स्वर्णे पातालमग्निव ॥ ४३ ॥
 कायचिन्तादिना सूरिः पुरीपरिसरे ब्रजन् । बालमिन्दुमिवायान्तं दृष्ट्वाऽभोदत वाधिघत् ॥ ४४ ॥ दृष्ट्वा बालोऽपि तं सूरिं सूरं कमलकोश-
 यत् । विकसद्बदनो जज्ञे स्फुटरोमाञ्चक्रुदक ॥४५॥ अथापृच्छत् तमाचार्या बालमुत्फालहर्षभाक् । कस्व हुतस्तथाऽयासीर्वत्स ! पुत्रोऽसि
 कस्य च ? ॥ ४६ ॥ सोऽर्भकोऽभिदधे राजगृहादत्राहमागमम् । स्रुतुः शय्यम्भवस्यास्मि वत्सगोत्रद्विजन्मनः ॥ ४७ ॥ मम गर्भगतस्यापि
 प्रव्रज्यामाददे पिता । पुरात्पुरं तमग्वेन्दु संभ्रमीव भ्रामाम्यहम् ॥ ४८ ॥ जानते यदि मे तातं वत शय्यम्भवं ततः । पूज्यपादाः प्रसीदन्तु
 क्व सोऽस्तीति वदन्तु च ॥ ४९ ॥ पितरं यदि पश्यामि तदा तत्पादसंनिधौ । प्रव्रजाम्यहमप्यङ्ग या गतिस्तस्य सैव मे ॥ ५० ॥ सूरिरप्याह
 तात ते जानामि स सुहृन्मम । शरीरेणाप्यभिन्नश्चायुषंस्तमिव विद्धि माम् ॥ ५१ ॥ तन्ममैव सकाशे त्वं परिव्रज स ते पिता । श्रेयो
 मिलित पत्रात्रास्माकमेयातिथिर्भव ॥ ५२ ॥ सूरिस्तं बालमादायादीक्षयद्ब्रह्मतौ गत । सर्वसायद्यधिरतिप्रतिपादनपूर्वकम् ॥ ५३ ॥ उपयोग
 ददौ योगी कियदस्यायुरित्यय । पणमासान् यावदस्तीति तच्च सद्यो विवेद सः ॥ ५४ ॥ अत्यल्पपायुर्यं बालो भावी श्रुतधरः कथम् । इत्यु-
 दधार सिद्धान्तसारं सूरिवरस्ततः ॥ ५५ ॥ कृतं त्रिकाजवेजायां दशाध्ययनगर्भितम् । दशवैकालिकं तेन नाम्ना शास्त्रं बभूव तत् ॥ ५६ ॥
 गुरूपदेशात्तं ग्रन्थं पठित्वा विधिना सुधीः । पण्मासान्ते तु मण्णक कालं कृत्वा ययौ दिवि ॥ ५७ ॥ मण्णकञ्च विपेदाने सूरिनश्रुणि
 मुञ्चतः । यशोभद्रादयो नत्वाऽभ्यशु किमिदमर्हति ? ॥५८॥ ततो मण्णकवृत्तान्तं सुतसंबन्धबन्धुरम् । सूरय. कथयामासुस्तज्जानमरणाधि
 ॥ ५९ ॥ ऊतुः शिष्या नमद्ग्रीवा यशोभद्रादयस्ततः । पूज्यैरपत्यसंबन्ध किमादौ क्षापितो न नः ? ॥ ६० ॥ गुरुवद् गुरुपुत्रेऽपि वर्तेतेति
 चचो धयम् । अकरिष्यामहि तदा सत्यं तत्पर्युपासनात् ॥ ६१ ॥ सूरिरूचे तदा नास्याभविष्यत्सुगतिप्रदम् । वयोवृद्धेषु युष्मासु वैयावृत्स्यो-

तानं तपः ॥ ६२ ॥ प्रातास्मत्पुनसंशया यूयं हि मणकाद् मुनेः । नाकारिष्यिष्यतोपास्ति स्नार्थे सोऽप्य व्यमोदयत ॥ ६३ ॥ अमुमत्पायुषं
 मत्वा बन्तु भुवधरं मया । सिद्धान्तसारमुद्गृत्य दशवैकालिकं कृतम् ॥ ६४ ॥ यथास्थानं तयाग्नेतदिति जल्पन् गुरुस्ततः । शिष्यसघोपरोधेन
 शारथं तमगृह्योद् न हि ॥ ६५ ॥ अप्य नप्यग्भयः सूरिर्दशोभद्रं महामुनिम् । श्रुतसागरपारिणं पदे स्नस्मिन् न्यवेशयत् ॥ ६६ ॥

अनत्रदार्यप्यमन्नवारी गुणैरपूर्वोऽपि सपूर्वं एव । शस्यममनो जूमितकीर्तिपूरः पूर्णायुररुच्यैः पदमाससाव ॥ ६७ ॥

॥ इति श्रीशक्यभक्तकथा ॥

प्रमयां तन्नून्यामिकथायाव, धोयकः स्थूलमद्रकथायाम्, उवायनस्यभयकुमारकथायामुपदिष्टः ॥ सांप्रतं तु मापतुषो यथा ।—
 पुरं त्त्लपुरं सूरिरासीद् गुणनिधिः पुत्र । संघमुख्यः श्रुतनिधिर्धर्मव्याख्याविशारदः ॥ १ ॥ धैयावृत्त्यफरस्तस्य भवसातेयवान्धव ।
 गुनिः प्रसन्ननामाऽऽसीद् मूर्खैकैकनिकेतनम् ॥ २ ॥ स सूरिरिक्वा धान्तो मूरिशो धर्मकर्मभिः । आगत्य भोजनादूर्ध्वं श्राद्धैर्व्याख्यामकार्यत ॥
 ३ ॥ ततो विधान्तमालोक्य प्रसुप्तं पार्श्वं एव सः । अप्रसन्नमनाः, सूरिदिचन्तयामासिधानिति ॥ ४ ॥ धन्योऽय पुण्यवानस्मद्भ्राता मौख्य-
 क्लेन य. । निदिन्त सुखमेवास्तो स्वेरशायी विषानिशम् ॥ ५ ॥ ययं तु पाठवैगुण्यात् क्रीडाशुक्रवदन्हम् । प्रावाधास्थास्त पदके लापयामो
 न्यर्नपैः ॥ ६ ॥ दुष्योनेनामुना कर्म ज्ञानावरणमर्जितम् । अनालोच्यामतिक्रम्य मृत्ना सूरिः सुगोऽभवत् ॥ ७ ॥ धन्योऽयं पुण्यवान् सूरिः
 प्रकाशयति यः श्रुताम् । इति प्यानतज्ञानावरणोऽस्य तु वान्धवः ॥ ८ ॥ मृत्वा स्वर्गमगाद् भोगान् भुज्जना तस्मादपि च्युतः । नगरे धीपुरे
 जसे धीपतेर्विजः सुतः ॥ ९ ॥ युग्मम् ॥ १० ॥ धन्य इत्याख्यया सैप व्रतेच्छुः शैशवावपि । क्रमेण सयमं प्राप्य सूरिः श्रुतधरोऽभवत् ॥ १० ॥
 सूरिदेवोऽपि स च्युत्वा सज्जनाख्यो पश्चिक्कुतः । भूत्वा भेजे प्रदुःखः सन् धन्याचार्यान्तिके व्रतम् ॥ ११ ॥ तस्य पूर्वकृत कर्म ज्ञानावरण-

मुद्ययौ । तत्रमावाच्च नागञ्चत् पठतोऽप्येकमक्षरम् ॥ १२ ॥ प्रज्ञापात्रं परे शिष्याः खेदयन्तस्तमूर्चिरे । कुरु गाढं स्वरं येनायाति पाठो-
 ऽतिदूराः ॥ १३ ॥ इत्यस्य खिद्यतः सूरिर्बोधायेदमलोखयेत् । जीव ! मा रुष्य मा तुष्य यतो दोषाः स्वयं कृताः ॥ १४ ॥ घोषयन्नित्यसौ
 नित्य स्वशके सारमग्रहीत् । जीव ! मापतुयेत्यादि पदमन्यद् मुमोच च ॥ १५ ॥ ततोऽसावतिघोषिण शश्वत्कौतुक्कितो जनात् । लेभे मापतु
 पामिर्ह्यां मासाहसपतत्रिवत् ॥ १६ ॥ ज्ञानावरणखेदेनाभ्यग्रहीदित्यय गुरो । आचाम्लानि तदा मोक्षे पाठोऽयं मे यदैष्यति ॥ १७ ॥
 मुनेर्मापतुपस्यैऽमाचाम्लानि वितन्वत । द्वादशाब्दी व्यतीयाय सोऽस्य पाठस्त्वियाय न ॥ १८ ॥ स्वपाठपट्टिकामग्रे मुञ्चैकान्तस्थितोऽन्य-
 दा । निनिन्द मूर्खताकन्दमारमान स महातपा ॥ १९ ॥ रे जीव ! भवता पूर्वमेव ज्ञान व्यरक्ष्यत । यथा तथा तवाभ्यर्णो क्लिश्यतोऽपि
 समेति न ॥ २० ॥ द्विनस्था ह्येकसस्थास्ते पदानुसृष्टितिलब्धयः । भवन्ति कवयो धन्या स्यादाद् दे श्रुतं पुरा ॥ २१ ॥ पुरा विराधित-
 ज्ञान धिग्गमामथमाधमम् । श्लोकार्थमपि यस्येयद्वर्यतोऽपि समेति न ॥ २२ ॥ इत्थ विविधमाल्मानं निन्दतोऽपि च गर्हितः । क्षपकधेष्णि-
 लीनस्य केवलज्ञानमुद्ययौ ॥ २३ ॥ उत्पन्नकवलोऽन्येषामनुग्रहविधित्सया । मोहादिगाढमिव श्लोकार्थं तदयापठत् । २४ ॥ तत्रिशम्या-
 गमेनास्य यानस्येव प्रवासिनः । अग्रवर्धयन् गुरु बुद्ध्या हर्षकुहाननास्ततः ॥ २५ ॥ जगुर्मापतुप पूज्याः कथ पाठस्तैवागतः ? । ज्ञानेनाह स
 तेनोक्तः केनोचेऽप्रतिपातिना ॥ २६ ॥ परित्ति सपरीवारा सूर्यो भक्तिभूर्यः । नेमुस्तं निस्तुपशानमय मापतुपं मुनिम् ॥ २७ ॥ सुरा-
 समेत्य सद्भक्तिकलिताञ्चलितासना । तदा क्वचलिनस्तस्य महिमान धितेनिरे ॥ २८ ॥ सेष मापतुपकेऽली ततो गोभिरुज्ज्वलतपभिरि-
 न्दुवत् । लोकांश्च हतितमोदितन्मात् कौ मुदं किल विकास्य निवृत्त ॥ २९ ॥

॥ इति श्रीमापतुपमुनिकथा ॥

अथ केशी यथा—

धायस्ती भरतक्षोणायस्तीह नगरी वरा । तत्र सप्तशिरोरत्नं जितशत्रुम्भूद्व नृपः ॥ १ ॥ तत्र श्रीपार्श्वनाथस्य गणसुद्व गुणसंभृतः ।
केशिनामा चतुर्भानी द्वादशाङ्गधरोऽभयत् ॥ २ ॥ इतः श्वेताम्भीति ख्याता पुरी पौर्यगण्डिवता । प्रदेशी नाम राज्ञाऽऽसीत् तत्रासीममु-
जाबलः ॥ ३ ॥ चित्रनामा च तन्मन्त्री राजकार्येण केनचित् । धायस्स्यामाययौ तस्यां जितशत्रुपान्तिके ॥ ४ ॥ केशी गणधरस्तत्र जग-
न्मोदतमोऽपहः । तंनेति गोभिरुजंस्वी जन्मान्धेनेव मास्करः ॥५॥ गत्या नत्या च तं भक्त्या निपसादैप तत्पुरः । चक्रे च केशिनाप्यस्य बोधाय
धर्मदेशना ॥ ६ ॥ प्रशुद्धस्तत्तणादेप केशिदेशनया तया । मन्त्री पवित्रसम्यक्तं श्रावकत्वमशिश्रियत् ॥ ७ ॥ सिद्धकार्योऽप्यदा मन्त्री गच्छ-
श्रिजपुरी प्रति । धीकेशिगण्ठृत्पादान् घन्दिवैवं व्यजिज्ञपत् ॥ ८ ॥ पूज्यपादैरनुप्राह्यः श्वेताम्भ्यागमनावहम् । धर्मं चेत्प्रतिपद्येत प्रदेश्यपि
नरेभ्यः ॥ ९ ॥ सूर्योऽप्युचिरे मन्त्रिन् ! स राजा नास्तिरुस्तव । यास्यो धर्मेण किं कापि कर्पूरेणैव समठः ? ॥ १० ॥ मन्त्री प्राहोपकार्या
यस्तत्रान्ये सन्ति भूरिश । पौरा भक्तिविधौ शूरा दूरदास्तामयं नृपः ॥ ११ ॥ धर्तमानेन योगेन तत्रैष्यामः कवाचन । इत्युक्ते सूरिभिर्म-
न्त्री स्यां पुरीमगमत्ततः ॥ १२ ॥ सूर्योऽप्येकदा पृथ्व्यां विहरन्तो यथागमम् । समेत्य श्वेताम्बीपुर्यामुद्याने समवासरन् ॥ १३ ॥ चरैर्वर्धा-
पितो मन्त्री तदागमनवार्तया । स्यानस्य एव सद्भक्त्या गुरुपादानवन्दत ॥ १४ ॥ अचिन्तयच्च मिथ्यात्वमहप्रस्तो नृपो मम । याता हा ।
दुर्गतिं घोरं सति मन्त्रिणि मय्यपि ॥ १५ ॥ तदेनं गुरुपादान्ते कथंचन नयाम्यहम् । तद्वीध्वणतोऽस्यापि यदि मोहो विलीयते ॥ १६ ॥
इतद्य पाह्नय्याज्ञाद् राजानं बहिरपनयत् । पश्चिमपिनोदायोद्याने प्राचीविशच्च सः ॥ १७ ॥ धर्मव्याख्यापरं तत्र केशिनं वीक्ष्य मूपतिः ।
सोदासमयवद् मन्त्रिन् ! मुण्डोऽयं राट्सीति किम् ? ॥ १८ ॥ चित्रोऽप्युद्याच नो विद्मोऽभ्यर्णीभूय निशम्यते । इत्युभावुपसर्पते केशिनं

राजमन्त्रिणौ ॥ १९ ॥ स्वरूपे तत्र देवानां जीवानां च गणोन्दुना । विद्यमाने जगादेति त्रिहस्य वसुधापतिः ॥ २० ॥ मुने ! ते भाषित
संमसंबद्धमसत्त्वतः । असत्त्वं च तत्प्रत्यक्षागोचरत्वात् खपुष्पवत् ॥ २१ ॥ सत्प्रत्यक्षागोचरं न यथा भूतचतुष्टयम् । इति स्थितिमुपन्यस्य
तमृतुः सूर्योऽप्यथ ॥ २२ ॥ मद्र ! किं भवतोऽध्यक्षविषयातीतमेव तत् । उतान्यदेहिनामाद्यपक्षे स्तम्भादिवस्तुनः ॥ २३ ॥ अभावताप्रसङ्गः
स्यात्तन्मन्यपरभाग्योः । अर्वाग्निभागमात्राल्यै व्यापारात्तत्र चक्षुषः ॥ २४ ॥ अन्यपक्षोऽथना तस्यासिद्धत्वाद्देहसि तदकथम् ? । तत्सिद्धौ
तु तथेवेह सिद्धा सर्वसजीवता ॥ २५ ॥ तस्मादनुपपत्तिस्ते देवजीवादिनिष्कृतौ । जीवे च सूयपादत्वाद् वेद्यादीनामिति स्थितम् ॥ २६ ॥
ततो राजाह भगवन् ! परलोकोऽस्ति चेत्कच्चित् । धार्मिका मे सवित्री तत्र पापीयान् जनकोऽभवत् ॥ २७ ॥ त्वन्मते त्रियत स्वर्गदुर्गतिव्य
तिगन्त्रिणौ । प्रतिबोधयतस्तन्मां कथमागत्य तौ न हि ? ॥ २८ ॥ अथाह भगवान् राजन् ! यथा कारगृहस्थित । ईप्से न बान्धवान् द्रष्टुमेवं
जीवोऽपि नारकः ॥ २९ ॥ अन्यच्च विषयासक्ता दिव्यभ्रमपराः सुराः । समासकृत्या नो मर्त्यलोक दुर्गन्धमिमृति ॥ ३० ॥ राज्ञोचे द्वौ पुरा
चौरौ संश्लोकस्तयोर्मया । खण्डितो न तथाप्यात्मा तत्तनौ कापि वीक्षितः ॥ ३१ ॥ क्षिप्तः कुम्भ्यां द्वितीयस्तु तद्द्वारं च नियन्त्रितम् ।
कथं तदात्मा निरगात् दृम्यात्मानोऽचिरान् कथम् ॥ ३२ ॥ सुरिराह यथा नीजनालिकेरात्पयोच्चयति । नि सरत्ययसि ध्माते यथा विशति
यानज ॥ ३३ ॥ अन्यच्च वारितादग्निरस्ये कापि दृश्यते । तद्दशांमा न घ्रीक्ष्येत देहात् सण्टीकृतादपि ॥ ३४ ॥ राज्ञोचे तोलितश्चैक-
दन्तारैः सात्मा मया पुरा । निरात्मा च ततो भारस्तत्तनौ तादृगेव किम् ? ॥ ३५ ॥ सुरिः प्राह इतिः पूर्वं रिक्ताथो वायुवृरिता । तोलयतां
तादृगेनास्यां मातो हि नाधिको भवेत् ॥ ३६ ॥ राजस्तद्देहिनामात्मा गन्धः सुमनसामिन् । देहाद् भिक्षोऽपि चिद्रूपचेष्टालिङ्गो मरुज्जशु ॥
॥ ३७ ॥ पीतैत्यमाचार्यगवीप्रसृतोपदेशदुग्धं मधुरं सितायत् । प्रदेशिनो भूमिपतेर्निजिल्ये मिथ्यात्वहृत्पूरविषस्य पूरः ॥ ३८ ॥ गुरोरथो

भायभिरग्न्यत्पत्तमपाप्य सम्यक्वमहौपधीमथ । विमुच्य त्वास्तिप्यमयं क्रमागतामयः क्रमेणाजनि निर्जरो नृपः ॥ ३६ ॥

सृरिस्तु पूरितजगद्यशसा रसायां धर्मोच्यमार्थमखिलानि खलानि भित्त्वा ।

कर्मक्षयं क्रमतया च विधाय मोक्षमुत्पन्नकेषलकलः कलयारुचकार ॥ ४० ॥

॥ इति श्रीकेशिकथा ॥

अथेजातीपुत्रो यथा ।—

पसन्तपुरमित्यस्ति पुरं तत्राभवत् पुरा । अग्निराग्नेति विप्रोऽस्य महिला सोमिजेति च ॥ १ ॥ सोऽन्यथा साधुसंसर्गात् प्रयुद्धो व्रत-
ममणीत् । तस्मिन्पुत्रोऽपि तथा देहच्छायेव हि सधर्मिणी ॥ २ ॥ पूर्वाभ्यासवशादेतावनुरागं परस्परम् । तथा जातिमदं नामुच्चतामात्तव्रताद्यपि
॥ ३ ॥ ततोऽनशनमापाय तदनालोच्य दुष्टतम् । मृत्वा द्रावपि सौधर्मकल्पे देवौ बभूवतुः ॥ ४ ॥ इलावर्धनमित्यस्ति पुरमस्मिन्निजातले ।
तत्र धेष्ठी धनाख्योऽमूद् धारिणी चास्य गेहिनी ॥ ५ ॥ तावद्ग्रावमन्येतां पुत्रार्थमुपयाचिते । पुरदेव्या इलावत्या यात्रां पुत्रस्य नाम च
॥ ६ ॥ इत्यथ सोऽग्निशर्माम्ना व्युत्था सौधर्मकल्पतः । आयसौ धरिणीकुशौ शुक्लौ स्वातिपयो यथा ॥ ७ ॥ कालेनाजायत सुतः शुभेऽहि
शुभलक्षणः । ईजातीपुत्र इत्याख्यां पितरौ तस्य चक्रतुः ॥ ८ ॥ ततोऽद्भैर्मुद्गुलैः कान्तिकन्दैरिच चन्द्रमाः । स विश्वनयनानन्दी क्रमेण
पट्टयेतमाम् ॥ ९ ॥ व्युत्था सौधर्मतस्तस्य प्रिया जातिमवावदमूत् । नटस्य नन्दिनी रूपलावण्यरसदीर्घिका ॥ १० ॥ तथा ननतं सा वंश-
प्रान्तपुत्ररद्रिता । यथा किं मानवा देवदानवा अपि विश्विभताः ॥ ११ ॥ पतामिजावतीपुत्रो मित्त्रवंगयुतोऽन्यथा । खेचरीभिव नृत्यन्ती
चत्वरैऽथ ध्यजोक्तयत् ॥ १२ ॥ अथास्यां रूपलावण्यविशानातिशयेत्तणात् । असौ भवात्तरप्रेमाभ्यासादप्यन्वर्ज्यत ॥ १३ ॥ पतस्यां

मोहितश्चित्रन्यस्तवह्येष्यस्तवत् । पापाणोत्कीर्णवशास्थाद् यन्त्रकीलितवद्य सः ॥ १४ ॥ दृष्ट्वेति जलितो मित्वेनोत्रे किञ्चन लज्जया । मूयो
 ऽव्यमिहितोऽयादीदय मुकुत्रपो द्रुतम् ॥ १५ ॥ भो वयस्या इमामेव परिणेष्यामि नर्तकीम् । नो चेत्याणपरित्यागं करिष्यामि हुताशने ॥ १६ ॥
 ततो नीतो गृहं मित्त्रैः प्रतिबोध्य कथचन । तत्रास्थाद् मदनाथस्थाव्याकुलो मौनभागयस् ॥ १७ ॥ पितृभ्यामथ पृष्टोऽय लज्जमानो जगाद न ।
 ताभ्यां पृष्ट्वस्तु तन्मित्रैस्तदीप्सितमकथयत् ॥ १८ ॥ श्रुत्वा तदीहित श्रेष्ठी मर्माहित इवाकुल । पुत्रं रहसि कृत्वेति सानुतापमभाषत् ॥ १९ ॥
 कुलीनानुचितं वत्सार्ययमे त्वं किमीदृशम् । चाण्डालकूपिका कापि गम्यते तृषितैरपि ? ॥ २० ॥ निष्ठिताः किं वणिग्पुत्र्यः पात्रं सौन्द-
 र्यसंपदाम् । श्रवाच्यामपि साधूनां यन्नदीमनुरज्यसे ? ॥ २१ ॥ इलातीषुनुरप्याह ताताहमिति वेदुर्म्यदः । किं करोमि परं कामो वामो मथना-
 ति मन्मनः ॥ २२ ॥ महान्तोऽपि न त्रिन्दन्ति कृत्याकृत्यं स्मरतुरा । जानन्तोऽपीति किं तात ! यूय त्याज्यथ त्रपाम् ? ॥ २३ ॥ असाध्य इति
 पित्रायोपेक्षितोऽयं दुरीहितः । नटेभ्यः स्वर्णतुलितामुद्रोडु तामयाचत ॥ २४ ॥ ऊचुस्ते नोऽन्नत रत्ननिधानमियमङ्गजा । विक्रीणामो वयं
 नैतां वसुभिः प्रचुरैरपि ॥ २५ ॥ अथ ते प्रतिबन्धोऽस्यां तद्वागञ्च मिलाशु नः । शिल्प शितस्व चास्माकं तवैवेयं प्रिया ततः ॥ २६ ॥
 इति स्वस्यावधीयैचैः कुलं शीलमथो यशः । नटानाममिलत्सेपामहो कामग्रहो बली ॥ २७ ॥ अहो ! नटीकृते नृत्यपट्टीयानप्यमूढयम् । यद्वा
 योषितकृते शम्भुरपि जज्ञे महानटः ॥ २७ ॥ ततो वेन्नात्पुरं नटपेकसंयुतः । ययाविलातीपुत्रोऽपि द्रविणार्जनहेतवे ॥ २९ ॥ प्रेक्षाकृते
 तमादित्तत्र राजारिर्मर्दन । तद्वर्ग्या राजसौधाग्रेऽवसरप्रसरं व्यधुः ॥ ३० ॥ तदा नान्दीरवाहूताः स्यूताः कौतुकंरहसा । उपयुंपरि
 नीरुग्रममिलन् परितः प्रजाः ॥ ३१ ॥ सान्त पुरपरीवारः पौरमात्यादिभिर्वृत । कुट्टिमाग्रसमावेदीमलं चक्रे च भूपतिः ॥ ३२ ॥ रङ्गमूमौ
 नटा वंशुः तदा प्रांशुममण्डयन् । वरत्राभिश्चतसृभिर्भवद् गतिभिर्युतम् ॥ ३३ ॥ उभयप्रान्तविश्रान्तकीलिकं फलकं च ते । वंशोपरि न्यधुः

सिद्धिदिलामिभ्य भयोपरि ॥ ३४ ॥ एतद्देवकहस्तोऽद्विदिलसत्पादुकादय । एतासुत्पारोहद्वयं विश्वमनोऽपि च ॥ ३५ ॥ स्थितां वंशमव-
 ष्य शालमञ्जीमिवाप्रतः । नटीमालोक्यन् राजा तदानीमित्यचिन्तयत् ॥ ३६ ॥ स्वयं वंशाद् निपत्योच्चैर्नटाऽयं त्रियते यदि । नटीमेतां
 तत्राऽन्येनाशत् सिपाम्यन्त पुरे निजे ॥ ३७ ॥ इतश्च वीक्ष्यमाणः खे खेचरेभूचरेरपि । एतासुतुः किलाऽप्यत्त करणानि चतुर्दश ॥ ३८ ॥ सप्त
 पद्यापुटः सप्त तान्यथो फलकोपरि । ऊर्ध्वोऽस्थात्क्रीलकान् कृत्वा पादुकार्णध्रगोचरान् ॥ ३९ ॥ पौरमात्यादयस्तस्य नाट्यातिशयरक्षिताः ।
 दायुर्ददाति राजा चेदस्मै दम्नो वयं तत ॥ ४० ॥ राजापि मृत्युमारादत्तस्तस्यान्तर्विस्मितोऽपि हि । ऊचे न किञ्चिदालोकिक मयैतत्तत्पुनः
 कुरु ॥ ४१ ॥ विलक्षीम्य कृष्णास्यै पौरमात्येत्य स्थितम् । स तु लोमायुनस्तेने करणानि चतुर्दश ॥ ४२ ॥ नृपस्तत्पतनाकाङ्क्षी-
 जगात् पुनरप्यदः । व्यलोकिक न तथा सम्यक् करणानि पुनः कुरु ॥ ४३ ॥ नृपाविवेकविमनाः सर्वोऽप्यासीज्वनस्ततः । इलासूनुः पुनर्लो-
 मात्तत्पया कष्टमातनोत् ॥ ४४ ॥ राजा तथैव चाचख्याविलातीतनयः पुनः । शङ्कितश्चिन्तयामास किमयं ग्रहिलो नृपः ? ॥ ४५ ॥ अज्ञानो
 याप विद्वेयी यदेव वकि मां मुहुः । चिन्तयन्निति त दृष्टिविकाराद् क्रातयानपम् ॥ ४६ ॥ तदा च प्राशुवंशाग्राधिरूढोऽयमलोक्त । इभ्यगेहे
 वचिन्निताकृते प्राप्तं मुनिद्वयम् ॥ ४७ ॥ ईर्ष्यण्येक्षणाभ्यस्तमीक्षणं क्षणमप्यहो ! । अददान पुरो दानं ददत्यामपि योपिति ॥ ४८ ॥ हृद्वा
 तद् प्रतिनोद्वन्द्वमश्रुश्रमसात्तनम् । इलासुत्पारोहद्वयं द्वयभाषयत् ॥ ४९ ॥ अहो ! मोहस्य विहितद्रोहस्यान्धेषु तुल्यता । स्ताथो
 यस्य महावंशैरपि न प्राप्यते वचित् ॥ ५० ॥ यदुच्चकुलसंभृतोऽप्यहमुच्चकुलोद्भवाः । सुकन्या लभमानोऽपि इयलयं नीचयोपिति ॥ ५१ ॥
 मन्गुलं को नु यीक्षेत गृह्णीयाद् मेऽभिधां च फः । मापते कोऽपि मां को नु पदेनापि स्पृशेद्य माम् ? ॥ ५२ ॥ येन मोहमहाग्धेनाऽकार्यसञ्जेन
 पातितम् । अमुखे हा ! मनः पित्रोर्निर्मितोपकारिणो । ५३ ॥ मानिता न सुहृद्वाचो गणितं नात्मलाघवम् । जनवादाश्च नो भीतं कुला-

क्रोरेण हा । मया ॥ १४ ॥ ही ! नीखाहवशीचैर्गाभिना यत्कृतं मया । ष्टे राक्षीह तज्जातमदृश्यमपि निष्फलम् ॥ १४ ॥ अयं च रमणी
 राजयंगमुक्तासणीर्नृपः । भुञ्जानोऽपि यदेतस्यां ख्यते नटयोपिति ॥ १६ ॥ तन्मध्ये मोहराजस्याविपयः क्रोऽपि न क्वचित् । मुक्त्या
 जितमुनीनेतान् महाव्रतधुरन्धरान् ॥ १७ ॥ विपयीकुर्वते ये स्वदशमिणीदशोऽपि न । इयांये न्यल्लमुखा धारासारसिक्ता वृष्या इव ॥ १८ ॥
 तदेत एव धन्या ये मिमलं ब्रह्म विप्रति । यत्र चामी प्रवर्तन्ते मार्गः सोऽस्तु ममापि हि ॥ १९ ॥ इति भावयतस्तस्य विगलत्यापरुर्मणः ।
 विपेदे मोहसंतानमुत्पेदे केवलं महः ॥ ६० ॥ तत्कालं तन्महाबानमहिमानं वितेनिरे । देवा जयजेत्युच्चैरुच्चरन्तश्चतुर्विधाः ॥ ६१ ॥ द्रव्य-
 लिङ्गं समादत्स्य नमस्कुर्मो यया धयम् । त्रिवशैरिति विश्वसः केवली तत्तथाऽकरोत् ॥ ६२ ॥ वंशः स एव कनककमलं तत्तत्तणावमूत् ।
 विमानिमिः स्थितोऽत्रैव नतोऽसौ देशनां व्यधात् ॥ ६३ ॥ उन्मुखैर्मूर्चै राजाविभिर्विस्मितमानसैः । चातकैरिव मेघाम्भः पपे तद्देशना-
 धयः ॥ ६४ ॥ प्रबुद्धा बहयो जीवास्तस्य देशनया तदा । केचिद्विग्विरतिं सर्वविरतिं केचनाश्रयन् ॥ ६५ ॥ राजा स्वैङ्गितैरागयादात्मैव-
 राग्यतो नटी । राक्षी च राजवैराग्यात्तत्पार्श्वे जगृह्यतम् ॥ ६६ ॥ तदानीमेव तस्योच्चैस्तस्थुपः कमलासने । सर्वे ते क्षपकश्रेणिमाख्यासन्
 समासनाः ॥ ६७ ॥

क्रमादिजातीतनयो मुनीन्दुस्तैः साकमुत्पाकसमृद्धिपात्रम् । निर्धूय निर्धृतभवो भयोपप्राहीणि कर्माणि शिवं प्रपेदे ॥ ६८ ॥

॥ इतीजातीपुत्रकथा ॥

अयं मेघकुमारो यथा—

अस्ति स्वस्तिकमायिन्यराजि राजगृहं पुरम् । आसीत्तत्र गुणश्रेणिकलितः श्रेणिको नृपः ॥ १ ॥ तद्विप्रया धारिणी नाम साम-

जस्यन्वयितम् । सुखं रत्नगर्भेणं सुतमधारयत् ॥ २ ॥ तस्यास्तृतीयमस्तेऽन्वयुष्टिलेनदोहदम् । प्रकाले पूरयामास राजा दिव्या-
 नुभाषतः ॥ ३ ॥ अष्टयत् तथा सुतुः समये निःसमश्रुतिः । दोहदान्वयतो मेचकुमार इति विश्रुतः ॥ ४ ॥ पाल्यमानः क्रमेणाय वृद्धिं
 नृपतिनन्दनः । जसौ धात्रीभिरुपानपालीभिरप्य चन्दनः ॥ ५ ॥ अष्टादश लिपीस्ततो द्विगुणान्यायुधानि स । ततोऽपि द्विगुणा विभ्रत्
 कला भेत्रेऽप्य यौवनम् ॥ ६ ॥ इतथान्येपुरुधाने वने गुणशिलाभिधे । यथाविहारं श्रीवीरः समेत्य समवासत् ॥ ७ ॥ श्रेणिकः सपरी-
 पातो निरीय नगरदश । प्रणन्तुमाययौ नाथं स्वर्गादिव पुरन्दरः ॥ ८ ॥ प्रणयंचित्तमूयिष्ठप्रतिष्ठेपु नृपादिपु । स्वामी संसारधिकारवा
 पिनी देगनां प्यधात् ॥ ९ ॥ देवानन्ते प्रबुद्धात्मा विशुं मेधो व्यलिङ्गयत् । नाय ! संसारपाथं धितर्ये वीक्षां प्रयच्छ मे ॥ १० ॥ जगादाय
 जगन्नायः प्रमादं परस ! मा एथा । ततद्धानेन पितरवापृष्टौ नम्रमौलिना ॥ ११ ॥ कृच्छ्रदनुमतस्ताभ्यामथ मेधो महोत्सवात् । जग्राह
 साप्रदां वीक्षां करेण परमेशितुः ॥ १२ ॥ स्वामिना वीक्षयित्वाय स्यविदेभ्यः समर्पितः । रात्रौ संस्तारकस्तस्य स्थानद्वारि क्रमादभूत् ।
 १३ ॥ ततः शरीरचिन्ताये गच्छद्गणच्छ्रुतां तवा । स्यविराणां पदैर्मेधः सर्वाक्षीणमथदृचत ॥ १४ ॥ कदलीकोमलाङ्गस्य वदरीविटपोपमैः ।
 तत्पार्श्वदृश्यमानस्य निद्राऽऽयासीदसुष्य न ॥ १५ ॥ अचिन्तयद्य खिन्नात्मा मेधोऽमी जतिनः पुटा । गृहस्थं मां मृदुह्यैरालपन् निखिला
 अरि ॥ १६ ॥ पट्टयन्तस्त्ववानी मां पदैर्यदुपातिभिः । बुभ्मकारगृहद्वारपङ्कतामनयन् हृष्टा ॥ १७ ॥ तत्रभाते विशुं नत्वा यास्यामि
 निजमन्दिरम् । ध्यलोकिकि मालयः स्पष्टं भसिताश्वापि मण्डकाः ॥ १८ ॥ ततः प्रगे तथा कर्तुं तमुपेतं प्रभुजंगौ । वत्स ! ते जाप्रतो रात्रौ
 चिन्ता या समजायत ॥ १९ ॥ महासत्त्वयतां मेघ ! त्वाद्यां नोचितेव सा । दादे जर्मेव दुर्गन्धं सुगन्धस्त्वगर्क्यतः ॥ २० ॥ अपरं च
 भयादस्मापृथीये त्वं भवान्तरे । सुमेक्यम इत्यासीर्धिन्चे यूथाधिपः करी ॥ २१ ॥ सुखं स्वीयपरीवारस्त्वमस्थाः प्रतिकाननम् । सह-

कीर्मुडुलाः खादन् पिबन् रेवाशु निर्मलम् ॥ २२ ॥ ग्रीष्मे भीष्मेऽन्यदा वन्यदावधूमाकुलीकृतः । अगास्तृष्णातुरस्त्वृणं पल्वलं प्रतनूद-
 क्रम् ॥ २३ ॥ तत्र पातुं प्रविष्टोऽम्बु निमग्नः पङ्कसंकटे । प्राणं कुर्वन् स्वमाकण्डुं निमग्नोऽनि विशेषतः ॥ २४ ॥ ततः पूर्वापरद्विभयूना
 व्यूढेन हस्तिना । तत्रागतेन दन्ताभ्यां विद्धस्त्वं कटु चारटः ॥ २५ ॥ सप्तमोर्ध्यामिव प्राप्तः सप्तरात्रमिति व्ययाम् । विपह्य पालयिल्यायुः
 समा विगोत्तरं शतम् ॥ २६ ॥ श्रान्तध्यानेन मृत्वात्र भारते विन्यपर्वते । चतुर्दन्तः करी मेरुप्रभो यूथाधिपोऽभवः ॥ २७ ॥ युग्मम् ॥
 ततो ग्रीष्मे दवं दृष्ट्वा संम्रान्तः समचिन्तयः । मयेदृग्दृष्टपूर्वोऽग्निसंभ्रमः क्वचिदव्यहो ॥ २८ ॥ चिन्तयन्निति संजातजातिस्मृतितया व्यधाः ।
 प्राप्युत्पात्य विटपिविटपान् स्थण्डिलत्रयम् ॥ २९ ॥ ग्रीष्मकाले तथैवाथ दीप्यमाने दवानले । भीतो दहनतस्त्वं तु प्रथमं स्थण्डिलं गतः
 ॥ ३० ॥ तदग्रे परितोऽभ्येत्य निकुञ्जेभ्योऽग्निभीरभिः । उपर्युपरि संलीनैर्नीरग्नं श्वापैर्द्वंद्वतम् ॥ ३१ ॥ सुक्त्वा तत्कृपया तेषां द्वितीयं
 स्थण्डिलं गतः । तत्तथैव ततोऽयालीस्वतीयं सपरिच्छदः ॥ ३२ ॥ अस्थास्तत्र निरावाधे प्रविश्य करिणीयुतः । तारिकासहितः सायं
 नभसीव निशाकरः ॥ ३३ ॥ कण्ठयितुं ततः स्याद्गमेकोऽद्भिस्त्वयकोदधृतः । स्थानेऽत्र शशकोऽभ्येत्य तस्यौ दावभयातुरः ॥ ३४ ॥ कृतक-
 गृह्यन्नो यावद्यथास्थानेऽमुचः पदम् । स्पृष्टश्च तावदेतेन शनकैः शशकैः त्वयाऽऽकुञ्च्य धृतो जीवानुक्रम्यया । त्रिभि-
 रेव स्थितं पादैः कृपाहो ! ते पशोरपि ॥ ३६ ॥ मनुष्यायुस्त्वया वदं तथा सत्त्वानुकम्पया । संसारश्च सुपुण्यात्मन् ! अतनुः प्रतनुः कृतः ॥
 ३७ ॥ दिनद्वयेन सार्धेन दग्ध्वा वनमशेषतः । स्वयमेव तदा दावपावकः प्रशमं ययौ ॥ ३८ ॥ ययुस्तद्भीतितो मुक्ताः शान्तेऽग्नौ श्वापदाः
 सप्त । स्थण्डिलेभ्यो चिनिःसृत्य कुटुम्बेभ्यो यथा जनाः ॥ ३९ ॥ मेघ ! त्वमपि खिन्नात्मा तदानीं क्षुचुपातुरः । तूर्णं निर्यातुकामोऽद्विष-
 वाहृत इवापतः ॥ ४० ॥ मृतावस्थस्ततः काकोलूकजम्बुकभक्षणम् । दुःसहं सहमानोऽस्था महासत्त्व ! दिनत्रयम् ॥ ४१ ॥

नतं पर्णपययुगृत्या ततोऽपि च । घोर ! त्वं घारिणीकुलो पुत्रत्वेन समागमः ॥ ४२ ॥ गजो येनाभवस्तेन स्वप्ने सा गजमेतत ।
 नृपतौ येन चागस्तं तेन सा गृष्टिदोषदा ॥ ४३ ॥ तत्तिरस्त्रापि भयता पुरा जीवानुकम्पया । सोढं हृदतया कथमिदानीं तु किमुच्यते ? ॥
 ४४ ॥ यदस्मिन्नं साधूनां पूज्यः पांशुकणोऽपि हि । जायते वरस ! तेनायं विषोऽमुमुचितस्तव ॥ ४५ ॥ श्रुत्वेति जातिस्मृतिमान् मेघः प्रम-
 द्वाणयुक् । मिथुं नत्वा दत्तौ मिथ्यादुष्टतं स्वविकल्पिते ॥ ४६ ॥ तपोऽऽभितप्य क्षमया ग्रथानं विषय भेजे विजयं विमानम् । च्युत्वा
 ततोऽप्येव महाविदेहजनेः शिष्यं यास्यति मुकुन्देहः ॥ ४७ ॥

॥ इति धीमेघकुमारकथा ॥

अथ पुराडरीको यथा—

नृपुण्डरीकियो तत्रास्ते पुरी पुराडरीकियो ॥ १ ॥ महापद्म इति श्रोयां सद्म तत्रा-
 नम्पूक्षीपे विदेहेऽस्ति विजयः पुष्कलावती । नृपुण्डरीकियो तत्रास्ते पुरी पुराडरीकियो ॥ १ ॥ महापद्म इति श्रोयां सद्म तत्रा-
 भयम् नृपः । रासी तस्य विनिर्भूतच्छत्रा पद्मात्रतीत्यमूर्त् ॥ २ ॥ तयोश्च पुराडरीकश्च कण्डरीकश्च विश्रुतौ । सुतावजनिपातां द्वौ क्षत्रधर्म-
 मुजायित् ॥ ३ ॥ इत्याथ पुराडरीकाय राज्यं भूमिपतिस्ततः । स्वविराचार्यतः प्राप्य दत्तं तस्या शिवं ययौ ॥ ४ ॥ त एव स्वविराचार्या
 विहृत्तोऽयनीतले । पुर्यां कालान्तरेणान्न समेत्य समयासरन् ॥ ५ ॥ श्रुत्वा तद्गमं राजा कण्डरीकसमन्वितः । पुराडरीको महाभृत्या-
 भ्येत्य क्षितानयन्त ॥ ६ ॥ गुत्पस्ते मुखद्वारविग्न्यस्तमुखयस्त्रिकाः । धर्मलाभाशियं दत्त्वा तस्मै धर्ममुपादिशन् ॥ ७ ॥ यौवनं वनजाक्षीया-
 मगाग्रमतिहस्तकम् । मेमापि पद्मिनीयत्रस्थितोदकणसोदरम् ॥ ८ ॥ विषयाः किञ्च किस्पकविषकफलसोदराः । वपुःश्रियोऽपि संस्थाभ्ररा-
 काभिनयनाटिकाः ॥ ९ ॥ लंगतदा सदा श्रेया संपदामपि संवतिः । तदपि प्राणिनामायुवांयुसद्मक्षचारि च ॥ १० ॥ मत्वेति धर्मं पर्वको

धियेकिभिरुपास्यते । स्वर्गापदगंसंपत्सिंकारणं यः सनातनः ॥ ११ ॥ आत्मासौ पञ्चभिरपीन्द्रियै रागमुपागतैः मोहतीक्ष्णैर्निह्न्येत स्वस्व-
 तुष्णासिधेनुभिः ॥ १२ ॥ तपोद्भुताशनोद्भासिह्वानाघन्यचेतितः । आत्मा सञ्जीभवत्येव हतोऽपीन्द्रियघातकैः ॥ १३ ॥ विपयांस्तयाजयित्व-
 तानीन्द्रियाणि रिपूनिष । तदा वासीकरेत्यात्मा वैराग्याश्चं यदाप्नुयात् ॥ १४ ॥ अन्नपानादिरोधेनात्मनः सेनापतिस्तपः । वद्धमूलान्
 पुरेऽमुष्मिन् मारयत्यान्तरान् रिपून् ॥ १५ ॥ स्यापितोऽथ मनोऽमात्यः करणेष्वेपु पञ्चसु । पुरेऽस्मिन्नात्मनो राज्यं विप्लावयति
 विस्तृतः ॥ १६ ॥ धिवेक उपरिस्थायी न्यायी यद्यस्य योज्यते । आत्ममूपालहस्ते स्युस्तदा सर्वा अपि श्रियः ॥ १७ ॥ ह्यात्वा धिवेकतोऽनेन
 वरुणान्वाचञ्जुता । कल्याणं प्रस्तमप्यारमाऽऽदत्ते संयमयन्मनः ॥ १८ ॥ श्रुन्वेति देशानां नत्वा गुरुपादानयो नृपः । जगाम नगरीमन्तर्भवचैरा-
 ग्यमुग्रहन् ॥ १९ ॥ मन्त्रिभिर्मन्त्रयित्वाथ कण्डरीकं जगौ नृपः । वत्स ! राज्यं गृह्णाणेदं पालयेथा ययाक्रमम् ॥ २० ॥ पस्त्रिज्यां प्रहीष्यामि
 पिरक्तोऽहं भयापुनः । चार्धके मुनिवृत्तित्वं कुलाचारवर्षोति नौ ॥ २१ ॥ उवाच कण्डरीकस्ते भ्रातः ! का भ्रातृता मयि । क्षिप्त्वा संसार-
 गुप्तो मामात्मानं मोचयिष्यसि ? ॥ २२ ॥ भ्यात्मनः स्वदत्ते यत्तद् दीयते लघवे पुर । तदार्यं ! मह्यं स्वमत व्रते दापयसे न क्रिम ? ॥ २३ ॥
 अथाह पुण्डरीकस्तं पत्स ! युक्तं त्वमग्रवीः । श्रुते व्रतं मनुष्यत्वे नान्यत्किमपि सुन्दरम् ॥ २४ ॥ यौवने मुक्तिवर्तमंदं परं न वहते यत ।
 स्वस्थानेऽत्र स्थितारुहामचरताद् भयमुक्तात् ॥ २५ ॥ स्मरस्य विपयानस्य भञ्जयन्ती समन्ततः । मुखे शिथिरदन्ताश्च पातयन्ती
 निप्लत्तपान् ॥ २६ ॥ पञ्च यहमवाजीन्द्रान् खञ्जयन्तीद्रियाणि च । मस्मयन्ती च कञ्जरीरीयोवनजालिकाम् ॥ २७ ॥ जरा यदा तु चारित्र-
 मेनानीशमपादिनी । विग्नयं कुरुते मोक्षमार्गोऽयं सुबहस्तदा ॥ २८ ॥ विशेषक्रमं तन्ममेयं जरा वत्स ! व्रतसाहाय्यकारणम् । तेन त्वां
 यस्मि तारण्यं यावत्तावद् गृहे षस ॥ २९ ॥ जाते राज्यधरे पुत्रे तारुण्ये चात्र जीर्यति । स्वकुलाचारत पद्भ्याद् गृह्णीयास्त्वमपि व्रतम् ॥

३० ॥ अथाह कण्डरीकोऽपि युक्तमार्य ! त्वयोदितम् । परं तत्पौरुषं मन्ये यत्तारुण्येऽपि संयमः ॥ ३१ ॥ महापद्मसुतः किं न त्वत्कनिष्ठश्च
 किं न हि । अहं तदाग्रहं ध्रुवा यद् गृह्णामि न संयमम् ॥ ३२ ॥ संसारो दुस्त्यजस्तावद् व्रतं तावद्य दुःकरम् । दुष्प्रापं च शिवं तावद्धीरा
 यादयुयासते ॥ ३३ ॥ प्रतिभ्रामिति निर्माय वार्यमाणोऽपि बन्धुना । सोत्सवं कण्डरीकोऽथ व्रतं जग्राह साग्रहः ॥ ३४ ॥ कोऽपि राज्यधरो
 वार्यदेधते तायदुन्मनाः । पुण्डरीकः पुना राज्येऽप्यस्थान्नावेन संयमी ॥ ३५ ॥ तप्यमानस्तपस्तीमं सहमानः परीपहान् । कण्डरीकमुनिः
 साकं गुहभिर्भ्यंहरद् भुवि ॥ ३६ ॥ यया कालं यसन्तर्तुरथ प्रायतन्ताऽप्यदा । कूर्जितैः कलकण्ठीनामकुण्ठीकृतमन्मथः ॥ ३७ ॥ पलाशपु-
 ष्पदीपगलिमालितेऽवनिमण्डले । पुष्पाणि पूर्यत्युर्मघादुत्तरसायकं ॥ ३८ ॥ भृङ्गकृजितरीङ्कारमन्त्रजापपरायणः । कण्डरीकं वशीचक्रे तदा
 मन्मथसान्निध्यकः ॥ ३९ ॥ युगम् ॥ चारिन्नाचरणे कर्मण्युदितेऽचिन्तयत् ततः । कण्डरीकमुनिः काऽयमपस्मारो व्रतं मम ॥ ४० ॥ दुर्विधानां च
 पूजागामुमयेषां व्रतं मतम् । येषां भोगेष्वसंपत्तिश्शक्तिश्च किल क्रमात् ॥ ४१ ॥ इहा ! तदाहमार्थेण वारितोऽप्यमजं व्रतम् । अथवाऽद्यापि किं
 नाम विनष्टं मे त्यजाम्यदः ॥ ४२ ॥ प्रजामि द्विगुणेभोगिः पूर्यामि सुखक्षतिम् । तदार्यवित्सितं राज्यमादायात्मक्रमागतम् ॥ ४३ ॥ चिन्त-
 यित्वेति शयितान् मुचया गुरुपदाम्बुजान् । प्रकृत्या मलिनः सोऽगाद् भृङ्गवपुण्डरीकेशीम् ॥ ४४ ॥ स तत्रोपवने गत्वोपधिमालम्ब्य
 शाखिनि । कण्डरीको विशिथाम धान्तः शङ्खलमृतले ॥ ४५ ॥ उद्यानपालकेनाथ क्षापयामास भूपतिम् । भूमानपि तदाकर्ण्य विस्म-
 यादित्यचिन्तयत् ॥ ४६ ॥ यते भग्नप्रतिज्ञोऽयमेकाकी यद्विहागतः । महासत्त्वोऽयमेकाकिप्रतिमास्थो भविष्यति ॥ ४७ ॥ तथाप्यल्पपरिवार
 पर यामि तदन्तिके । कपञ्चनायं भग्नः स्याद्विचित्रा कर्मणां गतिः ॥ ४८ ॥ चिन्तयित्वेति राजापि प्रधानैः कंश्चिदन्वितः । उद्यानमाग-
 तोऽपश्यत्कण्डरीकं तथास्थितम् ॥ ४९ ॥ तदालोक्य महीपालः शोकैनाद्रीकृतां हृदि । व्यसृशचातपुत्रोऽयं हा ! कर्मवशगोऽभघत् ॥ ५० ॥

आरोपयामि जज्ञायां तदेनं विधियन्दनात् । चेततेऽसौ यदि पुनः प्रच्युतः स्वप्रतिश्रवात् ॥ ५१ ॥ चिन्तयित्वेति निर्मायोत्तरसङ्गं यथाविधि ।
 यन्दित्वा तं नृपोऽपृच्छत् प्राञ्जलिः सुखसंयमम् ॥ ५२ ॥ ततोऽसौ प्राह विहितमित्यत्कालं मया तपः । राज्यार्थी सांप्रतं राजन् ! भवन्त-
 महमागमम् ॥ ५३ ॥ इत्यन्धोऽर्पितखिलस्य वचः श्रुत्वा व्रतार्थसौ । शोकहर्षांश्चुमानूचे प्रधानानिति भूपतिः ॥ ५४ ॥ भोः ! भोः !
 सचिवसामन्ताः ! कन्धुर्भं चोदुमत्तमः । व्रतं वत्सतरो भारमिव तेनागतो मयि ॥ ५५ ॥ कारणीयस्ततो राज्यमयं प्राज्यमहं यथा ।
 युष्माभिर्नुमन्तव्योऽस्मि च संयमहेतवे ॥ ५६ ॥ अपृच्छेयेति प्रधानांस्तद्व्यतिलिङ्गमुपावदे । निजं च कण्डरीकाय राज्यलिङ्गं नृपो
 ददौ ॥ ५७ ॥ कण्डरीकस्ततः साकं प्रधानैः पुरमाविशत् । भद्रासनं च स्वपितुः काकञ्चैत्यमिवाश्रयन् ॥ ५८ ॥ प्राङ्गलिस्यं व्यधुस्तस्य
 सामन्तसचिवावय । बहिरन्तश्च तेनोच्चैः शल्येनेवातिदुःखिताः ॥ ५९ ॥ अयं सूदानथादिक्षद् दुष्कालादिव निःसृतः । प्रगुणं मल्लते
 सर्वमयानं कुप्यताशु रे ! ॥ ६० ॥ तथा ते चक्रिरे सांजपि स्वोदरं समपूर्यत् । भोज्यै , कौतुपिकः पांशुविसरैः कुतुपं यथा ॥ ६१ ॥
 विषयातज्जपिक्त्वात्तस्याहारव्यया निशि । बभूव वेह्ल्लो भूमौ शय्यायां च प्रतिक्षणम् ॥ ६२ ॥ हुङ्काराङ्कारसूत्कारपुरस्सरमथारदत् ।
 मातरं पितरं देवं सस्मार च मुहुर्मुहुः ॥ ६३ ॥ परिश्राणं न कोऽप्यस्य चकार सचिन्नादिषु । औक्थेन विना व्याधिरिव शाम्यत्प्रसाविति
 ॥ ६४ ॥ ततोऽसौ कुपितस्तेभ्यश्चिन्तयामासियानिति । प्रातेरेतान् पीलयित्ये सपुत्रपशुबान्धवान् ॥ ६५ ॥ कांश्चिर्कांश्चिच्च सामन्त-
 मित्राणः कण्ठमर्दतः । चूर्गयित्येऽसिना ये मेऽप्युपेक्षामिति कुर्वते ॥ ६६ ॥ कृष्णलेशयापरिणाम इत्यसावारदन् भृशम् । अप्रनिष्ठो विषया-
 गादप्रतिष्ठानकावन्तिम् ॥ ६७ ॥ राजर्षिः पुण्डरीकस्तु धन्यमन्योऽप्यनि व्रजन् । दृष्यौ व्रतं प्रहीष्यामि गत्वाहं शुक्साक्षिरुम् ॥ ६८ ॥
 सुनृपतौऽपि घर्मांतोऽप्युर्वीवंकमणकमात् । पायाणकण्टकाविद्धांश्चिर्गलदुधिरोऽपि हि ॥ ६९ ॥ शुभमन्यनपरः शस्तलेशयापरिणताशयः ।

गृहग्रान्तो ययौ प्राप्ते स मुनिप्रामण्योः क्वचित् ॥ ७० ॥ याचित्व्योपाश्रयं तत्र सायं संस्तारके स्थितः । भावितात्मा स राजर्षिः
 प्रीतिमानित्यचिन्तयत् ॥ ७१ ॥ धन्योऽहं पुण्यवान् यानमिव यस्यावतीर्थितम् । अकस्माद् व्रतमायातं गृहीतं च मया नयात् ॥ ७२ ॥
 कदाहं गुरुपादान्ते दान्तेन मनसा गतः । प्रमज्यां पालयिष्यामि यथाविधि समीरिताम् ॥ ७३ ॥ कदाहं भवदाहं च स्वरसप्रशमोर्मिभिः ।
 गुरुदेगतः समग्र-ग्रामयिष्यामि सर्वथा ॥ ७४ ॥ चिन्तयन्निति निर्माय शिरसि प्राञ्जलोऽञ्जलिम् । स्तुयन् पञ्चापि पञ्चाङ्गं ननाम
 परमेष्ठिनः ॥ ७५ ॥

आहारोपधिदेहमोहरहितः श्रीपुण्डरीको मुनिश्रेष्ठः क्षामितसर्वजन्तुनिवहो ज्ञानः परे ब्रह्मणि ।
 तत्पूर्वोऽप्यपिद्यमेण महता खिन्नोऽपि नास्याद् महर्षिं वीर्यपद्मप्रयाणविधिना सर्वार्थसिद्धिं ययौ ॥ ७६ ॥

॥ इति श्रीपुण्डरीककथा ॥

आर्द्रबुभारोऽभ्यकुमारकथायाम्, कीर्तिधरस्तु सुकोशलकथायामुक्तः । नन्दिपेणस्तूयते, यथा;—
 अस्ति स्वस्तिधियोरेकगृहं राजगृहं पुरम् । नृपस्तत्र जितापतिश्रेणिः श्रेणिक इत्यभूत् ॥ १ ॥ कुमारमण्डलीमौलिमण्डनं तस्य
 भूपतेः । नन्दिपेण इति ख्यातः सुतरलमजायत ॥ २ ॥ अन्यदा विहरन् वीरः पुरद्रामाकपाद्रिपु । समेत्य समवासार्योत् तत्रर्योन्दुसमन्वितः
 ॥ ३ ॥ तन्निद्राम्य समायातं प्रणुमय पार्थिवः । सोमः सौम्येन वा नन्दिपेणेन सहितो ययौ ॥ ४ ॥ प्रणस्योचितमूपीठप्रतिष्ठे सति
 पार्थिवे । चकार भयनिष्कारदेशिनीं देशानां विभुः ॥ ५ ॥ अस्मिन्नसारे संसारे सारमेकं तपः खलु । यतः स्वर्गापवर्गोऽपि देहिनां करणो-
 चरः ॥ ६ ॥ थुत्येति देशानां प्राप्ते नृपे निजनिर्कृतनम् । तं प्रव्रजितुमापृच्छद् नन्दिपेणो भवं विपन् ॥ ७ ॥ कृच्छ्रादनुमतः पित्रा स दीक्षार्थी

प्रजन्पयि । ऊचे शासनदेव्येदमन्तरित्ततलस्यया ॥ ८ ॥ किमुत्सुकायसे वरस ! प्रव्रज्याग्रहणं प्रति । चारित्र्यावारकं भोगफलं कर्माभित्ति यत्तव
 १ ॥ कश्चित्कालं प्रतीक्षस्य गृहे तत्कर्मणः क्षये । प्रव्रज्यां प्रतिपद्यथाः सर्वे काले फलेग्रहि ॥ १० ॥ चारित्र्यावारकं कर्म साधुसङ्गजुषो
 मम । करिष्यति किमित्युक्त्या स ययौ स्वामिनोऽन्तिकं ॥ ११ ॥ निषिद्धः स्वामिनापीति रमसेन भृशायितः । प्रयेदे स परिव्रज्यां तत्पादकमला-
 न्तिके ॥ १२ ॥ अथ पृष्ठाष्टमादीनि तप्यमानस्तपांसि सः । व्यहर्षीत् प्रमुखा साकं द्रोणाकरपुरादिषु ॥ १३ ॥ जपन् सिद्धान्तमनिशं सिद्धाकर्षण-
 मग्रयत् । विभीषिका श्यासहान् सैप सेहे परीपहान् ॥ १४ ॥ संकटादिव निःसर्तुं स भोग्यफलकर्मणः । तपोभिः प्रतनूचक्रे स्वतनूमतनूद्यमः ॥
 १५ ॥ महर्षिः सोऽन्यदेकाकी चिकीर्षुः पृष्ठपारणम् । ययौ वेदयगृहे धर्मलाभवाचमुवाच च ॥ १६ ॥ न नोऽर्थो धर्मलाभेन द्रव्यलाभोऽस्तु
 क्रेयत्नम् । इति प्रत्याह तं वेदया सोपहासविकारयुक् ॥ १७ ॥ किं मां हन्त वंपकीयं हसतीति विचिन्त्य सः । कृष्ट्वा नीग्रतृणं लब्ध्या रत्न-
 राशिमपातयत् ॥ १८ ॥ द्रव्यलाभोऽयमित्युक्त्वा स तस्माद्वयले गृह्णात् । ससंभ्रमं तमभ्येत्य सापि वेदयेदमभ्यधात् ॥ १९ ॥ अथक्रयाद्य-
 मर्णो मामाघाय त्वं क्व यास्यसि ? । नदीव रसपूर्णां यदलक्ष्याहं पुरस्तव ॥ २० ॥ तपःकष्टमिदं मुञ्च भुङ्क्व भोगान् मया सह । त्यश्यामि
 संप्रया प्राणान् प्राणनापाहमन्यथा ॥ २१ ॥ भूयो भूयस्त्येत्युक्तो भोगान्भोगान्विदन्नपि । भोग्यकर्मवशात्तस्याः सोऽजुमेने घचस्ततः ॥ २२ ॥
 शब्दइशाधिकान् वापि बांधयिष्यामि नो यदि । तदादास्ये पुनर्दीक्षां प्रतिष्ठाभिति चाकृत ॥ २३ ॥ मुक्तर्विलिङ्गः सोऽवात्सीद्विश्यावेष्मनि
 चिन्तयन् । वीक्षानिषेधिकायाचं देवताया जिनस्य च ॥ २४ ॥ भोगान् सह तथाऽभुङ्क्व सोऽज्वहं च जनान् दश । प्रबोध्य भव्यान्
 धीत्तार्यं त्रैपीडुपजिनेभ्यरम् ॥ २५ ॥ क्षीणेऽन्यदा भोगफले तस्य बोधयतः सतः । नवाबुधन् जनाएकजातीयो वृशमो न तु ॥ २६ ॥
 तस्मिन्ननुत्पमाने सा वेदया रसघर्ती कृताम् । आचक्यौ नन्विषेणाय समयज्ञा मुष्टुमुहुः ॥ २७ ॥ सोऽपूर्णाभिग्रहो भोषतुं नोत्सथौ किन्तु

सादरम् । तं टङ्कं शोधयद्रस्याद् गीर्भिविधिभङ्गिभिः ॥ २८ ॥ तदा चोवाच तं वेदया प्राप्तिस्तद्वाश्रं धिरस्यभूत् । मूयो निष्पन्नमस्यश्रं किं
 धित्कवयति प्रभो ! ॥ २९ ॥ नन्दिनेषोऽप्युवाचैतां बोधितो दशमो नदि । दशमोऽप्याहमेवातः प्रव्रजिष्यामि भामिनि ! ॥ ३० ॥ इत्युक्त्वा
 नन्दिनेषः स्वं भुक्तमोगफलं विदन् । निर्गत्य स्वामिनः पार्श्वं प्रयज्यां पुनराददे ॥ ३१ ॥ आलोच्य दुष्कमं तदेतदुच्चैः शमी समीपे
 जित्तुप्रयस्य । स नन्दिनेषो मुनिरप्युयोऽन्ते समाधिना देवमुचं जगाम ॥ ३२ ॥

॥ इति श्रीनन्दिनेषकथा ॥

अथ करकण्डुर्यथा—

आस्ते कलिङ्गदेशेऽपु पुरी चम्पेति विश्रुता । कूपच्छायेष लोकानां यत्रार्थ्यासिम्नारथाः ॥ १ ॥ तत्र नक्षत्रनाथांशुगुणोच्च्यलशुषो-
 यधिः । राजाऽऽसीदपनीतारिवाहनो दधिवाहनः ॥ २ ॥ चेटकोर्षीशदुहिता सहिता रूपसंपदा । राक्षी तस्यापरिज्ञातच्छ्रमा पद्मावतीत्य-
 भूत् ॥ ३ ॥ संसारसुखसर्वस्यानुपग्निरुफलमन्यदा । गर्भं कादम्बिनीवाकीद् दधौ सा दधियाहनात् ॥ ४ ॥ आसीत्तस्याः करिस्कन्धगताहं
 नृपयेभृत् । विभ्यराजतृतच्छ्रमा विचरामीति दोहदः ॥ ५ ॥ पतिभक्ता न पत्ये तं दोहदं सा न्ययेदयत् । कृष्णपद्मेन्दुलेखायत् क्षीय-
 ते स्म तु कंसलम् ॥ ६ ॥ नृपः शपथपूर्वं तामपृच्छत् खेदकारणम् । तदाज्ञाभङ्गभीरुश्च साऽप्यपाऽकथयत्तथा ॥ ७ ॥ हर्षसंदोहदे तस्या
 दोहदेऽथ महीश्रुजा । पूर्यमाणे घवर्षाच्चो मुवश्रुभिरिवाम्बुभिः ॥ ८ ॥ घनसिक्तमहीगन्धाद् विन्ध्याद्रिस्तृतिदुर्धरः । सिन्धुरः क्षमापदम्पत्योरुच्च-
 चाल विदीकया ॥ ९ ॥ हित्या परिजनं सर्वमुत्पयेनाय विष्णुतः । नामन्यतेऽप मातङ्गो गुरुशिक्षामिषाङ्कुशम् ॥ १० ॥ दूरस्थं पार्श्वं पवाशु पार्श्वस्थं
 दूरतः पुनः । गजयेनेन संघ्नन्ती दम्पती तावपश्यताम् ॥ ११ ॥ इति कर्तव्यतामूढो राजा न्यग्रोधमप्रतः । एकमालोक्य दयितां जगादोत्पन्न-

धीरिति ॥ १२ ॥ देवस्य वटशालस्याधस्ताद् हस्ती यदा व्रजेत् । तदा त्वमाशु मालम्बमालम्बेया मया सह ॥ १३ ॥ इत्यमन्त्रयतां याव-
दिमौ नृपतिदृश्यते । तावदस्य तस्याधः सिन्धुरः प्रापदेव सः ॥ १४ ॥ लब्धलक्षो जलभवे च तत्रालम्बमिलापतिः । राक्षी तूद्यमते
यावत्तानदेवमाज्ज् गजः ॥ १५ ॥ न्यप्रोधादुत्तारोच्चैः प्रमोदाच्च मंदीपतिः । प्रापच्च पृष्ठतः सैन्यं शोकस्तस्याग्रतः पुनः ॥ १६ ॥ विलपन्
निजुलापलोऽरोदीद्वालो यथा ततः । वियोगकारणं देव्या निःश्वासैर्नापियन् दृढम् ॥ १७ ॥ हा पद्मवदने ! पद्मनेत्रे ! पद्मकरकृमे ! । क
मया सन्नग्रे ! त्वं पद्मपति ! धिलोक्यसे ॥ १८ ॥ नात्मभरिरेपासीत्वां द्वियमाणाभिमेन यः । स कथं पास्यति क्षोण्णिमश्रमो
दधिगहनः ? ॥ १९ ॥ अन्तर्बलीं प्रवास्य त्वामेरुपत्नीं प्रियेऽधुना । स्वमुखं दर्शयिष्यामि कथं कथमहं जने ? ॥ २० ॥ प्रवासितप्रिया-
शोरुपतितं एयुगजम् । अनात्यास्तमुपेत्याशु सानुरोधमवांधयन् ॥ २१ ॥ मा मा देव ! रुदन्नेवमवलकृत्यमाश्रय । चैयुर्ध यदि धीरेषु धैर्य
कुत्रोपयुज्यताम् ? ॥ २२ ॥ तद्दैर्यमवलम्बस्य केतनं पुंवतस्य यत् । पुरीमेहि निजां देवी धिलोषयानेष्यते ततः ॥ २३ ॥ प्रधानपुरुवैरवं
बोधं बोधनेकया । कथंकथमपि इमापो राजधानीमनीयत ॥ २४ ॥ पद्मावती तु करिणा कर्मणेऽप्युपशुवा । प्रावेक्ष्यत मदाभीमामथा-
पद्मियाद्रीम् ॥ २५ ॥ करो खेदपरीतांऽत्राविशदेकं महासरः । आयुवेगागतस्तोयमिवादातुं घनोऽण्यम् ॥ २६ ॥ निमज्ज गजस्तत्र
साहसीय सरोऽम्बुनि । देवी तु वेतसं पुण्यमिवाप्योदतरत्ततः ॥ २७ ॥ सरःपालीमथाब्रह्माट्नीं वीक्ष्य विमानुषाम् । रुरोद रोदयन्ती
सा प्रस्यन्नेः पर्वतानपि ॥ २८ ॥ हा ! तत ! हहहा ! मतः ! सुतेयं चाममाग्निनी । कैवर्तेनेव शफरी कृता धात्राऽमृताद् वहिः । २९ ॥
धातर्निरपराधाहं कथं भव्यां वियोजिता ? । मालम्बालाप्रमादिन्या ममापो व्यक्तमेव वा ॥ ३० ॥ स्वशीलरत्नरक्षार्थमसंधो दुस्त्यजा न
मे । गर्भल्लमयो न्यासस्वार्थपुत्रेण दुस्त्यजः ॥ ३१ ॥ तदहं देव ! रे शंस क यामि करवाणि किम् ? । इहानयार्यपुत्रं मे तं वा प्रापय मां

जघ्नु ॥ ३२ ॥ मथया प्रार्थनदिग्यादलं मे वीर्योपितः । सत्त्वैकमनसो यस्माद् दुर्देवमपि नश्यति ॥ ३३ ॥

इति धैर्यमयात्मस्य प्रक्षाल्य मुखमम्भसा । प्रत्याख्याय च सागारं सिंहीवासौ वनेऽचरत् ॥ ३४ ॥ यावद्विशोक्या दूरं सा जगाम महासती । तावत्तापसमद्राक्षीद्विश्वासमिव देहिनम् ॥ ३५ ॥ नीता तेनाश्रमेऽनंसीदियं कुलपतिं ततः । पृष्टा तेनापि पित्रेवातु-
ल्यत्रासल्यया गिरा ॥ ३६ ॥ वत्से ! कासि क्रिमेकासि कस्यासि खलु नन्दिनी । अमरी किलारी विद्याधरी क्विया सरीसृपी ? ॥ ३७ ॥ सोचेऽदं चेत्कोवींशुता चम्पेशगेहिनी । मत्सेभेनापहृत्येह पातिता विजने वने ॥ ३८ ॥ ततः कुलपतिः प्राह चेत्कस्यास्यहं सुष्टु । तद्राप्ता पितृगेहे त्वं वत्से ! मा स्म विखियथाः ॥ ३९ ॥ तेनेति गदिता वन्यवृत्तिः मा तापसीष्वथ । भयामर्षान्विता वपीचातुर्मांसीमिह स्थिता ॥ ४० ॥ अन्यदाऽचिन्तयदियं क्वाहं सम्यक्त्वनिर्मला । क्व च भिष्यात्वपङ्केऽस्मिन् पातो धिक्कर्मवैशम् ॥ ४१ ॥ वरं वनं वरं भैक्ष्यं वरं प्राणविमोचनम् । मिथशत्विषु न तु स्थातुमाहंल्याया ममोचितम् ॥ ४२ ॥ इत्यसौ व्यग्रहारेण नत्वा कुलपतिं जगौ । अस्थां वर्याच-
तुर्मांसीमाश्रमे भयतामहम् ॥ ४३ ॥ नागात्त्वपुपदं कश्चिदगम्येऽत्र वने मुने ! । तद्वसन्तीं श्रुवं यामि यदि कोऽपि मिलेद् मम ॥ ४४ ॥ तन्मार्गदशकं कश्चिद् मुनिमादिशताद्य मे । तयेति गदितः सोऽस्यै शिष्यमेकमथार्पयत् ॥ ४५ ॥ सोऽप्येत्य कियतीं भूमिं जगौ पमावतीमिति । अतः परमगम्या नः पृथ्वी हलविलेखिता ॥ ४६ ॥ ऋजुरेव प्रयातीतः पन्था दन्तपुरं प्रति । भद्रे ! तद्याहि पन्थानः शिवास्ते याम्यहं गुरुम् ॥ ४७ ॥ विसृज्य तमथो पमावतीं यान्ती शनैः शनैः । सायं दन्तपुरोपान्ते प्राप सेतवनं महत् ॥ ४८ ॥ प्रत्याख्यायात्र सागारं जला-
गारे कचिद्रता । स्मृत्या देवान् गुरुन् गुर्विष्ययेत श्रमवत्यसौ ॥ ४९ ॥ नृश्यदुक्तालघेतालमालाकिलकिलारवैः । श्रुगालादिरुत्तेर्भतिवास्या निद्राऽनशद् निशि ॥ ५० ॥ तत्तद् विभीषिकाभीतेरकुला सा कुलाङ्गना । कुण्ठाएमीन शीतांशुं निशीयेऽसूत नन्दनम् ॥ ५१ ॥ तद्देह-

विमर्शयन्तं पश्यन्ती स तमस्यपि । आशशासाङ्कमारोप्य ऋपयन्त्यश्रुवारिभिः ॥ ५२ ॥ जात ! त्वमजनेत्वारण्यभूत इव स्वयम् । वर्धया
मन्वभाग्यायास्त्ययि मे न हि योग्यता ॥ ५३ ॥ विभातायां विभार्यया विभार्यशुक्रावृतम् । विधाय सास्य कण्ठेऽथादूर्मिकां दाधिवा-
हिनीम् ॥ ५४ ॥ तमयो वनदेवीनां भलयित्वा जतागृहे । वपुः क्षालयितु साऽगात्तडागान्तस्तडिच्छ्विः ॥ ५५ ॥ क्षालयित्वाङ्गमभ्येति
यापदेया जतागृहम् । इमशानपालश्चाण्डालस्तावदग्ने समाययौ ॥ ५६ ॥ बालस्तेन लतागेहे देहेनाकं इवापर । दृष्टः प्रदृष्टमनसा करा-
भ्यामुदपाटि सः ॥ ५७ ॥ ममापुत्रस्य पुत्रोऽयं वनदेवीमिरर्पितः । इत्युत्तालः स चाण्डालश्चबाल स्वगृह प्रति ॥ ५८ ॥ लतान्तरितया
देव्या तन्निरूप्य व्यचिन्त्यथ । यदुत्तरति शृङ्गाभ्यां शृङ्गजा तद्वर खलु ॥ ५९ ॥ निर्विण्णाहमतीवाऽमाद् नानादुःखभुवो भवात् । क्षित्वा
केशांरदुष्टिष्ये तदीक्षाप्रदणकर्मणा ॥ ६० ॥

विमृशन्तीति तत्पृष्ठे जग्ना साऽप्यनि धेनुवत् । चाण्डालस्त्वविशद् घाटधानकार्यं स्वपाटकम् ॥ ६१ ॥ प्रिये ! ते निरपत्यायाः
सुतरजमुपायनम् । मुयाण इति पाणस्तं स्वपत्न्यै बालमार्पयत् ॥ ६२ ॥ इदं पद्मावती दृष्ट्वादासीन्यादित्यचिन्तयत् । अहो ! विचित्रता
कापि कर्मणामवलोक्यते ॥ ६३ ॥ क संभवः शिशोरस्य मूसुजां विमले कुले । क च श्वपचगेहेऽस्मिन् विश्रामश्च कलङ्कदः ? ॥ ६४ ॥
इत्युत्तेजितवैराग्या सा प्रविश्य पुरान्तरा । व्रतं निवृत्तकामादात् प्रघर्तित्या. पदात्तिके ॥ ६५ ॥ गुरूपास्तिमुरीकृत्य नित्यमेवोत्तमं तपः ।
तन्वती मोक्षसाधीयः साऽधीयायोचितं श्रुतम् ॥ ६६ ॥ दुस्त्यजापत्यमोहेन मोदकादि कदाचन । पुत्रायोपनयन्ती सा चक्रे तामन्यजां
सतीम् ॥ ६७ ॥ बालकः स तु पूर्वस्मिन् भवेऽभूत्तपकाप्रणीः । आदाय स्वांशुक्राद् यूकाः परवज्रेषु चाक्षिपत् ॥ ६८ ॥ तपःप्रभावा-
ज्जने मूपतेस्तनुमवस्ततः । चाण्डालपुत्रकथाम्दुत्तमोऽहमिति स्मयात् ॥ ६९ ॥ परवज्रेषु चात्मीययुकाक्षेपविषण्कत ।

यायास्य कण्डूकण्डवेदना ॥ ७० ॥ स पञ्चवर्षदेशीयः क्रीडंश्चाण्डालदारकान् । नृपीभूय करे कण्डूकरण्डयनमयाचत ॥ ७१ ॥ अमीभि-
स्तच्च कुर्याणैर्दंभोऽयं दाधिवाहनिः । करकण्डुरिति स्वैरभ्यधीयत दारकैः ॥ ७२ ॥ नाम्नाऽमुनैव विख्यातो वर्धमानः क्रमादसौ ।
प्रपदे यौवनं नागपोतः कलमतामिव ॥ ७३ ॥ अन्यदा तद्वने कायचिन्तार्थं त्रितिनाबुभौ । आगतौ लघुमाचष्ट स्थिरधीः स्यधिरस्तयोः
॥ ७४ ॥ धीमन् ! वंश-प्रवर्धिष्णुर्नवपर्वाऽस्ति योऽप्रतः । स्वग्राहकस्य भविता दशपर्वा स राज्यदः ॥ ७५ ॥ तद्वाक्यं शुश्रुवे वृक्षान्तरेण
करकण्डुना । वटुनैकेन चोत्खन्य मूलाद् वंशस्त्वखन्यत ॥ ७६ ॥ हृष्टा च करकरण्डुस्तमाच्छिद्याऽऽदत्त तत्करात् । मद्भ्रूमेवशामादाय फ
गन्तासीति विद्युवन् ? ॥ ७७ ॥ राजाज्ञादानपूर्वं तं धृत्वाय करण्डोऽनयत् । विप्रोऽधिकारिणामन्यायिनं चाकथयत्तथा ॥ ७८ ॥ 'साक्षे-
पसूचिरे ते तं कथं रे मलिन ! त्वया । धिमादाच्छेदि वंशोऽयमस्मै प्रत्यर्प्यतां द्रुतम् ॥ ७९ ॥ सोऽप्रवीत् किं मुघा दानीं स्मशानस्य
ददाम्यहम् । तदेनं तद्भयं वंशं धिप्रचौराय नार्पये ॥ ८० ॥ अथाधिकारिणः प्रोबुस्तथाप्यस्मद्गिराऽर्पय । स ग्राहान्यान् प्रयच्छामि त्रिय-
माणोऽप्यमुं न तु ॥ ८१ ॥ ते प्रोचुरमुना राज्यं किं ते शठ ! भविष्यति । सोऽप्रवीदेवमेवैतद् नान्यथा महतां गिरः ॥ ८२ ॥ हसन्तस्ते
पुनः प्रोचुर्यदा ते राज्यमेधते । यष्टेरस्याः पदे ग्राममस्मै देया द्विजाय तत् ॥ ८३ ॥ ओमित्युदीर्य करणात् करकरण्डु रयादयात् । विलक्षस्तु
द्विजः स्थानं तद्वर्धार्थं समुद्यतः ॥ ८४ ॥ करकण्डुस्तु तज्जाल्वा पितृभ्यां सहितो निशि । निरीय काञ्चनपुत्रं ययौ श्रान्तस्त्विवहाऽऽस्वपीत्
॥ ८५ ॥ इतश्च तन्पुत्रोऽकस्मादपुत्रः पञ्चर्ता गतः । दिव्यानि पञ्च तत्कालमभ्यवास्यन्त मन्त्रिभिः ॥ ८६ ॥ भ्रान्त्वा पुरान्तराऽऽमुनि
वधिस्तत्पार्श्वमाययुः । असौ गजेन गर्जित्वा पुण्येनेवाम्यपिच्यत ॥ ८७ ॥ अशयोऽथोद्वेपत चक्रत्रं व्यकसत् कीर्तिवह्विचि । पुरोधा मन्त्र-

मपटञ्चामरे चापि खेलतुः ॥ ८८ ॥ पुरप्रवेशं तस्याथ कररुण्डोर्महोपतेः । तदा संभूय नायञ्चञ्चाण्डालोऽयमिति द्विजाः ॥ ८९ ॥
 कररुण्डुस्ततो यंशालं पस्पशं पाणिना । तत्र ज्वलति नेशुश्च प्रत्यूहा इव ते द्विजाः ॥ ९० ॥ नृपासनमयासीनः पौरप्रकृतिभिर्नतः ।
 क्षत्राथः स्यापयित्वा स पितरौ तावचोत्तयत् ॥ ९१ ॥ दधिवाहनपुत्रेण राज्ञाय कररुण्डुना । वाटधानकवास्तव्याश्चायडाला प्राह्वयि-
 कृता ॥ ९२ ॥ कण्डूजकाख्यमेतेभ्यो महास्थानमयं ददौ । ईश्वरेञ्चा हि यच्छत्यविधावस्खलिता खलु ॥ ९३ ॥ तेनैत्य वटुना चम्पासभ्रं
 ग्राममर्थार्थितः । स्यग्राभ्यत्ययेनैप लेखं चम्पेन्द्रवे ददौ ॥ ९४ ॥ अनात्मनीनरचागडालोऽस्माल्लेखेनैप भापते । इति चम्पेन्दुराक्रोश-
 ईलसं त्वस्फाटयत्कुथा ॥ ९५ ॥ कररुण्डुरपि ज्ञात्वा तत्क्रोपाटोपभीषणः । दधिवाहनमुच्छेत्तुं तदानीमभ्ययेष्यत् ॥ ९६ ॥ देशदाहो-
 र्चतर्धूमैः परगैरच बलौद्धते । द्विपतां द्वैधमप्याशा रुन्धंश्चम्पामयं ययौ ॥ ९७ ॥ धार्यामिन् गजं त्रिपचा नगर्यां दधिवाहनम् । तद्वहि
 र्घेष्टमाधाय कररुण्डुरथ स्थितः ॥ ९८ ॥ पद्माद्यत्यपि मरुतेति मिथ. संधिकृते तयोः । प्रवर्तिनीं तथाख्यानादापृच्छधागात् तदन्तिकम् ॥ ९९ ॥
 नता तेनाभ्यधादत्स ! कस्ते तातेन विग्रहः ? । कथ तातोऽयमित्युक्ताऽमुना तां युक्तिमाह सा ॥ १०० ॥ सोऽपृच्छत् पितरौ प्रोतस्ताव-
 प्येवमशंसताम् । मुद्रिकाङ्कानलीरल्लाभिन्नादर्शनपूर्वकम् ॥ १०१ ॥ पद्मावतीं नृपोऽयाह यद्यप्यस्तीव्रमम्बिके ! । तथापि नाभिमानेनाप-
 सतुममुना सहै ॥ १०२ ॥ ततः पद्मावती चम्पामच्चेऽगात्पतिमन्दिरे । रुदतीभिर्नताऽभ्येत्य दासीभिरुपलस्य सा ॥ १०३ ॥ मत्वा राजापि
 तामेत्य साशु नत्वा निवेश्य च । पप्रच्छ किं तदा जातं साह यद् बहिरागतम् ॥ १०४ ॥ निर्ययावथ चम्पेन्द्रः प्रीत्या पुर्यां द्रुतं तदा ।
 कररुण्डुसयनंसीचमभ्येत्य लुटदङ्गकैः ॥ १०५ ॥ चम्पेन्द्रोऽप्यालिङ्गिनममिषिच्य मुदथुभिः । चम्पारज्यं च दत्त्वा स्मै प्रावजद् दृजिनं
 द्विरन् ॥ १०६ ॥ कररुण्डुरपि क्षोणीं प्रशासत् प्रियगोकुलः । विलोक्य गोकुले श्वेतं दृपमेकमपूपत् ॥ १०७ ॥ स्वयंशुङ्गदुरो रल्लकि-

द्वितीयमानयं महान् । वृषभानपरानासदिकान् द्विकारवैव्यंघात् ॥१०८॥ राजा दिग्विजयं कृत्वाऽन्यदाऽऽयातो ददर्श तम् । घट्टयमान परैः शृङ्गे
 र्वृषभैस्तं जरद्वयम् ॥१०९॥ तन्मूला भूपतेरात्मैयमवादावपि क्षणात् । जले तैलमिवानित्यभायना प्रासरत्तदा ॥११०॥ विभवो वैभव वन्द्युयुव-
 तीयौवनादिकम् । सर्वमेतच्चल चण्डानिलाद्भूताकंठूलघत् ॥ १११ ॥ स्वय बुद्धचेति साम्राज्यमुत्सृज्य तृशाखण्डवत् । परिव्रज्यामुपादत्त
 सिद्धसाक्षिरुमेव स ॥ ११२ ॥ देवतापितलिङ्गोऽयं द्वादशाङ्गीधर स्वयम् । विजहार धरापिठे कर्मसामज्जकेसरी ॥ ११३ ॥ पतत्ततो
 जगद्वनित्यतयाभिनाट्यमान विलाकितुमिवाधितकवजश्री । प्रत्येकबुद्धमुनिपाट् करकण्डुनामा धामाच्यरोहदपुनर्भवनामधेयम् ॥ ११४ ॥

॥ इति श्रीकरकण्डुकथा ॥

एल्लविहल्लौ श्रणिकसुतौ श्रीवीरशिष्यीभूय निर्घृतौ, शालमहाशालौ तु पृष्ठचम्पाया राजयुवराजौ श्रीवीरात्प्रबुध्य प्रव्रज्य च
 मात्त गताविति विदितम्, सिंहगिरिस्तु श्रीवज्रस्वामिकथायामुपदिष्ट पव, आर्यमहागिरि-आर्यसुहृस्तिनौ स्थूलभद्रकथायां तच्छिष्यौ
 कथितपूर्वौ, आर्य्यरचितस्तु वज्रस्वामिरुपायामुक्त, शम्भप्रद्युम्नौ तु कृष्णसुतौ श्रीनेमे शिष्यीभूय शत्रुञ्जये सिद्धौ, प्रसिद्धमेतत् ।

सप्रति कूर्मांपुत्रो यया,—

पुरासीद् दुर्गमपुरे द्रोणो नाम नरेश्वर । द्रुमादेवीभवद्वास्य सुतोऽमृद् दुर्लभाभिध ॥ १ ॥ स तु दुर्ललितः प्राप्तान् गृहे सेवा-
 दिकर्मणे । लोठयन् कन्दुकीकृत्य चेटाश्विक्रीड सर्वदा ॥ २ ॥ अन्यदा दुर्गिलोद्यानेऽभिधानेन सुलोचन. । तत्रैत्य समवासार्यात् केवली
 शूरिस्तम. ॥ ३ ॥ तत्र भद्रमुली नाम यक्षिण्येकाऽभवद् वने । बहुशालवटस्याधोभूमिभयनवासिनी ॥ ४ ॥ केवलालोकमास्यन्त स
 समेत्य सुलोचनम् । भक्त्या प्रणम्य पप्रच्छ पद्मकोरीकृताञ्जलि ॥ ५ ॥ अहं मानवती नाम मानुष्यपि पुरा प्रभो ! । येलन्धरसुरस्याऽऽस

सुयेंलाख्यस्य यज्ञभा ॥ ६ ॥ तादृक्पुण्यक्षये स्वस्यायुक्षये चागते समम् । मृत्वा भद्रमुखी नाम यत्तिगयहमिहाऽभवम् ॥ ७ ॥ सुवेल-
 कथमास्ते स स्यामिन्निति निवेदय । अथाख्यत् केवली भद्रे ! च्युत्या स तदनन्तरम् ॥ ८ ॥ सुतो द्रोणनृपस्यास्ते जातस्ते वह्निभः खलु ।
 आर्यया दुर्लभोऽप्येव सुलभोऽप्येव पत्तने ॥ ९ ॥ श्रुत्वेति यक्षिणी हृष्टा नत्वा केवलिनं ततः । कृत्वा मानवतीरूपं सा ययौ दुर्लभान्तिकम्
 ॥ १० ॥ मानुषोद्द्रावणक्रीडापरं तं वीक्ष्य सा जगौ । नि सत्त्वैः किममीभिश्चेच्चिन्नं मामनुयाव तत् ॥ ११ ॥ दुर्लभोऽपि निशम्येति द्रुतं
 तामन्वधावत । धावन्ती तत्पुरः सापि व्यामोहान्यान् वने ययौ ॥ १२ ॥ तत्र सा बहुशालाख्यवटकोटरवर्त्मना । गता पातालमन्वायि तेन
 सूचीव तन्तुना ॥ १३ ॥ मूपमूर्धुवनं तत्र मणीमयमलोक्त । आदाय सारमर्केन्दुरोचिपामिव निर्मितम् ॥ १४ ॥ अथास्मै विस्मयस्मेरलो-
 चनाय सुलोचना । निवेशिताय पल्यङ्के सार्धपाद्यादि निर्ममे ॥ १५ ॥ ततो भद्रमुखी प्राञ्जलिराह तम् । दीपालीदिनवद् नाथ !
 घीञ्चितोऽसि चिराद् मया ॥ १६ ॥ तामालोम्य कुमरोऽपि कापीयं वीक्षिता मया । विमृशन्निति संस्मृत्य जाति तामन्वलयत ॥ १७ ॥
 पुद्गलाननुमान् हृत्वा कृत्वा च शुभपुद्गलम् । तमथारंस्त सा ऋहाद् गुणस्यूतेव तत्तनौ ॥ १८ ॥ इतः कुमारपितरौ ह्यात्वा तद्गमनं शुचा ।
 विभ्रगप्यगयेषिष्ठां नाजभेतां च त क्वचित् ॥ १९ ॥ तयोः पुनर्वियोगार्तिविमुक्ताशनपानयोः । तदैव मन्त्रिणा प्रोक्त केवल्यागमन मुदा ॥ २० ॥
 ततस्तौ प्रावृषेप्याध्याविवाशुजलवर्षिणौ । गत्वा केवलिन नत्पोपविश्य तमपृच्छताम् ॥ २१ ॥ भगवन् ! कुलदीपो नौ भानुर्भूनभसोरिव ।
 कुमारो दुर्लभः फागात् कृपां कृत्वा निवेदय ? ॥ २२ ॥ केवली प्राह यत्तिण्याऽपहतो वां कुमारकः । कथ तावूचतुः केवल्याख्यञ्चाखिल-
 मेतयोः ॥ २३ ॥ ऊचाते तौ कदा नौ स मिलिष्यत्याह केवली । यदैहैप्याम्यहं मूयस्तदा वां स मिलिष्यति ॥ २४ ॥ श्रुत्वेत्यथैतौ संविग्नौ
 दुर्लभानुजमङ्गजम् । राज्ये नियेश्य भेजाते व्रत केवलिसंनिधौ ॥ २५ ॥ समं केवलिना देशानुदेशं तौ विजहृतुः । तप्यमानावधीयानौ

सहमानौ परीपहान् ॥ २६ ॥ विहारक्रमयोगेण कदाचिद् दुर्गमं पुरम् । केवली पुनरप्येत्य दुर्गिलोद्यानमास्थित ॥ २७ ॥ यत्त्रिययवधिना
मत्या कुमारस्यायुरल्पकम् । साऽऽगत्य सादर नत्याऽपृच्छत्केवलिनं तदा ॥ २८ ॥ प्रभो ! वर्धयितुं शक्य स्वमल्पायुः कथंचन ? । केवली
प्राह नार्हन्तोऽप्यायुः सघातुमीशते ॥ २९ ॥ निरत्साहा करत्रस्तसर्वस्वेवाथ यक्षिणी । गता स्वं भवनं पृष्टा सा कुमारेण सादरम् ॥ ३० ॥
प्रिये ! किमसि खिन्नेय साऽऽन्वीदेवमेव हि । ततोऽपि साग्रहं पृष्टा साऽऽख्यत्केवलिभाषितम् ॥ ३१ ॥ संविनोऽसावथ प्राह द्रष्टव्यः
केवली स मे । इत्याग्रही स नीतञ्च यक्षिण्यापि तदन्तिके ॥ ३२ ॥ नत्या केवलिन सोऽपि न्यपीदत्तत्पदान्तिके । तं धीक्ष्य पितरावस्याऽरो-
द्विपातां च मोहतः ॥ ३३ ॥ केवली प्राह त वत्स ! बन्धस्व पितराविमौ । किमेतदिति स प्रोचे केवल्याख्यञ्च तत् तथा ॥ ३४ ॥ ततः कुमारः
सोत्कण्ठं प्राग्बदालिङ्ग्य तौ रयात् । प्रभृत्सो रोदितु कृच्छ्राद् यक्षिण्याऽयमवायंत ॥ ३५ ॥ देवदृप्याञ्जलेनास्य संप्रमार्ष्यं ह्यौ तदा ।
न्यदेश्यत स पादाङ्गमूले केवलिनोऽनया ॥ ३६ ॥ केवल्यपि हि संसारविपनाशसुधारसम् । विदधे प्रतिबोधाङ्गायेशनं धर्मदेशनम् ॥ ३७ ॥
तद् निशम्य चिर सम्यग् यत्त्रिणी ध्राविकाऽभवत् । तामापृच्छञ्च कुमारस्तु भजे गुर्वन्तिके प्रतम् ॥ ३८ ॥ तप्यमानस्तपस्तीव्रं सहमानः
परीपहान् । अधीयानः कुमारर्षिः स चतुर्दशपूर्वभूत् ॥ ३९ ॥ कालं कृत्वा यथाकालममी पितृकुमारकाः । महाशुक्रेऽभवन् देवा विमाने
मन्दिराभिधे ॥ ४० ॥ यत्त्रिणी सापि वैशल्यां भूत्वा स्त्री कमलाभिधा । तत्राभूत्तत्रवेष्टेन प्रमरेण सम सुरः ॥ ४१ ॥

इतच्चास्ति पुरं राजगृहं लीलागृहं श्रियः । राजा महेन्द्रसिंहोऽभूत्तत्र सिंह इवौजसा ॥ ४२ ॥ कूर्मादेवीति राश्यस्य तस्याः
कुत्तापयातएत् । व्युत्वा कुमारदेवोऽथ भवनस्वनसुचितः ॥ ४३ ॥ स्वप्नं त भन्तुराचख्यौ कूर्मादेवी निशास्ये । राजा व्याख्यञ्च
ते देवि ! माघी श्रीमवनं सुतः ॥ ४४ ॥ ततोऽस्या हृष्टमनसो घटन्त्या गर्मसुत्तमम् । धर्मागमश्रुतो जातसौहृदो दोहदोऽभवत् ॥ ४५ ॥

प्रत्येकं महदुख्यांश्चाह्वय दर्शनिनोऽन्वहम् । तत्तद्धर्मागमं राक्षीं श्रावयामास भूपतिः ॥ ४६ ॥ स्वं स्वं धर्मागमं ते तु पञ्चाप्युच्चे-
र्ष्यपञ्चयन् । तं तु हिंसात्मकं राक्षीं श्रावं श्रावमखिद्यत ॥ ४७ ॥

ततो जैनान्मुनीन् भक्त्याऽऽह्वय तद्धर्मदेशनाम् । श्रावयामास वसुधावासवस्तां ज्ञमाशचीम् ॥ ४८ ॥ जन्तुजातदारूपं शृण्वन्ती
सा जिनागमम् । संसारस्यापि मेने स्वं महानन्दपदे गतम् ॥ ४९ ॥ अथो नवसु मासेषु दिनेष्वर्थाष्टमेषु च । राश्यसूत सुतं कल्पदुमवद्
मेरुचूलिका ॥ ५० ॥ राज्याङ्गानि विमुच्यान्यत् पूर्णपात्रं वितन्वता । तस्य जन्मोत्सवश्चक्रे सुमहीयान् महीभुजा ॥ ५१ ॥ ततः सूनुरसौ
राज्ञा महोत्सवपुरस्सरम् । दोहदात्रुगुणं धर्मदेव इत्यभ्यधीयत ॥ ५२ ॥ कूर्मापुत्र इति ख्यातः पुनरुल्लापनैरयम् । धात्रीभिः पञ्चभिः
पाल्यमानः शिशुरत्यर्धत ॥ ५३ ॥ जनवन्धनखेलातः पुरोपाज्येत कर्म यत् । खर्वनाम्नाऽमुना जल्ले द्विहस्तोच्चवपुस्तु स ॥ ५४ ॥ कला-
चार्याथयादेव स कलाः सकला अपि । स्वत एवाऽऽपदादर्शो मृजामात्रादिव प्रभाम् ॥ ५५ ॥ आसन्नमुक्त्वाचरित्रवशादेव यशी भृतम् ।
निकटे पल्यलादीर्नां शाङ्खलाः स्युर्न किं द्रुमाः ? ॥ ५६ ॥ विमुखो विपयेच्छायां यौवनस्योऽप्यभुदयम् । कल्पते पशुधर्माय पशुरेव न
सादृशाः ॥ ५७ ॥ हर्षी सैद्धान्तिकर्षीणां सविधं न मुमोच सः । किं चित्रमथवा योऽभूद् गर्भस्थोऽप्यागमस्पृहः ॥ ५८ ॥ शृण्वानोऽन्वह-
भेयासौ यतिभ्यो जैनमागमम् । श्रुतपूर्वमिदं कापीत्यूहया जातिमस्मरत् ॥ ५९ ॥ ततश्च सप्तकश्रेणीरूढोऽज्ञानतमोव्ययात् । स
जातरेवलालोको लोकालोकमलोकत ॥ ६० ॥ व्यवहारमलं कर्तुं ग्रहीष्यामि यदि व्रतम् । तदिमौ पितरौ वत्तः स्फुटित्वा हि मरिष्यतः
॥ ६१ ॥ अज्ञातयस्या तिष्ठे तदेतयोः प्रतिबोधये । इत्यस्याद् भगवान् कूर्मापुत्रः सदन एव सः ॥ ६२ ॥

इतो महाविदेहोऽग्यामस्ति स्वस्तिकं नृपतनम् । विजये मङ्गलावल्यां नगरी रत्नसंचया ॥ ६३ ॥ देवादिष्योऽभवत्तस्यामामादित्य

इय तैत्रता । चक्रैति विदित कामं त्रिजयेन महीभुजाम् ॥ ६४ ॥ जगत्यां विहरद्ब्रह्मन् जगदुत्तमसंक्षित । तदैव्य समवासासीत् पुरीपरि-
 मरं एते ॥ ६५ ॥ त धर्मचक्रिणं चम्रयतीं यन्दिनुमाययो । तद्विधाय यथास्थानं निपसाद् कृताञ्जलि ॥ ६६ ॥ इतो द्रोणदुमादेव्यौ कमलाभ्रमरौ
 च ते । घृण्णा भरनैताग्नेऽभयन् विधाधराऽज्ञाः ॥ ६७ ॥ चारण्यधमणीभूय चत्वारोऽपि समाहिताः । जगदुत्तमतीर्थेशं तेऽपीयुर्बन्धितुं
 तदा ॥ ६८ ॥ नन्या यिभुं निपण्णेषु तेषु पप्रच्छ चक्रभृत् । कुतोऽमी नाय ! चत्वारो धर्माशा इव चारणाः ? ॥ ६९ ॥ अमी भारत
 वेताऽगाद् नापांके चम्रभृच्चगौ । भरते तीर्थच्छक्ती केवली वास्ति संप्रति ? ॥ ७० ॥ स्वाम्यूचे तीर्थच्छक्ती केवली चात्र कोऽपि
 न । विन्नु यज्ञशूदे कूर्मापुत्रोऽस्ति केवली एही ॥ ७१ ॥ चम्रयूचे स प्रती किं न स्वाम्यूचेऽवद्यवर्जितः । गृहेऽस्ति प्रतिबोधाय
 वित्रादुप्यतिकारयोः ॥ ७२ ॥ श्रुत्येति चारणाः प्रोचुः स्वामिन् ! केवलिनो वयम् । भविष्यामो न वा स्वामी प्रोचे भद्राः ! भविष्यथ
 ॥ ७३ ॥ ते तु प्राह कदा नाय ! नापोऽप्याह महाशयाः । कूर्मापुत्राद् यदा वित्य तन्मन्दिरकथानकम् ॥ ७४ ॥ ततस्ते विस्मिता गत्वा
 स्वामिनं नारण्यंशः । कूर्मापुत्रं गता यात्रत्तं नत्या मौनमासिरे ॥ ७५ ॥ तावच्च तेन ते प्रोक्ता महासत्याः । जिनेन च । नेदं मन्दिर-
 मारण्यायि महादुःखगतं हि तत् ॥ ७६ ॥ श्रुत्येति तेऽपि संजातजातिस्मरण्यत्मना । क्षपकश्रेणिमासाद्य केवलज्ञानिनोऽभवन् ॥ ७७ ॥
 मूयस्तीरंरुं गत्या तेऽस्युः केवलिपर्यदि । ततो जिनें जगादेन्द्रोऽधुना किं नानमन्ममी ? ॥ ७८ ॥ स्वाम्यूचे केवलं कूर्मापुत्रादेपामजायत ।
 नामोऽप्याह यदा कूर्मापुत्रोऽसौ प्रमक्षिप्यति ? ॥ ७९ ॥ स्वाम्यूचे सप्तमे ह्यस्मादह्नि यामे तृतीयके । भविष्यति हरे । कूर्मापुत्रः श्रमण-
 र्दंयनी ॥ ८० ॥ इतश्च भगवान् कूर्मापुत्रं स्वपितरौ क्रमात् । प्रबोध्य प्रावजसौ च प्रब्रज्यानुत्तरं गतौ ॥ ८१ ॥ कूर्मापुत्रो भगवानपि
 गुरुरसंशोहपूजितो भुवनम् । परितः प्रबोध्य केरवमिव शिमूर्धानमिन्दुवत्प्राप ॥ ८२ ॥

इति श्रीकूर्मापुराणा । भद्रगुप्तस्तु यत्रस्वामिकायायामुपदिष्टः ॥ १३ ॥

अथ बाहुल्येन मुनिमुपश्लोकयति--

विसमभयभमणनासणजिणसासणगयणमडणपियंका । अञ्चेवि महामुणिणो गुणिणो मम दितु सिद्धिसुहं ॥ ५४ ॥

[विपमभवभ्रमणनाशानजिनशासनगगनमण्डनमृगाङ्का । अन्येऽपि महामुनयो गुणिनो मद्य ददतु सिद्धिसुखम् ॥]

श्याख्या—धन्याद्या मुनयस्तावत्केचनापि नामतोऽभिहिताः, अन्येऽपि 'संमणह कोटिसहस्सदुअ थुण्णिज्जिय निच्च विहाणि' इति धाक्यात्पञ्चदशकर्मभूमिषु ये केचनापि वर्तन्त इत्यपरेऽपि, गुणिनः गुणा त्रमाद्या सन्ति येषां ते तथा, महामुनयो महर्षयः 'मम दित्तु सिद्धिसुहं' मद्यं ददतु सिद्धिसुखम् । किं विशिष्टास्ते ? । 'विसमत्ति' विपमः स्थपुट उच्चनीचजातिकुलाद्यारोहावरोहक्रमेण विसंस्थुजो योऽसौ भवस्तत्र भ्रमणं तत्तथा, तत्राशयति निराकरोति तत्तथा तच्च तज्जिनशासनमर्हन्मतं तदेव निर्मजत्वाद् महत्त्वाच्च गगनमाकाशं तस्य मण्डनाय मृगाङ्का दुष्कर्मसंततजन्तुजाताह्लादनत्राच्चन्द्रा इति ॥ १४ ॥

अथ महासतीगुणानुमोदनां कर्तुं कामः पुरस्तीर्थकरजननीरभिष्टुवघ्राह--

त्रणविन्दयजणणीओ जयति तित्यंकराण जणणीओ । पसवति पुत्तरयणं जाओ तेलुकसिरितिलयं ॥ ५५ ॥

[जनविस्मयजनन्यो जयन्ति तीर्थकराणा जनन्य । प्रसवन्ति पुत्ररत्नं यद्वैश्वेक्यश्रीतिलकम् ॥]

१ श्रमणाना कोटिसहस्रद्विकं स्तूयेत नित्यं विधानेन ।

व्याख्या—तीर्थ भयान्मुषेखतास्मार्य, यद्वा, चतुर्वर्णी श्रीश्रमणसंघम्. अथवा, प्रथमगणधर कुर्वन्तीति तीर्थकरा अर्हन्तस्तेषामतीतानागतवर्तमानविहरमायानां जनन्यो मातरस्तीर्थकरजनयस्ता जयन्ति सर्वोत्कर्षेण वर्तन्ते । किंचिशिष्टाः । 'अणविम्बयति' जनानां त्रिलोकीलोकानां विस्मयमाश्चर्यं जनयन्ति यास्तास्तथा । विस्मयकारणमुत्तरार्धेनाह—'पसवंति' या पुत्रत्वं सुतरत्वं ज्ञातावेकवचनं सुतमाणिक्यानीति, प्रसवन्ति जनयन्ति । किंचिशिष्टम् । 'तेलुकति' त्रिलोक्यस्य स्वर्मुंबुवोरूपस्य श्रीलक्ष्मीस्तस्याः शिरस्तस्तथा सिद्धिपदमिति भावः. तत्र तिलकं मण्डनं यदुक्तमागमे—'नमो त्यु ते रयणकुखिखधारिण्य' नमोऽयु ते जगर्पदयवाइए ।" इत्यादि ॥५५॥

अथ गायत्र्येण सतीनाममन्त्राक्षरैरात्मान पवित्रयन्नाह—

सीयाएवी सुलसा राइमई मयणरेह दमयंती । अज्जा चंदणवाला पणोरमा तह विलासवई ॥ ५६ ॥

अजणासुंदरी चैव नमयासुंदरी सिवा । धारिणी चिछणादेवी पभावई कलावई ॥ ५७ ॥

रेवई देवई जिह्वा सुजिह्वा पउभावई । नंदा भद्दा सुभद्दा य रिसिद्धत्ता मिगावई ॥ ५८ ॥

[सीतादेवी सुलसा राजीमती मदनरेखा दमयन्ती । आर्या चन्दनवाला मनोरमा तथा विलासवती ॥

अजनासुन्दरी चैव नर्मदासुन्दरी शिवा । धारिणी चिछणादेवी प्रभावती कलावती ॥

रेवती देवकी ज्येष्ठा सुज्येष्ठा पभावनी । नन्दा भद्रा सुभद्रा च ऋषिदत्ता मृगावती ॥]

१ नमोस्तु ते रत्नकुक्षिधारिके ! नमोस्तु ते जगत्प्रदीपदायिके ! ।

इति श्रीकृष्णपुत्रकथा । भद्रगुप्तस्तु यज्ञस्यामिकथायामुपदिष्टः ॥ ५३ ॥

अथ बाहुल्येन मुनिमुपश्लोक्यति--

त्रिसप्तभवभ्रमणनाशनजिनसासणगणमंडणमिंपंका । अत्रेवि महागुणिणो गुणिणो मम दितु सिद्धिसुहं ॥ ५४ ॥

[विपमवभ्रमणनाशनजिनशासनगणमण्डनमृगाङ्का । अन्येऽपि महागुणयो गुणिनो महं ददतु सिद्धिसुखम् ॥]

व्याख्या--धन्याद्या मुनयस्तावत्कैचनपि नामतोऽभिहिताः, अन्येऽपि 'संमणह फोडिसहस्सदुअ थुण्णिजिय निच विहाणि' इति वाक्यात्पञ्चदशकर्मभूमिषु ये कैचनपि वर्तन्त इत्यपरेऽपि, गुणिनः गुणा. ज्ञमाद्या' सन्ति येषां ते तथा, महागुणयो महर्षयः 'मम दितु सिद्धिसुहं' महं ददतु सिद्धिसुखम् । किं विशिष्टास्ते ? । 'विसमत्ति' विपमः स्थपुट उच्चनीचजातिकुलाद्यारोहावरोहक्रमेण विसंस्थुजो योऽसौ भवस्तत्र भ्रमणं तत्तथा, तन्नाशयति निराकरोति तत्तथा तच्च तज्जिनशासनमहंन्मतं तदेव निर्मलत्वाद् महत्त्वाच्च गणनमाकाशं तस्य मण्डनाय मृगाङ्का दुष्कर्मसंतसज्जन्तुजाताह्लादनत्राच्चन्द्रा इति ॥ ५४ ॥

अथ महासतीगुणानुमोदनां कर्तुकामः पुरस्तीर्थंकरजननीरभिमृदुवद्वाह--

जणमिद्दयजणणीओ जयंति तित्थंकराण जणणीओ । पसवति पुत्तरयणं जाओ तेलुक्सिरितिलयं ॥ ५५ ॥

[जनविस्मयजनन्यो जयन्ति तीर्थंकराणां जनन्य । प्रसवन्ति पुत्ररत्नं यास्त्रैलोक्यश्रीतिलकम् ॥]

१ भ्रमणानां फोडिसहस्रादिकं स्तूयत नित्यं विधानेन ।

व्याख्या—तीर्थ भवान्बुधेर्वतारमार्गं, यद्वा, चतुर्वर्णं श्रीश्रमणसंघम्. अथवा, प्रथमगणधरं कुर्वन्तीति तीर्थकरा अर्हन्तस्तेषामतीतानागतवर्तमानविहरमाणानां जनन्यो मातरस्तीर्थकरजनन्यस्ता जयन्ति सर्वोत्कर्षेण वर्तन्ते। 'जणविम्हयत्ति' जनानां त्रिलोकीलोकानां विस्मयमाध्वर्यं जनयन्ति यास्तास्तथा। विस्मयकारणमुत्तरार्धेनाह—'पसवंति' यः पुत्ररत्नं सुतरत्नं जातावेकवचनं सुतमाणिक्यानीति, प्रसवन्ति जनयन्ति। 'तैलुक्कत्ति' त्रैलोक्यस्य स्वमूर्ध्नुवोरूपस्य श्रीलक्ष्मीस्तस्याः शिरस्तत्तथा सिद्धिपदमिति भावः, तत्र तिलकं मण्डनं यदुक्तमागमे—“नमो त्यु ते रयणकुम्बिखधारिण्ये ! नमोऽद्यु ते जगर्षद्वदाक्ष्ये ।” इत्यादि ॥५५॥

अथ गाथात्रयेण सतीनामन्त्राक्षरैरत्मान पवित्रयद्माह—

सीयाएवी सुलसा राइमई मयणरेह दमपंती । अज्जा चंदणवाला मणोरमा तह विलासवई ॥ ५६ ॥

अज्जणासुंदरी चैव नम्मयासुंदरी सिवा । धारिणी चिह्णदेवी पभावई कलावई ॥ ५७ ॥
रेवई देवई जिह्वा सुजिह्वा पउभावई । नंदा भदा सुभदा य रिसिदत्ता मिगावई ॥ ५८ ॥

[सीतादेवी सुलसा राज्ञीमती मदनरेखा दमयन्ती । आर्या चन्दनवाला मनोरमा तथा विलासवती ॥
अज्जनासुन्दरी चैव नर्मदासुन्दरी शिवा । धारिणी चिह्णदेवी प्रभावती कलावती ॥
रेवती देवकी ज्येष्ठा सुज्येष्ठा पद्मावती । नन्दा भद्रा सुभद्रा च ऋषिदत्ता मिगावती ॥]

१ नमोऽस्तु ते रत्नकुक्षिधारिके ! नमोऽस्तु ते जगत्प्रदीपदायिके ! ।

आसां पदार्थो व्यक्त एव ।

व्यासार्थस्तु कथानकंभ्योऽवमेयस्ताग्नेतानि,—

अस्तीह मिथिला नाम पुरी देवपुरीनिभा । तस्यां जनक इत्यासीदसीमसुष्ठुनो नृपः ॥ १ ॥ प्रिया श्रद्धेव धर्मस्य तस्यानन्देक-
मन्द्रिम् । त्रिदेहा भुक्ति देहाभिरामा लक्ष्मीरिभमवत् ॥ २ ॥ सगस्वतीत्र सद्दोषकविते विश्वविश्रुते । साऽसूत समयेऽप्यत्र युगपत्पुत्र-
दारिकं ॥ ३ ॥ जातमात्रादतो युगमाजहार किल कञ्चन । देवस्तरपूर्ववरेण्य दारकं दारणाशय ॥ ४ ॥ वैताल्ह्यशिरसि व्योम्नस्तं बालं
त्रिदशोऽमुचत् । घांतयन् दिङ्मुलान्यत्र नक्षत्रमिव सोऽपतत् ॥ ५ ॥ पतन्त च तमद्राज्ञीत् तदा चन्द्रगतिः स्वयम् । दक्षिणश्रेणिनगर-
स्थनूपुरनायकः ॥ ६ ॥ किमेतदिति सभ्रान्तः सैष विद्यार्थेश्वरः । तन्निपातानुमारेण नन्दनोद्यानमाययौ ॥ ७ ॥ ददर्श तत्र त बालं
पतितं पुण्यरेणु । पुत्रीयन्नाददे चायमपुत्रः खेचरेश्वर ॥ ८ ॥ पुण्यवत्याः स्मकान्तायास्तं समर्प्याय सोऽर्मकम् । देव्यसूत सुत गूढगर्भ-
स्याधोऽयत् पुरे ॥ ९ ॥ जन्मोत्सवं विधायाय हृद्यं विद्याधराग्रणी । तं भामण्डलसवन्धाद् नाम्ना भामण्डलं व्यधात् ॥ १० ॥ धात्रीभि-
पञ्चभिः पाल्यमानोऽसौ बभूवे क्रमात् । नन्दाद्यामिर्यया शुक्लतिथिभिर्बालचन्द्रमा ॥ ११ ॥

इतथापहृते तत्र विदेहा रोदिति स्म हा । जनकोऽप्येययन्नाप तत्प्रवृत्तिं च न क्वचित् ॥ १२ ॥ हृते सुते सितेयं तदञ्जसेतीध
नामतः । पितृभ्यां युग्मजा पुत्री सा सीतेति निरौच्यत ॥ १३ ॥ पुत्रापहारभीताभ्यां पितृभ्यां साथ भूमये । कल्पिता लोठयित्वाऽस्यां
मूसुतेति स्मृता तत ॥ १४ ॥ कालेन भूयसा शोकभृतयोः स्तोत्रुत्वमीयिचान् । शोकहर्षो हि जन्तूनामखट्टघटीभ्रमौ ॥ १५ ॥ व्यव-
हारव्यतीर्णय लक्ष्मीस्य षट्कान्तरेः । सीता त्रिनृधे धात्रीपञ्चकेनोपलालिता ॥ १६ ॥ नितम्बस्थलमुह्लासिभ्रूवह्नि कुचपर्वतम् ।

सप्त पद्मपुराणस्ययनं यौवनमासत् ॥ १७ ॥ अनुरूपो धरः कः स्यादस्या इति दिवानिशम् । चिन्तयामास चित्ते तज्जनको जनको
 नृपः ॥ १८ ॥ रामोऽस्य मण्डलं राटुरिव म्लेच्छमहीपतिः । तयाऽप्रसद् बले रङ्गनातरङ्गतमाभिधः ॥ १९ ॥

इतथादिमहीमंतुरादिनायस्य हेतये । स्वस्तिमरयस्ययोभ्येति पुरन्दरकृता पुरी ॥ २० ॥ तत्रादिभूमिभृन्नृप्रादित्यगोत्राधिचन्द्रमाः ।
 अमृञ्जनकमूगजगृह्णद् दशरथो नृपः ॥ २१ ॥ दुःशासनस्य तस्यासंघतत्रः प्राणवल्लभाः । कौशल्या च सुमित्त्रा च कैकेयी किञ्च
 नुममा ॥ २२ ॥ रामोऽस्य तानु चत्वारः समभूंसंनूनुयः । रामो लक्ष्मणभरतौ शत्रुघ्नः क्रमशोऽप्यमी ॥ २३ ॥ पद्मनामा हली तेषु
 रामो म्यगुणास्पदम् । नारायणाक्षः किञ्चार्धचक्रभृहृहमयोऽष्टमः ॥ २४ ॥ अथास्थानस्थितस्यास्य राज्ञो चेन्नी व्यजिह्वपत् । स्वामिन् ।
 जगत्नृतोऽस्ति सिंहाकारि निगारितः ॥ २५ ॥ 'प्रवेगय' नृपेणोक्ते वेत्रिणासौ प्रवेशितः । पेट्याकं प्रणनामेव पुरस्ताद् निपसाद् च ॥
 २६ ॥ नृपांऽपि द्रुतमुन्मत्तहर्षोत्कर्षो जगात् तम् । भौधिलस्य सराष्टस्य कुशलं सुहृदो मम ? ॥ २७ ॥ जानामि प्रेषितोऽसि त्वं मन्निवृत्ति-
 छोऽमुना । त्रिगोणेण पुनर्गृहि किमागमनकारणम् ? ॥ २८ ॥ द्रुतोऽप्ययत्त गणशः सन्त्याताः स्वामिनो मम । देव ! त्वमेव किन्वेकः
 सुहृदशमा च किं वदु ? ॥ २९ ॥ जनकस्य मुखेदुःखरिन्दोरिन्दीवरं यथा । गृह्यसे त्वं ततस्तेन स्मृतोऽसि रिपुसंकटे ॥ ३० ॥ अस्ति
 धैताऽरैलाशनगयोऽन्तःपालगः । देशोऽर्धयवरो नाम जन्मभूरिव पाप्मनः ॥ ३१ ॥ मायूरमालनगरे तस्य देशस्य मण्डने । आतरङ्गतमो
 नाम म्लेच्छःऽप्योऽस्ति दारुणः ॥ ३२ ॥ सुताः सहस्रशस्तस्य नृपीभूयोपभुञ्जते । देशान् काम्योज्जवाल्हीकयुकमङ्कनकादिकान् ॥ ३३ ॥
 स्वामीमातरस्तस्तर्द्रेट्टि धारिधिः । भीषणोऽशौहिणीनाथैरभाड्सीज्जनकक्षितिम् ॥ ३४ ॥ प्रतिस्थानं च मातङ्गास्ते चैत्यानि न्यपात-
 यन् । शत्राणीय सुतुहानि धर्मविच्यम्भराभृतः ॥ ३५ ॥ तत्कुरुप परित्राणं धर्मस्य जनकस्य च । अतिमात्रमभीष्टौ ते यदेनौ जीविता-

दपि ॥ ३८ ॥ श्रुत्वेति तत्तत्प्रणाल्यङ्किकरयो म्लेच्छजिगीषया । सुहृत्वाण्यप्रयाणाय जयदकामदापयत् ॥ ३७ ॥ अयो दशरथं प्राह रामो नत्वा
 छुताञ्जलिः । म्लेच्छमात्रजेयं यूयं तात मा यात, याम्यहम् ॥ ३८ ॥ मयापि सानुजेनाय जेतव्यो युष्मदाब्जया । इक्ष्वाकवो यदाजन्मवि-
 क्रमा भरतादयः ॥ ३९ ॥ इत्थं कथञ्चिदासाद्य पितुराह्नां सलदमणः । रामश्चमूसमूहेन वृतोऽगाद् मिथिलामथ ॥ ४० ॥ म्लेच्छभ्रूपी-
 स्तमोऽक्रान् रामचन्द्रः सलदमण । तत्र विनासयामास करेरिव शरैः क्षणात् ॥ ४१ ॥ हृद्योऽयं जनकोऽभ्येत्य रामचन्द्रं सलक्षमणम् ।
 पुरीं प्रयेदयामास स्वयं तेष मनोऽविशत् ॥ ४२ ॥ रामेणागत्य जनको म्लेच्छातङ्काद् न केवलम् । स्वसुताया वरवाप्तिचिन्ताया
 अपि मोचित ॥ ४३ ॥

जनेभ्यो जानकीरूपं श्रुत्वा द्रष्टुं तदागमत् । कौतुकी नारदः कन्यान्तःपुरे प्रविवेश च ॥ ४४ ॥ आपीनं धृतकौपीनं पिङ्गकेशदृशं
 भृशम् । तुन्दिलं वैत्रिकादण्डरुमण्डलुवृषीधरम् ॥ ४५ ॥ भयंकरं तमालोक्य सीता भीता सवेपथुः । आरटन्ती हहा मातरिति
 गेहान्तपयिशात् ॥ ४६ ॥ धृत्वा बाहुशिखाकण्ठकच्छकण्ठेषु दासिकाः । कथयुस्तं क्रुधोत्ताला द्वारपाला अपि द्रुतम् ॥ ४७ ॥ श्वभ्य स्व
 कीर्यतेभ्यो मोचयित्वा कथञ्चन । ययाबुधत्पत्य वैताड्यं तत्र कोपादचिन्तयत् ॥ ४८ ॥ अस्तीह दक्षिणश्रेणीभर्तुश्चन्द्रगते सुतः । युवा
 भामण्डलो दोष्मान् विद्याधरगुरुर्यतः ॥ ४९ ॥ सीतां चित्रपटे कृत्वा दर्शयाम्यस्य येन ताम् । हठादपहरत्येव क्षते प्रतिकरोम्यदः ॥ ५० ॥
 चिन्तयित्वेति विवधे तत्तया नारदो मुनिः । भामण्डलोऽपि तां दृष्ट्वा मन्मथप्रहिलोऽभवत् ॥ ५१ ॥ बुबुधे नारदानीतचित्राळिखितयोपिति ।
 कामं भामण्डलस्येतद्वयस्येभ्योऽथ तरिपता ॥ ५२ ॥ आह्वय नारदं चन्द्रगतिर्भक्तिपुरस्सरम् । काऽसौ कस्यात्मजेत्यादि पत्रच्छ पट्योपिति
 ॥ ५३ ॥ आचरन्त्यौ नारदोऽप्येताममुष्मै पट्योपितम् । यथानाम यथाधाम यथारूपं ययागुणम् ॥ ५४ ॥ विवृज्य नारदं राजा भामण्डलमथा-

पश्य । त्वां तयोद्गाहयिष्यामि ततो घस । विरिदि मा ॥ ५५ ॥ ततश्चपलगत्याख्यो विद्याभृत् तदनुशया । बद्ध्या जनकमानीयाऽऽर्पयश्च-
 भ्रगन्तंनिनि ॥ ५६ ॥ अयायूत्याय जनकं रयनूपुरपार्थिवः । आश्लिष्योच्चनिवेशयापि सगौरवमदोऽवदत् ॥ ५७ ॥ लोकोत्तरगुणैर्गतिता
 मीता ते विघते सुता । भामण्डलश्च मे सुवुरनुनो रूपसंपदा ॥ ५८ ॥ योगस्तदेतयोर्जात्यरत्नेनोरिवोचितः । मियो भवतु संबन्धादाव-
 चारपि सौहृदम् ॥ ५९ ॥ जनकाऽथ जगादेति दत्ता रामाय सा मया । सरुषु कन्याः प्रदीयन्ते तदन्यस्मै ददे कथम् ? ॥ ६० ॥ अथ
 चन्द्रगतिः प्राह मया सौहृदहेतये । प्रार्थितोऽसि त्यमानीय क्षमस्तां हतुमप्यहम् ॥ ६१ ॥ रामाय कल्पिता सीता स्वसुता यद्यपि त्वया ।
 तथापि नः पराजित्य परिशेष्यति तामयम् ॥ ६२ ॥ इत्थं सत्यपि सामर्थ्येऽथवा कार्यं द्वयं मया । रक्षणीयापकीर्तिश्च भ्राह्मा च तव कन्यका
 ॥ ६३ ॥ यस्मात्प्रार्थयान्तं धनुषी देयताक्षया । पृथग्यत्तसहस्रेणाधिष्ठिते दुःसहोजसी ॥ ६४ ॥ पूज्येते प्रत्यहं गोप्रदेयतावद् गृहे पुनः ।
 कृते भयिष्यतांः शीरिद्याद्दिशोस्तद् गृहाण ते ॥ ६५ ॥ आभ्यामारोपयत्येकमपि दाशरथिः स चेत् । तदा वयं जितास्तेनोद्ग्रहतां ते सुतामयम्
 ॥ ६६ ॥ एकं नेयकसौजन्यादपरं भुजविक्रमात् । मद्भूरुमययाप्येतन्न भयं नाम पश्यति ॥ ६७ ॥ श्रुत्वेति मैथिलो दध्यौ हा । वैपम्यमुप-
 स्थितम् । मया रामाय देया सा यिन्नस्त्वयमुपस्थितः ॥ ६८ ॥ अभीष्टः दत्ताचरो रामोऽनभीष्टः खेचरस्त्वयम् । न येच्च विकटं कर्म हा
 सीते ! किं भयिष्यति ? ॥ ६९ ॥ चिन्तयित्येति जनकः कालक्षयरुते कृती । विदस्य खेचराधीशमत्रवीदेवमस्त्विति ॥ ७० ॥ ततो वज्राण-
 पापसं अर्पयित्वा स ते धनु । मिथिलां प्रापयामास मैथिलं खचरेश्वरः ॥ ७१ ॥ आत्मनापि नभश्चारिसभा-मण्डलनन्दनः । तत्र चन्द्रगतिः
 प्राप स-भामण्डल-नन्दनः ॥ ७२ ॥ मिथिलां परितो विद्याधरसेन्यैरनुदुदुतः । आधासानप्रहीदेप दत्तस्वर्गम्रमान् भुवि ॥ ७३ ॥ अयो
 कथितपुषागतां विदेशये विदेहपद । प्रातर्ष्यधत्त सीतायाः स्वयंवरणमण्डपम् ॥ ७४ ॥ तत्र ते धनुषी शीरलक्ष्मीमूलतिके इव ।

दपि ॥ ३८ ॥ श्रुतेति तत्तत्तत्पङ्क्तिरयो म्लेच्छजिगीषया । सुहृत्त्राण्यप्रयाणाय जयढकामदापयत् ॥ ३७ ॥ अथो दशरथं प्राह रामो नत्वा
 कृताञ्जलिः । म्लेच्छमाश्रये यूयं तात मा यात, याम्यहम् ॥ ३८ ॥ मयापि सानुजेनाय जेतव्यो युष्मदाक्षया । इदवाकवो यदाजन्मवि-
 क्रमा भरतादयः ॥ ३९ ॥ इत्थं कथञ्चिदवासाद्य पितुराक्षां सलक्ष्मणः । रामश्चमूसमूहेन वृत्तोऽगाद् मिथिलामथ ॥ ४० ॥ म्लेच्छभूषां-
 स्तमोक्रयान् रामचन्द्रः सलक्ष्मणः । तत्र वित्रासयामास करेरिव शरैः क्षणत् ॥ ४१ ॥ हृष्टोऽय जनकोऽभ्येरय रामचन्द्रं सलक्ष्मणम् ।
 पूर्वां प्रपेशयामास स्वयं त्वेष मनोऽविरात् ॥ ४२ ॥ रामेणागत्य जनको म्लेच्छातङ्काद् न केवलम् । स्वसुताया वरावासिचिन्ताया
 अपि मोचितः ॥ ४३ ॥

जनेभ्यो जानकीरूपं श्रुत्वा द्रष्टुं तदागमत् । कौतुकी नारदः कन्यान्तःपुरे प्रविवेश च ॥ ४४ ॥ आपीनं धृतकौपीनं पिङ्गकेशदृशं
 भृशम् । तुन्दिलं त्रिशिकादण्डरुमण्डलुवृषीधरम् ॥ ४५ ॥ मयंकरं तमालोक्य सीता भीता संवेपथुः । आरटन्ती हहा मातरिति
 गेहान्तपविगत् ॥ ४६ ॥ धृत्या बाहुशिखाकण्ठकञ्चक्रौण्डौ दासिकाः । रुधुस्तं कुधोचाला द्वारपाला अपि द्रुतम् ॥ ४७ ॥ श्वस्य स्वं
 कीर्यत्तेभ्यो मोचयित्वा कथञ्चन । ययावुत्पत्य वैताळ्यं तत्र कोपावचिन्तयत् ॥ ४८ ॥ अस्तीह दक्षिणश्रेणीभर्तुश्चन्द्रगते सुतः । युवा
 मामण्डलो दोष्मान् विद्याधर्युल्हरः ॥ ४९ ॥ सीतां चित्रपटे हृत्वा दशयाम्यस्य येन ताम् । हठादपहरत्येप क्षते प्रतिकरोम्यदः ॥ ५० ॥
 चिन्तयित्वेति विक्रमे तत्तया नारदो मुनिः । भामयडनोऽपि तां हृत्वा मन्मथप्रदिलोऽभवत् ॥ ५१ ॥ वुवुये नारदानीतचित्राङ्घ्रिलिखितयोपिति ।
 कामं भामयडजस्येतद्वपस्येभ्योऽय तरिपता ॥ ५२ ॥ आहूय नारदं चन्द्रगतिर्भक्तिपुरस्सरम् । काऽसौ कस्यात्मजेल्यादि पप्रच्छ पटयोपिति
 ॥ ५३ ॥ आचख्यो नारदोऽप्येताममुष्मै पटयोपिताम् । ययानाम यथाधाम यथारूपं यथागुणम् ॥ ५४ ॥ धिखुज्य नारदं राजा भामण्डलमघा-

पश्य । त्वां तयोदाहसिष्यामि ततो फलस । विपीन्द्र मा ॥ ५५ ॥ ततश्चपलगत्याख्यौ विद्याभृत् तदनुसया । षट्पञ्चा जनकमानीयाऽऽप्यथ-
 न्नगतेर्निनि ॥ ५६ ॥ अयायूत्याय जनकं रथनूपुरपार्थिवः । आश्लिष्योश्चान्वियेद्यापि सगौरवमवोऽप्यदत् ॥ ५७ ॥ लोकोत्तरगुणैर्गीता
 र्मणा ते विपते पुना । भामण्डलश्च मे सुदुरन्तूनी रूपसंपदा ॥ ५८ ॥ योगस्तदेतयोर्जात्यरत्नहेम्नोरियोचितः । मिथो भवतु संबन्धादाच-
 योरपि सौहृदम् ॥ ५९ ॥ जनकोऽय जगदेति दत्ता रामाय सा मया । सखत् कन्याः प्रदीयन्ते तदन्यस्मै ददे कथम् ? ॥ ६० ॥ अथ
 यन्त्रगतिः प्राह मया सौद्रदेतये । प्रार्थितोऽसि त्वमानीय त्वमस्तां हंतुमप्यहम् ॥ ६१ ॥ रामाय कल्पिता सीता स्वसुता यद्यपि त्वया ।
 तथापि नः पराजित्य परिलेप्यति तामयम् ॥ ६२ ॥ इत्थं सत्यनि सामर्थ्येऽप्यत्र कार्यं द्वयं मया । रत्नणीयापकीर्तिश्च प्राह्या च तव कन्यका
 ॥ ६३ ॥ यन्मायसांशंभयंतं धनुषी देयतानया । पृथग्यत्नमहश्रेणाधिष्ठिते दुःसहोजसो ॥ ६४ ॥ पूज्येते प्रत्यहं गोत्रदेवतावद् गृहे पुनः ।
 दृते भविष्यतोः दीरित्याङ्गियोस्तद् गृहाण ते ॥ ६५ ॥ आभ्यामारोपयत्येकमपि दाशरथिः स चेत् । तदा घयं जितास्तेनोद्धतां ते सुतामयम्
 ॥ ६६ ॥ एकं मेयकसौजन्यादपरं मुञ्जविक्रमात् । मद्भूतमयथाप्येतन्न भय नाम पश्यति ॥ ६७ ॥ श्रुत्येति मैथिलो दधौ हा । वैषम्यमुप-
 श्रियतम् । मया रामाय देया सा विारस्त्वय्यगुपस्थितः ॥ ६८ ॥ अमीष्टः एनाचरो रामोऽनमीष्टः खेचरस्त्वयम् । न येच्च विकटं कर्म हा
 सीते ! किं भविष्यति ? ॥ ६९ ॥ चिन्तयित्येति जनकः कालक्षयकृते कृती । विदस्य खेचराधीशमववीदेवमस्त्विति ॥ ७० ॥ ततो यच्चार्य-
 वापत्तं अर्पयित्वा स ते धनु । मिथिलां प्रापयामास मैथिलं खचरेश्वरः ॥ ७१ ॥ आत्मनापि नमश्चारिसभा-मण्डलनन्दनः । तत्र चन्द्रगतिः
 प्राप स-भामण्डल गन्धः ॥ ७२ ॥ मिथिलां परितो विद्याधरसेन्येत्नुदुदुतः । आवासानप्रहीदेप दत्तस्वर्गप्रमान् भुवि ॥ ७३ ॥ अथो
 कथितवृत्तान्तो विवेदाये विदेहराट् । प्रातर्यधत्त सीतायाः स्वयंवरणमण्डपम् ॥ ७४ ॥ तत्र ते धनुषी वीरलक्ष्मीचूलतिके इव ।

चर्चयित्वाऽर्चयित्वा च मण्डपान्तरम्ण्डयत् ॥७५॥ सीतास्वयंवरकृते जनकेन निमन्त्रिताः । तत्रेषु कौतुकोत्तालमूपाला मूचरा अपि ॥७६॥
 मूचराः खेचरास्तत्र भुजदण्डांशमद्रिणावः । पत्य मञ्जेषु पञ्चेषुरूपा मूया उपविशन् ॥ ७७ ॥ रामश्च लक्ष्मणश्च द्वावपि तौ पितुरात्मनः ।
 पुण्यदन्तौ पदोपान्ते मेरोस्त्रिव निषेदतुः ॥ ७८ ॥ सखीभिः सहिता सीता रत्नाभरणभारिणी । अथागात् तत्र मूर्त्ताभिः कलाभिस्त्रिव शारदा
 ॥ ७९ ॥ धनुयी पूजयित्वा सा रामं मनसि विभ्रती । जनकस्य पदोपान्तेऽभ्युर्ध्वेर्लक्ष्मीस्त्रिव स्थिता ॥ ८० ॥ सर्वेषामपि मूपानां निषेतुस्तत्र
 दृश्यः । प्रत्यप्रविकसञ्जातीकलिकायामिवालयः ॥ ८१ ॥ अथाह जनकद्वाःस्यः द्वाचराः खेचरा अपि । भो भोः शृण्वन्तु भूपाला
 मद्रिसुर्धयत्सदः ॥ ८२ ॥ आरोपयति यः कश्चिदेकमप्येतयोर्धनुः । जयलक्ष्मीरियावग्न्यां कन्यामृद्धहतां स मे ॥ ८३ ॥ एकैकशोऽथ दोष्मन्तः
 खेचराः द्वाचरा अपि । उपधनुः समागच्छस्तदोरोपणकास्यया ॥८४॥ नाशकत्र द्रष्टुमप्येके नैके स्म्राट्टुमपि क्षमाः । आरोपयन्तो न्यपतन्
 क्रोऽपि क्रोऽप्यनमंश्च ते ॥ ८५ ॥ अथो दशरथावुत्तमाप्य रामो महाभुजः । वज्रावताभिधानस्य धनुषः सविधे ययौ ॥ ८६ ॥ सोऽप्राप्तं
 खेचरैरुष्टः साशङ्कं जनकेन च । लक्ष्मणेन च सोऽर्क्यं सहर्षं चापि सीतया ॥ ८७ ॥ युग्मम् ॥ पितुः पुलकदण्डेन सहोद्भृतमथो धनु ।
 रामेण नामितं चैतद् मूपानामाननेः समम् ॥ ८८ ॥ कोटिमारोप्य तत् क्रीर्त्यां सार्धमध्वनयद् धनुः । धैदेहीमनसा साकमाचकर्षं च राघवः
 ॥ ८९ ॥ संशयेन समं रक्षो जनकस्योदतार्यत । रामेण तद् धनुश्चक्रे पाणौ च सह सीतया ॥ ९० ॥ द्वितीयमर्णवाचर्त्त धनुरारोप्य
 तत्तन्णात् । कन्या विद्याभृतामष्टादशोपायंस्त लक्ष्मणः ॥ ९१ ॥ अथ सीताकृते ताम्यग्मना भामण्डलस्तदा । युग्मजेय तथेत्युत्तमा मुनिनेकेन
 बोधितः ॥ ९२ ॥ ततो भामण्डलेनोद्यैः सानुतायेन जानकी । नताभिनन्दितथायं जनकेन प्रमोदिता ॥ ९३ ॥ क्षरन्ती प्रसन्नं हर्षवाष्पाभश्च
 समं तदा । नता भामण्डलेनाद्य विदेहा जननी निजा ॥ ९४ ॥ स्थानं स्वं स्वमथो यथागतमगुः क्षोणीचराः खेचरा राजानो जनकेन वाञ्छि-

परमेमांसासनेः सत्ताः । पेट्याकोऽपि कथूरेण सहितो मित्रेण भूमीभृता संपूज्यानुगतो नित्यं तमथ स्वां राजधानीमगात् ॥ ६४ ॥

॥ इति सीताचरितनामनि महाकाव्ये सीतांपत्तिविवाहवर्णनो नाम प्रथमः सर्गः ॥

अयो नृपः पश्चिन्नरथो महात्मा तपोनेषु प्रथया वियाहुः । रामं निजे राज्यपदेऽभिषेक्तुमुद्येहपाकंस्त युभे ब्रहेऽहि ॥ १ ॥
केन्द्रयथो मन्थरया तमाह न्यासीदतो योऽस्ति परस्वया मे । तेनाद्य भर्तर्भरतस्य राज्यं प्रयच्छ्वा सत्य यदि राघवेषु ॥ २ ॥
श्रुत्येति पाश्र्वं नृपतिः सद्भ्रं दग्भोजिनेय प्रहतो गिरीन्द्रः । पपात मूर्च्छाकुलितो नृसिंहः सिंहासनाद् मीलितलोचनान्तः
॥ ३ ॥ धीतण्डतोयैर्व्यज्जनानिलिष्य मूर्च्छांपनीतास्य परिच्छेदेन । आस्थाय सिंहासनमन्तरेति नरेश्वरश्चित्तवान् विधेक्ता ॥ ४ ॥ स्त्री-
यानया चेद् भरतं स्वराज्ये नियेजये स्यादयशस्तदा मे । प्रतिश्रुतं चेद्य न पालये स्वं तदा कलङ्कः प्रथमः कुलेऽस्मिन् ॥ ५ ॥
तदस्मकीर्तिमम, किन्तु मा भूदभूतपूर्वोऽत्र कुले कलङ्कः । प्यात्वेति निःश्वस्य च दीर्घमुष्णमाकारयामास नृपोऽथ रामम् ॥ ६ ॥
प्राहुतमात्रः समुपेत्य रामः प्रणम्य तातस्य पुरो न्ययितत् । स्नेहस्पृशा साश्रुदशाऽभिपश्यन् पितापि तं गद्गदवागुवाच ॥ ७ ॥
स्वयंनरे पत्स ! पुरा मयाऽस्याः सारथ्यतुष्टेन परः प्रदत्तः । तं याचते केरुयराजपुत्री स्वपुत्रराज्येन किमत्र युक्तम् ? ॥ ८ ॥ रामो-
ऽप्यभाषिष्ट सुहृष्टेतास्तात्तार्थितं युक्तमिदं जनन्या । यद् वन्दये मे भरताय राज्यं धिनांति योऽस्मान् विधुनोति शत्रून् ॥ ९ ॥
तत्रापि तातः सुतपस्रजंत्वाद्दिप्रसादादिति मामपृच्छत् । रघुप्रसूतेर्विनयातिपातसंसूचकं तसु मनो दुनोति ॥ १० ॥ यस्मै च कस्मैचन
राज्यमेतत् तातः प्रसादीकुष्टोऽर्धिनेऽपि । कश्चिद् निषेधेऽनुमतौ च तत्र त्यत्सिमात्रस्य न मे विकारः ॥ ११ ॥ सुताद्युभौ ते भरतो-
ऽप्यहं च ह्यापियायां तुलितानुभावौ । निवेदयतां तद् भरतोऽत्र राज्ये प्रमोदसंपद्भरतो मते मे ॥ १२ ॥ श्रुत्येति रामाद् सुदितोऽथ

यापदादिन्नदिश्याकुपतिर्नियुक्तात् । तावद् वभाये भरतोऽस्तु राज्यं तातानुयास्यामि तपोवनं त्वाम् ॥ १३ ॥ उवाच राजा मम च
 मतिर्भां स्थमातुराणां च मनुष्य वास ! । असौ वरं दत्तवरं मयाद्य त्वद्राज्यवदानेन यतो ययाचे ॥ १४ ॥ अथाह रामो भरतं विभि-
 सं सदृशितोमस्तप्य चेन्न जोमः । सुसत्त्व ! सत्यापयितुं तथापि तातं गृह्णाणेदमनिन्द्यराज्यम् ॥ १५ ॥ अथो सबाल्यं भरतः प्रणम्य
 सगद्गदं राममिदं जगाद । तातायंयोर्युक्तमिह प्रदातुं साम्राज्यमादातुमिदं तु मे न ॥ १६ ॥ तातस्य स्रुतुः किमहं न हन्त ! किमार्य !
 ते नापरजोऽस्मि शंस ! सत्येन तन्मातृमुखोऽस्मि सिद्धः समृद्धिमर्थं यदि चिन्तयामि ॥ १७ ॥ अथाह रामो नृपतिं मयीह सत्येप
 राग्यं न प्रहीष्यते तद् । वनं प्रयामीति यद्वच्च नत्वा विभिर्ययौ तूण्यनुःसहायः ॥ १८ ॥ वनं प्रयाग्तं तनयं विलोम्य राजा सुतस्नेह-
 मिमोहिताम्ना । भूयोऽपि भूयोऽपि जगाम मूर्च्छामुद्रीज्यमानो व्यजनैर्जनेन ॥ १९ ॥ नत्वा निजास्यामपराजिताख्यां जगाद रामो-
 ऽत्रलिङ्गधूप्यम् । मातः ! सुतस्ते भरतो यथाहं पश्येस्ततस्त्वं ननु मामिवैतम् ॥ २० ॥ यतोऽद्य सत्यापयितुं स्वसंधामदत्त राज्यं भरताय
 तातः । मय्यत्र सत्येप न तद् विभर्ति यनाय तद् यातुमहं यत्पि ॥ २१ ॥ श्रुत्वेति रामस्य वचांसि मूर्च्छामराद् धरायां निपपात
 देवो । मूर्च्छाधिरामे विहिते सखीभिरुत्पाय वाढ रुदतीत्युवाच ॥ २२ ॥ आः केन मूर्च्छा व्यपरोपिता मे येनेयमासीद् सुखमृत्युहेतुः ।
 कथं कथं रामपियोगदुःखं जीयत्यहं देवहता सहिष्ये ? ॥ २३ ॥ रामोऽब्रवीत् कातरता तयेयं मातः ! कथं पत्न्यसि मत्पितुर्यत् ? ।
 सिद्धीमुतां याति न किं यनान्तं सिद्धी तु किं ताग्यति लेशतोऽपि ? ॥ २४ ॥ समस्ति तातेन नृणं प्रदेयं यतो वरः केकयनन्दनाथे ।
 मय्यत्र सत्यम् ! पयित्रसत्यप्रतस्य तस्यानृणता कथं स्यात् ? ॥ २५ ॥ युक्त्याऽनया तां प्रतिवोष्य रामः पराश्च मत्तुः प्रखिपत्य यातः ।
 सीनापि नस्या नृपमेत्य देवीं रामानुयानाय रयादपृच्छत् ॥ २६ ॥ देव्यङ्कमारोप्य सगद्गदं तां सीतामशीताशुजला जगाद । पितुर्नियोगेन

वनाय वत्से ! याता नृसिंहोऽस्य न दुष्करं तत् ॥ २७ ॥ त्वं बाजजातीकजिकंच वत्से ! ग्लानिं कठोरान् मरुतोऽपि यासि ।
 पद्भ्यां सम यातुमपारयन्ती स्वभर्तुरप्यातनुये च खेदम् ॥ २८ ॥ वत्से ! निजस्यानुगमेन भर्तुरनिष्टकथाममेन वापि । तव प्रयान्त्याः
 प्रतिपेथमथ विधिं च फर्तुं न हि पारयामि ॥ २९ ॥ अथाह सीता त्वपरजितां तां नितान्तसंफुल्लमुखी प्रणम्य । त्वद्रक्तिरेवास्तु
 शुभकरा मे पथि स्वभर्तास्मनुप्रयास्ये ॥ ३० ॥ सन्माननं तत् किज कामनं मे स्वर्गाभिरामा ननु ते च मार्गाः । ते सानुमन्तोऽनुमताश्च यत्र
 त्वपुत्रपादा नियसन्ति मातः ! ॥ ३१ ॥ उक्त्वैति नत्वा च निजप्रियाम्बां सीता ततो राममनुप्रयाता । सतीशिरारत्नमुदश्रुपौरनारी-
 भिरुच्यन्यलोक्यमाना ॥ ३२ ॥ निर्यान्तमाकर्ण्य घनाय रामं सौमित्ररुक्तभित्तकोपकम्प । विश्रान्तदृष्टिः किज चापदृष्टौ दृष्यौ सचे-
 लदयमिदं ह्वन्तः ॥ ३३ ॥ प्रायः पुर्मांसः सखस्वभावा रणडास्तु कौटिल्यकृताफरगडाः । ताताद् ययाचे कथमग्यथाऽस्मिन् काले
 वर केकयसभयेयम् ? ॥ ३४ ॥ ततो वदौ यद्भरताय राज्यमेतावताऽसाववृणीवभूय । अहं त्विदं मावमुवावदमुष्मादाब्धिद्य सद्यो रचयामि
 रामे ॥ ३५ ॥ आर्योऽथवा यत् वृणाम् विमुच्य नावास्यते राज्यमिदं सुखत्वं । तातस्य दुःख भयिता तु तस्मात् पदातिवद् राममनु-
 प्रजामि ॥ ३६ ॥ श्वात्वेति धीमान् प्रणित्य तातमम्बां सुमित्त्रामपरजितां च । सौमित्रिष्यत्तधनुर्निपद् सीताऽनितं राममथान्धियाय
 ॥ ३७ ॥ त्रयोऽपि ते फुल्लमुखारविन्दा विनिर्ययुः कोशलराज्यपुर्यां । प्राकारसौधाप्रतलप्रतिष्ठे पौरैरपाराश्रुभिरिच्छ्यमाणाः ॥ ३८ ॥
 सौमित्रिसीतानुमतोऽप्य रामः क्रामन् धरित्रीवलयं क्रमेण । घनीमपाच्यां दिशि दण्डकाख्यां गरवा गृहे वा गिरिगङ्गेऽस्थात् ॥ ३९ ॥
 तत्र क्रिमासानशितौ परेषुरुपागतौ द्वौ नभसा महर्षी । रघूद्वहाभ्यां नतयोरदत्त सीता तयोः प्राप्तुकवस्तुभिसाम् ॥ ४० ॥ गन्धाश्रुवर्षे
 विषयुस्तदानीं तस्मिन्सुप दुन्दुमिनादपूर्वम् । तद्रन्धतोऽभ्येत्य मुनी ननाम रोगी खगो गृध्र इति प्रसन्नः ॥ ४१ ॥ तयोः पदस्पर्श-

यशादरोगो सुवर्णपक्षश्च सुचारुचन्द्रुः । रत्नाङ्कुरद्वयजटाभिरासीत् ततः प्रसिद्धः स जटायुनाम्ना ॥ ४२ ॥ रामोऽब्रवीत् तौ यत्िनौ
 प्रतीदं कथ्यादयं दुष्टमतिष्ठ पत्नी । पूज्यौ ! भवत्पादसमीपवर्ती स्थित्वा कथं शान्त इवाजनिष्ट ? ॥ ४३ ॥ तौ शंसतः स्माजनि कुम्भकारकृता
 ख्यमस्मिन् नगरं गरीयः । तत्रामवदद् दयङ्कनामधेयो राजा द्विपट्टण्डनचण्डशक्तिः ॥ ४४ ॥ तन्मन्त्रिणा पालकसंज्ञितेन मिथ्यादशैतन्मत-
 माप्य दग्मात् । निपीलित रुन्दकसूरिरासीद् निदानतो यद्विकुमारदेवः ॥ ४५ ॥ तेन क्रुधाऽदह्यत सर्वमेतत् पुरं सराष्ट्रं सह दयङ्केन ।
 यनं ततो दयङ्कमृमिपालनाम्नाऽभयद् दयङ्कसंज्ञमेतत् ॥ ४६ ॥ ज्ञान्त्वा भवं दयङ्कमूपतिस्तु वनेऽत्र पक्षी सममूदय सः । कुष्ठो परं पूर्वं-
 यिकर्मगाऽस्मानालोक्य जातिस्मरणादिहागात् ॥ ४७ ॥ अस्मत्पदस्पर्शशशदभूच्च संग्रत्ययं रोगविमुक्तदेहः । श्रुत्वेति पक्ष्यव्यजनिष्ट सोऽहं ह-
 र्मेक्तानः करुणाप्रधानः ॥ ४८ ॥ अशंसतां चाप तयोर्महर्षी साधर्मिकोऽयं युवयोः पतत्रौ । तं राघवौ बन्धुपदेऽनयतां यथागतं चापि
 गतौ मुनी तौ ॥ ४९ ॥ सीतान्वितौ दारारथी जटायुनिषेवितौ पञ्चवर्ती प्रयान्तौ । कृताथयौ तत्र लतागृहेषु स्थितौ मृगन्द्राविव दुष्प्रथर्षौ ॥ ५० ॥

अथैकदा दारारथिः कनिष्ठः क्रीडंस्तटे कौञ्चखात् तटिन्याः । ययौ ददर्शात्र च वंशजालीमालीनमस्यां च कृपाणमेकम् ॥ ५१ ॥ साश्च-
 र्यमादाय तमाशु कोशादाकृष्य वेणीमिव काजरान्निम् । विधूय चानेन स वंशजालीं मृणालमालामिव तं लुलाच ॥ ५२ ॥ ददर्श तस्यामथ
 धूपकुण्डं मुण्डं च तत्र स्फुरदोष्ठमेकम् । तदा कवन्यं खवदस्त्रमेव वंशान्तरे बल्युलिकासनस्थम् ॥ ५३ ॥ अचिन्तयद्यैष विप्रज्ज्वलता मया
 हतो हा हतकेन कश्चित् । पुमानशस्त्रोऽयमयुष्यमानः संसाधयन् किञ्चिदवाग् मुधापि ॥ ५४ ॥ स्वं शोचयित्वेति चिराय गत्वा रामाय
 सर्वं तदशंसताऽयम् । संदर्शयामास च मण्डलाग्रं निर्वर्ण्य तं चेदमुवाच रामः ॥ ५५ ॥ वत्सैष मासा कृतसूर्यहासः खड्गोऽभिधानेन च
 सूर्यहासः । त्वया हतो यः स तु साधकोऽस्य संनायते वोत्तरसाधकोऽपि ॥ ५६ ॥ अज्ञान्तरे चन्द्रणलेति कान्ता पातालजङ्घाधिपतेः खरस्य ।

स्वसा च लङ्काधिपनेरियाय द्रष्टु स्वपुत्रं किल दण्डकायाम् ॥ ४७ ॥ सा द्विभ्रवंशेषु शिरः स्वघ्नोर्लुठ्ठद विलोक्यातिशुचा व्यलापीत् ।
 हा यत्स ! मातुः कथय स्वकायाः सम्बूक सम्बूक ! हतोऽसि केन ? ॥ ४८ ॥ हन्ता तत पादलिपिं सुमित्रासुनारनूनोत्तमलक्षणं सा । ययौ पथा
 तेन ददर्श चाग्रे सीतान्वितौ दाशरथी मनोद्यौ ॥ ४९ ॥ विलोक्य रामं त्रिदशाभिराम सा निस्मृतस्याङ्गजमृत्युशोका । समेत्य कन्याकृति-
 रात्मपाणिग्रह ययाचे प्रहिला स्मरण ॥ ५० ॥ रामेण साऽवादि ममास्ति भार्या निर्मथिमङ्गीकुङ्गे मे कनिष्ठम् । सौमित्रिभ्ररप्येतदवोचदेना-
 मार्याश्रयाद् मे भवसि त्वमार्या ॥ ५१ ॥ ततोऽर्थनाखण्डनत स्वपुत्रघथाच्च जातद्विगुणप्रकोपा । ताभ्यां कृतं सा तरसा व्रजित्वा खराय
 सम्बूकवध शशंस ॥ ५२ ॥ तत. सहस्राणि चतुर्दशैव रत्नोभटानुद्भटबाहुवीर्यान् । आदाय हस्तु रघुनन्दनौ तौ कुधा खरः प्राप खरस्सन्देय
 ॥ ५३ ॥ किं योत्स्यतं सत्यपि मय्यमीभिरार्यः प्रयग्योऽपि मया कृतोऽयम् । इति प्रणस्यार्ययति स्म रामं सौमित्रिरेतान् कुतुकेन हन्तुम्
 ॥ ५४ ॥ रामोऽभ्यधाद् वत्स ! रणाय गच्छ यदा तु तं संकटमेति किञ्चित् । तदा त्वमक्षेपकृतेन सिंहनादेन मां क्षापयितुं यतेयाः ॥ ५५ ॥
 आदाय साक्षादिति रामशिक्षां गत्वा च सौमित्रिरमूनमित्थान् । प्रायतताहीनिव हन्तुमेकोऽप्येतान् गरुत्मानिव चापचञ्चुः ॥ ५६ ॥ प्रवर्त-
 माने च रणे तमेदय तथा प्रवृत्तं त्वरया त्रिफूटे । गत्वा स्वयं चन्द्रणखा दशास्यं विश्वत्रयीकन्दकमित्युवाच ॥ ५७ ॥ देवागतौ सप्रति दण्डकायां
 धीराधुमौ दाशरथी मदोमौ । सखित्वहंतोरिव तावकीने यमाय यामेयमिमावदत्ताम् ॥ ५८ ॥ श्रुत्येति कोपात् तव यामिभर्ता सौमित्रिणा-
 ऽऽस्ते सह युष्यमान. । स्वभ्रातृवीर्याद् निजवीर्यतश्च रामस्तु वेलन् सह सीतयाऽस्ति ॥ ५९ ॥ आतर्जितं किं भवताऽत्र विश्वदासीकरो
 दाशरथी यदि स्तः । राज्येन किं ते वद यन्न सीता स्त्रीरत्नमास्ते भुवनाभिरामम् ? ॥ ६० ॥ श्रुत्वेति लङ्काधिपतिर्घिशङ्को वेगाद् निजं
 पुष्पकमादिदेश । विमानराजं त्वरितं प्रयाहि तत्राद्य यत्रास्ति विदेहपुत्री ॥ ६१ ॥ इत्युक्तमात्रोऽप्यतिमात्रवेगाद् दशास्यचेतः समसीपंयेव ।

ध्यानशक्तिः स विमानराजः सीतोपकण्ठं गत एव हृष्टः ॥ ७२ ॥ दृष्ट्वापि सीताममरोमिवाप्रशकद् न हर्तुं दशकन्धरोऽपि । तस्यौ च
 दूरे स्थुयंशकंठोर्विभ्यद् हुतादाविव चित्रकायः ॥ ७३ ॥ सीतां स्वयं हर्तुमयाबलोऽनुसस्मार विद्यामवलोकित्नीं सः । तत्कालमेषोपगता
 वनास्यं सोचे प्रभो ! मां दिश किं करोमि ? ॥ ७४ ॥ अथादिशत् तां मुदितो दशास्यः सदाप्यमोघाऽस्यवलोकित्नी ! त्वम् । हरिष्यतो वाशरथेः
 कजत्रं ममाद्य साहाय्यमुरीकुरुष्व ॥ ७५ ॥ सा संकुचन्ती प्रभुशङ्कयाऽऽ स्वामिन् ! महाहेरपि मौलिरत्नम् । तथाङ्गयाऽऽहृत्य समानयामि
 सीतां तु नो रामसमीपतोऽहम् ॥ ७६ ॥ कित्त्वस्त्युपायो ननु येन यायादयं मुमित्वातनयं प्रधीरः । तस्यैव सिंहध्वनिना तयोः श्रीनिकेत-
 नद्वैतयचो यदेतत् ॥ ७७ ॥ एवं विधेहीति दशाननस्य निदेशतः साऽकृत सिंहनादम् । श्रुत्वा च त दाशरथिः सशङ्कमनङ्कदोःशक्तिरदो
 ध्यमृशत् ॥ ७८ ॥ ममानुजोऽय जगदेकधीरः प्राप्येत केनापि पराभवं न । आकर्ष्यते किन्तु परामघातिसकेतसिंहध्वनिराः किमेतद् ? ॥ ७९ ॥
 इय धितर्कान् धिततान रामो यावज्जघात् तावदवाप्तकस्या । अतुल्यघातसत्यवती सुमित्वापुत्रे तदा त निजगाद सीता ॥ ८० ॥ विलम्बसे
 द्रुहि किमायं पुत्र ! कस्ते महासंकटमग्न्युपेते ? । प्रयाहि विश्वांपकृतिप्रवीण ! त्रायस्व मे लक्ष्मणमद्य सद्यः ॥ ८१ ॥ इत्यादिसीताधचनेन
 सिंहनादेन चापि त्वरितं प्रष्टुम् । अमन्यमानोऽशकुनानपि ज्यामारोपयन् धन्वनि राघवोऽगात् ॥ ८२ ॥ अत्रादथोत्तार्यदशाननोऽपि व्यप्रा-
 दार्यां लक्ष्मणसंकटायां । विमानमारोपयितुं रटन्तीं सीतामतीवारभतांपगृह्य ॥ ८३ ॥ अत्रान्तरेऽस्या रुदितोपहृतः साष्टोपमभ्येत्य पुरो
 जग्रायुः । प्रांयाच सीतामहमागतोऽस्मि पतिव्रते ! मा स्म भयं दधीयाः ॥ ८४ ॥ साक्षेपमूचे च दशाननं स रे रे क्व दारान् रधुनन्दनस्य ।
 हरस्यर्हं ते पुरतो जग्रायुत्पयुर्विकर्णामि नखाङ्कुटीभिः ॥ ८५ ॥ इत्थ वदन्नुग्मदत्तघातेरसु चपेटाभिरियाजघान । चक्षोऽस्य चञ्चून्खरे-
 र्पन्नेत्सीत् श्रेष्ठं हलाप्रैस्त्रिव पत्तिधीरः ॥ ८६ ॥ कुद्रोऽय लङ्काधिपतिस्तमुग्ररुगागघाताद् भुवि पातयित्वा । सीतामथाराप्य विमानमञ्जे-

द्रवचाल पूर्णांश इयाम्बरेण ॥ ८७ ॥ इत्येन चिल्लीव दशाननेन सा नीयमाना विजलाप सीता । भामण्डल नातरह पव नीये हा राम ।
 हा देवद ! ताल ! माल ! ॥ ८८ ॥ श्रुत्विति सीताकवित द्युमार्ग भामण्डलस्थाय पदातिरेक । उपागतो योद्धुमखेचरत्व नीतो दशास्येन
 पपात भूमौ ॥ ८९ ॥ गच्छन् समुद्रोपरित्यर्जनाऽथ दशानन सान्धयति स्म सीताम् । विभ्रवैकभर्तुमद्विपीपदं मे प्राप्तासि किं रोद्विपि देवि !
 सीते ! ? ॥ ९० ॥ त्वां याजयन् देवि ! वनेचरेण चक्रे विधाता खलु नातुरुपम् । तन्मूढमुन्मूलितमद्य तस्य मया तु दासीभवता भवत्या ॥ ९१ ॥
 मन्यस्य तद् मा दयित मृगात्ति ! कुरुव दास निजसंनिभं च । इत्य कृतेऽन्ये पतयस्त्रिलोफया दासानुदासास्तथ यासवाद्या. ॥ ९२ ॥ चटु
 मुयाणे पटुरावणेऽद सीता रिथता द्वैधमवाह्मुखी सा । श्रीराम ! रामेति ह्वि स्मरन्ती पञ्चाक्षरीमन्मरीणशीला ॥ ९३ ॥ चाट्टनि तन्वन्
 मदनानुरोऽस्या मुहुंशस्य. क्रमयो. पपात । सा तु स्वपादौ परतश्चकार सीताऽन्यपुंस्पर्शभयेन मूम्ना ॥ ९४ ॥ अत्यर्थमभ्यर्थनयाऽस्य
 दूना सीता शशापेति पुलस्यपुत्रम् । निर्लज्ज ! मृत्यु जसु लप्स्यसे त्व फल परस्त्रीजनकामनाया ॥ ९५ ॥ असावमार्यरथ सारणाद्यैरनेपशो
 रानसरजलोकै । अभ्यागतै सार्धमतीव हृष्ट पुरीमकीर्तिं च परा प्रविष्ट ॥ ९६ ॥ श्रीरामचन्द्रस्य सलक्षणस्य लप्स्ये न यावत्कुशल-
 प्रवृत्तिम् । तावद् न मोक्षेये शुचिशीलगीता सीताऽप्रह्वीदेयमभिप्रह सा ॥ ९७ ॥

जङ्घानगर्भुपवने दशकन्धरोऽथाहानेन देवरमणे रमणीयभासि ।

शुभा सदा त्रिजट्टयाऽपि च यामिकेस्तां सीतामशोकतरखण्डतले मुमोच ॥ ९८ ॥

॥ इति सीताचरितनाम्नि महाकाव्ये रामप्रवास सीतापहारवर्णनो नाम द्वितीय. सर्ग ॥

दद्वैतश्च सुमित्रापुत्रो राम जगाद् सन्नात् । आर्य ! किमार्यामिकाकिर्नी विहाय त्वमप्यागा ? ॥ १ ॥ रामोऽभ्यधत्त भवतः श्रुत्वा

श्येनामिहाहमायातः । सौमित्रिराह न मम श्वेडा, केनापि वञ्चितोऽसि त्वम् ॥ २ ॥ आर्यामपहर्तुंमार्यामुपायतस्त्रमसि नूनमपनीतः ।
 सिहघ्नितविधाने गङ्गे स्तोकं न कारणं किमपि ॥ ३ ॥ तद् व्याधृत्य जवेन प्रायस्वार्थी व्रजार्थं ! निजमुटजम् । ब्रह्मपि निहत्य रिपुकुल-
 मायातः घृष्टो भवतः ॥ ४ ॥ सौमित्रियेति गदितो रामः स्वस्थानमागतः सपदि । तत्रादृष्ट्वा सीतां क्षितिपीठे मूर्च्छितः पतितः ॥ ५ ॥
 पपनेन जग्धसंश्रः पदबंधतस्ततः प्रियां मोहात् । दृष्ट्वा जटायुमसिहतमिति रामश्चिन्तयामास ॥ ६ ॥ केनापि कपटपटुना जंघ्रं जानामि
 जानकी सा मे । तंनेप महात्मा निवृद्धितस्तदपहृत्तिकुपितः ॥ ७ ॥ परमार्हतोऽस्य रामः प्रत्युपहृतये ददौ नमस्कारम् । मृत्वा जटायुरपि
 स त्रिदशो मोहेन्द्रकल्पेऽभूत् ॥ ८ ॥ रामस्तु दण्डकाया गिरितरुनटिनीकुडुषुजेषु । दर्शं दर्शमपश्यन् सीतां निपपात मूर्च्छितो मूयः
 ॥ ९ ॥ अत्रान्तरे सुमित्रासुतुः संहृत्य रिपुवलं सकजम् । गममथाप विराधेनानुगतः पौरुषेणैव ॥ १० ॥ दृष्ट्वा मूर्च्छितमग्रे रामं सौमित्रि-
 राकुलीभूतः । सिन्धुचमृजलैस्तलनीलवैलर्वीजयामास ॥ ११ ॥ मूर्च्छन्तेऽथ सुमित्रातनयमपश्यन् पुर स्थमपि रामः । सीतावियो-
 गव्यमृदिलोऽवददन्तरिक्षेऽदः ॥ १२ ॥ भ्रान्तं यनमिदमखिलं तथापि दृष्ट्वा न जानकी मयका । सा दृष्ट्वा युष्माभिः किमिति नहि ब्रूथ
 यनदेत्यः ! ? ॥ १३ ॥ विपिने श्वापदरत्नोयक्षोरगभूतभीषणोऽमुष्मिन् । एकाकिनीं विहाय प्रियामहं लक्ष्मणायाऽगाम् ॥ १४ ॥ रत्न-
 सरस्रघोरं संत्येकं च जहमणं मुक्त्वा । भूयोऽप्यहमत्राणां धिग् कुधियो धियं तद् मे ॥ १५ ॥ हा ! वैदेहि ! मयाऽस्मिन् कान्ते !
 कथमुग्भन्नाऽसि कान्तारे ? । हा घत्स ! लक्ष्मण ! कथं मुक्तोऽसि च संकटे द्विपताम् ? ॥ १६ ॥ एवं विलपन् रामो न्यपतत् पुनरपि
 मूर्च्छितो भूमौ । क्रन्दन्निः कण्ठतरं पक्षिभिरपि चीक्ष्यमाणोऽयम् ॥ १७ ॥ सौमित्रिरपि गद्गदमवोचद्वार्यो ! कथय ननु किमिदम् ? ।
 भ्रातास्मि जहमणस्ते झिल्याऽरीनागतः पुरतः ॥ १८ ॥ सुधयेन तेन वचसा सिक्तः संजातचेतनो रामः । दृष्ट्वाऽग्रे निजमनुजं सहर्ष-

वापः समालिङ्गत् ॥ १९ ॥ सौमित्रिरपि सवापं जगद् कस्यापि मायिनो नियतम् । ननु सिंहादकारणमिह सीताहरणमिदमजनि
 ॥ २० ॥ तस्य प्राणैः सममहमिहाहरिष्यामि जानकीमधुना । तत्रवृत्त्युपलभारस्माय यतावेहे तावत् ॥ २१ ॥ एष विराधः प्रणमत्यार्यपदान्
 राज्यमघटलङ्कयाम् । वैश्यममुष्य निवेशयस्तत्र मयाऽङ्गीकृतं यस्मात् ॥ २२ ॥ सौमित्रियेति रामो विश्वस्तूर्णमघटलङ्कयाम् । गत्वा
 विराधमेनं न्यवेशयत् पेटुके राज्ञे ॥ २३ ॥ सुन्द्रः खरस्य सूत्रधन्द्रणखा चाप्यघटलङ्कयाः । नन्द्या रामभयेनागमत् तदा रावणं शरणम्
 ॥ २४ ॥ किष्किन्ध्यायां दुर्धरशक्यभिरामः परेदुरय रामः । विटसुग्रीवं हत्वा सुग्रीवं स्थापयामास ॥ २५ ॥ अष्टादशाय कन्या धन्या
 रूपेण दलुमात्मीयाः । सुग्रीवः कपिनाथो दाशरथिं प्रार्थयामास ॥ २६ ॥ स्मित्वा जगद् राम. सखे ! तवेच्छामि सत्कृतिं नान्याम् ।
 सीताप्रवृत्तिमेकामानेतुं संप्रति यतस्व ॥ २७ ॥ इति रामेण कपिन्द्रः स्वयमादिष्टः स्वसैन्यकपिवीरान् । सीताप्रवृत्तिहेतोर्दिशि दिशि
 गणयः प्रवर्तयामास ॥ २८ ॥ दाशरथ्येति मूर्ता मनोरथाः सर्वतोऽपि ते कपयः । नगनगरधिपित्वार्धिषु पश्यन्तो जानकीं चैरुः ॥ २९ ॥
 सुग्रीवः स्वयमगमत् कम्बुद्वीपं दिशैकया गच्छन् । रत्नजटी विद्याभृद् भूपतिना तेन दृष्टोऽत्र ॥ ३० ॥ सुग्रीवस्तमपृच्छद् विद्याभृत्
 त्वमसि रत्नजटिनाम । तद् व्योमपालधिपयेऽलस इय किमु दृश्यसे कथय ? ॥ ३१ ॥ सोऽभाषिष्ट समस्ता विद्या मे संहृता दशास्येन ।
 समुदस्थायिपि यदहं सीतां हरतोऽस्य युद्धाय ॥ ३२ ॥ कपिकेतुनाऽथ नीतो रत्नजटी राममद्रपादान्ने । विद्यापित इति चैप व्यजिज्ञाप-
 खानकीशुद्धिम् ॥ ३३ ॥ हा राम ! राम ! लक्ष्मण ! भामण्डल ! जनक ! तान ! हा मातः ! । इति विलपन्तीं देवीमहरद् दशकन्धरः
 स्वामिन् ! ॥ ३४ ॥ सीतोदन्तमिमं तं दाशरथिः समधिगम्य मुदितोऽस्मात् । तं रत्नजटिनमुच्चैर्भूयो भूयः समालिङ्गत् ॥ ३५ ॥ मूयां मूयः
 सीतोदन्तं पमच्छ राघवो जटिनम् । सोऽपि तत्प्रीतिहेतोर्भूयो भूयस्तमाचख्यौ ॥ ३६ ॥ सौतसुक्यं दाशरथिः सुग्रीवादीनर्थेति पप्रच्छ ।

दूरं क्रियतीतः सा कथयत रत्नपुरी लङ्का ? ॥ ३७ ॥ तेऽश्रुत्वा किं नु तथा पुर्यां दूरस्थया निकटयापि । सर्वे तृणपट्टं यत्रयमिह विश्व-
जितो दशमुखस्य ॥ ३८ ॥ रामोऽभ्यधत्त कृतमिह जेयजेयत्प्रचिन्तया तस्य । दशयत केवलं त सौमित्रहर्षस्यते पश्चात् ॥ ३९ ॥ सौमि-
रित्रराह कः किल स रावण पौरुष कथन तस्य । कान्दविकशुनक इव यश्चलेन पापी चकारेवम् ॥ ४० ॥ क्षत्राचारंणाह तरय शिरः
समिति पातयिष्यामि । सभ्यीभूय भवद्भ्री रणनाटकमीक्षणियं तु ॥ ४१ ॥ अथ जाम्बवानवोचद् भवत्सु हृतांपयुज्यते सर्वम् । किन्तु
दशयदनकदनः स य करे करति कोटिशिलाम् ॥ ४२ ॥ अस्त्येवमिति वदन्तं निन्युः कपयोऽथ लक्ष्मणं तत्र । यत्रास्ते कांठिशिलोदपाटि
चानेन सा तरसा ॥ ४३ ॥ आशासन्तो देवाः सौमित्रिं विचिकिरस्तदा कुसुमैः । कपयः पुनरनिन्यु सजातप्रत्ययाः स्वपुरीम् ॥ ४४ ॥
कपिट्टदा जगदुरिदं युष्मत्तो रावणस्य खलु मरणम् । द्रुत प्रेष्यस्त्वादौ द्विपत्सु महतामियं नीतिः ॥ ४५ ॥ संदेशहारकैरपि सिध्यति
यदि कार्यमहितमभि विहितैः । उद्योगेन तदानीमुद्देशो मृजुजां क इव ? ॥ ४६ ॥ तद् द्रुतोऽद्भुतवचनः प्रस्थाप्यस्तत्र कञ्चन समर्थः । सा
दुग्धप्रेशयिगमा लङ्का हि श्रूयते विहिता ॥ ४७ ॥ द्रुतेन कार्यसिद्धये गत्वा वाच्यो विभीषणस्तत्र । कोणपकुले किलास्मिन् निखिलेऽपि
स नीतिमानेकः ॥ ४८ ॥ लघु मोचयितुं सीतां बाधयिता रहसि राधण सोऽपि । तेनाज्ञातोऽय देव ! त्वां नियतमभिसर्ता ॥ ४९ ॥
रामेणानुमतेऽस्मिंस्तेषां मन्त्रेऽथ कपिमहीनाथः । प्रेष्यादित्यपुरे श्रीभूति हनुमन्तमाहास्त ॥ ५० ॥ राम लक्ष्मणरूपिपतिभामण्डलमुख्य-
परिधृतं सदसि । हनुमानुपेत्य भानुप्रतिमरुचिः प्रणमति स्माथ ॥ ५१ ॥ देवायमाञ्जनेयः पवनञ्जयसूनुर्तुलवलकलितः । विद्युरे
परमो बन्धुर्नयी मम जीवितं राग्ये ॥ ५२ ॥ अपरोऽस्य नास्ति तुल्यस्तदसुं सीताप्रभृत्तिलाभार्थम् । प्रहिणु स्वामिन्निति च प्रोवाच
कपीभ्यतो रामम् ॥ ५३ ॥ युग्मम् ॥ रामोऽभ्यधत्त हनुमन् ! संप्रत्यप्रतिम ! याहि लङ्कायाम् । सीतां गवेषयेरिह मद्दुर्मिकामर्पयेस्त-

स्ये ॥ ४४ ॥ तच्चूडारग्नमभिधानं प्रत्यानयेः पुनश्चात्र । मद्वाचिकमपि चैतज्जनकमुचे संदिग्धस्तस्ये ॥ ४५ ॥ देवि ! त्वया वियुक्तो
 प्यायंस्त्यमेव वतंते रामः । सुभगां त्वद्विष्टानादुपश्यन् नैर्भृतीं च दिशम् ॥ ४६ ॥ मद्विरहकातरा त्वं प्राणान् ! प्राणेशि मा ! पित्याज्ञीः ।
 सौमित्रनिहतं त्वं द्रक्ष्यसि रत्न.पतिं सपदि ॥ ५७ ॥ हनुमानर्पादमूचे स्वामिन्नाशां विधाय ते यावत् । एमि त्रिकूटपुर्यांस्तिष्ठेस्तावत् त्व-
 मत्रैव ॥ ४८ ॥ इत्युक्त्वा नत्वापि च रामं सद्यो विमानमधिष्ठह्य । लङ्कां गतो हनुमान् प्रविवेश विभीषणावासे ॥ ४९ ॥ सत्कृत्यागमकारण-
 मपृच्छयताभीर्विभीषणेनायम् । हनुमानिति च वभाषे स्मितपुष्पाभ्यर्चितां दाचाम् ॥ ६० ॥ दशवदनस्य यदि त्वं भ्रातेच्छसि चास्य यदि
 ह्युभोर्दकम् । तत् पत्नीं दाशरथैरेतस्माद् मोचयापहृताम् ॥ ६१ ॥ त्वद्भ्रातुर्वंलिनोऽपि हि नूनं काराधृतान्तकस्यापि । रघुपुत्रपत्नीहरणं
 मरणं दशमस्तकस्यापि ॥ ६२ ॥ दशवदनवन्धुरुचे हनुमन् ! ननु साधु भाषितं भवता । सीतां मोचयितुं स्वाग्रजोऽयमग्रे मयाभिहितः ॥ ६३ ॥
 मूयोऽपि सनिर्वन्धं निजबन्धुं नियतमर्पयिष्यामि । सीतां मुञ्चति यदि पुनरधुनापि गतं न नः किमपि ॥ ६४ ॥ श्रुत्वेति पावनञ्चयिरूपत्य जगाम
 देवरमणवने । तत्राशोकानोकहस्तले स सीतामलोक्त च ॥ ६५ ॥ रुदतीं वामकरस्थं लम्बालकपिहितमाननं दधतीम् । निःशवासान् मुञ्च-
 न्तीं विरहकृशां मलिनतरव्यसनाम् ॥ ६६ ॥ निरपेक्षां देहेऽपि ध्यायन्तीमपि च राम रामेति । निष्कर्षां परमलयं पश्यन्तीं योगिनीमिव ताम्
 ॥ ६७ ॥ विशेषकम् ॥ दार्यौ चैवं हनुमानये ! पुरस्ताद् महासती सीता । अस्या दर्शनमात्रात् पावित्र्यं कस्य नो भवति ? ॥ ६८ ॥ अस्या
 वियोगविधुरः स्थानेऽप्यहमेव खिद्यते रामः । ईहक् कस्य फलत्रं सुरूपमनुरुपशीलगुणम् ? ॥ ६९ ॥ लङ्केश्वरो वरारुः स्फुटमिह निपतिष्यते
 क्रियाप्येपः । रामप्रतापमहसा स्वपापजीलायितेनापि ॥ ७० ॥ विद्यातिरोहितवपुः सीतोत्सङ्गेऽय मुद्रिकां हनुमान् । मुमुचे तां दृष्ट्वा साऽस्न-
 पयत् प्रमदाभुतोयेन ॥ ७१ ॥ अपि तां जगाद ननु सखि ! मुद्रे ! कुशली सलदमणो रामः ? । आविर्भूय हनुमानूचे मातस्तदस्ति यद्

वदसि ॥ ७२ ॥ आदिष्टः प्रभुणाहं रामेण तव प्रवृत्तिमधिगन्तुम् । तत्र गते मयि देवः समेष्यतीह च्छिन्दे द्विपतः ॥ ७३ ॥ रोमाञ्चिता सबा-
 ष्या सीता निजगाद् वत्स ! कोऽसि त्वम् ? । पारवारम्पारं लक्ष्मिधितवानसि च कथय कथम् ? ॥ ७४ ॥ कश्चित् प्राणहितो मे प्राणिति वत्सेन
 लक्ष्मणेन सह । दृष्टस्त्वया च कुत्र स्थाने काले च नयति कथम् ? ॥ ७५ ॥ हनुमानयाह पवनाञ्जनयोरहमस्मि नन्दनो देवि ! । कपिले-
 चरविद्योऽन्नुधिजलङ्घयं गगनयानेन ॥ ७६ ॥ सुग्रीधं तदरिक्वथात् पत्नीकृत्यात्मनोऽधिकिक्विक्रमम् । तव विरहधाम रामः सलक्ष्मणोऽस्त्येव
 पुगलेन ॥ ७७ ॥ विद्याधरैर्महेन्द्रप्रमुलैः सममेश्य तावको भ्राता । भामयडलोऽपि तद्वद् दुःखी तमुपासमानोऽस्ति ॥ ७८ ॥ रामेण प्रहितो-
 ऽहं कपिपतिमुग्रीवदर्शितो देवि ! । त्वत्प्रत्ययाय मुद्रां समर्प्यं दृष्ट्वा त्वयानेतुम् ॥ ७९ ॥ त्वत्तश्चूडारत्नं त्वानायितमस्ति देवि ! देवेन ।
 मामत्र समायात प्रयेष्यति तेन येनायम् ॥ ८० ॥ सकरुणवात्सल्यं सा जगाद् चूडामणिं ममादाय । व्रज वत्स ! तूर्णमत्र स्थितस्य कश्चित्
 तयानयः ॥ ८१ ॥ मा दक्षिणा मातस्त्वं मयि वात्सल्यकातराऽन्यम् । अस्त्येह रामलक्ष्मणपत्तित्वं दर्शयिष्यामि ॥ ८२ ॥ इत्युक्त्वा नत्वापि-
 च हनुमान् मद्भक्त्या पनं च तदग्रेषम् । रत्नांस्यत्तादीनि प्रहृत्य लङ्कारगृहाणि विनिपात्य ॥ ८३ ॥ निर्धूय चात्मबन्धान् दशवदनकिरीट-
 कुट्टनं धृत्या । रामं समेत्य सीताचूडामणिमार्पयत् तस्मै ॥ ८४ ॥ विशेषकम् ॥ सीताचूडारत्नं सीतामिव तरुतः समायातम् । रामो
 न्ययत् पशसि भूयो भूपस्नदस्मादीत् ॥ ८५ ॥ आलिङ्ग्य दानरथिना पृष्टः सीताप्रवृत्तिमय हनुमान् । तस्मै जशंस निखिलां दशवदन-
 यिमाननां चापि ॥ ८६ ॥ प्रीतोऽथ रामभद्रः सुग्रीवोऽनुदुनः सपदि । लङ्कामभि नि गङ्गाशयोऽचलद् व्योमयानेन ॥ ८७ ॥ भामण्डल-
 नीलाङ्गदपपनविरायजाम्बवगुग्ध्याः । पिशाचतः स्वसैन्यः समन्विता राममनुचेकः ॥ ८८ ॥ नानायानविमानैर्यात्रानृत्यस्वनेस्तदद्वैतम् । रचय-
 न्ती रामचर्मभयाऽगाद् वारिधेरथरि ॥ ८९ ॥ अग्निजलधि येजन्प्रयेलन्धरनगरनायकौ तत्र । नाम्ना समुद्रमेतृ नलनीलाग्ध्यां समितिबद्धौ

॥ १० ॥ सेवापतितावेतौ रामः पुनरेव तत्र विनिवश्य । गत्वा सुवेलमजयद् नृपं सुवैलाद्रिशिरसि गतम् ॥ ६१ ॥ उपलङ्कमनङ्कीजा
 हसद्वीपेऽथ हसरथनृपतिम् । जित्वा तत्रैवास्याद् दाशरथिर्मोचितावास' ॥ ६२ ॥ रामोद्दीपिततेज काष्ठाकीर्णत्रिकूटचुह्वीस्था । लङ्का-
 स्यात्तौ कलकलमचकलदथ जातुधानाद्या' ॥ ६३ ॥ समनीनहंस्तपोच्चैः सामन्ता रामणस्य रणकरणे । हस्तप्रहस्तसारण्णमारीचमयादयो
 गणशः ॥ ६४ ॥ अत्रान्तरे दशास्यं नत्या प्रोचे विभीषण सदसि । देव ! प्रसीद विमृश क्षयमिति पचनं शुभोदकम् ॥ ६५ ॥ लोकहित
 यद्विन्द्य परवारापहरण यद्विमृशय । चक्रे पूर्वं भयता कुलमखिलं लक्षित तेन ॥ ६६ ॥ आदातुमात्मदयितामुपलङ्कमुपस्थितोऽथ काकुत्स्थः ।
 तत्कान्ताप्रत्यर्पणमातिथ्यं विधेहि तदमुष्मे ॥ ६७ ॥ नूनं ग्रहीष्यति निजां गृह्णीष्यति त्वसोऽन्यथापि काकुत्स्थः । निग्रहीष्यति च कुल ते
 सकलं सकलङ्क ! सह भवता ॥ ६८ ॥ दूरे स्तां दाशरथी त्रिशिरःखरदूपणान्तकावेतौ । देवेन किं न हनुमान् वृष्टस्तपस्त्रिकोऽपि ? ॥ ६९ ॥
 श्रुद्धो हितोपदेशाद् दशाननोऽघ्रायताय तं हन्तुम् । सोऽप्युत्तस्थो योऽकु सवसः स्तभं समुत्पाद्य ॥ १०० ॥ कुम्भकर्णेन्द्रजिह्व्यां भूत्वा
 द्रुतमन्तर तदानीं तौ । युद्धाद् निपित्य नीतौ करिणाविव निजनिज स्थानम् ॥ १०१ ॥ मरुयां नियाहि स्वाश्रयघातित्ररे कुलाङ्गार ! ।
 शृपं दशाश्वसदितो भेजेऽथ विभीषणो रामम् ॥ १०२ ॥ रिपुबन्धवेऽपि तस्मै रामोऽनुसृताय विश्रुतविवेकः । लङ्काराज्यमन्यत सन्तो
 नतरसला यस्मात् ॥ १०३ ॥ हंसद्वीपादुदचलदथ बलसंदोहपूरितदिगन्तः । रामोऽकलङ्कजयनिधिरधिलङ्कमियाय चास्खलितः ॥ १०४ ॥
 वृशकन्धरसेनान्यः शुकसारणसंज्ञितास्तदा सर्वे । लङ्काया निःसृत्यायुष्यन्त मदोद्धराः कपिभिः ॥ १०५ ॥ कपिभिः दवेडापूरितककुम्भिरभितो-
 ऽपि युष्यमानैस्तेः । मृगयूथमिव मृगेन्द्रे रत्नोबलमखिलमत्नोभि ॥ १०६ ॥ भग्नेऽरिभिः स्वसैन्ये सामर्थ्यं दशमुखस्य सेनान्यौ । हस्तप्रहस्तसङ्घो
 नलनीलाभ्यामयुष्येताम् ॥ १०७ ॥ कुन्ताकुन्ति गदागदि विधाय चिरमरखीतित समरम् । हस्तां नलेन निहतो नीलेन पुनः प्रहस्तोऽथ ॥ १०८ ॥

स्यमथ चचाल योद्धुं संनद्धो वशान्नो बलसमुद्रः । रणतूर्यनादतर्जितघनगर्जितभीषणः सपदि ॥ १०६ ॥ रामोऽभ्ययेख्यदमुं दुर्दम-
 भुजदयडचण्डमारोपम् । निस्वानशस्त्रभेरीरघोपहृत्तारिजयलक्ष्मीः ॥ ११० ॥ तुल्यं मिलितयोस्तयोरथां रणः सैन्ययोरमूढुभयोः । सभ्यो
 म्य त्रिदशैर्निरीक्ष्यमाणो घृतलक्ष्यैः ॥ १११ ॥ रामोऽथ कुम्भकर्णं रावणमथ लक्ष्मणो नजः शम्भुम् । कुम्भं च पवनतनयः किरिक्न्देशः
 सुमालाख्यम् ॥ ११२ ॥ सामयडलञ्च केतुं नीलः सिंहाख्यमङ्गदक्ष मयम् । इत्यपरानप्यसुरान् कपयोऽरौसुः परे परितः ॥ ११३ ॥ शस्त्र-
 रत्नैः सुखिदं योषं योषं मद्राः प्रतिमटांस्तान् । जीवन्नाहं धृत्वा नित्यं रामाङ्गया शिविरम् ॥ ११४ ॥ दृष्ट्वा तद् दशवदनः क्रुद्धः शूलं विभीषणो-
 ऽमुञ्चत् । तत् कणशोऽष्टत विशिखेः सौमित्रिस्त्वन्तरालेऽपि ॥ ११५ ॥ सौमित्रये दशास्यः शफर्यखं प्रौढमत्सरो मुमुचे । तेनाय-
 मुपसि भिन्नद्रिदन्नः शास्त्रीव युधि पतितः ॥ ११६ ॥ सौमित्रौ शक्तिहते रामानीकं सशोकमजनिष्ट । तदनीश इव विलोकितुमगमद् द्वी-
 पान्तरं तरण्यिः ॥ ११७ ॥ जितकाशीव दशास्यो विवेश लङ्कां निशम्य सीतेति । यज्ज्राहतेव मूर्च्छानिमीलिताक्षी पपातोर्व्याम् ॥ ११८ ॥ विद्याधरी-
 भिरदकैः सिका संजातचेतनोत्थाय । ददती विललापेत्यं जनकसुता कुट्टयन्ती रथम् ॥ ११९ ॥ हा वत्स ! विनयलक्षण ! लक्ष्मण ! मुञ्चवा-
 प्रज्ञं निजं क्याऽगाः ? । त्वदृते मुहूर्तमपि न प्राणानेप समो घर्तुम् ॥ १२० ॥ अहमहह मन्दभाग्या यस्याः कार्येऽभिताम्यतोऽर्युना ।
 देवेभ्योऽप्यतियर्योः पतिदेवत्योर्द्वयमापतितम् ॥ १२१ ॥ तद् मे मसीद पृथिवि ! द्विधाशु भव येन यामि पातालम् । प्राणप्रयाणहेतो-
 स्त्वमेव मव वा क्रिया हृदय ! ॥ १२२ ॥ पतिदेवरनिधनकरी जातेव किमस्मि देव ! रे ! कथय । किं न मृता वाल्ये वा यद्वा किं न स्यली-
 मृता ! ॥ १२३ ॥ ददतीमिति सुदतीं तां काचिद् विद्याधरीति निजगाद् । अक्षतदेहः प्रातर्भविता तव देवरो देवि ! ॥ १२४ ॥ स्वस्थावस्या
 ताऽस्यात् शकुलस्यमेयसीतिरचनेन । प्यायन्ती सूर्योदयमिष्टप्ल्ये च्चक्राक्षीच ॥ १२५ ॥ सौमित्रिशक्तिमेदाद् वाग्धववधाच्च हर्षशोका-

भ्याम् । नक्तं नक्तं चरपतिराक्रान्तमनाः समजनिष्ट ॥ १२६ ॥ शम्भ्याहते सुमित्वापुत्रे रामोऽप्यनाहतोऽमूर्च्छवत् । सुग्रीवाशुपचरितो मूर्च्छन्ति
 लक्ष्मणं च जगौ ॥ १२७ ॥ तूर्ण्यं स्थितोऽसि किं त्वं प्रसीदय वत्स ! बाधते किं ते ? । आख्याहि संशयाभिप्राणय निजमग्रं देव ! ॥ १२८ ॥
 पते त्वन्मुदवीक्षां सुग्रीवाद्या धितन्वते वत्स ! । तदमूननुगान् वचसा दृशापि किं नानुगृह्णसि ? ॥ १२९ ॥ प्रतिपन्नमस्ति भवता लङ्कारा-
 ज्यं विभीषणायारम्भे । हा वत्स ! वद किमेवं तत् त्वं निश्चिन्त इव शेषे ? ॥ १३० ॥ हा वत्स ! गच्छ मा मामनुपालय तावदञ्जसा यावत् ।
 हत्या दगास्यमस्मै लङ्काराज्यं प्रयच्छामि ॥ १३१ ॥ इत्युक्त्वाऽऽस्फाल्य धनुर्यावद् रामोऽभि रावणं चलितः । तावद् विभीषणेन प्रोचि-
 नत्या सवापेन ॥ १३२ ॥ संग्रभं त्यज नायक ! मा भज सौमित्रिशक्तिहतिखेदम् । शक्त्याहतोऽपि जीवति यावद् भानूदयं पुरुषः ॥ १३३ ॥
 तद् मन्त्रतन्त्रविधिना प्रतिहाराय प्रयत्यतां नाथ ! । यावद् विभावर्यं विगलत्याशेष नास्माकम् ॥ १३४ ॥ रामेणामेत्युक्ते सुग्रीवाद्यास्तु
 राघवोपरितः । संनद्धाः सप्त चमूयम्रांस्तेनुरश्वतुर्बांरान् ॥ १३५ ॥ अत्रान्तरं समेत्य प्रतिचन्द्रः खेचरः समाचख्यौ । स्वयमनुभूतं निर्गममुच्चैः
 शम्भेर्विशल्यातः ॥ १३६ ॥ श्रुत्वेत्यं रामगिरा भामण्डलहनुमदङ्गदाः सपदि । गत्वाऽऽनिन्युद्रोक्षणौघोरतो विशत्यां ताम् ॥ १३७ ॥
 तस्याः स्नानजलौघैरुत्तणतस्ताक्षणाञ्ज्वलन्त्युच्चैः । शक्तिर्निरगाल्लक्ष्मणहृदयादुदगाच्च मार्तण्डः ॥ १३८ ॥ मङ्गलतूर्यनिनादप्रमदः स्व-
 डाकरम्बितः प्रातः । समजायत कपिसैन्ये रावणवधनाट्यनादीव ॥ १३९ ॥ इत्थं राघवकटके पौलस्त्यः प्रमदकलकलं श्रुत्वा । क्रुद्धो
 योऽमुमचालीदपशकुनैर्नार्यमाणोऽपि ॥ १४० ॥ भूयोऽपि रामरावणबलयोरजनिष्ट समरसंरम्भः । उद्भटसुभटभुजाहतिरचकितदिगन्तद-
 न्तीन्द्रः ॥ १४१ ॥ कुर्वन्तो जयकेलि कपिवीराः समरकानने तस्मिन् । रक्षःशीर्षाण्युच्चैरपातयंस्तूलफजानीघ ॥ १४२ ॥ कृतोद्भुनीना ज्वाला-
 घती रजस्तमसि वैश्चिदनाली । दीपालयपालिरिवाराजत रामं जयश्रियो द्रष्टुम् ॥ १४३ ॥ उरितिष्ठमानमग्रजमुग्रजवेनाहवाय सौमित्रिभ्यः ।

नत्या निषिष्य युद्धश्रद्धालुः स्वयमघोतस्ये ॥ १४३ ॥ शक्तित्रिगमाद्रपीडं सौमित्रेः समितिशौर्यमालोक्य । सस्मार विजयरूपां बहुरूपां
 रायणो विद्याम् ॥ १४४ ॥ स्मृतमात्रायां तस्यामुपस्थितायां निजानि रूपाणि । बहुधा विचकारायुधवन्ति दशास्योऽतिभीमानि ॥ १४६ ॥
 मूर्धो नभसि पुरस्तात् पृष्ठे पार्श्वद्वयेऽपि सौमित्रिः । अद्राक्षीत् पौलस्त्यानेवायुधवर्षिणो निविडम् ॥ १४७ ॥ एकोऽप्यनेक इव तांस्तादर्य-
 स्यो लक्ष्मणः शरैर्निशितैः । लघुसंधानी दूरपातोव निपातयामास ॥ १४८ ॥ सौमित्रिणा विधुरीकृतोऽय दशकन्धरोऽर्धचक्री सः । सस्मार
 चक्ष्मस्रं तन्नागात् तत्करं सपदि ॥ १४९ ॥ भ्रमयित्वा शिरसि रुपाऽरुणेक्षणः पञ्चिमाद्रित्वि भानुम् । पौलस्त्यस्तद् मुमुचे लक्ष्मणमभि
 पूयशलमिव ॥ १५० ॥ चक्रं परीय लक्ष्मणमस्य करे दक्षिणे समारोहत् । नारायणोऽयमष्टमहरिरिति श्रुष्टं च विवि देवैः ॥ १५१ ॥

निहन्यतेऽसौ जगतां समक्षमक्षत्रकारी युधि जल्पतेति ।

तेनैव मूर्ध्यां दशकन्धरस्य सौमित्रिणाऽलूयत लीलयेव ॥ १५२ ॥

हृष्यद्भिरिन्द्रदशगणैः प्रसूनवृष्टिः सौमित्रेः शिरसि तदा व्यधीयतोञ्चे ।

साऽऽयान्तो गगनतलादलिप्रणादैस्तद्दोष्योरिव गुणगीतमाततान् ॥ १५३ ॥

॥ इति सीताचरितनाम्नि महाकाव्ये रामसीताविप्रलम्भरामणवधवर्णनो नाम तृतीयः सर्गः ॥

अतो दशरथो लङ्काराज्ये न्यस्य विभीषणम् । आत्मदर्जनसुग्रीतां कर्तुं सीतामगच्छताम् ॥ १ ॥ सा देयरमणोद्याने रामं वीक्ष्य
 सजश्मणम् । हुगोप लञ्जितात्मानं तन्वी येण्यातिरुक्तया ॥ २ ॥ प्रीतिकुल्लतनोरस्या भिन्नकङ्कणकैतवात् । स्पर्धमानस्तदास्येन तदेन्दुः

शट्ठिताऽपतत् ॥ ३ ॥ इयं महासती सीता जयत्विति नभोऽङ्गणे । तदानीं सिद्धगन्धर्वाः स्फुरत्तोपमघोषयन् ॥ ४ ॥ लक्ष्मणोऽश्रुजलैः प्रीत-
 मानसः क्षालयन्निव । सीतादेव्या नमस्चक्रे क्रमाभोजद्वयीं तदा ॥ ५ ॥ चिरं जय चिरं जीय चिरं नन्द मदाशिषा । इति युवाणा धेदेही जप्तौ
 शिरसि लक्ष्मणम् ॥ ६ ॥ भामरडलो नमश्चक्रे सीतां सापि तमञ्जला । आशिषा नन्दयामास महासाध्वीशिरोमणिः ॥ ७ ॥ स्वनामाख्या-
 नपूर्वं च लङ्केश्वरकपीश्वरौ । हनुमानद्गदोऽन्येऽपि नेर्जुनकनन्दिनीम् ॥ ८ ॥ पार्वणेन शशाङ्कन चिरत् कुमुदिनीव सा । रामेण जानकी
 रजे विकस्वरमुखी तदा ॥ ९ ॥ धर्मार्थाविव सत्कीर्त्या सीतयाऽथ समन्वितौ । आरुह्य पुष्पकं प्रीतौ प्रतस्थान्ते रघूद्वहौ ॥ १० ॥ समदोद्-
 ग्रीवसुग्रीवभामरडलविभीषणैः । अन्वीयमानौ नगरीमयोच्यामीयतुथ तौ ॥ ११ ॥ अभ्येत्य भरतः प्रीतः सानुजोऽप्यतिरंहसा । ननाम
 राममुद्दामभक्त्या स न्यस्तमस्तकः ॥ १२ ॥ पादयोः पतितं रामो भरतं साश्रुलोचनम् । परिरेभे समुत्थाय मूर्ध्नि चुम्बन् मुहुर्मुहुः ॥ १३ ॥
 शश्रुन्मपि पादान्ते सुठन्तं रघुपुङ्गवः । उत्थाप्य परिसृज्य स्वांशुकंन परिपस्वजे ॥ १४ ॥ ततो भरतशत्रुञ्चौ नमन्तौ लक्ष्मणोऽपि हि ।
 प्रसारितभुजो गाढमालिनिह्न ससंभ्रमम् ॥ १५ ॥ अथो भरतशत्रुञ्चौ सांक्षौ सीतां प्रणोमतुः । सापि तौ प्रीणयामास सर्वसंपञ्चुपा-
 शिषा ॥ १६ ॥ तूयेंतु व्योम्नि भूमौ च वाद्यमानेषु मूरिशः । अयोच्यां रामसौमित्रौ प्रीतौ प्राविशतामथ ॥ १७ ॥ सोत्कराटमुन्मुखैः पौरैर्म-
 यूरैर्मुदिताविव । धीक्ष्यमाणान्विमिषैः स्तूयमानौ च साश्रुभिः ॥ १८ ॥ पौरीभिर्दीयमानार्धो क्रियमाणानिरुद्धनौ । स्वं प्रासादं प्रसन्नास्यौ
 जग्मतू रामलक्ष्मणौ ॥ १९ ॥ रामोऽपरजितां देवीं मातृवर्गमथापरम् । नमश्चक्रे ससौमित्रस्ताभिराशीर्भिरर्धत ॥ २० ॥ अथ सीता
 नता श्वश्रुजनायाश्चूणि मुञ्चते । तेनाभिनन्दिता वल्ले ! मूया धीरप्रसूरिति ॥ २१ ॥ सौमित्रैर्ध्वचक्रित्वाभिषेकेऽथ कृते हली । रामो व्यसृज-
 दाल्मालमदेशेभ्यः सुहृदो नृपान् ॥ २२ ॥

सीतेकदा मृतुस्नाता स्वप्ने दृष्टवती निद्रि । च्युतौ विमानाच्छरभौ प्रविशन्तौ निजानने ॥ २३ ॥ रामोऽप्याख्यत् तथाऽऽख्यते
 धीरो ते भाविनौ सुतौ । च्युतौ विमानाच्छरभौ यत्तु तद् न मुदे मम ॥ २४ ॥ धर्मस्य ते च माहात्म्यात् सर्वं भावि शुभं प्रभो ! ।
 रत्नं जानकी देवी तदा गर्भं वभार च ॥ २५ ॥ सम्भेतदौजयात्रायै जातं दोहदमात्मनः । रामाय सा तदाचख्यौ सोऽपि तत्पू-
 च्छिनिष्टान् ॥ २६ ॥

अत्रान्तरे च सीताया दक्षिणं चतुरस्ररत्नं । आचक्षते च सद्योऽपि साशङ्का राघवाय सा ॥ २७ ॥ नेदं साध्विति रामेणाख्याते सी-
 ताऽप्रयीदिति । किं रक्षोहोपयासाद् मे संतुष्टोऽद्यापि नो विधिः ? ॥ २८ ॥ त्वद्वियोगभवाद् दुःखाद् दुःखमद्यापि मेऽधिकम् । किमसौ दास्यति
 विधिर्नमित्तं नैतदन्यथा ॥ २९ ॥ रामोऽपि तामुवाचैवं देवि ! मा खेदमुब्रह । अवश्यमेव भोक्तव्ये कर्माधीने सुखासुखे ॥ ३० ॥ तद् गच्छ
 मन्दिरे स्यस्मिन् देवानामर्चनां कुरु । प्रयच्छ दानं पात्रेभ्यो धर्मः शरणमापदि ॥ ३१ ॥ सीतापि सदने गत्वा संयमेन महीयसा । अर्हतो-
 ऽपूजयद् दानमन्दातयती ददौ ॥ ३२ ॥ रघुनाथमयाजन्तू राजधानीमहत्तराः । यथामृतपुरीवृत्तकीर्त्तनैकाधिकारिणः ॥ ३३ ॥ नत्वा रामाय
 ते तस्युः कम्पमानान्द्रपश्यः । न तद् विषयपयामासु राजतेजो हि दुस्सहम् ॥ ३४ ॥ तानूचे रामभद्रोऽपि शो भोः पुरमहत्तराः ! । अमयं वो
 प्रयारगानामेकान्तहितवादिनाम् ॥ ३५ ॥ तेष्व्याद्यः सर्वसंधित्या विजयाख्यो महत्तरः । इति विशयपयामास सावष्टम्भः प्रभोर्गिरा ॥ ३६ ॥
 स्यामिन्द्रपरविषयं यदि विस्रव्यते नहि । वञ्चितः स्यात् तदा स्वामी विश्वतं चातिदुःधचम् ॥ ३७ ॥ देव ! देव्यां प्रवाहोऽस्ति घटते दुर्घटो-
 ऽपि हि । युस्त्यापि यद् घटामेति श्रद्धयं तद् मनीषिणा ॥ ३८ ॥ तथा हि जानकी हत्वा रायणेन रिरंस्तुता । एकैव निन्ये तद्वेद्यम न्यवात्सीष
 चिरं प्रभो ! ॥ ३९ ॥ सीता एकता विरक्ता वा संनिरया वा प्रसन्न वा । स्त्रीलोलनेन दशास्येन नूनं स्याद् भोगदृयिता ॥ ४० ॥ लोकोऽपि प्रवद-

त्वेनं प्रवदामो वयं तथा । युक्तियुक्त प्रवाद तव् मा सहस्य रघूदह ! ॥ ४१ ॥ ध्याजन्मोपाजितां कीर्तिं निजं कुलमिवामलम् । प्रवादसहनेन
 त्वं मा देव ! मलिनीक्याः ॥ ४२ ॥ कलङ्कस्यातिथीभूतां सीतां निश्चित्य राघव । सद्योऽभूद् दु खतूष्णीकः प्रायः प्रेमातिडुस्त्यजम् ॥ ४३ ॥
 धर्ममालम्ब्य काकुत्स्थस्तासुवाच महत्तरान् । साधु व्यहपि युष्माभिर्न भक्ताः क्वाप्युपेत्तकाः ॥ ४४ ॥ न स्त्रीमात्रकृते जातु सहिष्येऽहमि-
 द्वायशः । इति रामः प्रतिष्ठाप्य विससर्ज महत्तरान् ॥ ४५ ॥ निशायामथ काकुत्स्थः प्रच्छन्नोऽसिलतासखः । जनापवादं जानक्याः स्वयं
 श्रोतुं पुरेऽन्नमत् ॥ ४६ ॥ यावद्यर्मदृढः शालासमीपे कस्यचिद् ययौ । तावदस्याङ्गना प्राप चिरेण प्रतिवेशमनः ॥ ४७ ॥ युग्मम् ॥ पादयो-
 र्व्यङ्गमैतां हत्या चर्मदूचिवान् । श्ररे ! त्वं कियतीं वेलामस्था रण्डे ! निवेद्य ॥ ४८ ॥ सोचे क्रीदग् वराकस्त्रं रामेण रमणी निजा ।
 पयमास्या रावणशुहादानीयान्त'पुरी कृता ॥ ४९ ॥ मुहुर्त्तमात्रमपि न क्षमते तु भवान् मम । सोऽप्युचे क्षमतां रामः स्त्रीजितोऽहं तु नेदृशः
 ॥ ५० ॥ श्रुत्वेति जानकीजानि सतापी हृद्यचिन्तयत् । स्त्रीकृते धिक्कृत नीचेभ्योऽपि रामः शृणोति हा ॥ ५१ ॥ जाने महासती सीता
 स्त्रीलोलः स च रावणः । कुलं च निष्कलङ्कं मे हा रामः किं करोत्वसौ ? ॥ ५२ ॥ ध्यात्वेति गृहमागत्य सीतां त्यक्तुमना वलः । मन्त्र-
 यामास सौमित्रिं तत्तथाख्यानपूर्वकम् ॥ ५३ ॥ ऊचे च लक्ष्मणो लोकगिरा सीतां स्म मा त्यज । यथा तथापवदिता यदवद्वमुखो जनः ॥
 ५४ ॥ लोकः सौरज्यस्वस्थोऽपि राजदोषपरो भवेत् । शिन्नणीयो न चेत् तन्नोपेक्षणीयः स भूसुजाम् ? ॥ ५५ ॥ रामोऽप्युचे सत्यमेत-
 दीदृश्लोक सदापि हि । सर्वलोकविरुद्धं तु त्याज्यमेव यशस्विना ॥ ५६ ॥ इत्युक्त्योवाच सेनान्यं कृतान्तवदनं वलः । श्ररगये त्यज्यतां
 यवापि सीतेयं गर्भवत्यपि ॥ ५७ ॥ पतित्वा रामपादेषु बभापे लक्ष्मणो रुदन् । सीतादेव्या महासत्यास्त्यागोऽयमुचितो नहि ॥ ५८ ॥ नातः
 परं त्यया वाच्यमिति रामेण भाषिते । लक्ष्मणोऽगाद् निजावासं वासश्छद्ममुखो रुदन् ॥ ५९ ॥ रामोऽन्वशाच्च सेनान्यमरे सीतां वने नय ।

द्याया तस्मेतयाथाशुद्धं तस्या. स दोहदः ॥ ६० ॥ गङ्गापरतटे रामस्त्वामस्ति प्रतिपालयन् । इति वाच्य पुरस्तस्या यथैतीयं त्वया
 सद्व ॥ ६१ ॥ सेनानीरपि तस्मेतयात्रादि स्वामिशासनम् । आख्याय सीतामारोप्य रथे रथ्यानतत्वरत् ॥ ६२ ॥ गङ्गासागरमुत्तीर्यारथे
 सिंहानिनादकं । गत्या वृत्तान्तमदनस्तस्यौ किञ्चिद् विचिन्तयन् ॥ ६३ ॥ सात्वं म्लानमुख तं च वीक्ष्य सीताऽब्रवीदिति । कथमित्थं
 स्थिताऽसि त्वं सगोक इव दुर्मनाः ॥ ६४ ॥ वृत्तान्तः कथमप्युचुवु दुर्वच वच्यहं कथम् ? । दुष्करं कृतवाञ्छितत् प्रेष्यभावेन दूषितः ॥ ६५ ॥
 राक्षसागसंथासनिर्गदाल्लोकजग्मनः । भीतेन देवि ! देवेन वनेऽस्मिस्तयाजितासि हा ! ॥ ६६ ॥ जनापवादमाकर्ण्य रामं त्वत्स्याजनो-
 पतम् । न्यपेधील्लक्ष्मणो देवि ! निपत्य पदयोद्धिरम् ॥ ६७ ॥ सिद्धाक्षया निपिद्धश्च रामेण स रुदन्नगात् । अहं तु हन्त ! कार्येऽस्मिन्
 हतः प्रपिताऽस्मि हा ! ॥ ६८ ॥ वनेऽस्मिन् श्यापदाभीर्णे मृत्योरकनिकेतने । जीविष्यसि मया त्यक्ता स्वप्रभावेण केवलम् ॥ ६९ ॥
 श्रुयेति रयतः सीता मूर्च्छिता न्यपतद् भुवि । मृतेति बुद्ध्या सेनानीः पापमग्नो दरोद सः ॥ ७० ॥ सीतापि वनवातेन कथञ्चित् प्राप
 चेतनाम् । भूयो भूयोऽप्यमूर्च्छंश्च चेतनामासहाद च ॥ ७१ ॥ महत्यामथ वेलायां सुस्थीभूतेभ्युवाच सा । इतोऽयोध्या क्रियद्दूरे राम-
 स्तिष्ठति कुत्र वा ? ॥ ७२ ॥ सेनानीरवदद् दूरेऽयोध्या किं पृष्ट्या तया ? । उग्राक्षस्य च रामस्य पर्याप्तं देवि ! वात्तंया ॥ ७३ ॥ इति श्रुत्वापि
 सा राममपना भूयोऽप्यभापत । भद्र ! मद्वाचिकमिदं शंसे रामस्य सर्वथा ॥ ७४ ॥ यदि निर्वादिमीतस्त्वं परीक्षां नक्तथाः कथम् ? । शङ्का-
 स्थाने दि सचोऽपि दिग्गदि लभते जनः ॥ ७५ ॥ अत्रुमोक्षे स्वकर्माणि मन्दभाग्या वनेऽप्यहम् । नानुरूपं त्वकार्पिस्त्वं विवेकस्य कुलस्य
 च ॥ ७६ ॥ एतुपत्या मूर्च्छिता भूमौ पतितोत्थाय चाब्रवीत् । मया विना कथं रामो जीविष्यति हतास्मि हा ? ॥ ७७ ॥ रामाय स्वस्त्यथा-
 शंसेपानिष लक्ष्मणाय च । निरास्ते सन्तु पन्थानो वारस ! गच्छोपराधवम् ॥ ७८ ॥ इयमेव सतीयुयां भक्तता येदृश्यपि प्रभो । चिन्तय-

धिति सेनानीन्वैनां ववले बलात् ॥ ७६ ॥

अथ सीता भयोद्भ्रान्ता वप्राभेतस्ततो वने । आत्मानमेव निन्दन्ती पूर्वदुःकर्मदूषितम् ॥ ८० ॥ भूयो भूयश्च रुदती स्वलन्ती च पदे पदे । गच्छन्ती पुरतोऽपश्यद् महासैन्यं समापतत् ॥ ८१ ॥ मृत्युजीवितयोस्तुल्याशया वीक्ष्यापि तद्वलम् । सीता तस्यावभीतेव नमस्कारपरयणा ॥ ८२ ॥ तां दृष्ट्वा विभयांचक्रुः सैनिका प्रत्युतापि ते । का नाम दिव्यरूपेयं मूर्स्थितेत्यभिभाषिणः ॥ ८३ ॥ सीताया रुदितं श्रुत्वा स्वपथित् तच्चमृषुः । इय महासती कापि सुविंशी चेत्यदोचत ॥ ८४ ॥ कृपालुः स महीपाल सीतोपान्तं जगाम च । सीताप्याशङ्कित्ता तस्य स्वं नेपथ्यमदोऋत् ॥ ८५ ॥ राजान्येवमभाषिष्ट मा भैषीस्त्वं मनागपि । तवैव भूयणान्येतान्यङ्गे तिष्ठन्तु हे स्वसः ! ॥ ८६ ॥ का एव कस्वामिहात्पात्तीद् निघृष्टेभ्योऽपि निर्घृणः । आख्याहि मा स्म शङ्किष्टारूत्कष्टेनास्मि कष्टितः ॥ ८७ ॥ तन्मन्त्री सुमतिर्नाम सीतामेत्याजनीदिति । गजवाहनराजस्य बन्धुदेवशाश्च नन्दनः ॥ ८८ ॥ नृपतिवज्रजङ्घोऽयं पुण्डरीकपुरेश्वरः । महाहर्तो महासत्त्व परनारीसहोदरः ॥ ८९ ॥ गजान् ग्रहीतुमत्रैत्य कृतार्थीभूय च मजन् । त्वद्दु खदु खितोऽत्रागाद् दु खमाख्याहि तद् निजम् ॥ ९० ॥ सीतापि स्वस्य वृत्तान्तं विश्वस्याभिदधेऽखिलम् । रुदती रोदयन्ती तौ कृपालु राजमन्त्रिणौ ॥ ९१ ॥ निर्व्याजो व्याजहारेंचं राजा धर्मस्वसासि मे । एकधर्मं प्रपन्नाः स्युर्मियो बन्धव एव यत् ॥ ९२ ॥ मम भामण्डलस्येव व्रातुरेहि तदौकसि । स्त्रीणां पतिगृह्यादन्यत् पदं व्रातुर्निकेतनम् ॥ ९३ ॥ रामोऽपि लोकात्वादेन त्वामत्यात्नीद् न तु स्वयम् । पश्चात्तापेन सोऽप्यद्य मन्थे त्वमिव फष्टभाक् ॥ ९४ ॥ गवेषयिष्यत्यविरात् त्वां सोऽपि विरहातुरः । चक्रवाक इवैकाकी ताम्यन् दशरथात्मजः ॥ ९५ ॥ इत्युक्त्वा निर्धिकारेण तेनामेत्यभिधायिनी । सीतारुदोह शिविकां सद्यस्तदुपनायिताम् ॥ ९६ ॥ पुण्डरीकपुरं चागाद् मिथिलामपरामिन । अस्याच्च सततं धर्मशीला तद्वचवेप्रमनि ॥ ९७ ॥

इत्थं राम. सेनान्यस्तत् तथाकर्ण्यं मूर्च्छितः । संभ्रमाल्लक्ष्मणेनैत्य सिधिवे चन्द्रनाम्भसा ॥६८॥ उत्थाय विचालापैवं क्व सा सीता
 महासती ? । सदा हलानां लोकानां वचसा हा ! मयोऽभिक्ता ॥ ६६ ॥ अथोचे लक्ष्मण. स्वामिंस्तस्मिन्नद्यापि सा वने । सती निजप्रभावेण
 प्राता नूनं भविष्यति ॥१००॥ गत्वा गवेपयित्वा च स्वयमानीयतां प्रभो ! । सीतादेवी वियोगातां नैव यावद् विपद्यते ॥१०१॥ श्रुत्वैवं सह
 तेनैव सेनान्याऽन्यैश्च देवैः । रामोऽगाद् व्योमयानेन तत्रारण्येऽतिदाख्ये ॥ १०२ ॥ मतिस्थलं प्रतिजलं प्रतिशैलं प्रतिदुमम् । रामो
 गवेरयामास ददर्श न तु जानकीम् ॥ १३० ॥ सीताप्राप्तौ विमुक्ताशो निवृत्य स्वपुरीं ययौ । प्रेतकार्यं च सीताया रामोऽकार्षीदुदशुहृक् ॥
 १०४ ॥ सीका हृदि दशोऽग्रे तस्यौ रामस्य याचि च । क्वापि तिष्ठति सीतेति तथापि न विवेद सः ॥ १०५ ॥

इत्थं तत्र घेदेही सुपुत्रे युग्मिनौ सुतो । नामतोऽनङ्गजवरुणं मदनाङ्कुशमप्यथ ॥ १०६ ॥ घञ्जघदघस्तयोश्चके जन्मनाममहोत्सवौ ।
 स्यपुत्रलाभादधिकं मांदमानो महामनाः ॥ १०७ ॥ तावुल्लापनसंज्ञाभ्यां ख्यातौ कुशलवाविति । सीतासुतायजायेतामैकयोक्त्या कुसी-
 लयो ॥ १०८ ॥ धात्रीभिः पञ्चभिः पालयमानौ बाल्यवयोऽतिगौ । कलाप्रदण्ययोग्यौ तावजायेतां महाभुजौ ॥ १०९ ॥ ताघधीताखिलकलौ
 प्रपद्यते च यौवनम् । नूतनाविव चन्द्रार्काविन्द्रेऽपेन्द्राविवाधया ॥ ११० ॥ घञ्जघदघः शक्तिचूलां पुनीं लक्ष्मीवतीभवाम् । कन्या
 दाप्रिगतं चान्या लयणेनोदवाहयत् ॥१११॥ सोऽङ्कुशाथ ययाचे तु पृथ्वीपुरपतेः पृथोः । जाताममृतवत्याथो कन्यां कनकमालिकाम् ॥११२॥
 वंगो न प्रायते यस्य तस्मै स्वदुहिता कथम् ? । दीयतामित्यभाषिष्ट पृथुः पृथुपरक्रम ॥ ११३ ॥ घञ्जघदघस्तदाकर्ण्यं तं क्रोधादभ्य-
 पेययत् । परितिलेऽञ्जघदघसेन्यं त्यमज्यत ॥ ११४ ॥ संकुक्षौ मातुलचमभूद्धेन लवणाङ्कुशौ । निरङ्कुशाविव गजौ प्रणिघ्नन्तावधा-
 यताम् ॥ ११५ ॥ तयोरोऽज्ञस्विनो रंहो मनागपि न सेहिरे । प्रतिकूला भुजधृतो हुमा भियोऽप्ययोऽपि ॥ ११६ ॥ अमज्यत ससैन्योऽपि

पृथुयावद् नरेश्वर । ऊचतुस्तापदेव तौ विस्मेरौ रामनन्दनौ ॥ ११७ ॥ अपरिह्लातघंशाभ्यामप्यावाभ्यामिहाहवे । विलातचशजा यूय
 पलायन्ने कथं नु भो ? ॥ ११८ ॥ इति तद्वचनं श्रुत्वा वलित्वा पृथुरववीत् । व्यशयि यशो युष्माकं विक्रमेणामुना मया ॥ ११९ ॥
 सधानं वज्रजङ्घेन समक्षं भूयुजा तत । चक्र पृथुनृप पुत्र्या स्पृहयन्नहकुश वरम् ॥ १२० ॥ शिविरं न्यस्य तत्रास्याद् वज्रजङ्घनेश्वर ।
 आगाद्य नारदमुनिं सचक्रं तेन चोच्चकैः ॥ १२१ ॥ वज्रजङ्घो निपण्येपु राजसूवाच नारदम् । अङ्कुशाय पृथुर्दास्यत्यसौ कन्या निजा
 मुने ! ॥ १२२ ॥ लवणाङ्कुशयोर्विशमस्मत्सवन्धिनोऽस्य तत् । आख्याहि ह्लातजामातृवशो येनैप तुष्यति ॥ १२३ ॥ अथोचे नारद-
 स्मित्वा घशं को वेत्ति नानयो ? । यस्योत्पत्त्याविक्रमं स भगवान् द्रुपमध्वजः ॥ १२४ ॥ पौलस्त्यवधनाट्येकसूत्रधारौ धरातले ।
 को वेत्ति नानयोस्तातौ दत्तियौ रामलक्ष्मणौ ? ॥ १२५ ॥ गर्भस्थयोरप्यनयोरोध्यालोकजन्मनः । निर्वादाच्चकितेनोचेऽस्यक्ता रामेण
 जानकी ॥ १२६ ॥ अथाङ्कुशा हसित्वोचे ब्रह्मन् । न बलु साधु तत् । चक्रे रामेण वैदेहीं त्यजता दारणे वने ॥ १२७ ॥ मूयांसि ह्यप-
 घादस्य कारणानि निराहृतौ । भवन्ति तत्र किन्त्वेतद् विद्वानपि चकार स ॥ १२८ ॥ पप्रच्छ जवणोऽथैव दूरे क्रियति सा पुरी ।
 यस्या यसति मे तात सातुज सपरिच्छद ? ॥ १२९ ॥ मुनिरूचे तव पिता यस्या विश्वेकनिर्मलः । साऽयोध्या पूरितः पट्टियुग्योजनशतं
 खलु ॥ १३० ॥ वज्रजङ्घमथोवाच लवण प्रथय श्रयन् । इच्छामिस्तत्र गत्वावां प्रेक्षितुं रामलक्ष्मणौ ॥ १३१ ॥ प्रतिपद्य स तद्वाचमङ्कुश
 पर्ययायत् । महात्सयात् पृथो राक्ष पुत्र्या कनकमालया ॥ १३२ ॥ वज्रजङ्घपृथुभ्यां तावन्वितौ लवणाङ्कुशौ । साधयन्तो बहून् देशान्
 पुण्डरीकपुरं गतौ ॥ १३३ ॥ जग्मतु स्वयंहं वीरौ भूपवीरैर्वृताविमौ । प्रणेमतुश्च जानकयाश्चरणौ विश्वपावनौ ॥ १३४ ॥ चुचुम्ब मूर्ध्नि
 तौ सीतां जपयती मुदश्रुभिः । रामलक्ष्मणयोस्तुल्यौ मूयास्तमिति चावदत् ॥ १३५ ॥ ऊचतुर्वज्रजङ्घं तौ मातुल ! प्राह त्वयाऽऽधयो ।

मेने यानमयांघ्यायामिदानीमनुतिष्ठ तत् ॥ १३६ ॥ प्रयाणमग्ना वाद्यन्तां च दिशो बलैः । त्यक्ता येनावयोर्माता वीक्ष्यस्तस्याद्य
 विदमः ॥ १३७ ॥ सीतापि सद्यो रुदती जगादेदं सगद्गदम् । बरसौ ! केयमनेच्छेच्छा युवयोः कर्मणाऽमुना ? ॥ १३८ ॥ धीरौ पितृपितृव्यौ
 पां दुर्जयौ घृतदामपि । यकाभ्यां निहतो रत्न पतिल्लैजोऽप्यकण्टकः ॥ १३९ ॥ उत्कण्ठा पितरं द्रष्टुं युवयोर्यदि षालकौ ! । विनीती-
 मूय तद् यतं पूज्ये हि विनयांऽर्हति ॥ १४० ॥ ततस्तावेष्वमूचाते विनयः क्रियते कथम् ? । तस्मिन् वैरिपदं प्राप्ते त्वत्याजिनि पित-
 र्यपि ? ॥ १४१ ॥ पुत्रौ तवायामायाताविति तस्य पुरः कथम् । गत्वा स्वयं वदिष्यावस्तस्याप्येतत् नृपाकरम् ॥ १४२ ॥ आनन्दजनकं
 तस्य जनकस्यापि दोषतः । युद्धाहानं तु युज्येत कुलद्वययशस्करम् ॥ १४३ ॥ अभिधायेति सीतायां रुदत्यामपि चेल्लुः । महोत्साहौ
 महासैन्यौ तौ रामनगरीं प्रति ॥ १४४ ॥ क्रमेण गत्वा सेनाभी रुग्धानौ सर्वतो दिशः । तावूपतुरुपायोध्यं योद्धुकामौ महाभुजौ ॥ १४५ ॥
 धृत्याऽकस्मात् पुराणान्ते तत्पारक्यमुपागतम् । संगरायोदतिष्ठेतां ससैन्यौ रामलक्ष्मणौ ॥ १४६ ॥ इतश्च तौ क्षणेनापि वोष्मन्तौ जय-
 ष्याद्भुजौ । रामसैन्यमगाहेतामिन्द्रोपेन्द्राविवारण्यम् ॥ १४७ ॥ पेततुर्यत्र यजेतौ बने मत्ताविव द्विषौ । रथी साद्री निपादी वा न तना-
 स्यात् पृतायुधः ॥ १४८ ॥ हतविद्रुतमेधं च रामसैन्यं त्रिधाय तौ । राममस्खलितौ गत्वाऽयोधिपातां सलक्ष्मणम् ॥ १४९ ॥ आम्बवर्क-
 षमकरं ब्रमयित्वाऽप्य लक्ष्मणः । मुमोच कुपितश्चक्रमद्भुशाय जयेच्चया ॥ १५० ॥ आपतत् ताडयामासनेकशोऽखैस्तवद्भुशः । लवणो-
 ऽपि तपियांशेनं तु तत् प्रत्यहन्यत् ॥ १५१ ॥ वेगेनापरय तद्यक्रमद्भुशस्य प्रदक्षिणाम् । कृत्वा लक्ष्मणहस्तेऽगात् पुनर्विधुदिवाम्बुदे ॥ १५२ ॥
 चिन्तयामासतुर्ध्वं त्रियण्णौ रामलक्ष्मणौ । किं शीरिशार्ङ्गिणायेतौ न त्वागामिह मृतते ? ॥ १५३ ॥ नाखोऽगान्तरे तत्राम्बेत्य भाम-
 ष्टन्याग्निः । विदस्य निजगादेति खिन्नं रामं सलक्ष्मणम् ॥ १५४ ॥ हर्षस्याने पिपादोऽयं युवयोः किं रघूद्वहौ ? । पुत्रात् पराजयो

वंशोद्द्योतनाय न कस्य हि ? ॥ १५५ ॥ सीतारुक्षिमवौ पुत्रौ तवेमौ लवणाङ्गुशौ । त्वां द्रष्टुमागतावन युद्धव्याजाद् द्वियौ तु न ॥ १५६ ॥
 अभिज्ञानमिदं तेऽत्र यथाकं प्रथमूय न । मुधाऽभूद् भारतं चक्र पुरा बाहुबलावपि ॥ १५७ ॥ त्यागात् प्रभृति सीताया वृत्तान्त नारदो-
 ऽटिलम् । पुत्रयुदान्तमाचख्यौ विश्वस्मियत्रीहोबेदहर्षसमाकुलः । मुमूर्च्छं चन्दनाम्भोभि सिक्तः
 संश्रामवाप च ॥ १५९ ॥ लक्ष्मणेन सहोदशु. पुत्रवात्सल्यपूरितः । जगाम रामो लवणाङ्गुशयोः संनिधौ जवात् ॥ १६० ॥ स्यन्दनादव-
 तीयांशु विनीतौ लवणाङ्गुशौ । रामलक्ष्मणपादेषु मुकाखौ पेततु. क्रमात् ॥ १६१ ॥ तावाजिह्वच निजोत्सङ्गे निवेश्य च रघूब्रह् । मूर्च्छि
 चुम्बन् ररोदोद्ये शोकस्नेहचशब्दः ॥ १६२ ॥ रामोत्सङ्गाद् निजोत्सङ्गं तावारोप्याथ लक्ष्मणः । चुम्बन् शिरसि बाहुभ्यां परिरेभेऽथुपूर्ण-
 हृत् ॥ १६३ ॥ अपरेऽपि हि भूपालाः सैन्ययोरुभयोरपि । प्रमोदन्ते स्म संभूय विवाहमिलिता इव ॥ १६४ ॥ भामण्डलनृपाख्यातो
 पद्मजद्यद्युपोऽपि हि । ननाम रामसौमित्रौ विनीतश्चिरपत्तिवत् ॥ १६५ ॥ रामस्तमालजालौपवं त्वं भामण्डलसंनिभः । पुत्रौ यो वर्धय-
 स्त्वं मेऽर्नपीः काष्ठाभिर्मां च यः ॥ १६६ ॥ इत्युक्त्वा पुष्पकारुढः पद्मनाभः सलक्ष्मणः । अर्धासनोपविष्टभ्यां पुत्राभ्यां प्राविशत् पुरीम्
 ॥ १६७ ॥ पौरैरालोच्यमानश्च स्त्र्यमानश्च साङ्गजः । जगाम रामः स्वं धाम पुष्पकादुत्तार च ॥ १६८ ॥

अथ रामं सुमित्राभूः कपीश्वरविभीषणौ । हतुमानङ्गदशचान्ये संभूयैवं व्यजिह्वपन् ॥ १६९ ॥ परदेशे स्थिता देवी त्वयेव रहिता-
 ऽयुना । विनाभूभ्यां कुमारभ्यामतिकष्टेन तिष्ठति ॥ १७० ॥ यद्यादिशसि तद् भर्तरानयामोऽथ तामिह । विपत्स्यतेऽन्यथा सा तु
 पतिपुत्रोज्ज्वला सती ॥ १७१ ॥ रामः किञ्चिद् विचिन्त्योचे सीतेहानीयते कथम् ? । लोकापवादोऽलीकोऽपि बलवानन्तरायकृत् ॥ १७२ ॥
 प्रत्यत्तं सर्वलोकानां दिव्यं देवी करोतु सा । शुद्धया च तथा सार्धं गृह्णवासोऽस्तु मे पुन. ॥ १७३ ॥ एवमस्त्वित्युदित्वा ते पुण्यां बहिर-

कारयन् । विशालान् मण्डपानुद्येस्तदन्तर्मञ्चधोरणीः ॥ १७४ ॥ तेषु चोपाविशन् भूपाः पौरामात्यादयोऽपि च । ते विभीषणसुग्रीव-
 प्रसुता खेचरा अपि ॥ १७५ ॥ ततो रामान्नयोत्थाय पुण्डरीरुपुरे रयात् । गत्वा नत्वा च वैदेहीमिन्दुवाच कपीश्वरः ॥ १७६ ॥ त्वत्कृते
 प्रीणि रामेण विमानं देवि ! पुष्पकम् । इदानीमिदमस्यास्त्व रामोपान्तमुपेहि च ॥ १७७ ॥ सायूचेऽद्यापि मेऽरयत्यगादुःखं
 न शाम्यति । तत् कथं राममायामि भूयो दुःखान्तप्रदम् ? ॥ १७८ ॥ नत्वा भूयोऽपि स प्राह मा कुपस्त्व शुद्धये । समं पौरैर्नृपैः
 सर्वमञ्चारुढोऽस्ति राघवः ॥ १७९ ॥ तेनेत्युक्ते पुराप्येषा जानकी शुद्धिकादक्षिणी । आहरोह विमानं तदयोध्यामाजगाम च ॥ १८० ॥
 महेन्द्रोदयमुपानं समुपेत्योत्तार सा । दत्तार्धा लक्ष्मणैर्नैत्य नमश्चक्रे नृपैरपि ॥ १८१ ॥ अग्रे निपद्य सौमित्रिर्नृपैः सममदोऽवदत् ।
 निजां पुरीं निजं वेदम प्रवेशाद् देवि ! पावय ॥ १८२ ॥ सीतायूचे प्राप्तशुद्धिः प्रवेक्ष्यामि पुरीमिमाम् । गृहं च नान्यथा वत्स !
 निगांशो यदि शाम्यति ॥ १८३ ॥ श्रुत्येति राघवोऽग्न्येव मेधिलीमय शुद्धये । अन्यशाद् नन्वसावेनं स्मितपूर्वमदोऽवदत् ॥ १८४ ॥
 इष्टमाशौ विधायाद्य कुरुते मत्परीक्षणम् । विचक्षणोऽसि फाकुत्स्थ ! सज्जा तत्रापि नन्वहम् ॥ १८५ ॥ ऊचे विलासो रामोऽपि
 जाने योग्यस्तयास्ति न । जनात्पादितदोषस्योत्तारणापेक्षमुच्यते ॥ १८६ ॥ अगाद् जानकी दिव्यपञ्चकं स्वीकृतं मया । विशामि बहो
 ल्यजिते भक्तयाम्यय तन्दुलाम् ॥ १८७ ॥ तुलां समधिरोहामि ततं कोशं पिवामि च । गृह्णामि जिहया फालं किं तुभ्यं रोचते वद ?
 ॥ १८८ ॥ युगम् ॥ अत्रान्तरेऽभ्ययुः पौरा दृष्टदग्नेत्य राघवम् । इयं महासती सीता देव ! किं दिव्यकर्मणा ? ॥ १८९ ॥ रामोऽप्युवाच
 हे लोकाः ! मर्यादा कापि नास्ति यः । संकरय दोंपं युष्मागिरेवेयं दृषिता पुरा ॥ १९० ॥ भूयोऽपि गृह्णतां दोषमंगला कापि नास्ति यः

१ अत्र 'जातु' इति हेमचन्द्रकठरामायणोक्त पाठः सुयुक्त प्रतिभाति ।

प्रत्ययाय तत सीता विशतु ऽवलितेऽनले ॥ १६१ ॥ इत्युक्त्वाऽखानयद् रामो गर्तं हस्तशतत्रयम् । पुरुषद्वयवृत्न चापूरयञ्चन्द-
 नेग्धने ॥ १६२ ॥ तं वीप्रदहन भृत्यै कारयित्वैष भीषणम् । दृश्यौ मनसि हा ! रुद्र किं ममेदमुपस्थितम् ? ॥ १६३ ॥ इय महासती
 नून नि शङ्कान्तौ प्रवेश्येव हि दिव्यस्य प्रायेण विपमा गति ॥ १६४ ॥ मया सहास्या निर्वासो हरण रावणेन च । वने
 त्यागो मया भूयोऽप्येतद्य मरुतम् ॥ १६५ ॥ एव सोऽचिन्तयद् यावत् तावत् सीतोपपायक्रम । स्थित्या स्मृत्या च सर्वेषु चक्रे
 सत्यापनामिति ॥ १६६ ॥ द्वे लाकपाला लोकाश्च सर्वे शृणुत यद्यहम् । अन्यमभ्यलय रामात् तदाग्निर्मी दहत्ययम् ॥ १६७ ॥
 अन्यथा तु सुखस्पर्शो धारीयास्त्विचादिनी । क्रम्यां स्मृतनमस्कारा ददौ तस्मिन् हुताशने ॥ १६८ ॥ सा यावत् प्राविशत् तावद्
 विच्यतोऽग्नि स च जगात् । गतं स्वच्छपय पूण क्रोडावापीरवमायौ ॥ १६९ ॥ सीता त्वधिजल पक्षोपरिसिंहासनस्थिता ।
 तस्थौ पद्मेय सद्भायपुष्टशीलानुभावत ॥ २०० ॥ ननृतुनरिदाद्या खे सीताशीलप्रशसिन । सीतोपरिश्वात् तुष्टश्च पुष्टदृष्टि
 व्ययुः सुरा ॥ २०१ ॥ अहो शीलमहो शील रामपत्न्या यशस्करम् । इति लाकप्रयायोऽभूद् रोद कुन्तिम्भरि- जणात् ॥ २०२ ॥
 मातु- प्रभाध तं दृष्ट्वा मुदितौ जवणाङ्कुशौ । हंसाविव तन्तौ तौ गत्वा सीतां प्रणेमतु ॥ २०३ ॥ गत्वा सौमित्रियशुन्नभामण्डल
 विभीषणा । सुग्रीवाद्याश्च वैदेहीं नमश्चक्रु सभक्तय ॥ २०४ ॥ सीता समेत्य रामाऽपि गीतां निभुवनेरपि । पश्चात्तापत्रयापूर्ये
 इत्यूचे रचिताललि ॥ २०५ ॥ त्यक्तोप्रश्वापदेऽरण्येऽजीवस्त्वं स्वप्रभावत । एकं दिव्य तदप्यासीद् नाशासिपमह पुन ॥ २०६ ॥
 ज्ञान्त्या सर्व ममेदानीमिदमध्यास्य पुष्पक्रम । चल स्वयेशने प्राग्वत् कुरु राज्य मया सह ॥ २०७ ॥ सीतापूत्रे न ते दोषो न च
 लोकोस्य कञ्चन । न चान्यस्यापि कस्यापि किन्तु मत्पूर्वकर्मणाम् ॥ २०८ ॥ निर्विषणा कर्मणामीदृग्दु खार्वत्प्रदायिनाम् । उत्तमाथे

अपिप्यामि तदुच्छेन्निकथनम् ॥ २०६ ॥

इत्युक्त्याऽप्य त्साहं किल जनरुधुवः प्रव्रजन्त्याः स केशानाधत्तैयापि तस्त्वा चिरम्सरपतिः प्रान्तकल्पे बभूव ।
तस्मात्कृतेन रेनाप्यसमतमशमध्याननिर्धैतकर्मा शर्माद्वैतं प्रपेदे कृतविषयविपल्लाघवो राघवोऽपि ॥ २१० ॥

॥ इति सीताचरितनामनि महाकाव्ये चतुर्थः सर्गः ॥

॥ इति सीताकथा ॥

दुलसा तु मद्यासतो धीमहावीरपरमधार्मिका क्षायिरुसस्यस्त्वधारिणी नागरयकारलेहिनी राजगृहराजश्रेणि कमित्त्रद्वात्रिंशत्पुत्रमा-
ताऽभरन्नुन्मात्कथायामुपदिष्टम् । संग्रति तु राजीमतीकथा,—

रैयताधो गिरिपुरं नामास्ति पुरम्द्भुतम् । यत्रासिरेत्त निखिशो वाण एव च मार्गणः ॥ १ ॥ भोजवृष्णि कुलाम्भोजनभोगिनिभो
वृषः । उप्रमेनोऽभयन् तस्मिन्नुप्रतेजोऽरिन्भुजात् ॥ २ ॥ राजीमतीति राजीववदना तस्य नन्दना । बभूव धारिणीकुत्तिसरसी कलहंसिका
॥ ३ ॥ यदङ्गे युगरूपं यन् तद् मियः प्रथितोपमम् । एरु रूपं तु यत् तस्योपमानं मुकुटे यदि ॥ ४ ॥ अत्रु रूपो वदोऽमुष्याः क. स्यादित्यु-
प्रचिन्तया । एप्रसेनोऽभयद् द्यप्रमानसोऽनिशमेव सः ॥ ५ ॥

एतच्च दारुकाणाधो नेमिनायान्वितस्तदा । प्रीप्से सान्तपुरो रत्नुं देवतोद्यानमागमत् ॥ ६ ॥ चन्द्रार्काधिप तापमिस्तत्र स्त्री

स्त्रीभिरावृतौ । सरो विनिशतु स्नातु विरच्य कुसुमोद्यमम् ॥ ७ ॥ स्त्रीणां नितम्बसंबन्धवृद्धेऽभ्युनि तदाम्बुजे । अमञ्जि लज्जयेगसां
 मुखलक्ष्मीविलोकनात् ॥ ८ ॥ जले गर्जति पर्जन्य इवासां करताडने । नृसा प्रीणमपि प्रावृट्कालयन्ति स्म केकिन ॥ ९ ॥ गौरीषु
 तासु खेजन्तौ कृष्णौ तौ विष्णुनेमिनौ । चारुचम्पकमालासु रंजम्बावित्र रेजतु ॥ १० ॥ मनोबुद्धे वरं सिक्तया देवरं प्रति नेमिनम् ।
 तास्ततश्चक्रिरे नीरप्रपञ्च नर्मकर्मठा ॥ ११ ॥ समन्तत. समं ताभिः करिणीभिरिदं द्विपः । चिक्रीड नेमिनाथोऽपि पाथोभिः करलालितः ॥
 ॥ १२ ॥ इति खेजन्तमालोक्य तदर्नां नेमिन मुदा । कृतार्थोच्छ्रितहृक् तस्यौ चिरं पयसि केशयः ॥ १३ ॥ निर्गत्य सरस्वतीरे तस्थुस्ता
 जिष्णुयोपित. । तासु प्रभुत्माह पुण्ड्रमुक्तास्विव हरिन्मणिः ॥ १४ ॥ तदा पूर्वजंलस्रुत्याऽरोदीव प्रभुर्योञ्जितः । अङ्गीकृतैरपूर्वैश्चा-
 द्दासीव महसायुके ॥ १५ ॥ अथ तत्रोत्सुकस्त्रैण्यस्ते हेमासने हरिः । निवेश्य नेमिनं प्राह सुमाहात्म्यकिरा गिरा ॥ १६ ॥ वाच्यं
 देव ! त्वदग्रे यत् तद् वार्धौ वृष्टिसनिभम् । नापराध्यामि तज्जल्पन् मान्यश्चास्मि त्वया कियत् ॥ १७ ॥ पित्रोर्मनोरथौ स्यातां दुष्पूरायादि-
 मस्तयोः । जातस्यास्येत्तणं सुनो. परिणीतस्य चापरः ॥ १८ ॥ ततः समुद्रविजयशिवादेव्योः स्वपूज्ययो. । जाते त्वयि जगदीपे पूर्व
 पूर्णो मनोरथः ॥ १९ ॥ राजकर्यां तदुद्गाढ धन्यां काञ्चन संप्रति । पित्रोर्मनोरथं देव ! द्वितीयमपि पूर्य ॥ २० ॥ धीनाभेयाद्व्यस्तीर्यकराः
 के न मुमुक्षुः । परिणीय समुत्पन्नसुनवो वधिरे व्रतम् ? ॥ २१ ॥ त्वमप्यतो विवाहेन पितृभ्रातृसुहृज्जनम् । आनन्दय दयासार !
 दयास्यानमिदं महत् ॥ २२ ॥ इत्थं कृष्णः सत्पुण्योऽस्य पाणिग्रहमहं प्रति । कुर्वन्नभ्यर्थनां नेमेः पाणौ दीन इवालगत ॥ २३ ॥ रुषिमणी-
 सत्यभामाद्या सर्वा अपि हरिप्रियाः । तदेवाभ्यर्थयन्त्योऽस्य पादयो पेतुरातुराः ॥ २४ ॥ अन्येऽपि यदयः सर्वे विवाहे विहितादराः ।
 बभूवुर्नेमिनायस्य पुरः पटुचट्टकृतय ॥ २५ ॥ अमी मूढाः स्त्रियश्चेतास्तदेतदत्सदाग्रहे । कालनिर्गमनं कर्तुं युक्तं वचनमाननम् ॥ २६ ॥

कदाचिदपि जल्पेऽहमिहायै संधिदूषणम् । ध्यादेदमिति प्रोच्य श्रीनेमिस्तानमोदयत् ॥ २७ ॥ युगम् ॥ शिवालमुद्रविजयो
 तत्कथारूपकं नरे । दातुं नापश्यतां वस्तु राजपेऽप्यानन्दमानतः ॥ २८ ॥ स्ववग्धोद्विषितां कन्यामन्विष्यन्नयं केशवः । अमापि भामयाऽऽस्ते
 यद् मम राजीमती श्वसा ॥ २९ ॥ हरिः स्मृत्याथ तां स्मित्वा ययौ यदुभिरन्वितः । निवासमुग्रसेनस्य ग्रहाधीशो ग्रहैरिव ॥ ३० ॥ अभ्युत्थायोप्रसे-
 नोऽपि विभ्यसेनं ससंभ्रमः । भद्रपीठे निवेश्याप्रे तस्थवादेशलालसः ॥ ३१ ॥ याचितो नेमये राजीमतीमेतेन स स्वयम् । तथेति प्रतिपद्याथ
 सपके चक्रियं मुदा ॥ ३२ ॥ ततः कृष्येन विरुप्तः समुद्रविजयो नृपः । विवाहलग्नमासन्नं पृष्टवान् क्रौण्डिकिं तदा ॥ ३३ ॥ दत्तेऽथ
 श्रावणश्वेतपष्ट्यां क्रौण्डिकिणा दिने । उग्रसेनसमुद्रार्थानाथौ तूर्णमसज्जताम् ॥ ३४ ॥ अथ पाणिग्रहासन्नदिने नेमिं यदुस्त्रियः । प्राङ्मुखं
 स्यापयामासुर्भांसुरारब्धगीतयः ॥ ३५ ॥ तमस्तपयतां प्रीत्या रामदामोदरौ स्वयम् । वद्धप्रतिसरं नेमिनाथं नाराचधारिणम्
 ॥ ३६ ॥ आगादयोप्रसेनस्य निरुतं तार्क्ष्यकृतनः । स्वयं तद्विधिना राजीमतीमप्यथवासयत् ॥ ३७ ॥ शर्वर्यं सर्वरोतिबो निर्वाह्येतां गृहगतः ।
 हरिः संयाहयामास त्रिनाहाय विभुं मुदा ॥ ३८ ॥ अथ श्वेतांगुवत्कान्तश्वेतच्छत्रधिराजितः । श्रीनेमिः श्वेतगृह्णारः श्वेताश्वं रथमास्थितः
 ॥ ३९ ॥ तूर्णनिर्घोषं हृत्या पुराहृतवधूजनः । वन्दितुन्दमुखोऽमुक्तैः सूक्तं मुखरिताम्बरः ॥ ४० ॥ गीयमाणगुणग्रामो हृष्टवंगुवधूजनैः ।
 कलापकम् ॥ वयस्याभिरभिप्रायविन्दिः सा प्रेरिता ततः । उत्थाय संभ्रमाद् मातृगृहादुञ्जुम्भितस्पृहा ॥ ४१ ॥ हारकेयूरकोटीरकर्णपूराद्य-
 जङ्गता । घासोभिः शोभितानलीः कल्पवल्लीष जङ्गमा ॥ ४२ ॥ हृष्यपीयूषपेणोद्भिन्नरोमाङ्कुरोत्करा । आरुरोह वरासोहा गवाक्षे
 धीशितुं विमुन् ॥ ४३ ॥ विजंगपकम् ॥ तस्यातिशयि जावप्यं पिबन्ती सा वृशा भुगम् । अनिमेपतया पूर्यं सा देवीभूयमन्वमूत् ॥ ४४ ॥

वित्राढुमन्पुपायान्त सा तं वीक्ष्य व्यचिन्तयत् । एतत्पाणिग्रहे योग्यं भाग्यं किं मे भवेदिति ॥ ४७ ॥

इत्थाकर्णयन् नानाजीवानां करणं स्वरम् । जानन्नपि जिनाऽपृच्छरिक्मेनदिति सारथिम् ॥ ४८ ॥ अथ सारथिनाऽभापि देवाति-
द्व्यरुते तत्र । उपसेनाऽप्रहीञ्जीवाञ्जलस्यलनमश्चरान् ॥ ४९ ॥ तत्सर्वेऽपि कृपाकान्त ! वाटकान्न स्थिता अमी । तन्वते तुमुलं
प्राणभयं येन महाभयम् ॥ ५० ॥ अयोराच यदुस्वामी यन्नामी सन्ति जन्तवः । स्यन्दनं नय तत्रैतं तदकार्षीच्च सारथिः ॥ ५१ ॥
अथ व्यलोकिकि दीनास्यैः प्राणिभिः स्वस्वभापया । रत्न रक्षेति जल्पद्भिः पिनेय तनुजे प्रभुः ॥ ५२ ॥ करुणाकदलीमूलरुन्देन
विभुना ततः । अमी सर्वेऽप्यमोच्यन्त जवादादिश्य सारथिम् ॥ ५३ ॥ मुस्तेषु तेषु जीवेषु शनेनेन वपुष्मता । स्यन्दनो जगतां पत्या
प्रत्यावासमहालयत ॥ ५४ ॥ शिरसनुद्रविजयकृष्णरामादयोऽप्यथ । एवं एवं यानं समुत्सुय वेगाद् नेमितमन्थगुः ॥ ५५ ॥ तं चाय
नायदूचाते पितरौ साधुलोचनौ । तया जात ! किमारुथमिदं नः प्रातिलोभिकम् ? ॥ ५६ ॥ प्रभुः प्राह मयारब्धमेतद् विश्वातुकूलिकम् ।
पशुवद् मोचयिष्यामि यद् युष्मान् एवं च वन्धनात् ॥ ५७ ॥ तदाकर्णार्थं मूर्च्छालौ पितरौ पेततु चितौ । चन्दनादिभिराश्वस्य
कृष्णस्तौ, प्रभुमभ्यधात् ॥ ५८ ॥ धिम् ते विवेकितमितान् पशूनप्यनुकम्पसे । दौद्र्यसे पुनर्मातृपितृव्रातनुहञ्जानान् ॥ ५९ ॥ ततोऽभ्यधात्
प्रभुः कृष्ण ! नोक्तं युतमिदं त्वया । विचारय चिरं वन्धो ! निर्बन्धस्पर्षति मम ॥ ६० ॥ संसारसुखमापातमधुर स्यादपप्यवत् । मुखा-
प्रीतिः प्रियाकारी शमस्तु कटजायुजत् ॥ ६१ ॥ सर्वेषां तत् प्रियाकर्तुं प्रशमोऽयं श्रितो मया । हितुं यत् परिणामे हि हितं तत्
पारमार्थिकम् ॥ ६२ ॥ इत्युक्त्वा स्वजनेष्वथुगद्रेषु वदत्स्वपि । श्रीनेमिराययावामगेहसुद्गाहनिःस्पृह ॥ ६३ ॥ तीर्थं प्रवर्त्तयेत्युक्तुस्तदा
लोकान्तिकामरैः । दत्त्रैप वार्षिकं दानं दैयते प्रायजत् ततः ॥ ६४ ॥

एतद्य वंशं दत्त्वाऽन्यत्रास्मिन् गोपतौ गते । तदा राजीमती मूर्च्छां भेजे राजीविनीव सा ॥ ६५ ॥ चन्द्रपादैरिवाशाभिरा-
 लीभिश्चन्द्रनट्यैः । सिका कुमुदतीवाप्तवोधेति व्यलपीद्य सा ॥ ६६ ॥ रे दैव ! यदि भाले मे न नेर्मिलिखितः पतिः । ततः किमियती
 मूर्तिं त्वयाऽहमधिरोपिता ? ॥ ६७ ॥ यदि नेमिनं मे भावी भर्ता किं कौकितस्ततः ? । तद् नालब्धनिधेर्दुःखं दृष्टनष्टनिधेर्हि यत्
 ॥ ६८ ॥ स्यादं क्व नेमिल्ल्यासीत् त्वत्पत्तित्ये मनोऽपि न । त्वद्विरैव विवाहार्थं स्वामिन्नस्मि प्रतारिता ॥ ६९ ॥ त्वयारोपि ममो-
 दाहमनोरपतरुः रयम् । उन्मूलयन्नमुं स्वामिन्नात्मनोऽपि न लज्जसे ॥ ७० ॥ स्वामिन् ! मामपहायैवमाल्मैकशरणामपि । सर्वसाधारणां
 सिद्धिं लिप्सोस्तौ कीदृशी मतिः ? ॥ ७१ ॥ यिजपन्तीति धारिण्या धृत्योत्सङ्गेऽथ सा स्वयम् । वभापे वसनान्तेन मार्जयन्त्यशु तद्-
 दृशोः ॥ ७२ ॥ मिये वासे ! स्म मा रोदीर्जम्ब्यः क्व क्वेदृशः पतिः । किं करे किङ्करेन्द्रस्य तिष्ठेच्चिन्तामणिः क्वचिच्च ? ॥ ७३ ॥
 निजमानमतिव्रम्य चलतां सिद्धिरस्ति न । राहोराहारितोऽपीन्दुर्गलादपि पलायते ॥ ७४ ॥ तद् वत्से ! त्वत्समं राजकुमारं कञ्चन
 त्वया । अद्वायोऽादयिष्यामि मनो पालय नेमितः ॥ ७५ ॥ अथ राजीमती प्राह त्वं मातर्मेदमभ्यधाः । पतिर्मे नेमिरेवात्र पङ्कजिन्या
 र्पार्यमा ॥ ७६ ॥ जता दाता च. पाता च ततो नाग्योऽस्ति कञ्चन । यादृशस्तादृशो वास्तु स एव शरणं मम ॥ ७७ ॥ इति चेतो दृढीकृत्य
 प्रापन्ती प्रमुपाटुसाम् । तस्यौ राजीमती भाषयतीमूय पितुर्गृहे ॥ ७८ ॥

रथनेमिष्य भ्राता कनोयाञ्जगदीजितुः । राजीमतीमियायेतत्पाणिप्रदमनाः सता ॥ ७९ ॥ अहो प्रजावतीमोहाद् मामुपासि
 नुयेत्यसौ । इति राजीमती मत्या तमायान्तमुपाचरत् ॥ ८० ॥ स पुनः संभ्रमाद् मत्या तामालम्बयनुरागिणीम् । माणयामास दासी-
 मिरामोऽप्रादाय दुर्मतिः ॥ ८१ ॥ राजीमत्यपि तद् पुष्ट्याऽचिन्तयद् शुच्यती शिरः । प्रमोरस्य च सौदर्येऽप्यहो ! सत्त्वान्तरं कियत् ?

॥ ८२ ॥ द्विष्ट्या तत्याज मां राज्यधियं चोच्छिद्यवत् प्रसु । असौ त्वशौचः श्वेवैतद्वय काश्नति धिग् विधिम् ॥ ८३ ॥ तदेनं स्नेहज
 स्नेहोपायेनैव प्रबोधये । निमितीकृत्य मा मज्जत्वसौ मा भवसागरे ॥ ८४ ॥ द्यात्वेति सा पयः पीत्वा घामयित्वौपधाश्च तत् । ददौ
 प्रातरुपेताय स्यालस्य रथनेमये ॥ ८५ ॥ सोऽप्रवीद् किमिद मुग्धे ! वान्त पाययसेऽद्य माम् । वस्तुना रुचिरेणापि किमुच्छिष्टेन
 धीमताम् ? ॥ ८६ ॥ सोचे यद्यपि वेत्सीद त्यममुग्ध ! महामते ! । वान्तां श्रीनेमिना तद् मां परिशेतु किमिच्छसि ? ॥ ८७ ॥
 रथनेमि पतित्वाथ तत्पदोरिदमभ्यधात् । वयाह बोधितो मुहान् साधु साधु महासति ! ॥ ८८ ॥ अथैतौ शुद्धसवेगौ जाते क्रेयल्लिनि
 प्रभौ । आद्दत्तेऽस्य पादान्ते दान्तेन मनसा व्रतम् ॥ ८९ ॥ रथनेमिरथान्येधुररथ्यास्ताप्यात्मलालस । गुहां काञ्चिदिहागाश्च वृष्टिदूनो-
 प्रसेनजा ॥ ९० ॥ रथनेमिमज्जान्ती तमस्तामतिरोहितम् । उद्धापयितुमत्रासौ वल्लाप्यूर्ध्वप्यमुञ्चत ॥ ९१ ॥ कामस्येव विकोशासिज-
 तामालास्य ता मुनि । गतैर्यं पुरोभूय स्सलद्वागिदमभ्यधात् ॥ ९२ ॥ पुरापि प्रार्थितासि त्वमद्य मे कुरु वाञ्छितम् । सर्वेषामर्थं
 नामर्थं पूरयेत्स्ववलयपि ॥ ९३ ॥ रथनेमिमयो मत्वा लज्जित्वा भोजनन्दनी । सवृताङ्गी बोधभङ्गीभिस्तमवोधयत् ॥ ९४ ॥
 स्वदृशा दूषितं पूर्वं धृतो याऽर्थस्त्वयोदरे । अद्यापि तदजीर्णस्य क्षाराङ्गरा स्फुरन्त्यमी ॥ ९५ ॥ स्कन्देयुर्ज्वलित ज्योतिर्धूमकेतुदुरासदम् ।
 नेच्छन्ति वान्तमापातु कुले जाता अगन्धने ॥ ९६ ॥ धिगस्तु ते यश काम्या यस्त्व जीवितकारणात् । वान्तमिच्छस्यहो ! पातु भविता
 ऽन्तेऽपि ते नृति ॥ ९७ ॥ अह च भोजराजस्य त्वं चास्यन्धकष्टुष्णजः । मा कुले गन्धने भूत्वाऽसयमं निभृतधर ॥ ९८ ॥ यदि त्व
 कुरुषे भाव या या द्रक्ष्यसि नायिका । वात्याधृतो हठ इवानिनयतात्मा भविष्यसि ॥ ९९ ॥ तस्या स वचन श्रुत्वा सयत्याश्च सुभाषितम् ।
 अङ्गुशेन यथा नागा धर्म सप्रतिपन्नवान् ॥ १०० ॥

नेमि त्रिजितुमद्युजद् मदनो महालं राजीमतीमयमनेन तु नायकेन ।
तेनैव सैप रयनेमिरथाधिरुदो जियेतरां विहितमोक्षगुणोदयेन । १०१ ॥

॥ इति राजीमतीकथा ॥

अथ मदनरेखा यथा ; —

अस्त्वशन्ति तु निरयातं सुदर्शनपुरं पुरम् । यत्र देव्या न भारत्या कमला कलहार्यते ॥ १ ॥ अपनीतद्विपरुचूडामग्निर्मणिरथो
रगन्नयुक्तं ॥ ३ ॥ तस्यामीग्जिनधर्मकरतानेकगुणान्विता । मिया मदनरेखेति रूपरेखावती सती ॥ ४ ॥ मम देवेन पत्यापि स्वरूपेण
जित. स्मरः । इतीप सापि तत्कान्तामज्ञेयीद् घोरयासिता ॥ ५ ॥ तयोश्चन्द्रयशाः कीर्त्या तारकेशविजित्वरः । सुतोऽभृच्छक्ति-
दुर्वात्. कुमारः शिष्योरिव ॥ ६ ॥ कदाचिदेतां श्वेतांशुमुखीं वातायनस्थिताम् । दृष्ट्वा मणिरथश्चक्रे कामकेलिमनोरथम् ॥ ७ ॥
ततोऽस्य गन्धमाल्यादि प्रेषयामास मूर्पतिः । निर्विकार तु सा सर्वमप्रहीउज्येष्टमक्तिः ॥ ८ ॥ ततो मानितमात्मानं मन्यमानः स
मुमक्तिः । दूतीमुखेन तां रतुमर्षयामास पार्थिवः ॥ ९ ॥ सापि दूतीमुखेनैवं पार्थिवाय व्यजिज्ञपत् । युज्यते नेदृशं । धक्नुमपि देव !
भयादद्याम् ॥ १० ॥ कुलजग्जा न चेल्लोकजग्जा च तव भूपते ! । यदन्नेवं कथं नैव स्वबन्धोरपि लज्जसे ? ॥ ११ ॥ ध्रुत्वेति भूपतिश्चिचे
चिन्तयामासिबानिति । एवं मरथनुरक्तेव घृनितार्थ घदत्सदः ॥ १२ ॥ यावत् तै बन्पुरस्स्येय तावद् नोचितमोदशम् । एतं केनाप्युपायेन

हन्मि तव् किमनेन मे ? ॥ १३ ॥ इति दुष्टमेतरस्य युगबाहुं निशुम्भितुम् । क्वलं मृगयमाणस्य ययौ कालः कियानपि ॥ १४ ॥ प्रतो
 मदनरेखा तु चन्द्रस्वप्नेन सूचितम् । गर्भं कादम्बिनीयाधाद् युगबाहो रवेरिय ॥ १५ ॥ जिनार्त्तासंघसम्मानरूपान् भूपायुजो बहून् ।
 तस्याश्च पूरयामास तृतीये मासि दोहवान् ॥ १६ ॥ युगबाहुयर्थाद्दहत इव चैत्रोसधेऽन्यथा । जगाम स्तुमुदाने समं मदनरेखया ॥ १७ ॥
 क्रीडतः कान्तया साकं तया साकम्पया स्मरात् । विनान्तेऽस्तमगात् तस्य प्राच्यपुण्यमियांशुमान् ॥ १८ ॥ ज्ञायं स्थित्वा च सन्ध्या-
 स्यलक्ष्मीरिव तिरोदधे । करोध च तमस्तस्य दशा इव दिशो दश ॥ १९ ॥ युगबाहुरसौ तस्मिन्नेवोवास निशां घने । येन संजायते पुंसां बुद्धिः-
 कर्मानुसारिणी ॥ २० ॥ उद्दामयुद्धान् विमुच्येय यामिकान् परितो घनम् । रम्भाकेलिगृहेऽप्येत समं मदनरेखया ॥ २१ ॥ अयो
 मणिरयो दृष्यात्सावयसरो वरः । सुप्रसन्नाद् विधेः प्राप्तः सुचिरं चाञ्जता मया ॥ २२ ॥ एकं तावत्प्रसङ्गेन युगबाहुर्बहिर्वने । द्विती-
 यमेव कतिचित्पादात्परिचारितः ॥ २३ ॥ तृतीयं सांप्रतं रात्रिश्चतुर्थं वनमस्ति तत् । हन्मि गत्वा प्रियासङ्गविधनं मूर्त्तमिवाशुभम्
 ॥ २४ ॥ चिन्तयिरेवेत्यसौ दुष्टो मुष्टिना कलयन्नसिम् । गतो बहिर्वनेऽपृच्छद् यामिकानित्यनामिकः ॥ २५ ॥ भो भोः ! शंसत मे
 वन्युर्गुगवाहुः क्व यतंते ? । श्रुत्येति तद्वचस्तेऽपि शंसांसुः कदलीगृहे ॥ २६ ॥ मैत्रं कश्चिच्छलाग्धेयी द्वेषो हन्याद्विद्विस्थितम् ।
 इत्यागामित्यसौ जल्पन्नय केलिगृहेऽविशत् ॥ २७ ॥ ससंभ्रममघोत्थाय युगबाहुस्तमानम् । अलमन्नोपितेनेहि पुरमित्पनुमोव्रितः
 ॥ २८ ॥ तदादेशावसौ गन्तुं पुराय प्रगुणीभवन् । हतो हतात्मना तेन कन्धरायां शितासिना ॥ २९ ॥ युगबाहुस्ततो मूर्च्छामील्लि-
 ताक्षोऽपतद् मुनि । तारं तारं च पूषके शुचा मदनरेखया ॥ ३० ॥ किमेतदिति संभ्रान्ताः पत्तयः परितोऽमिलन् । ऊचे राक्षा
 ष्युलः पार्थेद्वैवादिसिरसौ मम ॥ ३१ ॥ नूनमेतद् नृपस्यैव चेष्टितं पापचेष्टितम् । विमृश्येति बलादेनं पत्तयेऽनयन् ॥ ३२ ॥

ते चन्द्रयशसोऽप्याख्यन् युगवाहास्तयाकथाम् । सोऽपि वैद्यानुगादायोयान तूर्णमुपाययौ ॥ ३३ ॥ व्रणकुर्मणि वेद्यपु वितन्वत्सु
 प्रयत्नत । युगवाहास्तदा तारायनमज्ञोऽभवत् पुनः ॥ ३४ ॥ तता मदनरेखाऽस्मै परलोकाध्वयायिते । ध्रुवा विवेकिनी धैर्य
 विन्दे धर्मनम्रलम् ॥ ३५ ॥ महासत्त्व ! न ते कश्चित् त्व च वस्यापि न भुवम् । कुटुम्बे देहिना योग पक्षिणामिव शाखिनि
 ॥ ३६ ॥ सपं. स्वकर्मणा पूर्वकृतानामश्रुते फलम् । परो निमित्तमात्र स्यात् तद्दोषेषु गुणेषु च ॥ ३७ ॥ तद् दत्रीधा मनः साम्ये
 सुगतेषुंष्टयकारणम् । नख्ये च तत्र चत्वारोऽहंमुख्यास्ते च मङ्गलम् ॥ ३८ ॥ अहानाच्च कुसङ्गाच्च यत् त्वयाऽकारि कर्हिचित् ।
 पुण्याहं ! दुष्टव गहं तद् मङ्गलनिवहंयम् ॥ ३९ ॥ सुगृहीतां च दुरीथा सुगतिद्वारकुञ्चिकाम् । अप्रपञ्चमते ! पञ्चपरमे-
 ष्ठिनमस्त्रियाम् ॥ ४० ॥ इत्येतया शुभध्यानसोपानमधिरापित । युगवाहुर्ययातुच्चै पद प्राणविनाकृत ॥ ४१ ॥ ततः पितृयुचा चन्द्रयशा
 सहपरिच्छिदः । ददन्नमन्दं प्रधने रोदसीमप्यरोदयत् ॥ ४२ ॥ दस्यौ मदनरेखा तु धिग् धिग् मे रूपसपदम् । ययास्मि गमिता
 इन्त इताशानर्यमीदृगाम् ॥ ४३ ॥ असौ च शीलविघ्नसमशौचो मे करिष्यति । निहस्यति च मे पुत्रमपि कान्तो यथा हतः ॥
 ॥ ४४ ॥ साप्रतं साप्रतं तद् मे स्यातुमन्न लवोऽपि न । गत्वा विदेशमायास्ये परलोकहित व्रतम् ॥ ४५ ॥ चिन्तयित्सेति सा
 पुत्रमप्यनापृच्छ्य सत्वर । नि सुत्योयानतस्तस्मात् प्रचचाल दिदौकया ॥ ४६ ॥ पादयो कण्टकैर्बाढ हृदये शोकशङ्कुना । पीड्यमाना
 ययौ मां निग्रीयेऽग्नीव सा जयात् ॥ ४७ ॥ क्रमात् प्रापाऽग्नीमेका सानेकतरुगहराम् । तत्र मार्गमिवादेष्टुसुदियाय च भास्कर ॥ ४८ ॥
 प्राग्गीमुखी प्रथान्ता सा गङ्गेनाङ्गवती सती । मध्याह्ने क्षीरन्तोरशमिवैकं पाप्य पत्नलम् ॥ ४९ ॥ प्रज्ञाल्य मुखहस्ताह्नि तत्र स्मृत्वा
 भिनममान् । व्यधाद् यनफले प्राणवृत्तिं स्थापतित स्वयम् ॥ ५० ॥ प्ररयाख्यायाय सागारं जतानारगता क्वचित् । पया मदनरेखाच्चपत्ति-

प्रा शयनमातनात् ॥ ४५ ॥ अस्त गत । वमाकात् । ४५ ॥ प्रातः कम्बलरत्नेन घेष्टयित्वा तमर्भकम् ।
 भिया नमस्कारात्प्रपन्ती सा निशान्तरै । असूत मूर्त्तिमत्पुण्यमिव लोकस्तुत सुतम् ॥ ५३ ॥ प्रातः कम्बलरत्नेन
 कण्ठेऽस्य सुद्रिमां यौगवाहवीमवलम्ब्य च ॥ ५४ ॥ सरो मदनेरेखाऽगात् क्षालयित्वात्र वाससी । स्नानुं विदेश तोयान्तस्तोयदेवीच
 सा तदा ॥ ५५ ॥ युग्मम् ॥ ततो जलगजेनासौ लीलयोरित्तप्य शुराड्या । क्षिप्त्वा नभस्यरुन्धत्या द्वेराज्य विदधे क्षणम् ॥ ५६ ॥ याता
 नन्दीश्वरं विद्याभृता कनापि सा द्विय । पतन्ती चातकेनेच तोयधारा प्रतीपिता ॥ ५७ ॥ क्रन्दन्ती करुणं तेन नीता वेताख्यपर्वते ।
 सोपरोपमसुं दीना सा जगाद् समद्गदम् ॥ ५८ ॥ अथाहं भो महासत्त्व ! प्रसूता निशि कानने । सुत लतागृहे मुक्त्वा हताशाऽगां
 सरोवरे ॥ ५९ ॥ ततो जलगजेनाहमक्षिप्तिस नभसि क्षणात् । निपतन्ती ततो दैवादासादयिपि च त्वया ॥ ६० ॥ तदेको बालकः सोऽयं
 हंस्यते श्वापदेन हा ! । आहारपरहितो मृत्यु लप्स्यते स्वयमेव वा ॥ ६१ ॥ तदक्षेपाद् महासत्त्व ! पुत्रभिर्नां प्रयच्छ मे । तत्र मां नय त
 वाऽन कृपापात्र समानय ॥ ६२ ॥ विद्याधरोऽब्रवीत् कान्तं यदि मां प्रतिपद्यसे । कर्ता तदा त्वदादेशमस्मि सारङ्गलोचने ! ॥ ६३ ॥ अन्यच्च सुभ्रु !
 गान्धारदेशे रत्नावहे पुरे । खगेन्दुर्गणिचूडोऽमृत प्रियास्य कमलावती ॥ ६४ ॥ तयोर्मणिप्रमाख्योऽहमस्मि स्रुत शुचिस्मिते ! । तद्
 मां श्रेणीद्वयायीशं कृत्वा तातोऽग्रहीद् व्रतम् ॥ ६५ ॥ व्रमेण विहस्य सैप ह्य पवात्रागतोऽभवत् । सांप्रतं तु गतो नन्दीश्वरं चैत्यानि
 वन्दितुम् ॥ ६६ ॥ मयापि गृच्छता तत्र नभस्याऽऽसादि सुन्दरि ! । तद् मां पतिमुरीकृत्य भव विद्याधरेश्वरी ॥ ६७ ॥ अन्यच्च ते सुतं
 प्राप्य विपिनाद् मिथिलानृप । प्रीत्याऽऽर्पयद् महादेवे पाल्यमानोऽस्ति शोभने ! ॥ ६८ ॥ प्रहस्येदं मयाऽज्ञायि विद्यया तत् प्रसीद मे ।
 सुहृद्व्य भोगान् मया साक पैलोमीव मूर्खता ॥ ६९ ॥ श्रुत्वेत्यचिन्तयदसावहो ! मे कर्मणां, दशा । यद् भवामि हहान्यान्यतरव्यसन-

भागिनी ॥ ७० ॥ विमृतयोऽपि मा भूयऽशीलम्दानिपचेळिमा । गेहवाहसमुद्भूतमुद्घोतं कः समीहते ? ॥ ७१ ॥ ऋते पतिं सुशीलानां
 शरिद्रमपि मयङ्गनम् । न्याय्य एव सरोजिन्या संकोचस्तपनं विना ॥ ७२ ॥ तत् किमत्र विधेयं मे ह्यं कालहरणं किल ।
 मिथ्यापि सत्यसत्याया यत् तथ्याद् नातिरिच्यते ॥ ७३ ॥ निर्घोर्येति जगदीनं युगवाहुपतिव्रता । नय नन्दीश्वरं मां तत् प्रियं तेऽपि
 प्रियास्यते ॥ ७४ ॥ ततः श्रुयेति विद्याभृद्ग्रामणीः स मणीमये । विमाने तां समारोप्यानन्दी नन्दीश्वरं ययौ ॥ ७५ ॥ तत्रं प्रीता
 द्विपञ्चाशत्पत्न्यानां शाश्वताहृतः । ननामानचं नुष्टाय सा भावरसिताशया ॥ ७६ ॥ मणिप्रभेण साकं सा मणिचूडमुनीश्वरम् ।
 गत्या नया पुरांऽमुष्य निरसाद् ययाविधि ॥ ७७ ॥ ततो मदनेखाया मत्या व्यतिकर मुनि । क्षानालोकाश्चतुर्दानी मणिप्रभमवोधयत्
 ॥ ७८ ॥ अपो मणिप्रभेणैवा प्रमुदेन महात्मना । क्षमिता यामितां नीता प्रोक्ता किं तेऽयुना प्रियम् ? ॥ ७९ ॥ सोचे नातः परं किञ्चित्
 प्रियं वाग्धय ! यत् त्वया । इदं नन्दीश्वरं तीर्थ समानेपि सुदुर्लभम् ॥ ८० ॥ निमानमेकमायासीदसमानमिहान्तरे । तन्मणीकिङ्किणी-
 परीयानौ पुरां नयातिभक्तिः । ततोऽनमद् मुनि तस्य पुरतो निरसाद् च ॥ ८१ ॥ अथ 'विद्याधरेणैव चिस्मितेनेति भाषितः । देव !
 कोऽयं त्वया चक्रे विनयातिन्मः प्रमः ? ॥ ८२ ॥ अथ देवोऽग्रदीदेवं युगवाहुर्हं पुरा । आत्रा मणिरथेनोर्वाभृताऽसिलतया हृतः
 ॥ ८३ ॥ ततः कण्ठगतप्राणोऽनया मदनेरसया । प्रियया प्रीणितो जैनधर्माख्यामृतधारया ॥ ८४ ॥ ततः समाधिभेगेन मुकमत्यं कलेवर' ।
 प्रस्रलोभेऽमय सांऽहमिन्द्रसामानिक सुरः ॥ ८५ ॥ धर्माचार्या ममेय यत् तेनादौ प्रणता मया । श्रुत्वेति लेचरो धर्ममहिमानमगोदत्
 ॥ ८६ ॥ मुदा मदनेरस्यां च युगवाहुसुतो जगौ । साधभिक ! प्रियं किं ते क्रियतामद्य शाधि माम् ? ॥ ८७ ॥ नापि त निजगादेति प्रियं

मुक्तिपदं मम । तद् नान्तरेण संत्रमपटो दानुमोश्वरः ॥ ६० ॥ तथापि मिथिलापुर्यां नय मां त्रिदशोत्तम ! । तत्र पुत्रमुखं दम्ना यतिव्ये-
यतिकर्मणि ॥ ६१ ॥ ततोऽसौ तत्तणादेय देवेन मिथिलापुरीम् । नीता नत्त्रान चैत्यानि ययौ साध्वीप्रतिश्रये ॥ ६२ ॥ तत्र प्रवर्तिनीपा-
दानसौ नखोपविश्य च । शुश्राव देशनां मोहतमःकदनकौमुदीम् ॥ ६३ ॥ ततः पुत्रमुखं द्रष्टुं देवेन भणितार्हसा । किं मोहहेतुनाऽने-
नेरयुक्तः सोऽपि दिवं ययौ ॥ ६४ ॥ आदाय मदनेखा व्रतमथ तत्र प्रवर्तिनीपाश्वे । तपसा कर्मविनाशादासादयति स्म मुक्तिं सा ॥ ६५ ॥

॥ इति मदनेखाकथा ॥

अथ दयदन्तीकथाः—

आस्ते पुरं कुण्डनमित्यपाचीदिगङ्गनाभालविमूषणाभम् । यत्रोरमुक्तापरिवेपथं प्राकारसानूनि समाश्रयन्ति ॥ १ ॥ विहाय रम्यं
पुरमेतदज्ञा. किमत्र यूपं वसयेति यस्य । चैत्यानि जेगुर्दिवि दण्डबाहुनुदस्य संदेष्टुमियामरेभ्यः ॥ २ ॥ प्रक्रीडमानाः सन्गृहाङ्गणेषु
कुमारिकास्तारफतारभांसि । रत्नान्यहो ! खेलनककंरत्वं ककंतनादीनि नयन्ति यत्र ॥ ३ ॥ सुतम्बकीभावकलामलावस्तनावनन्नान्तर-
मुष्टिक्राम (?) । गुणप्रवीणां रचयन्ति वीणां प्रियां च पौरा नहि यत्र दूरात् ॥ ४ ॥ त्रिवर्गसारेऽत्र विदम्देशे धिक्स्वरात्मभोरुहकणिकामे ।
राजाऽभयद् भीम इति प्रसिद्धः सिद्धाङ्गनागीतगुणप्रशक्तिः ॥ ५ ॥ यस्य द्विपत्तत्रकुलापनीर्तिभृङ्गीभृतो द्विग्वनितावतंसान् । यश प्रसू-
नोपचितानकार्पाव् करालवाले करवालवल्ली ॥ ६ ॥ गङ्गेव सिन्धो रुगिवाज्ज्वन्धोः शचीव जिष्णोः कमलेव विष्णोः । तस्य प्रशस्या
फिज पुष्पदन्ती दन्तीश्वरस्याभ्रमुवत् मियाऽऽसीत् ॥ ७ ॥ तस्यां च तस्याङ्गमया द्वात्तदन्त्यागमस्वप्लनियेदितर्द्धिः । धमूव नाम्ना दय-

दस्यभिगा कत्यासु सर्गस्यपि शारदेय ॥ ८ ॥ प्राभापसर्गवसरानं तद्रात्रेऽतिभास्वास्तिल रुश्चक्राद्ये । भ्रूचीनचाकृषि जगन्ति जेतु-
 माविष्टृतं चक्रामिन् स्मरेण ॥ ९ ॥ प्राप्नुयथ शासनदेवताऽऽविभूयेकदा तामिदमप्रवीच्य । श्रीगान्तिनाथस्य भक्षिप्यतीर्थकृतस्त्वमेतां
 प्रतिमां यजेयाः ॥ १० ॥ इतीरयित्वा करपद्मकोशे तस्या जिनार्चामपि तां निवेशय । तिरोदधे शासनदेवता सा भेजे च भैमी शिरसा तदाज्ञाम्
 ॥ ११ ॥ सा पूजयन्ती जिनमार्थिकाभ्यां जेनं च धर्माक्षरमादाना । द्वेषापि बाल्यं परिहृत्य भेजे षयो मगश्चापि समं प्रबुद्धम् ॥ १२ ॥ तदी-
 पफर्गिरूजानुरूप विदर्भनाथे वरमीक्षमाद्ये । बभूव साष्टादशपदंशया विज्ञानलेशयानिकषो विधातुः ॥ १३ ॥ षरं विदग्धा नृवरेषु वीक्ष्य
 भृष्टीन पद्मेषु नयारविन्दम् । गृह्णात्वसात्रित्यथ पार्थिवेन्द्रः स्वयंवरामण्डपमालतान ॥ १४ ॥ विदर्भराजार्थितया दिगन्तमूपाललोकः सक-
 लोऽपि तत्र । संप्रापदेतां परियेतुकामः श्रिय यया स्वर्गिगणः पयोधौ ॥ १५ ॥ एकैकशस्तानभियानपूर्वं सम्मान्य सर्वान् नृपतीनुपेतान् ।
 निरासयामास नृवासयोऽयं स्वपत्तनोपान्तवनायनीषु ॥ १६ ॥ गर्जन्तमूर्जंस्त्रलतूर्यनाद्वैदुत्सन्तमुच्चैर्ष्वजयोःखीभिः । उद्धूयधूमः पुलकं
 दधानं इस्तन्मुल्लोचमणिप्रभाभिः ॥ १७ ॥ वायूल्लसद्वन्दनमालिकाभिर्दूक्षेपनमाणि विपञ्चयन्तम् । तं मूर्त्तमानन्दमिवाय भूषाः स्वयं-
 वरामण्डपमभ्युपेयुः ॥ १८ ॥ युगम् ॥ तस्मिन्ममी दत्तमहालनेषु मञ्चेषु पञ्चेपुरसोत्तराङ्गाः । शृङ्गारभोजो विविधेद्वितेन वैदग्ध्यमङ्गीम-
 दतारयन्तः ॥ १९ ॥ कश्चित् तदा स्वप्रतिविम्बलक्ष्मीं तिर्यग्मणिसम्भगतां दिदृक्षुः । त्रिकं विवर्त्यं रुमुजाभिपङ्गी सुहृज्जनालापमियं त्रियेवे
 ॥ २० ॥ कश्चित्तु रत्नाञ्जितमुष्टिरग्यां सुरीं परंपामभिदर्शयिष्यन् । दृष्ट्वा च मुष्ट्याकथृतां तदानीमनीनुतद् व्योमनिवञ्जलक्षः ॥
 २१ ॥ कश्चित् तदा शुभ्रिकतपुष्पगुच्छमुच्चालयामास मुहुः करेण । भैमीकरप्राहकदाप्रद्रेण दिव कलानाथमियापहन्तम् ॥ २२ ॥
 कश्चिद्य सितहासनमंनिनिष्टस्तदस्थमामीयकरद्वयहम् । तत्कन्धराग्यस्तभुजस्तदानीं स्मरप्रहारात्तं इनालराग्धे ॥ २३ ॥ कश्चित् तदा

नन्दिगुणगामुद्रवृत्तमपरत्नमिरावद्विन्दुम् । सरुनरन्द्वलतः श्रियोऽधिभुयोऽभितः श्रोत्रजलं निरासथम् ॥ २४ ॥ कञ्चित् कणहुष्ठ-
 नन्तु रगन्तराऽङ्करोन् नैराशत्रिराणाम् । भोमात्मजावीसपगमंखोऽयानसंख्यातिव स्योचद्वयसितान्तराणाम् ॥ २५ ॥ प्रयान्तरैऽधिष्ठि-
 मन्तराणा तदन्तर्गता मन्तरवन्तरा । उर्वीग्यमानायसैर्यदौरेवृता सतीभिर्विच्युतातपत्रा ॥ २६ ॥ चीर्नन्वीनेरन्वीयसीभिः प्रणीतवेषा-
 परिभो मन्तीनि । भैमी दयाना परदान पाणौ स्वयंपरामवडपमाजगाम ॥ २७ ॥ युगम् ॥ ततोऽखिलानां समकालमेव तस्यां दृशाः पेतु-
 गिन्यार्गमन् । पुण्यदुन्त्यां परिताऽपि भृक्षा नयोदितायामिव हेमजात्याम् ॥ २८ ॥ प्रत्येकनामप्रदपूर्वमूर्च्यभुजो भुजोरसन्नितवेप्रयष्टि ।
 भीमवृत्त नैत्रराग नरथे प्रगल्भपाशयेति भृशं गगस ॥ २९ ॥ देवि ! प्रसादं कुव हृष्टिदानादितोऽरिसिद्धो जितशत्रुबुधुः । रूपेण मार-
 नित गुणुनापुंभ्रसोऽय दधिर्गंगामा ॥ ३० ॥ असायपीक्ष्याकुजुलान्तंलशचन्द्राजन्मा ननु चन्द्रराजः । चम्पेश्वरोऽयं च सुयाहुनामा
 भङ्गनराधी धरलङ्गद्वुः ॥ ३१ ॥ अयं च रोहीतकदेगनायदरन्द्रानने । निर्लाङ्घनोऽसौ शशलाङ्घनाख्योऽरिकेसरि-
 शंदिरोरान्त ॥ ३२ ॥ ररुद्राजयंऽसौ भृगुरुद्रनाथो नृदेयत्नं ननु यज्ञदेवः । सौराष्ट्रमूमीपतिल्युदाटः क्षोणितडेऽसौ मुकुटेऽश्व-
 रान्त ॥ ३३ ॥ अर्मीपु यस्मिन् मनसो रसस्ते पतिररे । तं पतिमाद्रियस्य । इति युवाणां प्रतिहारर्त्तो भ्रूसंक्षया प्रेरयति स्म भैमी
 ॥ ३४ ॥ नगीनुरैकेगुगी प्रगन्ती यं यनीयाय पतीयती सा । स स क्षमाभृत् तिमिर्निमीलदृष्टकैरवो गुण्ठितमाततान ॥ ३५ ॥
 गगस्य मद्रागारुगितधुगुना जगौ तामिति येत्रधारी । अद्रधधीपात्रि ! विद्वर्भपुत्रि ! हृष्टिप्रसादादयथायस्त्वम् ॥ ३६ ॥ युगादिनाया-
 न्दग्धुंणसुर्गोऽयः शान्तानभूमिभाक्तः । देयस्तायं तपनीयन्थे ! द्वियां नियोधो नियधान्निधान ॥ ३७ ॥ जानूपवर्ती प्रवलो नलोऽयं
 भीरुि जे वाट्टिरिणस्य गतुः । अय च धानो क्षिरता द्वितीयोऽप्यक्षुरधीः पूररजानदेय ॥ ३८ ॥ तदेतयोः कामन्तंसयोर्वा चन्द्रार्कयोर्वा

धरिचक्रिणोर्म । बुद्धूयसे यं यरवर्णिनि ! त्व तरुण्ठपठिं वरदाम धेहि ॥ ३६ ॥ नलस्य भैमी गलकन्दलेऽथ न्यास्यत् प्रमोदाद् वरदाम
 सतः । अत्रे गुरुणां प्रपया श्वबाहुगाढोपगूहप्रतिहस्तकोहम् ॥ ४० ॥ तदा व्यजुम्भन्त च साधु साधु वृत्तं विदभङ्गमुवेति वाचः । बद्धक्रु-
 थोऽपि सितिपा नलेऽन्येऽश्याम्यंध तस्याः सुकृतप्रभावात् ॥ ४१ ॥ अयाशु भीमेन महीभुजस्ते सम्मान्य सम्मान्य महोपदाभिः । निजार्ध-
 संसिद्धिमता विष्टष्टः स्वमण्डलाद् मन्त्रविदेय चेष्टाः ॥ ४२ ॥ ततः शुभेऽहि स्मरमीशदधमुज्जीवयन्तीषु वधूषु गीत्या । फलतातिहस्तोत्सवतः
 स्वपुत्रीमुद्राह्वयमास नलेन भीमः ॥ ४३ ॥ नजाय तेजोविजितानलाय भीमः स्वपुत्रीकरमोचनेऽथ । ददौ सवौचित्यविदेय हस्तिहयादिहे-
 मादिकमात्मराश्या ॥ ४४ ॥ तौ कङ्कणोद्गासिकरौ कुलार्थांगितौ गृहे चैत्यमवन्दिषाताम् । ततश्च भीमो निपथश्च भूपौ तत्कङ्कणोच्छोड-
 नमाचरेताम् ॥ ४५ ॥ अय प्रयान्तं निपथं सपुत्रमपि स्वदेशाय विदर्भराजः । अनुप्रयातो विधिवद् निवृत्स्यन् कृतप्रणाममशिशत् स्वपुत्रीम्
 ॥ ४६ ॥ वत्सेऽनुयास्तिस्त्वयि पूष्णि वीपस्तयापि मोहात् क्रियदादिशामि । त्याक्षीर्नलं मा व्यसनेऽपि यस्मात् कुलाङ्गनानां
 पतिंरय देयः ॥ ४७ ॥

भीमेऽनुशास्येति सुतां निवृत्तेऽधिरोष्य तामात्मरयं नलोऽपि । चचाल सेनाश्वबुरक्षतक्षमारजोभिराशास्तिरयन् दशपि ॥ ४८ ॥
 ततः स्वपुर्यां निपथाधिपस्य यातोऽन्तराऽस्तं तरणिः प्रपेदे । ब्रह्माण्डमाण्डं परितोऽप्यपूरि नीलीरसेनेव च तामसेन ॥ ४९ ॥ तथापि
 नासौ गमनाद् ध्यरंसीद् श्लीयसी हि स्वमुयो दिदक्षा । निजाङ्कपल्यङ्कतले शायाना नलेन भैमीति ततो वभाये ॥ ५० ॥ देवि ! प्रबुध्यस्व
 बलं न यानुमीष्टे बतान्धंकरणैस्तमोभिः । प्रक्राशय स्वं तिलकं तदुच्चैः सहस्रमानोर्युवराजकल्पम् ॥ ५१ ॥ देव्या लजाटं परिमृज्य फलस्ते
 तमःप्रतीपे तिलकप्रदीपे । ततोऽचलत् तस्य चमूस्तमिलामध्येऽपि सा चक्रिनरुथिनीव ॥ ५२ ॥ नलो महात्मा तमलोक्तथाय मुनीन्द्रमेक

मन्त्रिणाथममे । धनेभ्यग्यादितदाननेपलीलेः सहस्राशमित्र द्विरैकः ॥ ५३ ॥ भक्त्या सभार्योऽपि नलोऽव्यतीयं रथादथासुं मुनिमाननाम ।
 प्यनाद् निरस्त्रिगि कर्मचोरिव्यार्यायामानं अमरं रणत्रिः ॥ ५४ ॥ ततः पुनस्तद्व्युणकीर्तनेन निरात्तपापः सपरिग्रहोऽपि । रथं समाकृष्ट
 महारथोऽन्नापरीपसंग्यः स्वपुत्रीमिषाय ॥ ५५ ॥ त्रिवेद्या तस्यामथ कोशलायां पुरस्कृतोऽसौ निपथेन पित्रा । भैम्या समं स्वं पुरभा-
 मिनीभ्यां ध्याम्यापयन् पूर्णिमयेत्र चन्द्रः ॥ ५६ ॥ नलं तथा कृशरमात्मपुत्रं निवेद्य राज्येऽपि च यौचराज्ये । निषिद्धकल्को निपथः क्रमेण
 नैमकसाग्राग्यनुचिञ्चर ॥ ५७ ॥ ततोऽष्टदिगोपुरशालमानदिशालधेलावनशैलशालाम् । पयोधिलेखापरिखां सुखेन नलः शशासेकपुरी-
 मिमार्गम् ॥ ५८ ॥ येनात्तिमूमौ वृषदुञ्जरेण धनुर्जतायाः करकम्पितायाः । शिलीमुखराशुगतिप्रयातैर्वशा व्यकीर्यन्त महीधराणाम् ॥ ५९ ॥
 त कृशरः शूत्सनाद्वलशः सुसल्लज वृत्तपथे निनाय । भैम्या निषिद्धोऽपि हि नैपधिस्तनैप ध्यरंसीविह शीखंबुद्धिः ॥ ६० ॥ मोहाकुलः
 देव नतः क्रमेण प्रसीडमलः सह कूशरेण । अह्राप्यत् प्राज्यमपीह राज्यमहो ! विधातुर्विपसं चरित्रम् ॥ ६१ ॥ कालेन साक्षादिव कूब-
 रेण वग्नि सर्वागपनीय मुक्तः । नतोऽथ शीतांशुरिवैक एव क्रन्दस्तु पत्तिच्चिथ नागरेषु ॥ ६२ ॥ देशान्तरं याति नलोऽथ भैमीं द्वाया-
 मियास्यानुपदं प्रयात्ती । नतानुजः प्राह मृगाहि ! मा गा नलेन यस्मादसि हारिता त्वम् ॥ ६३ ॥ यदन्निदं सोऽभिदधे प्रधानैः किं
 कृशर ! दूरमते ! करोषि । यद् आवृजाया जननीव मान्याऽस्याः शापतो वा भवित्वासि भस्म ॥ ६४ ॥ तैरेवमुक्तः स जयेत भैमीं रथे
 निषेदयानुगलं न्यदुत्त । नलोऽप्यथ स्वकरयः सभार्यध्वचाल पादेः पृथिवीं पुनानः ॥ ६५ ॥ हा हा हताः स्मो हतवेधसेति धिलापिनीनां
 परितः प्रजाणाम् । वागम्युभिस्तन्निगमस्तद्वनीमाजानुजम्बालसमाकुलोऽमूत् ॥ ६६ ॥ पुरांपरुणैऽथ नलानुयातानमात्यपौरप्रभृतीन्
 निपत्यं : एतौ पुरस्कृत्य च सपथेन भैम्याऽनुयातोऽभि वन प्रादये ॥ ६७ ॥ मार्गः सदभौं मखण प्रयाहि घमं. कडोरश्च शिरः पित्रेहि ।

भेमीति साधुः पथिकान्नाभिः सा शिक्षिता धर्मनि वीक्षिता च ॥ ६८ ॥ अशिश्वयत् पञ्चमपीष्यदम्भो व्यशिश्रमत् प्रीतिकलो नलोऽपि ।
 दत्त्वा च बाह्यां वत मन्दमन्दमचीचलच्चञ्चललोचनां ताम् ॥ ६९ ॥ उपेयतुस्तावटवीमथैकामेकान्तमीमां तरुमालिकाभिः । आगोत्रजन्माविदि-
 तेन्दुर्युयः पातालयासीन जनो यदीयः ॥ ७० ॥ विनीतयाक् तन विदर्भपुत्री नलं निपत्य क्रमयोरवादीत् । प्रसीद संपादय नाथ ! पादन्यासेन
 मत्तातपुरं पपिप्रम् ॥ ७१ ॥ नलोऽथ तामाह यदात्य देवि ! करिष्यते श्वस्तनवासरे तत् । सापि प्रियेण प्रतिपन्नमेतद् निशम्य सस्यग् हृदि पिप्रिये
 च ॥ ७२ ॥ इहान्तरं न्यस्तसमस्तत्रैभवो नवोदिते राजनि सब्रजलान्धने । नलो यथा भीमभुवा दिनत्रिया थितोऽभि देशान्तरमंशुमानगात् ॥ ७३ ॥

तमो नीलीनीलं यदशितमनेनाद्भुमिपतस्तदन्तःस्थं काचालक इव करीरः प्रकटयन् ।

ततोऽंशुप्रस्तारैर्नलसहचरीशीलविशदैर्दियश्चक्रे चन्द्रः समदकुमुदामोदमुदिताः ॥ ७४ ॥

॥ इति दयदन्तीजलितनामनि महाकाव्ये प्रथमः सर्गः ॥

प्रयोत्तरीयमाधाय पल्लवं पार्थिवाप्रखीः । मुञ्जोपधानमेवाप स्यापमङ्गनया सह ॥ १ ॥ निशीथे पृथिवीनाथो निद्रास्पृशि मृगीदृशि ।
 अचिन्तयपिपं चित्ते निश्रया निहतोद्यमः ॥ २ ॥ आकारयिष्यति प्रातः प्रिया निजपितुर्गृहे । श्रयन्ते श्वशुरं नीचास्तत् क्व यामि करोमि किम् ?
 ॥ ३ ॥ ४ ॥ करिष्यामि यद् देवि ! पस्तासीति प्रतिश्रुतम् । वाक्प्रयं दाक्षिण्यसंमूलं तद् मनोऽतितुनोति मे ॥ ४ ॥ यदि सुप्तां त्यजाभ्येतां
 तदिनाभ्येति दुर्गमः । अन्यथा मामियं प्रातः प्रापयत्येव कुण्डिनम् ॥ ५ ॥ स्वशीलरक्षितामेतां चरं मुञ्चामि भामिनीम् । न कुण्डिनीगतो
 देग्यमन्दो मन्दात्तमुद्रे ॥ ६ ॥ निश्चित्येति नलः कान्ताकपोजतलतः कस्म । मन्दं चकणं नियांतुमवाञ्छन्तमिव प्रियाम् ॥ ७ ॥ उत्तरीयस्य

पर्वङ्गीकृतस्य प्रदयेच्छ्रया । आचक्र्य ततः शस्त्रीं निस्त्रिंशत्वेन सत्रपः ॥ ८ ॥ वाष्पोर्मिच्छद्दृग्यत्मा शुचा गलितचेतनः । यसनाय करं व्योमिनि
 स्ययुक्त इयाङ्गुजो नलः ॥ ९ ॥ तस्य श्यात्वा स्रयोनाशनी परिमार्ज्यैकपाणिना । चेत्तं चिकित्सियोः कम्पाद् निपपात क्षुरी करात् ॥ १० ॥
 पुनः छत्रापािका पाणौ गृहीत्वा दुर्मनायितः । मन्स्वरं जगौ दुःखोत्सेधकृद्गलो नलः ॥ ११ ॥ दमयन्त्या धनत्यागे श्वपल्या मत्करप्रहात् ।
 अग्निं निस्त्रिंशत्पुत्रीयं पपात भुवि धिम् नलम् ॥ १२ ॥ धाराधिकृढविज्ञाने । सदंशे ! स्विग्धयानिधे ! । निष्कृपस्य कुकार्येऽपि कृपाणि ।
 दुःख मे छपाम् ॥ १३ ॥ एत्युत्वा स्रणमुद्गृह्य धैर्यं धैर्यलब्धतो नलः । चकर्त्त चीवरं प्रेमबन्धनेन समं तदा ॥ १४ ॥ अथ देव्या मुखाम्भो-
 जमालोकयितुमुन्मनाः । ममार्जं पाणिना भालमुन्मीलितिलकप्रमम् ॥ १५ ॥ अथाध्यायद् नलो मुग्धामुखस्याहो महो महान् । येन जागर्त्सि
 श्रेते वा नेति निश्चिनुते मतिः ॥ १६ ॥ उवाच देवि ! त्वद्भ्रान्तलोकै भाग्यं न मे इतोः । नच त्वत्परिचर्यायां योग्यतापि हतात्मनः ॥ १७ ॥
 त्रिपदानोरत्नियस्तद्वष्टिर्यं पदम् नलः । दधौ हस्तेन वाण्यामस्तत्रप्रबोधभयाद् मुहुः ॥ १८ ॥ अरुपः सकृपे ! गोत्रकलङ्कः कुलदीपिके ! ।
 दुराचाऽऽसदाचारः । कुर्वं नतिमपश्चिमाम् ॥ १९ ॥ देवि ! त्वच्चरितेनेन्दुरकलङ्कः किलाभवत् । अन्ववायगुरुः किन्तु मद्दृष्टेन फलङ्कितः
 ॥ २० ॥ अहो ! अमीर्खंजवान् यद् भीरुमवजो नलः । मुक्त्वा वनान्तरे याति स्वयं वसति पत्तने ॥ २१ ॥ युवञ्चिति क्षतस्वाङ्गक्षरत्क्षत-
 जंरतया । अक्षरपण्यलिखद् दीनो देव्याश्चेलाश्रले नलः ॥ २२ ॥ विदर्भेषु घटेनाश्वा घामे । वामेन गच्छति । दक्षिणे ! दक्षिणैरैतैः कोश-
 लायां तु किन्तुकेः ॥ २३ ॥ यत्र ते प्रतिभाल्येव तत्र देवि ! स्वयं ब्रजेः । आत्मानं दर्शयिष्येऽहमुत्तमे ! न तवाधमः ॥ २४ ॥ लिखित्वेति नलो
 मायुपद्पगतमथाचजत् । सिद्धन् मुलाग्युजं देव्या हग्भ्यां वलितकन्धरः ॥ २५ ॥ रत्तामि शयितां यावद् यामिनीं स्वामिनीमिति । नलः
 पश्यन् मियां पल्लोमण्डलान्तरितः स्थितः ॥ २६ ॥ विभातायां विभावर्यां देव्या जागरणस्रणे । मृदुदुहृतपदापातमचलद् नलभूपतिः ॥ २७ ॥

अथो हृदयसंतापं स्फुटीभूताभिजात्मनः । नलो व्यलोकयद् दधानलं ज्वलितमग्रतः ॥ २८ ॥ सूर्यवंशनरोत्स ! निपधत्तमापनन्दन ! ।
 महाफल ! नल ! आणदत्त ! सरत्त मां दधात् ॥ २९ ॥ श्यारुण्यं गिरं दावानलमध्ये स्थितां नलः । अचिन्तयदिदं वेत्ति कोऽन मां निर्जने
 पने ? ॥ ३० ॥ अथोवाच नृपः दस्त्वं मां परिहाय भापसे ? । इत्युक्ते पुनरुद्धृता भारती दावपावकात् ॥ ३१ ॥ भुजगोऽहमदग्ध्यायां वल्लौ
 संतुचितः स्थितः । निगंतुं भूमितापेन न शप्नोमि दधानलात् ॥ ३२ ॥ उपकारं फरिष्यामि महान्तं ते महीपते ! । मूर्त्तादिव यमक्रोधा-
 दग्नेस्तत् करं कर्षं माम् ॥ ३३ ॥ इत्यारुण्यं त्रिलोपयाथ पटप्रान्तं नृपोऽक्षिपत् । सर्पे तदग्रमारुढे क्षणेन पुनराकृपत् ॥ ३४ ॥ अथ
 नि.एन पयास्य भुजाग्र भुजगोऽदशात् । तदात्वमेव कुञ्जत्वमाससाद ततो नलः ॥ ३५ ॥ दृष्ट्वाऽथ मूप. स्वं रूपं दध्यौ दृष्टं मया रयात् ।
 धिग् देवीत्यागपापदुःफलोपसिद्धमसूनाकम् ॥ ३६ ॥ अयुना वनमायान्त्या देव्या यादृक् कृतो मया । उपकारोऽमुना तादृग् दवाकृष्टेन मे
 एतः ॥ ३७ ॥ सर्वज्ञस्य हस्तग्राह सरीसृपमथो नृपः । उपकाररत्नयाऽकारि श्वस्ति ते गम्यतामिति ॥ ३८ ॥ अथ कोऽप्यग्रतो भूत्वा प्रीत.
 ग्राह तरो नृपम् । यत्स ! जानीहि मां देवीभूतं पितरमात्मनः ॥ ३९ ॥ भास्वन्तं दुर्दिनेऽपि त्वां तेजसा मा स्म शनवः । जानन्तु हन्त
 तेन त्वं मया नीतोऽसि कुञ्जताम् ॥ ४० ॥ करण्डकं च विल्व चादत्स्येत्तत् प्रयतोऽणुके । कुण्डले परिधाय त्वं निजं रूपमिवाप्स्यसि
 ॥ ४१ ॥ इत्थं समर्पयन्नेव देवः प्राह पुनः सुतम् । क्व भवन्तं त्रिमुञ्चामि पादचारो हि दुःसदः ॥ ४२ ॥ सुंसुमारपुरे मुञ्च नलेनेत्यम-
 षोर्दिते । देवः पत्रचिद् ययौ स्वं च तत्रापश्यदसौ नृपः ॥ ४३ ॥ अकस्माद् विस्मयस्मेरस्तत् पश्यन् पुरतः पुरम् । यावत्तलति सोऽश्रो-
 षीत् तापत् कलकलं पुरः ॥ ४४ ॥ ततः क्रिमेतदित्यन्तश्चिन्तयत्याकुले नले । नश्यतां नश्यतामित्यमृचुचुक्षीस्तुरक्षिणः ॥ ४५ ॥ स्पधंयेव
 मथापन्तीं प्रन्तं द्यायामपि स्यकाम् । मुडः एतारत्तस्पर्शं वायुनापि भयादिव ॥ ४६ ॥ उदस्तशुण्डमुष्टीनालपि खण्डयितुं तमान् । क्षयोर्दिव-

कामहादयमिष दगडधरं क्रुधा ॥ ४७ ॥ धर्मप्रानिवान्द्रस्य स्वशन्दस्पधिर्नोऽध्वनि । भिन्दन्तं दन्तघातेन पादपांशु पदे ॥ ४८ ॥
 मूर्धात्पिपूनेर्गण्डमण्डिनालिदुलच्छ्रितात् । क्षिपन्तं सराडशः कृत्वा व्योमालक्ष्यमपि त्रणात् ॥ ४९ ॥ पवचित् कुञ्चितभूखण्डमुष्णङ्कगति-
 दम्भैः । प्यालं विलांक्रयमास नलः प्रबलविक्रमम् ॥ ५० ॥ पञ्चभिः कुलकम् ॥ ऊर्ध्वीकृत्य भुजामुर्धाभुजा वाहुयुजा ततः । व्याहृतं
 दधिपण्येन शराभ्यायुलचेतसा ॥ ५१ ॥ यः कोऽपि कोपिनमसुं फारिणं कुरते घशे । लक्ष्मीं तनोमि तद्गेहोत्सन्नरङ्गकनचंकीम् ॥ ५२ ॥
 अप्याकुर्यति द्युतुकात् सत्यरं प्राचलद् नलः । कालप्रायमपि व्यालं मन्यमानः शृगालवत् ॥ ५३ ॥ भो कुञ्ज कुञ्ज ! कीनाशमुखे मा
 विना मा विना । इत्युक्तोऽपि जनीर्धरिः नेशरीव ययौ गजम् ॥ ५४ ॥ रे रे शृगाल ! मा बालधिप्रधेनुवधूर्ध्वीः । पद्येहि मददुर्दान्त ! दान्ततां
 दंगयामि ते ॥ ५५ ॥ चलन्तमिति वाचालं कोपादनुचचाल तम् । फरी करामप्रविशेषप्राप्ता (श्रा ?) प्तशिरोरुहम् ॥ ५६ ॥ पतन्नुचन् मिलन्
 नदयन् निम्नन् घातं च वञ्चयन् । अद्भुशुभ्रुलिसमैर्द्वन्द्वन् पुष्करं क्लृतात् ॥ ५७ ॥ भ्रान्त्वा दक्षिणपक्षेण चक्रवद् भ्रामयन् मुहुः ।
 चतुर्णांमपि पादानां प्रविश्याधो विनि.सरन् ॥ ५८ ॥ निमेषार्थात् पुरः पश्चात् पक्षयोश्च स्फुरन् नलः । खेदयामासिधानेकोऽप्यनेकवदने-
 क्रमम् ॥ ५९ ॥ विशेषक्रम ॥ सोऽथ खिलन्मपि क्रोधाद् धावन्तं द्विपुग्मदम् । वशीकर्तुं पटीं सूत्रांमिव प्रक्षां पुरेऽक्षिपत् ॥ ६० ॥ रूपधु-
 रचाऽथ तां हन्तुं विलसन्तं मतदूजम् । दन्त्यभ्यस्तपदः शैले केजरीयारोह सः ॥ ६१ ॥ कलापकान्तरग्यस्तापदस्तदनु दन्तिनम् ।
 यृगिमादाय रोमाश्रुकवयो तमवीवजत् ॥ ६२ ॥ पुरस्य कृपया कोऽपि किमसावाययौ सुरः । स्वयम्भूर्यवा पौरपुण्यपुरैरसावभूत् ॥ ६३ ॥
 अन्नभूरलजमस्पधियधितद्विपरान्नमः । ययौ भुवनभीमोऽपि गजोऽयं यस्य वश्यताम् ॥ ६४ ॥ इत्थं परस्परं पौरैः प्रीतिगौरैः पदे पदे ।
 तुञ्जोऽपि स्तूपमानदत्र वीक्ष्यमाएथ रेजिवान् ॥ ६५ ॥ विशेषक्रम ॥ प्रजात्मा स्वयमारुह गोपुरं पुरनायकः । तस्याधो गच्छतः कण्ठे

द्राम रत्नमयं न्य गत् ॥६६॥ अयोपनीय शालायां गजमाफलपन्नलः । लीलाविलोलशुण्डाप्रग्राहिताहारपिण्डरुम् ॥ ६७ ॥ प्रीतः प्रदाय
 ख्लानि वसनामर्यानि च । अथ मित्यगिरोर्वीशः पुरः कुङ्जं न्यधीविशत् ॥ ६८ ॥ कुतस्तव कलाभ्यासः कस्त्वं वससि कुत्र च ।
 दृशो राशेति हृष्टेन नलमृगतिरभ्यधात् ॥ ६९ ॥ सूपकारो नलस्याहं प्रियो हुण्डिरुसंश्रुः । [शिक्षितास्तत्समीपे च कलाः कतिपया मया ॥
 ७० ॥ नलो भ्रात्रा कुररेण जितो दृतेऽखिलां महिम् । देवदन्तीमुपादाय प्रपेदेऽरण्यवासिताम् ॥ ७१ ॥ सभायः स मृतस्तत्र ततोऽहं
 त्वामुपागमम् । मायाग्निमपात्रहं ध्रितोऽस्मि न तु कूर्वरम् ॥७२॥ ?] इति श्रुत्वा नलदमापवातांमात्तारिवोऽरुदत् । दधिपर्णोऽंशुकच्छ-
 त्रदत्तः सपरिच्छिन्नः ॥ ७३ ॥ कृत्या नलस्य पर्यन्तकृत्यानि कुर्तानां वरः । अथारयञ्चिरं चित्ते दधिपर्णनृपः शुचम् ॥ ७४ ॥ रस-
 यत्या नलः सूर्यपाक्या नृपमन्यदा । अमीणपद् यथायुक्तरसप्रसपुष्टया ॥ ७५ ॥ अथ वासांसि ख्लानि तस्मै भूरीणि भूपतिः । ग्रामपञ्च-
 गर्तो द्रुलक्षं च नृपतिर्ददौ ॥ ७६ ॥ राज्यं ययौ नलस्यापि प्राभेनाम करोमि किम् ? । तं कुञ्जमिति जल्पन्तं प्रीतः प्राह पुनर्नृपः ॥७७॥
 प्रीतोऽस्मि तत्र सस्येन सत्याधिकशितोमणे । आच्यतां रुचितं किञ्चिदित्युक्तेऽभिदधे नलः ॥ ७८ ॥ मृगव्यमविराष्टृतव्यसनानि
 तत्र खीनानि । यावत्तृतीयं निरुप्यानि, श्रुत्वेदं तद् व्यधाद् नृपः ॥ ७९ ॥

दधिपर्णं नदीमुजा नलः एतसौदार्यं सुशीतलो वहिः । चिरमस्थित भीमनन्दिनीधिरहान्निज्वलितोऽन्तरा पुनः ॥ ८० ॥

॥ इति दमयन्तीललितनामनि महाकाव्ये त्रितीयः सर्गः ॥

प्रयागतः संसदि मुमुक्षुभूयं द्विजमेति जगद् कथन । उपेतभैमीचचसा ससर्जं मां विदर्भराजो नलशुद्धये त्वयि ॥ १ ॥ विदर्भराजा
 जीयति यत्किञ्चिन्नमा नलोऽपि तत्रजीयति विद्वज्जीवितम् । इति प्रमोदाद् दधिपर्णपाथिवस्तमाह धिमं स्मितबन्धुराधरः ॥ २ ॥ ममैव
 रागो नलशुद्धदृ गुणी किलास्ति कुञ्जोऽस्य गिरा मया श्रुतम् । कनीयसा हारितिकेभवो नलः प्रियान्वितो यद् विपिने व्यपद्यत ॥ ३ ॥
 तदेवया तु धनसोः पुथाकिरा गिरा द्विजाते । मुदितोऽस्मि तद् वद । कथं वियोगोऽभवदेतयोः पितुर्गृहे कथं वा दवदन्पुपाययौ ? ॥ ४ ॥
 अथाद् विमः शृणु देय ! नैपथियं प्रपेदे सह कान्तया तथा । निशि प्रसुप्तां च विमुच्य तामयं कुतोऽपि दैवोपहतः प्रयातवान् ॥ ५ ॥
 निनादितमेव्य दृशोदरो तु सा सतथमा स्यन्नमिमं निरुद्धत । रसालमारोहमस्मादिषं फलान्यतोऽपतं व्यालविलोडिताश्च यत् ॥ ६ ॥
 प्रो प्रमुखाय मृगेत्तया क्षणादयोदय कान्तं निधुरेत्यचिन्तयत् । हृतः प्रियो देवतया कयापि मे विभातरुत्याय गतः स्वयं स वा ॥ ७ ॥
 श्रियोऽप्यया नमंछते कुतोऽप्यमुं गनेपयामोति ययौ यतो यतः । ततस्ततोऽप्यप्रसमीदय सा नलं विलसभावेन भृशं व्यद्व्ययत् ॥ ८ ॥
 एव गन्तो श्रियोऽप्य पांशुलारवोऽश्रियतान् वीक्ष्य मृगान् मृगेक्षणा । पतिभ्रमेणाप्रमुजान्निगामिनी मुमोद तन्निश्चयतो रुरोद च ॥ ९ ॥
 उद्व्य बाहु दन्दनस्यानदत् प्रिय प्रियेलेहि तु वैहि दर्शनम् । न शर्म नमोऽप्यतिनिमित्तं करोऽयतिर्हि सर्वं जनेन गह्यते ॥ १० ॥ इति
 प्रतियानमिय गरप्रिया निजोदितस्यैव निशम्य हर्षिता । प्रियो तु मामाह्वयतीति सत्वरुमा जगामाद्रिगुहादृगल्परम् ॥ ११ ॥ तत्राप्यना-
 लोम्य पतिं निशात्ये विजोकिं स्वन्नमियं व्यचारयत् । नले रसाले फलमुद्धिमपन्नधं ततोऽस्मि दैवेभचिलोडिता च्युता ॥ १२ ॥ तदर्थतः
 स्यन्ननिर्दितादत्तः सुदुर्लभो यल्लमसंगमो मम । इति प्रथार्य प्रखदयगानपि व्यरोदयद् यज्ञहृदोऽप्यदारयत् ॥ १३ ॥ धिगत्र मामाश्रित-
 पत्तजोऽपि यां मुमोच ताह्य् दयितो वयानिधिः । मनस्विनं नेतुममुं पितुर्गृहे कदाग्रहं ह्यो मम तं च धिग् हवा ! ॥ १४ ॥ प्रगन्तुकामः

श्यशुरस्य मन्दिरे ममाग्रहं मानधनोऽवधार्य स । सुमोच मां प्राणसमामपि त्यजन्त्यसूत्रं न मानं हि मनस्विनः क्वचित् ॥ १५ ॥ हहा
 महासरन ! महामते ! महायशोनिधे ! कान्त ! महान्नमाम्बुधे ! । स्वदासिकायाः कथमेक एव नाजन्मापराधोऽयमसह्यत त्वया ? ॥ १६ ॥
 कदाप्यमूर्धं हृदयेऽश ! दूरतः सितासितादेशगिरामहं तव । यदुक्तिभक्ता भाद्रपदस्य गोमयं यथा निपिच्छान कदाग्रहात् ततः ? ॥ १७ ॥
 मयाऽथवा शतमिदं भवान् व्यधाद् ममान्यथा न क्वचनापि भाषितम् । ततोऽहमस्मि त्वयकोक्तिभक्तेह चाऽवमाननातो न कृता विमा-
 निता ॥ १८ ॥ ममेदशी देव ! कथं कदाग्रहे छुता नलस्येव दुरोदरे मत्तिः ? । विलापिनोति प्रसभं पपात सा धियुन्तवृत्ता लतिकेव
 मूर्च्छिता ॥ १९ ॥ अणोक्तिभक्ता शङ्कितयेव मूर्च्छया प्रयाहि मा नायरु नायकेतिवाक् । वियंगवैफल्यवती रुरोद साऽनुरोदयन्ती वन-
 देवता अपि ॥ २० ॥ नलप्रियाया अनलस्य मितमप्युदस्य वासः कृपयेव मारुतः । अदीदृशत् तां सुदृशोऽक्षरावलीं विलोक्य सापि
 प्रियवद् दधे हृदि ॥ २१ ॥ अचिन्तयच्च प्रमदादसावहो ! विद्येऽहमद्यापि नलस्य चेतसि । यदादिशद् मे पितृवेशमवर्तनीमिमैर्निजासृग्-
 लियितैरिहाशरैः ॥ २२ ॥ सह प्रियेणापि यियासितं पितुर्गृहं प्रयास्यामि विशेषतोऽयुना । कुलाङ्गनानां हि शिवाय पालितं भवेदिहामुत्र
 च भर्तृशासनम् ॥ २३ ॥ इयं विचिन्त्येति वटापचनाऽचलद् निर्जाहिवीर्ब्रूवाध्वनितेऽपि विभ्यती । भुवः सपत्या अपि सूनुषु स्थितिं
 वितन्वती स्निग्धतरेषु शाखिषु ॥ २४ ॥ मृगद्विषोऽस्याः सुललामद्रीधितेर्धगहवाग्नेस्त्रि दूरतोऽभवन् । उपाद्रधंश्चापि वनेचरा न तां
 परामवन् क्वापि न कौण्ठपा अपि ॥ २५ ॥

अर्पेसतासौ पुरतो निवासितं सुसाधमेकं शरुडालिमालितम् । अनेन साकं गहनस्य गंस्यते मयाऽतमित्यन्तरश्च नोद्गमम् ॥ २६ ॥
 जगाम तं यावदियं महासतो मलिग्न्युचैस्तानदसावकथ्यत । स्वशीलसत्यापनयाऽजया पुनर्निपकृतास्ते त्रिभिषण्यु इच्छतेः ॥ २७ ॥

तसांशंकोऽप्ययसन्नसाग्यंभृद् ननाम देवीं गुणदेयतामिव । तुष्टाय काशीकृतदस्तगङ्गजोऽपृच्छच्छ फाऽसि त्वममोघदर्शने ! ॥ २८ ॥
 न्यास्य सर्वे निजदुःगासविदा विद्राग्यन्ती हृदयं गदास सा । अनीयत्तानेन च भक्तितो निजं गुरु दरं सद्गुरुद्वयं पूजिता ॥ २९ ॥
 गुरुरस्थितायामिह तत्र पथताम्लोत्तचोलीभवदभ्युदाबलिः । घनागमोऽजायत चारिवृष्टिभिर्नितान्तमोजायितवत्लगीवनः ॥ ३० ॥ नल-
 म्रिया पट्टिजतः किलागुतो निःसृत्य सार्थादथ शुद्धमूर्धये । पथि प्रयाती पललादमग्रतो ददशं पाथादमिव च्युतं दिवः ॥ ३१ ॥ तामाह
 गजप्रथमरिष्यमृग्यापलीत्रलाको रसनातडिल्लतः । स्थिरीभव त्वं मृदुलाङ्घ्रि ! मेऽशनं जातासि राहोरिव वैधवी कला ॥ ३२ ॥ उवाच
 भैमी भययज्ञिनाय तं विरूपमस्मिन् विषयं किमस्ति भोः ! । विनाशिताऽमेध्यमयेन साध्यते परोपकारो यदि वर्ष्मणाऽधुना ? ॥ ३३ ॥
 ततः स तामाह तवामुना गुभे ! तुष्टोऽस्मि सत्त्वेन वृणीष्व तद् वारम् । तुष्टोऽसि चेत् तद् वद मे नलः कदा मिलिष्यतीत्येनमपीयम-
 प्रयीम् ॥ ३४ ॥ विनाशितो द्वादश एव वत्सरे तयोपनेता मिलिता पितुर्गृहे । तस्यै निवेद्याग्धिनेति तद्गिरा तिरोधेऽकारणकौ-
 श्यः पुरः ॥ ३५ ॥

अथाददे भीमसुतेत्यभिप्राहान् न मेऽत्र यावद् भवितेष्टसंगमः । तावद् न भोऽस्ये विकृतीर्न वारुणं वासो न ताम्बूलमहं कदाचन
 ॥ ३६ ॥ ततोऽसिगृह्यति नगस्य कस्यचिद् गुहागृहे सिद्धयधुरिवास्थित । अर्चामियं शान्तजिनस्य मृष्णमयीं कृत्याञ्चयन्ती गलितः स्वयं
 पुमैः ॥ ३७ ॥ इयं चतुर्षांशितपांसि तन्वती सतीधरेण्या यिततान पारणम् । शुकादिनिष्क्रांपितवीजसंपुटैर्नस्पतीनां पतितैः रज्यं
 कजेः । ३८ ॥ इतथ तां सार्थपतिः समन्ततोऽग्निष्यन् वसन्तोऽनुपदं समागतः । दृष्ट्वाऽव्यगतीं जिनमानमद् मुदाऽपृच्छश्च हे श्रम्य !
 क एव वेयता ? ॥ ३९ ॥ विवर्भजाऽस्मै निजगाद पोडशः श्रीशान्तिनामैप जिनोऽव्यंते मया । समस्तदुःखार्णवपारगामिनी यदचनेच्छा-

पि सुतुलंभाऽङ्गिनाम् ॥ ४० ॥ श्रुताधिदेव्यामिव धर्ममाहंतं ततो दिशन्त्यामिह तस्य बोधये । उपेत्य साश्चर्यंमुपात्तवासिनस्तपस्विनोऽ
 वि न्यपदन् मृगा इव ॥ ४१ ॥ इमां गुरुकृत्य तपस्विभिः समं सुश्रावकोऽमृदय सार्थपार्थिव । समाख्यया तत्र च तापसादियुक्पुर
 तदास्थास्थितये चकार स ॥ ४२ ॥ तदन्तर तेन च भीमनन्दिनीनिदेशतः शान्तिजिनेन्द्रमन्दिरम् । अकारि यत्केतुमिपावलम्बयत् प्रमा-
 यपत्रं कुलपर्वतेऽपि ॥ ४३ ॥ दृष्ट्वा सुरनापततोऽन्यदा नगे समं समस्तेनलकान्तया तथा । अयायि तत्रैत्ति च सिंहकेशरी तदात्वमु-
 न्मीजितकैवलो मुनिः ॥ ४४ ॥ प्रणस्य तं कैवलिन सुरार्चितं पुरोऽस्य देवी निपसाद् सादरम् । तदाप्युपेतो मुनिरप्युपाविशत् कञ्चित्
 परीषारयुतः परीय तम् ॥ ४५ ॥ ऋग्वलयथो निर्मितधर्मदेशनोऽभ्यधाद् व्रतीयगर्तमिमं तपस्विनम् । भोः ! कुबरोऽस्याः सुदृशोऽस्ति
 देयरस्तस्याङ्गजोऽह क्लिप्त सिंहकेशरी ॥ ४६ ॥ सद्गुणीन्द्रस्य विवाह्य नन्दनीं मया निवृत्तेन निजायुरस्वनि । पृष्टो यशोभद्रगुरुन्यवेद-
 पद् द्विनानि पञ्चैव तयायुरिरययम् ॥ ४७ ॥ ततो निशम्येति विरागवानहं व्रत गृहीत्वाऽकरवं तपस्तथा । यथोद्ययौ कैवलमद्य मे शिवं
 मतं तु ते खुरिप्यं प्रदास्यति ॥ ४८ ॥ इदं गदित्वा शिचमाप कैवली शिवोत्सव चास्य सुरा वितेतिरे । तपस्विमुख्यः सपरिच्छदश्च स-
 ग्नस्यमुपादेदे तत ॥ ४९ ॥ देवी तु सार्थेशगुरुरुक्ता पुरे प्रान्तर्यशोभद्रगुरुन् व्यजीहरत् । प्रातिष्ठत्तज्जिनरजमन्दिरं स्वयं च स
 पो यदयं प्रयाति मे ॥ ५० ॥ तत्र स्थिताया इति सप्तऋत्सरीं नलप्रियायाः पुर एत्य कश्चन । आचष्ट तुभ्य पथि तिष्ठते नलो यास्यामि सा-
 स्नाद् प्रिल्लतां ददर्श च ॥ ५१ ॥ इयं च तामाह रूपलमेकत करे दधानां परतश्च कर्त्तरीम् । मयाऽसिकृष्टाऽशितुमद्य जीवितेश्वरान्तिक
 र्वा गमयामि मा मत्त ॥ ५२ ॥ अनाकुजा देव्यथ विन्शान्तये सधमार शान्तेः परमेशितुः व्रमान् । तत पिशाच्याऽप्यवृत हताशया त

मिमयेनादत्तो विप्रश्च्यत ॥ ५४ ॥ ततः कुतश्चिद् वनदेशसहित कुत्रापि यान् सार्धंपतिः पितैय ताम् । गीत्वा मुमोचाचलपरत्ने त्व-
 षातुरा तु सा कामपि पापिकां ययौ । ५५ ॥ दिवापि तामिन्दुमुखीं चक्रोरीकाले लिहामानास्यदिशामिहागता । विलोभ्य याता ऋतुप-
 र्भूषणेऽद्भुतिकापै न्यातन् महर्जिकाः ॥ ५६ ॥ सा पुष्पदन्ती भगिनी कनीयसी समाख्यया चन्द्रयशास्तदेव ताम् । ताभिः समाख्याय
 जगाद मद्मुपसृतं चन्द्रमत्याः सदृशासि कासि तत् ? ॥ ५७ ॥ तां मातृजामिं दमयन्त्यपि स्वकामविन्दती प्राह कुलादिगोपनात् । वशि-
 षतुणाऽह गतितास्मि सायंतः परया त्रियुक्ता च निशीव कोकिका ॥ ५८ ॥ अथाह तां चन्द्रयशा विषोद मा तिष्ठान नन्दन्यपरं च मेऽसि यत् ।
 त्तीरिना साऽस्मिन् एरिषता नलप्रतृत्तयेऽस्याः किञ्च सप्रमन्दिरे ॥ ५९ ॥ तत्रैकदा तां शरण प्रपन्नयान् मां रश्च देवीति वदन् मलिम्बुच ।
 तन्मुने येयमुयाच रत्तत्रांस्ते चामुचस्तं न भयाद् महीपते ॥ ६० ॥ अथ त्रिरम्भश्चुलुकाभियेकतो विभेद वन्ध्यानिह मृगमयानिव । ततः
 प्रभायाच्च मनो विसिमिमे नृपोऽपि तामेत्य जगाद संमदी ॥ ६१ ॥ पुत्रि ! त्वयाचन्द्रयशोविभूषणस्तेयापराधी किमसाधमुच्यत ? ।
 साप्याह चौरोऽपि नृ(री)येत नो पितृदंष्ट्रो विशिष्टादंतया(?) मया खलु ॥ ६२ ॥ तस्याः स्वपुत्र्या इव तादृशाप्रहाद् सुमोच भूमानपि तं म-
 जिम्बुगम् । देव्या च सेवानिस्तोऽयमन्यह पृष्टोऽप्येदिति स्वक्यामचीकथत् ॥ ६३ ॥ दासोऽस्म्यहं तापसपत्नप्रभोर्वसन्तनाम्नः किञ्च
 पित्रजाभिध । तद्द्रव्यमाक्षय त्रिशे प्रणदयन् विलुण्डितोऽन्धैरिह भूषमागमम् ॥ ६४ ॥ इहापि सौयंध्यसन्प्रभावतो वदस्त्वयाऽमोचयिषि
 ष्यतीजया । अन्यथ मातस्तय निगमे तदा स सार्थेवाहस्यजति स्म भोजनम् ॥ ६५ ॥ असौ यशोभद्रगुरुप्रबोधितः कथञ्चनऽश्चादय
 त्तामेऽदृति । सोपायनः कूररपार्थिव गनः कृतश्च राट् तापसपत्ननेऽमुना ॥ ६६ ॥ श्रुत्वेति साऽस्याऽदित पारितोषिके महाव्रतेच्छ्रं जिन-
 धमंरेगात् । मतं तदद्वेगवदावसायपि प्रपथ तेषे गुरुसंनिधौ तपः ॥ ६७ ॥

भगवतः कुण्डिनोऽत्र सश्रुतस्तत्र द्विजन्मा हरिमित्रसंक्षितः । स वीक्ष्य वेगादतुर्ण्यार्थिषु विनिद्रवाक् चन्द्रयशोऽन्तिकं
 गतः ॥ ६८ ॥ पञ्च तं चन्द्रपशा भृशायितप्रमोदमाक्षुक्षेमसावचीकथत् । ऊचे च जानीय विदमंजानलप्रशुत्तिमस्यै समुपागतोऽस्मि
 पत् ॥ ६९ ॥ श्रुत्येति तस्माद् नलभीमजाचनप्रयासघातामियमार्तमानसा । कुरोद सर्वानुचरीवृता तथा यथा किलारादि गृहाण्डैरपि ॥ ७० ॥
 तथाकुजे राजकुजे ऽप स द्विजः क्षुधातुरः सन्नमियाय जेमितुम् । दृष्ट्वाऽथ भैमी मुदितः प्रणम्य तामागत्य राश्यै त्वरितं न्यवेदयत् ॥ ७१ ॥
 गृह्णामि दुःखं तप पुत्रि ! वल्विचिताऽस्म्यहं त्वया किं निजनामगोपनात् ? । मातृवसा मातुरपि प्रशस्यते जने त्वर्यतद् वितथं
 घोषिपतेर्वाहदात् ॥ ७४ ॥ प्रणम्य तं तातमिचोपविष्ट्या तत्पृष्ट्याऽऽख्यायि कथा तयात्मनः । तदा स्ववंशस्य नलस्य धियकृतिं
 श्रुत्वेत् शार्कः प्रययौ रसातलम् ॥ ७५ ॥ द्विधापि तस्मिंस्तमसि प्रसर्पति स्वमातृजामेवंचसा विदर्भजा । प्रमृज्य भालं तिलकं
 तमोऽन्तकं व्यरुजायत् तेन नृपो विसिम्भिये ॥ ७६ ॥ इहातरे कोऽपि सुटु समेत्य तां प्रणम्य वद्धाञ्जलिरेवमूचिवान् । यस्तस्करोऽग्राह्यत
 सं तया समं तदा दृष्ट्वेति कोटीः कनकस्य सस स प्रवृष्य देवस्त्रिद्विषाय यातवान् । नृपोऽपि राश्या
 तत्तपया द्विजन्मना प्रमोदतोऽस्याः पितरावभीयतुः ॥ ७९ ॥ विलोक्य साप्रेपितरो म्बवाहनादुत्तीर्य सास्त्री रुदतो नमोऽकरोत् ।
 रामस्तजोऽरुन नतां च तामिमौ प्रयेनयामासतुरुत्सयात् पुरे ॥ ८० ॥ सपूरुताग्भःसममश्रुवर्षणं न्यजद्वियोगानलतो विनम्यती । भैमीति

निधौः स्वकृष्णतपीकपट्ट मया श्रुतेयं च तयोदिता पुरः ॥ ८१ ॥ द्रुतश्चिद्वदानीं तव कोऽपि कुण्डिनेश्वरं जगौ यद् दधिपण्यं संनिधौ
 तस्मिन्नि दृष्ट्वां नलगरुदु शुली स पुर्यतः पात्रयते यथा नलः ॥ ८२ ॥

श्रुयंद् दपदन्नुयान्च मुरिता यत्तात् । जामावृतो नान्यः कोऽपि च सूर्यपाकरसयत्याम्नायवेदी खलु ।

तत्रापेति नृपांऽपि धीक्षितुममुं तत्संनिधौ प्रैपयद् मामाः कुञ्जक एव कुत्र स नलः कन्वर्परुपः क्व च ? ॥ ८३ ॥

॥ इति दपदन्तो लजितनाग्नि महाकाव्ये दृतीयः सर्गः ।

नृप्राय दधिपण्योऽयमिति विस्तरतः कथाम् । श्रुतां कुञ्जेन सांख्येण यथोक्तरसनादिना ॥ १ ॥ शरीराभरणस्तोमदानेनान्य
 सगद्ग्री । प्रंगीत् स ब्राह्मणं राजा कुञ्जस्तु जगृहे गृहे ॥ २ ॥ अमोजयत् स कुञ्जेन रसवत्याऽर्कपाकया । स्वर्णादिकं नृपाल्लभ्य दस्था
 प्रीतिं च लभिततः ॥ ३ ॥ अथायं कुञ्जमापृच्छ च गतः कुण्डिनेनपत्तनम् । तदीयदानमोज्यादि सर्वमुर्वीभुजेऽभ्यधात् ॥ ४ ॥ तद् निशम्या-
 प्यर भंमी मुदिला मेदिनीपतिम् । नल एव स कुञ्जत्वं ययौ केनापि हेतुना ॥ ५ ॥ तद् दानं सा मतिः सूर्यपाका रसवती च सा । सन्ति
 गान्पत्र कुत्रापि युष्मन्नामातरं विना ॥ ६ ॥ तामालोच्य ततस्तात ! समुन्मेष्य शेसुपीम् । नलो यथा रयादेव प्रकटीभवति स्वयम् ॥ ७ ॥
 सांभ्राह्ममाह भूपत्सां चरं तंप्रप्य कश्चन । प्राकार्यो दधिपण्योऽयं त्वत्स्वयंवरणच्छलात् ॥ ८ ॥ गत्वा द्रुतो यथाद्रिष्टं कथयिष्यति तं प्रति ।
 भ्यस्तनं यद् दिने भायी द्वयदन्त्याः स्वयंवर ॥ ९ ॥ तत्पार्श्वे यदि कुञ्जोऽयं नलः स्यादवनीधवः । तद्वद्बहुदयाभिश्चस्तमानेष्यति स
 धुतम् ॥ १० ॥ इति निदिचत्य भीमेन भूभुजा प्रंपितद्वरः । सुसुमारपुरं गरजा दधिपण्यं मद्रोऽवदत् ॥ ११ ॥ न प्रापि नलवात्तार्त्तापि क्वापि

तेन करिष्यति । भूयः स्वयंपरो भैमी प्रभुणा प्रेषितोऽस्मि तत् ॥ १२ ॥ किन्तु मार्गविलम्बोऽभूद् देहस्यापाटवाद् मम । प्रत्यासन्नतरं
 ज्ञात तल्लानं भ्वस्तने दिने ॥ १३ ॥ तूर्णं देव ! तदेतव्यमित्युक्त्वास्मिन् गते चरे । अचिन्तयद् नलञ्चित्से किमेतदिति विस्मयात् ॥ १४ ॥
 यपिष्यति विपं चन्द्रः पूया प्दान्तं वमिष्यति । किमन्यमपि भर्तारं दवदन्ती करिष्यति ? ॥ १५ ॥ विवोढुं प्रौढिमा कस्य मत्पत्नीं मयि
 जीवति ? । फणामणिं समादिसेत् को हि जाग्रति पद्मगे ? ॥ १६ ॥ इति ध्यात्वा चिरं चित्ते दधिपर्णं जगाद सः । आसन्नलम्बदूरोर्वीगति-
 चिन्तापरयणम् ॥ १७ ॥ समर्पय हयाज्ञात्यान् रथं गाढं च कञ्चन । यथाहमश्वहृद्वेदी नये भ्रष्टिति कुण्डिने ॥ १८ ॥ इति प्रीतमथाकार्यं
 दधिपर्णेन भ्रुज्जा । उफ्तोऽग्रहीच्चतुर्वाहीं रथ चाहीनमोजसा ॥ १९ ॥ अथ चामरभृद्युग्मच्छत्रभृद्भूपमासुरम् । नियुस्तवाजिन
 कुञ्जो रथं तूर्णमवाहयत् ॥ २० ॥ युत्रै रथ रथेवाहैर्जवनैः पवनैरिव । अपतद् भ्रुश्रुतः स्कन्धात् पटो शृङ्गाद्वियापगा ॥ २१ ॥ गजा तद्व-
 दत् कुञ्जं स्थिरीकुट्ट हयानिमान् । एतदादीयते यावद् वासो वसुमतीगतम् ॥ २२ ॥ जगाद कुञ्जको राजन् ! न्यपतत् पत्रं तंऽयुक्म् ।
 पञ्चविंशतियोजन्याः साऽमुच्यत वसुन्धरा ॥ २३ ॥ अन्नवृक्षमथो वीक्ष्य कलां दर्शयितुं निजाम् । कियन्त्यत्र फलानीति राजा कुञ्जकम-
 प्रीत् ॥ २४ ॥ अजानति ततः कुञ्जे फलसंख्यां धराधवः । आख्यदस्मै परिस्पष्टमष्टादशसहस्रिकाम् ॥ २५ ॥ मुष्टिघातेन दन्तीन्द्र-
 यातघोरं तन्नलं । अपातयदशेषाणि फलानि कलपादपात् ॥ २६ ॥ यावद् गणयते तावत् तावन्त्येवाभवंस्ततः । अश्वहृद्विद्यया
 संलयात्रियां कुञ्ज-समादे ॥ २७ ॥ कुञ्जेन कुण्डिनोपान्ते रथोऽजायि निमेषतः । भीमश्चाभ्येत्य तत् तूर्णं दधिपर्णे गृहेऽनयत्
 ॥ २८ ॥ ऊचे मिथः कथागोष्ठ्यां दधिपर्णे चिदभेराद् । कुञ्जाद् रसवतीं सूर्यपाकां कारय मन्मुदे ॥ २९ ॥ तदुक्तो दधिपर्णेन
 शुभ्रो रसवतीं व्यधात् । इन्दुपुष्टिकरार्कशुसंपर्कसुरभीरता ॥ ३० ॥ लोकैः साकं रसवतीं बुभुजे भ्रुसुजाऽथ सा । विचारा-

समरदग्धैर्मिथः पश्यन्निरणनम् ॥ ३१ ॥ आनाय्य तां परीक्षार्थमर्थेतां भीमनन्दनी । स्वादयित्वा रसवतीं कुञ्जं निरचिनोद् नलम् ॥ ३२ ॥
 तद् नन्दमीं दिदम्भं प्रत्याह प्रीतिपूरिता । आस्तां कुञ्जोऽपि खञ्जोऽपि निश्चितः सैष नैपथिः ॥ ३३ ॥ अभिप्रानान्तरं ततः ! पुनरेकं
 ममभिन मे । नलस्येगं चिपुलपुलकं यद् भयेद् यपुः ॥ ३४ ॥ तद् मवङ्गमयं कुञ्जः स्तोकं स्पृशतु पाणिना । इयुक्ते भीमवचसा ताम-
 नुल्या नलोऽस्पृशत् ॥ ३५ ॥ यपुः सपुलकं तस्यास्तन्नलस्यशतः क्षणात् । आनन्देन्दुवह्निःक्षिततमपुञ्जमिवाभवत् ॥ ३६ ॥ अन्तर्भेमी
 नन्तं त्रिग्ये तद्वलद्वलप्यसौ । अतुतुत् तथा चादुप्रेमामृतकिर गिरा ॥ ३७ ॥ नाय ! निहुतरूपोऽपि मया त्वमनुभाव्यसे । वनञ्छन्नोऽपि
 मायल्या वमजिग्येय भास्करः ॥ ३८ ॥ क्रियद्यापि तु त्वात्तां दैवतो मामुपेक्षसे । अथप्रह्लादिवाग्भोदो भीमश्रीप्सद्रुतां लताम् ? ॥ ३९ ॥
 नाय ! प्रमीद् सीदन्तमाग्नेशराज्य जनम् । संजीवय यथावस्वस्वदशनसुधारसैः ॥ ४० ॥ इति भैरव्युपरोधेन नलश्छन्न श्वानलः । जज्ञे
 वित्यकरुण्डाग्र्यामाग्निश्चतनिजाकृतिः ॥ ४१ ॥ धृतस्वरूपं तद्रूपं यीक्ष्य कं कं रसं न सा । भेजे भीमसुता धार्ष्ट्यत्रयासपातकातरा ? ॥ ४२ ॥
 आभेरी घोत्र्यमानाद्ग्री नलेनेयाञ्चलैरचलैः । सद्यः स्वैवोदकस्नाता सा चकम्पे चकोरहृक् ॥ ४३ ॥ अदर्शि दर्शनीयधीरथायातो वह्निजैनः ।
 नैयधिस्यक्तदुग्धतो राधुमुक्त श्वार्यमा ॥ ४४ ॥ अपराखं यदशानाद् मया नाय ! क्षमस्व तत् । दधिपर्णो वदन्नेवमपतद् नलपादयो ॥ ४५ ॥
 शरयं येप्रोभवद् भीमां मद्रपठि निरेष्य तम् । अभ्यपिच्छद् नल नाथस्वमस्माकमिति द्रुत्र ॥ ४६ ॥ ऋतुपर्णः प्रियायुक्त स वसन्तश्च
 साधंभृत् । एतत्तु त्वमदायादानाहृतौ नलकान्तया ॥ ४७ ॥ वसन्तदधिपर्णतुंपर्णभीमैः समं नल । चिकीड लोकापालैः स चतुर्भिरिव
 पश्यनः ॥ ४८ ॥ धनदेवोऽपि सांभेयः कुतोऽपि प्राप कुण्डिनम् । तस्य प्रत्युपकार सा कात्यायास भीमजा ॥ ४९ ॥

कश्चिदेत्य विद्याऽन्येष्टुर्देवः पश्यरसु राजसु । भेर्मी नत्वाऽवदद् देवि ! त्वत्प्रसादोऽयमीदृशः ॥ ५० ॥ संबोध्य तापसेन्द्रोऽहं पुराप्रमा-

जितस्त्वया । विमाने केशरेऽमूर्धं सौधमं केशरः सुरः ॥ ५१ ॥ इत्युक्त्वा सप्त कल्याणकोटीर्वर्षपुरः सुरः । विद्युद्वड इयोद्गण्डो भृगित्यथ
तिरोदधे ॥ ४२ ॥ नलादेशेन देवेश्यः स्वेष्यः स्वेष्यस्ततो नृपाः । ऋतुपर्णादिय. स्वं स्वं सैन्यमानायक्षवात् ॥ ४३ ॥ नलस्तदैव दैवहृद्-
चेऽह्नि प्रतिकोरालम् । प्रयाण कारयामास वासवोपमवैभव. ॥ ४४ ॥ कम्पयन् सैन्यचारेण स्थावरानपि मूर्धुतः । कैश्चित् प्रयाणैः स प्राप
कोरालोपनाग्नीम् ॥ ४५ ॥ पुनर्लक्ष्मीं पणीकृत्य द्यूतार्थे द्रुतभाषया । नलः कूर्वरमाकार्य दीव्यञ्जित्वाऽप्रहीदु महीम् ॥ ४६ ॥ अयानन्दी
नलो मन्दीकृतकोषो निजानुजम् । अपि कूरं व्यधाद् यौवराज्ये प्राज्यमहोरसवात् ॥ ४७ ॥ अथ संप्रेथ्य निःशेष राजकं राजकुञ्जरः । दव-
दनयाऽन्यितां राज्यं चक्रे जदम्पेय केशवः ॥ ५८ ॥

जितसेनाभिधं सूरिं निष्ठातागममेरुदा । ययौ नलो नमस्कर्तुं तथा दयितया सह ॥ ५९ ॥ प्रणम्य नैपथि. सूरिं निविष्टः क्षितिचिष्टरे ।
पमच्छ स्वस्य देव्याश्च कारणं सुखदुःखयोः ॥ ६० ॥ निरस्तमन्मथो वाचमथोवाच मुनीश्वरः । राजन्नष्टापदोपान्तेऽस्ति सङ्करपुर पुरम् ॥ ६१ ॥
तत्रासीद् मन्मथो राजा तस्य वीरमती प्रिया । अन्यदा खेटके गच्छन् भूपोऽपश्यत् पुरो मुनिम् ॥ ६२ ॥ मन्वन्शकुनं सोऽथ धारयामास
तं कुधातं द्वाग्दघटीप्रान्ते कृपयाऽमूमुचत् पुनः ॥ ६३ ॥ तदर्दिसामयो धर्मः साधुनास्मै निवेदितः । राक्षायङ्गीकृतो वीरमत्या दयिताया समम् ॥ ६४ ॥
ताभ्यां राजसभापेन तद् प्रतो प्रतिलाभितः । अपराधं क्षमस्येतमुक्त्वा जगाम सः ॥ ६५ ॥ सेवाप्रसाधिता वीरमतीं शासनदेवता । धर्मस्थैर्य-
एते िन्गेऽन्येचुरष्टापदोपरि ॥ ६६ ॥ अकृत प्रतिभैर्यं विशतिं विशतिं ततः । आचाम्जानि तथैकैः क्रमम्लानरुचि पुरङ्कम् ॥ ६७ ॥ तदु-
द्यापनकं कृत्वा प्रीता कान्ता महीपतेः । मुनीनान्य दानेन चारुणान् पारुणं व्यधात् ॥ ६८ ॥ तत्प्रीथेशपदान् नत्वा राजधानीमियाय सा ।
चक्रे पत्या समं चाहर्द्धर्म निर्मजमानसा ॥ ६९ ॥ ततः पुराण्युपावेतौ देवीमूय वभूवतुः । आभीरदम्पती धन्यधूसर्याख्यौ सुयार्मिकौ ॥ ७० ॥

मरुद् शान्तिं च्छ्रेयं । इरा च पायसं तस्मै धन्यो धर्ममुपाजंयत् ॥ ७१ ॥ दम्पती हिमयच्छेजे भूरा तौ युग्म-
 परिनी । अमृतो क्षीरद्विगंडीराभिषानौ प्रिदशायय ॥ ७२ ॥ ततश्च्युत्वा क्षीरद्विगंडीरजीवोऽमूद् नैपधिर्भवान् । प्रिया ते क्षीरद्विगंडीरा-
 देयीत्रीपदय भीमता ॥ ७३ ॥ यद् द्वादश घटीक्षेत्रे मम्मथेन त्वया मुनिः । तत् प्रियाविरहो राज्यभ्रंशश्च द्वादशाब्दिकः ॥ ७४ ॥ यच्छत्र-
 पातं क्षीरपातं च मुनेः कृतम् । त्वया धनेन तेन राज्यस्य संपदः ॥ ७५ ॥ भैमी त्वद्वल्लभा धीरमतीजन्मनि यद् ददौ ।
 विन्दन्म्यदंतां भाते नैगाऽस्यास्तिकोऽमुतः ॥ ७६ ॥

भुरेत्यं नृपदग्नी स्वचरितं तौ जातजातिस्मृती कृत्वा पुष्कलपुत्रसाद् यदुमतीं तस्त्वा ततोऽन्वेषतोः ।

उवे यशपतिर्नलः कनकयापाय्या वशापनुजस्त्री भूराऽप्यशुहस्यकैवलिकलां भैमी तु भेजे शिवम् ॥ ७७ ॥

॥ इति दधवन्तोत्तलितनामनि महाकाव्ये चतुर्थः सर्गः ॥

॥ इति दयदन्ती कथा समाप्ता ॥

आयां चन्दनशला तु नृगायतीकृपायामुपदेश्यते; मनोरमा च श्रेष्ठितुदर्शनकर्या तस्प्रियात्वन पूर्वकथितैव । अथ विला-
 गतीकथा—

अस्तीह तामजिप्तीति पुरे क्सीकृता प्रिया । हसन्तीवाऽमरपुरी या चैत्यविरादध्वजैः ॥ १ ॥ तस्यामीशानचन्द्रः दमामयडलाखण्डलः
 रिज । आतांशनीस्वीयसिज्ज्ज्जात्रितशाययः ॥ २ ॥ शृङ्गारमञ्जरीयाम्य प्रिया शृङ्गारमञ्जरी । भृङ्गश्रेणीव यन्मूर्ध्नि वेणीदण्डां व्यराजत
 ॥ ३ ॥ अशयमीनानचन्द्रस्य रामचन्द्रसमानना । श्रीविलासवती तस्यासीद् विलासवती सुता ॥ ४ ॥ यथाकालमथामुष्यां पुरि शृङ्गारजीवि-

जितस्त्वया । विमाने केशोऽमूर्ध्वं सौधर्मं केशरः सुरः ॥ ५१ ॥ इत्युक्त्वा सप्त कल्याणकोट्योर्ध्वं न पुरः सुरः । विशुद्धरुड इयोद्गुण्डो ऋगित्यय
तिरोदधे ॥ ५२ ॥ नलादेशेन देशेभ्यः स्वैभ्यः स्वैभ्यस्ततो नृपाः । ऋतुपर्णादिय. स्वं स्वं सैन्यमानाययञ्चवात् ॥ ५३ ॥ नलस्तत्रैव दैवसद-
चेऽह्नि प्रतिकोशलम् । प्रयागं फारयामास वासवोपमवैभवः ॥ ५४ ॥ कम्पयन् सैन्यचारेण स्थावरानपि मूर्धुतः । कैश्चित् प्रयागेः स प्राप
कोशलोपयनावनीम् ॥ ५५ ॥ पुनर्लक्ष्मीं पणीकृत्य द्यूतार्थे द्रुतमापया । नलः क्रूरस्माकार्यं दीव्यञ्जित्वाऽप्रहीद् महीम् ॥ ५६ ॥ अयानन्दो
नलो मन्दीकृतक्रोधो निजानुजम् । अपि क्रूरं व्यधाद् यौवराज्ये प्राज्यमहोरसवात् ॥ ५७ ॥ अय संप्रेथ निःश्रेयं राजकं राजकुञ्जरः । दृव-
दन्याऽन्विता राज्यं चक्रे लक्ष्येव केशवः ॥ ५८ ॥

जिनसेनाभियं सूरिं विज्ञातागममेकदा । ययौ नलो नमस्कर्तुं तथा दयितया सह ॥ ५९ ॥ प्रणम्य नैपथिः सूरिं निविष्टः क्षितिचिष्टरे ।
पप्रच्छ स्वस्य देव्याश्च कारणं सुखदुःखयोः ॥ ६० ॥ निरस्तमन्मथो वाचमथोवाच मुनीश्वरः । राजन्नष्टापदोपान्तेऽस्ति सद्गुरुरं पुरम् ॥ ६१ ॥
तत्रासीद् मन्मणो राजा तस्य वीरमती प्रिया । अन्यदा खेटके गच्छन् भूपोऽपश्यत् पुरो मुनिम् ॥ ६२ ॥ मन्वन्शकुनं सोऽथ धारयामास
तं कुधा तं द्वादशघटीप्रान्ते कृपयाऽमूमुचत् पुनः ॥ ६३ ॥ तदद्विसामयो धर्मः साधुनास्मै निवेदितः । राक्षाप्यङ्गीकृतो वीरमस्या दयिताया समम् ॥ ६४ ॥
ताभ्यां राजसभावेन तद् व्रतो प्रतिलाभितः । अपराधं जमस्वैतमुक्त्वा जगाम सः ॥ ६५ ॥ सेवाप्रसाधिता वीरमतीं शासनदेवता । धर्मस्थैर्य-
कृते निन्देऽन्येष्टुष्टापदोपरि ॥ ६६ ॥ अकृत प्रतितोयंशं विंशतिं विंशतिं ततः । आचाम्लानि तथैकैकमम्लानखचि पुण्ड्रकम् ॥ ६७ ॥ तदु-
द्यापनं कृत्या प्रीता कान्ता महीपतेः । मुनीगानन्व दानेन चारणान् पारणं व्यधात् ॥ ६८ ॥ तत्प्रीथेशपदान् नत्वा राजधानीमियाय सा ।
चक्रे पत्या समं चाहंलक्ष्मीं निर्मलमानसा ॥ ६९ ॥ ततः पुर्णांयुपावेतौ देवीभूय वमृवतुः । आभीरदम्पती धन्यधूसर्याख्यौ सुधार्मिकौ ॥ ७० ॥

मरुतं नारुणि त्वयं पृथा एवागधते गुनौ । दरगा च पायसं तस्मै धन्यो धर्ममुपाजंयत् ॥ ७१ ॥ दग्धपती हिमवच्छेदने भूरात्रा तौ युग्म-
 धर्मिणी । समूहा शीरडिगंडीराग्निधानौ त्रिदगापथ ॥ ७२ ॥ ततश्च्युत्या क्षीरडिगंडीरजीवोऽभूद् नेपधिर्भवान् । प्रिया ते क्षीरडिगंडीरा-
 देर्द्वित्रीपदश्च भूमिजा ॥ ७३ ॥ यद् द्यादरा घटीदंष्ट्रे मम्मयेन त्यया मुनिः । तत् प्रियाविष्टो राज्यघ्नश्च द्वादशाब्धिकः ॥ ७४ ॥ यच्छूत्र-
 पात्वं शीरगात्वं च गुनेः कृतम् । त्यया घनेन धन्येन तेन राज्यस्य संपदः ॥ ७५ ॥ भैमी त्यद्वल्लभा घोरमतीजन्मनि यद् ददौ ।
 शिरःशगर्हना भाते तेनाऽस्यास्तिकोऽद्भुतः ॥ ७६ ॥

भुग्येयं नृपदग्धती स्वचरितं तौ जातजातिस्मृती कृत्वा पुष्कलपुत्रसाद् यमुमतीं तप्या ततोऽन्वेतयोः ।

जसे यशपतिर्नलः कनकपायाख्या दगाराजुजस्यी मूरगाऽप्यगृहस्यकेवलिकलां भैमी तु भेजे शिवम् ॥ ७७ ॥

॥ इति दयदन्तीलजितनामनि महाकाव्ये चतुर्थः सर्गः ॥

॥ इति दयदन्ती कथा समाप्ता ॥

आयां यन्दनपाला तु मृगापतीकयायामुपवेद्यते, मनोरमा च श्रेष्ठिसुदर्शनकयायां तत्प्रियात्वं न पूर्वकथितैव । अथ विला-
 मयतीकया—

अस्तौह तामलिप्तौति पुरी हसीरुला श्रिया । हसन्तीचाऽमरपुरी या चैत्यविशदग्धजैः ॥१॥ तस्यामीशानचन्द्रः दमामण्डलाखण्डलः
 म्रिज । आलोनासोत्प्योरासिजलप्लावितशामयः ॥२॥ शृङ्गारमञ्जरीयास्य प्रिया शृङ्गारमञ्जरी । भृङ्गश्रेणीष यन्मूर्ध्नि वेणीदण्डो व्यराजत
 ॥ ३ ॥ अश्यामीदानचन्द्रस्य रासश्चन्द्रसमानना । श्रीविलासयती तस्यासीद् विलासयती सुता ॥४॥ यथाकालमथामुष्यां पुरि शृङ्गारजीवि-

तम् । प्रावर्तत वसन्ततुर्नंतयन् कामिनां मनः ॥ १५ ॥ मञ्जरीभिस्तुसूतारचूताः पल्लयिता वसुः । तूणाः शोणाजिनमयाः पुष्पेयोरिष पुरिताः ॥ १६ ॥
 त्रेमुपारुह्य घाताम्बानङ्गीकृतशिलीमुखाः । तदा मलयजामोदाः स्मरस्येव चमूचराः ॥ ७ ॥ किञ्चक्कादकुरचन्द्रालिमूर्त्तिभिर्विदम्बमान्ज्ये ।
 पीतरकसितशर्यमैर्ध्यांनेरिव तदा स्मरः ॥ ८ ॥ प्रमाणोत्तरमातेसुः कुहकपठीरवास्तदा । अनित्यतां कुरङ्गे वा द्वेतं गवरसुदने ॥ ९ ॥ यस-
 न्तेऽत्र जगन्नेत्रनिमग्निकफलं विधेः । सा विलासवती वातायनस्थानमशिश्रियत् ॥ १० ॥ शुभंयुवकुलस्यान्तः सुमनोऽनुदमात्मना । केधं केधं
 गुणेनोर्बेदाभयन्ती सुलोचना ॥ ११ ॥ मूर्त्तं स्मरमिव स्वीयपरिवारमियं तदा । कञ्चिद् युवानगुद्यानमभियान्तमुदेक्षत ॥ १२ ॥ युगमम् ॥
 तदात्वलात्त्रिकोन्मेषा पश्यन्त्येषाऽनिमेषहृक् । अनङ्गसुन्दरीमाह सखि । कोऽयं पुमानिति ॥ १३ ॥ तयेति सादरं पृष्ट्वा यमापेऽनङ्गसुन्दरी ।
 देव्यस्ति श्वेतवी नाम पुरी देवपुरीनिभा ॥ १४ ॥ राजा तस्यां यशोव्रमांऽयशोयमांस्ति विश्रुतः । सनत्कुमार इत्यस्य सुतो विश्वश्रुतो-
 महात्मना । तद् नियम्य नृपैणैते गर्त्तांपुरीकृताः पुन ॥ १७ ॥ तज्ज्ञात्वाऽय कुमारोऽपि रुष्टः सह महीभुजा । राज्ञी मितपरीवारो नगयां
 निरगादयम् ॥ १८ ॥ आक्रामन् क्रमतः पृथ्वीमाजगामेह पत्तने । त्वत्तातेनातियानादिप्रतिपत्स्याऽयमर्चितः ॥ १९ ॥ देशप्रामादिकं दीयमा-
 स्याथः कुमारोऽयं समागमत् ॥ २१ ॥ कुमारी तापदेतस्य कण्ठे तां बहुलस्रजम् । म्यधत्तात्मभुजाश्लेषसत्यंकारमिव ज्ञयात् ॥ २२ ॥
 क्षिता केनेयमित्यूर्ध्वं यावदैक्षत विस्मितः । कुमारस्तावद्द्राक्षीद् नृगाश्रीमुखपङ्कजम् ॥ २३ ॥ ततोऽनौ हर्षसोत्कंपश्चकोर इव तर्पितः ।
 पपो मुखशशिशयोत्सवां तस्यास्तस्यापि सा पुनः ॥ २४ ॥ विधाय सुस्थितां कण्ठे मुजाभ्यामुपगृह्य च । कटाभ्यामथ संयुष्टाशुभ्रत् तामिव

स प्रजम् ॥ २५ ॥ जातु मा यातु निस्सृत्य प्रियोऽयं मे हृदोऽन्तरात् । स्वाङ्गे वृत्तिमितीवाधात् कुमारी स्फुटकण्टकैः ॥ २६ ॥ कुमारस्त्वत्पाक्षिकः
 सार्धं पुनार्थां सारितत्रजा । हारयन्त्वं सुहृद्विश्वभृतिना प्रेरितोऽप्रतः ॥ २७ ॥ ततः स्वं हारितमपि मतिमानप्रकाशयन् । अगङ्गनन्दनो-
 पानं सपर्योमिः समं ययौ ॥ २८ ॥ उप्रयत्नञ्जया भृत्या धैर्यं गत्वत्प्रप्यसौ । तत्र चिकीड स ध्यायन् सनीडमिव तन्मुखम् ॥ २९ ॥ अत्रा-
 धरंऽन्तुरज्जामा प्रतीचीं मोपनुमत्तमः । दिनेन प्रेरितो भानुरपि द्वीपान्तरं ययौ ॥ ३० ॥ आजगाम निजं धाम स्मरेणानेयसत्यकैः ।
 भिद्यमानः कुमारेऽपि समारोपितधयना ॥ ३१ ॥ विरुज्य सुहृदस्तेन साध्यकृत्यं विधाय च । गयनीयमलं चक्रे चक्रेणोवाय सैकतम् ॥ ३२ ॥
 पश्यद्व्यन्द्रिकायापीप्नेहिरियादिराहृतः । तस्य कामाभिततस्य सा निशा कथमव्यगात् ॥ ३३ ॥ विमातायां विमावर्यो प्रातःकृत्यं विधाय
 सः । उन्मना भयनारामे सहारंस्तं सुहृज्जनैः ॥ ३४ ॥ माधवीमण्डपे नीत्वा ततोऽसौ वसुमृतिना । पृष्टः किं वाधते तेऽद्य मित्थ ! येनास्ति
 दुर्मनाः ॥ ३५ ॥ न किञ्चिदिति तेनोक्ते होरामालोक्य केतवात् । वसुमृतिर्जगौ ज्ञातं ज्ञानात्ते दुःखकारणम् ॥ ३६ ॥ पुष्पसूत्रपाशमाधाय
 कण्ठे यत्तं मनस्तया । हतं नृगतिनन्दन्या तद् दुनोति मनोम्यहम् ॥ ३७ ॥ मा विषोद परं शीद ! करिष्यामि तथा यथा । ऋष्टित्येव
 पट्टयेया वित्तचौरी करे तव ॥ ३८ ॥ इतश्च राजदुहितुः कृते सानङ्गसुन्दरी । कुमारस्य कृते सौववसुमृतिरुभाविमौ ॥ ३९ ॥ ताम्यन्ता-
 पयतापय मियः संघटितो द्रुतम् । द्वयोर्हि तत्सयोरेव संधिः स्याद्यसोरिव ॥ ४० ॥ स्वस्य कामपरीं द्वेषा निकामं ताडुभावपि । विलम्बो
 न ध्युन्वेतां स्वामिमकौ दियानिशम् ॥ ४१ ॥

एतः सनत्कुमारांऽस्ति यानद् मृत्यो कृतोधमः । एत्य स्मेरमुखस्तावद् वसुमृतिरदोऽवदत् ॥ ४२ ॥ बर्ष्यसे देव ! सिद्धं ते सतां
 हितस्समीहितम् । यद् विलासवतीधात्रीसुताऽऽस्तेऽजङ्गसुन्दरी ॥ ४३ ॥ रुदती मिलिता साऽद्य मयोचे किमु रोदिपि ? । स्वामिनी

द्वियते साह मयोचे कथमाह सा ॥ ४४ ॥ मम रूपे सपलो यस्तत्कण्ठे केसरस्रजम् । न्यथादियमिति क्रोधादिव कामो निहन्ति ताम् ॥४५॥
 यातायनाद्य पल्यद्वंद्वं पल्यद्वन्द्वदपि कानने । काननाद् भवनेऽभ्येति विभ्यती सा स्मरादिव ॥ ४६ ॥ मरुते हारमङ्गारं नालं व्यालं विधुं वधम् ।
 जलाद्रौ हुतभुमुद्रां स्मरतापप्रहेण सा ॥ ४७ ॥ अवादिपं ततोऽहं तां किं ते स्वामिनि ! वाधते ? । सोचे तस्य यशोवर्मसुतस्यादर्शनं
 सति ! ॥ ४८ ॥ ततो मया तदाधारकृतेऽलीकमपीरितम् । यद् देधि ! भव धीरा ते भेलयिष्यामि तं हुतम् ॥ ४९ ॥ इति महचसा
 जीगतुनेषोन्मीलितेक्षणा । ददौ मे रसनादाम तुष्टिदानेऽब्रवीच्च सा ॥ ५० ॥ इदमङ्गीकृतं साधु त्वया त्वय्युपपद्यते । सुहृदां हि सुहृत्त्वस्य
 कपो विपमश्मणि ॥ ५१ ॥ लेखः सखि ! शिखण्डी स्यादन्तरङ्गे नियोगिनि । तथापि मद्वस्थया लेखं तस्मै समर्पयेः ॥ ५२ ॥ इत्युक्त्वा
 स्मरलेखाय यावत्कथयते सखी । वृद्धया तावदुत्थाय न्यपेधि कुलजञ्जया ॥ ५३ ॥ अथोत्पन्नमतिः सैषा समुत्थायं ममाप्यत् । साञ्जना-
 धान्युजग्मलजिपि ताडङ्कुर्युगम् ॥ ५४ ॥ अत्रान्तरे समायाता माता शृङ्गारमञ्जरी । उवाच बह्वर्की वत्से ! विलासवति ! सज्जय ॥ ५५ ॥
 यतो धीयाविनोदार्थं त्वामादिशति ते पिता । धीणाकार्यपि साकार्यं समानीतेव संप्रति ॥ ५६ ॥ इत्याकरणं वचो मातुस्त्रपया संवृतेङ्गिता ।
 पित्रोः प्रमाणमादेश इत्याह स्वामिनी ततः ॥ ५७ ॥ इतिकृतंव्यतामूढाऽहं तु भूपुत्र्या तथा । अविष्टुष्टापि निर्गत्य निजमन्दिरमागमम् ॥५८॥
 अपृष्यं तं कथं यामि कुमारं किमु वा पुनः । देवो विश्वयिष्यामीत्यतश्चिन्तापरास्मि तत् ॥ ५९ ॥ श्रुत्वेत्यनङ्गुन्दर्यां गदितं मुदितोऽवदम् ।
 अतः परं शुभे ! चिन्तां कर्तुं नाहंसि कामपि ॥ ६० ॥ प्रभुं तमात्मनो भित्तं गुणशालिनम् । तथा विश्वयिष्यामि यथा ते सिभ्यति
 प्रियम् ॥ ६१ ॥ श्रुयेति सा पुनः प्राह स ते वञ्चमयः प्रभुः । दृष्ट्वापि स्वामिनीभावं यस्तथा ही निरुद्यमः ॥ ६२ ॥ मयोचे नैप वज्रात्मा
 नेय देवो निरुद्यमः । निरुद्यं प्रियाप्राप्त्यै किन्तूपायं विमागंति ॥ ६३ ॥ साह साहसिकानां किं सापद्यमिति विद्यते ? । मयोचे युक्तमा-

श्वेतमेलः कुत्र करिष्यते ? ॥ ६४ ॥ सोचेऽहं मन्दिराणां नयित्ये स्वामिनीं निजाम् । ध्यानयेथाः पुनस्तत्र त्वमपि स्वामिनं निजम् ॥ ६५ ॥
 एतुस्त्र्याऽऽममत्प्रीशमलोलं मम समर्प्य च । सा ययावद्वमप्यागामिह लेखस्त्वयं विभां ! ॥ ६६ ॥ कुमारीऽपि समादाय तस्यास्ताडङ्क-
 योर्युगम् । निधाय हृदि रोमाञ्चलियेस्तन्मयतामयात् ॥ ६७ ॥ कुमार्यनङ्गसुन्दर्यं ददौ काश्चोमहं पुनः । यसुभूते ! ददे तुभ्यं कल्याणकटकका-
 पंषम ॥ ६८ ॥ हसन्निति कुमारीऽहमे प्रदाय कटकद्वयम् । ययौ तेन सहोद्यानं वसन्तेनेव मन्मथः ॥ ६९ ॥ युग्मम् ॥ सर्वतुमयमुद्यानमयमा-
 लोकयन् प्रमाम् । तत्रलोमण्डपान्तस्थां ससखीं तामलोकत ॥ ७० ॥ तद्दशानशोत्पन्नप्रमोदरसमज्जनात् । रोमाञ्चयेपथू भेजे कुमारः
 किमिहाद्भुतम् ? ॥ ७१ ॥ यजितस्सलितस्निग्धमुग्धमग्धरतारकैः । तयापि सैप सद्भावरोत्तैरक्षि लोचनैः ॥ ७२ ॥ अथाभ्युदस्थादेनं सा
 म र्येनां समभारत । गतधु ! संभ्रमेणालं जनेऽस्मिन् दुःखदायिनि ॥ ७३ ॥ कुमारोऽनङ्गसुन्दर्यो दर्शिते कनकासने । निपसाद कुमारी चानुमता
 तेन सायम् ॥ ७४ ॥ उत्तो दृष्ट्यगुरुरागेण तयोः सत्प्रेमपादपः । तदा स्वेदाभ्युभिः सिकोऽङ्कुरैः ॥ ७५ ॥ ताम्बूलेः पत्रितोऽन्यो-
 न्यात्तार्पणुंङ्कुरितस्ततः । शिमतेः कुसुमितो यापफलनर्तमाऽस्य चीच्यते ॥ ७६ ॥ तावद् दुर्यातवत् प्राप मित्त्रभृतिमहल्लकः । उपवीणयितुं
 तेनोदशपाथ्यन नृगङ्गजा ॥ ७७ ॥ विग्रेयकम् ॥ मनः प्रतीक्षमाणेय स्यायं स्थायमियं ययौ । इष्टालोके बलद्वप्रीवारङ्ककाय वितन्वती
 ॥ ७८ ॥ हस्तविग्रस्तसयस्य इय शून्यमनास्ततः । तस्यां गतायामाभापि कुमारो विश्वभृतिना ॥ ७९ ॥ आवामपि न किं यावस्तां विनाऽत्र
 स्थितेन किम् ! । देव ! देवकुले देवशून्ये क इव जागरः ? ॥ ८० ॥ इति मित्त्रगिरोत्थाय कुमारः स्यगृह वज्रन् । दृष्टो नृपनितम्बिन्या-
 नङ्गनयाऽतिलसृष्टम् ॥ ८१ ॥ चेदीमुद्रात् तयाहृतो यामाक्षिस्पर्शभागपि । गत्या दासिष्यतः पुण्यचिनय प्रणनाम ताम् ॥ ८२ ॥ मोह्या-
 यितयपुङ्गमायितास्या स्खलितोदिता । अयाचत कुमारं सा स्तं सारङ्गलोचना ॥ ८३ ॥ कुमारस्त्वयाह तां त्वं मे माता मा मैवमाविश ।

प्रयोर्यिच्छमेनद्धि लोकरुयोः कुलयोरपि ॥ ८४ ॥ इत्युक्ते सा सवैलक्ष्यकैतवोचे तद्योत्तम ! । मया परीक्षितं सत्त्वं साधु साधुं विवेक्यसि ॥ ८५ ॥ इत्युदीर्यं तदा धैर्यसाण्येयान्तरा क्रुधा । विषुष्टस्तां प्रणम्याशु निजं धाम जगाम सः ॥ ८६ ॥

एतद्य सायमायाता तान्मूलव्रगिजलेपनम् । कुमारयाऽऽर्पयत् तं च वभापेऽनङ्गसुन्दरी ॥ ८७ ॥ स्वामिनी मन्मुखेन त्वां देव ! विह्व-
पयत्यदः । यद् माल्यमार्यं दुषेद तत्ररुहे गुम्फितं मया ॥ ८८ ॥ कुमारस्तद् निशम्येतत्करवादाय सादरम् । माल्यं मूर्च्छि दधौ प्रीतः
प्रियाशामिन् देशिनीम् ॥ ८९ ॥ प्रियायामिन् मूर्त्तेनारुपणेण निजं वपुः । विलिलेपाङ्गुराणात्पुङ्गतेनेप रोमभिः ॥ ९० ॥ प्रियानीतमिधो-
दामं रागपुष्टिकं मुते । सनत्कुमारस्ताम्बूलमनुहूलस्मरोऽकरोत् ॥ ९१ ॥ अनङ्गसुन्दरीमूचे विष्वमूर्त्तिजंनान्तिकात् । कुमारविनयं पश्य
माद् किं न्यूनमस्ति पः ॥ ९२ ॥ अयं स्मित्वा कुमारोऽपि वभापेऽनङ्गसुन्दरि ! । यत्कृयादेशकृद्देव्या निखिलांऽय जनो ननु ॥ ९३ ॥ इहैतव्यं
एव्या नवद्वि गिष्वमूर्त्तिमयोऽपि यत् । मा शङ्किष्ठास्तेऽयायमायासोऽनङ्गसुन्दरि ! ॥ ९४ ॥ भवती घटयन्त्यन्यत् कण्ठाभरणमस्ति नः ।
तद्भ्रमेनप्रादत्स्व नेना वोंदुं वयं वयम् ॥ ९५ ॥ सशस्यमिति संभाष्य दत्त्वास्यै क्यठमूषणम् । ततो विसर्जयामास कुमारोऽनङ्गसुन्दरीम् ॥ ९६ ॥

अत्रान्तरे समागत्य पितृपन्थरसंस्कृतः । तत्पारतः कुमारस्य नव्योपाविशदप्रतः ॥ ९७ ॥ कारयित्वैप विजनं कुमारमिदमभ्यधात् ।
प्राणि स्यस्तिमती नाम मामस्यत्पितृमण्डले ॥ ९८ ॥ वीरसेनाभिधस्तन राजपुत्रशिरोमणिः । शूरययः सरूपस्त्यागी भोगीश्वरश्च
मान्यभूत् ॥ ९९ ॥ आपन्नत्त्यामादायान्यदा स त्वात्मगेहिनीम् । तस्याः पितुर्गृहस्थाने पुंरं गच्छअस्यथले ॥ १०० ॥ आवासानप्रहीद्व यावद्
निरुया श्वेतवतीं पुरीम् । नारणं कृध्दिदप्यागात् तामत् तं सत्परः पुरः ॥ १ ॥ युगमम् ॥ तस्यानुपदमेयोश्चैराकृष्टतरवार्यः । यमद्रुता इवा-
गच्छन् गतप. पृथिवीगते ॥ २ ॥ रे रे क्य यासि फेरण्ड इव विप्रस्य गोपतेः । मण्डयत् एण्डयित्यामः कृन्तु एयामधयादपि ॥ ३ ॥ इत्यङ्गत

पुनस्तै धोरमेनेन भाषिताः । इययन्तु स्थिग्भीयु स्थिग्भीयु किमनेन विनाशितम् ? ॥ ४ ॥ ऊचुस्तै ननु चौरोऽय वष्य', कस्यमितो भव । सो-
 व्याहाऽस्य नरण्यांऽहमेन रक्षामि सर्वथा ॥ ५ ॥ तदेवं श्रुतितस्याथ नृपस्यादेशतस्त्वमी । यावत् प्रधानसंस्मभमारभन्ताशुना समम् ॥ ६ ॥
 यायात्रीमागतस्तायद् यशोऽर्मां पिना तत्र । तन्नात्वांऽह शरण्यं कः शूयाति मयि जीयति ? ॥ ७ ॥ युगम् ॥ प्रतिपिद्धमथो युद्धं राज्ञा
 विजयमर्षणा । तत्पिप्रा वीरसेनांऽपि सरत्तोऽगाज्यस्थलम् ॥ ८ ॥ सूता च गुहिणी तस्य जात पुत्रः स चास्म्यहम् । कुमार ! तेन ते तातो
 मत्ततश्चोपकारक ॥ ९ ॥ ममापि च मदम्नाया अपि चेति श्रुत मया । पितृभ्यां, तेन तेऽस्माक जीवलोकोऽपि किं बहु ? ॥ १० ॥ किञ्चाद्य
 नृपतिः प्रापान्नयत्या निकेतनम् । दृष्टा च ददतो तेन सा नखोल्लिखिता हृदि ॥ ११ ॥ राज्ञा पृष्ठा वलात्कारकारिणं त्वां शशस सा । ततः
 दृष्ट- समादित्तदिति मामधनं नृपः ॥ १२ ॥ सनत्कुमारकं पार्यं तमरे ! कुलपांसनम् । निगृहाण तथा शीघ्रं यथा कोऽपि न विन्दति ॥ १३ ॥
 इत्यारिषां नृपेणाहं नि सुतोऽतीव दुर्मना । हा किमेतदिति ध्यायस्तोर्योऽशृण्व च सुतम् ॥ १४ ॥ विलम्बमानं तत् श्रुत्या प्राह नैमित्तिको-
 ऽप्य माम् । सुतं सोमात्यमेतत्ते विनयन्धर ! शोभनम् ॥ १५ ॥ ततो गतो गृह मात्रा पृष्ट- कालुष्यकारणम् । तत् तथाऽकथयं तस्या रुदती
 ताप्यदोऽप्यदत् ॥ १६ ॥ हा वत्स ! मा कधीलमुपकारिसुतो ह्ययम् । इत्यागतोऽहमत्रतः परं यत् कृत्स्नमादिश ॥ १७ ॥ ततः सनत्कुमारोऽपि
 विन्तयामास चेतसि । अहो मायाविता खीणामहो विलसितं विधे- ॥ १८ ॥ स्वभावः कथ्यते राज्ञश्चेत् तदा सा निहन्यते । चेन्न तत् कुल-
 मालिन्यं परं तद् मा परव्यथा ॥ १९ ॥ तलारक्षोऽप्यदद् देव ! शधि मां कर्वाणि किम् ? । कुमार प्राह मां हिन्वि जगिद्धंशर्पांसनम् ॥ २० ॥
 अत्रान्तरं सुतं मां गे मज्जति केधिवीच्यत । किं बहुस्तैन निर्दोषः सप गङ्गाजल यथा ॥ २१ ॥ इत्याकर्ण्य तलारक्षः प्राह निर्दूषणो भवान् ।
 यत्सुतोपश्रुती व्यसतमेव त्वां शुद्धमाहतुः ॥ २२ ॥ सलृफ्त्वाऽन्यप्रलापेन तत्कुमार ! निवेदय । कीदृगेतदभूद् येन भूयं विक्षपयाम्यहम् ॥ २३ ॥

कुमारः प्राह किं यन्मि प्रमाणं सैव मेऽम्बिका । तेनोचे सैव दुष्टेति गत्वा शंसामि भूपतिम् ॥ २४ ॥ इत्युदितरोत्थितो रुद्रः कुमारोणेति
 जल्यता । संरम्भेणालमेतस्यां गुरुभ्यः को नु मत्सरः ? ॥ २५ ॥ तेनोचे त्वं यशोवर्मुत्तोऽसि कियदुच्यते । कोपस्तक्षेप ते तस्यां तत् प्रसीद
 त्मिमुञ्च माम् ॥ २६ ॥ कुमारः प्राह संरम्भं त्यज, स त्याह मा वद । कुमारः प्राह चेन्न स्वं घातयिष्यामि तद् व्रज ॥ २७ ॥ निशम्येति
 तलारसो रुद्रन् प्रोयाच धिद नृपम् । कुमारः प्राह को दोषस्तस्य, मे कर्मवैशसम् ॥ २८ ॥ तलारसस्ततोऽवादीत् तदादिश करोमि किम् ? ।
 कुमारोऽभिदधे तूर्णं पिधेहि नृपयासनम् ॥ २९ ॥ तेनोचे कः प्रलापोऽयमसंबद्धः पुनः पुनः । कुमार ! जगदाधार ! सुतारगुणगौरव !
 ॥ ३० ॥ यदि रक्षसि तां रक्ष देव ! किन्तु ममादिश । उपायं येन ते न स्यामपराधी कथञ्चन ॥ ३१ ॥ कुमारोऽचिन्तयच्चित्ते मायोऽयं मय्य-
 मारिते । मारयन्नपराधी मे तद् परं विपयान्तरम् ॥ ३२ ॥ आख्यदेतत् कुमारोऽस्मै सोऽपि हृष्टो जगाविति । स्वर्णभूमिं प्रति ततो यान-
 मंपय यास्यति ॥ ३३ ॥ सविश्वभूतिविनयंधरः सद्गुणयन्धुरः । ययौ दृशं कुमारोऽथ वेलाकूल पयोनिधेः ॥ ३४ ॥ ततः समुद्रदत्तस्यांपयत्
 प्रयहणेगिणुः । विश्वभूतिद्वितीयं तं कुमारं विनयंधरः ॥ ३५ ॥ कुमार ! लेदितोऽसि त्वं क्षन्तव्यमिति सास्त्रहृक् । संभाष्येनं प्रणम्याथ तला-
 रशो न्यस्तन ॥ ३६ ॥ उदितेऽथ विधौ वार्धिवेलापयसि धुलंगति । सविश्वभूतिरारोहद् यानमुर्वीशनन्दनः ॥ ३७ ॥ नावर्गलान् समुत्तिष्य
 गृहीत्यानुरुमञ्जमा । वणंधारे समुद्युक्ते नौरपूर्यत नाविकः ॥ ३८ ॥ यानेन जादिकेनाथ पाथःपथमतीत्य तौ । दिनैः कतिपयैरेव स्वर्ण-
 मूर्तिं समीयतुः ॥ ३९ ॥ समुद्रदत्तमापृच्छचोत्तरीयं प्रयहणात् ततः । सविश्वभूतिरविशत् कुमारः श्रीपुरं पुरम् ॥ ४० ॥ श्वेतवीतः समायातं
 निरदत्तयतिःपुनम् । समनोरप्यदत्ताख्यं बालमित्यमिदंस्त ॥ ४१ ॥ असंभाव्यागमः सोऽपि वीक्षितोऽनेन संभ्रमात् । विहसंश्च प्रण-
 म्यान्नायानेऽनीयत भग्निततः ॥ ४२ ॥ भुश्रोत्तरं ततः पृष्टः समागमनकारणम् । कुमारः प्राह यानस्मि तातरोपेण सिंहजम् ॥ ४३ ॥ तत्र

ने मानुजो राजा तं द्रष्टुमहमुत्सुकः । तत्त्वं मे सिंहलद्वीपगामि यान निवेदये ॥ ४४ ॥ ततः कतिपर्येय वासरेः स न्यवेदयत् ।
 यानमेक कुमातय प्रस्थास्तु प्रति सिंहलम् ॥ ४५ ॥ गच्छेत्तेऽस्मै वणिग्पुत्रः पटमेकमढौकयत् । आश्चर्यकारी देवाय गुह्यतामिति
 रोचयत् ॥ ४६ ॥ किमाश्चर्यं करोयेप कुमारेणेति भाषिते । स प्राह पुरुषं कुर्याददृश्यमवगुण्ठित ॥ ४७ ॥ कुमारः प्राह लाभो-
 ऽस्य तुलने सोऽप्रतीदिति । अस्त्यासन्नमिहानन्दपुरं तत्रास्ति मे सुहृत् ॥ ४८ ॥ सिद्धसेनाभिधः सिद्धविद्यस्तेनैकदा मम ।
 आनीय मपङ्गे यत्करुन्याऽप्यस्तीहता पुरा ॥ ४९ ॥ तथाऽभितुष्टया दृष्टिमोघीरुर्तुमात्मनः । कुमार ! मम दत्तोऽयं पटो नयनमो
 हनः ॥ ५० ॥ ततः प्रीतः कुमारस्तमादायानुमतोऽमुना । सविश्वभूतिरगमद् वेलाकूल पयोनिधेः ॥ ५१ ॥ प्राह सांयात्रिक तत्रेश्वरदत्तं
 मनोरथः । कुमरोऽयं मम स्वामी सर्वस्यं वा किमुच्यते ? ॥ ५२ ॥ द्रष्टव्यस्तत् त्वयात्मेवैत्युक्ते सोऽभिदधे ततः । मित्त्र ! किं बहुना यादृक्
 तत्र तादृग् ममाप्यसौ ॥ ५३ ॥ भालयित्वेति भूपालभयं गत्वा च सोऽगमत् । कुमरोऽथ समारोहद् यानमेतदपूर्यत ॥ ५४ ॥ अथेद सिंह-
 लद्वीपाभियानं यानमन्यदा । कालमेघमयः कालः कुधोत्तानोऽकटाक्षयत् ॥ ५५ ॥ तदा वर्षानिजाल्लोककल्लोलकिलिकिञ्चितैः । यानं
 प्रतीक्ष्यद् प्योग्नायद्यापतद् मुहुः ॥ ५६ ॥ कातरा व्यलपन् धीरा यानत्राणोधमं व्यधुः । धार्मिकाश्च तदा स्वस्वदुर्लभतमस्मरन्
 ॥ ५७ ॥ आरुह्य कुत्रचिद् धार्धिगमूर्ध्नि निरङ्कुशम् । तदा दुर्दैवसंस्मृत्वाद् यानमेतदभज्यत ॥ ५८ ॥ धीरचेताः कुमारस्तु प्राप्यैकं फलकं
 ततः । श्रृङ्गारानं तरंस्तोयं गतोऽयं तीरमभ्युधेः ॥ ५९ ॥ ततोऽसौ पुलिने गत्वा वासांसि निरपीडयत् । तदवस्थामिवालोचय मुञ्चन्ती-
 पाथुनिर्भरम् ॥ ६० ॥ इमोहनपटः स्यानुभावात् तीमित एव न । यद्वा कुमारदु खान्तचिकीर्षोऽयं किमेतु स ? ॥ ६१ ॥ कुमारस्तदभेदेन
 विस्मितागैरुपा दिग्वा । गत्वा किञ्चिद् विराथाम श्रान्तो जग्मूतजायनौ ॥ ६२ ॥ अचिन्तयच्च तत्रायमहो ! विधिविजृम्भितम् । अश्रद्धे-

यामवाप्यापि दशां यज्जीव्यते मया ॥ ६३ ॥ विश्वमूर्तिं विना तेन जीयितेनापि किं मम ? । यद्वा कृत विपादेन विचित्रा कर्मणां गतिः ॥ ६४ ॥ यथाऽहमुद्भृतो जीवस्तथा सोऽपि क्वचिद् भवेत् । तच्चन्द्रार्काविव क्वापि जीवगतौ संघटावहे ॥ ६५ ॥ विचिन्त्येत्यचलत् तृष्णा-
 सुधात्तोऽयमुदन्मुख । अपश्यच्च नदीमेकां वनराजिन्निजाताम् ॥ ६६ ॥ कृत्वा फलजलाहारं तत्र तिष्ठन्नलोकत । एकं निजस्त्रिया
 युक्त तारसं भ्रमस्तनूत् ॥ ६७ ॥ स यिलासवतीं स्मृत्वा चिन्तयामासिवानिति । पक्षिणोऽमी घरं येयामभीष्टविरहो नहि ॥ ६८ ॥

अग्रान्तरे निशानाथो भङ्गाद् मग्नान्यतारकम् । भास्वानपि नभोऽम्भोध्रि तीर्त्वा तत्प्रान्तमीयिवान् ॥ ६९ ॥ सान्ध्यकृत्यं विधायाद्य
 स्मृत्वा देवगुरूनयम् । शिलाशय्यामवष्टभ्याशेत वन्य इय द्विप ॥ ७० ॥ निशान्ते वन्दिभिरिव घनद्भिः श्रुतिपेशलम् । जाज्जिभिरस्त्याजितो
 निद्रां विवचार वने वने ॥ ७१ ॥ यावद् गिरिसरिस्तीरमेक धीरो जगाम सः । नूतनां तावद्द्राक्षीद् मुगाक्षीपद्पद्भितिम् ॥ ७२ ॥ ततस्तद-
 नुसारं कौतुकोत्तानमानस । किञ्चिदग्रे गतोऽपश्यदेकां तापसकन्यकाम् ॥ ७३ ॥ यत्कसंवर्मितां धर्मनृपतेः सुमतीमिव । शस्त्रागारमि
 वोद्यात् सुष्टुर्तीं प्रुष्पधन्वत् ॥ ७४ ॥ नागकन्यामिवोद्भृत्तामुत्तीर्णाममरीमिव । लतान्तरितदेहन्तां पश्यन्नयमचिन्तयत् ॥ ७५ ॥ युग्मम् ॥
 अस्य जितो मुखेनोप्रजटावनसरित्ठटे । पादान्तरुनभालात्तुकुलस्तप्यते विधुः ॥ ७६ ॥ मुखाङ्कल्लकेऽमुष्या खलतो । लोचनाङ्कयोः ।
 नासावंशनिभाद् वेग व्यधाद् दण्डमिवान्तरे ॥ ७७ ॥ जावण्यामृतकुल्यायाः स्तनावस्या मृगीदृशः । दोगलकरपाथोजविशक्रन्दविबो
 दज्यलौ ॥ ७८ ॥ रोमलेखामिषादस्याः पीत्वा नाभिसरोरुहम् । वक्त्रराजीवयपानाय भृङ्गराजीव गच्छति ॥ ७९ ॥ योपिदेतत्समानाऽऽसीद्
 नास्ति नैव भविष्यति । इति रेखात्रय धातुरेया धत्ते वलित्रयम् ॥ ८० ॥ यौवनस्य स्मगरोहवाजिनो वेह्नोचिता । अस्या विमति
 जवनस्यलौ पुलिनपुष्कली ॥ ८१ ॥ स्वर्भुव सुमुवां रूपजयस्तम्भसखिन्नमौ । ऊरु सुयणं कदलीगर्भगौरौ विमत्यंसौ ॥ ८२ ॥ निपत्य

पादयोस्तां गगरजापदेगत । चन्द्रार्थमर्थयन्तीव तारिकादौत्यकारिकाः ॥८३॥ इयं निसर्गमधुरा बलकूलरपि राजते । सुवर्णकैतकीपुष्पकलि-
 क्रय बहिर्दलेः ॥८४॥ तद्विय नूनमन्यूनरूपा मूपालनन्दनी । सा विजासपती यद्वा फयासौ षव च वनस्थितिः ? ॥ ८५ ॥ इति चिन्तयतस्तस्य
 मा श्रुत्या पुत्रुमोक्षयम् । यावद् बाजा चचालात्मतपोविपिनसंमुली ॥ ८६ ॥ तावदेव स्मरोन्मादं गोपयित्वाऽभितृज्य च । नमस्कृत्य च
 तामूचे तपस्ते वर्धतां शुभे ! ॥ ८७ ॥ श्रेतयांयास्यहं तामलिप्त्या यान् प्रति सिंहलम् । अन्तराभनपानत्यादेफाकीह समागमम् ॥ ८८ ॥
 तद् मे भगयती नंगल्विद् किं श्लेषेस्तटम् ? । द्वीपो वा कः प्रदेशश्च कुत्राश्रमपदं तव ? ॥ ८९ ॥ ततो विलोभय तं सापि विकृञ्चिन-
 विजोचना । दिग्मुखानीय पदयन्ती सणं तस्यौ ससाधस्ता ॥ ९० ॥ अद्वत्प्रतिवागेया यथावधि तपोवनम् । कुमारस्तु स्थितस्तत्र चिन्तया-
 मासियानिति ॥ ९१ ॥ युगतस्तापसी धैर्येकाकिनी तर्कितमेतया ? । अन्यं प्रदप्यास्यहं कश्चिदिति श्यात्वाऽधिशद्व घनम् ॥ ९२ ॥ पृच्छास्ये-
 तामिति पुनर्यात्सोऽयमसायपि । विशेषमप्यहं गावा स्तोकं भूमागमस्थित ॥ ९३ ॥ मुक्ता करण्डके यत्क विल्वस्तमिव पर्यधात् ।
 इग्भमाणा बभञ्जाद्रमयभात् कबरी पुनः ॥९४॥ तद्विशारमय हृष्टाऽचिन्तयत् किमिदं पुनः । विरुद्धचस्तुचिपयालोकेन किमु चाऽमुना ? ॥९५॥
 इति श्यायुट्य गतयागयं गिरिनिर्दो ततः । प्राणवृत्तिं व्यधात्पाकपेशैर्मूढां फलैः ॥९६॥ अत्रान्तरे नभोवृत्तात्फल तरणिमयडलम् । निरक्षेन
 कितादाय बालेन कपलीरुतम् ॥ ९७ ॥ सारूपकृत्य विधायाय पूर्वेण विधिना ततः । अयेत शेषयामिन्यामसौ स्वप्नमलोरुत ॥ ९८ ॥
 ज्ञानामि काश्चनतरोरासन्नस्यस्य मे वदो । स्रजं सर्वेन्द्रियमनोहरा कापि घटाङ्गना ॥ ९९ ॥ ऊचे च पूर्वश्लेषेयं स्रग् मया ते समर्थते ।
 कुमार । शृणुगमित्यमार्वा कण्ठे च तामथाम् ॥ २०० ॥ अत्रान्तरे विभातेशागमडिण्डिमचण्डिमा । सारसगौञ्चनिनदस्तस्य निद्रामनीनशत्
 ॥ ? ॥ मधुदोऽचिन्तयदयं मम स्वप्नोऽयमीदृशः । कन्यालाभाय यत्तदमरण्य कुत पय सः ? ॥ २ ॥ अत्रान्तरे च पुस्फोर भुजा हृष्टिध

दक्षिणा । सोऽपि दद्यादिदं भावि ध्रुवं न श्रुतमन्यथा ॥ ३ ॥ तां विलासवतीं हित्वा नान्यां कन्यामहं भजे । स्वप्नोऽपि पूर्वस्लत्त्रेयं ह्यगिति
 स्पष्ट एव मे ॥ ४ ॥ तापसी सापि सितांशुमुखीमनुकरोति ताम् । देवतः सैव वा सा यत् ते तापस्याः स्व मित्रमाः ? ॥ ५ ॥ इति चिन्तय-
 तस्तस्य मूर्ते पुरायमिवोद्ययौ । रविस्तर्मांसि भिन्दानो विमानिव घनानपि ॥ ६ ॥ ततः कामज्वरोत्तस्तामोपधीमिव तापसीम् । वीक्ष्यमाणाः
 कुमारोऽयं वस्त्राम प्रतिक्लमन् ॥ ७ ॥ माधवीश्लिष्टचूतदुतलेऽन्येद्युत्सौ स्थितः । तामेव चिन्तयन् मुग्धामट्टणोद् मर्मरच्यनिम् ॥ ८ ॥ ततो
 विवर्जितप्रीवः समायान्तीमलोकत । अरतीं तापसीमेकां तप-कृशतमामयम् ॥ ९ ॥ अयोत्याय विनीतात्मा ननामायमियं पुनः । राजपुत्र-
 चिरं जीवेत्याशशास सवाप्यहक् ॥ १० ॥ कुमारोऽचिन्तयदियं कथं मामुपलक्षते ? । अथया ज्ञानवानेव भवेद् मुनिजनोऽखिलः ॥ ११ ॥
 उपविश्य कुमारेण मर्जितावनिमण्डले । तस्मै पुरो निषण्णायेत्यादिशद् दृढतापसी ॥ १२ ॥

कुमार ! श्रूयतामस्ति वैताल्य इति पर्वतः । तत्र गन्धसमृद्धाल्ये पुरे विद्याधरोरुवरः ॥ १३ ॥ सहस्रबल इत्यासीत् तत्प्रिया तु
 शुभाभिधा । तयोरेकाहमभवं सुता मदनमञ्जरी ॥ १४ ॥ विलासपुरनायेन पर्यणायिपि यौवने । अह पवनगत्याख्यविद्याधरमहोभृता ॥ १५ ॥
 अन्यदाऽऽवामगच्छाव दस्पती नन्दनं यनम् । नानाप्रियाभिः क्रीडाभिश्चिरं चाक्रीडतामिह ॥ १६ ॥ अत्रान्तरे मम भोगान्तराये समुपस्थिते ।
 क्षीयो तदायुषि व्यच्यत् प्रदीप इव मे पतिः ॥ १७ ॥ ततोऽह तमसाक्रान्ता सारसीव समन्ततः । क्रन्दन्ती च भ्रमन्ती च भूतले सहसा-
 ऽपतम् ॥ १८ ॥ उत्पतन्तीव मूर्च्छन्ते चेतिता पुनरस्मरम् । आकाशगामिनीं विद्यां तथाप्युदपतं नहि ॥ १९ ॥ अपराधमात्मीयं च स्मरन्ती
 यावदस्म्यहम् । द्वितीयं हृदयं तावद् देवानन्दः समाययौ ॥ २० ॥ विद्याधरोऽयं वैराग्याद् विलसत्तापसवतः । मामाह किमिदं वरहे ।
 मयोचे दैवचेष्टितम् ॥ २१ ॥ तेनोक्तं किं मयाऽप्युक्तमार्यपुत्रो व्यपद्यत । आकाशगामिनी विद्या सन्ति ते